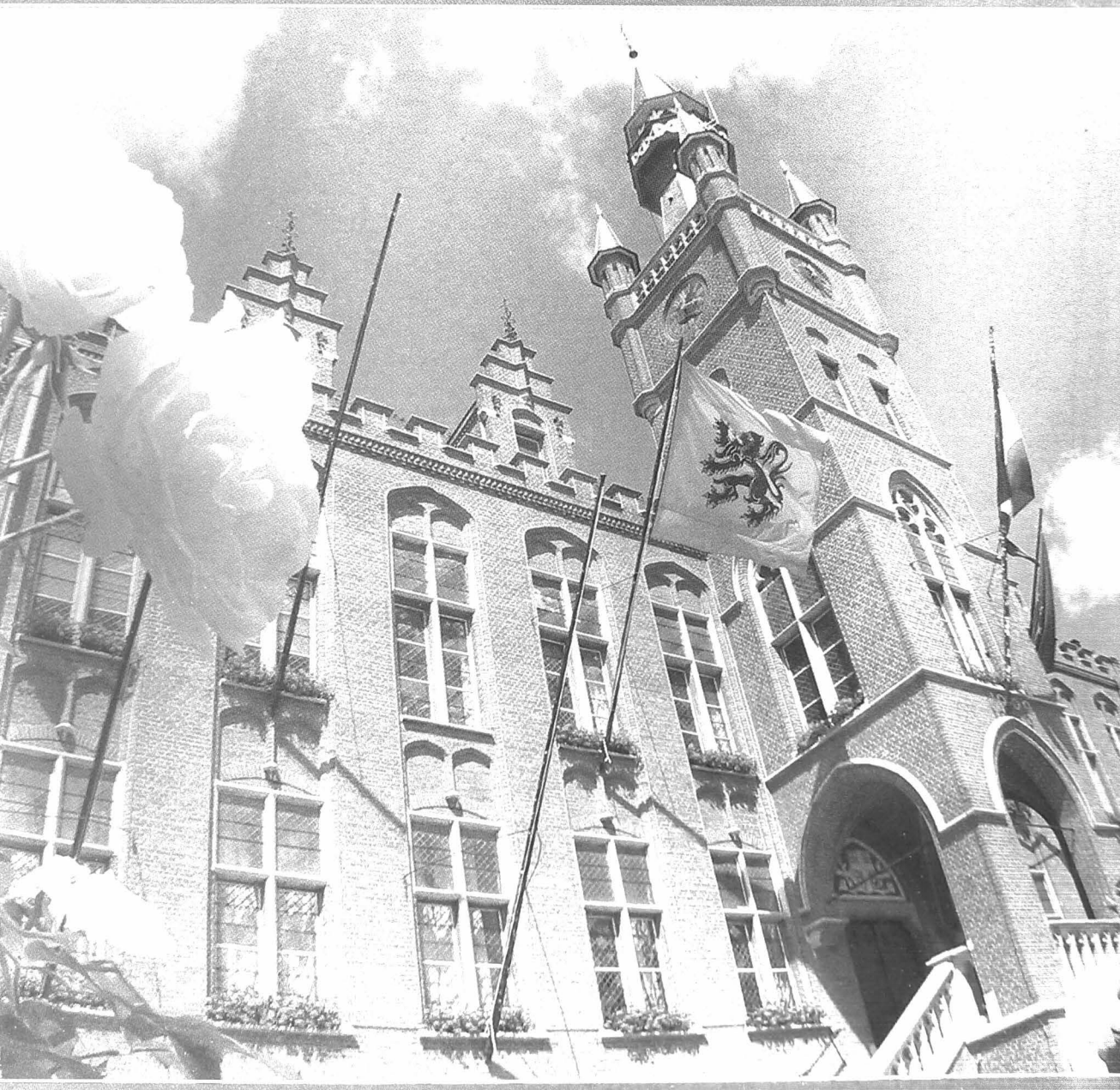
heemkundige kring

het AMBACHT

maldegem

JAARBOEK 2002

Woord vooraf

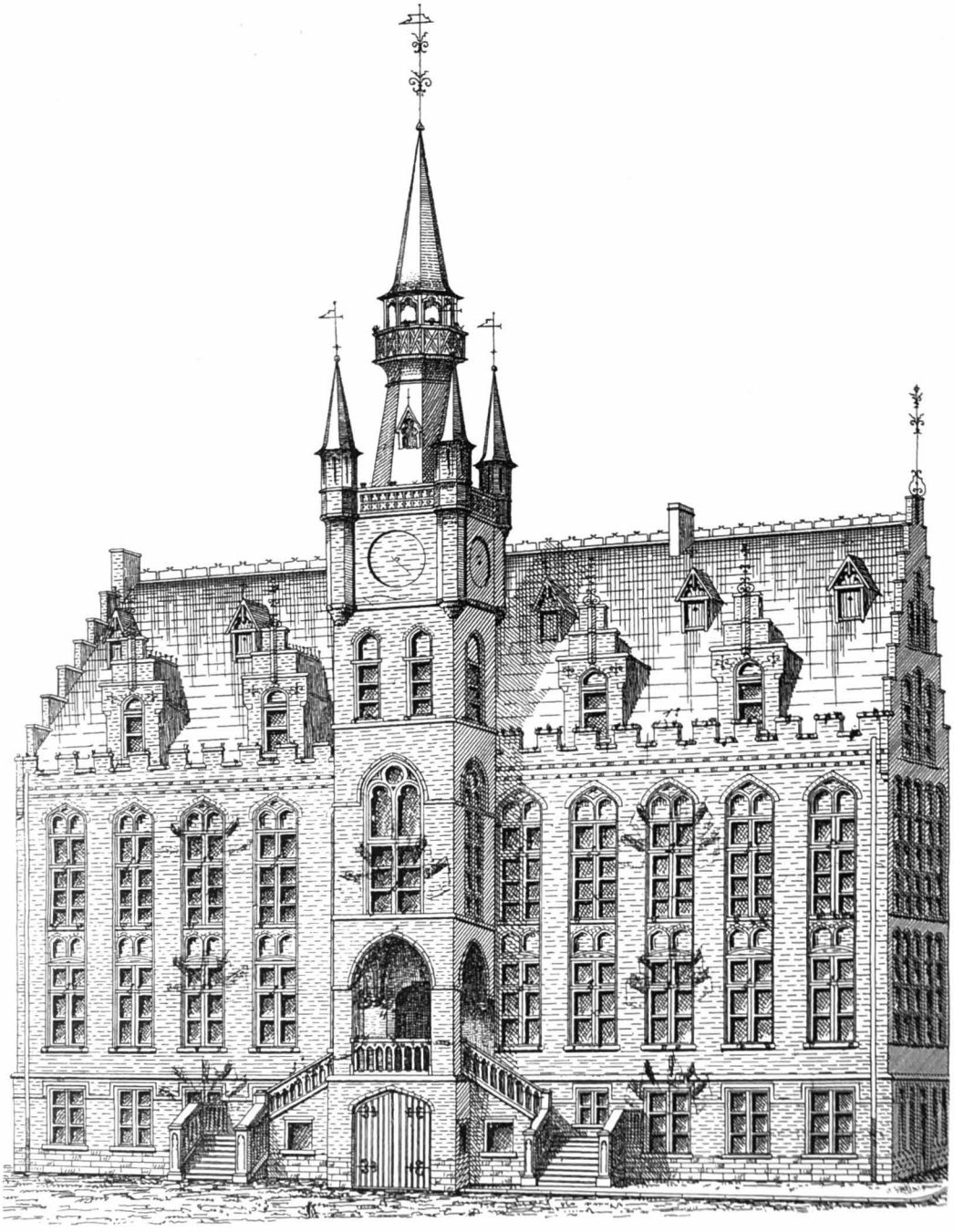
"Volkscultuur en heemkunde in de lift", was de titel van een artikel op de voorpagina van een vooraanstaande krant een paar weken geleden. Het Vlaams Centrum voor Volkscultuur telt 1.500 verenigingen. Uit het artikel bleek dat de meeste van die verenigingen zeer bloeiend zijn. Inderdaad, archiefonderzoek, familiekunde, heemkunde, zelfs archeologie, het zijn disciplines die door een groeiend aantal liefhebbers beoefend worden. Liefhebbers, die vaak na verloop van tijd een zekere professionaliteit bezitten.

Wij achten ons gelukkig een aantal van deze gepassioneerde mensen in het Ambacht Maldegem te verenigen. Zij hebben er zelfs heel wat moeite voor over om de resultaten van hun opzoekingen op een aantrekkelijke manier aan anderen mee te delen. Vandaar reeds dit achtste jaarboek over onze plaatselijke geschiedenis. Te leren hoe de leefomstandigheden van onze voorouders waren, hoe zij hun beroep uitoefenden, het dagelijks leven organiseerden, hoe zij sociaal met mekaar omgingen, het kan ons alleen maar wijzer maken.

Een tiental medewerkers behandelt in dit lijvige jaarboek een grote variatie aan onderwerpen: de ontstaansgeschiedenis van ons gemeentehuis, na heel wat dorpspolitiek 'op zijn smalst', de Pépinières De Coninck, eens de roem van Maldegem, opnieuw een brok geschiedenis over een brouwerij in het centrum. We komen iets meer te weten over Pieter Bladelin door de belangrijke bodemvondsten bij de opgraving van zijn kasteel in Middelburg. We vernemen hoe gezond het is in Donk met zijn drie honderdjarigen en hoe in Kleit de Mariadevotie behartigd wordt. Adegem komt aan bod met het levensverhaal van pater Herrebaut, een rasecht missionaris van de oude soort, met het profiel van Mgr. Jozef De Kesel, en met de kroniek van een bekende familie.

Wij hebben ons allen samen weer ingespannen om er een mooi en interessant boek van te maken. We danken de drukkerij Van Hoestenberghe voor de fraaie afwerking en u allen, die nieuwsgierig zijn naar het resultaat! Veel leesgenot.

Walter Notteboom
Voorzitter Ambacht Maldegem

Het Maldegemse gemeentehuis

De historie schrijven van dat nieuw stadhuis te wege zou een heel boek vragen... *Victor de Lille*

Hugo Notteboom

Wie vandaag voor één of andere formaliteit naar het gemeentehuis moet en niet vertrouwd is met de gemeentelijke administratie, ondervindt nogal wat moeilijkheden om de juiste persoon op de juiste plaats te treffen. In de vele lokalen en bureaus huist een divers ensemble van personeelsleden met hun specifieke verantwoordelijkheden en op bepaalde tijdstippen kunnen al dan niet verontruste burgers hun verzuchtingen en noden kwijt bij de burgemeester en de schepenen. Waar nagenoeg alle diensten tot 1 januari 1977, tijdstip van de omstreden fusie, in het gemeentehuis waren ondergebracht, is dat nu allang niet meer het geval. Politie, kabinet van de burgemeester, technische diensten, archief, bibliotheek, toeristische dienst, culturele dienst, enz., beschikken allemaal over een eigen gebouw.

Het begrip "gemeentehuis" is van vrij recente datum. De *mairie* is een nieuwigheid van na de Franse Revolutie. Daarvoor wordt gesproken over meierij, prochiehuis, wethuis, schepenhuis, enz. In Maldegem heeft men een schepenhuis, later uitgebreid met een conciërgerie[2]; in de 19e eeuw wordt die conciërgerie een stadhuis, en na verkoop het Oud Stadhuis. Bij het begin van de 19e eeuw wordt een gemeentehuis gebouwd dat stadhuis wordt genoemd.

In dit artikel proberen we de ingewikkelde ontstaansgeschiedenis van dit gemeentehuis te schetsen. Daar die geschiedenis gelieerd is aan die van het schepenhuis en de conciërgerie, beginnen we dan ook ons verhaal met de historie van beide gebouwen.

I. HET SCHEPENHUIS EN OUD STADHUIS

A. Het Schepenhuis

Vanaf het ontstaan van het Ambacht Maldegem is er de magistraat die instaat voor het bestuur ervan: de baljuw als vertegenwoordiger van de majesteit[3], de burgemeester van de commune en de burgemeester van het ambacht, de schepenen (meestal tien, inclusief twee schepenen van Adegem en Sint-Laureins), de griffier, de schout, de meier en enkele officieren.

Het bestuur van het Ambacht bezit oorspronkelijk geen eigen vergaderplaats; het archief berust bij de griffier en die neemt voor elke bijeenkomst van de schepenen de passende documenten en boeken mee. De aanwezigheid van de gevangenis en van de twee linden, waaronder de vierschaar naar wordt vermoed werd gehouden, zijn voor verschil-

Een van de oudste opnames van het Maldegemse schepenhuis, dat oorspronkelijk dateert uit de 16e eeuw. Dit gebouw is het resultaat van een verbouwing uit 1635 en verkeerde rond 1900 in vrij vervallen toestand. In 1930 werd het totaal gerenoveerd in neogotische trant. Op de hoek zien we een O.-L.-Vrouwbeeldje, daarboven het torentje met de gemeenteklok. Een vrouwtje met muts en kapmantel en enkele kinderen kijken de fotograaf nieuwsgierig aan. Het kerkhof is afgesloten met een houten omheining.

lende auteurs aanwijzingen dat de schepenen in het Steen bijeenkwamen. Harde bewijzen zijn daarvoor niet voorhanden. Aan de twee linden wordt overigens pas aandacht besteed nadat het Steen in de 19e eeuw wordt afgebroken.

Voor het houden van de vierschaar en voor andere bijeenkomsten (beëdiging van pointers en zetters, bepalen van het bedrag van de ommestelling en van de binnenkosten, aanstellen van voogden, controleren van boedelbeschrijvingen, opleggen van boeten, schouwen van wegen, opstellen van lijsten van inkwartieringen, leveringen aan ingekwartierde en passerende soldaten, teerkosten van die soldaten, opstellen van kerkgeboden, auditie van rekeningen, enz.) vergaderen de baljuw en de schepenen om het even waar. Meestal gebeurt dat in de gelagzaal of in een achterkamer van een herberg. In 1657 bijvoorbeeld wordt vierschaar gehouden in de herberg van Jan van de Casteele in Bentille; er werd toen voor 5-9-4 pond grote[4] opgedronken[5].

Wat er ook van zij, vanaf 1525 beschikken de schepenen over het schepenhuis dat wordt gebouwd als Jacob van Halewijn heer is van Maldegem (van 1505 tot 1544)*: "beset upde erve ende plaetse daer schepen huus int jaer XV viventwintigh up ghetimmert was"* [6]. Jacob van Halewijn zal dus alleszins de toestemming hebben gegeven tot het bouwen ervan, als hij al niet de initiatiefnemer was, maar dat weten we niet.

Het schepenhuis bevindt zich tussen "*de mart van maldeghem"* en het kerkhof. Op de oostkant treffen we de hoeve aan van Adriaan Wouters: "*zuudt bij der kercke tusschen schepen huus van maldeghem, ande westsijde meester nicasius van maldeghem presbyter hofstede daerhij woont*." Voorbij Wouters heeft pastoor Gheeraert van Maldegem vroeger al een stuk land gekocht van Jan Heregheer en de kinderen van Cipriaan Bruusch,*"een plaetsken lands dat heer gheraert van maldeghem voorseid cochte*"; vóór hen hoorde deze partij toe aan Pieter Hillebrant. Dat land werd uit de hoeve van Wouters genomen en paalde "*metten zuudsijde ande visch mart daer den steenpit staet*." De pastorie van Maldegem bevond zich net voorbij deze partij.

Of de hoeve van Wouters vereenzelvigd kan worden met de latere conciërgerie (Oud Stadhuis) is lang niet zeker. Tussen het schepenhuis en de hoeve kan nog land hebben gelegen. In het centrum van Maldegem stonden er bijna niets anders dan hoeven; het Steen, de kerk, het schepenhuis en enkele huizen van notabele Maldegemnaren waren zowat de enige stenen gebouwen.

Daar in de hierboven geciteerde tekst staat dat het schepenhuis werd *"up ghetimmert"* zou men kunnen denken dat er een houten gebouw werd neergezet. In het Middelnederlands zijn timmeren en metselen echter synoniemen met bouwen. Pas vanaf de 15e eeuw wordt er een onderscheid gemaakt, maar in veel gevallen blijft men timmeren gebruiken, ook als er gemetseld wordt, zo ook in Maldegem. In 1615 bijvoorbeeld lezen we nog steeds over "*den gront van erfve ... daer het Schepenhus van Maldeghem in tjaer xv c xxv niewe ghetimmert* was" [7]. Hoeven, herbergen en winkels zijn meestal houten bouwsels, bestreken met leem en gedekt met stro, een beetje te vergelijken met huizen in vakwerk. Woningen van gewone landarbeiders waren niet veel meer dan primitieve hutten.

De grond waarop het schepenhuis staat, is belast met een kerkrente die betaald werd door het weeshuis van Maldegem: "*'t weeshuus van maldeghem ghelt tsjaers te bamesse (nu Tambacht van maldeghem) 3 s gr*." Jaarlijks dient het bestuur van het Ambacht die rente te betalen aan het kerkbestuur, want het weeshuis bestaat in 1525 niet meer. Het is niet omdat het schepenhuis met een rente van het weeshuis was belast, dat het weeshuis zich ook op deze plek bevond. Na het verdwijnen van het weeshuis blijft de rente bestaan, ze wordt dan betaald aan de armendis die instaat voor de zorg van de wezen: *"'tAmbacht Maldeghem gelt een rente van 0-8-0 pond grote uit derfve daer schepenhuys staet"* [8].

Het schepenhuis krijgt het waarschijnlijk tijdens de godsdienstberoerten hard te verduren, tot in 1607 kunnen de schepenen er niet meer vergaderen. Hun bijeenkomsten vinden plaats in het hof van Pittem in Brugge en daarbij worden af en toe mensen uit Maldegem gevorderd om aldaar voor de vierschaar te verschijnen. Die statige woning aan de H. Geeststraat was eigendom van de heren van Maldegem en is nu het bisschoppelijk paleis van Brugge [9]. Dat de schepenen in Brugge vergaderden, wijst erop dat het bepaald onveilig was in onze streek.

In 1607 wordt het schepenhuis dan toch hersteld. De bisschop van Brugge is daardoor een beetje verstoord, hij had vanzelfsprekend liever gezien dat eerst de kerk zou gerestaureerd worden. Als hij dan ook nog verneemt dat er materiaal, voornamelijk tegels, van de in puin liggende voorkerk voor de restauratie van het schepenhuis wordt gebruikt, raakt hij nog meer ontstemd. Wij realiseren het ons niet, maar afbraakmateriaal – en dan voornamelijk natuursteen – is in die tijd veel waard en wordt steeds opnieuw gerecycleerd.

De voorgevel van het schepenhuis wordt oorspronkelijk bekroond met een torentje waarin de ambachtsklok hing. Als in 1665 nieuwe klokken worden gegoten voor de kerk, worden met het overschot van de klokspijs verschillende bellen gegoten. Eén ervan wordt aan Noël Lemeere, pachter van het schepenhuis gegeven om in het torentje te hangen, een ander *"is hanghende op tcasteel"*, de overige bellen blijven in de kerk [10]. Het klokje dat er in 1909 hing, voor het naar het nieuwe stadhuis werd overgebracht, droeg voor opschrift: *Iusticiam post Bello inclamo Colonis – 1611* [11]. Blijkbaar is dit geen klokje met Maldegemse 'roots', want in 1840 besluit de gemeenteraad een nieuwe bel aan te kopen *"omdat er in de gemeente niet anders bestond als een oude gebrokene"* [12]. Het klokje kondigt de aanvang van de zittingen van de schepenen aan en van de vierschaar, van de markt, en ook wordt het geluid om de *ghemeentenaeren* bij elkaar te roepen bij ernstige gebeurtenissen of als er belangrijke mededelingen worden afgekondigd: inkwartiering van troepen, het aanbesteden, aflezen en sluiten van allerlei rekeningen, afkondigen van vrede, enz. In het bestek van het nieuwe gemeentehuis op de markt staat dat aannemer Reychler het klokje van het schepenhuis in het nieuwe gemeentehuis moet ophangen: *"... plaatsen van de kloke, op het tegenwoordig gemeentehuis hangende, in den nieuwen toren met alle levering en werk daartoe noodig"* [13]. In 1952 verdwijnt het gemeenteklokje spoorloos [14]. De gemeentehuistoren blijft echter niet zonder klok, want bij het 150-jarig bestaan van de firma De Meyere, groothandel in levensmiddelen, schenkt dit bedrijf in 1978 een beiaard van 18 klokken die in de toren worden opgehangen.

Na het Ancien Régime wordt in het schepenhuis ook de gemeentelijke gevangenis ondergebracht, in feite niet meer dan een kot dat aan het kerkhof paalt. Pieter Vyncke herstelt in 1830 de drie ramen en *"de britse in het kot"*, plaatst er *"een nieuw vertrek met een kuype"* en voert verder nog allerlei kleinere herstellingen uit [15]. Nadat de gemeenteraad eind 1904 uit zijn vergaderzaal is gemetseld, wordt een deel van dit kot ingenomen door de haastig ingerichte nieuwe vergaderzaal.

Iets langer dan een eeuw volstaat het schepenhuis voor alle administratieve taken. Maar die worden almaar uitgebreider en ingewikkelder, er is behoefte aan meer ruimte voor vergaderingen, voor de ontvangst van notabelen, voor het houden van de vierschaar en vooral *"pour ij garder les titres papiers et litrages du mestier."*

Gemeentehuis. Maison communale

Het schepenhuis met de conciërgerie, op deze prentkaart 'Stadhuis' genoemd, 'waar men logeert'. Een opname omstreeks 1900 gemaakt door de Eeklose fotograaf Heysse. De toegang tot het schepenhuis bevindt zich tegen het Oud Gemeentehuis. Bemerk het 'kastje' waarin de huwelijksafkondigingen worden gehangen en andere berichten van het gemeentestuur.

B. Aankoop van de conciërgerie

In 1644 koopt het Ambacht de woning vlak naast het schepenhuis. In de 16e eeuw staat er de hoeve van Adriaan Wouters en bij het begin van de 17e eeuw woont er het gezin van Jaspar Blomme, hun *"erfve ende hofstede"* bevindt zich tussen het schepenhuis aan de oostkant en de hofstede van Willem van de Poele, *"daer te voren heer Gheeraert van Maldeghem priester landt ende hofstede"*, op de westkant. Vlak ervoor wordt de vismarkt gehouden [16] en aan de andere kant van de straat baat Maaiken Van Loo de herberg het Schaak uit [17]. Omstreeks 1628 is de hoeve eigendom van Crispijn Schellebroodt [18] en na hem wordt Lucas van Ballenberghe er eigenaar van, *"met sin huus daer hy woont ende erfveken bachten kerckhof ende kerckpat"* [19]. Op 9 augustus 1633 is *"de behuysde hofstede"* eigendom van Jan van Ballenberghe, gehuwd met Cornelia Lemeere. De familie Schellebroodt blijft in een huisje wonen dat vlakbij de conciërgerie staat.

Het is Cornelia Lemeere, weduwe van Jan van Ballenberghe, die haar huis op 13 mei 1644 verkoopt aan het Ambacht Maldegem, vertegenwoordigd door burgemeester Gillis de Smet en geassisteerd door de schepenen Antoine Stobbelaere en Pieter Wouters [20]. Van dan af betaalt het Ambacht de kerkrente die op deze eigendom ligt, *"over de wedewe van Jan van Ballenberghe gaende vuyt thuys ende erfve daer zij woont"* [21]. De vrouw blijft er wonen tot omstreeks 1660. In dat jaar is voor het eerst sprake van het stadhuis:

Het schepenhuis en Oud Stadhuis in een bijzonder rustige Voorstraat. Aansluitend het Hof van Brussel, ook een bekende Maldegemse afspanning. Voor het schepenhuis bevindt zich het estaminet de Ossekop en daarvoor, waar de huifkar staat, de herberg en winkel van bakker Alfons Dhont met de voor die tijd modieuze houten omkadering van het winkelraam. Voor het huis Dhont het *gangske* dat naar de borduurschool van de gezusters Cromheecke leidt. Het eerste huis links is in de 19e eeuw bewoond door burgemeester De Buck, nu woont juffrouw Soenen er.

"*huys en erfve daernu jeghenwoordich het stadhuys op staet aende oostzyde van tvoornoemde bezet*", oost van het schepenhuis dus[22].

Het Ambacht koopt ook het huisje van Tanneken Verheechde, weduwe van Jan Schellebroodt: "*voorts betaelt aen Tanneken verheechde wedewe van Jan Schellebroodt de somme van vyf p. gr. vlaems over de reste en volle betaelynghe soo over haer selven als over haere kynderen vanden coop van thuuseken ende erfve van haer ghecocht voor dit ambocht ghestaen hebbende daer de niewe concierge ghemaeckt is volghens tcontract van coope ende erfvenisse*"[23].

C. Het bouwen van de nieuwe conciërgerie en comptoir

Het aangekochte pand voldoet blijkbaar niet aan de gestelde eisen, want ongeveer tien jaar na de aankoop, op 11 februari 1653, verleent koning Filips IV een octrooi aan het Ambacht waarbij de toelating wordt verleend om een nieuw schepenhuis te bouwen, "*voudroijont bien faire bastir une maison eschevinale*", en om tezelfdertijd voor de financiering ervan te zorgen. De schepenen vragen een belasting te mogen heffen op alle drank die wordt geschonken in de herbergen, op verlovingsfeesten, "*gistende bruyloften*", enz., waarbij elke ton bier zou worden belast met vijf schellingen en elke ton wijn met zes schellingen. Uiteindelijk wordt het de schepenen toegestaan vier schellingen te heffen op elke ton bier en vier grote op elke stoop wijn en dat over een periode van negen jaar[24]. De opbrengst van deze bijzondere heffing mag enkel worden gebruikt voor de nieuwe conciërgerie. De rekeningen ervan zullen elke drie jaar gecontroleerd worden door de heren van de Raad van Vlaanderen[25].

Van het optrekken van het nieuwe stadhuis, bestaande uit een woning, conciërgerie en comptoir, worden de rekeningen nauwkeurig bijgehouden door burgemeester Robert Lambrecht, hij is de 'rendant' van deze rekeningen. Een eerste rekening, die hij op 18 november 1658 voorlegt aan de Maldegemse magistraat en die sluit met een boni van 44-16-0 pond grote, is waarschijnlijk verloren gegaan. Gelukkig is het volgende exemplaar, dat in november 1663 ter auditie wordt voorgelegd en de uitgaven voor de conciërgerie en comptoir vanaf 1658 bevat, wel bewaard. Daar deze rekening zowat de bouwgeschiedenis weergeeft van de conciërgerie, gaan we er dan ook wat dieper op in.

a. Inkomsten

In de eerste plaats worden de inkomsten ingeschreven van de halfjaarlijkse verpachting van het octrooi "*van de slete van bieren en wynen in de dry parochies*":

MALDEGEM:

Periode	Pachter	Bedrag	Min wijngeld[26]	Te betalen
1.11.1658	Noël Lemeere	48-10-11	2-17-0	45-13-8
1.5.1659	Noël Lemeere	30-13-10	1-10-8	29-3-2
1.5.1660	Lieven van Cauwenberghe	39-18-6	1-19-11	37-18-7
1.11.1860	Noël Lemeere	30-1-8	1-10-0	28-11-8
1.5.1661	Jan Bilsyn	36-9-6	1-17-0	34-12-6
1.11.1661	Noël Lemeere	14-0-0	0-18-8	13-1-4

Adegem:

Periode	Pachter	Bedrag	Min wijngeld	Te betalen
1.11.1658	Joos Ryckaert	31-3-9	1-13-1	29-10-10
1.5.1659	Charel Goossens	28-3-0	1-8-1	26-14-11
1.5.1660	Joos Ryckaert	31-12-0	1.12.2	29-19-10
1.11.1660	Joos Ryckaert	36-5-2	1-16-3	34-8-11
1.5.1661	Joos Ryckaert	24-15-4	1-4-8	23-10-8
1.11.1661	Robert Lambrecht	-	-	11-9-3

Sint Laureins:

Periode	Pachter	Bedrag	Min wijngeld	Te betalen
1.11.1658	Lieven van Cauwenberghe	28-5-7	1-8-3	26-17-4
1.5.1659	Jan Danckaert	17-8-0	1-7-7	25-13-1
1.5.1660	Lieven van Cauwenberghe	32-12-8	1.12.7	31-0-1
1.11.1660	Lieven van Cauwenberghe	-	-	19-8-4
1.5.1661	Charel van de Casteele	27-11-10	1-8-6	26-3-4
1.11.1661	Charel van de Casteele	10-9-3	0-12-9	9-16-11

De inkomsten van het octrooi bedragen in totaal 573-17-11 pond grote. De forse daling van november 1661 is wel heel merkwaardig te noemen.

In een volgend hoofdstuk worden de inkomsten ingeschreven van de verpachting van de nieuwe conciërgerie

Aan de drukte te zien is dit duidelijk het centrum van Maldegem. Huifkarren met twee wielen zijn bij het begin van de 20e eeuw bijzonder populair als transportmiddel. Dat de paarden soms iets achterlaten op straat, moet er maar bijgenomen worden. We bemerken duidelijk de afbeelding van een heilige op de gevel van het estaminet-bakkerij Dhont en een 'ossenkop' op de aanpalende herberg. Voor de hele omgeving is er blijkbaar maar één gaslantaarn voorzien.

Pachter van *"tvoorseyde niewe huus en concierge"* is Noël Lemeere. De pacht is ingegaan op 1 mei 1658 voor negen jaar. De jaarlijkse pachtprijs bedraagt 22-10-0 pond grote, Lemeere betaalt in deze rekening zijn pacht van 1 mei 1658 tot 1 mei 1663, vijf jaar dus, burgemeester Lambrecht boekt dan ook 112-10-0 pond grote in.

De totale ontvangsten van de rekening bedragen 731-3-11 pond grote.

b. Uitgaven

Financiering van de bouwwerken

Er wordt in de eerste plaats 300 pond grote terugbetaald aan Noël Lemeere, die dat bedrag heeft voorgeschoten *"tot maecken ende opbauwen van tvoorseyde nieuw huus ende conciërge"*. Lemeere leent dit bedrag op 1 september 1657 uit aan het Ambacht, zonder intrest en terug te betalen over drie jaar. Het is door het verstrekken van die lening dat Lemeere pachter wordt van de conciërgerie[27].

Burgemeester Lambrecht leent in mei 1658 eerst een bedrag van 116-13-4 pond grote en in juli 1658 nog eens 133-6-8 pond grote, *"jeghens den penninck XVIe"*. Hij betaalt, inclusief twee jaar intrest, in totaal 281-5-0 pond grote terug[28]. Deze bedragen worden volledig gebruikt *"om ermede te betaelen diversche schulden der nieuwe conciërge van 't Ambachte"*.

Een interessant detail is dat *"mits de voornoemde lanckheyt"* van de werken, het octrooi zal moeten verlengd worden [29]. Het is in die tijd een kwalijke gewoonte een tijdelijk octrooi gewoon te laten doorlopen en de opbrengst ervan voor andere dan de oorspronkelijke doeleinden te gebruiken. Hoewel daar streng tegen wordt opgetreden, blijven er misbruiken bestaan.

De conciërgerie

De materialen voor de conciërgerie worden via verschillende plaatsen en door verschillende personen geïmporteerd. Vanuit Raverschoot brengt Pauwels Seij vier voeren vloertegels; pannen en stenen worden door Jacques Dijserinck en Jan Claeys in Aardenburg gehaald, stenen voor de stallen en het *"achter werck"* bij Jan Blomme in Brugge. Het arduin voor deze stallen en de achterkeuken komt van steenhouwer Jacques Pieters uit Gent. Schipper Gillis de Sutter brengt met zijn schip, en dan verder met wagens, diverse goederen uit Gent, Brugge en *vande vaert*. Ook de kalk komt uit Brugge, hij wordt geleverd door Lieven de Brabandere en Pieter Aerts.

In Strobrugge worden op de Lieve vele scheepsvrachten stenen gelost die worden *gemend* door Maldegemse voerlui à 5 schellingen per duizend stenen, bijvoorbeeld door Lieven Blanckaert, Cornelis Lambrecht, Pieter Lambrecht en Jacques Claeys.
Voor de vloer in het poortgebouw worden drieduizend *krempelinck* stenen geleverd en gelegd door Wouter van Bommel. Het zand voor het ophogen van de gang wordt aangevoerd door Filip de Swaef, maar ook Antonius en Laurens Vailliant brengen zand en kalk.
De ruwbouw van het nieuwe huis en van de conciërgerie wordt aangenomen door Jan De Wilde, *matsenaere* uit Gent. Zijn knechten worden af en toe getrakteerd bij Noël Lemeere, bijvoorbeeld bij het *"over trecken van den cafcoenen"*, voor werk aan de schouwen. Verschillende van die metselaars komen uit Kaprijke: *"teijre bij de matsenaers van caperycke int besteden van tvoornoemde huus by de voornoemde schilder"*. Ook Jan Mussche metselt enkele dagen aan het gebouw. Mortelkuipen en emmers komen van Robert Lammens.

Jan Taeye is verantwoordelijk voor het houtwerk. Hij koopt onder andere een eik die in de Warmestraat aan de hoeve van Frans de Rycke lag.

IJzerwerk komt van Jacques Pieters, die de slotplaten levert en monteert, de sloten en de sleutels zijn van Jan Houwennagel. Houwennagel zorgt ook voor *"een ijser gotelinck"*, een gietijzeren haardstel, dat in de haard van de keuken wordt geplaatst. Tussen het oude en het nieuwe *stadthuys* – dit woord wordt hier voor het eerst gebruikt in de rekening – plaatst Pieter Posier een loden goot.

Nadat alles netjes is afgewerkt, steekt schilder Guillaume Oleviers het houtwerk in een fris kleurtje.

Het comptoir

Geheel los van de conciërgerie staat het nieuwe comptoir. Het comptoir is het kantoor van de griffier, het administratieve hart van het Ambacht. Van dit comptoir wordt eerst een model gemaakt door de timmerlui en de metselaars. Het bekijken en goedkeuren van dit ontwerp gebeurt bij Noël Lemeere, er wordt daarbij niet op een glas meer of minder gekeken, want er wordt voor 4-18-8 pond grote drank verbruikt.

De ruwbouw wordt aangenomen door Charel Goossens voor 12-0-0 pond grote, *"over accoort met hem ghemaeckt ter causen van tmatsement van tvoornoemde contoor"*. Het timmer- en schrijnwerk wordt uitgevoerd door Pauwel Verstraete, hij levert het hout, de vensters en deuren en dit voor de som van 31-10-0 pond grote. Het *schalieberd* voor het dak komt echter van Adriaan Adriaanszoon uit Sluis, dus moet aan Verstraete maar 27-14-2 pond grote worden betaald. Voor het importeren van dit hout moet aan de grens tol en *lysent* (invoerrechten) worden betaald.

Het dak wordt in 1661 met schaliën gedekt door de Bruggeling Gerard Van de Voorde die ook alle materialen levert en de ons reeds bekende Antoon Pieters zorgt voor het arduin. De tweeduizend *pavementen* voor de vloer in het comptoir, samen met het zand en acht zakken kalk komen van Cornelis de Brabandere, die de vloer ook legt. Jan van Loo, Jan van de Wiele en Jacques Geirnaert brengen met hun wagens leem, kalk, tegels, stenen, enz. *"veroorboort int upmaecken tvoornoemde contoor en tnieu consierge."* Jan Focke bezorgt allerlei hout voor het maken van een *steuner*, een steunconstructie, als de voutekamer wordt gemaakt.

Pauwel Jacobs, smid uit Eeklo, levert het ijzerwerk aan de deur en de ijzeren tralies aan het venster. Zijn stadsgenoot, glazenmaker Joos Zoetaert, *"maeckt ende levert de glaseveijnsters staende int cassyn."*

Voor het bouwen van het kantoor is er geld te kort. Joos Zoetaert schiet 31-0-0 pond grote voor *"int coopen en betaelen van het steen en calck veroorboort in het up maecken en matsement an tvoornoemde contoor."*
Burgemeester Lambrecht krijgt nog wat extra geld voor *"wercken in daghueren, van waegevrecht ende thaelen van eenighe materialen synde al minuteyten ende cleene sommen."* Als Lambrecht zijn rekening afsluit, wordt vastgesteld dat er 92-18-11 pond grote te kort is, maar zodra er vers geld van het octrooi binnenkomt, zal deze som, mét intrest worden terugbetaald.

De rekening ten slotte wordt in november 1663 *"ghehoort, ghesloten ende gheliquideert op alle ghewoonlycke protestatien"* in het bijzijn van de magistraat van Maldegem en van Cornelis de Rycke, Cornelis Vermeersch, Jan Marijns, Frans Vailliant, Jan van Hooghewegh, allemaal notabele inwoners van Maldegem. De inwoners worden voor het sluiten van om het even welke rekening bij kerkgebod uitgenodigd om de voorlezing ervan bij te wonen en er eventueel opmerkingen over te maken [30].

Het schepenhuis en de conciërgerie worden stilaan als één geheel aangezien. In het landboek van het Ambacht Maldegem van 1727 door landmeter Jan D'Herbe worden ze in één enkel artikel beschreven:*"metten suythende ande calzijde vande voorstraete ofte andtwerpschen heerweghe, mette westsijde ande kerkckstraete ende metten noorthende aen het kerckhof sijnde t'oudt ende nieuw schepenhuys vande voornoemde ambachte, is als van oudts buyten lasten"* [31].

Sommige auteurs zijn van mening dat er helemaal geen nieuwe conciërgerie wordt gebouwd, maar dat het aangekochte pand wordt gerestaureerd [32]. Wij menen dat uit al wat voorafgaat, genoegzaam is gebleken dat er wel degelijk een nieuwe conciërgerie en een nieuw comptoir worden opgetrokken. Dat daarbij bepaalde delen van het bestaande pand bewaard bleven, is mogelijk. Waar anders zou bijvoorbeeld Noël Lemeere herberg hebben kunnen houden?

D. Belast met renten

Als het Ambacht de conciërgerie aankoopt, wordt in het verkoopscontract een rente van 2-0-0 pond grote vermeld, waarvan de intrest moet betaald worden aan Guillaume van Landschoot, bij de verkoop gaat de rente immers over naar de koper.

Voor het optrekken van het nieuwe gebouw worden vijf roeden grond van het kerkhof ingepalmd: "*Doen te noteren dat die van tvoornoemde college vanden ambachte van Maldeghem voor het bauwen ende upmaecken van tvoornoemde huus ende concierge jeghens de kerckmeesters van de prochie van maldeghem hebben in cheijnse ghenomen ontrent de vyf roeden erfve van het kerckhof van maldeghem achter an tvoorseyde huus.*" Per roede moet aan de kerkmeesters vijf schellingen worden betaald, 25 schellingen per jaar dus [33]. In 1696 ontvangt de kerk 2-10-0 pond grote betaald over twee jaar cijns [34]. Voor de teerput van het nieuwe stadhuis, die zich ook op het kerkhof bevindt, wordt eveneens een minieme vergoeding betaald [35]. In alle kerkrekeningen worden deze renten ingeschreven en als ze door benarde tijdsomstandigheden niet konden betaald worden, wordt het achterstallige bedrag in betere tijden aangerekend [36].

Het teerputje wordt op de kosten van het Ambacht nieuw gemaakt. Daarvoor loopt al het vuile water van het schepenhuis *"in een grippe"* en de stank is vooral 's zomers *vilaine*. Het Ambacht wil daaraan verhelpen en tegen het schepenhuis een put metselen van 6 voet breed en 10 voet lang. Dat mag echter niet gebeuren zonder voorafgaande toestemming van de bisschop, er is immers *"pericle van profanatie van gewyde aerde."* De bisschop stuurt de aanvraag door naar de deken, en die gaat akkoord op voorwaarde dat alles in steen wordt gemaakt en dat de put wordt afgedekt met een stenen deksel; ook daarvoor moet jaarlijks aan de kerk *"een cleene erkentenisse"* worden betaald [37]. In 1808 wordt die rente nog altijd betaald, nu door het Maldegemse gemeentebestuur dat heel goed weet waarop ze sloeg: *"... de treize années d'une petite rente due à l'église pour un terrain sur le lequel est bâti la Maison Communale"* [38].

Naast deze kerkrente is er ook nog die van het vroegere weeshuis die nu toebehoort aan de armendis. Het bedrag ervan is zo miniem, 1 schelling en 4 denieren, dat de rente slechts om de zes jaar wordt uitbetaald. In de disrekening van 1667-1669 lezen we: de rente *"uyt d'erfve daer jeghenwoordich het Stathuys op staet"* [39]. In de rekening van de burgemeester van de commune, Robert Lambrecht, staat dat aan de ontvanger van de armendis nog twee andere *rentjens* moeten betaald worden, *"deene van 8 gr sjaers uyt toude schepenhuys dander van 3 sch 6 gr sjaers vuyt derfve daer de niewe consierge up staet by coope van de via Jan van Ballenberghe"* [40].

De armendis bezit nog een andere rente, bezet *"op het incommen van het ambacht en specialijck op de voornoemde concierge en schepenhuis."* Het Ambacht leent geld van François Everbaut en van enkele andere Maldegemnaren om daarmee de zware bezettings- en inkwartieringskosten te dekken die het Ambacht letterlijk leegzogen. In 1661 worden de *"brieven van constitutie"* van de lening ondertekend en het schepenhuis en stadhuis worden daarbij *rentewijs* belast, en nog geen klein beetje, want de jaarlijkse intrest van het geleende bedrag komt op 20 pond grote. Blijkbaar wordt die rente door de eigenaars overgedragen aan de armendis, want in 1688 worden de twintig pond uitbetaald aan Pieter Matthijs, ontvanger van de armendis [41].

De Marktstraat in 1910. Alhoewel de herberg het Steen al enkele decennia is afgebroken, vinden we de benaming nog terug in Maldegem op de hoek van de Edestraat en de Marktstraat. Smidse en estaminet 't Steen worden uitgebaat door J. Van Den Berghe-De Zutter. Daarnaast het magazijn van sajet en breiwerk bij K. De Zutter. Dan komen we aan de eeuwenoude afspanning de Gouden Leeuw, daarnaast de winkel in ellengoederen van Henriette Van Meenen en het zeer oude estaminet De drie Koningen. Het hoge huis is de fietsenzaak Ysebaert met ernaast nog een handelszaak en ten slotte het huis Soenen. Rechts, voor het Grand Café, staat een lange platte wagen met twee regenvaten. De torenspits van het gemeentehuis werpt zijn schaduw af op de kasseien.

Niet alleen de kerk en de armen, ook aan de heer van Maldegem moet een rente worden betaald uit het stadhuis. De betaling van drie denieren, een minieme som, gebeurt via Jan Baptist Verleijs, ontvanger van de goederen van de baron van Maldegem.

En alsof het schepenhuis en de conciërgerie nog niet genoeg met renten belast zijn, dienen de schepenen van het Ambacht er nog een te betalen. Als Cornelis Machaer overlijdt, kunnen zijn erfgenamen de schulden niet betalen en wordt het sterfhuis geconfisqueerd door de majesteit. Blijkbaar heeft het Ambacht Maldegem ook nog schulden uitstaan bij Machaer, want jonker François van de Woestyne koopt van de 'majesteit' de helft van een rente van 2-0-0 pond grote per jaar, bezet op de *"erfve van het schepenhuys en conchierge."* De andere helft van die rente komt in bezit van Pieter Haerens en later van Jacques de Smet[42].

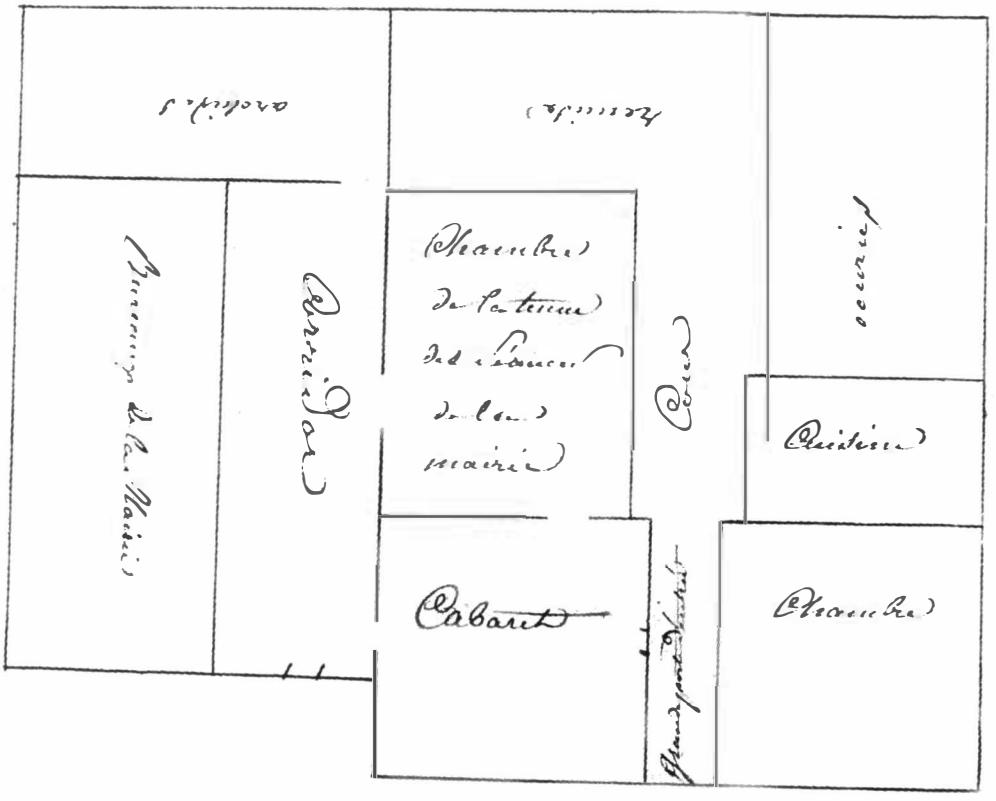
Naast deze schulden, heeft het Ambacht ook inkomsten van de conciërgerie. Een deel wordt verhuurd als herberg en woning, enkel de schepenzaal boven, de trap, de zolder en een keuken worden door de Maldegemse wet gebruikt. De pachter-herbergier staat in voor het kleine onderhoud en voor de schoonmaak van zowel het schepenhuis als stadhuis. Het is hem verboden koeien te houden of varkens te kweken, in de stal moet hij de *rosteels* en de paardenkribben onderhouden, hij moet zorgen voor de mesthoop tegen de kerkhofmuur, de teerput ruimen en ook de wip van de waterput op de binnenkoer in orde houden. De pachter en de schepenen hebben vrije doorgang door een poortje dat uitgeeft op het kerkhof. Het schepenhuis blijft volledig ter beschikking van de magistraat[43].

De Marktstraat in de jaren twintig. Hoewel de auto in opmars is, houdt rustig oversteken weinig gevaar in. Links is de herberg 't Steen afgebroken en vervangen door de garage en ijzerwinkel Van Den Berghe. De benzinepomp wijst op toenemend gemotoriseerd verkeer. De schoenmakerij A. Lampo-Wittoeck kwam in de plaats van het huis De Zutter. Rechts staat midden in de straat een gaslantaarnpaal, daarachter een van de bekendste zaken van Maldegem: Au Grand Café, vanaf de jaren veertig gehouden door Frans D'Aubioul. Daarnaast een slagerswinkel, café De Botermarkt, kuiperij Van de Walle, en huis Hector Cuelenaere. In het hoge huis Cromheecke woonden de 'meesteressen' van de borduurschool, verder de woningen Van Hoorebeke en De Candt.

Op de gevel van de nieuwe conciërgerie prijkt het wapen van Maldegem en dat van de heer van Maldegem: *"hebbende als uitsteek het wapen van het ambacht en het wapen van de heer."* In 1790 ontvangt Pieter Judocus Vermeersch 1-17-02 pond grote voor het schilderen van het wapen *"van zijne hoogheid den hertog van Croy"*[44]. Misschien is die Pieter wel een voorvader van de bekende Maldegemse schilder, Ivo Vermeersch.

Bij het stadhuis ligt een openbare waterput of *steenpit*. Het is niet de enige waterput in het Ambacht. Omstreeks 1615 wordt er een *"nieuwe steenpit"* gemetseld in de Voorstraat, vlak voor het Steen en voor de hofstede van Jan Wyckaert waar zich de Paardemarkt bevindt[45]. In 1698 maakt Pieter van Sleeweghe een nieuwe wip voor de waterput in ... Bentille en in 1790 wordt Emmanuel van Hoogstraten vergoed voor *"het uyttrecken van den steenpit van Adegem"*[46]. Ook aan het eind van de kasseiweg van de Noordstraat is er zo'n waterput. Mattheus van Overtvelt krijgt in 1656 de opdracht die *"quaeden put"* te herstellen en het voetpad te verhogen[47]. Grondige herstellingen aan de Maldegemse waterput gebeuren door plaatselijke ambachtslui: metselaar Pieter vanden Driessche, kuiper Pieter Lasoen zorgt voor emmers, Guillaume van Vlassenbroek levert stenen (ook voor de trappen of de *scheppen* aan de Ede), Cornelius Willemarck herstelt de wip, de kettingen en de emmers, enz. Kortom: de waterput wordt goed onderhouden en dat heeft zo zijn redenen. Bij brand in de gebouwen van het Ambacht is er onmiddellijk bluswater ter beschikking en de aangelanden beschikken steeds over fris en zuiver water.

Op deze plattegrond uit het begin van de 19e eeuw zien we dat schepenhuis en conciërgerie één geheel vormen. Via de corridor in het schepenhuis komt men in het cabaret of in de "chambre de la tenue des séances de la mairie". Natuurlijk kan men ook via de "grande porte d'entrée" in de herberg. Het is deze toestand die later nog voor heel wat moeilijkheden zal zorgen.

E. Uitoefening van justitie

Voor het schepenhuis stond ook de Maldegemse pillorijn of schandpaal waaraan veroordeelden worden tentoongesteld. In 1658 wordt het pillorijn afgebroken en worden er twee nieuwe geplaatst door Jan vanden Driessche: *"het stellen in matsement van twee nieuwe pelderyns voer het stadthuys ende van het repareren van de calsyde"* [48]. Beide schandpalen worden voor 11 pond grote aangekocht bij Jacques de Steenhouwere uit Gent: *"over den coop ende leveren van twee niewe pelderyns ghestelt voor het oude schepenhuus"* [49]. In 1769 wordt Marijn De Backer er een poosje aan vastgebonden wegens houtdiefstal, aan zijn voeten ligt een busseltje van het gestolen hout.

Verdachten worden niet altijd tentoongesteld, af en toe wordt de beul uit Brugge gevraagd om een *"patient te examineren"*. Op 26 juli 1657 komt de Brugse scherprechter Andries Balsa naar Maldegem om een soldaat en *"twee meysens"* te geselen en om de soldaat ook nog te tekenen met een brandmerk; Balsa krijgt er 4-8-0 pond grote voor. Het is niet duidelijk waarvoor het drietal gestraft wordt, waarschijnlijk voor diefstal en overspel. Cipier Cornelis Rolly geeft de gevangenen *"te coste tydens hunne detentie"* en timmerman Gilis Pynaert wordt vergoed *"om het rechten van tSchavot tot doene van seker justitie."* Jacques de Smet, Jan van Oost en Joris Hutsebaut, de drie Maldegemse officieren, zijn ook van de partij: ze leiden de drie gevangenen vanuit het Steen naar het schavot dat voor het schepenhuis staat opgesteld. En natuurlijk wordt er bij Noël Lemeere door de baljuw, schepenen en andere aanwezigen bij dit spektakel, menig glaasje achterovergedrukt [50].

Enkele maanden later, op 13 april 1658, komt Balsa opnieuw naar Maldegem, ditmaal voor een ernstiger zaak. Pieter Priem had namelijk twee paarden gestolen en werd kort daarna aangehouden door officier Joris Hutsebaut. Hij wordt opgesloten in het Steen en er ondervraagd door baljuw Jan van Doorkost, die overigens ook elders op informatie uitgaat en heel wat mensen ondervraagt *"in de faicten vande voorseyde ghevangenen ghedaen."* Priem wordt ter dood veroordeeld en onmiddellijk komt het hele justitiële apparaat in werking. Griffier Goeman, schout Jan Corthals, alle schepenen en officieren zijn op de dag van de executie op de een of andere manier behulpzaam *"int helpen executeren"* van Priem. Timmerman Filip Vossele had al enkele dagen te voren de *"wipre ende galghe"* nagezien en hersteld, zodat de gevreesde Balsa zonder problemen zijn akelige taak kan uitvoeren. Op de kar van Arnout Stroo en streng bewaakt door de drie officieren wordt *"de patiente naer tgerechte"* gevoerd alwaar hij wordt gehangen. Zoals men weet stond de galg een eind voorbij Reesinge, richting Brugge. Iedereen die bij de executie betrokken is, trekt daarna naar de conciërgerie bij Noël Lemeere waar voor 20 pond grote drank wordt geschonken, er zullen er niet veel nuchter naar huis zijn gegaan die dag. De Maldegemse magistraat zorgt ten slotte nog voor twaalf zielmissen tot lafenis van de ziel van Pieter Priem[51]. Recht was geschied!

In 1698 komt de scherprechter nog maar eens naar Maldegem om *"justitie"* te doen aan Pieter Roets. Blijkbaar wordt daarbij enige schade toegebracht aan het schepenhuis, de *"reparatien aen den schepenhuyse"* komen ten laste van het college[52].

F. Pachters

Als de conciërgerie in 1644 wordt gekocht, is deze eigendom van Cornelia Lemeere, weduwe Jan van Ballenberghe, en haar kinderen, en die blijven er wonen tot omstreeks 1660. Een gedeelte van de conciërgerie wordt dan verhuurd, eerst aan Cornelis Lemeere die in 1664 wordt opgevolgd door zijn zoon Noël, die conciërge blijft tot in 1693.
Het rijtje pachters uit de 17e en 18e eeuw ziet eruit als volgt:

1664	Cornelis Lemeere (de familie Lemeere woont er al heel wat vroeger)
1658	Noël Lemeere
1670	Jan Blanckaert
1682	Laurens Cornelis
1696	Jan Vailliant
1728	Jacobus de Swaef
1774	Guillaume Dobbelaere
1790	weduwe Guillaume Dobbelaere
1790	Filip Dobbelaere

Een van de weinig bewaarde pachtcontracten is dat van Laurens Cornelis, dat dateert van 17 maart 1682. Cornelis pacht het huis en de conciërgerie met de achterkeuken, stallingen, kelder en zolder. Een nieuwe *vertreck caemere* (vergaderkamer) en ook het oude schepenhuis blijven volledig gereserveerd voor het Ambacht. De pacht loopt over een periode van zes jaar en jaarlijks moet 16-13-4 pond grote betaald worden. Cornelis moet in de conciërgerie gaan wonen en hij moet alles goed onderhouden *"op peijne van pachtbracke"*, in het bijzonder moet hij goed zorg dragen voor de glazen vensters[53].

Zoals gezegd houdt de pachter herberg in de gelagzaal onder de schepenzaal. Dat dit een goed draaiende herberg is, spreekt voor zich. De procureurs die tijdens de vierschaar pleiten, worden er getrakteerd[54], bij *"thouwen van de vierschaere"* worden iede-

re keer verschillende *bouteillen* geledigd[55]. Noël Lemeere wordt vergoed voor teerkosten van passerende soldaten, traktaties bij bijeenkomsten van baljuw, burgemeester en schepenen, enz.[56] Een merkwaardige uitgavenpost zijn de teerkosten voor "*de ghonne vossen gheschoten hebbende*"[57]. In het stadhuis is er wel altijd wat te doen. De kanunniken van Sint-Salvators uit Harelbeke bijvoorbeeld, houden er hun jaarlijkse zitdagen voor het innen van hun tienden waarbij ze een ton bier schenken aan de pachters ervan. Hun paarden worden er gestald en gevoederd ("*standt en nourriture*") en ook moet er voor de knecht worden gezorgd. Steeds overnachten ze er[58]. De verpachting van de tienden gebeurt als het jaarmarkt is in Maldegem, in 1792 valt die op donderdag 31 mei[59].

Belangrijke mededelingen die de hele bevolking aanbelangen, worden aan het schepenhuis, bij het uitgaan van de kerk, aan de bevolking meegedeeld. Het is hier dat de kerkgeboden van op een *tichele* worden voorgelezen en allerlei mededelingen worden aangeplakt. Daar van alle inwoners wordt verondersteld dat ze de zondagsmis bijwonen, kan niemand zeggen van niets te weten. Kortom, bij het schepenhuis en conciërgerie en de nabije kerk klopt het hart van Maldegem.

De conciërge is tezelfdertijd ook meestal *messager* van het Ambacht. Guillaume Dobbelaere krijgt daarvoor een jaarlijks pensioen van 1 pond grote. Er wordt ook nog een kleine vergoeding betaald voor allerlei diensten: hout naar de zolder dragen, de "*ordinaire observantie van de caemer*" van de schepenen en dergelijke meer. De stookkosten lopen hoog op, jaarlijks worden door verschillende Maldegemnaren honderden eiken blokken, eiken fasseel en *rysekens* geleverd[60]. Filip Dobbelaere is in 1790 ook nog adjudant van het vrijwilligerskorps, de herberg wordt een verzamelplaats voor de patriotten. Voor zijn menigvuldige diensten in dat verband, krijgt hij een vergoeding van 6-0-8 pond grote. In 1793 betaalt Dobbelaere zijn pacht in "*fransche assignatiën*" en dat valt

Voorbij het Oud Stadhuis vinden we het Hof van Brussel, herberg en afspanning, aan de poo t te zien uitgerust voor het plaatsen van paarden en koetsen. Bij de verbouwing tot appartementen verdween hier de enige klokgevel die Maldegem rijk was. Aan de rechterkant het huis Van Nieuwenhuyse en wat verder de afspanning St.-Barbara en de brouwerij Tytgadt.

in slechte aarde bij de ontvanger van het Ambacht, die zeer achterdochtig is over deze manier van betalen en dan ook verklaart *"niet te willen reponderen voor de goedheyd der selve ofte andere onheylen waar mee de papieren mochten subject zijn"* [61].

De pachtsom die moet betaald worden voor het huren van de herberg, is niet aan de lage kant. Laurens Cornelis betaalt in 1682 16-13-4 pond grote, in 1696 betaalt Jan Vailliant jaarlijks 28-10-0 pond grote [62], in 1700 is dat gedaald tot 21-0-0 pond grote [63]. In 1791 betaalt Filip Dobbelaere 35 pond grote [64].

Aan *den huuse ofte conciergerie*, waarin het schepenhuis is inbegrepen, worden jaarlijks herstellings- en onderhoudswerken uitgevoerd. Daarbij wordt meestal een beroep gedaan op Maldegemse ambachtslui: timmerman Boudewijn van Maldeghem die nieuwe vensters steekt [65] en heel wat timmerwerk uitvoert [66], smid Adriaan Willems, glazenmaker Gelaude Lemeere die lood, papier en *"ander aen de goede ende huuse van dese heerlijkheyd"* levert [67]. Kapotte ramen worden af en toe gedicht met speciaal, geolied papier, vensterglas is niet altijd voorradig. Cornelis Savat levert bijvoorbeeld *"een handt papier voor vier ramen in het locael."*
Van 1790 tot 1793 voeren de volgende mensen herstellingen uit aan het schepenhuis-conciërgerie:

- Ignatius Naert	metselaarsbaas conciërgerie en waterput, Hollandse pannen en steen
- Johannes Reyniers	smid alle ijzerwerk
- Maximiliaan Frans van Mechelen	koopman in alle soorten van bouwmaterialen kalk, tegels, steenklompjes
- Jules van den Bossche	meester-glazenmaker verloden van vier vensters en reparatie aan de andere
- Lodewijk de Jaegher	meester-verver leveren van verf en olie
- Jacobus Willems (weduwe)	timmerwerk aan het stadhuis
- Johannes Baes	ijzerwerk
- Ignatius Naert	steen en kalk
- Jan Reyniers	ijzerwerk
- Jacobus Neyt	kalk en 'terras'
- Jacobus van den Bossche	glazenmaker

Ten slotte levert Pieter Neyt, meester-stoeldraaier 12 *collegiale stoelen* voor de som van 4-13-0 pond grote [68].

Voor het vernieuwen van het comptoir omstreeks 1700, worden vrij grote bedragen uitgegeven: 14 pond grote voor het metselwerk, 21-4-0 pond grote voor bouwmaterialen, en verder nog heel wat geld voor ijzer- en timmerwerk. De metselaars en andere werklieden aan dit comptoir worden geregeld getrakteerd op *cleen bier*, bier met een laag alcoholgehalte [69].

De kerktoren wordt op kosten van het Ambacht met schaliën gedekt en ook het torenuurwerk wordt er door onderhouden, het vervangen van een nieuwe wijzer en andere wisselstukken gebeuren volledig op kosten van het Ambacht [70]. Het is alsof de toren eigendom is van het Ambacht. Dat de schepenen verantwoordelijk zijn voor het onderhoud en het herstel van de torenspits en van het torenhorloge lijkt eerder regel te zijn dan

Aanduidingen op het kadasterplan:

1. Het schepenhuis wordt in 1525 gebouwd.
2. In 1644 koopt het Ambacht Maldegem de woning van Cornelia Lemeere. In 1658 wordt begonnen met het bouwen van een nieuwe conciërgerie met comptoir (nu Oud Stadhuis). Dat gebouw wordt in 1833 verkocht aan brouwer Pieter Jacob Van Mullem.
3. In 1865 koopt het gemeentebestuur de smidse Reyniers aan om er een gemeentehuis te bouwen. Het eigendom wordt in 1867 opnieuw verkocht.
4. In 1859 wordt herberg Sint-Cecilia van Jan Baptist Verselder aangekocht om de markt te vergroten.
5. Het Steen met aanpalende gebouwen en grond wordt in 1866 gedwongen onteigend; de gebouwen worden in 1867 afgebroken.
6. In 1864 en 1868 worden pogingen ondernomen om het huis Borgonjon, café de Ossekop, aan te kopen.
7. Inplanting van het nieuwe gemeentehuis, naar de plannen van architect Carpentier.
8. Eerstesteenlegging in 1907 en inhuldiging van het gemeentehuis in 1909.

uitzondering, in Dentergem bijvoorbeeld is dat ook het geval[71]. Bernard van Troostenberghe, *orlogiemaeckere*, ontvangt een jaarlijks pensioen van 6 pond grote van het Ambacht[72]. Het zijn echter de Maldegemse kosters, eerst Pieter en daarna Augustijn Vermeersch, die zorgen voor het dagelijks onderhoud, *"voor tstellen ende aijgieren van der orloge vanden Ambachte"* en daarvoor ook een jaarlijks pensioen of vergoeding van 6 pond grote ontvangen[73].

Tijdens de Franse tijd (1794-1815) wordt de hele bestaande maatschappelijke orde ondersteboven gehaald. De feodaliteit wordt afgeschaft, het eeuwenoude ambacht, de baronie en heerlijkheid Maldegem houden op te bestaan en de drie samenstellende parochies worden zelfstandige gemeenten met elk een eigen bestuur.

II. PLANNEN VOOR EEN NIEUW GEMEENTEHUIS

A. Verkoop van de conciërgerie

In 1832 besluiten de gemeentebesturen van Maldegem, Adegem en Sint-Laureins hun laatste gemeenschappelijke bezit uit het Ancien Régime, het stadhuis met "*conciërgerie*" openbaar en aan de meestbiedende te verkopen[74].

Voor alle duidelijkheid: het is de nog steeds bestaande, en nu gesloten herberg het Oud Stadhuis die wordt verkocht, het schepenhuis op de westkant ervan hoort exclusief toe aan de gemeente Maldegem. Waarom het stadhuis wel, en het schepenhuis niet tot het gemeenschappelijke bezit van de drie samenstellende gemeenten wordt gerekend, komt omdat het stadhuis door de magistraat van het Ambacht Maldegem is aangekocht en dat de gemeentebesturen blijkbaar nog goed wisten wanneer en hoe dat was gebeurd, terwijl men van de geschiedenis van het schepenhuis niet meer op de hoogte leek. In feite was ook het schepenhuis gemeenschappelijk bezit van de drie gemeenten van het Ambacht, maar daar werd geen aandacht aan geschonken.

1. De reparatiën absorberen den pacht

Bij het begin van de 19e eeuw wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen het schepenhuis, dat nu *"huys van den commune*" wordt genoemd, en het stadhuis. De twee gebouwen worden apart verpacht, herstellingen worden gescheiden gehouden. Op 22 februari 1802 (3 ventôse jaar X) is Jan Buysse pachter van het schepenhuis, de conciërgerie wordt bewoond door Jozef Dobbelaere en later door zijn zoon. Slechts één derde ervan wordt door het gemeentebestuur gebruikt. Voor de verpachting van het stadhuis wordt vooraf het akkoord gevraagd aan de mede-eigenaars Adegem en Sint-Laureins[75].

In 1803 wordt het gemeentehuis nog praktisch geheel gerestaureerd. Aan Pieter Hertschap wordt 141,49 frank betaald "*pour la maçonnerie au nouveau chassis de la Maison de ville"*, de ramen worden vernieuwd en na de herstellingswerken wordt het gebouw in "*geluwen okker"* gestoken[76]. In 1811 is er op de Maldegemse begroting 3000 frank ingeschreven voor grote en dringende herstellingswerken daar het pand *inhabitable* dreigt te worden, het jaar daarop wordt nog eens 3000 frank uitgetrokken "*pour la reconstruction d'une Maison Communale."* In de daaropvolgende jaren, in 1815, 1821 en 1827 worden iedere keer vrij hoge bedragen uitgegeven voor restauratie[77].

De schepenkamer krijgt in 1823 een nieuwe deur, er wordt een nieuwe trap geplaatst en verder wordt het hele gebouw nog maar eens volledig onder handen genomen. Uit voorzichtigheid informeert het gemeentebestuur van Sint-Laureins eerst naar de kosten van deze herstelling, want de pachtsom bedraagt maar 100 frank[78]. De jaarlijkse herstellingswerken aan het stadhuis overtreffen elk jaar opnieuw de te innen pachtsom en de drie gemeenten van het vroegere Ambacht Maldegem willen af van het gebouw.

Reeds in 1830 willen de raadsleden Hendrik Cuelenaere en Jacob Vermeersch af van het stadhuis omdat de stielmannen er zelden weg zijn. In 1830 worden *kassijnen* hersteld en vervangen, de poort vernieuwd, 51 vierkante ellen nieuw plancher gelegd in de schepenzaal, een nieuwe *zate* (zitting?) in de vergaderzaal gemaakt, een *besluit* of balustrade met 40 *balisters met pikken* geplaatst en ten slotte wordt alles nog geschilderd in *mollegrauw,* hooggeel, droogzwart en bleekblauw. Verder is er nog het onderhoud van het

schaliedak, de goten, de watersteen, de komforen, de roosters, enz. Al deze herstellings- en onderhoudswerken kosten algauw meer dan honderd gulden, en als er dan nog eens een bedrag van fl. 47,58 aan reparatiekosten moet worden besteed, vinden ze het welletjes, "*de gedurige reparatien voor dezen eygendom die jaarlijks zoo groot voorkomen dat zij bijna den opbrengst derzelve overtreffen en mogt men zelfs achteruitgaan, gelooven zij te kunnen bewijzen dat dezen eygendom meer schadelijk dan voordeelig is.*" Beide raadsleden zijn dan ook van "*adres, dat dees gebouw in den algemeenen intrest worde verkocht. Om den hier uit voortvloeyenden gedurigen Kanker van nog te doene reparatien meteen te worden uyt den weg geruimd.*" Daar het gemeentebestuur daarover niet alleen kan beslissen, zal via de gedeputeerde staten de toelating van Adegem en Sint-Laureins worden gevraagd. De gemeenteraad van Maldegem verwerpt echter het voorstel en meent dat het gebouw behoort behouden te worden:

1. de gemeente heeft in het gebouw "*eene gereserveerde plaetse*" voor de raadszittingen en voor de bijeenkomsten van het schepencollege;
2. het bouwen van een nieuwe raadszaal zou een veel te grote uitgave betekenen;
3. het bedoeld gebouw *"is in eenen zoo goeden staat dat er (ooit) voordeelen zullen zijn"*;
4. dat het bijzonder onvoorzichtig zou zijn iets te verkopen dat de gemeente nodig heeft voor het bestuur en voor haar archief[79].

Nog geen twee jaar later is diezelfde gemeenteraad een heel andere mening toegedaan, want het stadhuis wordt verkocht omwille van de algemene slechte staat van het gebouw, de dure herstellingswerken en de hoge onderhoudskosten, "*de reparatien absorberen den pacht.*" De condities van de verkoping worden op 30 juli 1833 goedgekeurd.

Op last van de drie gemeentebesturen wordt de conciërgerie op 2 augustus 1833 geprezen door timmerman Jan-Baptist Van Quaetem en metselaar Joannes Borgonjon.
Op het gelijkvloers bevinden zich:

- een keuken met drie ramen waarvan één uitgeeft op de Voorstraat en één op de Marktstraat;
- de schepenkamer met plankenvloer en drie ramen; onder de schepenkamer bevindt zich "*eene steene gevouteerde keldere gesepareerd in twee deelen*";
- een kleinere kamer naast de voorgaande;
- een "*kokkeuken met een onlangs nieuw gemetselt Komfoor*", een arduinen watersteen en een bakoven.

Op de bovenverdieping zijn vier slaapkamers met daarboven nog een grote zolder. Achteraan staat de paardenstal, een *remise* die aan de schepenkamer paalt en een koetshuis. Op de binnenplaats staat een houten waterpomp en achteraan in de muur is een poortje dat toegang geeft tot het kerkhof. De waarde wordt op 7500 frank geschat.

2. Eigenaardige verkoopsvoorwaarden

De verkoopsvoorwaarden worden op 30 juli 1833 goedgekeurd door de burgemeesters Domers (Maldegem), De Weerdt (Adegem) en Bailleul (Sint-Laureins). In de artikels 13 en 14 zijn clausules opgenomen die later nog voor heel wat moeilijkheden én beroering zullen zorgen:

"Art. 13. Den trap staende in de plaetse genaemd het Schepenhuys, dienende voor het bezoek der boven Kamers en verdere plaetsen van het te veylen huys zal den Kooper gehouden zyn af te breken en het gat die daer voor in de muer is gemaekt ten zynen koste toe te metselen, als mede de opening in den zolder van het zelve Schepenhuijs

VERKOOPING

VAN HET

STADHUYS

TE MALDEGEM,

Zynde van ouds eene vermaerde Afspanning.

Den Notaris VANDER WEENEN, ter residentie van EECLOO,

Z l met het honden van twee Zitdagen, zonder meer, waer van den eersten voor den INSTEL dienen z l op Maendag 23 December 1833, en den tweeden voor den ABSOLUTEN TOESLAG op Maendag den 6 January 1834, telkens ten tien uren voormiddag, in het gemelde *Stadhuys* te Maldegem, in het dorp, publiekelyk en ten verzoeke der Plaetselyke Besturen van Maldegem, Adegem en St.-Laureyns, daer toe behoorlyk geautoriseerd by Koninglyk Besluyt, de dato 20 October 1833, verkoopen, op de conditien alsdan vooren te lezen, de naschreven Afspanning:

EENIGEN KOOP. — GEMEENTE MALDEGEM.

Een notabel WOONHUYS, met schotelhuys, stalling, verdere gerieflykheden en B. 0—03—00 ellen erve daer medegaende, zynde de Afspanning genaemd *het Stadhuys van Maldegem*, staende en gelegen binnen de kuyp der gemeente van Maldegem, op de voordeeligste plaets, om te dienen voor Afspanning en voor nering en vertier van drank, d r gemeente, waer voor zy v n ouds vermaerd is geweest, palende oost aen de erve en het huys van *Pieter van de Genachte*, zuyd aen de Voorstraet, of Steenweg van Gend op Brugge, west aen de Markt en de Kantooren der Plaetselyke Secretary, en noord aen het Kerkhof.

De Conditien dezer Verkooping liggen, ter inzage van eenieder, ten Kantoore van den voorschreven Notaris, en ter Plaetselyke Secretary van Maldegem.

Elk zeg het voorts.

EECLOO, Drukkery van A. B. VAN HAN en ZOON, op de Merkt.

Affiche van de verkoop van *"een notabel woonhuys, het Stadhuys van Maldegem"* door notaris Vander Weenen op 23 december 1833.

weder ten zijnen koste toe te leggen en te herstellen, in dier voege gelyk den zolder voor de daerstelling van den trap heeft bestaen, als staende den zelven trap by gedoogzaemheyd op den Eygendom der Gemeente Maldegem;
Art. 14. Deuren uijtkomende in de zoo genaemde Schepenhuijs zael zullen door den Kooper en ten zijnen koste toegesteken worden indien hij zich hier met het Plaetselijk Bestuer van Maldegem niet verstaet."

Het schepencollege van Sint-Laureins keurt de verkoopsvoorwaarden goed, maar maakt toch bezwaar tegen artikel 14 *"waer by de jouissance of Gebruijk van den Kamer boven den Kelder aen het plaetselyk bestuer van maldegem gereserveert wordt."* Burgemeester Bailleul en schepen Rombaut menen dat *deze "behouding zoude konnen schaedelyk zyn aen de Verkooping, want een huys zuyver verkoopen en het gebruyk van een deel eeuwig durend aen zich reserveren, wordt niet veel gepleegd."* Daarenboven, denken de twee Sint-Laureinse politici, daar vergaderingen *"der Regentie noyt schadelyk konnen zyn aen het Stadhuys, 't welk gesenseert wordt altyd te zullen dienen voor afspanning en herberg, kan men ligt begrypen dat des selfs bewoonder het tydelyk gebruyk van de bedoelde Kamer noyt zal weygeren."* Ze pleiten er dan ook voor artikel 14 te schrappen, om eventueel later opduikende moeilijkheden te voorkomen[80]. Er wordt niet naar de argumenten uit Sint-Laureins geluisterd.

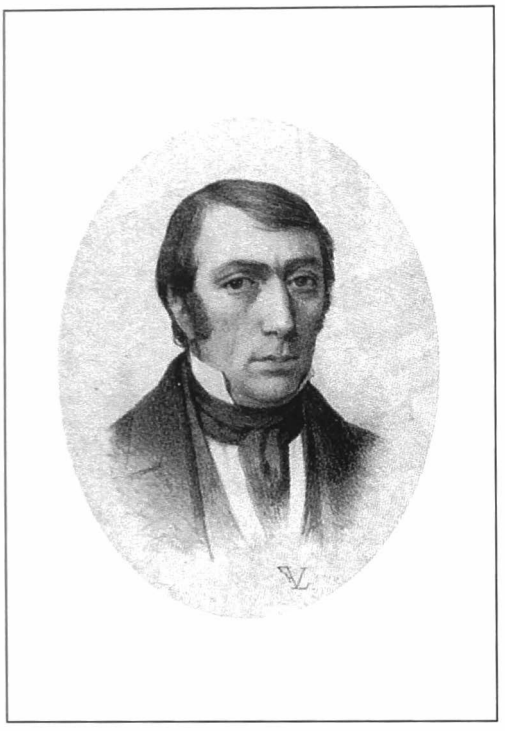
Bij de gouverneur van Oost-Vlaanderen wordt over die trap in het Schepenhuis in januari 1868 een klacht ingediend "*door een persoon wiens naam niet leesbaar is*." De brief hekelt het gebruik "*van een deel van het gebouw toebehoorende aen de gemeente ... alwaer de kantoren der plaetselyke burelen zich bevinden, in welk gebouw de weduwe Van Mullem een trap heeft staan, dienende voor het gebruik van haar herberg, en waervoor zy aen de gemeente geene schadeloosstelling betaald*" [81]. In zijn zitting van 12 maart 1868 meent de gemeenteraad dat "*dezen trap maer by gedoogzaemheid aldaer mag blyven staen, maer dat integendeel, het gemeente bestuer ter zyner beschikking heeft, eene Kamer voor het houden van zyne vergaderingen.*" Om deze reden, en ook omdat de klacht als naamloos moest beschouwd worden "*aengezien het handteeken van den selven geensints den naam is van een inwooner dezer gemeente*", wou of kon het gemeentebestuur geen gevolg geven aan de klacht [82].

3. Pieter Van Mullem koopt het stadhuis

De verkoop van het "*Stadhuys te Maldegem, Zynde van ouds eene vermaerde Afspanning*" vindt plaats op maandag 23 december 1833, de "*absoluten toeslag*" gebeurt op maandag 6 januari 1834. Koper wordt Pieter Jacob Van Mullem die er 9010 frank voor neertelt. De onkostenstaat van de drie gemeenten samen bedraagt 69,08 frank: publicatie van de verkoop op vier zondagen, het drukken van affiches en verspreiden ervan in Gent en in Brugge, aankondigingen in de *Gazette van Gent* en andere weekbladen, "*teere by kinderen Storme ten dage van den definitieven toeslag,*" enz. Voor elk van de drie samenstellende gemeenten van het Ambacht blijft dus 2980 frank netto over [83]. "*Het schoon oud Stadhuis gaat over voor een appel en een ei aan brouwer Pieter Van Mullem,*" schrijft Gabriël De Lille, die er wel vergeet aan toe te voegen dat de schatters de waarde van het pand slechts op 7500 frank hadden geraamd en dat het een openbare verkoop betreft [84].

Kort na de verkoop vraagt Van Mullem aan de kerkfabriek de toelating om de afwatering van een nieuwe remise die hij op de binnenplaats liet bouwen, via het kerkhof te laten gebeuren. Ook vraagt hij om twee vensters te mogen steken op de eerste verdieping. De gemeenteraad keurt dat op 26 september 1834 goed, in ruil moet Van Mullem jaarlijks één frank betalen aan de kerkfabriek [85].

Twintig jaar na de verkoop, op 18 maart 1853, probeert het gemeentebestuur van Sint-Jan-in-Eremo – rijkelijk laat weliswaar – ook nog een graantje mee te pikken van de opbrengst van de verkoop. In een brief aan de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen voert het gemeentebestuur aan dat uit het landboek van 1675 blijkt dat Sint-Jan-in-Eremo "*deel heeft gemaakt, tot de suppressie toe, vanden voor dezen ambachte en Baronnie van Maldegem, en als zoodanig heeft bygedragen in al de belastingen die immer gevraagt zyn geweest.*" De Adegemse burgemeester De Weerdt antwoordt dat "*het ons niet geheugt, zelfs geen ouderling, die wy daerop geraedpleegd hebben, dat de gemeente van Sint-Jan-in-Eremo zou deelgemaekt hebben van den voordezen Ambachte en baronny van Maldegem, geene bewyzen daeromtrent zyn in onze gemeente Archieven voor handen.*" De Weerdt voegt er nog fijntjes aan toe dat het "*zoogenaemt Stadhuis van Maldegem niet aen het voordezen Ambacht heeft behoord, maer wel aen 't Schepen College (daerom Schepenhuys genoemt)*" [86]. Sint-Jan-in-Eremo had toch wel gedeeltelijk gelijk: een deel ervan behoorde inderdaad ook bij het Ambacht Maldegem zoals blijkt uit een landboek van de polders van Sint-Margriete. Bij de limietscheiding tussen Sint-Margriete en Sint-Jan-in-Eremo staat een paalsteen getekend waarbij geschreven staat dat het de grens is van het Ambacht Maldegem. De paalsteen staat duidelijk op het grondgebied van Sint-Jan-in-Eremo [87].

Pieter Jacob Van Mullem (1792-1854) die in 1833 eigenaar wordt van het *Stadhuys van Maldegem*.

Voor het gemeentebestuur van Maldegem heeft de verkoop geen onmiddellijke gevolgen, de schepenkamer mag immers verder worden gebruikt, want dat komt brouwer Van Mullem goed uit, de gelagkamer paalt namelijk aan de schepenkamer en dat kan alleen maar het drankverbruik doen toenemen.

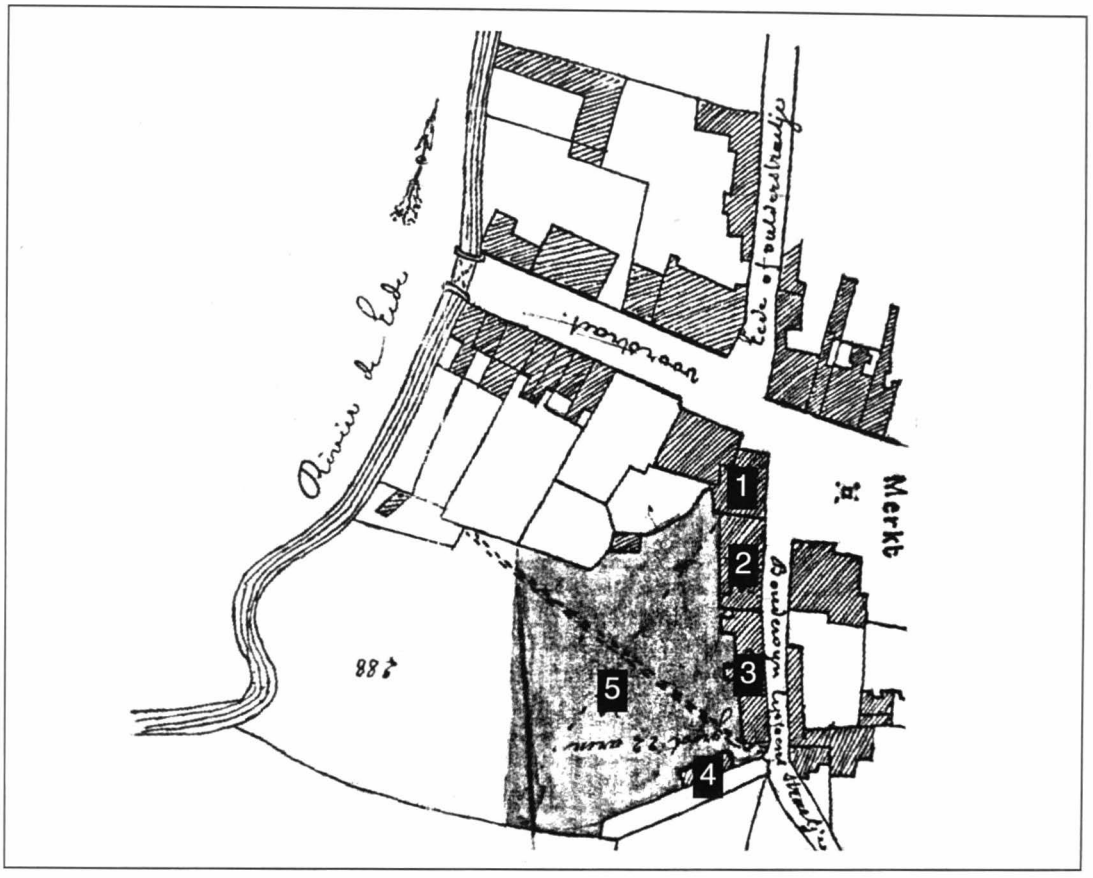
B. Plannen met het Schepenhuis

Voor verder te gaan met de geschiedenis van het Maldegemse gemeentehuis, attenderen we de lezer erop dat er in Maldegem de tweede helft van de 19e eeuw verschillende zaken tegelijk aan de orde waren die in wezen los van elkaar stonden, maar uiteindelijk toch leidden tot de realisatie van het huidige gemeentehuis op de markt:
- plannen voor de restauratie, afbraak en het nieuw bouwen van het schepenhuis;
- aankoop van de smidse Reyniers;
- vergroting van de marktplaats;
- onderhandelingen met architect Carpentier, enz.

Voor de helderheid van ons betoog behandelen we al die zaken naast elkaar, terwijl sommige ervan in feite op hetzelfde tijdstip aan de orde van de dag waren.

1. Bouwmeester Hippoliet De Smet

Na de verkoop van de conciërgerie beschikt het Maldegemse gemeentebestuur tot in het midden van de 19e eeuw blijkbaar over voldoende ruimte om alle administratieve taken behoorlijk uit te voeren en zijn archief onder te brengen. Tot in 1858, want dan ziet iedereen dat het zo niet verder kan. Op 15 oktober 1858 geeft het gemeentebestuur de Eeklose bouwkundige Hippoliet De Smet de opdracht *"tot het spoedig opmaken van een plan met staat van begrooting der kosten tot herbouwing van Secretariaat en gevang, gezien den bouwvalligen toestand van het gebouw"*[88]. De Smet komt op 30 oktober *"den toestand en bouwvalligheid van voornoemd Schepenhuis"* onderzoeken. Muren staan

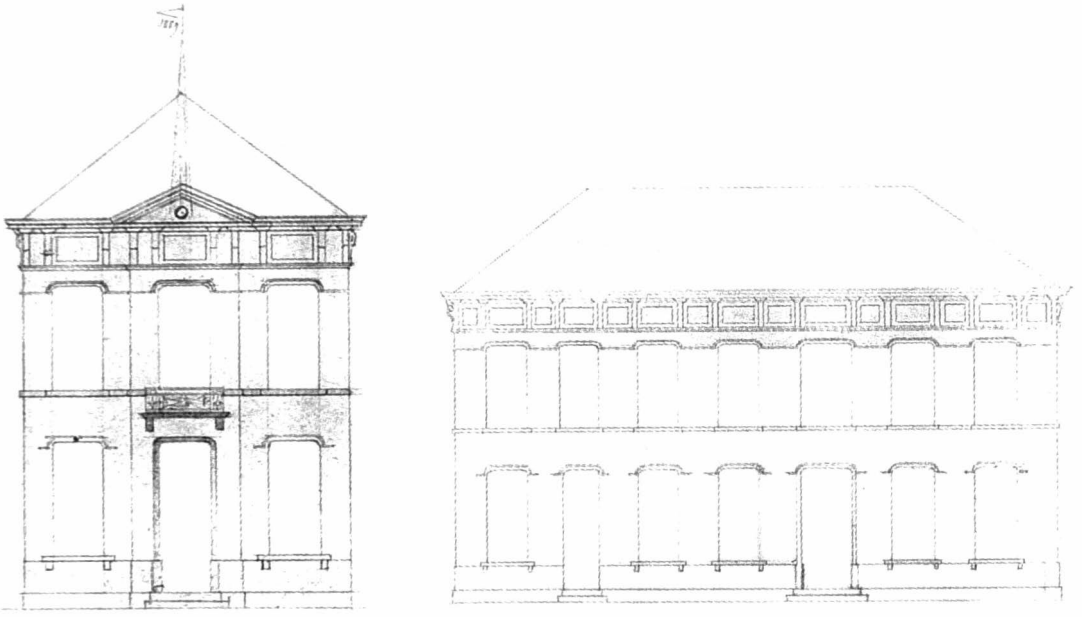

Op 5 juni 1863 beslist de gemeenteraad het Steen te onteigenen: 1. het Steen (woning); 2. stallingen; 3. reeds afgebroken gebouwen; 4. stal op de zuidkant en 5. de grond die men van plan is te kopen om de markt te vergroten.

vochtig, vensterramen zijn zo rot dat het onmogelijk is er nog glas in vast te zetten, een steunbalk aan de kant van het Oud Stadhuis is verrot, de zolderplanken verkeren in erbarmelijke staat, enkel het dak ziet er nog min of meer convenabel uit, wel moeten de schalies hier en daar vervangen of hersteld worden. Boven de gevangenis moet het pannendak volledig hersteld worden en het gebouw heeft een flinke schilderbeurt nodig. Het algemeen besluit is dat het gebouw er erg bouwvallig bijstaat, de nodige herstellingswerken worden geraamd op 1793,50 frank[89].

Een maand later, op 16 november 1858, is De Smet klaar met een plan en een definitief bestek[90], die op 19 november worden besproken in de gemeenteraad. Volgens het restauratieplan zou het gemeentebestuur 1793,90 frank moeten uitgeven om aan de bouwvallige toestand van het schepenhuis te verhelpen. Na enige discussie menen de raadsleden dat het werk van De Smet in feite niet beantwoordt aan de gestelde opdracht, namelijk: de afbraak van het schepenhuis om op dezelfde plaats een nieuw gemeentehuis op te trekken. Er wordt hem een brief geschreven *"dat er een plan met staat van kosten voor 't opmaken van een geheel nieuw gemeentehuis"* wordt gevraagd"[91]. De brief vertrekt op 25 november 1858[92].

Merkwaardig genoeg komt er noch van De Smet noch van het gemeentebestuur een verdere reactie. In de verslagen van de gemeenteraad en in de briefwisseling wordt met geen woord meer gerept over het verbouwen van het schepenhuis. Op 4 juli 1861, drie

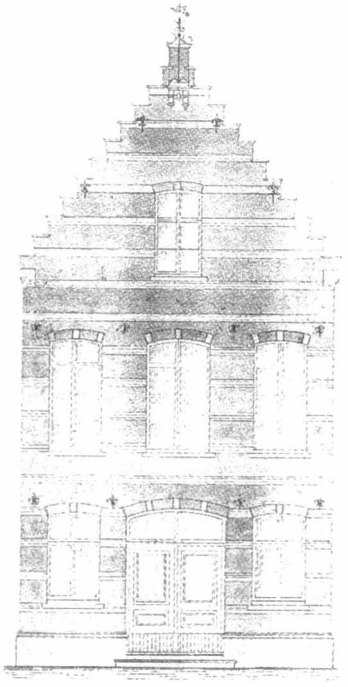
Ontwerp van bouwkundige De Smet uit Eeklo van een nieuw gemeentehuis op de plaats van het schepenhuis (vooraanzicht en zijzicht).

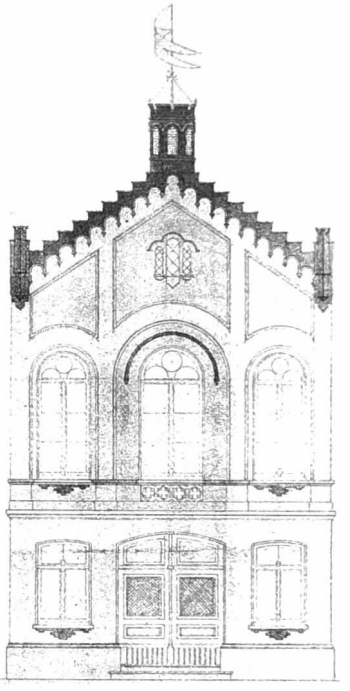
jaar later, wordt de zaak nog eens opgerakeld en wordt De Smet gevraagd het gemeentehuis "*na te zien om het te herbouwen of een nieuw te bouwen*"[93], waarna het opnieuw windstil wordt tot in augustus 1864. De Smet heeft dus precies drie jaar de tijd gehad om aan zijn nieuwe plan te kunnen werken.

Op vrijdag 5 augustus 1864 kunnen de raadsleden eindelijk kennis nemen van "*het project tot opbouwen van het gemeentehuis.*" Bij gebrek echter aan een meerderheid – enkel De Buck, Bekaert, Van Moffaert, Haelewyck en Paterson zijn aanwezig – en na tot 11 uur te hebben gewacht, gaat de raad onverrichter zake uiteen[94]. Op dinsdag 9 augustus komt de gemeenteraad opnieuw bijeen om zich te beraden over het ingediende plan. De meerderheid vindt het plan *onvoldoende;* om uit het slop te geraken stelt burgemeester Lieven De Buck voor een commissie ad hoc samen te stellen bestaande uit het schepencollege en twee raadsleden, "*ten einde de beste en geschiktste middelen op te zoeken om het gemeentehuis, dat dringende herstellingen vraagt, zonder verderen uitstel te doen herbouwen.*" Bij geheime stemming worden de raadsleden Desiré Van Mullem en Constant Haelewyck verkozen als commissieleden. Van de commissie zelf wordt niets meer gehoord[95].

2. Het schepenhuis: nieuw gemeentehuis?

Blijkbaar is er in de gemeenteraad nog een andere commissie gevormd, en die heeft tot doel onderhandelingen aan te knopen met de familie Van Mullem over een eventuele terugkoop van het vroegere gemeentehuis het Oud Stadhuis waar de Maldegemse gemeenteraad nog steeds vergadert. Uit het verslag van deze commissie, dat op 6 september 1864 in de gemeenteraad wordt besproken, blijkt dat de familie Van Mullem "*begeert niet het gemeentehuis af te staan tegen behoorlijke prijs.*" De raadsleden geven dan opdracht aan het schepencollege om eens de weduwe en de kinderen van Pieter Borgonjon te polsen of zij niet bereid zouden zijn hun woonhuis te verkopen, en eventueel tegen welke prijs[96]. De familie Borgonjon laat op 18 november weten dat "*zij voor den*

Ontwerpen van bouwkundige De Smet en van F. de Vos uit Gent voor verbouwing van het schepenhuis tot een nieuw gemeentehuis.

afstand van hun woonhuis met aenkleven aen de gemeente vragen eene somme van 16.000 francs, zegge zestienduizend franken!!!!" De verschillende uitroeptekens achter het gevraagde bedrag spreken voor zich [97].

Weken gaan voorbij, tot de gemeenteraad in de zitting van donderdag 29 december 1864 hetzelfde vaststelt wat reeds in de zittingen van 15 oktober en 19 november 1858 en 9 augustus 1864 aan het licht kwam, namelijk dat het plan van De Smet niet voldoet. Toch begint de tijd te dringen, daar "*geheel het tegenwoordige gebouw met de plaetsen dienende voor het huis van plaetselijke politie en doortogt* [98] *in allerslegsten en bouwvalligen staet verkeerd zoodat de bewaring der registers en verdere stukken die aen de plaetselijke secretarie behoren niet meer gewaerborgd zijn*." Het college moet zonder uitstel nagaan hoeveel een nieuw gemeentehuis zou kosten, waarbij er rekening dient te worden gehouden dat er "*eene groote zaal zal moeten gemaakt worden op het gelijkvloers en op de eerste verdieping en dat er een plaats voor het archief moet voorzien worden*" [99].

In de zitting van 9 mei 1865 wordt het gewijzigde plan van Hippoliet De Smet opnieuw besproken. De raadsleden vinden dat de *voorplaets* voor vergaderingen veel te klein is en dat een kamer op het gelijkvloers dienst moet kunnen doen als tekenschool. Er wordt De Smet gevraagd het plan in die zin aan te passen [100].

Op 14 mei 1868, drie jaar later, beslist de gemeenteraad na een zeer langdurige discussie met zes tegen drie onthoudingen een nieuw gemeentehuis te bouwen op de plaats "*waer de burelen de plaetselijke secretarij en verdere bijhorigheden zich bevinden*". Dit is tegen alle logica in, want ondertussen werden reeds andere mogelijke oplossingen uitgedokterd, maar misschien was burgemeester De Buck het geruzie en gediscussieer meer dan beu en koos hij voor de gemakkelijkste weg [101]. Alhoewel door de meerderheid goedgekeurd, wordt ook deze beslissing niet uitgevoerd.

Op deze opname uit de jaren twintig heeft de vroegere conciërgerie nog steeds 'Gemeente Huis' als opschrift. Twee huifkarren, een paar fietsers en wat kinderen, vooral bij de mosselhuifkar(?), zorgen voor wat leven. Links vooraan de herberg Het Schaak bij Reyniers-Perquy, daarnaast de smidse Reyniers met een wapenschild boven de deur, waarin waarschijnlijk de afbeelding van St.-Elooi, patroon van de smeden. Deze woningen, vlak tegenover het schepenhuis gelegen, werden in 1865 aangekocht voor de bouw van een nieuw gemeentehuis, maar reeds in 1867 weer verkocht. Voorbij Reyniers het huis van 'Gezusters Van Moffaert négocianten", drie huizen verder woont burgemeester Hector Cuelenaere.

C. Aankoop van de smidse Reyniers

Het wordt iedereen stilaan duidelijk dat een eventuele restauratie of zelfs afbraak van het schepenhuis in feite maar een halve oplossing is daar Maldegem een ruimer gemeentehuis nodig heeft. Vandaar misschien dat de zaak met de restauratie en/of eventuele nieuwbouw van het schepenhuis maar blijft aanslepen, waarschijnlijk voelt zelfs het schepencollege er niet veel voor.

1. Verrassende aankoop

Tot verrassing van alle aanwezige raadsleden brengen de raadsleden Paterson en Haelewyck in de zitting van 1 juni 1865 de verkoop van de smidse Reyniers ter sprake. Die smidse bevindt zich rechtover het schepenhuis en paalt met de zuidkant aan de Boudewijn Lippensstraat (sectie G, 311-312). Beide heren vragen zich af *"als het niet nuttig en voordeelig zoude zijn dit huis met zijne afhankelijkheden in voordeel van de gemeente aan te koopen om het zelve te veranderen in een gemeente huis",* want er is ruimte zat. Het huis wordt op 21 juni 1865 door notaris Wallyn verkocht, er dient dus vlug beslist te worden. Daar dit punt niet op de agenda van de gemeenteraad staat, vragen beide raadsleden het bij hoogdringendheid te behandelen.

Raadslid Pieter Bernard Coene vraagt zich echter af of het wel zo dringend is en het niet beter zou zijn de beslissing uit te stellen tot de volgende vergadering, er zijn immers twee raadsleden afwezig. Burgemeester De Buck meent dat het *"een schoone gelegenheid is die zich aanbiedt om een gemeente huis te bouwen, dewijl het tegenwoordig gebouw*

sedert veele jaren in zeer slegten staet verkeert alwaar de kantoren van het plaatselijk bestuur zich thans bevinden welke niet voldoende zijn voor het dagelijks gebruik; en dat men noch vergaderingszaal heeft voor de gemeente raad, noch Kollegie kamer, noch zaal waar de loting voor de militie, de kiezingen en verdere vergaderingen moeten plaats hebben." Het voorstel wordt aangenomen, ook al omdat er "*genoegzame penningen in kas*" zijn [102].

Op 27 juni 1865 meldt de burgemeester dat de *paerdesmis* is aangekocht voor 9.750 frank plus de kosten die 1.267,50 frank bedragen. Er wordt de raadsleden gevraagd de aankoop goed te keuren, wat gebeurt met zes stemmen tegen drie:
- Francies De Smet onthoudt zich omdat hij op de vorige zitting afwezig was en omdat het punt niet op zijn uitnodiging stond; hij wist dus niet waarover het ging en vindt het een schadelijke aankoop voor de gemeente;
- Desiré Van Mullem onthoudt zich om dezelfde reden en ook omwille van het feit "*dat de gelden der gemeente reeds drij à vier maal verbeurd zijn voor andere werken als bouwen van schoolen, aankoop van grond, vermeerdering van markt, enz.*";
- Pieter Bernard Coene stemt ook niet omdat men in de voorgaande zitting geen rekening hield met zijn opmerkingen [103].

Blijkbaar zal Maldegem dan toch een nieuw gemeentehuis krijgen. In de gemeenteraadszitting van 7 juli 1865 wordt het schepencollege gemachtigd de begroting voor het nieuwe gemeentehuis te laten opmaken. Het gebouw moet bestaan uit: een *sousterrain*, twee verdiepingen, een grote vergaderzaal op de eerste verdieping en verder een *Kollegie kamer;* bureaus voor de administratie en voor de politie en een balkon vanwaar het volk kan worden toegesproken.

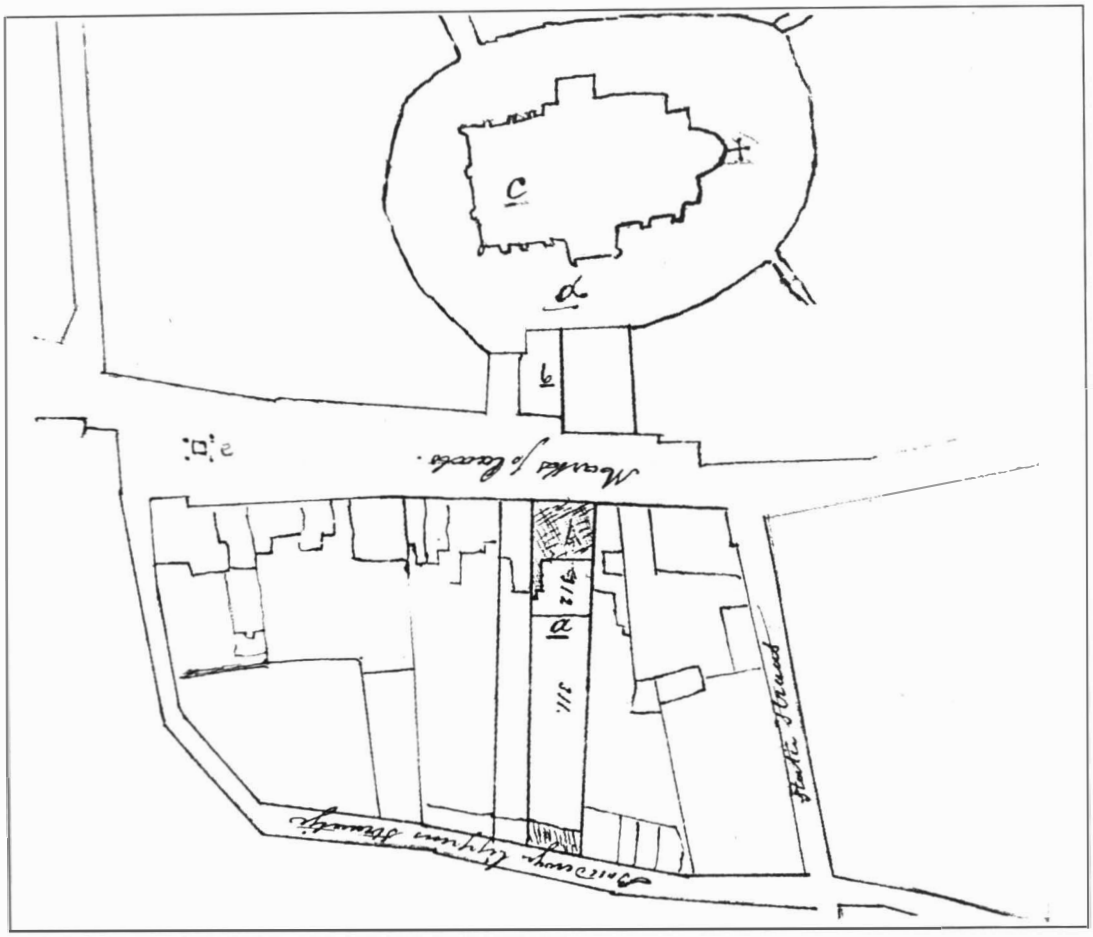
2. Verzet van Van Mullem

Raadslid Van Mullem stelt voor dat het gemeentehuis ten minste 25 à 30.000 frank zou kosten "*om alzoo weerdig te zijn van de gemeente*", en daarmee gaat iedereen akkoord. Merkwaardig genoeg onthoudt Van Mullem zich bij de stemming over zijn eigen voorstel:
1. Omdat een instelling voor oudere mensen meer nodig was dan een gemeentehuis "*en alzoo de schandelijke menschen verpachting af te schaffen die hier nog bestaat.*" Burgemeester De Buck protesteert heftig tegen die uitlating en beweert dat deze verpachting allang niet meer bestaat.
2. Omdat men beter kasseiwegen zou aanleggen om het verkeer met de omliggende gemeenten te vergemakkelijken; Maldegem bezat geen voet kasseiweg die haar eigendom was.

Ook Pieter Coene vertikt het te stemmen, hij is nog steeds kwaad omdat men in de vorige zittingen niet naar hem geluisterd had [104].

Bouwmeester De Cock uit Gent tekent de plannen en die zouden tijdens de zitting van 5 oktober worden goedgekeurd. Een en ander is echter niet duidelijk en verschillende raadsleden achten het nodig De Cock wat meer uitleg te vragen [105]. Opnieuw uitstel dus.

De gemeenteraad komt dan bijeen op 13 oktober 1865. De kostprijs van het nieuwe gemeentehuis wordt geraamd op 30.087,67 frank, een nieuw gemeentehuis moet er dringend komen daar het "*tegenwoordige lijkt meer aen een vuilniskot dan aen een gemeentehuis*" en er is nood aan een grotere vergaderzaal. De plannen worden bekeken en becommentarieerd en ten slotte met vijf stemmen tegen één goedgekeurd. Stemden

In 1865 beslist de gemeenteraad de smidse Reyniers aan te kopen. Op dit plan zien we het aan te kopen eigendom, rechtover het schepenhuis *"hebbende communicatie met de herberg"* het Oud Gemeentehuis er vlak naast. a. aan te kopen eigendom, b. het schepenhuis, c. de kerk, d.het kerkhof, e. de gemeentepomp.

voor: burgemeester De Buck, schepen Charles Bekaert, raadsleden Louis Van Moffaert, Constant Haelewyck en Theodore Paterson.

Enig – en eeuwig – opposant Van Mullem geeft een omstandige verklaring voor zijn tegenstem:
"Ik stem tegen en voorstel van het onmiddellijk daerstellen van een nieuw gemeentehuis":
1. Het schepenhuis kan hersteld worden voor 1793,90 frank volgens het bestek van Hippoliet De Smet uit Eeklo (zie raadszitting van 19 november 1858);
2. In de zitting van 17 juli werd met eenparigheid van stemmen (uitgezonderd één stem) beslist dat het schoolgebouw van Kleit voorrang moest krijgen op alle andere werken;
3. Een hospice voor ouden van dagen "*die hier ongelukkig lijk nog verpacht worden*" is meer nodig dan een gemeentehuis;
4. Er dienen dringend kasseiwegen te worden aangelegd, "*onze gemeente bezit geenen voet kalsijdeweg die haer toekomt*";
5. Binnenkort zal Maldegem beschikken over een ruime marktplaats van circa 75 a, *"indien men een Stadhuis wil bouwen is de plaats te midden van dit plein en niet in een verholen hoek gelijk men te weeg is"*;
5. Samen met de reeds aangekochte grond zal het nieuwe gemeentehuis ongeveer 45.000 frank kosten, *"wat niet in evenredigheid is met onze geldmiddelen"*;

6. Men wil in het nieuw te bouwen gemeentehuis ook een herberg onderbrengen, *"en er zijn reeds te veel herbergen op de gemeente en wel bijzonderlijk op de marktplaats";*
7. Het is tegen de wil van *"het oneindig grootste deel der ingezeten van Maldegem dat een nieuw gemeente huis gebouwen worde in den zin en op de plaats waar men te weeg is."*
"Ik zal tegen de zinnelijkheden stemmen zoolang de noodzakelijkheden niet gedaan zijn," aldus nog Van Mullem [106].

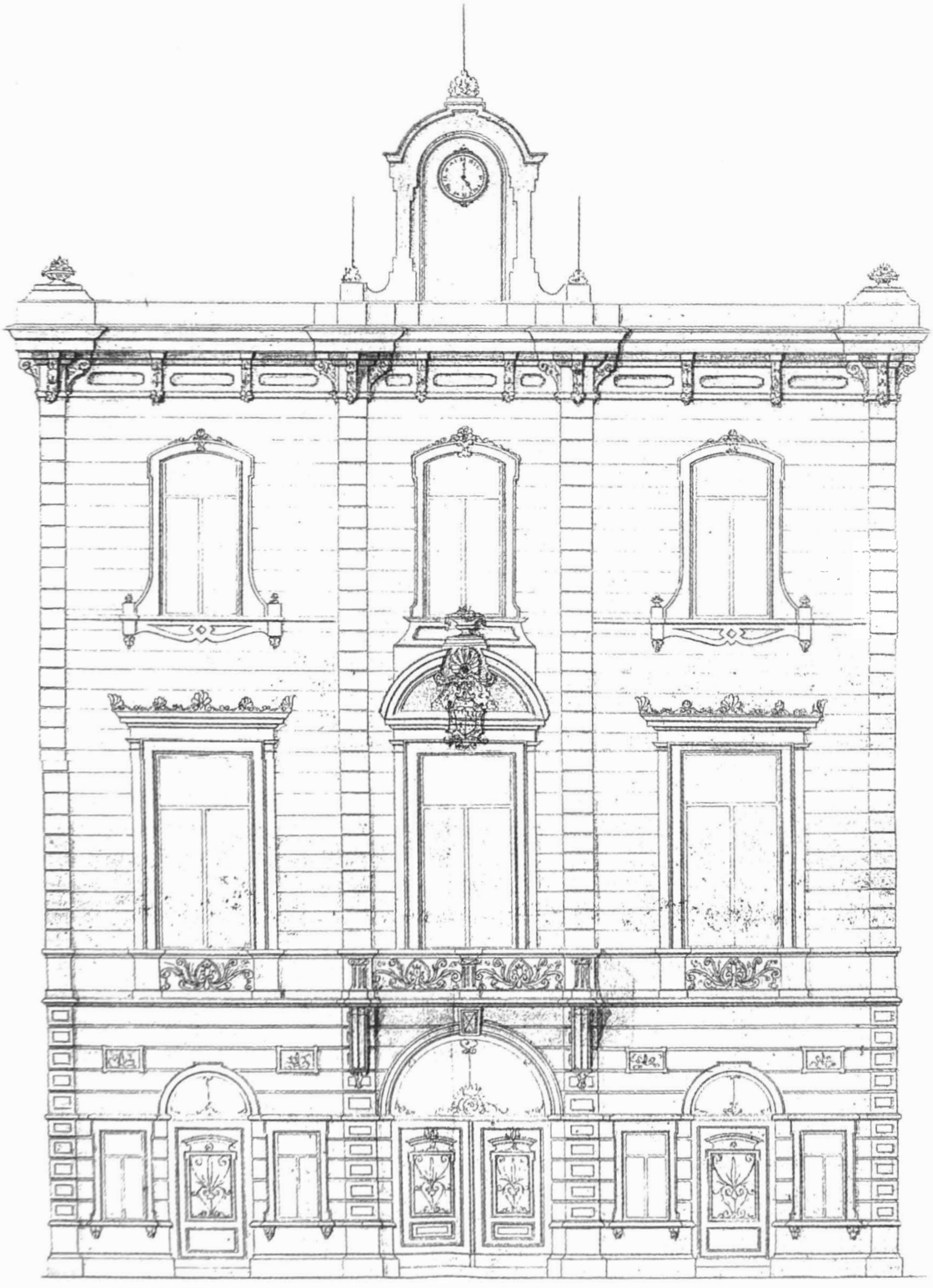
In de argumentatie van Van Mullem is enig eigenbelang niet ver weg, hij voert obstructie tegen het bouwen van een nieuw gemeentehuis, omdat dat niet zijn persoonlijke belangen dient. Natuurlijk is hij tegen het onderbrengen van een herberg in het nieuwe gemeentehuis, het betekent immers concurrentie voor zijn herberg, het Oud Stadhuis. Anderzijds is het wel merkwaardig dat Van Mullem voor het eerst de inplanting van een nieuw gemeentehuis op de nieuwe Marktplaats voorstelt. Dat ook dit voorstel als een vertragingsmanoeuvre moet worden afgedaan, is meer dan waarschijnlijk. Niemand vóór hem had daar echter eerder aan gedacht, en zonder dat hij het zelf wil, brengt Van Mullem andere Maldegemse politici op ideeën....

Geërgerd repliceert burgemeester De Buck op de opmerkingen en aantijgingen van Van Mullem:
1. Het is onjuist te beweren dat in de raadszitting van 19 november 1858 besloten werd het schepenhuis te herstellen; de raad besloot toen een plan te laten opmaken om het te laten herbouwen;
2. Het is strijdig met de waarheid dat er op 17 juli beslist werd een school in Kleit te bouwen *"om reden dat dien dag geen zitting door den raad is gehouden";* er werd overigens nooit gestemd over welke gebouwen voorrang moesten krijgen en in de zitting van 20 juli werd enkel beslist een stuk grond aan te kopen om er een school met onderwijzerswoning op te bouwen;
3. Het is volstrekt onjuist te beweren dat *"de ouderlingen en andere behoeftigen nog openbaar verpacht worden";*
4. Het gemeentehuis zal niet worden opgetrokken in een*"verholen hoek"*, maar midden in het dorp, rechtover de belangrijkste ingang van de kerk en bijna te midden van de huidige Marktplaats [107];
5. Wat de kosten van het gemeentehuis betreft, was het Van Mullem zelf die voorstelde dat het gebouw 25 à 30.000 frank zou mogen kosten *"om alzoo weerdig te zijn van de gemeente."*

Lieven De Buck is de aantijgingen van Van Mullem echt moe en besluit nogal kregelig *"dat door al het aangehaalde van den heer Van Mullem hij niets anders betracht dan een mis prijzen en verachting te werpen zoo wel op de leden van den gemeenteraad, dan op die van het armbestuur en dat de opbouwing van het gemeente huis geene zinnelijkheid, maar wel een eerste noodzakelijkheid is die reeds van over lang bewezen is."*

Paterson valt de burgemeester bij en voegt er nog aan toe dat Van Mullem *"uit personelen intrest spreekt en hij tracht de burelen der Secretarij te behouden waar zij nu zijn, in zijn belang en die van zijn familie omdat zij nu nevens hunne eigendom zijn geplaatst."*

Het incident tussen beide protagonisten loopt zo uit de hand dat de andere agendapunten niet meer kunnen afgehandeld worden [108]. Als secretaris Francies Van Hoorebeke het verslag van deze tumultueuze vergadering op 20 oktober 1865 voorleest, weigert Van Mullem pertinent dit goed te keuren omdat de *"wederleggingen gedaan door den heer burgemeester en den heer Paterson-Dhont op zijne gezegdens, al leugens zijn"* [109].

Ontwerp voor een nieuw gemeentehuis, te bouwen op de plaats van de woning Reyniers, van architect Gustaaf De Cock uit Gent, goedgekeurd in de gemeenteraad van 13 oktober 1865.

Hoewel het gemeentebestuur eigendommen op de nieuwe Marktplaats aankoopt en onteigent, of dit alleszins van plan is te doen, dient winkelier Pieter De Bruyckere in november 1865 een aanvraag in om twee huizen te mogen optrekken op de markt (sectie G, 291f) met de voorgevel aan de nieuwe Marktplaats. Daar er nog geen plan van *rechtlijning* van de markt is goedgekeurd, wordt een beslissing daaromtrent naar een latere datum verschoven [110]. Paterson merkt echter op dat niemand De Bruyckere kan verbieden te bouwen precies omdat er geen alignementplan bestaat, en dus stemt de raad toe [111].

3. Verkoop van de smidse

Op 5 december 1865 keurt de gemeenteraad een lening goed van 30.087,67 frank voor het nieuwe gemeentehuis en voor de vergroting van de Marktplaats. Waarschijnlijk is het om de burgemeester te jennen dat Van Mullem tijdens deze zitting exact dezelfde redenen aanhaalt als tijdens de zitting van 13 oktober, waarop De Buck sneert dat "*Van Mullem niets anders tracht dan de leden van het bestuur hatelijk te maken en hun te doen verachten*." Raadslid Coene, trouw paladijn van Van Mullem, stemt ook tegen de lening [112]. Op de raadszitting van 19 december 1865 zijn de gemoederen nog niet bedaard, want na een eindeloze discussie – in feite ruzie – houdt de raad zich aan zijn besluit van 5 december en zal er een nieuw gemeentehuis komen [113]. In een brief van 29 januari 1865 vraagt de arrondissementscommissaris hoe dat zal worden gefinancierd, via de gewone uitgaven is dat immers onmogelijk. Het schepencollege laat hem weten dat er 31.500 frank zal geleend worden bij het Gemeentekrediet [114].

Het is zonder meer eigenaardig, om niet te zeggen verbazingwekkend, dat de smidse Reyniers uiteindelijk NIET het nieuwe Maldegemse gemeentehuis wordt. Zonder twijfel wendt Van Mullem al zijn invloed aan om het project te laten afkeuren of het niet te laten uitvoeren, wat hem nog aardig lukt ook. In de raadszitting van 7 augustus 1866 stelt hij voor "*het huis aangekocht voor een Stadhuis te bouwen (dat voor die bestemming niet goedgekeurd is) te verkoopen*." Het zit de raadsleden waarschijnlijk hoog dat Van Mullem hen een hak had gezet, want zijn voorstel wordt met vijf stemmen tegen één verworpen, er zou later bekeken worden wat er met de smidse zal gebeuren [115]. Meer zelfs: pas na het bouwen van een nieuw gemeentehuis op de markt zal daaromtrent een beslissing worden genomen [116]. Zover komt het echter niet, want al op 15 februari 1867 beslist de gemeenteraad het pand openbaar te verkopen, "*overwegende dat een nieuw gemeentehuis beter op de markt zou gebouwd worden*" [117]. Op 12 april 1867 worden de verkoopsvoorwaarden goedgekeurd [118] en wordt de verkoop aangekondigd voor 23 december 1867 in het Hof van Brussel bij Bernard De Clerck [119]. Notaris Wallyn verkoopt de smidse voor 11.650 frank en op 12 maart 1868 keuren de raadsleden de verkoop goed [120].

Daarmee is een tweede poging om een nieuw Maldegems gemeentehuis gerealiseerd te krijgen, jammerlijk mislukt en blijft de administratie voorlopig huizen in het bouwvallige en veel te kleine schepenhuis en aanpalend stadhuis.

D. Uitbreiding van de marktplaats

Gelijktijdig met de voorgaande plannen, is de Maldegemse gemeenteraad erg in de weer met de realisatie van een nieuwe Marktplaats. De Maldegemse markt wordt immers iedere maandag gehouden in de Voorstraat, de huidige Marktstraat, en die vindt iedereen te klein en te smal en zelfs gevaarlijk. De beslissing voor de uitbreiding van de Marktplaats wordt genomen in de raadszittingen van 4 en 27 januari 1860. En, bij veel

raadsleden groeit stilaan de intentie om op de Marktplaats, eens de uitbreiding ervan gerealiseerd, een volledig nieuw gemeentehuis op te trekken. Het idee was al eerder als vertragingsmanoeuvre gelanceerd door raadslid Van Mullem.

1. Aankoop van Sint-Cecilia

Jozef Tant, winkelier in Maldegem, leent op 29 maart 1839 1400 frank van Marie Hebbelynck, weduwe van Louis Canon, en die worden bezet op:
1. Een woonhuis met winkel, voute, bakkerij, enz., en 3 aren erf tegen de Markt, noord de *kalsijde*, oost de ingang van de markt en de herberg het Steen, west een *lochting* (G 293);
2. Op 5 a 15 ca land (G 291-292).
Dat eigendom komt op 30 oktober 1840 via gedwongen verkoop in het bezit van bakker Jan Baptist Verzelder, Tant kan het geleende bedrag niet verder afbetalen.

In de zitting van 27 december 1859 zet de gemeenteraad een eerste stap in de goede richting, want er wordt besloten het eigendom van Jan Baptist Verzelder (kadaster sectie G, 291, 292, 293) aan te kopen[121]. Het eigendom bestaat uit een bakkerij en de herberg Sint-Cecilia; het is een huis met twee verdiepingen, met verschillende kelders, vijf slaapkamers, een ruime zolder, stallingen en wat grond. De herberg paalt aan het Steen, eigendom van de "*Jufvrouw en Weduwe en Kinderen van den Heer Pieter Van Mullem*." Een gemeenschappelijke muur scheidt beide eigendommen. Het eigendom van Petrus Francies De Bruyckere ligt aan de westkant en met de noordkant paalt Sint-Cecilia aan "*de groote baen van Gent naer Brugge*." De verkoop vindt plaats op 7 januari 1860, Verzelder krijgt 6000 frank[122]. Bij KB van 19 april 1860 wordt de aankoop goedgekeurd en kan de akte verleden worden voor notaris Aernout te Eeklo. Pas vijf jaar later beslist de gemeenteraad het woonhuis "*tot vergroten der marktplaats*" te laten afbreken en het afbraakmateriaal openbaar en aan de meestbiedende te verkopen, wat nog 670 frank opbrengt[123].

Ondertussen neemt in Maldegem het ongenoegen over de besluiteloosheid van het gemeentebestuur almaar toe, vooral dan bij de burgerij. In de gemeenteraad had een raadslid op zeker ogenblik uitgeroepen: "*Die niet draeijen wil, staet stil*." In De Eecloonaer wordt deze uitspraak gebruikt als titel voor een reeks artikelen waarin een onbekende alle Maldegemse wantoestanden aanklaagt en het gezegde aanvult met "*en wie stil staat, gaat achteruit*." In een eerste bijdrage somt de gelegenheidsreporter, die blijkbaar zeer goed op de hoogte is van de Maldegemse politieke toestand, een achttal grieven op die hij iedere keer besluit met de retorische vraag: *"Wat doet men daer toe?"*:
1. Er wordt voortdurend geroepen: de markt moet worden vergroot. *Wat doet men daertoe?*
2. Een kasseiweg wordt gevraagd van Maldegem naar Middelburg. *Wat doet men daertoe?*
3. Sinds lang wordt erkend dat Maldegem een nieuw kerkhof nodig heeft. *Wat doet men daertoe?*
4. Op de volkrijke wijk Kleit is dringend een gemeenteschool nodig. *Wat doet men daertoe?*
5. In Maldegem is een gemeenteschool gebouwd. Iedereen is het er al twee, drie jaar over eens dat aan de speelplaats een muur moet komen, de kinderen kunnen zo op de straat lopen. *Wat doet men daertoe?*
6. Op de markt staat een schone, arduinen pomp, een soort van monument. Ze dreigt omver te vallen en ongelukken te veroorzaken. Reeds 10 jaar geleden zou er geld gestemd worden om de pomp te herstellen, *de zaken zijn nog altijd op denzelfden voet. Wat doet men daertoe?*

7. Bij het overgrote deel van de inwoners leeft het verlangen de markt en het station zonder verder uitstel te verbinden door het aanleggen van een nieuwe straat. *Wat doet men daertoe?*
8. Tussen de kerk en de markt staat een zeer oud gebouw, een echt schandaal. Ik spreek hier van het stadhuis. Daarvan zou men iets schoons en nuttigs kunnen maken. *Wat doet men daertoe?*

En de kritische Maldegemnaar besluit: "*Wat doet men daertoe, vraagt men. Zeer eenvoudig: ruzie maken, elkaar verwijten naar het hoofd slingeren, en in de herbergen babbelen. Kom er later nog uitgebreid op terug.* XXX" [124].

Veertien dagen later, op 3 mei 1869 vergast de reporter de lezers van De Eecloonaer op een bijdrage over de Maldegemse markt:

Wie niet draeijen wil staet stil, en die stil staet gaet achteruit.
Over de Markt.
Er komt veel kramerij en veel graan, alles staat opeen gehoopt. Voor paarden, wagens en rijtuigen is de passage te smal, er dreigt perykel van ongelukken.Weet gij waar de gendarmen en de politie zijn? Een Maldegemnaar die nogal "au courant" is zei dat met 20-25.000 francs een schone markt en een straat naar de statie van de ijzeren weg, alwaar een markt zou kunnen ingericht worden voor koeien, zwijnen, kramerij, en desnoods voor meer andere waren. Weer: Wat doet men daertoe? Niets! Niets! Neen: ik vergis mij: in de herbergen babbelen en dan in den raed. Wel, wat goeds wil men daer voor het Getrouwe Maldeghem? XXX" [125].

2. Onteigening van het Steen

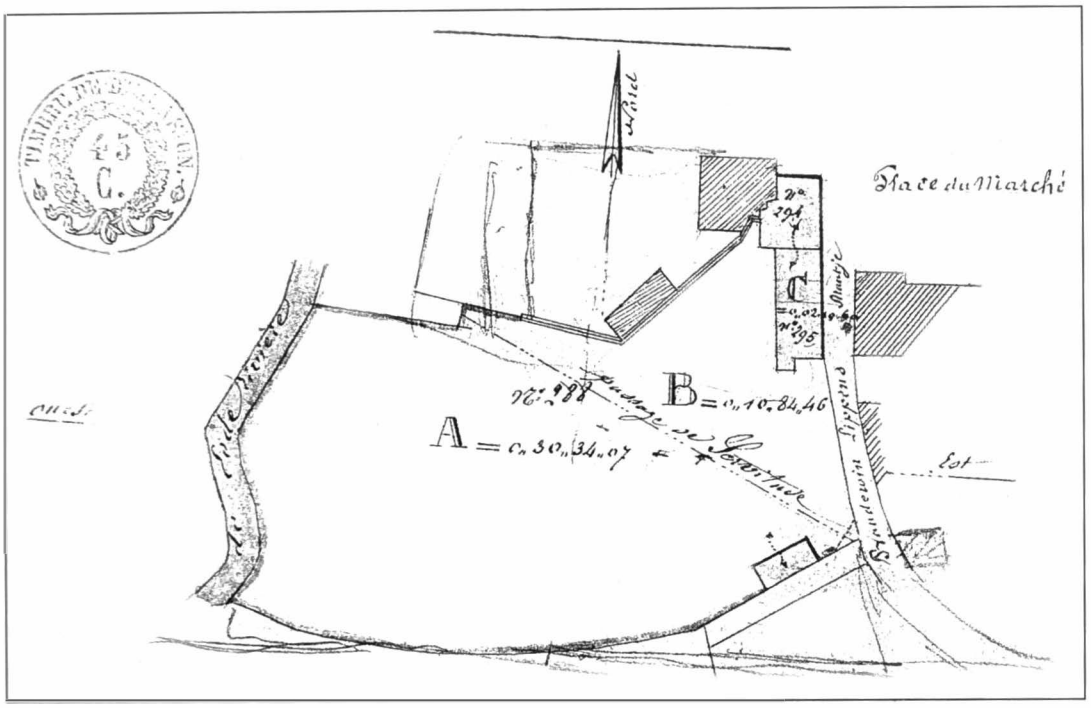
Voor we de onteigening van het Steen aanpakken, willen we eerst even wat dieper ingaan op de geschiedenis van deze Maldegemse gevangenis. Het Steen of de *ciperagie* van Maldegem is een leen dat gehouden werd van "*den princelyken leenhove van den burg van Brugge.*"

a. Over het Steen

Rond 1515 is Pieter De Hoyere cipier van de Maldegemse gevangenis. Pieter is gehuwd met Arnoldine van Maldeghem, die toen houdster van het leengoed was: "*Pieter de Hoyere, als kerkelic voocht ende ghetrouwet hebbende Aernoudine, de dochtere van Roland van maldeghem myn gheselnede, kenne dat sy houdende es den steen van Maldeghem, ligghende ende staende tzelve huus ende steen inde prochie van Maldeghem.*" Het is waarschijnlijk, maar toch niet helemaal zeker dat de magistraat van Maldegem toen in het Steen vergaderde [126].

In de 18e eeuw bevinden zich op het ruime erf de doelen van de Sint-Sebastiaansgilde. Ook staan er twee monumentale lindebomen, die pas na de afbraak van het Steen in 1867 plots in het centrum van de nieuwe Marktplaats staan.

Tijdens of na de troebelen die de reformatie in de tweede helft van de 16e eeuw met zich meebracht, wordt het Steen erg beschadigd en kan het niet meer als gevangenis worden gebruikt. Pas rond 1619 worden er opnieuw loslopende dieren in het schuthok geplaatst. In 1640 is Pieter van Oost de Maldegemse gevangenisbewaarder en in 1668 is dat Jan Stobbelaere.

Op 6 juni 1866 meet landmeter Blanquaert uit Eeklo het Steen op, dit op verzoek van het gemeentebestuur, dat wil overgaan tot onteigening. Het totale eigendom van de familie Van Mullem bedraagt 43-29-13 are.

Cipier Cornelis Rolly is in 1656 verantwoordelijk voor de gevangenen en in 1678 baat Adriaan Lemeere de Maldegemse gevangenis uit, want in dat jaar verheft hij dit leengoed voor burggraaf Charles de Fiennes, hoogbaljuw van Brugge en van het Brugse Vrije. De burggraaf was "*wettelicken maender van mannen van Leene*" en hij vertegenwoordigt in die functie "*onzen geduchten ende souverainen heer ende Prince Carolus den tweeden.*"

Het denombrement of beschrijving van het Steen dat Lemeere indient, leert ons dat het leengoed uit twee delen bestaat. Het eerste deel heeft een oppervlakte van 4 lijnen 25 roeden "*synde de sijperage ende steene vanden ambagte van maldegem*" en bestaat uit de gevangenis, een blokhuis en andere gebouwen en verder alle voordelen en lasten die bij het Steen horen.

Het Steen komt met de noordkant aan de "*calsijde leedende vande kercke van maldegem tot brugge*", met de westzijde aan de Ede, met de oostkant aan het dorp van Maldegem en aan het Boudewijn Lippensstraatje. Het tweede deel van dit leengoed heeft een oppervlakte van 1 lijn 30 roeden en ligt oost van de kerk, in het 30e begin van de Noordbroekwatering.

Adriaan Lemeere is, samen met zijn broers en zusters, in het bezit gekomen van het leengoed door het overlijden van zijn vader Noël Lemeere. Deze had het leengoed gekocht van Pieter Wouters en hij had er tijdens zijn leven heel wat aan veranderd en verbeterd. Eerst en vooral had hij er een mooi huis en brouwerij laten op bouwen, nieuwe stallingen en *voordere edificiën*. In zijn testament bepaalt vader Lemeere dat dit allemaal niet exclusief ten goede mocht komen aan zijn oudste zoon als *hoir feodal*, maar dat ook zijn andere kinderen recht hebben op een deel van de waarde van de gebouwen. Dat wordt op 10 mei 1678 allemaal genoteerd in het denombrement van het leengoed.

In de 18e eeuw is Antoon Verstraete eigenaar, hij bezit 4/6 van het eigendom, de overige 2/6 zijn eigendom van Martinus Pynaert en van een zekere Moens. In 1770 verkoopt Verstraete zijn deel aan Willibrordus Coelis, gehuwd met Bernardine Minne. Na het overlijden van haar echtgenoot hertrouwt Bernardine met Pieter De Zutter, die dus de nieuwe cipier van Maldegem wordt [127].
De cipier wordt aangesteld door het bestuur van het Ambacht en aan zijn ambt zijn enkele voordelen verbonden: hij is vrijgesteld van wacht en logementen en moet ook geen belasting betalen op wijn en bier. Hij mag de gevangenis niet onderverhuren en er mogen alleen gevangenen worden opgesloten die zijn aangehouden door de Maldegemse magistraat.

De gevangenen moeten voor hun verblijf 0-3-4 pond grote per dag betalen. Ze mogen zich brood, vlees en andere voedingswaren laten brengen, tussen 12 en 13 uur moet er volstrekte rust heersen. Opgeslotenen die geen eten krijgen van thuis, moeten met de cipier overeenkomen over *den montcost*. Bier, brood, boter en kaas die door de cipier geleverd werden, moeten voldoen aan de voorgeschreven hoeveelheid en als de gevangenen de mening zijn toegedaan dat de cipier knoeit, kunnen ze zich beklagen bij de baljuw, burgemeester of schepenen, want alles moet (zijn) "*ghelijck men gheeft aen eenen werckende in den cost van eenen huysman.*" In de zomer is er licht en vuur tot 9 uur, 's winters wordt alles gedoofd om 8 uur. Het is de gevangenen streng verboden te roepen naar voorbijgangers,"*tzij naer mans vrouwen ofte enige jonge dochters passerende op s'heeren straete voorbij de gevangenisse.*" Er wordt een onderscheid gemaakt tussen *civile en criminele*, de laatste categorie kent een veel strenger regime en krijgt bijvoorbeeld geen brandhout.

Schets van het Steen, naar een oude afbeelding.

In het landboek van Maldegem dat in 1726 door Jan D'Herbe werd opgesteld, lezen we dat het Steen bewoond werd door de oudste zoon van Claude Lemeere, "*sijnde de siperage vanden ambacgte van Maldeghem daer deselve metten herberghe ende brauwerije ten noortwesthoucke ten voorhoofde op dit parcheel sijn staende, voorts de doelen van t'Schuttershof ghenough ten midden suyt ende noort. Abouterende mette suytsijde aen joannes filius pieter Lambrecht, mette noortsijde ande calsijde ofte voorstraete int dorp van Maldeghem, metten westhende crom aende eede, metten noordwesthouck bij de steenen brugghe die over de eede light ende oostsijde aen boudewijn lippenstraetien.*" Als belastbare oppervlakte wordt 4 lijnen 25 roeden opgegeven.

In de herberg is in 1770 een aparte gildekamer ingericht, waar de leden van de Sint-Sebastiaansgilde vergaderen. Verder is er vanzelfsprekend een ruime gelagkamer, een keuken, een voorplaats, een kelder, een zolder, een brouwerij, een paardenstal en een grote schuur waar loslopende dieren worden ondergebracht.

In 1836 reeds wordt de varkensmarkt op het erf van het Steen gehouden. Als een veertigtal inwoners van het Westeindeken vragen om die markt voortaan in hun wijk te mogen houden in plaats van in het Steen omdat dit *onvergenoegd* zou zijn, wijst de gemeenteraad dit unaniem af, omdat het Steen wel degelijk "*vergenoegd is om bij voortduur de verkensmaerkt met gemak aldaer te konnen houden*."

b. Heibel in de gemeenteraad

Na aankoop van de woning van herberg Sint-Cecilia (huis Verzelder) besluit de gemeenteraad ook het Steen aan te kopen en dat loopt in het geheel niet van een leien dakje door de weigering van de familie Van Mullem om hun eigendom tegen een redelijke prijs van de hand te doen. Gedwongen onteigening is het logische gevolg. Toch heeft Van Mullem in een vroegere raadszitting zelf gepleit voor een vergroting van de markt en voor het bouwen van een gemeentehuis op die plaats.

Begin 1863 stelt de gemeenteraad een commissie ad hoc aan met de bedoeling onderhandelingen aan te knopen met de familie Van Mullem over een eventuele verkoop van het Steen. In een brief aan Pieter Van Mullem wordt extra uitleg gegeven over de gebouwen en de grond die de gemeente wil aankopen om de markt te vergroten.

De commissie brengt verslag uit tijdens de zitting van de gemeenteraad van 29 mei 1863. De aanwezigen op deze memorabele gemeenteraad zijn: Lieven De Buck, burgemeester; Petrus Jacobus Cuelenaere en Charles Bekaert, schepenen; Charles de Smet, Amandus Coene, Jan Bernard Verstrynge, Jozef Van Nieuwenhuyse, Pieter Bernard Coene, Constant Haelewyck en Theodore Paterson-Dhont, raadsleden; Francies Van Hoorebeke, gemeentesecretaris.

Uit het verslag van de commissie blijkt dat de familie Van Mullem, voor een overeenkomst te sluiten, eerst wil weten hoeveel grond het gemeentebestuur van zins is aan te kopen en liefst van al wil men daar ook een plan van zien. Burgemeester De Buck vraagt daarop aan al de raadsleden afzonderlijk of zij daarmee akkoord gaan. Zeven leden zien daar geen graten in, maar als Paterson aan de beurt komt, beklaagt deze er zich over dat hij de avond tevoren door een flink aangeschoten burgemeester in de herberg van de kinderen Storme (Oud Stadhuis) is uitgemaakt voor *zwijn*, waarop hij de gemeenteraad verlaat. Raadslid Van Nieuwenhuyse staat daarop ook op en verklaart eveneens zijn ontslag te willen geven. "*Ik wil ook met geene zwijns meer dienen, en al de genen die*

blijven zitten zijn zwijns!", zo roept hij nog bij het verlaten van de raadszaal. Ook Amandus Coene en Pieter Bernard Coene verlaten de raadszaal.

Enkele minuten later komt Van Nieuwenhuyse opnieuw in de vergadering, zeggend*"daer is ook mijne demissie die moet ook in het proces-verbal der zitting van heden geschreven worden*:
"Mijnheeren en geliefde Confraters,
Ik kome te vernemen door het geluid van M. Paterson Dhont dat gisteren avond Mr. De Buck, den spoliateur van het Burgemeesterschap van Maldegem, zich veroorloofd heeft ind'herberg van de eerzaeme kinderen Storme te avanceeren in zijne dronkenschap dat alle de leden van en gemeente raed zwijnen waeren, ende ik achte daerover als lid vanen raed dit niet verdient te hebben dies verzoek ik Ued. Mijnheeren dit over te schrijven inden resolutieboek dat ik onder geene zwijns wil mededeelachtig zijn. Dies aenziet het gezegde als mijn ontslag."

Ondanks dat voor hem vrij vervelende incident, kan de burgemeester het toch goedgekeurd krijgen dat aan de familie Van Mullem een uittreksel uit het kadastrale plan wordt bezorgd, waarna de raadszitting wordt gesloten bij gebrek aan een meerderheid [128]. De Oost-Vlaamse gouverneur vraagt uitleg over deze turbulente raadszitting, burgemeester De Buck antwoordt: *"Les deux membres, protestant contre la décision prise par le Conseil ont quitté la séance pour aller dans le Cabaret contigu à la salle du Conseil. Un de ceux ci quitte ordinairement le conseil dès qu'il aperçoit de ne pouvoir faire triompher ses opinions afin d'entraver la marche régulière de l'administration ainsi qu'il est constaté par les procès-verbaux de plusieurs autres séances du conseil, il court pendant ce temps dans les auberges, boire de genièvre et suivant ses habitudes exciter quelques malveillants hors du conseil"* [129].

Het ontslag van Paterson en van Van Nieuwenhuyse wordt echter niet aanvaard, en in de zitting van 19 juni eisen ze dat de intrekking van hun ontslag letterlijk wordt opgenomen in het proces-verbaal van de zitting [130].

In een aparte brief van 8 juni 1863 wordt aan Pieter Van Mullem nog een en ander verduidelijkt en de gemeenteraad vraagt welke prijs de familie zou willen voor haar eigendom [131]. De Van Mullems vragen 30.000 frank, maar dat vindt de gemeenteraad een exorbitant hoog bedrag en in een brief van 21 november 1863 verzoekt het schepencollege *"de familie Van Mullem haar eigendom af te staan voor 11.120,09 fr."*, want tot dat bedrag zijn Jan Baptist Van Wassenhove, koopman, en Francies Storme, aannemer, alle twee beëdigde schatters, gekomen. Het Steen wordt zelfs twee keer geschat, de tweede keer lijken de cijfers wat realistischer:

	oude schatting	nieuwe schatting:
huis	4.945,09	6.446,16
schuur	317,38	336,18
paardenstal of brouwerij:	1.430,62	1.737,47
schittewerk op het hof:	27	27
totaal:	6.720,09	7.548,31
Voor de 22 are erf:	4.400	8.460
Totaal	17.840,50	24.555,12 [132]

De familie reageert niet, het is duidelijk dat de zaak in het slop zit [133].

c. Gedwongen onteigening

In de gemeenteraad van 26 juli 1864 geeft burgemeester De Buck een chronologisch overzicht van de 'feiten':

- 4 en 27 januari 1860: de gemeenteraad beslist tot vergroting van de Marktplaats; het huis Verzelder wordt aangekocht; er wordt beslist het Steen en andere eigendommen aan te kopen;
- 8 juni 1863: brief aan de familie Van Mullem met plan en vraag naar verkoopprijs;
- 17 juni 1863: de familie Van Mullem laat weten 30.000 fr. te vragen;
- 16 oktober 1863: de raad verzoekt de familie de gebouwen te verkopen voor 11.120,09 fr.;
- 21 oktober 1863: een tweede brief met hetzelfde voorstel aan de familie Van Mullem;
- 15 juni 1863: proces-verbaal van de commodo et incommodo. er zijn geen bezwaren tegen aankoop, de vergroting van de markt is hoogdringend;
- alle middelen om met de weduwe en kinderen Van Mullem tot een overeenkomst te komen zijn uitgeput.

Het besluit van burgemeester De Buck is dat er niets anders opzit dan de procedure tot gedwongen onteigening te beginnen. Het voorstel wordt met zes tegen drie stemmen aangenomen. Onder andere is er de tegenstem van Pieter Coene, de acoliet van Van Mullem, die een petitie tegen een gedwongen onteigening voorlegt die door verschillende inwoners is getekend. Coene is er vroeg bij, want de raad heeft nog niets beslist over onteigenen en toch heeft hij al een petitie klaar! De burgemeester wuift deze petitie dan ook weg en verwijst naar het proces-verbaal van de commodo en incommodo van 15 juni 1863 waarop nauwelijks reactie is gekomen [134].

Op 8 augustus 1864 komt de gemeenteraad "*in een openbaere buitengewoone zitting*" opnieuw bijeen om te luisteren naar voorlezing van een brief van de minister van Binnenlandse Zaken. Burgemeester De Buck wil de brief beginnen voorlezen, maar Van Mullem komt direct tussenbeide en eist voorlezing van het verslag van de vorige zitting. De burgemeester repliceert dat de raad reeds is samengeroepen voor dinsdag 9 augustus voor een gewone vergadering en dat het verslag dan zal worden voorgelezen. Van Mullem dringt echter aan, en daarop wordt het proces-verbaal van de zittingen van 26 juli en 5 augustus voorgelezen en goedgekeurd. Enkel Van Mullem "*verzet zich tegen de redactie*" en Paterson vraagt inlassing van de volgende tekst: "*De heer Amandus Coene, raedslid, doet aenmerken dat indien verdere poogingen bij de familie Van Mullem gedaen wierden, zij voor de somme der schatting, misschien den voorgestelden eigendom aende gemeente zoude afstaen, waerop de heer Paterson Dhont, raedslid, die door den heer voorzitter het woord bekomen had, dezen voorstel aen de heer Van Mullem heeft gedaen waerop den heer Van Mullem heeft geantwoord met spottender wijze over zijn schouder te slaen.*"

Ook in de volgende raadszittingen blijft Van Mullem aan- en opmerkingen maken over de redactie van het proces-verbaal, er wordt zelden rekening mee gehouden. Ook is er voortdurend gekrakeel tussen de raadsleden, en dat zowel over zeer belangrijke als over de meest onbenullige zaken, "*gedurende geheel de zitting heeft men getwist over iets dat geen hoegenaemd belang oplevert* (bedoeld wordt een discussie over opcentiemen). En in de zitting van 2 maart 1865: "*Niets verricht in deze zaak, tenzij elkander verwijtingen toegebracht.*" In Maldegem wordt in die tijd politiek van bedenkelijk niveau bedreven [135].

d. Van Mullem blijft obstructie voeren

Het besluit van de gemeenteraad om tot gedwongen onteigening over te gaan, belet niet dat er verder wordt onderhandeld. Maar de Van Mullems blijven halsstarrig en weigeren het Steen te verkopen tegen een normale prijs. Er wordt voorgesteld nog maar eens de familie Borgonjon te polsen of die hun huis niet willen verkopen. Hun eigendom bevindt zich aan de westkant van het schepenhuis, links van de toegangsweg tot de kerk, nu het café De Troebadoer, vroeger De Ossekop. De familie vraagt echter veel te veel [136].

Door obstructie van de familie Van Mullem komt er geen schot in de uitbreiding van de marktplaats. De arrondissementscommissaris verzoekt de gemeenteraad in een brief van 13 oktober 1864 een nieuwe beslissing te nemen om de markt te vergroten zoals op het ingediende plan is aangeduid en "*van aen te kopen en desnoods voor openbaar nut te onteigenen den grond met de gebouwen van het Steen*."

In Maldegem wordt reeds jaren geklaagd dat de markt veel te klein is, terwijl de aangeboden koopwaren wekelijks toenemen. Het is zo erg geworden dat enkel de graansoorten behoorlijk kunnen uitgestald worden. Er komen steeds maar kramen bij, ze staan tot tegen de woningen, sommige worden zelfs op de openbare weg geplaatst. Mensen raken bijna niet meer in of uit hun woning. Door de "*groote op hooping van menschen, peerden, rijtuigen, kraemen en graen*" neemt het gevaar voor ongevallen almaar toe. De bestaande marktplaats in de Voorstraat kan onmogelijk uitgebreid worden met een vee- en varkensmarkt, een vlasmarkt, enz. Zelfs een uitbreiding van de bestaande markten "*als graen, boter, eyeren en van alle soort van Kramery*" is niet meer mogelijk. Indien er geen betere plaats komt, zal de handel stagneren, met alle economische gevolgen van dien. Een grotere markt betekent niet dat daarbij ook gedacht wordt aan een nieuw gemeentehuis, eind december 1864 wordt nog maar eens opdracht gegeven voor de restauratie van het schepenhuis. De aankoop van het Steen dient enkel en alleen om meer ruimte te creëren voor de wekelijkse maandagmarkt.
Initieel is het verder de bedoeling de vergrote marktplaats te gebruiken "*tot het bouwen van een gevanghuis met gendarmerie, bergplaats voor brandblusmiddelen en verdere noodzakelijkheden*." Als het Steen eenmaal afgebroken is, zal men ook "*eenen gemakkelijken toegang kunnen maken tot de rivier de Ede die altijd voorzien is van zuiver water dat kan dienen tot alle noodwendigheden*."

De gemeenteraad stemt op 29 december 1864 met vijf stemmen tegen één in met de gedwongen onteigening van het Steen (sectie G, 288, 293, 294, 42 a 60 ca). De kosten van de onteigening zullen betaald worden met eigen geldmiddelen en via een lening aan het Bureel der Weldadigheid [137]. Raadslid Coene, die zich in het verleden altijd onthoudt als die kwestie ter tafel komt, doet het nu niet anders: "*om reden dat hij voor het vergroten der marktplaets is, maer van eenen anderen kant heeft hij zich in de voorgaende zittingen betrekkelijk deze zaek onthouden van steun*." Van een eigenaardige logica gesproken: hij is voor de uitbreiding van de Marktplaats, maar omdat hij zich vroeger onthield, volhardt hij maar in de boosheid.

De onteigening blijft aanslepen en verloopt moeizaam, er komen expertises, tegenexpertises, petities vóór en tegen, de bevolking raakt ook over deze zaak verdeeld. In juli 1864 zetten 140 inwoners hun handtekening op een verzoekschrift waarbij het gemeentebestuur gevraagd wordt het Steen niet te onteigenen. Vanzelfsprekend zit Van Mullem zelf achter dit initiatief [138]. De bestendige deputatie van de provincie vindt de vergroting van de marktplaats echter zeer verantwoord en keurt de onteigening in mei 1875 goed [139].

De Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent doet op 30 juli 1866 een uitspraak in de zaak van de onteigening. De familie Van Mullem wordt 18.040 frank toegewezen [140]. Samen met de kosten van een advocaat en van het gerecht, moet het gemeentebestuur 19.349,40 frank betalen. Om dit te betalen kan men de eerder aangegane lening van 31.500 frank aanspreken, ofwel 13.000 frank lenen bij het Bureel van Weldadigheid. "*Men kan ook de smidse Reyniers verkopen*", merkt Van Mullem sarcastisch op. Er wordt toch maar besloten 13.000 frank te lenen [141].

Over deze lening bij het Bureel van Weldadigheid, toch een normale transactie, wordt ook al obstructie gevoerd. Het gemeentebestuur weerlegt de aantijgingen:
1. Zowel de leden van het Bureel van Weldadigheid als het bestuur van de Burgerlijke hospitalen zijn ervan overtuigd dat er dringend een hospice moet komen voor ouderlingen en behoeftige zieken; de plannen zijn klaar en men wacht op de goedkeuring van hogerhand.
2. De gemeenteraad besluit voorlopig het project van het nieuwe gemeentehuis te bevriezen tot de definitieve onteigening van de Marktplaats een feit is en tot er besloten is wat er met het Steen zal gebeuren.
3. De reclamanten beogen volstrekt niet het voordeel van de gemeente of van de armen, maar zij richten gedurig "*deen reklame na dandere aan het hooger bestuur om de leden van den raad bij hun medeburgers en bij het hoger bestuur hatelijk te maken*"; de bedoelingen van deze opposanten zijn maar al te bekend, zij willen gewoon alles en iedereen tegenwerken, "*de leider in het schrijven der protesten is het raedslid Van Mullem die op alle wijzen zoekt de gemeenteraad in zijne bestiering te dwarsbomen en bij de medeburgers haatelijk te maken*" [142].

Van Mullem dient ook klacht in tegen de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van 1866, tegen de uitgaven die gebeurden voor de inhuldiging van de spoorweg in 1862, enz. [143] In december 1866 hebben de Van Mullems hun geld en is het Steen eigendom van de gemeente [144].

Het schepencollege wil de gebouwen en bomen er zo vlug mogelijk weg. De gebouwen worden in april 1867 door Van Wassenhove en Storme op 638 frank geschat. Het Steen bestaat uit:
- een huis met overbouwde poort tot aan de gevel en een paardenstal;
- een brouwerij;
- een oude brouwerij, nu paardenstal met varkenshokken en een *vertrek*;
- een schuurtje;
- twee okkernoten, 1 canada, en 2 essen op stam.

Over de linden wordt niet gesproken [145].
De openbare verkoop brengt 843,70 fr. op [146].

Bij de afbraak van het Steen zou er door de bevolking goed zijn gefeest: *"De afbraak begint ...dat moet gevierd worden! Heel de omtrek moet toch weten dat de Maldegemse markt wordt vergroot. In de geschiedenis staat deze viering bekend als: feest bij de afbraak van het Steen! De viering ging echter niet van het gemeentebestuur uit en had plaats op 7 juli 1867"* [147]. Zelf vonden we nergens een spoor van dergelijk feest.

3. Aankoop huis Borgonjon [148]

Het gemeentebestuur heeft echter dringend nood aan ruimte en in 1864 wordt besloten te informeren bij de weduwe en kinderen van Pieter Borgonjon over een eventuele ver-

koop van hun eigendom dat vlak naast het schepenhuis ligt, ten westen van de toegang tot de kerk (herberg de Troebadoer, vroeger de Ossekop)[149]. Op 18 november 1864 antwoordt de weduwe van Pieter Borgonjon, mevrouw Van Moffaert, in haar eigen naam en in naam van haar kinderen. Het gemeentebestuur vraagt naar de modaliteiten van een eventuele verkoop van haar handelszaak, het is met tegenzin dat de familie reageert, *"gezien dat den maetregel door Ue. genomen grooteljks strijdt tegen onze belangen."* Men wil het huis aan de gemeente verkopen voor 16.000 frank. Daarbij wordt het bestuur ter overweging meegegeven dat het het enige eigendom van de familie is, dat het hen een behoorlijk bestaan bezorgt, dat het een zeer goed gelegen handelszaak is (tabakswinkel en herberg) en dat het quasi onmogelijk is in Maldegem een evenwaardig pand te vinden, *"tenzij aen fabelachtige prijzen."* Enkel met 16.000 frank kan een ongeveer evenwaardig pand worden aangekocht[150]. Er wordt door het bestuur niet verder aangedrongen.

In februari 1868 wordt de aankoop van het huis Borgonjon opnieuw overwogen. In antwoord op een brief van het gemeentebestuur van 14 februari, antwoordt de familie dat de argumenten aangehaald in een brief van november 1864 nog niet veranderd zijn, wel integendeel. Het gebouw en de grond *"waer van gij de afstand eischt tot vergrooting van het gemeente huis"* is het enige eigendom dat de familie bezit en dat biedt aan de weduwe en dochter Borgonjon een behoorlijk bestaan, *"in het voorhandig geval is het veeleer de weerde van de Stand dan de eigentlijke verkoopweerde die moet in aandagt genomen worden"*, en wel omdat:
1. Het is een tabaks- en sigarenwinkel, dichtbij de kerk, gelegen in het midden van de markt en in de onmiddellijke nabijheid van de meeste logementen; zo'n voordelige plaats voor het uitoefenen van *dergelijke neiring* is in Maldegem niet te vinden.
2. Het is ook een herberg waarvan de nering door haar ligging aan de eigenaars een bijna zeker bestaan verschaft.

Vandaar dat er 16.000 frank wordt gevraagd, waar koop je in het Maldegemse centrum nog een eigendom voor zo'n bedrag, *"ons dunkt dat depreciatie der evenredigheid der schade aen iemand toegebracht, moet vergoed worden en dus onze vraeg niet overdreven en is dit gelijk wij hier boven gezeid hebben om ons een behoorlijk etablissement te konnen verschaffen, dit alles is op voorwaerde dat het huis niet zal moeten ontruimd worden met den eersten Mei 1869"*[151].

Een jaar later, in april 1869, vraagt het schepencollege aan de gemeenteraad dan toch de *"machtiging om het huis aan te kopen van de kinderen van Pieter Borgonjon"* om daar een nieuw gemeentehuis te bouwen. Na een langdurige discussie wordt dit punt verschoven naar een volgende zitting[152].

a. Van Mullem contra De Buck

"Het bestuur te machtigen om den verkoop te doen van het huis toebehorende aan de kinderen van Pieter Borgonjon", aldus luidt het belangrijkste punt van de zitting van 13 mei 1869, dat wordt aangenomen met vijf stemmen tegen drie. Van Mullem heeft natuurlijk tegengestemd en leest in volle zitting een brief voor, waarvan hij eist dat hij in het proces-verbaal wordt opgenomen:
"Ik ben van gedacht dat het onmogelijk is van iets te verrichten in deze gemeente zonder voorafgaandelijk een plan van alignement te maken, met aanduiding der plaats van het nieuw te bouwen gemeentehuis. Ik vraag aan den heer voorzitter dus hij zoude in stemmen leggen deze vraag. Is het nodig ja dan neen dat zulk een plan gemaakt wordt?"

Burgemeester De Buck antwoordt droogjes dat het geen kwestie is van alignement, maar alleen een verzoek om het college volmacht te geven om het huis Borgonjon "*aan te kopen zoo als boven is gezegd en aangezien die zaak reeds lang genoeg onderzocht is men zal overgaan tot de stemming over dit verzoek*." Schepen Cuelenaere merkt nog op dat de plaats waar het oude gemeentehuis – hij bedoelt het schepenhuis – zich bevindt, ruim genoeg is voor een nieuw gemeentehuis.

Vooraleer er wordt gestemd, leest Van Mullem nog een tweede briefje voor:
"Ik stem tegen:
1. de plaats op welke Mr de Burgemeester het gemeente huis wilt bouwen is niet geschikt aangezien de kleine uitgestrektheid,
2. de gemeente bezit alreeds eene plaats van circa 60 aren die veel te groot is voor de marktplaats,
3. de onkosten die zullen belopen als volgt:
waarde van het tegenwoordig gemeentehuis 6.000 francs,
aankoop huis Borgonjon circa 7.000 frank
bouwen en meubleren van het gemeentehuis 33.000 frank, dus de som van 50.000 francs is veel te groot volgens onze geldmiddelen
4. er zijn verscheide ontwerpen in deze gemeente die den voorrang moeten hebben op het bouwen van een gemeentehuis: de school van Kleit, een meisjesschool, een gesticht voor armen, om alzoo de onmenschelijke besteding of verpachting af te schaffen van onze arme ouderlingen en wezen. Gebruikt men het geld van het armbestuur dan zal het zelve mogelijks later genoodzaakt zijn een schadelijke lening aan te gaan."

b. De bevolking bemoeit er zich mee

Enkele inwoners geven hun mening over de aankoop Borgonjon, over het verbouwen en vergroten van het schepenhuis, dat in zeer bouwvallige staat verkeert, en over het bouwen van een geheel nieuw gemeentehuis op de marktplaats, wat ze geen goed idee vinden. Op die plaats staan vijf, zes nieuwe woningen[153], eigendom van Pieter De Bruyckere, Xavier Wallemacq en Charles Mortier. Men spreekt ook nog van het gemeentehuis te bouwen op *de verloren hoek*, aan de westkant van de vergrote marktplaats. Het zou een dwaling zijn daar te bouwen. De onteigening van de huizen zou wel 30.000 frank kosten. Best is inderdaad het huis Borgonjon aan te kopen en daar een nieuw gemeentehuis te bouwen[154]. Door de briefschrijvers wordt de toegangsweg naar de kerk als het eigendom van de gemeente beschouwd en kan die dus bij het schepenhuis en het huis Borgonjon worden gevoegd. Op *de verloren hoek* kan een meisjesschool, een politiekantoor, een brandweerkazerne en nog andere noodzakelijke gebouwen worden opgetrokken[155].

Een dag later, op 23 mei 1869, komt er een tweede brief van enkele notabele inwoners waarin met aandrang wordt gepleit het gemeentehuis toch op de ruime marktplaats te bouwen. Maldegem gaat een schitterende toekomst tegemoet en verdient dus een riant gemeentehuis. Het huis Borgonjon aankopen en het verbouwen zou een misslag van formaat zijn. Natuurlijk zullen er mensen ontevreden zijn, maar in zo'n belangrijke kwestie primeert het algemeen belang[156].

Na afweging van de argumenten pro en contra en na schatting door deskundigen zal het huis van Borgonjon worden aangekocht[157]. Zoals voor zoveel andere 'besliste' zaken, komt er ook van deze aankoop niets in huis. Op 29 mei 1869 neemt de raad kennis van het proces-verbaal van het onderzoek de commodo en incommodo over het huis Borgonjon. Als dit punt aan de orde is, komt Van Mullem binnen. De raad neemt kennis

van het verzoek van verschillende inwoners om het besluit van 13 mei 1869 niet te vernietigen en de woning Borgonjon aan te kopen, terwijl in een ander verzoekschrift de aankoop wordt afgekeurd en ervoor gepleit wordt een gemeentehuis op de marktplaats te bouwen. Na opnieuw lang en rijp beraad en veel discussie wordt met vier stemmen tegen drie en één onthouding, de aankoop Borgonjon van de hand gewezen. Verschillende inwoners raden aan dat het *"bestuer zich zoude omringen van wijze en bekwame deskundigen vooraleer een besluit te nemen tot het bouwen van een nieuw gemeentehuis"* [158].

Bij gebrek aan een betere locatie, blijft de schepenzaal het centrum van het toenmalige Maldegemse culturele leven, en dat tot bij het begin van de 20e eeuw. De fanfare Sint-Cecilia geeft er haar concerten, en wordt een speciale avond ingericht waarvan de opbrengst voor noodlijdende medeburgers bestemd is en waar juffrouw De Buck hoogstpersoonlijk geld inzamelt, er treden gezelschappen op uit Brugge, Ede, enz. Telkens zit de zaal afgeladen vol en wordt het een schande genoemd dat Maldegem niet over een degelijke gemeentelijke infrastructuur beschikt [159].

4. Plan van aanleg van de nieuwe markt

Herhaaldelijk wordt er in de gemeenteraad op aangedrongen, voornamelijk door dokter Van Mullem, dat er van de Marktplaats en het Boudewijn Lippensstraatje een 'aflijningsplan' zou worden gemaakt. Van Mullem weigert ook maar iets goed te keuren over het gemeentehuis zolang dit plan er niet is. Ook de hoofdingenieur en de arrondissementscommissaris staan erop zo'n plan te laten maken: eerst een plan en dan pas een gemeentehuis. Burgemeester De Buck gaat akkoord, maar wil pas een plan van de marktplaats na de *"exproprietatie van het Steen."* In februari 1867 wordt de beslissing over een nieuw gemeentehuis verdaagd, omdat men eerst wil onderzoeken of Pieter De Bruyckere, Xavier Wallemacq en Charles Mortier hun eigendom op de marktplaats niet zouden willen verkopen [160].

a. Conducteur Vergauwen

Ondertussen wordt van de nieuwe marktplaats en Boudewijn Lippensstraat een plan gemaakt door Vergauwen, conducteur van Bruggen en Wegen. Het betreft de verbreding van de Boudewijn Lippensstraat en het rechttrekken van de zuidkant van de Marktplaats [161]. Dat het plan opgesteld is door de conducteur, betekent niet dat het ook zal worden goedgekeurd door de gemeenteraad. Op 1 augustus 1867 legt de burgemeester het plan ter discussie voor, en wat te verwachten is, gebeurt: na veel ruzie en eindeloze discussies, wordt alles uitgesteld [162]. In de zitting van 24 augustus 1867 is het opnieuw raak: na een drie uren durend dispuut over de nieuwe Marktplaats, gaat de raad uiteen zonder het doel te hebben bereikt. *"Niets verricht"*, noteert secretaris Van Hoorebeke droogjes in het verslag [163]. Op 3 september vergadert de raad nog maar eens over hetzelfde onderwerp. Nauwelijks is de vergadering geopend, of daar begint het geruzie alweer: *"Den heer Burgemeester, na een langdurige betwisting, gehoord dat er geen einde te bekomen is, zonder de voorstel daervan in stemmen te leggen, of het plan opgemaakt door den conducteur Vergauwen, die den raed voor bepaald beschouwd,om hetzelve te aenveerden of te verwerpen."* Kort en bondig: de burgemeester maakt een eind aan het gekrakeel door de leden te doen stemmen. Met zes stemmen voor, twee tegen en één onthouding, wordt het alignementplan eindelijk goedgekeurd, zij het *"met voorbehoud."* Na de stemming overhandigt Van Mullem een briefje aan secretaris Van Hoorebeke met daarop het volgende: *"Ik zal geen partiele plans aannemen, zoo lang dat het algemeen*

plan van alignement niet gemaekt is volgens resolutie van den gemeenteraed vanden 5 december 1825." Paterson maakt dezelfde opmerking.
Het college van burgemeester en schepenen wordt gelast het plan ter inzage van de inwoners te leggen in de secretarie van de gemeente en dit gedurende veertien dagen[164].

Voegen we hier nog aan toe dat er niet alleen wordt geruzied over het gemeentehuis en de Marktplaats. Ook over het nieuwe kerkhof, over de school van Kleit, over het kasseien van wegen, enz., wordt er urenlang gediscussieerd, steeds zonder enig resultaat. Het wordt ook een traditie dat raadsleden de vergaderzaal verlaten en zich naar de gelagzaal van de herberg begeven, waardoor er geen meerderheid meer is en er niets kan beslist worden. Het is geen kwestie van het voeren van constructieve oppositie, maar van het gewoon plegen van afbraakpolitiek. Tijdens een van die zittingen wordt aangehaald dat Cuelenaere had gezegd dat de burgemeester een grote leugenaar was, waarop deze repliceert dat Cuelenaere zelf nog een veel grotere leugenaar was, "*den grootsten van de hele gemeente*." Van Mullem verlaat overigens deze vergadering "*om reden dat de burgemeester hem zegt dat hij een dommekop is*." Later noemt hij De Buck en zijn politieke medestanders *een hondekensbende.* Over het elkaar uitschelden voor *zwijns* hadden we het reeds. In die jaren houdt men er in Maldegem heel aparte politieke zeden op na.

Plan goedgekeurd of niet, conducteur Vergauwen eist de betaling van 92,80 fr. voor zijn diensten bij de overname van de afsluiting van de grond van de gemeenteschool en het "*afmeten en opmaken van een plan van het Boudewijn Lippensstraatje en de nieuwe marktplaats*."

Op 7 januari 1867 lijkt het erop dat Vergauwens plan dan toch zal worden goedgekeurd. De vergadering begint alweer met een tussenkomst van Van Mullem die laat opmerken "*dat hij den opstel van het laatste proces-verbael niet goedkeurt zeggende dat hij naer de zitting van de 2 january niet geweest heeft om dat hij zijne convocatie brief niet ontvangen heeft op behoorlijken tijd.*" Burgemeester De Buck mag schoon verklaren dat "*de convocatie brieven in tijds aen de leden van den raed zijn ter hand gesteld, dewijl zij de dagtekening dagen van den 30 december 1867*", Van Mullem zegt "*dat het niet genoeg is van de convocatie brieven op tijd te schrijven, maar dat zij moeten op tijd besteld worden.*" Incident gesloten.

b. Eigenaars verkopen niet graag

Als het agendapunt over de school van Kleit begint, verlaat Van Mullem de zaal. Na een lange discussie over de school, wordt er niets beslist. Als het punt over het Boudewijn Lippensstraatje en de nieuwe Markt aangesneden wordt, maakt Van Mullem zijn rentree. Voor een definitieve beslissing te nemen zal het college onderhandelen met Pieter De Bruyckere, Xavier Wallemacq en Charles Mortier om hun eigendom, dat aan de nieuwe marktplaats paalt, aan de gemeente te verkopen. Let wel: men wil deze eigendommen kopen uitsluitend ter vergroting van de marktplaats, van het bouwen van een gemeentehuis aldaar is vooralsnog geen sprake zoals overigens blijkt uit het volgende punt van de dagorde waarbij de raad akkoord gaat bij de weduwe en kinderen van Pieter Borgonjon te informeren "*ten einde zij aen de gemeente, den hun toebehoorende woning zouden afstaan om te gebruiken vooreen deel van het te bouwen gemeentehuis.*" Eigenaardig is dan ook punt E van deze gemeenteraad: "*Vaststellen op welke plaetsen de gemeente school voor meisjes en het nieuw te maken gemeente huis zullen gebou-*

wen worden." En dat terwijl in dezelfde raadszitting gesproken wordt het huis Borgonjon aan te kopen. Dit punt blijft onbeslist, omdat men de uitslag afwacht van de onderhandelingen met de verschillende eigenaars [165].

De familie van Mullem laat het schepencollege op 6 januari 1868 weten geen interesse te hebben voor een eventuele verkoop. *"Dat ik niet van plan ven mijn regt af te staan zonder het plan te kennen die zal gevolgd worden*," laat de weduwe van Pieter Van Mullem beslist weten. Wallemacq schrijft op 26 januari 1868 *"dat mijne vrouw op geene wijze afstand wil doen*", als redenen geeft hij op dat de huizen "*in geval ik invalide werd*", hem als woning zullen dienen en als hij komt te sterven zijn de huizen een toevlucht voor zijn vrouw en kinderen. Van een vooruitziend man gesproken [166]! Pieter De Bruyckere antwoordt op 29 januari 1868 dat hij zijn vier huizen met de grond wil afstaan voor 16.500 frank [167] en Charles Mortier schrijft op dezelfde dag dat hij het spijtig zou vinden indien zijn huis zou worden onteigend, "*buiten het dorp wonen is nadeelig voor eenen ambachtsman, daarom Mijne Heeren, indien gij het anders kunt gedaan krijgen, laat mij als het u belieft, mijn woonste*."

c. Niets verricht...

Dat het gemeentebestuur nagenoeg vleugellam is en er geen enkele beslissing kan genomen worden, toont het overzicht aan van de gemeenteraden waarop agendapunten staan over de Marktplaats of over het gemeentehuis:

2 januari 1868	niets beslist, Paterson en Van Mullem zitten in gelagzaal van de herberg
6 februari 1868	niets verricht, van 2 tot 3 uur gewacht
28 februari 1868	geen meerderheid
12 juni 1868	niets verricht, Paterson in café
17 juni 1868	geen meerderheid voor de weg naar Middelburg
1 september 1868	verbreding van de Boudewijn Lippensstraat uitgesteld
23 september 1868	niets verricht, geen meerderheid; Paterson en Van Mullem in café, Coene gaat ook "*inden estaminet nevens de zittingzaal, op verzoek vanden voorzitter geweigerd hebbende de zitting bij te woonen*"
26 september 1868	niets verricht

Het is dan ook een beetje ironisch te lezen in de Gazette van Eecloo dat Maldegem "*een volledige gedaanteverwisseling ondergaat: bouwen van woonhuizen verbreden van de Marktplaats, Hospice, nijverheden, enz.*" [168] En ook dat "*wij nog een woordje zouden kunnen reppen over den keus eener plaets voor het bouwen van een nieuw Gemeentehuis waaronder een beetje cicero pro domo schuilt. Misschien zullen wij dat later wagen als het nodig is*" [169].

En ondertussen blijft het behelpen, bijvoorbeeld bij toneelvoorstellingen en concerten. Als er dan al iets werd ondernomen, gebeurde dat privé. De vernieuwing van de zaal van het gemeentehuis bijvoorbeeld, waar de fanfare Sint-Cecilia op zondag 4 februari 1872 een luisterrijk concert geeft met vreemde artiesten. Het lijkt ons een beetje onwezenlijk dat in dergelijke bekrompen ruimte voorstellingen worden gegeven. Zoals steeds is het concert buitengewoon en wordt het bijgewoond door het kruim van de bevolking, "*daarbij werd de vraag gesteld: Waarom geen stadhuis? Maldegem heeft behoefte aan een gemeentehuis, de zaal is veel te klein. Het is vernederend voor Maldegem, onze raads-*

heren zijn daarvoor aansprekelijk en de burgerij van Maldegem zou in 't bijzonder de boerkens, dien in den raad zitten, niet te sterk voorhouden en niet te streng aanrekenen. Met tijd en stond en als "het past bi appetite" zullen wij hen daarvoor wel op de vingeren tikken. In Aardenburg is er wel een gemeentehuis, slechts 2000 zielen, 25.000 gulden. Begrijpt men de vernedering niet die in dit gezeyde voor Maldegem besloten ligt?" [170]

5. Een nieuwe burgemeester

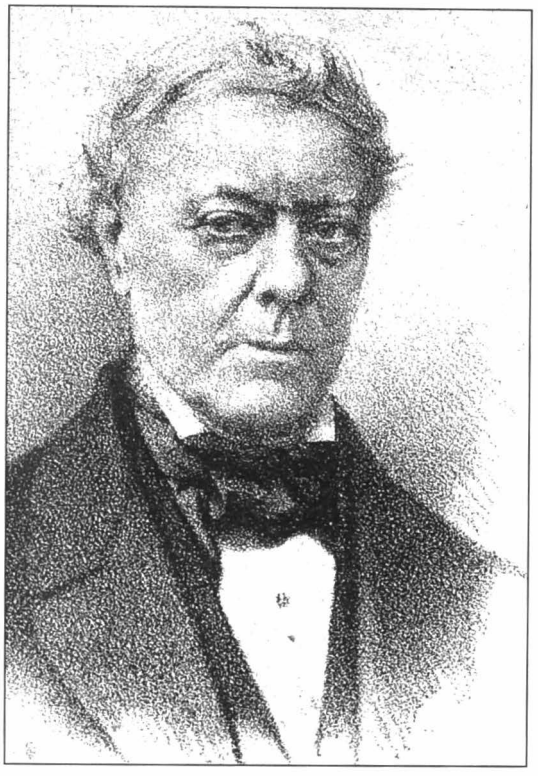
Het wordt een poosje windstil in Maldegem over het gemeentehuis. Het overlijden van burgemeester-dokter Lieven De Buck op 26 januari 1871 zorgt voor een politieke herverkaveling.

Op de uitvaartplechtigheid worden de verdiensten van de overleden burgemeester extra benadrukt: zijn rol bij de onafhankelijkheidsstrijd van 1830 en daaruit voortvloeiend zijn verkiezing als voorzitter van het veiligheidscomité. En verder: zijn *"vlaamsche inborst, zijn recht en open gemoed en de soms ruwe kracht die zijn hart daaruit putte, verwierven hem aller liefde en achting*." Vandaar zijn benoeming als lid van de gemeenteraad in 1830, als schepen in 1847 en ten slotte als burgemeester in 1861. De Buck bleef *"een dienaar van 't volk, altijd toegankelijk, altijd dienstvaardig, in 't bijzonder voor den werkman, den lijder en den ongelukkigen. Hij maakte van elke zaak die men hem toevertrouwde, zijne eigene, en daarbij kwam het dat de zorg, welke hij daarover gevoelde, soms het ongeduld van zijn hart gaande maakte; daarbij kwam het ook dat het driftige van zijn sterke ziel in opstand kwam tegen elke hinderpaal, welke zijn dienstiever in den weg stond, en dan, in dit geval, vond de gevoelvolle man een zoet woord, eene klucht zelve om het bittere te vergoeden, dat zijn ongeduld voor anderen mocht vergoeden.*"

De uitbreiding van de marktplaats, de kasseiweg naar Middelburg, het nieuwe kerkhof, de gemeenteschool van Kleit en zijn inzet bij de stichting van de tekenschool worden zijn belangrijkste verdiensten genoemd. De toespraken worden gehouden door gemeentesecretaris Van Hoorebeke, door Desiré De Meyere als voorzitter van de Maatschappij van Retorica en van het Gilde der balpijp en door leraar Scheyrs van de tekenacademie. Alle drie zijn ze het er unaniem over eens: de naam van burgemeester De Buck zal voor eeuwig voortleven in het hart van de Maldegemse bevolking.

Maar het leven gaat verder, en na enkele weken reeds wordt over De Buck niet veel meer gesproken, de eeuwigheid is een kort leven beschoren in Maldegem. Omdat ook elders de politieke strijd tussen De Buck en Van Mullem met aandacht werd gevolgd, is de aandacht voor de figuur van de nieuwe burgemeester vrij groot. Het Maldegemse politieke gekissebis dat tot geen enkel resultaat leidt, wordt met een zeker misprijzen bekeken en er wordt gehoopt dat de nieuwe burgemeester daaraan paal en perk zal weten te stellen en dat er eindelijk eens iets zal gerealiseerd worden in Maldegem.

In de Gazette van Eecloo en van het District wordt de politieke toestand in Maldegem grondig geanalyseerd [171]. Maldegem heeft nood aan *"vereniging, verbroedering en samenwerking, dat is een gouden spreuk*." Meer dan in om het even welke andere gemeente is in Maldegem veel gelegen aan de benoeming van een burgemeester:
1. Er zijn dringende maatregelen nodig voor verschillende uit te voeren werken. Daarom is het noodzakelijk dat de nieuwe burgemeester "*de hoofdstanden van het burgerlijk Maldegem doet overeenstemmen*."

Lieven De Buck, burgemeester van 1861 tot 1871.

Desiré Van Mullem, burgemeester van 1871 tot 1879 en van 1885 tot 1889.

2. De nieuwe burgemeester moet een man zijn met een krachtige geest en met een vaste hand, hij moet een "*edel en bevredigend karakter*" bezitten, beschikken over de gave der diplomatie, en alles in "*nauw verband*" brengen.
Al deze gaven bezat de overleden burgemeester De Buck.

Het moeilijkste probleem in Maldegem is precies een samenwerking tot stand te brengen onder de verschillende belangengroepen en dat komt omdat de "*alles overheerschende macht te Maldegem de landbouwersstand is.*" De behoudsgezinde landbouwers drukken op de koophandel en de nijverheid, "*de drie streven niet altijd samen, het ene element belet te veel de beweging van de andere.*" De landbouwersstand is altijd het sterkst vertegenwoordigd in de gemeenteraad *"en altijd is het er zoo geweest, spreekt het dan niet vanzelf, dat hieruit, in menig geval, terugwerking ontstaat voor de belangen van koophandel en nijverheid?*" en dat daardoor de "*binnen belangen*" dikwijls moeten onderdoen voor de "*buiten belangen.*" Deze tegenstelling tussen conservatief (landbouw) en progressief (handel, nijverheid) vormt in Maldegem een blijvende hinderpaal voor de morele en materiële ontwikkeling van de bevolking. De drie standen moeten samenwerken, moeten verzoend worden en daarbij moet iedereen het algemeen in plaats van het particulier belang dienen, pas dan kunnen er resultaten worden geboekt: "*Ja, eene schoone toekomst kan voor Maldegem zijn voorbestemd, als aller handen in elkander zijn geslagen om dat doel te bereiken.*"
Deze analyse schetst perfect de politieke toestand in Maldegem en een mogelijke oplossing voor alle problemen. Wijselijk wordt geen naam op de nieuwe burgemeester gekleefd...

Het Brugse blad La réforme van 18 maart 1871 besteedt ook aandacht aan het Maldegemse burgemeesterschap, maar dan op een heel andere manier. Hier wordt resoluut voor Paterson Dhont gekozen: hij zetelt reeds 15 jaar in de gemeenteraad, legt zich toe op het welvaren van Maldegem, is vrij van partijgeest, onafhankelijk door karakter en stand, heeft alleen oog voor het algemeen welzijn en "*zijn tijd en zijn uitgestrekte fortuin aan het verbeteren van Maldegem bestedend, ziedaar den man die er nodig is om Maldegems bloei te bevestigen en te vermeerderen.*" Met andere woorden: met geld is alles te koop.

Het is ten slotte de hevigste politieke tegenstander van De Buck die de nieuwe Maldegemse burgervader wordt: Desiré Van Mullem, en dat wekt hooggespannen verwachtingen, want waar Van Mullem ooit tegen was, moet hij nu voor zijn.
De benoeming van Van Mullem eind maart 1871 "*vond grote weerklank, de vlaggen werden uitgestoken, een serenade werd gegeven, de klokken beierden.*" Kleit bezorgt de nieuwe burgemeester een triomfantelijke inkomst met een stoet, muziek en kanongeschut. En volk was er, want in elke herberg geeft Van Mullem alle aanwezigen een 'bon' voor een gratis traktatie. 's Avonds is het dorp verlicht, Kleit *"toonde hoe oprecht het zijne overheden eert en hoogacht"* [172].

Van Mullem wordt in mei 1872 ook verkozen tot provincieraadslid. Bij die gelegenheid krijgt hij een serenade van de koorzangmaatschappij die hij een maand tevoren hielp oprichten en waarvan hij voorzitter is [173].

6. Een nieuw gemeentehuis onder burgemeester Van Mullem?

De aanstelling van dokter-brouwer Van Mullem als nieuwe burgemeester wekt bij velen de hoop dat er nu spoedig een eind zal komen aan de problemen waarmee Maldegem al enkele decennia worstelt en waarvan het bouwen van een nieuw gemeentehuis stilaan het symbool is geworden. Maar ook onder de nieuwe burgemeester lijken de zaken niet zo'n vaart te lopen als velen wel zouden wensen.

In 1873, op 6 mei, komt de gemeenteraad samen onder het voorzitterschap van Desiré Van Mullem om zich uit te spreken over het voorlopige plan van de nieuwe marktplaats. Daar Van Mullem persoonlijk belang heeft bij de zaak als mede-eigenaar van het Steen, verlaat hij de zaal en wordt als voorzitter vervangen door Augustin De Rocker. Over het plan wordt het volgende beraadslaagd:
1. De rooilijn op de oostkant van de markt "*loopt van aan den krook of daer omtrent van het huis Haelewyck"* in rechte lijn tot aan de vroeger aangenomen rooilijn van het Boudewijn Lippensstraatje.
2. Aan de zuidkant zal de lijn aangenomen worden zoals voorgesteld op voorwaarde dat de gemeente de grond ten zuiden van de lijn aan de aanpalende eigenaars zal kunnen verkopen [174].

Tijdens de raadszitting van 24 juni 1873 verlaat de burgemeester de zaal daar opnieuw wordt beraadslaagd over de nieuwe marktplaats, er wordt echter niets beslist [175]. Op 18 juli wordt nog maar eens over hetzelfde onderwerp gepalaverd. Er wordt nu gezegd dat de linie op de zuidkant als volgt moet lopen: schuin lopend van aan de noordwesthoek van het eigendom van Xavier Wallemacq (G, 278) door het eigendom van J.F. Van Kerschaever en Bernard Joris (G, 284-285-286) tot aan de elleboog van de Ede aan de zuidwesthoek van het eigendom van de gemeente, op het plan aangeduid in geel en groen [176]. Raadslid Paterson zit op 22 juli 1873 de raad voor, iedereen is het er over eens

dat er met de eigenaars op de zuidkant onderhandeld moet worden alvorens een definitief besluit wordt genomen [177]. In augustus wordt dan plots bepaald dat het plan van de nieuwe markt pas zal goedgekeurd worden als er een plan is gemaakt van het nieuwe gemeentehuis, dan zal men precies weten hoeveel grond er nodig is. Aan bouwkundige Carpentier wordt nog maar eens gevraagd de bouwplaats zo spoedig mogelijk te komen inspecteren om daarna een plan te tekenen [178].

Zowel het plan van de marktplaats als het plan van het gemeentehuis worden steeds maar uitgesteld, meestal na *"na langdurige discussie"*, lees: ruzie. Anderhalf jaar later wordt de invitatie aan Carpentier nog maar eens herhaald [179].

a. Het plan van Paterson

Gemeenteraadslid Theodoor Paterson-Dhont, het hele gedoe moe, verspreidt in 1874 zijn *"Voorstel tot het bouwen van een nieuw GEMEENTEHUIS, te Maldeghem"* onder de bevolking. In de kelders, zes treden *onderaardsch*, worden een portiersloge met slaapkamer, een zaal voor het blusmateriaal en een lokaal voor de politie voorzien. Op de *onderstagie* komen, in de linkervleugel, een vestibule en trapzaal, het kabinet van de burgemeester, het secretariaat en de raadszaal. In de rechtervleugel wordt een muziekzaal voorzien die ook kan gebruikt worden voor de loting, prijsdelingen en dergelijke meer. Op de eerste verdieping worden twee grote zalen voor de tekenschool ingericht en op de zolder komen bergruimtes. Paterson meent dat alle uitgaven voor het bouwvallige schepenhuis volkomen nutteloos zijn daar de *"grondslagen en ondermuren zeer vochtig zijn."* De archieven lijden er grote schade en dat zou wel eens nare gevolgen kunnen hebben voor het gemeentebestuur. Paterson wijst erop dat er subsidies kunnen aangevraagd worden bij provincie en staat [180]. Er gebeurt verder ... niets. Of toch: de aanleg van een straat van de nieuwe Markt naar het station wordt nog maar eens naar voren gebracht en Carpentier wordt in maart 1875 voor een derde keer geïnviteerd een *croquis* te maken en de nodige plans te tekenen [181].

Nadat de lezers in 1868 wordt voorgehouden dat Maldegem een gedaanteverwisseling zou ondergaan, horen we in 1872 een heel ander geluid. Maldegem wordt nu een verwaarloosde gemeente genoemd: openbare werken zijn niet bestaande, er zijn geen kasseiwegen (de Statiestraat en Boudewijn Lippensstraat zijn opgehoogd met wat steengruis), de marktplaats is niet geëffend, er is geen gemeentehuis, geen meisjesschool, geen bewaarschool. Waarom wordt de marktplaats niet bestraat en beplant met fraaie bomen? Waarom is er geen gemeentehuis met een academiezaal? Die vragen worden al jaren en jaren gesteld, nooit komt er een antwoord. *"In 't belang van onze schoone doch verachterde gemeente, ware 't dus te wenschen dat al wie het hier met het belang wel meent, aan de kandidaten voor de aanstaande gemeentekiezing als voorwaarde van hunnen stem stelde, dezen stand van zaken ten spoedigste te doen eindigen"* [182].

De Maldegemnaren willen blijkbaar echte veranderingen. De enkele tientallen kiezers komen op maandag 24 april 1872 samen om, boven alle partijpolitiek, te peilen naar het programma van het toekomstige gemeentebestuur. Maldegem heeft van alles te kort en de kiezers zullen de kandidaten daarover eens aan de tand voelen [183]. In De Eecloonaer laten enkele inwoners weten *"alle utgestelde zaken te zien willen uitvoeren: kerkhof, kasseiwerken, gemeentehuis, e.a."* en de hoop dat er eindelijk eens wat openbare werken zullen worden uitgevoerd is groot [184]. In 1873 wordt er al op gealludeerd dat aan het gebruik van het Oud Stadhuis op elk moment een eind kan worden gesteld: *"Een Maldegemnaar schrijft dat wij geschreven hebben dat er geen noodzaak aan een*

VOORSTEL

tot het bouwen van een nieuw GEMEENTEHUIS, te Maldeghem

SAMENGESTELD ZOO ALS VOLGT :

1° — In de kelders (zes trappen onderaardsch) :

A. Eene portiers-logie en slaapkamer;
B. Eene zaal voor de brandspuiten;
C. Eene policie-zaal.

2° — Onderstagie (zeven trappen boven de kalsijde) :

Linkerleugel
A. Eene vestibule en trapzaal;
B. Een spreekplaats voor den Burgemeester;
C. Een bureel voor den Secretaris;
D. Een raadskamer;
E. Een muziekzaal. (Deze zaal kan ook dienen voor de milicie en prijsdeelingen).

3° — Bovenstagie, 1ste verdiep :

Twee groote zalen dienende voor teekenklassen, afgescheiden door trapzaal en gang.

4° — Zolder, 2de verdiep :

Plaats tot het bergen der sieraden voor feesten, enz.

Sedert lange jaren is het stadhuis onbewoonbaar; de gebouwen zijn in eenen slechten staat; groote kosten zouden moeten gedaan worden om hetzelve gebruikbaar te maken, en niemand zou durven zeggen dat deze kosten niet nutteloos zijn, aangezien de grondslagen en ondermuren zeer vochtig zijn.

De archieven kunnen in deze lokalen niet langer blijven, zonder groote schade te ondergaan, hetgeen voor het Bestuur slechte gevolgen zou kunnen te weeg brengen.

Om het hierboven vermelde ontwerp te kunnen verwezentlijken, zouden hulpsommen moeten gevraagd worden aan Staat en Provincie die dezelve ongetwijfeld, gelijk aan andere gemeenten, zouden toestaan.

TH. PATERSON-DHONT
Gemeente-Raadsheer

1874

Druk. Lambrecht, Brugge.

gemeentehuis bestaat. Dus moet er steeds vergaderd worden in herbergen? Afhangen van de grillen van de eigenaars?" [185] In 1874 is de Statiestraat dan eindelijk gekasseid, de Noordstraat, Markt en Boudewijn Lippensstraat zullen misschien ook wel eens aan de beurt komen, en de nieuwe Markt? Wel, die *"dient meer voor het leggen van straatvette en bomen en in den zomer voor het weiden van geiten en schapen. En: waarom bouwt men geen stadhuis?"* [186]

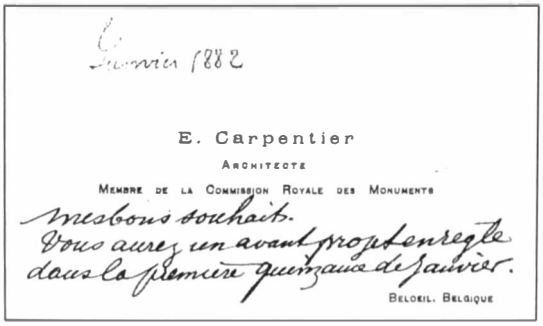
b. Bouwkundige Carpentier

Juni 1876. Het gemeentebestuur besluit een 'programma' op te stellen voor het bouwen van een gemeentehuis. Zou er dan toch schot te komen in een zaak die al zolang aansleept? De raadsleden bepalen zelfs grosso modo de oppervlakte van de verschillende kamers en plaatsen: een grote zaal: 150 m², secretariaat: 30 m²; archief: 45 m², armbestuur: 15 m², politie: 15 m², brandweer: 42 m², toiletten: 6 m², woning voor de conciërge: 80 m².

Aan bouwkundige Carpentier wordt nog maar eens gevraagd een plan te tekenen waarbij rekening wordt gehouden met de wensen van het gemeentebestuur en met het budget. Het gemeentehuis zou niet meer mogen kosten dan 50.000 frank. Ook wordt Carpentier verzocht twee plaatsen aan te duiden waar het gemeentehuis best zou worden gebouwd [187].

Ondertussen beweegt er toch wat in Maldegem: er wordt een hospice gebouwd, er wordt gedacht aan een school en academie, een gemeenteschool in Donk, een weg van Maldegem naar Oedelem, en ja: *"de ingesluimerde kwestie van het nieuw gemeentehuis"* wordt ook nieuw leven ingeblazen, zo lijkt het. En de zusters Maricolen zijn ook druk in de weer met hun kostschool, die in augustus 1876 wordt geopend [188].

Edoch, er gaan een paar maanden voorbij, zonder dat er nog over het gemeentehuis wordt gesproken, tot in november 1876 wordt beslist dat er én een gemeentehuis én een gemeenteschool zal worden gebouwd. Ondertussen heeft Carpentier zijn situatieplan aan het gemeentebestuur toegezonden en Maldegems vroede vaderen besluiten, gewoontegetrouw, de zaak uit te stellen [189]. Een maand later, het is dan al december 1876, wordt nog eens langdurig gediscussieerd/geruzied over het nieuwe gemeentehuis, de nieuwe school en waar die zouden moeten komen. Men raakt er niet uit en er wordt een commissie ad hoc samengesteld om alles nauwkeurig te onderzoeken. Die commissie bestaat uit: Charles Louis Van Moffaert, Francies Van Kerschaever, Francies Storme, Desiré De Meyere en Pieter Perquy [190].

Janvier 1882

E. Carpentier

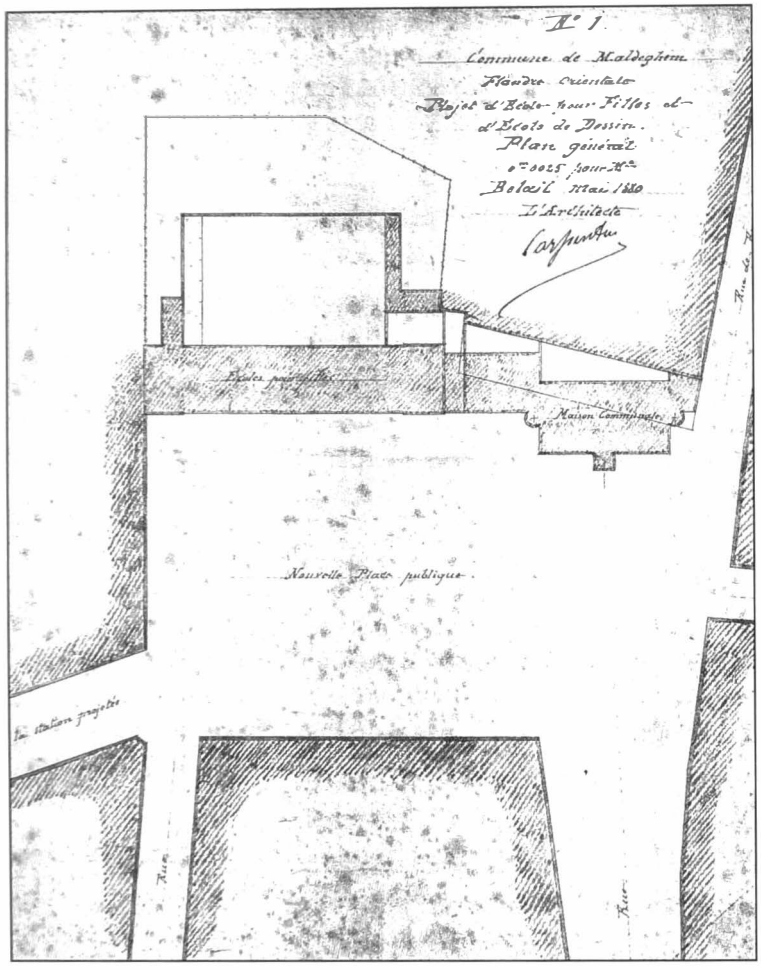
Architecte

Membre de la Commission Royale des Monuments

Mes bons souhaits.
Vous aurez un avant projet en regle
dans la premiere quinzaine de janvier.

Beloeil. Belgique

Visitekaartje van Carpentier waarin hij aankondigt dat het "avant projet" in de eerste helft van januari (1881?) zal klaar zijn.

Zo moet er volgens architect Carpentier de nieuwe Markt van Maldegem uitzien: een school voor meisjes en het gemeentehuis op de westkant van de markt, daarvoor een ruime *Nouvelle Place publique*, een nieuwe straat naar het station en een rechtgetrokken Boudewijn Lippensstraat.

Eind januari 1877 brengt de commissie verslag uit over het plan van Carpentier. Eerst en vooral blijkt dat het "*veel te kostelijk*" is voor Maldegem. De commissie is van oordeel dat het moet mogelijk zijn een gemeentehuis en gemeenteschool te bouwen op de nieuwe Marktplaats zonder daarvoor onteigeningen te moeten doen, wat de kosten fel zou drukken. Er wordt voorgesteld Carpentier uit te nodigen naar Maldegem om zijn plan volgens de desiderata van de gemeenteraad te wijzigen en om de raad op de dag van zijn komst bijeen te roepen voor verdere mondelinge onderhandelingen[191].

c. Plannen bij de vleet

De zaak van het gemeentehuis komt opnieuw in een impasse terecht. In mei 1877 worden voor de elfendertigste keer "*middelen beraamd tot het bouwen van een gemeentehuis en een gemeenteschool*", er wordt opnieuw "*langdurig beraadslaagd*", Carpentier wordt andermaal gelast "*een ander plan te maken zonder onteigeningen te doen op de voorlopig aangewezen plaats*", ongeveer daar waar nu de school van de zusters Maricolen staat. Natuurlijk komt de raad wederom met een nieuwigheidje voor de dag: het college krijgt opdracht te onderzoeken of het niet voordeliger zou zijn een vleugel aan de gemeenteschool bij te bouwen[192]. Het blijft bij woorden en intenties.

Het wordt maart 1878. Verschillende raadsleden zijn aangesproken door Storme, die op de Marktplaats woont, met de vraag "*hoe ver men gevorderd is met het maken der plans van het nieuw gemeentehuis en van de gemeenteschool.*" Het schepencollege zal dat eens onderzoeken [193]. Dat is alles wat er in 1878 over het gemeentehuis te melden valt ...

Eind november 1879 komt de rooilijn van de nieuwe Marktplaats en het Boudewijn Lippensstraatje ook nog eens ter sprake. Zoals men weet is dit plan goedgekeurd tijdens de zitting van 3 september 1867, waarna het nog gewijzigd en aangepast wordt op 6 (oostkant langs Haelewyck) en 10 juli 1873 (zuidkant langs de hovingen van Van Kerckhove) en op 23 februari 1875 als de aanleg van de straat naar het station in principe wordt aanvaard maar er niet komt [194]. Er wordt – het is bijna vanzelfsprekend – niets beslist en alles wordt uitgesteld [195]. In december wordt het plan van de Marktplaats aangenomen zoals dat in voorgaande vergaderingen is goedgekeurd. Enkel de hoek van de kinderen Storme zal op een lengte van twee meter worden afgesneden en die van Sabine Rotsaert met 80 cm [196].

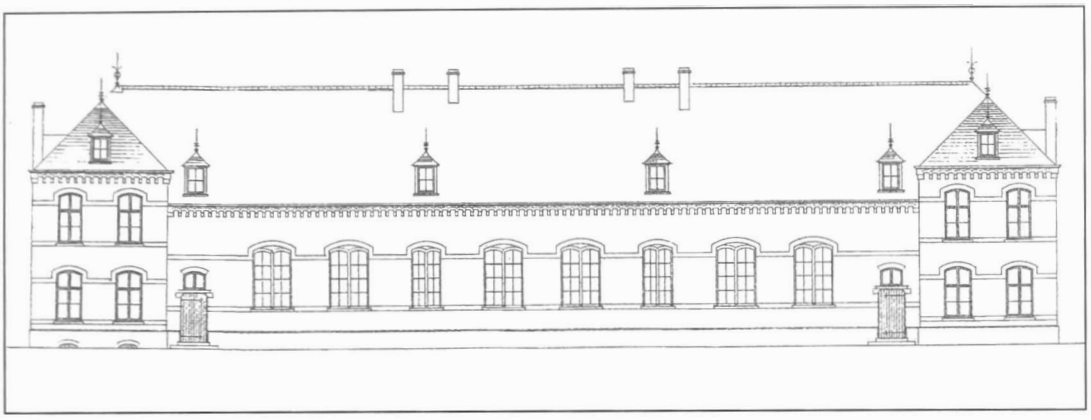
Maanden gaan voorbij, zonder dat nog iets over het gemeentehuis vernomen wordt. Tot in april 1880 de gemeenteraad plots beslist "*den noodigen grond en gebouwen aan te koopen voor het bouwen van een gemeentehuis.*" Loos alarm: na – inderdaad! – langdurige beraadslagingen, "*is men tot geene beslissing kunnen komen en is de zaak nogmaals uitgesteld*" [197]. In mei wordt het geweer van schouder veranderd en wordt beslist "*den noodigen grond aan te koopen tot bouwen van een gemeentehuis of stadhuis te bouwen zonder onteigening van grond.*" Het plan van Carpentier wordt nog eens bovengehaald en na lang onderzoek komt de raad tot het besluit dat er twee mogelijkheden zijn:
1. bouwen zonder onteigening;
2. bouwen met onteigening volgens het plan Carpentier [198].

d. Het gemeentehuis op de marktplaats

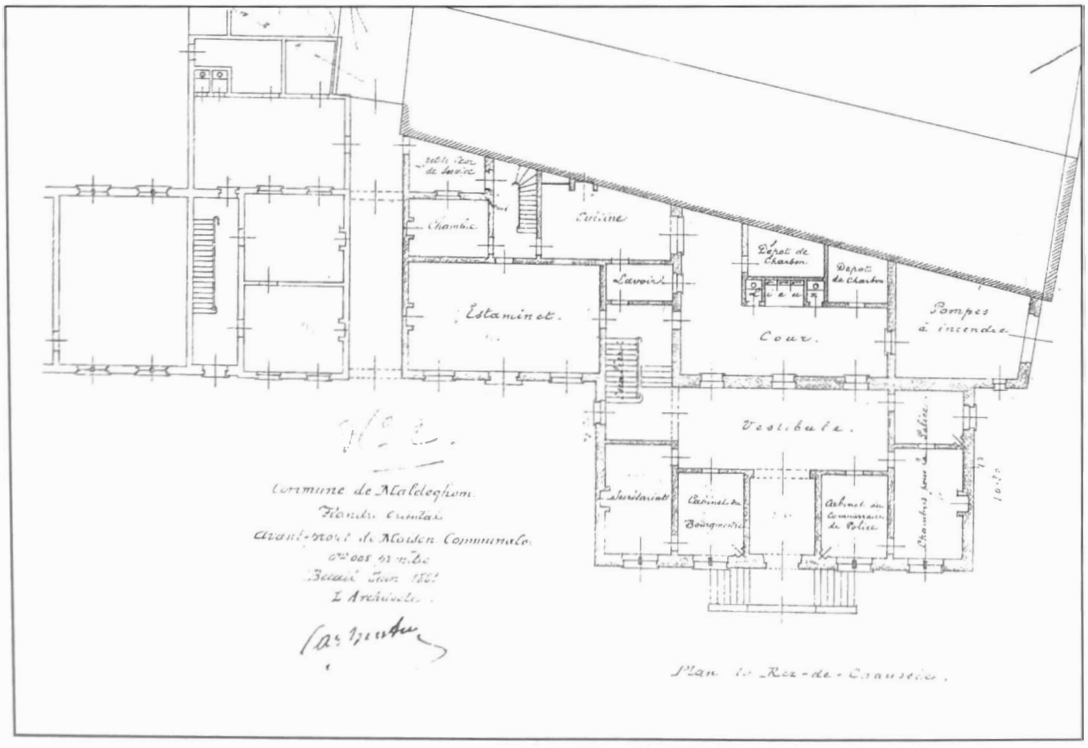
Met zes stemmen tegen één wordt eind juni 1880 besloten – het wordt een beetje vervelend – "*een ontwerp van gemeentehuis te doen opmaken om gebouwen te worden op de plaats die zicht geeft op den steenweg komende van Gent (noord-westhoek der nieuwe marktplaats, zonder onteigeningen van grond*" [199]. Het gemeentehuis zal met andere woorden worden gebouwd waar nu het huidige gemeentehuis staat. Let wel: het betreft alleen een *ontwerp*.

Een jaar gaat voorbij, en in juli 1881 wordt de beslissing over het bouwen van een gemeentehuis ... uitgesteld [200]. In augustus daaropvolgend neemt de gemeenteraad inzage van het plan van Carpentier van juni 1881. En ja, het plan ziet er wel goed uit, maar "*de plaatsen zijn onvoldoende.*" Het schepencollege moet Carpentier vragen dat hij enkele dagen voor zijn eerstkomende bezoek aan Maldegem – hij is ook architect van het *Oudmanhuis* – de burgemeester wil verwittigen, zodat de raad kan worden samengeroepen om de zaak uit te praten [201]. Over dat onderhoud met Carpentier blijven we in het ongewisse, als het al heeft plaatsgevonden.

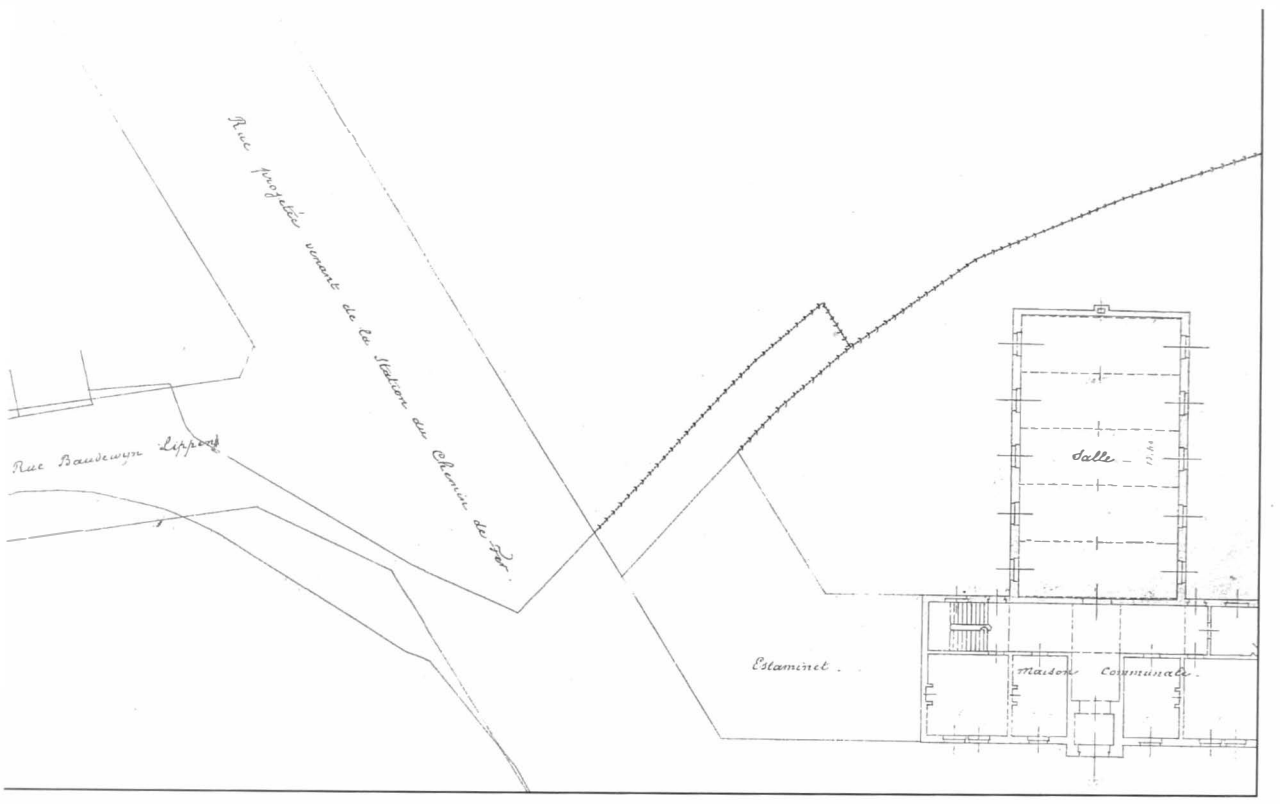
Het begint stilaan op een vaudeville te lijken. Tijdens de zitting van de gemeenteraad van 16 mei 1882 wordt "*na langdurige beraadslaging voorzichtig geoordeeld deze zaak opnieuw uit te stellen*" [202]. Op 31 mei wordt het plan van Carpentier en de plaats waar het gemeentehuis zal worden opgericht, dan plots wel goedgekeurd, met vijf stemmen voor, één tegen en twee onthoudingen. De precieze inwendige verdeling en de oppervlakte

Ontwerp van Carpentier uit 1880 voor een meisjesschool en tekenschool. Carpentier, architect van het 'hospitaal' aan de Gentse Steenweg, dient zijn ontwerpen alsook de inplanting van de gebouwen steeds maar aan te passen. Uiteindelijk komt er niets van terecht.

Dat met architect Carpentier een ernstig kandidaat voor het bouwen van een nieuw gemeentehuis aan het werk was, tonen de vele plattegronden en ontwerpen aan die hij tekende. Hier een voorontwerp uit 1881: het gemeentehuis, met ernaast de meisjesschool; ook hiervan kwam niets terecht.

Nogmaals een grondplan en inplanting van het nieuwe gemeentehuis op de marktplaats, op de hoek van de *Rue projetée venant de la Station du Chemin de Fer,* de latere Nieuwstraat, en aan de Boudewijn Lippensstraat. Het *estaminet* is niet vergeten.

van de verschillende kamers en zalen zal op een volgende vergadering worden besproken[203]. In juni buigen de raadsleden zich over deze zwaarwichtige zaak, *"de wederzijdse grootten worden vastgesteld"* en ter kennis van Carpentier gebracht. Nieuw is dat de tekenschool op de eerste verdieping zal worden ingericht, in een klas van 150 m² en met een bergruimte van 25 m²[204].

Het bepalen van de rooilijn van de Marktplaats en de Boudewijn Lippensstraat raakt maar niet opgelost. Het provinciebestuur wil bij alle eigendommen *"schuinse hoeken maken van twee meters lengte."* De hoek van het eigendom van Gustaaf Tytgadt *"verbindende den grote Steenweg van Brussel op Oostende en de Boudewijn Lippensstraat"* wordt afgesneden en er wordt een rechte lijn gemaakt zo *"dat alle de muren der gebouwen van de heer Tytgadt voornoemd worden behouden, ter uitzondering van het deel aan het begin van de straat."* Hetzelfde gebeurt aan de rechterkant met het huis van Felicita Tytgadt, waar ook een hoek wordt afgesneden.Tevens wordt ook ruimte geschapen voor *"den steenweg naer Aeltre"*, de latere Nieuwstraat[205]. Pas tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt de Nieuwstraat aangelegd, en dan nog wel door de Duitse bezetter. Vanzelfsprekend wordt deze houten weg van 150 m lang en 4 meter breed, van het stadhuis naar het station, na de oorlog volledig uitgebroken[206].

Ondertussen maakt Carpentier verschillende tekeningen van het interieur van het gemeentehuis. De gemeenteraad brengt dan de volgende wijzigingen aan:
Gelijkvloerse verdieping:

1. De vergaderzaal van de gemeenteraad zal tevens dienst doen voor de vergaderingen van het schepencollege, als kabinet van de burgemeester, vergaderzaal van het armbestuur en van het bestuur van de burgerlijke godshuizen en moet een oppervlakte hebben van 45 m²
2. Secretariaat 30 m²
3. Archief 20 m²
4. Politiecommissariaat 12 m²
5. Twee gevangeniscellen 12 m²

Eerste verdieping:

6. Zaal voor de tekenschool 150 m²
7. Bergplaats voor de tekenschool 20 m²

"Eindelijk het gemelde gebouw op het gelijkvloers zal, door den gebrekkigen toestand onzer geldmiddelen, niet uitgevoerd worden"[207]. Wat er dan wel op de benedenverdieping zal komen, weet blijkbaar niemand.

E. Terug naar af...

Men komt geen stap verder in het dossier van het gemeentehuis. Op 11 september 1883 wordt voor de ik-weet-niet-hoeveelste-keer "*niets verricht*" over het reeds jaren eerder geplande gemeentehuis[208]. De burgemeester nodigt Carpentier herhaaldelijk uit om een (gewijzigd) plan te maken, maar Carpentier laat niets meer van zich horen. De man is het waarschijnlijk moe de grillen van het college te moeten ondergaan. Het college besluit hem nog maar eens te vragen het plan op te maken en het desnoods op te sturen naar Maldegem, *"indien hij binnen de twee maanden niet antwoordt zal den raad beslissen wat er te doen staat"* [209]. Carpentier geeft geen kik en de raad weet inderdaad wat er te doen staat: niets.
Het wordt januari 1884. Ondanks menigvuldige brieven van de burgemeester aan de architect, *"heeft hij niet op eenen antwoord ontvangen."* Het college krijgt de opdracht nog één keer te schrijven[210]. Er gaan opnieuw twee jaar voorbij. Het punt om "*middelen te beramen tot bouwen van een nieuw gemeentehuis of het oude te verbeteren*" wordt op 3 december 1886 nóg maar eens op de agenda geplaatst. Raadslid Van Poucke stelt voor "*de zaak in stemming te leggen om daerna een beslissing te nemen.*" Eerst stemmen en dan beslissen: een merkwaardige gang van zaken. Verschillende leden vragen de verdaging van dit punt en dat wordt met zes stemmen tegen één en één onthouding, aangenomen[211].

Het is duidelijk: in Maldegem kan men van vooraf aan beginnen, want tijdens de raadszitting van 14 december 1886 worden de raadsleden voor de keuze gesteld: een nieuw gemeentehuis bouwen, of het bestaande schepenhuis verbeteren. Het is alsof de klok vele jaren wordt teruggedraaid. Na opnieuw een urenlange discussie stellen enkele leden voor "*ten spoedigste een nieuw gemeentehuis te bouwen*"; de verlichte geesten die dat voorstellen zijn Van Kerschaever, Cuelenaere, Tytgadt en De Pau. Hun voorstel wordt aangenomen met zes stemmen tegen drie en één onthouding. Om alvast met iets te beginnen stelt het college voor het dak van het schepenhuis te herstellen en *"er eene statie op te zetten voor teekenschool*, wat met zes stemmen tegen vier wordt aangenomen[212].

Over het bouwen van een nieuw gemeentehuis valt voorlopig het doek.

Na de afbraak van Het Steen in 1867 had men dit gezicht vanuit de Marktstraat naar het westen toe.
Het duurt tot 1907 vooraleer de woningen De Bruyckere en Grootaert worden afgebroken. Dat met de bouw van het nieuwe gemeentehuis het uitzicht heel wat fraaier werd, hoeft geen betoog.

III. REALISATIE VAN HET GEMEENTEHUIS

A. Grootse plannnen

Omstreeks de eeuwwisseling maakt pastoor Bouckaert gewag van grote veranderingen in Maldegem. Nadat hij reeds de broederschool en de burgersgilde bouwde, meent hij dat ook de kerk maar eens moet worden aangepakt. De Maldegemse bevolking is de laatste decennia aardig toegenomen waardoor de kerk veel te klein is geworden en daardoor ongezond, zo wordt beweerd. In 't Getrouwe Maldeghem [213] verschijnt een grondplan van de te herbouwen kerk en in Brugge circuleert een plan van de kerk van architect René Buyck, die reeds in 1884 plannen van een nieuw gemeentehuis had tentoongesteld in Maldegem, gebaseerd op dat van Damme. Buyck doet dit overigens geheel vrijblijvend en op verzoek van niemand, blijkbaar wil hij een opdracht in de wacht slepen [214]. Er worden over het bouwen van het gemeentehuis verschillende brieven geschreven door de architect waarin hij zijn realisaties roemt en zijn visie over het Maldegemse gemeentehuis meedeelt aan het gemeentebestuur [215]. Architect Buyck is inderdaad niet de eerste de beste. Enkele van zijn realisaties zijn: het gemeentehuis van Oostkamp (1883) en dat van Moeskroen (1888), het Provinciaal Hof en het hoofdpostkantoor (1887 –1891) op de Brugse Markt [216].

Niet het bouwen of vergroten van een kerk, maar de realisatie van een nieuw gemeentehuis is het eerste en allernoodzakelijkste project, tenminste dat is hetgeen bij de publieke opinie leeft. Dat komt bijvoorbeeld iedere keer tot uiting als er een concert of een feest plaats heeft in de bovenzaal van het gemeentehuis. Dan wordt steevast geklaagd over het gebrek aan accommodatie. De veel grotere zaal in de Gilde is een private, katholieke zaal en niet alle verenigingen willen er vergaderen of optreden.

1. Pastoor Van Loo en zijn nieuwe kerk

Als pastoor Van Loo, bouwer van een nieuwe kerk in Knesselare, in Maldegem wordt aangesteld, is het zonneklaar dat hij gekomen is om ook in Maldegem een dergelijk project tot een goed einde te brengen. Zelf windt de pastoor er geen doekjes om: "*Gezonden om eene nieuwe kerk te bouwen of om de bestaande te vergroten*", schrijft hij [217].

Het is alsof de duivel ermee gemoeid is – als we de uitdrukking in deze context mogen gebruiken – maar de zaak van de kerk doorkruist die van het gemeentehuis en naarmate de tijd verstrijkt, raken de gemoederen in Maldegem almaar meer verhit, om niet te zeggen opgehitst.

In 1900 is er echter nog geen sprake van twist en tweedracht, de pastoor broedt op zijn nieuwe kerk, de gemeenteraad op een nieuw gemeentehuis. In de raadszitting van 28 augustus 1900 bespreken de gemeenteraadsleden eerst een ontwerp van gemeenteontvanger Victor De Lille "*betrekkelijk het daarstellen van een aflijningsplan voor een nieuw te openen laan van de markt naar de statie*", maar dat zal later worden beslist. De raad wil zich eerst grondig verdiepen in het bouwen van een gemeentehuis. Na een langdurige bespreking betreffende de inplanting, grootte, indeling, enz., besluiten de raadsleden de zaak te laten bestuderen door "*de afdeeling van openbare werken*" [218].

In een brief van 13 december 1901 aan de provincie erkent de gemeenteraad de noodzakelijkheid van het bouwen van een nieuwe kerk (in het dorp) en van een gemeentehuis.

Dit is principieel aanvaard door de raad die van mening is dat beide gebouwen gelijktijdig moeten opgetrokken worden "*waardig van onze groote, schoone en bloeiende gemeente*." Voor de toekomst zullen de gebouwen "*grootsch aangelegd worden.*" De kostprijs ervan zal minstens 400.000 frank bedragen en via een lening zal geprobeerd worden de zaak te financieren, maar de belastingen zullen zwaar drukken op de inwoners. Daarom wordt het provinciebestuur gevraagd de grootst mogelijke subsidie toe te kennen. Plannen, tekeningen, bestekken, beraadslagingen, enz., zijn nog niet klaar, maar zullen zo vlug mogelijk worden opgestuurd[219].

2. Het verfraaiingsplan van 't Getrouwe

In 1902 wordt door enkele inwoners[220] een verzoekschrift aan de gemeenteraad gezonden waarin onder andere gevraagd wordt het verfraaiingsplan zoals dat in het weekblad 't Getrouwe Maldeghem van 8 maart 1902 verscheen, *"in aanmerking te nemen en ervan door een deskundige een uitvoerige teekening met verslag te laten van op maken*." De gemeenteraad stemt niet over deze petitie, wat Victor De Lille ertoe aanzet een verduidelijking te zenden aan het gemeentebestuur. De Lille dringt aan op een "*wel bestudeerde uitbreiding der gemeente*" en op een definitief plan van aanleg van het centrum. Enkel dergelijke studie kan antwoord geven op de drie gewichtige vragen die Maldegem moet zien opgelost te krijgen:
1. Waar is de beste plaats voor kerk en stadhuis?
2. Wat moet er met de oude kerk gebeuren?
3. Hoe groot zullen de kosten zijn?

Immers: de inplanting van de kerk bepaalt al de rest, vandaar de noodzaak van een plan van aanleg voor geheel het centrum.
In elk geval, het bouwen van een kerk op de markt zal "*duister en geldverslindend"* zijn en de gemeente naar een financieel debacle voeren. De Lille wijst nog eens op "*al de schoonheden en de voordeelen van mijn verzamelingsplan*" dat rekening houdt met de wensen van de gouverneur en voldoet aan de verzuchtingen van het overgrote deel van de bevolking.
Er wordt gepleit voor uitbreiding van de kerk naar de Noordstraat "*hetgeen zeer schoon zoude kunnen zijn*" en er wordt nog eens aangedrongen op een "*algemeen verfraaiingsplan"*[221]. Er wordt nauwelijks aandacht besteed aan het nochtans praktische en realistische plan van aanleg van De Lille.

3. De raad beslist: kerk en gemeentehuis

Op 8 november 1901 wordt nogmaals gedebatteerd over "*uit te voeren openbare werken tot nut en verfraaiing van het Dorp door het bouwen eener kerk, een gemeentehuis, enz*", maar het punt wordt uitgesteld[222]. Vier dagen later, op 12 november, vergadert de raad opnieuw, er wordt gediscussieerd over beide projecten, waarvan de gelijktijdige realisatie in principe aangenomen wordt. De gemeenteraad "*drukt na een beredeneerd verslag over die kwestie gehoord te hebben, zijn gevoelen uit dat het bouwen van een nieuwe kerk en van een nieuw gemeentehuis noodzakelijk is en aanvaardt dus de werken in ontwerp. Stelt vervolgens als bouwmeester aan den heer Henri Geirnaert, te Gent welke heer met het opmaken van een verzamelplan, en de opmaking der andere nodige plans, teekeningen en bestekken der werken zal belast worden naarmate de werken uitgevoerd worden. Beslist tevens aan Staat en Provincie toelagen voor die werken aan te vragen en gelast het Schepencollege met de voorbereidende werkzaamheden"*[223]. Het is een beslissing met verregaande gevolgen, die in enkele dagen tijd genomen wordt. Voor Geirnaert een zware dobber: een plan van aanleg voor het centrum, een kerk en een

gemeentehuis[224]. Als architect Buyck uit Brugge van de beslissing van de gemeenteraad hoort, eist en krijgt hij zijn plans onmiddellijk terug. Het bestuderen van alle voorstellen door "*de afdeeling van openbare werken*" blijft een dooie mus.

Ondertussen publiceert pastoor Van Loo een brochure over zijn nieuwe kerk, die hij aan alle gezinnen laat bezorgen, ook in Donk en in Kleit[225]. De brochure wordt zeer kritisch doorgelicht, onder andere in 't Getrouwe Maldeghem, dat het principe van een nieuwe kerk niet ongenegen is. Kerk en gemeentehuis beginnen stilaan met elkaar verbonden te geraken, de communis opinio vindt het normaal dat er nu gesproken wordt over de realisatie van twee grootse projecten "*van het allergrootste belang*", kerk en gemeentehuis.

Dat pastoor Van Loo de gemeenteraad in november 1901 een handje helpt bij de beslissing om én kerk én gemeentehuis te bouwen, is meer dan waarschijnlijk en blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat architect Geirnaert zegt raad te zullen vragen aan de pastoor "*want het is zeer wel mogelijk dat hij ons eenen goeden raad over de zaak kan geven*"[226].

Henri Geirnaert
Architecte
Fossé d'Othon, 26, Gand.

Ook het standpunt van de pastoor om een nieuwe kerk op de marktplaats te bouwen, draagt de goedkeuring weg van de meeste raadsleden. Als er dan nog een brief van de gouverneur komt waarbij hij de gemeenteraad laat weten dat "*voor het bouwen van gemeentehuizen de Staat, noch de Provincie tusschenkomen en er dus enkel voor het bouwen der kerk toelagen kunnen verkregen worden*" is het vonnis over een nieuw gemeentehuis vlug geveld[227]. Dat de toren van de Sint-Barbarakerk ondertussen geklasseerd is, wordt als een te verwaarlozen detail aangezien. Er zal later wel worden beslist wat er met de oude kerk moet gebeuren: een andere bestemming geven of afbreken, tijd zal raad brengen.
Oud-burgemeester Van Mullem is een absoluut tegenstander van de afbraak van de kerk. Uit protest woont hij de gemeenteraden waar over de kerk wordt beraadslaagd, niet meer bij. Hij dient ook zijn ontslag in als lid van de kerkfabriek, wegens hoge ouderdom laat hij weten, maar het is duidelijk: hij gaat niet akkoord met de plannen van pastoor Van Loo.

4. En wat met het gemeentehuis?

Over een nieuw gemeentehuis wordt in de gemeenteraad nog maar nauwelijks gesproken, over de kerk des te meer. De raadsleden buigen zich over een "*verzamelplan op groote schaal van het inwendige des dorps*", niets meer dan een uitvergroting van het kadastraal plan, en over "*afteekeningen van ene elders bestaande kerk*", dus niet specifiek voor Maldegem ontworpen[228]. Een maand later worden de plannen nog steeds

bestudeerd [229]. Ondertussen doen allerlei geruchten de ronde. Midden maart "*spreekt men van het stadhuis te zetten op het kerkhof recht voor den ouden toren en dan een brede straat te maken van het Peurken naar de Marktstraat*" [230]. Er is sprake van het aanleggen van brede boulevards, van een straat naar het station, van een kerk aan de Katsweg, van een stadhuis met uitweg langs de Ede, kortom: *allerhande gedachten* waardoor sommige raadsleden de pedalen lijken kwijt te raken. Een voorbeeldje van discussie in de raad van 19 maart:
Burgemeester Cuelenaere: "*En waar dan de plaats van het nieuw stadhuis, moest de kerk op de marktplaats komen?*"
Schepen De Pau: "*Op 't oud kerkhof...*"
Schepen Verstrynghe: "*Dat kan niet zijn: de kerk op de markt en het stadhuis op het kerkhof*!"
Volgens Victor De Lille ontplooit de burgemeester daarop een plan van het Maldegemse centrum van 75 meter lang en 40 (sic!) meter breed, waarop met een miniatuurplattegrond (*een kerkvloertje*) geschoven wordt op de markt en op de plaats van de oude kerk.
Verstrynghe: "*Gij rekent niets voor onteigenen noodig om een zicht te geven aan 't stadhuis moest het op 't oud kerkhof komen.*"
De Pau: "*Dat moet maar later gedaan worden.*"
Burgemeester: "*De kerk op de markt, is de markt kwijt. De markt is voor 't stadhuis.*"
Waarop alles wordt uitgesteld en 't Getrouwe wrang opmerkt: "*'t Is de verkeerde wereld, de kerk op de markt en een markt op 't kerkhof, en om daar zicht aan te geven eene breede straat, zonder nut, lopende naar het smalle Edestraatje dat zelf nooit kan verbreden... De plaats voor 't stadhuis is geroofd.*" Tijdens de discussie is Gustaaf, de matrassenklopper, boven de vergaderzaal zodanig hard aan het slaan, dat de raadsleden elkaar nauwelijks verstaan. Verveeld merkt de burgemeester op dat hij het lawaai niet kan doen ophouden, hij mag geen bevelen geven in 's anders eigendom. Het was alsof Gustaaf klopte: "*Ge moet maar een stadhuis zetten, ge moet maar een stadhuis zetten, ge moet maar een stadhuis zetten, ...*" [231].

5. Petities...

In april beslist de raad dat de bestaande kerk zal worden afgebroken en dat er een nieuwe zal gebouwd worden. Pastoor Van Loo schrijft een brief waarin hij de marktplaats als de goedkoopste oplossing voorstelt. Als er echter gestemd wordt, blijkt dat zes leden voor de oude plaats stemmen en slechts twee voor de marktplaats [232]. Over de financiering maakt men zich geen zorgen [233] en met de "*oudheidskundige waarde van het gebouw*" wordt eens hartelijk gelachen: een plomper toren – alhoewel geklasseerd – en een meer vervallen kerk als in Maldegem komt men niet meer tegen in Vlaanderen. Het is overigens alleen in de katholieke afbrekerspartij dat de spot wordt gedreven met de oude kerk en de toren. In hun weekblad verschijnen lasterlijke artikelen, "*de dwaasheid en de onbeschaamdheid*" ervan wekken bij het overgrote deel van de bevolking weerzin op, want" *alle rechtgeaarde menschen zijn voor het behoud van den toren.* "Laat ze maar doen", aldus Victor De Lille, "hoe meer ze met de toren en de kerk lachen en spotten, hoe minder gevaar er is dat hij zal worden afgebroken, *laat ons hem eere bieden, hem in zijne eer herstellen*" [234]. De afbrekers krijgen steun van Mortier, architect van de provincie, die de kerk op kunsthistorisch gebied van geen enkel belang vindt en er nog aan toevoegt dat ze er erbarmelijk bij staat. Afbreken dus. Niet alleen de kerk, maar ook heel wat huizen errond moeten afgebroken worden, tenminste als de nieuwe kerk op dezelfde plaats zal worden heropgebouwd. Alleen het schepenhuis en Oud Stadhuis vinden genade in de ogen van Mortier. In de Gazet van Maldeghem, het weekblad van de katholieke partij, uitgegeven bij drukker Evarist Standaert, kraaien de afbrekers victorie.

Maar er komt tegenstand, uit verwachte en onverwachte hoek. Eerst is er Victor De Lille, die in zijn weekblad een warm pleidooi houdt voor het bouwen van een stadhuis, "*honderd maal is die wensch der burgerij voor de gemeenteraad gekomen en altijd verschoven om de kosten, het stadhuis blijft al 40 jaar hangen. Het is anders ook een gemaakt spel. De gemeenteraad heeft voor beide werken dezelfde bouwkundige aangesteld; de kerk zal eerst gereed zijn en eenmaal de eerste steen gelegd moet men op geen stadhuis niet meer peizen: er zal niets meer in 't baksken zijn voor 't stadhuis. En 't moet er al dertig jaar staan. Wat is hier de natuurlijke weg? Eerst het stadhuis bouwen!*" [235]

Onverwachte oppositie komt op 28 april 1902 van oud-secretaris Francies Van Hoorebeke. Hij herinnert de burgemeester en de leden van de gemeenteraad eraan dat de raad veertig jaar geleden besloot een nieuw gemeentehuis te bouwen, de nodige grond werd zelfs aangekocht. Alle burgers juichen dit initiatief toe "*om reden dat de gemeente geen gemeentehuis bezit en dat de gemeentebestuurders hun vergadering moeten houden in eene herberg, terwijl vele mindere gemeenten rondom ons een gemeentehuis bezitten.*" Van Hoorebeke weet waarover hij het heeft, decennialang heeft hij gewerkt in erbarmelijke omstandigheden. Het secretariaat werd weliswaar vernieuwd, maar de vergaderingen gebeuren toch nog in een herberg, "*dat is het laagste voor dezen tijd.*" Het rijke archief dreigt verloren te gaan, wat een onherstelbaar verlies voor de gemeente zou betekenen. Een geschikte plaats om het gemeentehuis te bouwen, is op de westkant van de nieuwe Marktplaats, achter de woning van Eduard De Bruyckere, "*men zal daar op die plaats een schoon vierkant behouden die kan dienen voor markt, tot geven van openbare feesten, tot wandelplaats, tot speelplaats voor kinderen en meer andere, dit alles zonder groote kosten van verdere onteigening.*" Indien het op een andere plaats zal worden gebouwd, moet er opnieuw begonnen worden met onteigeningen, waardoor de hele Marktplaats zal geschonden worden.

De bejaarde secretaris vraagt de raad zijn schrijven met zorg en aandacht te onderzoeken, "*om met het opbouwen van het gemeentehuis zonder verderen uitstel voort te gaan voor aleer een nieuwe kerk te bouwen, want het bouwen van een gemeentehuis is veel dringender dan dat van een kerk, het is ook de wensch van het grootste deel der inwoners*" [236]. 't Getrouwe roept de Maldegemnaren op de petitie van Van Hoorebeke te steunen, want er is "*groote vrees dat het stadhuis zal achteruit gestoken worden*" [237].

Veertien dagen later ontvangt het gemeentebestuur een brief, ondertekend door 85 medestanders van Van Hoorebeke: "*De ondergetekende alle inwoners der gemeente Maldeghem verklaren bij deze bij te treden den vraag aanden gemeenteraad gedaan door Van Hoorebeke, oud gemeentesecretaris dan 28 april jl., om eerst een gemeentehuis te bouwen dat sedert meer dan 40 jaren beslist is vooraleer men een kerk bouwe indien zulks bewezen is dat er eene nieuwe kerk noodig is.*" De brief is door Van Hoorebeke zelf geschreven. Een van de ondertekenaars is Victor De Lille, die achter zijn handtekening het volgende schrijft: "*Goedgekeurd min de woorden indien zulks bewezen is dat er een nieuwe kerk noodig is; er is er een noodig, maar eerst een gemeentehuis*" [238]. In de gemeenteraad wordt akte genomen van beide verzoekschriften, ze worden als "*overbodig aanzien gezien zijne beslissing van 12 November ll.*" waarbij ook het bouwen van een gemeentehuis werd gestemd [239].

6. Chaos in de gemeenteraad

Blijkbaar hebben de petities toch enige indruk gemaakt, want in juni wordt de plaatsaanwijzing van het nieuwe gemeentehuis op de Marktplaats grondig besproken: het zal worden gebouwd naast de oude brandweerkazerne[240] en "*nevens het erf De Bruyckere en de Marktstraat met verlenging der Marktplaats, desnoods met onteigening.*" Architect Geirnaert wordt gevraagd enkele schetsen en plans van het gebouw te maken[241]. Ondertussen vorderen ook de plannen van de kerk, bij Parrin-Buyssens verschijnt een ontwerp "*tot het bouwen der Parochiale kerk met een lastenkohier van de uit te voeren werken*"[242]. In september 1902 komt het nieuwe gemeentehuis nog eens op de dagorde, maar het punt wordt direct uitgesteld[243].

Begin 1903 wordt er voor het eerst een kostenplaatje op beide projecten geplakt: 70.000 frank voor een algemeen plan van aanleg en onteigeningen van zowel kerk als stadhuis, 353.000 frank voor de kerk en 80.000 frank voor het stadhuis. Deze voor die tijd toch duizelingwekkende bedragen doen bij velen de wenkbrauwen fronsen, jarenlang zal de gemeente gebukt gaan onder zware financiële lasten[244].

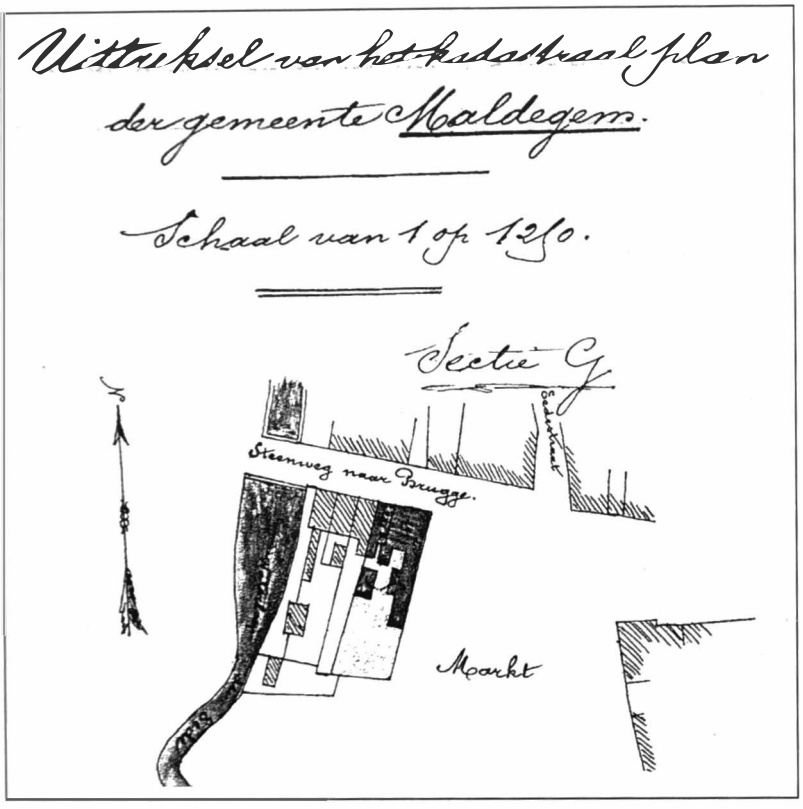
De noodzakelijke onteigeningen voor het stadhuis zorgen voor heel wat controverse, tot in de gemeenteraad toe, waar men niet goed weet wat te beslissen. Begin februari wordt met een kartonnetje in de vorm van de plattegrond van het stadhuis over de Marktplaats geschoven om te bepalen welke onteigeningen er zullen moeten gebeuren. De stemming daarover verloopt chaotisch: drie raadsleden stemmen voor de onteigening van drie huizen, drie andere stemmen voor onteigening van twee huizen. Gevolg: alles wordt naar een volgende zitting verschoven[245].

7. Het overlijden van burgemeester Cuelenaere

En, net zoals 31 jaar terug toen burgemeester De Buck overleed, gebeurt er iets geheel onverwachts, waardoor de realisatie van het stadhuis opnieuw in het gedrang komt: burgemeester Cuelenaere overlijdt op 15 februari 1903. Hij krijgt op donderdag 18 februari een indrukwekkende uitvaart. Schepen De Pau herinnert aan de vele verdiensten van de overleden burgemeester die hij niet allemaal wil opsommen, "*het zij mij slechts toegelaten hier aan te stippen dat onder zijn bestuur zijn uitgevoerd, benevens menigvuldige openbare werken tot verfraaiing van de Kom der gemeente, al die schoone kasseidingswerken zoo nuttig voor landbouw, handel en nijverheid en die onze gemeente rechtsreeks verbonden hebben met bijna alle aanpalende gemeenten. Mijnheer Cuelenaere was ook steeds ten dienste van eenieder: arm en rijk, grote of kleinen, allen waren hem even lief en zijn grootste genoegen was aan eenieder diensten te bewijzen.*"

In 't Getrouwe schrijft Victor De Lille: "*Het burgemeestersambt is een zeer ondankbaar ambt. Men kan voor iedereen niet wel doen, en nochtans dat wilde hij, zijn hofhekken 'n stond niet stil van menschen die om diensten kwamen. Maar hoe weinig die hem diensten kwamen brengen! Hoe weinig dank! Dat scheen nu elk voor 't eerst te voelen, nu dat hij er niet meer was. Nimmer heeft men oprechter en algemeener rouw gezien. Dat kwam vooral uit op die begraving. Zou er vroeger wel ooit zoo'n begraving te Maldegem hebben plaats gehad? Die rouw in 't herte, die deernis die op te scheppen lag op al die wezens en ja tot weenens toe zich lucht gaf*"[246].

Hoe groot de verdiensten van de burgemeester ook waren, het hervatten van het politieke bedrijf toont al na enkele dagen dat ook deze man niet onmisbaar is. Er wordt zelfs

Het Steen en de herberg Sint-Cecilia zijn op dit plan niet aangeduid. Voor het nieuwe gemeentehuis wil men ook het erf De Bruyckere onteigenen (zwart). De woning van meester Wallemacq ernaast zal later ook nog gesloopt worden. Links zien we de vrij brede Ede.

vrij vlug een nieuwe kopman aangetrokken door de katholieken: baron Charles Rotsart de Hertaing uit Brugge, die echter geregeld op Reesinge verblijft. Voorlopig neemt schepen De Pau het burgemeesterschap waar.

8. Moeilijke onteigeningen

De ontwerpen van Geirnaert worden goedgekeurd in de gemeenteraad, de financiering van de kerk blijft een duister punt. Al even verwarrend blijven de onteigeningen. Het voorstel van Victor De Lille ("*Wij zegden 't reeds dikwijls, als er daar iets weg moet, moet 't al weg...*"[247]) om van de eerste keer "*gans een blok huizen tussen de Markt en de Ede*" te onteigenen om aldus de handen vrij te hebben, ook voor later, wordt met vier stemmen tegen twee en één onthouding van de hand gewezen. De stemming over de kwestie hoeveel huizen en grond men zal onteigenen, geeft volgende uitslag:
1. vijf leden stemmen voor de onteigening van de huizen van De Bruyckere en Grootaert,
2. twee leden stemmen voor onteigening van De Bruyckere alleen.

De onteigening van De Bruyckere en Grootaert is dus aanvaard en, samen "*met de verbreeding en aflijning van de Grote Baan langs de kant van de Markt en met afschaffing des uitwegs Van Reijbrouck over de Markt, wordt het staatsbestuur voorgesteld de bestaande aflijning der groote baan van Brussel naar Oostende met 1 meter te verbreden langs de kant van de te onteigenen huizen.*" Het college wordt met de onderhandeling voor vriendschappelijke onteigening belast, alsook met de aanvraag voor een nieuwe rooilijn[248]. In mei liggen de plannen, bestek en andere documenten in de vergaderzaal ter inzage van het publiek; er komt veel volk naar kijken en iedereen vindt ze goed[249], ze worden op 26 mei eenparig goedgekeurd.

Met de onteigeningen wil het niet zo vlotten. De Bruyckere vraagt 20.000, Grootaert 8.000 frank. Aan de eerste zal 15.000 frank, met afbraak van de gebouwen voor hem, worden geboden, 16.000 frank is het maximum. Aan Grootaert wordt 5.000 frank gegeven, om ten hoogste op 6.000 frank te komen [250]. Grootaert is tevreden met 6.000 frank, De Bruyckere gaat hoegenaamd niet akkoord met 16.000 frank, integendeel: hij trekt zijn vroegere eis van 20.000 frank op tot 25.000 frank! [251] Dat valt de raadsleden tegen en na wat discussie wordt beslist dat, "*gezien zij niet beiden met de aangebodene som overeenstemmen en den eene zonder de andere niet kan worden aanvaard, hunne erven voor openbaar nut gedwongen zullen onteigend worden. Het college wordt met het voorgeschreven onderzoek belast*" [252].
Ondertussen blijft het bouwen van een nieuwe kerk voor animo zorgen, van overal gaan stemmen op voor het behoud van de oude kerk. Het gemeentebestuur trekt zich daar niet veel van aan en onteigent in juli 1903 het huis Blanckaert dat gepacht wordt door Victor De Lille en waar hij zijn winkel, drukkerij en opslagplaats heeft. Het lijkt erop dat de gemeenteraad haar ontvanger op die manier een lesje wil leren. Het pakt echter anders uit: De Lille verdedigt met nog meer enthousiasme kerk en toren en ... bouwt de riante Duimpjesvilla aan het station.

Tegen de gedwongen onteigening van De Bruyckere en Grootaert komen drie protesten, ze worden door de gemeenteraad van de hand gewezen. Francies Van Hoorebeke tekent verzet aan omdat op de Markt een betere plaats voor het gemeentehuis is, waarvoor geen onteigeningen moeten gebeuren "*en men aldus veel geld en tijd sparen kan en veel onenigheden en moeilijkheden vermijden; ook omdat men met het geld der ingezetenen zuinig en met spaarzaamheid moet omgaan en geen nutteloze kosten doen gelijk hier het geval is.*" Van Hoorebeke zendt zijn brief op 25 augustus aan het gemeentebestuur. Hij vestigt er de aandacht op dat zijn schrijven van 28 april 1902 ondertussen door 93 "*der bijzonderste ingezetenen*" werd ondertekend. Hij meent ook klaar te hebben aangetoond "*dat er eene plaats bestaat die zeer voldoende en beter geschikt is om een gemeentehuis te bouwen dan den grond van De Bruycker en Grootaert.*" Blijkbaar ontvangt Van Hoorebeke nooit een reactie op zijn brief. De vroegere gemeentesecretaris predikt in de woestijn.

Winkelier Jan Grootaert drukt zijn verwondering uit, omdat de overeenkomst die het schepencollege met hem sloot tot afstand van zijn eigendom voor 6.000 frank, niet is bekrachtigd door de gemeenteraad "*waarom hij tegen de onteigening zijns erfs, bij rechtsmacht, verzet aan tekent.*"

Herbergier Honoré De Bruyckere vraagt een serieuze onteigeningsvergoeding, omdat het huis waar hij woont hem voorspoed en welvaart brengt en dat de onteigening "*hem een groot verlies zal doen ondergaan*" [253].

In 1903 wordt nog heel wat gepraat over onteigeningen, aflijningsplannen en opbouwwerken met als enig resultaat: uitstel [254]. Alle aandacht gaat naar de nieuwe kerk en de plaats waar die moet komen. De strijd om het behoud van de oude, grijze toren wordt bitser. Medestanders van pastoor Van Loo – niet de pastoor! – en van de katholieke afbrekerspartij spotten met de behoudsgezinden. Via weekbladen, brieven, petities, enz., probeert elke partij het gelijk aan haar kant te krijgen.

Charles Rotsart de Hertaing, burgemeester van 1903 tot 1925.

9. Burgemeester Charles Rotsart de Hertaing

Bij de verkiezingen van oktober behaalt de katholieke partij een eclatante overwinning, Charles Rotsart de Hertaing, die tot de 'afbrekerspartij' hoort, wordt Maldegems nieuwe burgemeester. Dokter Van Mullem verlaat het politieke bedrijf, maar verdwijnt niet van het toneel.

Op dinsdag 19 januari 1904 verneemt men de officiële benoeming van de burgemeester, velen wachten met het uitsteken van hun vlag tot na de begrafenis van oud-burgemeester De Smet[255]. Toch merkwaardig: op de dag dat een burgemeester is benoemd, wordt een burgemeester begraven[258].

De benoeming van Rotsart de Hertaing wekt bij velen de hoop dat er nu eindelijk eens komaf zal worden gemaakt met alle Maldegemse problemen. Bij zijn inhuldiging op 31 januari toont Maldegem hoe eensgezind het kan zijn. Er trekt een stoet door het centrum waaraan alle Maldegemse maatschappijen en verenigingen deelnemen, er worden geschenken aangeboden en *"ieder gebuurte wedijvert om de Schoonste en Prachtigste versiering en Zegeboog"*[257]. De inhuldiging zal *"met gouden letteren in de jaarboeken der gemeente Maldegem aangeschreven staan."*

Het slechte weer is helaas spelbreker: *"Wie zou dat gedacht hebben? Niemand... En toch is het gebeurd. Maldeghem, het Getrouwe, al ons volk te zamen dat zooveel gedaan heeft om zijnen nieuwen burgemeester met de grootste plechtigheid mogelijk voor de eerste maal binnen onze muren te onthalen en ten Stadhuize te begeleiden zag door eenen aanhoudenden regen alles bemodderen, en 't schoonste van 't feest, de Stoet, verloor er zijn pracht en schoonheid mee, beter gezegd: mislukte"*[258]. Na de *aubade* door de beide muziekmaatschappijen, de toespraken en de geschenken, spreekt de nieuwe burgervader *"enige goede woorden"* die door de talrijke aanwezigen op gejuich worden onthaald. Op de eerste gemeenteraad van woensdag 20 januari onder het voorzitterschap van Charles Rotsart de Hertaing zijn er zoveel belangstellenden als de voorbije twintig jaar samen[259].

Op de inhuldiging houdt Victor De Lille een korte toespraak namens het gemeentepersoneel en hij uit daarbij de wens dat er spoedig een nieuw gemeentehuis zal komen. Met de toespraak wordt de draak gestoken: "*Victor Delille sprak als gemeente-ontvanger over millioenen!!... millioenen!!... en... overeenkomst!*" [260]

Burgemeester Rotsart laat er geen gras over groeien. Na de gemeenteraad van 10 maart 1904 trekt de voltallige gemeenteraad en een dozijn toeschouwers naar de Marktplaats waar de plaats van het te bouwen gemeentehuis wordt afgetekend: 29 meter voorgevel en 17 meter diep, op 25 meter van het Grand Café.

De kwestie van het gemeentehuis verzinkt echter in het niets bij de problematiek van de kerk, die het politieke en maatschappelijke leven gedurende 1904 beheerst. Het zijn merkwaardig genoeg vooral de liberalen die garen spinnen van de kwestie van het al dan niet afbreken van de kerk. Van bij het begin zijn de Maldegemse liberalen voorstander van het behoud van de kerk, en dat legt hen geen windeieren.

De katholieken zijn erg gekant tegen het behoud van de kerk. Eind maart wordt geschreven dat er slechts één obstakel is dat het bouwen van een nieuwe kerk tegenhoudt en dat is het proces van het gemeentebestuur tegen haar ontvanger, Victor De Lille. De Lille woont op het erf Blanquaert en dat werd onteigend om plaats te maken voor de nieuwe kerk. De Lille laat dit niet zomaar gebeuren, en eist een fikse schadevergoeding voor zijn gedwongen verhuizing. Pas op 13 augustus 1904 doet de rechtbank een uitspraak: het huis mag worden afgebroken voor de nieuwe kerk, De Lille ontvangt een fikse schadevergoeding.

Over de kerk zelf weet de spreekbuis van de katholieke partij, Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, niets dan slechts te schrijven. De Commissie van Monumenten heeft "*beslist dat noch toren, noch kerk van Maldeghem kunnen gerangschikt worden onder het getal Monumenten of Kunstwerken van België. De reden heeft zij er bijgevoegd: in kerk en vooral in toren is er volstrekt niets dat eenige waarde heeft onder opzicht noch bouw-, noch van oudsheidskunde.*" Diezelfde commissie staat toe dat geheel de kerk wordt afgebroken en dat er een nieuwe wordt gebouwd op dezelfde plaats. Merkwaardig is hetgeen over de toren wordt geschreven: *"De "oude (?) grijze (!) toren zoals sommigen zeggen, is zoo oud niet als zij schijnen te meenen en heeft geene bouwkundige waarde. Het onderdeel is een lomp vierkantig metselwerk, zonder de minste versiering en gelijkt, voor zijn uiterlijk allerbest aan een steenoven. De vier onnoemelijke pilaren waar deze op rust, hebben niet ééne lijn, niet ééne versiersel. Het achtkantig deel dat er op staat is van het onderdeel afgescheiden door eenen band, dien men nergens aantreft voor de zeventiende eeuw. Het verraadt den bouwtrant van de tweede helft der zeventiende of het begin der achttiende eeuw. Het heeft ook geen enkele versiering, zooals hij nu staat gelijkt het niet slecht aan eenen nederzittenden puid.*"

Men heeft het verder over de erbarmelijke beuken, de vierkante fabrieksvensters in de koren, het hoogkoor dat dateert uit de *vervallen gotiek.* Enfin, de verdwijning van kerk en toren van Maldegem *"zal geen verlies zijn voor de schoone kunsten."* De nieuwe kerk daarentegen, zal een waar sieraad zijn voor Maldegem: prachtig, lief, schilderachtig, voldoende ruimte, enz. [261]
Er wordt een brief gepubliceerd van de Commissie van Monumenten van 1 oktober 1902 waarin die schrijft dat de kerk *"geene bouwkundige noch oudsheidkundige waarde heeft"*, dat de kerk grotendeels uit de 16e eeuw dateert en dat er volstrekt niets merkwaardigs aan het gebouw is. *"Men moet zijn verstand verloren hebben om nog de hoop*

te koesteren van eene tegenstrijdige beslissing te bekomen om van kerk en toren een monument te willen maken", aldus nog het Weekblad van Maldeghem dat als toemaatje nog een spottende dialoog afdrukt tussen de toren van Maldegem en die van Middelburg[262].

Als in juni 1904 het onofficiële gerucht circuleert dat de zaak van de kerk en de toren zo goed als gewonnen is en dat ze niet zullen afgebroken worden, gaan er juichkreten op: *"'t Is nu geen tijd van twisten meer. 't Is festival en 't voornaamste: onze zaak is gewonnen! Wij hebben deze week de stellige verzekering ontvangen dat de toren blijft. Hip! Hip! Hourah! Zulke toren, zulk een volk.*" De Gazette van Eecloo wijst erop dat het tijd werd dat de affaire van de toren opgelost raakte: *"Een zeker deel van 't Maldegemsche volk stemde deze maal voor de katholieken omdat het meer en meer zeker wordt dat de toren zal mogen blijven staan, een bewijs dat men nooit ongestraft het volksgewoel dweerst*"[263]. Het Weekblad van Maldeghem reageert sip: *"Strijden voor nen grijzen toren zonder kunst, en door dien strijd nen tempel God en Maldeghem waardig, onder 't mos versmachten, dat is toonen dat die strijders, zonder de geestelijke kunst der godsvrucht, schroomelijk verouderd zijn in 't christene menschen leven*"[264].

Ofwel draait De Lille in zijn weekblad zijn lezers een rad voor de ogen, ofwel weet hij werkelijk van niets, maar dat er geen nieuwe kerk zou komen en dat de oude toren gered was, is wishful thinking. De plannen liggen bij de bestendige deputatie en worden in oktober 1904 goedgekeurd.

Op 12 april 1904 bekijken de raadsleden nog maar eens de plans van het gemeentehuis en bespreken ze de onteigeningen. Er wordt beslist dat het nieuwe gemeentehuis er pas zal komen als "*eene automobiel bane gemaakt wordt van Brussel naar Oostende, dan zal men weten hoe breed de strate aldaar op de markt moet zijn.*" Schamper wordt opgemerkt: *"Iedereen heeft verstand genoeg om te weten dat dit een uitvluchtsel is. Alle verdere woorden zijn overbodig. Maar één woord dat buiten den gemeenteraad gezegd is willen wij hier aanhalen: Op dien voet zullen wij nog eer een nieuwe pastorij zien bouwen, dan een nieuw stadhuis.*" Gemeenteontvanger De Lille, een van de meest fervente pleitbezorgers van het behoud van de toren en restauratie van de kerk, antwoordt op de kritiek als zou hij de zaken eenzijdig voorstellen: *"Men meene toch ook niet dat wij de zaken willen leelijker voorstellen dan zij zijn. Wij willen onze geboorteplaats redden van een bankroet en eene ontsiering, eene zeer kostelijke heiligschenderij zegden wij, en wij duiden meteen het reddingsmiddel aan: een nieuw gemeentehuis op de markt, die er al 40 jaar voor onteigend ligt én de herstelling van onze eerbiedwaardige kerk*"[265].

Het Weekblad van Maldeghem laat ondertussen niet na Victor De Lille in een slecht daglicht te plaatsen: hij wordt vergeleken met een *"zeer gevaarlijken razenden hond, klein van gestalte, bruin van vel en heeft zwart krulhaar*" die iedereen aanvalt[266], hij wordt baron Vandertoren genoemd, *"onzen alweter mijnheer Vander Toren"*[267], en er wordt chagrijnig gereageerd omdat hij als gemeenteontvanger, de Duimpjesvilla bouwde en het Kasteeltje kocht[268]. Ronduit laag en smadelijk is een dialoog onder de titel: *"De lusthof van den nieuwen Kasteelheer"*[269]. Dit alles verzinkt in het niets bij datgene wat op zondag 31 juli wordt gepubliceerd. De Lille wordt er een *zwart krullebolleken* genoemd *met gekrulde* zinnen, een *gekrulde bouwkundige, een zeveraar, een galeiboef*, en meer van dat fraais[270]. In 't Getrouwe Maldeghem treft men dergelijk scheldproza niet aan.

1904 is een druk jaar in Maldegem: Victor De Lille koopt inderdaad 't Kasteeltje en verhuist zijn ontvangkantoor naar de Noordstraat, de Duimpjesvilla aan het station staat te

huur, Van Mullem vraagt het schepencollege de toelating om de gevel van het Oud Stadhuis te mogen herstellen, de grondvesten van de toren worden blootgelegd, de oude communiebank verdwijnt uit de kerk, in de begroting van 1904 is de som voor de nieuwe kerk *uitgeschrabt* en in vele landelijke kranten wordt over de oude kerktoren geschreven. De tijd en de gebeurtenissen staan warempel niet stil in Maldegem, behalve dan voor oud-secretaris Francies Van Hoorebeke, die op 15 september overlijdt. Hij diende op 83-jarige leeftijd nog een petitie in voor het eerst bouwen van een stadhuis.

Ondertussen is het in Maldegem *"de zeg dat er in geen tien jaren aan kerk en stadhuis zal gekomen worden. Alzoo niet geboerd: de kerk moet hersteld worden en een stadhuis gebouwd"* [271]. Dat in augustus een aanvang wordt genomen met de herstelling van de gevel van het Oud Stadhuis sterkt velen in die mening: *"De oude gevel kan heel schoon worden. Velen menen dat hiermede geen nieuw stadhuis zou moeten gebouwd worden: met den herbergier eruit te doen ware het groot genoeg."* Misschien ging deze redenering veertig jaar geleden op, Maldegem is ondertussen geheel veranderd en heeft een nieuw stadhuis nodig [272]. Maar waarom een nieuw gemeentehuis? vragen de katholieken zich af. Men zou beter ook de grondvesten van het gebouw van het secretariaat (schepenhuis) eens onderzoeken, *"zouden die muren ook geen 2de stagie in denzelfden bouwtrant kunnen dragen om daarboven een schoone groote zaal te maken? Dan 't gevang afgebroken, een deel zoals 't oude aangebouwd, de oude muren hersteld zooals zij vroeger waren. Dat zou misschien te zamen 10 duizend frank kosten en de 150 duizend frank, gevraagd om een nieuw Stadhuis op de Markt te plaatsen zullen in de gemeentekas blijven"* [273]. Waar plots die 150.000 frank voor een nieuw gemeentehuis vandaan komt, is een raadsel en is bedoeld als stemmingmakerij.

Het conservatisme en traditionalisme, de blinde gehoorzaamheid en slaafse volgzaamheid aan burgerlijke en geestelijke overheid, zoals we dat wekelijks kunnen lezen in Het Weekblad van Maldeghem, zorgen er ei zo na voor dat Maldegem nooit een nieuw gemeentehuis zou krijgen: *"De aanvraag van den heer Van Mullem tot machtiging te bekomen, om de herberg "het Gemeentehuis" in zijnen vroegen bouwtrant te herstellen, is door de bevoegde overheid in aanmerking genomen en een onderzoek reeds gedaan. Wellicht zal de eigenaar, in korten tijd van hier, de werken laten beginnen. Zou er van de gelegenheid geen gebruik gemaakt kunnen worden om ons huidig Stadhuis ook in zijnen ouden bouwtrant te brengen en in den zelfden zin te vergroten? Een verdiep of stagie kan bijgemaakt en eene groote plaats bijgevonden worden met het gevang te doen verdwijnen. Dan zou onze gemeente, voor eenige duizende franken, een heerlijk gebouw tot Stadhuis hebben, in zijn eigen schooner dan een nieuw. Daarbij een nieuw Stadhuis op de Markt zal, volgens berekening niet min dan 150.000 frank aan de gemeentekas kosten, dat is aan de inwoners van Maldeghem, Kleit en Donck. Daarvoor is geen cent toelaag te bekomen. Waarom is er juist een groot Kasteel noodig tot Stadhuis? Is het noodig voor de inwoners? Ver uit het grootste deel zet daar nooit den voet, tenzij voor eene aangifte, en alle jaren eenige lotelingen. Voor dit alles is geen kasteel nodig, de inwoners loopen zich daar geene builen. Onze 'lieterateurs" voelen het water in den mond komen bij het zien van het nieuw stadhuis van Sint-Laureins. Dat Stadhuis is fraai en schoon, Sint-Laureins had een Stadhuis nodig. Ze moeten te Maldeghem een Stadhuis hebben 3 à 4 maal zoo groot met hoogen toren. Ze moeten boven liggen. Ze moeten een groot kasteel hebben..."* [274]

B. De wil van het volk

1. De gemeenteraad van vrijdag 2 december 1904

Wanneer de bestendige deputatie de plannen van de kerk op 21 oktober goedkeurt, wil het schepencollege, tijdens de gemeenteraad van vrijdag 2 december 1904, de kwestie voor eens en voor goed oplossen. Burgemeester Rotsart de Hertaing wil absoluut een beslissing uitlokken: worden kerk én stadhuis tegelijkertijd gebouwd, of wordt er begonnen met een van de twee.

Het is een merkwaardige raadszitting en betekent een keerpunt in de reeds decennialang aanslepende zaak. Op de agenda staat als eerste punt: "*Opbouwingswerken van kerk en gemeentehuis. Bepaling van den aanvangstermijn der beide werken.*"

De burgemeester opent de zitting: *"De gemeenteraad heeft in zijn zitting van 12 november 1901 besloten een nieuwe kerk en terzelfder tijd een nieuw stadhuis te bouwen. De plans van het nieuwe stadhuis zijn nog niet aan de bestendige deputatie onderworpen omdat men niet t'akkoord was met de eigenaars van de huizen op de markt die moeten afgebroken worden; dus zijn de plans ook niet goedgekeurd. Deze van de kerk zijn al vanover langen tijd opgezonden; zij bleven liggen, maar eigenlijk op 21 October laatst heeft de bestendige deputatie ze goedgekeurd. De nieuwe kerk moet kosten 370.000 frs en de gemeente, die bouwt, moet daar in tusschenkomen voor 200.000 frs. Dat kan gaan zonder nieuwe lasten. Het stadhuis moet kosten 150.000 frs."*

Achiel Van Hoorebeke komt tussenbeide: "*Mijnheer de Burgemeester, dat is een nieuw voorstel, het is de breuk van een vroeger besluit en dat moest op het dagorde staan. Wij kunnen hierover niet stemmen. Er staat enkel op de dagorde: Mededeelingen. Daarbij, ik heb op het secretariaat naar de stuks gevraagd en ze zijn geweigerd, alhoewel de gemeentewet zegt dat de gemeenteraadsleden recht hebben alle stukken natezien. Hoe kunnen wij anders met kennis van zaken de gemeentebelangen bespreken?"*

De burgemeester en schepen de Pau haasten zich te verklaren dat het helemaal geen nieuwe stemming betreft, dat de zaak zelfs niet voor de gemeenteraad dient gebracht te worden, maar dat de mededeling enkel gedaan wordt om de raadsleden te laten beslissen wat eerst dient gebouwd te worden.

Gustaaf Tytgadt vraagt dan of de onteigeningen voor de kerk verder stonden dan die voor het stadhuis, waarop de burgemeester antwoordt *"dat er een vonnis door de rechtbank uitgesproken was, waarbij de gemeente nu het vrij gebruik bezat over 't huis op 't oud kerkhof te beschikken.*" Bedoeld wordt het huis waarin Victor De Lille woonde of gewoond had. De burgemeester omzeilt de vraag. Daarop wordt een verslag voorgelezen van Geirnaert waarin hij schrijft *"dat de oude toren niet kon opgetrokken worden, hij weegt een miljard en zoveel kilos en meer kan hij niet dragen.*" Naderhand blijkt dat de secretaris verkeerd had gelezen en dat de toren één miljoen en zoveel kilo weegt.
Van Hoorebeke: "*Het spreekt vanzelf dat de bouwkundige alzoo schrijft omdat er aan eene nieuwe kerk meer te verdienen is dan aan 't herstellen van eene oude!*"
De burgemeester: *"Jamaar, de provinciale bouwmeester, M. Mortier, heeft ook een verslag opgemaakt."*
Na voorlezing van dit verslag is het zonneklaar dat Mortier zich geheel en al baseert op de gegevens van Geirnaert.

Van Hoorebeke: "*Dus, hij steunt zich ook op iemand die er belang in heeft een nieuwe kerk te mogen bouwen. De heer Mortier is echter beter gezind voor den ouden toren. 't Is spijtig dat zijn verslag in 't fransch is en dat er vele leden van den gemeenteraad zijn die hem niet verstaan.*"
De burgemeester vraagt daarop de stemming.
Van Hoorebeke: "*Ik zal niet stemmen en eene klacht bij den heer Gouverneur indienen over de onwettigheid van deze handeling.*"
De Jaeger: "*Ik twijfel ook aan de wettigheid van de stemming.*"

Na een nog lange discussie wordt uiteindelijk niets gestemd, zeer tot ongenoegen van het schepencollege[275].

2. Gemanipuleer

De torenbeschermers klagen het feit aan dat er heel wat onwaarheden en halve leugens worden verteld tijdens deze zitting. Er wordt bijvoorbeeld niet gezegd dat de bestendige deputatie omstandig moet worden ingelicht over de financiële middelen van de gemeente en over hoe de kerk zal betaald worden. De gemeente bezit geen cent en zou zomaar eventjes 200.000 frank kunnen uitgeven zonder te lenen of zonder de belastingen te verhogen. In de gemeenteraad is nooit gesproken over de financiering, steeds is gezegd dat de kerk niets zal kosten. "*Maar bij de bestendige deputatie zal het dezen keer recht moeten gaan, en wie dat gevonden heeft: te kunnen betalen alle jaren tien tot zestien duizend francs zonder een cent op zak, die mag komen en spreken. Geld leenen is niets, maar de intresten betalen, dat is wat anders. Zeer geestig zei onlangs de burgemeester eener naburige stad: De gemeente Maldeghem moet toch rijke zijn, ze zou kunnen 250.000 frs betalen voor eene kerk, en nu dat er geene kerke komt, moet ze toch al dat geld over hebben! De waarheid is dat al het geld moet komen uit leeningen waarvan de intresten van eersten af moeten komen uit nieuwe belastingen. Voor zulke schoone zaak als eene kerk schreven wij altijd, moeten de menschen geerne wat meer betalen. Maar dat men toch rechtzinnig alles zegge gelijk het is, en studeer hoe het best gevonden kan worden, gelijk bijvoorbeeld door de kerk te herstellen*."

En dan is er plots ook de bewering van de burgemeester dat het gemeentehuis 150.000 frank zal kosten, wat de helft te veel is, en ook dat schiet in het verkeerde keelgat: "*En dat de rechtzinnigheid dezen avond weerom te kort bleef, is te zien aan de woorden dat het stadhuis nu 150.000 frs. zou kosten terwijl het vroeger maar 80.000 frs. was. Klaarblijkelijk werd dat gedaan om een werk uit te stellen dat meer dan veertig jaar gestemd was. Meenen zij met zulke middelen te winnen? Over dit alles is meer te zeggen dan dat wij in een half uur kunnen schrijven. Wij zullen het goede recht verdedigen waar wij kunnen, en dat zwemt boven*"[276].

Goed recht of niet: het blijft een feit dat de bestendige deputatie de plannen van de nieuwe kerk goedkeurt en dat is een streep door de rekening van de kerkbeschermers, niets staat de aanbesteding nu nog in de weg: "*Precies alsof het en kaartspel was, willen ze tot het einde wachten om hunnen slag te toogen. Ze durven schrijven dat wij niet weten welke voorstellen het college aan de deputatie gedaan heeft over de maniere van betalen. Weten zij niet dat dit onwettig is? Die ontwerpen moeten in openbare zitting van den gemeenteraad besproken worden. Uit een onderzoek van den brievenboek op 't secretariaat is overigens gebleken dat burgemeester en schepenen daar nog geen woord hebben over geschreven. En toch durft men schrijven dat in 't kort de aanbesteding gaat gebeuren. 't Zou een schoone aanbesteding zijn, zonder geld. Men heeft ook van het*

werkvolk durven spreken. Maar zou het werkvolk ook geen werk hebben met het bouwen van een stadhuis, het herstellen der oude kerk, het aanleggen van een statie naar de markt, het bouwen van scholen op de wijk Moerhuize en veel andere werken nog?" [277]

Aan Victor De Lille, *"den lieftalligsten mensch van Maldeghem in wie geene gal bestaat"*, besteedt het Weekblad van Maldeghem daarop niet minder dan anderhalve kolom. In feite komt het artikel hierop neer dat men het De Lille kwalijk neemt dat hij niet alles klakkeloos aanneemt en kritiek levert op de gemeenteraad, de burgemeester, de bestendige deputatie, de geestelijkheid: *"Schoon werk, voorwaar. Die Gemeenteraad, wier hoofd en groote meerderheid zijne katholieke overtuigingen niet verduikt, wordt gedurig aangevallen door eenen katholieken gazetschrijver"*. Met andere woorden, kritiek is uit den boze, en kritiek op een katholiek gemeentebestuur is dat nog veel meer. Nu de Lille weet *"dat de Kerk uit de voeten is"*, weert hij zich als een duivel in een wijwatervat. En het gemeentehuis? *"Wanneer men zal weten waar men het Stadhuis wil, welke huizen moeten onteigend worden of niet, welk alignement de Staat voorschrijft voor de grote baan van Gent op Brugge in haren doortocht van het dorp, wanneer de plans zullen goedgekeurd zijn en de bemachtiging gegeven de aanbesteding te doen, dan zal men ook aan het Stadhuis beginnen"* [278].

3. De gemeenteraad van vrijdag 23 december 1904

De gebeurtenissen komen in een stroomversnelling terecht, de discussie over behoud van de kerk en bouwen van een stadhuis bereikt een hoogtepunt, de Maldegemse bevolking raakt hoe langer hoe meer verdeeld en er is zelfs sprake van intimidatie.

Het lijkt erop dat de katholieke partij ten slotte toch haar zin zal krijgen. Op de gemeenteraadszitting van vrijdag 23 december wordt er wél gestemd. Eerst keurt de raad met negen stemmen tegen twee het voorstel goed dat én een gemeentehuis én een kerk zullen worden gebouwd. De burgemeester zegt dan dat de belastingen zullen verhogen als beide werken ineens zullen worden uitgevoerd en het dus best is het een of het ander te kiezen om mee te beginnen. Het publiek begint zich te roeren en uit nogal luidruchtig zijn ongenoegen, de burgemeester roept vergeefs om stilte en orde en laat ten slotte de zaal ontruimen: *"De tegenstrevers der Kerk hadden alles thope getrommeld wat zij konden vinden om de beslissing van den Gemeenteraad te hinderen. Na herhaalde vermaningen is den heer burgemeester verplicht geweest de zaal te doen ruimen, vermits de aanwezigen de orde verstoorden"* [279]. Achter gesloten deuren wordt dan gestemd welk ontwerp het eerst zal uitgevoerd worden: kerk of gemeentehuis. Acht raadsleden willen eerst een kerk, drie stemmen voor het gemeentehuis. Daaruit volgt dat zal begonnen worden met de nieuwe kerk [280].

De Lille reageert erg teleurgesteld: *"De gemeenteraad heeft dus zonder naar iets te luisteren den wensch der bevolking tegengewerkt. Hij heeft heden Vrijdag gestemd een vroeger besluit te breken. De nieuwe kerke krijgt den voorrang; het stadhuis dat 45 jaar gestemd is, moet wachten. Geen ooren om ze allebei te herstellen, ofschoon nu zulke gezaghebbende stemmen zijn opgegaan om den ouden tempel te bewaren. Dat is gestemd met geslooten deuren, de groote menigte toehoorders buiten gedreven zijnde om dat zij niet laten kon hare afkeuring te doen blijken. De tijd ontbreekt om nog meer van de zitting te zeggen. Mijnheer Van Mullem, oud-provinciaal raadslid, en oud-burgemeester, had zelf een petitie opgesteld om den ouden toren te bewaren. Ook binst de gesloten zitting werd die petitie nog met handteekens bekleed. Zeker is het eene natuurlijke zaak dat het volk manifesteert, maar de redding van onzen ouden toren ligt hooger op. Wij hopen dat zonder rustestooren te doen. Geen moed verliezen"* [281].

Door een haastig (?) opgericht "*Comité de défense des intérêts archéologiques et historiques de la Commune de Maldeghem*" wordt de dag erna, op 24 december 1904, een brief gestuurd aan de koning waarin gepleit wordt voor het behoud van de toren en de restauratie van de kerk en waarbij gezinspeeld wordt op de 'patriottische' rol van kerk en toren bij de strijd om de onafhankelijkheid in 1830. De brief is geschreven door Fréderic Dhont en wordt ondertekend door alle belangrijke notabelen[282].

4. Een gemeenteraad zonder raadszaal...

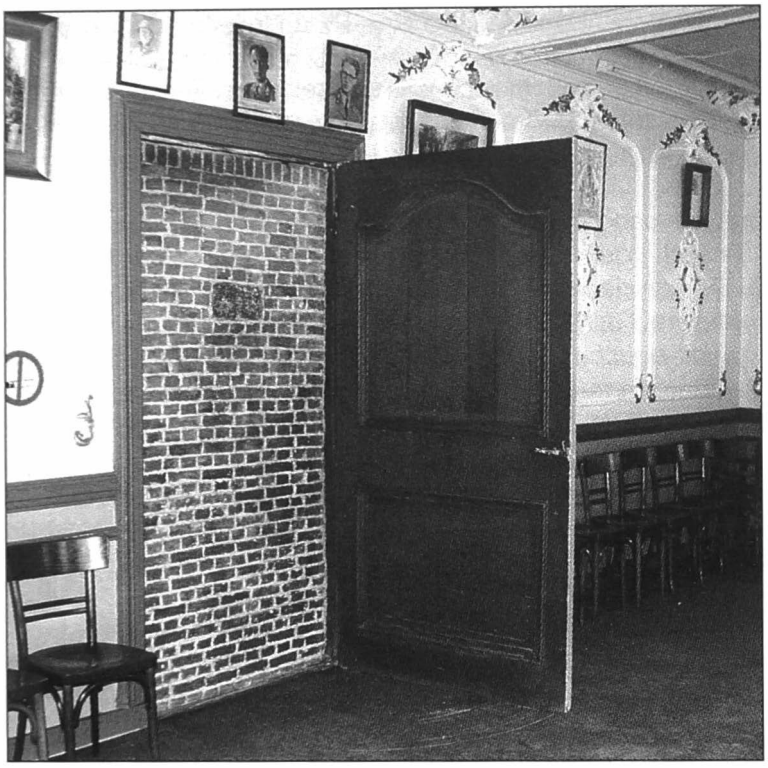
a. Een deurwaarder en een metselaar

En dan, op vrijdag 30 december 1904, verschijnt oud-burgemeester, dokter en brouwer Desiré Van Mullem weer op het toneel. De gemeenteraad is op die dag samengeroepen in de gewone *collegiekamer* in het Stadhuis. Rond twee uur echter arriveert voor de herberg een kar bakstenen en rond dezelfde tijd begeeft deurwaarder Pieter De Lille zich naar het secretariaat in het schepenhuis, waar hij de burgemeester en enkele raadsleden treft. De deurwaarder overhandigt hem het volgende exploot:

Het jaar negentien honderd en vier, den dertigsten December
Ten verzoeke van Mijnheer Desiré Van Mullem, brouwer wonende te Maldegem,
Ik, ondergeteekende Pieter Delille, deurwaarder bij de Rechtbank van eersten aanleg te Gent en bij het vredegerecht des Kantons Eecloo, verblijvende en woonende te Maldegem, gepatenteerd, heb beteekent aan de gemeente Maldegem, verbeeld door hun college van burgemeester en schepenen,
Gezien het koopkontrakt verleden zesden Januari achttien honderd vier en dertig voor Meester Vanderweenen, notaris;
Gezien dat alle voorwaarden volbracht zijn;
Gezien artikel veertien van dezelfde voorwaarden;
Aangezien er geene overeenkomst bestaat tusschen hem en het gemeente bestuur van Maldegem;
Verklaart hij dat hij onmiddellik zal overgaan tot het sluiten der deuren uitkomende in de zoogenaamde Schepenzaal en dit ten zijnen koste, hij verzoekt vriendelijk geene zitting meer te houden in zijne herberg.
Protesterende van alsnu voor alsdan van alle kosten, schaden en intresten, die door den verzoeker bij verlet of langer gebruik zouden kunnen of mogen gelegen worden.
En omdat de gemeente Maldegem hier van niet onwetend zij, heb ik hun zijnde ten gemeentesekretarij aldaar en er sprekende met den heer Rotsart, burgemeester van Maldegem, gelaten een afschrift van mijn tegenwoordig exploot.
Waarvan akte
In een randschrift bij dit proces-verbaal staat: *Gemeenteraadszitting 30 december 1904 – Lezing dezer gehouden en vergaderd in secretariaat*[283].

Met een vergulde truweel metselt Van Mullem een eerste steen in de deuropening tussen stadhuis en schepenhuis, een metselaar maakt het karwei af. Voor de burgemeester en de raadsleden betekent het een beschamende aftocht naar een kamer in het schepenhuis, waar men zich niet kan draaien of keren. Een gemeente zonder raadszaal, dat is nog eens een rariteit.

Victor De Lille verslaat deze merkwaardige gebeurtenis als volgt:
" *Heden vrijdag was er opnieuw vergadering van den gemeenteraad om 3 u. De heer Van Mullem ging er om 2 uren naartoe met eenen metser en eene kar steen. Met eene gou-*

Een merkwaardige reliek uit de periode van de strijd om de toren: de in 1905 toegemetselde verbinding naar het schepenhuis, zoals ze nu nog te zien is in het zaaltje van het tegenwoordige Oud Stadhuis.

den truweel die hij gebruikt had om den eersten steen te leggen van de brug over de Eede en die versierd was met een driekleurigen strik, legde hij zelf den eersten steen in het deurgat dat uitgeeft op den gang van het secretariaat. En de ingang werd toegemetseld. Intusschen bood de deurwaarder Delille zich aan bij den heer burgemeester hem schriftelijk beteekenis gevende met het vriendelijk verzoek de "schepenhuyszaal" niet meer voor den gemeentelijken dienst te gebruiken. Hiermede was feitelijk de gemeenteraad zonder hare vergaderzaal. De gemeenteraadsleden, die intusschen toegekomen waren zagen den metser die maar immer bezig was het gat nauwer te maken.

Hierop noodigde het schepencollege hen uit naar het achterkamertje waar juist plaats is voor vier stoelen; acht stoelen werden uit de naburige herbergen geleend, men liet de deur open om een schijn van openbaarheid te geven en dewijl geen mensch er meer binnenkon bleven de toehoorders zoo goed het kon tegen de schrijftafels geleund.

De heeren Van Hoorebeke en Tytgadt protesteerden er dadelijk tegen dat zij uitgenodigd waren voor de gewone zaal. De heer Burgemeester antwoordde dat dit nu zoo wel moest, dat hij zou maatregelen nemen voor eene betere zaal.

Wij hebben op dit oogenblik het gedrang verlaten daar het erg benauwelijk begon te worden, gezien al die menschen, waarvan velen rookten, op zulk een klein plaatsken stonden.

De beteekenis van dezen dag springt in 't oog. De gemeenteraad die geen stoelen heeft om op te zitten, wil een deugdelijk monument afwerpen en op zijne kosten het werk doen van eene kerkfabriek die eigen hofsteden en landen heeft en 100.000 fr. op de bank. En die vernederende toestand kan tientallen van jaren duren. Over 5 jaren heette het op 't dagorde van den gemeenteraad: verfraaiingswerken in den binnen. Het jaar daarna was het kerk en stadhuis en dat was zoodanig waar dat voor beide werken maar ééne som werd uitgesteken, en nu is 't: kerk alleen. Hetgeen gelijk staat met niets voor de gemeentezaken. In plaats van verfraaiingswerken zou men dus beter vernielingswerk heten" [284].

b. De rariteit in de nationale pers

Het Maldegemse curiosum haalt ook de nationale pers. De Gazette van Gent geeft onder de titel *"Een gemeenteraad zonder zittingzaal"* een getrouw en onpartijdig verslag van de gebeurtenissen[285].

In Le Journal de Gand wordt uitvoerig over het voorval en over de voorgeschiedenis ervan geschreven. Het is de kerk "*qui louent les uns, que critiquent les autres*" die Maldegem in twee verdeelt. De ene partij wil *"restaurer et agrandir"*, de gemeenteraad wil *"démolir et édifier."* Van Mullem, *"partisan de la restauration"*, begeeft zich naar zijn herberg *"avec un maçon et a fait boucher la porte, lui-même a posé la première pierre avec la truelle en or qui lui a été offerte quand il a posé, comme bourgmestre, la première pierre du pont sur la rivière d'Ede*." Gevolg: een van de grootste gemeenten van België zit zonder raadszaal. De kerk afbreken, een gebouw *"d'un haut intérêt serait véritablement un acte de vandalisme*." De liberalen in Maldegem begrepen dit zeer goed en steunden Van Mullem: *"M. Van Mullem a d'ailleurs sprituellement signifié aux édiles actuels de Maldegem qui ne disposent même pas d'une maison communale - ils ont un meilleur emploi à faire de leurs fonds que celui, absolument déplorable, qu'ils méritent"* [286].

De Brugsche Beiaard meent *"dat het nogal zal stuiven naar de voorvallen van deze dagen."* Het dichtmetselen wordt uitvoerig uit de doeken gedaan en ook wordt aandacht besteed aan de daaropvolgende gemeenteraad[287].

"In onze gemeente is waarachtig een zonderlinge geschiedenis voorgevallen," schrijft Vooruit, en spottend wordt eraan toegevoegd *"dat men zegt dat de gemeenteraad voorlopig zitting zal houden in de kerk terwijl de pastoor zal voorzitten van op de preekstoel om de verlichting van de heilige geest af te smeken over de notabelen"* [288].

La Flandre Libérale hekelt de volgzaamheid van de katholieke gemeenteraadsleden, die zich niet laten inspireren door het volk, maar door de pastoor en de kerkfabriek. En dan te bedenken dat de kerkfabriek zich reeds jaren geleden onttrok aan de controle van de overheid, omdat ze zichzelf financieel kon bedruipen, welnu dan moet ze zelf maar zorgen voor een nieuwe kerk en de 'arme' gemeente daarmee niet lastig vallen. *"Toute la bourgeoisie et une partie de la population rurale partagent ces idées et le vote servile au conseil communal a été généralement blâmé."* Over de onverwachte hulp van *"un journal clérical, 't Getrouwe"* is La Flandre Libérale erg verwonderd. Maar iedereen in de gemeenteraad moet in de pas lopen *"et c'est au milieu des quolibets et des rires que le déguerpissement a eu lieu hier. Nos édiles se sont donc assemblés vendredi après-midi au secrétariat, un trou infect, à peine suffisant pour y installer les services d'un commun de 500 âmes. D'anciens s'attendent à voir le conseil, rejetant la tutelle du curé, revenir sur son vote pour décréter avant tout la construction d'une maison communale. Il est en effet inouï qu'une belle et populeuse commune, une vraie petite ville"*, geen gemeentehuis bezit en dat de gekozenen des volks moeten vergaderen in een herberg, omdat *"ces messieurs du clergé en ont décidé ainsi que M. le curé sera le plus fort, et qu'il sera démontré qu'à Maldegem le pouvoir civil est humble serviteur du pouvoir religieux, tout au moins jusqu'au les élections prochaines"* [289].

Onder de titel *"L'administration communale sur le pavé"* meldt Le Petit Bleu dat de lezers zich ongetwijfeld nog de tribulaties herinneren over het al dan niet afbreken van de Maldegemse kerk. Daar de gemeenteraad een motie stemde ten gunste van de afbraak heeft, *"Monsieur le docteur Van Mullem, le chef des opposants, ancien bourgmestre, à*

qui appartient le local où siège le Conseil et qui le met gratuitement à sa disposition, a fait murer la porte de ce local mettant ainsi le Conseil communal sur le pavé. Au lieu de faire les frais d'une nouvelle église inutile, le Conseil décidera peut-être ainsi à édifier une maison communale indispensable a dit Monsieur Van Mullem." En Le Petit Bleu voegt er een beetje verwonderd aan toe: "*Notez que Van Mullem est un clérical*" [290].

c. Een bitse strijd

De tegenstanders van de afbraak van de kerk en van het eerst bouwen van een stadhuis beseffen dat het nu alles of niets wordt en dus wenden ze alle middelen aan die ze tot hun beschikking hebben om hun gram te halen. Het schepencollege werkt ondertussen verder aan de aanbesteding van de kerk, die zal plaatsvinden op 7 februari 1905.

Op 12 januari 1905 vertrekt een tien bladzijden lange brief naar de Oost-Vlaamse gouverneur waarin de verdedigers al hun argumenten nog eens op een rijtje zetten. De afbraak van de oude toren stuit op zoveel verzet, niet alleen bij de Maldegemnaren "*die hunnen ouden klokketoren liefhebben*", maar ook bij veel historici, geleerden en kunstminnaars. Vier jaar geleden was er nog geen sprake van afbraak en "*wat orkanen en oorlogen geëerbiedigd hebben zou nu weg moeten voor den gril van eenige personen tegen den wil van heel de bevolking.*" Maldegem bezit de middelen niet om de kerk af te breken en er een nieuwe te bouwen, het bouwen van een gemeentehuis is veel dringender. De grond ervoor is sinds vijfenveertig jaar onteigend, het stadhuis zou er komen, tot men plots met de kerk aankwam. Toen de gemeenteraad besliste een nieuw gemeentehuis te bouwen, "*dan had er trouwens nog niemand aan eene nieuwe kerk gedacht. Een jaar later kwam het voorstel der kerk en het gemeentehuis was voor goed opgevouwen. Merken wij hier ook op dat voor de kerk nooit gesproken werd haar aan de gemeentelijke commissie van openbare werken te verzenden. Die voorzorg was noodig voor het gemeentehuis, maar voor gemeentehuis en kerk te samen onnodig.*"

Tot voor enige dagen kon de gemeenteraad vergaderen in de schepenhuiszaal, maar de toegang is nu dichtgemetseld en de gemeente zit zonder raadszaal. "*En is de gemeente nu reeds sedert 70 jaren ontslagen geweest van het bouwen en onderhouden van een zelfstandig gemeentehuis, die tijd is nu voorbij. De kost voor een nieuw gemeentehuis hangt onvermijdbaar boven haar hoofd en moet bij de 200.000 francs (minimum) voor de kerk gevoegd worden. Het gemeentehuis is immers eerst gestemd, is er meest nodig en was de minste kost. Wanneer men het probleem wil oplossen, een openbaar gebouw op te richten, zonder bijbelasting kon men daarmede beginnen. Maar vooral typisch is het volgende: toen het aandeel van de gemeente in de kerk maar beraamd werd op 120.000 francs zei een lid van 't college dat voor het gemeentehuis, beraamd op 80.000 francs, voorzeker nieuwe belastingen zouden moeten gestemd worden. Nu het gemeentehuis achtergebleven is, en de 80.000 fr. nu beschikt zijn voor de kerk, kunnen diezelfde 80.000 fr. weer gratis gevonden worden.*"

De brief eindigt met een krachtig protest tegen de afbraak van de toren en het bouwen van een nieuwe kerk. Bij de ondertekenaars vinden we zowat alle notabele en invloedrijke Maldegemnaren. Ook bijvoorbeeld Charles Reychler, lid van de kerkfabriekraad. Alles bij elkaar tekenen meer dan 500 mensen het verzoekschrift [291].

De tachtigjarige Van Mullem wordt geloofd "*omdat hij het hoofd durft verheffen tegen knikkers.*" Er wordt aan herinnerd dat hij twee keer burgemeester is geweest en dat hij twee keer is afgezet, de eerste keer door de liberalen, de tweede keer door hemzelf,

omdat hij een protestantse vrouw op het katholieke kerkhof had laten begraven. Zijn vurige verdediging van de kerk wordt erg geloofd: *"Zulke mannen zijn er te dun op onze dagen dat wij hem niet uit volle borst zouden toejuichen"* [292].

De partij van de afbrekers laat geen middel onbenut om het de verdedigers van de oude kerk moeilijk te maken. Zelfs intimidatie. Zo wordt geschreven dat al wie de petitie aan koning of gouverneur ondertekent of nog zal ondertekenen, niet meer bij de burgemeester zal moeten aankloppen om raad of hulp, of er gaan klagen, *"dat hij voor hen niet te huis zoude zijn."* Er wordt zelfs geschreven dat de burgemeester de lijst zal uithangen in de zaal van de gemeenteraad,*"dat is de burgemeester eene zeer slechte reputatie geven."* Er wordt inderdaad geschreven dat *"tot gedachtenis der petitie tegen de nieuwe Kerk, den heer burgemeester wel 2 schoone lijsten wil doen maken om die namen erin te zetten: de eene te hangen in de schoonste kamer van zijn kasteel, de andere in de vergaderzaal van den Gemeenteraad"* [293]. Er zal echter in de vroegere gemeenteraadszaal een andere lijst worden uitgehangen, van degenen die de petitie niet hebben getekend, *"en dat is veruit den kleinsten hoop."* En De Lille zet hen op hun nummer: *"Hoe kleingeestig de afbrekerspartij te werk gaat. Hoe benauwd ze zijn. Petitioneren is een wettige zaak. Gevoellooze menschen spotten altijd met het gevoel van anderen en de afbrekers gebruiken alle middelen uit den tijd der vervolging: lasteren, bedreigen, werk onttrekken, broodroven. Edoch: Een rijk van dwang, geduurt niet lang"* [294].

In het secretariaat wordt vlug een muur uitgebroken voor het inrichten van een nieuwe gemeenteraadszaal, *"daarmee is weer alles in orde en kan de gemeente de vroegere gebezigde zaal missen. Daar valt niet om te treuren, daar zij nu ontslagen is van alle verplichting"* [295]. De inrichting kost 236,14 frank, een deel van de gevangeniscellen wordt erdoor ingenomen en voor die gevangenis wordt een nieuwe ingang gemaakt [296].

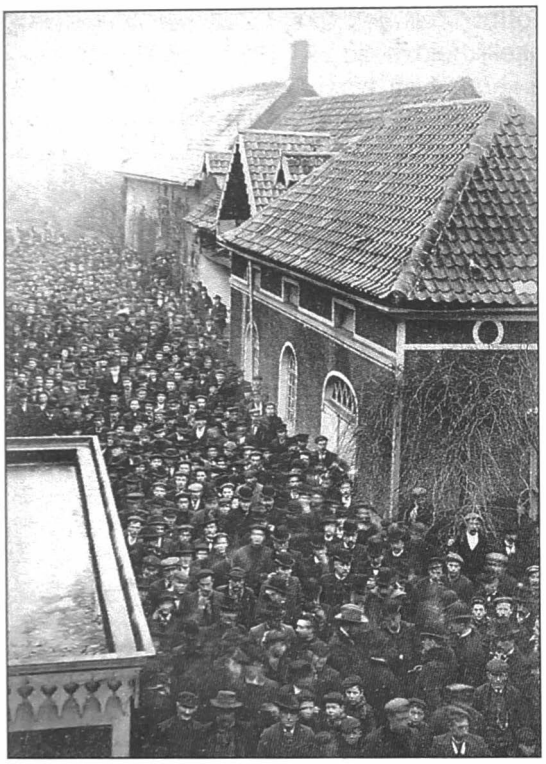
d. De betoging voor het behoud van de toren

Als ultiem reddingsmiddel voor de toren is er dan uiteindelijk de betoging *"ter eere van den ouden toren"* van zondag 22 januari 1905 in de tuin van dokter Van Mullem. Voor deelname aan de betoging verschijnen warme oproepen in 't Getrouwe, maar ook in weekbladen van buiten Maldegem wordt ze aangekondigd.

Eerst is er de persoonlijke oproep van dokter Van Mullem:
"Inwoners van Maldegem! Een naamlooze, eerlooze samenzwering heeft den dood gezwooren van onzen ouden grijzen toren en den ondergang van den geldelijken toestand onzer gemeente. Zullen wij dit laten gebeuren zonder tegenstand? Neen, duizend maal neen, onzen ouden grijzen toren verheft zich fier en onwankelbaar op zijn zevenhonderdjarige pilaren. Nog duizend jaren zal hij het hoofd bieden aan alle dwingelandij."

Daaronder roept Victor De Lille de mensen op om in groten getale aan de betoging deel te nemen:
Inwoners van Maldegem,
Vereenigt U allen zonder vrees met uwen oud-burgemeester, komt protesteren tegen de vernietiging van onzen ouden grijzen toren Zondag aanstaande om 3 uren namiddag stipt bij M. Van Mullem, op wiens eigendom u niemand zal komen stooren in uw wettige protestatie" [297].

Burgemeester Rotsart de Hertaing en zijn schepenen beginnen zich serieuze zorgen te maken over de realisatie van hun plannen. Ze wenden dan ook al hun invloed aan om de

De manifestatie voor het behoud van de toren was zo een succes dat er zelfs een prentkaart van uitgegeven werd.
Een beeld van de betogers op het erf van brouwerij Van Mullem. Aan de hoofddeksels te zien is, naast de gewone man, ook de burgerij goed vertegenwoordigd.

tegenstanders een halt toe te roepen. Hun gemeenteontvanger en tegelijkertijd ook uitgever van 't Getrouwe Maldeghem, Victor De Lille, wordt bij de gouverneur op het matje geroepen. Maar in plaats dat De Lille inbindt, maakt hij van zijn bezoek een triomftocht. In zijn weekblad kopt hij: "*Verheugend nieuws*." De gouverneur drukt het verlangen uit de pennentwist in Maldegem te zien eindigen en hij belooft alles te zullen doen om de zaak rijpelijk te onderzoeken, zowel op financieel als op oudheidkundig gebied. Dan pas zal er een beslissing worden genomen. De Lille dankt de gouverneur, *"zijne woorden zullen door de inwoners met vreugde zullen vernomen worden"*, en hij belooft alles te zullen doen wat de gouverneur hem vraagt, *"'t Getrouwe had niets liever dan den vredelievenden weg te bewandelen*." De gouverneur smeekt De Lille bijna *"dien heer te bidden"* de geplande betoging niet te laten doorgaan, op zijn beurt zal hij de burgemeester vragen af te zien van een eventuele aanbesteding van de kerk. Ook dit belooft De Lille, doch *"Van Mullem deed zijn eigen gedachte, wij kunnen dus niet voor hem instaan*." Samen bekijken ze nog het restauratieplan dat De Lille bij heeft en ook wordt het klasseren van de toren besproken. *"Wij hebben ons bij de beslissing van de Koninklijke Commissie neer te leggen"*, aldus nog de gouverneur. Dat is dus wel heel verheugend nieuws en de Maldegemse bevolking zal er de gouverneur dankbaar om zijn[298].

Wat had moeten uitdraaien op een strenge terechtwijzing, wordt bijna een veroordeling van de meerderheid, tenminste zo stelt Victor De Lille het in zijn weekblad voor. Niet te verwonderen dat de gouverneur hem later *"de stoutste dagbladschrijver van 't land"* noemt.

De Lille houdt echter woord, en dringt bij Van Mullem aan om de betoging te annuleren. Maar, wat gebeurt er? In het *gazetjen* van de afbrekers verschijnen weer spotternijen van enkele *bassers*, het toont met hoeveel valsheid ze te werk gaan, *"in deze omstandigheden moest de betooging doorgaan, zonder omzien*."

En de volksbetoging gaat door onder het motto: "*Zulk een toren! Zulk een Volk*!." Het gezegde zou ontstaan zijn tijdens de onafhankelijkheidsstrijd van 1830. Jan De Meester, oudgediende van Napoleon, *"een felle grote vent",* blijft tijdens de troebelen natuurlijk niet stilzitten en is altijd haantje-de-voorste als er alarm wordt geklept. De dag dat de hofstede van De Rijcke door de Hollanders wordt ingenomen, zit Jan verstopt onder de Rapenbrug. Zijn kompanen houden zich schuil achter de bomen aan de Lieve. Van op de toren ziet men Hollandse troepen vanuit Eede, langs Strobrugge en de Rapenbrug, naar Maldegem optrekken, *"en nu was 't beiaarden, altijd maar beiaarden om hulpe, daar waren juist drie nieuwe klokken in den toren gehangen en die kwamen nu goed van pas."*

Een Hollands officier wordt op de Rapenbrug beschoten en Jan De Meester hoort de Hollander *bescheedelijk* zeggen: *"Zulk een toren, zulk een volk."* Daarop springt dappere Jan van onder de brug en roept:" *Zulk een toren, zulk een volk. Op! Maldegemmers! Op!"* De Maldegemnaren komen daarop te voorschijn en verdrijven de Hollanders, steeds maar roepend: "*Zulk een toren! Zulk een volk!"* Het wordt de strijdkreet van de Maldegemnaren. De ene groep roept: *"Zulk een toren!",* het antwoord luidt: "*Zulk een volk!* En *ook in 't spel en in de herbergen hoorde men niet anders en tot bij het vrouwvolk toe, als ze op straat malkander tegen kwamen, was de gewoonlijke goede dag: Zulk een toren! Zulk een volk! Ja, tot op den dag van heden nog is hij bij de oude menschen te hooren."* Of Victor De Lille dit verhaal uit zijn mouw schudt, of dat hij een historisch feit vertelt, is niet meer te controleren[299].

Op de betoging is een massa volk aanwezig, vanuit alle hoeken van Maldegem en vanuit alle omliggende gemeenten. Ruim 2000 mensen, *"vrouwen en vreemdelingen niet meegerekend",* verdringen zich in de tuin van Van Mullem, waarschijnlijk ook wel omdat elke betoger een souvenir beloofd was. De eensgezindheid van de betogers voor het behoud van *"den ouden grijzen"* is werkelijk overweldigend. Ook het feit dat er geen politiek misbruik van gemaakt wordt, maakt indruk: *"Geen politieke redevoeringen, enkel de vrienden tellen van den ouden toren tegen meerderen nood,"* aldus Van Mullem. En de belofte van De Lille aan de gouverneur? *"'t Is enkel de hevige pennetwist die ons afgeraden werd, niet het staken van den strijd. 't Is een troef in onze kaart. Het is de kalme overreding die ons doet winnen"* [300].

Het Weekblad van Maldeghem reageert zuur en minimaliseert de betoging: *"Zondag namiddag was er nogal geloop in de Noordstraat. Buiten de gekende hoofdmannen, meestal nieuwsgierigen, waaronder Victor De Lille; vreemdelingen die in onze gemeentezaken niets te zien hebben. De herbergiers in de buurt waren bijzonder tevreden. Daarmede was het al, op een half uurken was alles afgeloopen"* [301].

Maar het lot van de nieuwe kerk was bezegeld. De aanbesteding, aangekondigd én gedrukt voor dinsdag 7 februari, gaat niet meer door en een aangekondigd artikel over de financiering van de kerk verschijnt niet meer. Het is een moeilijk te verteren nederlaag voor zowel pastoor Van Loo als voor burgemeester Rotsart de Hertaing en zijn schepenen. Hun weekblad verteert de afstraffing ook maar moeilijk: *"De personen die in onze gemeente allen eerbied voor het gezag ondermijnd hebben, moeten weten wat zij gedaan hebben. De oorlog tegen het wettig gezag kan anders niet dan het spel doen der liberale partij. Men moet blind zijn om daar de gevolgen voor onze gemeente niet van te zien van heden af. Daarmede uit, tot dat eene nieuwe bepaalde beslissing komt over de kerk. Nieuwe kerk of geen nieuwe kerk, wij zullen de beslissing der gemeente-overheid, als wettig gezag, eerbiedigen"* [302].

Het gemeentehuis is nog niet eens gebouwd, of er is al een prentkaart van: een snuggere Maldegemse uitgever tekent het gebouw er gewoon bij. Rechts zien we het Oud Gemeentehuis, boven de poort hangt het opschrift: Gemeentehuis, pas na de dichtmetseling van de deur in de vergaderzaal wordt het Oud Stadhuis.

En Van Mullem heeft het natuurlijk ook verkorven. Er wordt geschreven dat hij de huurder van het Stadhuis op straat heeft gezet en dat boven de poort dra het opschrift *"In den liberalen kring"* zal worden geschilderd [303].

De nederlaag gaat natuurlijk veel verder en dieper en overstijgt zelfs het lokale discours: in Maldegem hebben zowel de adel als de kerk de duimen moeten leggen voor de wil van het volk, ook dat vindt overal weerklank. Victor De Lille zal het establishment nog dikwijls doen buigen, o.m. met de zaken van Beernem en met zijn verkiezing tot volksvertegenwoordiger. En ook zoon Jozef heeft op dat gebied een aardje naar zijn vaartje.

De kerkkwestie komt nog een laatste keer aan bod op de gemeenteraadszitting van 17 maart 1906. Door een oppositielid wordt gevraagd het volk te raadplegen over het bouwen van een nieuwe kerk. Het verzoek wordt met acht tegen drie verworpen, *"omdat uit de bespreking blijkt dat er nu niets meer te raadplegen valt"* [304].

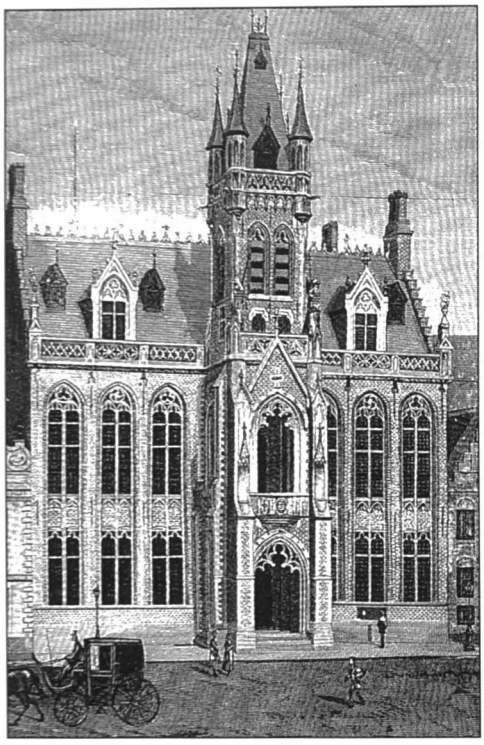
C. Naar een nieuw gemeentehuis

Vanzelfsprekend wordt er door sommigen in Maldegem geknarsetand na het debacle van de nieuwe kerk. Wie er in elk geval niet rancuneus over doet, is de burgemeester. Komt er geen nieuwe kerk, dan wordt er nagenoeg direct werk gemaakt van een nieuw gemeentehuis.
De plannen van architect Geirnaert daaromtrent worden herhaaldelijk bediscussieerd en aangepast. Ook wordt veel aandacht besteed aan de juiste en beste oprichtingsplaats, dit voor eventuele nieuwe onteigeningen. Elk gemeenteraadslid wordt voor zijn verantwoordelijkheid geplaatst en moet zich een eigen mening vormen. *"De raadszitting is in lange nog zoo vriendschappelijk niet geweest als nu deze van woensdag, vrede nu aan de goedwillige"*, aldus 't Getrouwe[305].

1. Nog eens de onteigeningen

Op 28 maart 1906 begeven de raadsleden zich op voorstel van het college naar de Marktplaats *"alwaar enige piketten tot plaatsaanwijzing van het gebouw voorlopig in den grond zijn geslagen"*[306]. De burgemeester krijgt de opdracht om te vissen of de staat niet zou tussenbeide komen in de onteigeningen, misschien kan er wel een postgebouw of gendarmerie worden opgetrokken; in elk geval zou dat de kosten voor de gemeente drukken. Blijkbaar is er vanuit Brussel niet veel interesse, want er wordt niets meer over de onderhandelingen gehoord[307]. Wel wordt de onteigening goedgekeurd van twee huizen van De Bruyckere en het college krijgt volmacht om, indien het beter zou zijn voor de oprichting van het gemeentehuis, nog een derde huis te onteigenen[308]. Nog voor de onteigening rond is, neemt Rotsart de Hertaing de raad mee naar het Marktplein waar de plaats van het te bouwen gemeentehuis definitief wordt aangeduid[309]. In september 1906 wordt na overleg met Henri Geirnaert besloten de drie huizen van De Bruyckere met aanhorigheden, grond en gebouwen te onteigenen en dit voor 18.000 frank mits afbraak aan hem. Er wordt afgesproken dat de grond tegen 1 mei 1907 vrij en zuiver van alle lasten, gevaren en belemmeringen 'afgeleverd' moet worden. De versteviging van Jan Grootaerts gevel gebeurt op kosten van De Bruyckere[310]. De Bruyckere doet nog even moeilijk over een schadeloosstelling voor zijn zoon, huurder van een van de huizen, maar ook dat wordt zonder geruzie *"en voor de minst mogelijke som"* geregeld. Bij het Gemeentekrediet wordt een lening afgesloten om de kosten van de onteigening te dekken. Uiteindelijk wordt ook de woning van Grootaert op verzoek van raadslid Tytgadt onteigend en door de nieuwe rooilijn van de doortocht van Maldegem kan het gemeentehuis rechthoekig worden gebouwd[311].

Op 15 februari 1907 worden de plannen, ontwerp, plaatsing en andere stukken eenparig goedgekeurd door de gemeenteraad[312]. Voor secretaris Vermeersch betekent het bouwen van het nieuwe gemeentehuis extra veel werk, met de regelmaat van een klok moet hij de trein nemen naar Gent om er te overleggen met Geirnaert over de affiches, de aanbesteding, kleine wijzigingen, keuze van materialen, het model van de gekleurde vensterramen, enz. In het provinciehuis wordt de secretaris een regelmatig bezoeker. Hij bespreekt er de lening, de onteigeningen, de registratie van documenten, het afbetalingsplan, het feest dat ter gelegenheid van de eerstesteenlegging is gepland, enz. Als de aanbesteding tijdig is kunnen gebeuren is dat grotendeels te danken aan de inzet én de bekwaamheid van de gemeentesecretaris[313].

Architect Geirnaert (en het gemeentebestuur) laten zich bij het ontwerp van het gemeentehuis leiden door de nog steeds in zwang zijnde Vlaamse neogotische stijl. Het gemeentehuis van Diksmuide (verwoest in W.O. I), en vooral dat van Sint-Niklaas dienden als voorbeeld.

2. De aanbesteding

De aanbesteding van het stadhuis gebeurt op 1 juli 1907. Bij Parrin-Buyssens wordt de *"raming der uit te voeren werken* en een *bijzonder lastenboek"* gedrukt.
't Getrouwe publiceert een ruwe schets van het stadhuis dat een voorgevel van 29 meter heeft en *"tot aan het vaantje van de toren"* 35 meter hoog is, voorziene prijs: 80.006 frank. Zonder enig leedvermaak merkt De Lille op dat het *"45 jaar geleen is dan de eerste gronden ervoor werden onteigend"* [314].

De aanbesteding van 1 juli wordt aangekondigd in lokale en regionale kranten en weekbladen: 't Getrouwe Maldeghem, Het weekblad voor Oost-, West- en Zeeuwsch-Vlaanderen, het Weekblad van Maldeghem, De Volksbode, Gazette van Eecloo en het District, Recht voor Allen, Gazette van Gent, enz. Om drie uur worden de enveloppen geopend en dat geeft volgend resultaat:

1. De Wandele Louis (Maldegem) en De Lobel Edmond (Adegem)	80.371,96
2. Coudeville Théophile, Sint-Kruis (Brugge)	80.458,40
3. Reychler Filibert	76.340,46
4. Heene René en Eduard, Eeklo	81.225,60
5. Rutsaert Frans (Gent) en Dauwe August (Wondelgem)	78.406,97
6. Naessens Adolf, Ledeberg	83.801,93

De *biedingsbrieven* worden in het openbaar voorgelezen, er worden geen opmerkingen over gemaakt. Het werk wordt toegewezen aan Filibert Reychler, zijn borg is de Eeklose brouwer Desiré Goethals en die wordt aanvaard [315]. Bij de Burgerlijke Godshuizen wordt 87.000 frank geleend, lopend over 66 jaar met gelijke *jaardoodingen* [316].

GEMEENTE MALDEGEM.

Op Maandag, 1n Juli 1907,

Openbare Aanbesteding

VOOR HET

BOUWEN VAN EEN GEMEENTEHUIS

inbegrepen het uitbreken der mogelijke bestaande fondeeringen.

Bestek fr. 80.006.

BORGSTELLING **fr. 8.000.** — Voorafgaandelijk **fr. 4.000** te storten.

De plans, het bestek en het lastkohier liggen ter ieders inzage in het Gemeentesecretariaat, alwaar men van beide laatstgenoemde stukken exemplaren tegen betaling van 3 fr. kan bekomen.

De aanbiedingen moeten ten laatste op **DONDERDAG, 27 JUNI 1907,** aan het Gemeentebestuur gezonden worden.

MALDEGEM, 22 MEI 1907.

Burgemeester en Schepenen,

Op bevel :
De Secretaris,
A. VERMEERSCH.

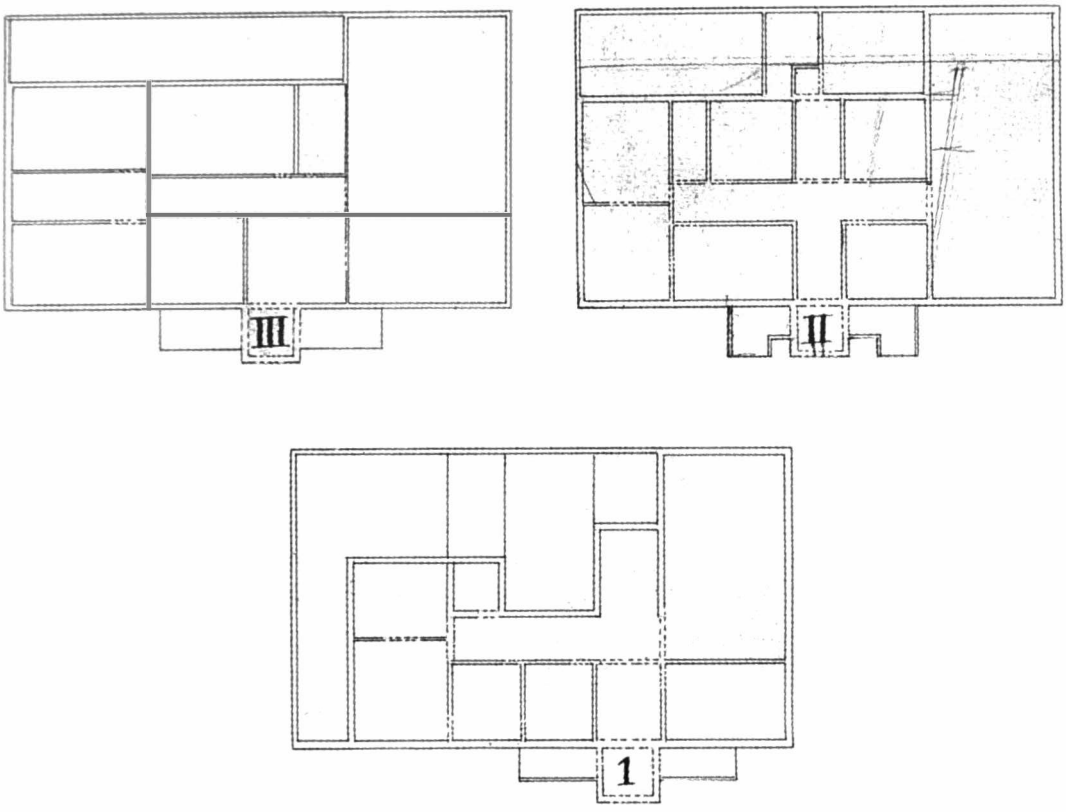
CHs ROTSART DE HERTAING.
ED. DE PAU.
Ht DE JAEGER.

De aanbesteding van het gemeentehuis op 1 juli 1907 wordt aangekondigd in kranten, weekbladen en via dergelijke 'strooiblaadjes'.

3. Eerstesteenlegging

De eerste steen van het nieuwe gemeentehuis wordt gelegd op kermiszondag 15 september 1907. Het programma van de plechtigheden wordt naar alle gemeenten in de omtrek gestuurd. Bij drukker Cabuy worden 30 feestaffiches gedrukt in de typische layout van die tijd, ze kosten tien frank per stuk[317].

Een groot muziekfestival en een herinneringsfeest voor het tienjarig bestaan van de maatschappij 'Getrouwe Oud-Wapenbroeders' zijn de belangrijkste programmapunten. In de namiddag trekt een stoet van het station door het centrum van Maldegem naar de kiosk op de Markt. De optocht begint met de fanfare Sint-Cecilia uit Maldegem en eindigt met Nut en Vermaak. Er zijn ook nog de fanfares uit Eede (Nooit Gedacht), Moerkerke (Sint-Cecilia), Eeklo (Amicitia) en Adegem (Verenigde Vrienden). Naast de Oud-Wapenbroeders uit Maldegem, stappen ook die van Waarschoot, Sleidinge, Moerkerke, Eeklo, Assenede, Kaprijke, Sint-Laureins en Knesselare mee op in de stoet.

Op kartonnetjes ontwierp architect Geirnaert drie mogelijkheden voor de lokalenverdeling in het gemeentehuis. Uiteindelijk werd gekozen voor nummer II. Met deze kartonnetjes werd ook over het plan van de Markt geschoven om de beste situering te vinden.

Het bouwterrein is afgesloten met versierde sparretjes, de grondvesten van de toren van het gemeentehuis steken reeds boven de grond uit en het is op de noordoostelijke hoek van de toren dat de eerste steen wordt ingemetseld: *"Den WelEdele Heer Charles Rotsart de Hertaing, burgemeester van Maldeghem, nam het truweel, gevuld met cement, in de hand, en op een oogwenk lag de eerste steen. 't En was wel geen steen, maar hij droeg toch dien naam. 't Was een loden vorm van een eenen steen, gemaakt door den loodgieter Louis Bollé, en waarin een handschrift of document ligt,"*[318] een verslag van de gemeenteraad en enkele muntstukken:

Gemeente Maldegem
(Bevolking: 10.585 inwoners)
Proces-verbaal der plechtigheid van de legging van den eersten steen van het Gemeentehuis.
Het jaar negentien honderd zeven, den vijftienden September, (Kermiszondag), om drij en half ure namiddag,
Wij, Charles Rotsart de Hertaing Burgemeester;
Eduard De Pau,

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN.

GEMEENTE MALDEGEM

Ontwerp tot het bouwen van een nieuw

GEMEENTEHUIS

BIJZONDER LASTENBOEK

betrekkelijk de uit te voeren werken

Drukkerij G. Parrin-Buyssens, Maldegem.

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN.

GEMEENTE MALDEGEM.

Ontwerp tot het bouwen van een nieuw

GEMEENTEHUIS

Raming der uit te voeren werken.

Drukkerij G. Parrin-Buyssens, Maldegem.

Ontwerp tot het bouwen en raming van de uit te voeren werken van het nieuwe gemeentehuis, allebei gedrukt bij G. Parrin-Buyssens.

Hippoliet de Jaeger, *Schepenen;*
Frederik Blomme,
Bernard Roels,
Augustien De Lille,
Amand Dhont,
Gustaaf Tytgadt,
Achilles Van Hoorebeke,
Ferdinand De Cuyper, *Raadsleden;*
en *Alfons Vermeersch,* *Secretaris;*
hebben ons ter marktplaats begeven om over te gaan tot het leggen van den eersten steen van ons nieuw Gemeentehuis, – hetwelk volgens de plans en de teekeningen van den heer bouwkundige Henri Geirnaert, te Gent, en door den heer Philibert Reychler, aannemer te Eecloo, wordt opgebouwd – alwaar zijnde Wij beurtelings, onder het spelen der Brabançonne, elk eenen steen hebben geplaatst, waarvan den eersten (door den heer Burgemeester gelegd) bestond uit een loden kofferken, inhoudende het tegenwoordig proces-verbaal met eenige muntstukken van dezen tijd.
Aldus gedaan te Maldegem, dagtekening als boven.

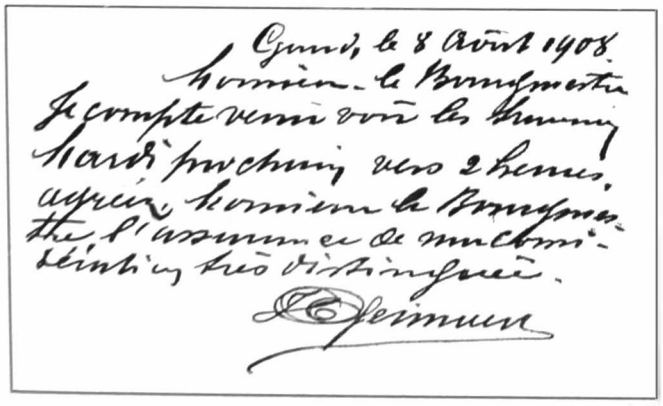
In zijn toespraak dankt burgemeester Rotsart de inwoners van Maldegem, de aanwezige muziekmaatschappijen en de leden van de verschillende aanwezige maatschappijen en verenigingen waarna hij overgaat tot de kern van de zaak: "*Lange jaren zijn reeds verloopen sedert den dag dat voor de eerste maal er gesproken geweest is van een gemeentehuis te bouwen. Dikwijls is deze zaak in den gemeenteraad verhandeld geweest, maar door verschillige omstandigheden werd er nooit ëene gunstige oplossing genomen. Nochtans, in den loop van verleden jaar, kwam het ontwerp nog eens voor ons dagorde en dit maal, dank aan de medewerking en aan de goedwilligheid van den*

gemeenteraad wierd het bouwen van een gemeentehuis met algemeene stemmen beslist. De wensch van de bevolking was ingewilligd en het was eene ware voldoening voor al de inwoners. Heden, dat wij plegtiglijk den eersten steen van ons gemeentehuis gelegd hebben, mogen wij ons verheugen en weldra zullen wij een gemeentehuis hebben. Het zal en gebouw zijn waardig van onze schoone gemeente alsook de verfraaiing van ons dorp."

Tijdens de plechtigheid dondert het kanon, waarna het muziekfeest een aanvang neemt. De kermisdag verloopt rustig, enkel 's avonds is er wat *woeling*, onder andere door de aanwezigheid van een *"hollandsche jonge vrouw van zeer besproken zeden die werd door de policie naar het gevang gesleurd."* Een hoop volk volgt dit spektakel, want de vrouw laat zich niet zomaar wegbrengen. De twintigjarige Clement Geirnaert komt in het tumult op de vrouw terecht, commissaris Moerman meent dat Geirnaert de vrouw wil bevrijden en hij geeft hem met zijn stok zo'n harde klap op het hoofd dat de jongeman ter plekke bewusteloos neervalt. Alles blijkt minder erg dan wordt gevreesd, *"Dinsdag zat hij al op en zal na 8 dagen zijn werk doen."*
Ook elders zijn er vechtpartijen. Als Theophiel De Smet van aan de Rapenbrug een slechte dubbele frank uitgeeft, ontstaat daardoor ruzie en krijgt de ongelukkige een lelijke messteek van een zekere Vanneste die samen met enkele kompanen – Fiele, Blaze en Baets – heibel zochten en ook vonden. Al die mannen waren aardewerkers aan het nieuw gemeentehuis. *"Ze moesten schooner manieren hebben aan zulke schoone werkzaamheden bezig zijnde,"* berispt Victor De Lille hen [319].

De Lille heeft gelijk: ook voor de werklui is gezorgd. Het gemeentebestuur ondertekent namelijk op 15 februari 1907 het akkoord waarbij het waarborgt dat aan de arbeiders het minimumloon zal worden uitbetaald. Dit wordt uitdrukkelijk vermeld in het bestek [320].

Aannemer Philibert Reychler wordt, naarmate de werken vorderen, in verschillende schijven uitbetaald. Op 9 maart 1908 krijgt hij voor het eerst 10.000 frank *"op zijnen aannemingsprijs voor het opbouwen van het gemeentehuis."* Op 21 april, 13 juni, 3 augustus en 2 september 1908 wordt hem 10.000 frank uitbetaald, telkens na aflevering van een certificaat door architect Geirnaert. De architect zelf wordt in schijven van 1.000 frank uitbetaald. Bestendig opzichter Arthur Willems ontvangt voor zijn bemoeienissen 450 frank [321]. Voor bijkomende werken aan de plinten, zuilen, celdeuren, enz., wordt Reychler in juni 1907 nog eens 4.640,35 frank betaald [322]. Op 13 mei 1909 verklaart Geirnaert dat de werken in orde zijn, op 16 november wordt hem zijn borgtocht van 4.000 frank terugbetaald. Niets staat de inhuldiging nog in de weg [323].

Specimen van een van de vele naamkaartjes waarin architect Geirnaert laat weten dat hij de werken aan het gemeentehuis zal komen inspecteren.

D. Inhuldiging van het gemeentehuis

1. Een gemeentehuis, Maldegem waardig

Elke dag een beetje meer zien de Maldegemnaren het prachtige gemeentehuis op de Marktplaats verrijzen. Architect Geirnaert heeft zich duidelijk laten inspireren door de toen heersende Vlaamse burgerlijke neogotische stijl. Dikwijls wordt het Maldegemse gemeentehuis vergeleken met dat van Knokke-Heist (1912-1913) en van Sint-Niklaas (1876-1878). Het is mogelijk dat architect J. Van Wassenhove Maldegem als voorbeeld heeft genomen, het torentje van het Knokse stadhuis heeft echter niet de allure van dat van Maldegem. Dat Geirnaert zich heeft laten inspireren door het stadhuis van Diksmuide is mogelijk, zeker heeft hij elementen van het neogotische stadhuis van Sint-Niklaas van de Gentse architect Pieter Van Kerkhove verwerkt, er zijn te veel gelijkenissen: stijl, strikte symmetrie, nagenoeg identieke toren, enz. Natuurlijk is het gemeentehuis van Maldegem kleiner en niet zo overdadig versierd en ook is er een andere materiaalkeuze, toch blijft het Maldegemse gemeentehuis een imposant bakstenen gebouw dat – toen het af was – de Marktplaats volledig beheerste.

Het gemeentehuis telt drie bouwlagen en vijf traveeën aan weerszijden van de centraal uitspringende toren. De symmetrie is volmaakt, zowel in de bouwpartij als in de afzonderlijke elementen. De strikte horizontale opbouw wordt verlevendigd door de toren met monumentale bordestrap en door de fantasierijke bekroning: torentjes bezet met casementen, een achthoekige houten spits, een borstwering afgeboord met andreaskruisen. De trappenpartij was tot voor enkele jaren de belangrijkste toegang. Boven de toegangsdeur bevindt zich, ietwat weggestoken, het Maldegemse wapenschild, uitgevoerd in harde witte steen van Euville. De open torengeleding vormt als het ware het baldakijn van een eretribune voor het gemeentebestuur. De ingang komt uit in een ruim portaal: rechts bevindt zich de grote ontvangstzaal, links bevinden zich allerlei kantoren. De korfboognissen en boogjes boven de ramen en de kruisvensters geven het gebouw een zekere elegantie. Het geheel is overdekt met een hoog leistenen zadeldak, gevat tussen trapvormige spitsgevels, met vier dakramen en evenveel dakkapellen.

Het is een opmerkelijk harmonieus gebouw dat, door het spel van rode baksteen, natuursteen en versieringen het marktplein domineert zonder het te schaden.

2. Inhuldiging

De inhuldiging van het gemeentehuis wordt voorzien voor september 1908[324]. Tijdens de gemeenteraadszitting van 1 juni 1908 wordt beslist het gemeentehuis plechtig in te huldigen op kermiszondag 20 september 1908[325]. Er wordt zelfs al een groot internationaal festival afgekondigd, met premies voor alle deelnemende maatschappijen[326]. De gemeenteraad van 21 september 1908 beslist echter dat het gemeentehuis niet zal af zijn, de feestelijkheden worden met een jaartje uitgesteld. De frequente contacten tussen het gemeentebestuur, de architect en de aannemer verlopen heel soepel. Soms is er enige discussie over de keuze van materialen, bijvoorbeeld de keramische vloeren, maar voor de rest zijn er geen noemenswaardige incidenten, en dat wil wat zeggen bij de realisatie van zo'n gebouw.

Voor de inhuldiging van het nieuwe gemeentehuis wordt een feestcommissie gevormd onder de leiding van Jules Cuelenaere; het gemeentebestuur trekt er een budget van 200 frank voor uit. Naderhand blijkt dat zelfs het dubbele van dit bedrag onvoldoende

Het nieuwe gemeentehuis overheerst het Marktplein. De twee reusachtige linden blijven zeer typisch voor het plein tot het jaar 1960. Rechts de notariswoning Wallyn-Vermast. Links van het gemeentehuis het schuurtje waarin de brandweer nog zou gehuisvest zijn.

is [327]. De datum van de plechtigheid wordt vastgesteld op zondag 20 juni 1909. Er worden extra trams ingelegd, affiches en aankondigingen worden doorheen heel het Meetjesland verspreid, en verder wordt alles en nog wat gedaan en geschikt om de plechtigheid vlekkeloos te laten verlopen.

In feite wordt het gemeentehuis al gebruikt vóór het is ingehuldigd. Het huwelijk van Hector Glorie, ingenieur uit Poperinge, met Marie Tytgadt, dochter van gemeenteraadslid Gustaaf Tytgadt, wordt al op woensdag 18 mei 1909 voltrokken in de trouwzaal van het nieuwe gemeentehuis. Het was feest voor de Maldegemse happy few, de champagne vloeide rijkelijk [328].

Het Weekblad van Maldeghem heeft ondertussen het geweer van schouder veranderd, de toon is wat gematigder, ook tegenover De Lille, en alle kritiek op het gemeentehuis is verstomd: *"Met de jaren zag men dat het bouwen van een nieuw Gemeentehuis van langsom meer eene dringende noodzakelijkheid was geworden. Maldegem immers, die op den eersten rang staat der gemeenten van 't land, met meer dan 10.000 inwoners, mocht toch wel een nieuw Gemeentehuis hebben. Dat verstond alleman die het hart op de rechte plaats draagt, dat verstond nu onzen Gemeenteraad, en met eenparige stemmen besliste hij een nieuw Gemeentehuis op te richten, en wel op de Markt, de schoonste plaats die men vinden kon"* [329].

KONINKRIJK
BELGIË.

PROVINCIE
OOST-VLAANDEREN.

GEMEENTE MALDEGEM.

Internationaal FESTIVAL

voor HARMONIEËN en FANFAREN
op ZONDAG, 20 JUNI 1909,
ter gelegenheid der inhuldiging van het nieuw Gemeentehuis.

Bij de inhuldiging van het gemeentehuis wordt een 'Internationaal festival voor harmonieën en fanfares' georganiseerd. Uitnodiging tot deelname.

Op de dag van de inhuldiging ziet het Maldegemse centrum dan ook zwart van het volk. Belangrijkste programmapunt van het feest is een groots internationaal festival waarvoor enkele tientallen muziekmaatschappijen worden uitgenodigd. In de namiddag wordt aan het station een stoet gevormd waaraan niet minder dan 25 muziekmaatschappijen deelnemen [330]. De stoet trekt langs de Statiestraat, Marktstraat, Westeindeke, Edestraat, Molentje, Noordstraat, Voorstraat, om te eindigen op de Marktplaats. De bestuursleden van de verschillende maatschappijen worden op het nieuwe gemeentehuis ontvangen waar hen een receptie wordt aangeboden. Burgemeester Rotsart de Hertaing schetst in het kort de totstandkoming van het gemeentehuis en over *"de vurige begeerte van de bevolking om een nieuw Gemeentehuis te bezitten dat waardig is aan het schoone dorp"*. Daarop neemt de voorzitter van de muziekmaatschappij van Heist het woord. Het was de eerste keer dat hij naar Maldegem kwam, en hij vond het *"eene groote gemeente, met schoone straten en prachtige gebouwen, eene gemeente waar zeer veel handel gedreven wordt, daarom zou men in plaats van Gemeente Maldeghem moeten zeggen: Stad Maldeghem."* De man krijgt vanzelfsprekend een daverend applaus [331]. Na de plechtigheid mogen de mensen een kijkje nemen in hun nieuw 'stadhuis'. Tijdens de plechtigheden wordt een eerste inhuldigingszitting in het gemeentehuis gehouden, de eerste werkelijke raadszitting vindt er plaats op 4 augustus 1909.

Om halfvier neemt het festival een aanvang. Er wordt gespeeld op drie kiosken: Markt, Molentje en Westeindeke. De herinneringsmedailles van dit evenement worden eveneens op het gemeentehuis uitgereikt. 's Avonds is er *"prachtige verlichting van 't Gemeentehuis"*, dat overigens geheel bevlagd en versierd is.

Maldeghem.— Le nouvel Hôtel de ville. Imp. Cabuy, Maldeghem

Het nieuw Stadhuis.

Ook deze foto werd kort na de inhuldiging van het gemeentehuis gemaakt. Het indrukwekkende gebouw staat er een beetje kaal en eenzaam bij. Het Franse opschrift op deze – en veel andere Maldegemse prentkaarten – is een indicatie dat de verfransing tot diep in de landelijke gemeenten was doorgedrongen.

Op maandag 21 juni concerteren de twee Maldegemse muziekmaatschappijen op het Molentje en Westeindeke, om dan 's avonds een concert ten beste te geven op de kiosk die bij het nieuwe gemeentehuis staat opgesteld[332].

Met deze inhuldiging werd eindelijk een punt gezet achter een project dat Maldegem meer dan een halve eeuw in de ban hield en waaraan iets meer dan honderd gemeenteraadszittingen werden gewijd. Na verschillende geplande, maar nooit uitgevoerde en ook wel onuitvoerbare projecten, vinnige politieke ruzies, onverwachte ontwikkelingen en een duidelijke afkeuring door het volk van de plannen van het schepencollege in verband met de kerk – waarover trouwens niet meer werd gesproken – kan burgemeester Rotstart de Hertaing dan toch het stadhuis van Maldegem in gebruik nemen. We mogen de inhuldiging ervan zonder overdrijven als een 'keerpunt', een 'merkpunt', in de Maldegemse geschiedenis zien.

Twee arbeiders zijn druk doende met het leggen van kasseien op de markt. De verlichtingspaal midden in de straat hindert zo te zien niemand. Uiterst rechts de schoenmakerij Lampo, met daarnaast de garage van de gebroeders Van den Berghe en het notariaat Wallyn, later Vermast. De oude huisjes achter het gemeentehuis is men aan het slopen.

3. En verder...

Het gemeentehuis is bij het begin natuurlijk veel te groot, sommigen beweren dat Maldegem het te groots had gezien. Plots is er ruimte voor alles: raadszaal, ceremoniezaal, secretariaat, archiefruimte, enz. Veldwachter Camiel Rootsaert woont zelfs met zijn gezin in de linkervleugel van de gelijkvloerse verdieping en wordt *stadhuisconciërge*[333].

Het schepenhuis of oud secretariaat wordt vanaf 1 mei 1913 verpacht aan Alfons d'Aubioul tegen 200 frank per jaar. Hij aanvaardt de gebouwen in de staat waarin ze zich bevinden, een van de voorwaarden is dat hij geen herberg mag houden in het gebouw[334]. In 1930, bij het eeuwfeest van de onafhankelijkheid van België wordt het schepenhuis zeer grondig gerestaureerd, lees: herbouwd. Het wordt dan verpacht voor 1500 frank. Na de Tweede Wereldoorlog doet het dienst als gemeentelijke bibliotheek. Tot 1910 was de *volksboekerij* al eens ondergebracht in het schepenhuis, vandaar verhuizen de boeken naar de tweede verdieping van het gemeentehuis, in 1934 wordt de bibliotheek op de eerste verdieping ondergebracht en na WO II verhuist de bibliotheek opnieuw naar het schepenhuis. Ook de tekenacademie vindt (vanaf 1936) een onderkomen op de zolders van het gemeentehuis.

Een belangrijke ingreep is de installatie van centrale verwarming in 1937. Het is steeds een gedoe met het aansteken van de kachels in alle bureaus, het aanslepen van droge

Op deze opname van rond 1925, genomen op een zonnige morgen, zien we het pas opgerichte monument voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Links het Grand Café, restaurant–afspanning waar *thé, café, diner en biefstuk* verkrijgbaar zijn en waar *scotch, bock, bavière en stout* wordt geschonken. Twee dames flaneren over de straat, richting restaurant. Het Grand Café heeft een terras met laurierboompjes. Bij het fietsenrek zien we de moderne gemeentepomp, vroeger bevond die zich in het midden van de straat. Het gemeentehuis heeft nog geen horloge, dat wordt pas in 1927 geplaatst.

sparappels als aanmaakhout, het opslaan van steenkool, het schoonmaken van de kachels, enz. Op initiatief van Jozef De Lille wordt besloten het voor die tijd moderne systeem van centrale verwarming aan te leggen. De verwarming wordt op 16 december 1937 in gebruik genomen[335].

In 1955 schenkt een dochter Van Mullem al haar Maldegemse eigendommen, waaronder het Oud Stadhuis, aan de Maldegemse kerkfabriek. Jarenlang blijft het een goedbeklante herberg, en vele bezoekers keken er met verwondering naar de deur met daarachter de dichtgemetselde deuropening, stille getuige van een woelig politiek verleden. En hoe een dubbeltje rollen kan: als Jackie De Backer in 2002 stopt met herberg houden, wordt het Oud Stadhuis verpacht aan... het gemeentebestuur. En daarmee is de cirkel rond. Van Mullem en Victor De Lille hadden het nog moeten meemaken.

Dat 'kerk' en 'gemeente' nog tot in de jaren vijftig intens samenwerkten, wordt aangetoond door de plaatsing van een Mariabeeld tegen de gevel van het gemeentehuis in 1954. Het beeld, een werk van de Eeklonaar Albert D'Havé, wordt op zondag 5 december 1954 plechtig onthuld en gewijd door pastoor Van Overbeke. Het werd er geplaatst naar aanleiding van de sluiting van het jubeljaar van de Onbevlekte Ontvangenis van Maria en de vernieuwing van de Volksmissie in Maldegem: *"Na een plechtigheid in de kerk en onder het zingen van Marialiederen stappen duizenden gelovigen in diepe godsvrucht langs de straten om te eindigen op de Grote Markt. De vlaggen van alle vennoot-*

Een van de weinige opnames van het gemeentehuis vanuit de Westeindestraat. De huizen palend aan het gemeentehuis zijn duidelijk in dezelfde stijl gebouwd. Ze werden bewoond door Pieter en René Van Reybroeck, schrijnwerkers, na 1950 vinden we er de handelszaak Steyaert-Pieters. Het ijzeren hek geeft toegang tot de weide van de heer Dhont, gebruikt door August De Bruyckere, oom van het vermoorde Marietje De Bruyckere.

schappen schaarden zich rond het beeld van de H. Maagd. E. H. Pastoor Overbeke ging tot de wijding over onder de ogen van de knielende gelovigen. Na de wijding werd het woord verleend aan dhr. Burgemeester Antoine Rotsart de Hertaing die zich bij de geestelijke overheid aansloot bij het mooi gebaar om op deze heerlijke wijze het Mariaal Jaar te besluiten. Onze burgervader wees erop dat het zijn innigste wens was overal Mariabeeldjes te zien verrijzen." Waarschijnlijk weten nog maar weinig voorbijgangers waarom dit beeld er ooit werd geplaatst[336].

4. Vergroting en heraanleg van de Markt

Eind de jaren zestig neemt de gemeenteraad de principiële beslissing om de grond gelegen achter het stadhuis, aan te kopen van mevrouw Marie De Bruyckere. De bedoeling van deze aankoop is tweeledig: enerzijds het vergroten en verfraaien van het marktplein en anderzijds het bouwen van een nieuwe brandweerkazerne en tekenacademie. Er wordt begonnen met de samenstelling van een dossier, schetsen en plannen worden opgemaakt. Het provinciebestuur laat weten niets tegen de aankoop te hebben, want zowel de brandweer als de tekenacademie zijn maar povertjes gehuisvest. De aankoop loopt echter veel vertraging op door de roofmoord op Marietje De Bruyckere in 1968.

De verkiezingen van 1970 brengen de coalitie Rotsart – Eenheidslijst aan de macht, maar initieel verandert dat niet veel, want in 1972 wordt de grond eindelijk aangekocht, nog steeds met de bedoeling er een brandweerkazerne en tekenacademie te bouwen. Maar

Van de plannen van Carpentier om op de markt naast het gemeentehuis ook nog een school op trekken kwam niets terecht. Vanaf 1874 werd, na de onteigening van het Steen en de vergroting van de markt, in verschillende fasen het klooster, het pensionaat en een woning voor de directeur van de Zusters Maricolen gebouwd.

dan gebeurt iets heel eigenaardigs: op 11 september 1974 besluit het gemeentebestuur met elf stemmen tegen één een groot deel van de grond te verkopen. De protesten van raadslid Storm zijn heftig, bij een deel van de bevolking wordt de verkoop onbegrijpelijk genoemd. Tot op de dag van vandaag is nog steeds niet duidelijk wat het schepencollege ertoe bewoog een deel van het gemeentepatrimonium van de hand te doen: "*Waarom de ploeg Rotsart-Eenheidslijst hardnekkig bij zijn standpunt bleef om de mooiste en meest kostbare gemeentegrond van het marktplein aan vreemden te versjacheren en het brandweerkorps verder in het bouwvallige en veel te klein arsenaal te laten sukkelen, zal wel altijd een raadsel blijven*" [337]. Er wordt een appartementsblok opgetrokken dat de skyline van Maldegem beheerst, in Maldegem wordt over de *building* gesproken, en de enige architectonische kwaliteit van het gebouw is zijn omvang.

In januari 1981 worden de twee huizen aan de achterkant van het stadhuis gesloopt, er komt een *konkel* van bijgebouwtjes, stalletjes, kotjes, hokken, enz., te voorschijn. Typisch Vlaams. Door de afbraak wordt de achterzijde van het gemeentehuis, die geen mens ooit gezien had, plots zichtbaar. Bepaald geen fraai gezicht. In maart 1981 wordt in de gemeenteraad besloten de achtergevel volledig te restaureren, in dezelfde stijl en dezelfde materialen als de voorgevel, kostprijs 1.400.000 frank. Tegen de afbraak van de huizen wordt nog geprotesteerd door raadslid Storm, die liever had gezien dat de huizen in dezelfde stijl van het gemeentehuis zouden herbouwd of gerestaureerd worden. Nog voor het protest goed en wel is ingediend, liggen de gebouwen echter al tegen de vlakte [338]. Tijl, pseudoniem van meester Vermeulen, schrijft er een satirisch gedicht over: "*Ons stadhuis in zijn hemd.*"

Een opname uit de jaren dertig. Uiterst links zien we de drukkerij van Cabuy. Jozef Vandenbroucke en zijn echtgenote Alexia Van Hoecke hadden er een papier- en likeurwinkel, de drukkerij lag achteraan. De oude smidse Reyniers, met het wapenschild boven de voordeur, is afgebroken en vervangen door een modieuzer huis met geglazuurde stenen in de voorgevel. Marie Reyniers en haar broers wonen er; ze verkoopt er nog steeds potten en pannen. Ernaast de stoffenwinkel van Rosa Parrin-Reyniers. Verder de woning van Pascal De Candt-De Laere, waar tabakswaren worden gesleten. De pastoor of onderpastoor die we er zien, heeft er misschien wel een voorraadje gekocht. Verder de woning van Paul De Coninck-Van Hoorebeke. Midden op de straat komt een fordje (?) aangetuft. Verder zien we enkele statige herenhuizen. Bijna had Maldegem een gemeentehuis in ongeveer dezelfde stijl als die woningen.

In 1986 wordt dan eindelijk werk gemaakt van de aanleg van de nieuwe Markt. Erg ingrijpend, en feitelijk jammer, is de overwelving van de Ede. Het riviertje dat eeuwenlang doorheen het Maldegemse centrum stroomde, is nu nagenoeg onzichtbaar. En iedereen weet hoe rustgevend en sfeerscheppend water in een centrum is.

Ook de brandweerkazerne, de vroegere boterhalle en een elektrische cabine wachten de slopershamer. De 'boterhalle' wordt in 1940 naast het gemeentehuis opgetrokken om dienst te doen als boterwaag, opslagplaats voor allerlei materiaal (brandweer, kiosk), voor het afstempelen van de werklozenkaarten, lokaal voor het bedelen van volkssoep en vergaderzaal voor de burgerlijke wacht. Op 10 mei 1940, net op de dag dat de oorlog uitbreekt, verhuist het brandweerkorps naar het gebouw. In augustus 1984 wordt de boterhalle – feitelijk brandweerkazerne – afgebroken omwille van de renovatie van de markt[339].

Opname van omstreeks 1946. In het straatbeeld verschijnen de eerste zware Amerikaanse wagens, terrassen en luifels, er wordt vrolijk reclame gemaakt voor sigaretten St.-Michel en tegen het gemeentehuis staan panelen met propaganda voor de verkiezingen. Dit is waarschijnlijk een van de enige prentkaarten waarop de toren van het gemeentehuis zonder trans is afgebeeld, een overblijfsel van schade tijdens de oorlog. Rechts het Oud Gemeentehuis.

Ondertussen wordt het Sint-Annakasteeltje binnen en buiten gerestaureerd zodat de politie er per 1 april 1981 haar intrek in kan nemen [340]. De diensten van de belastingen verdwijnen eveneens uit het gemeentehuis. Er wordt een nieuwe gemeenteraadszaal ingericht, de kelderverdieping wordt aangepast en ingenomen door administratieve diensten. In de trouwzaal kan men op eiken panelen de namen lezen van de verschillende gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters vanaf 1830 waarbij handig enkele stekelige politieke periodes worden omzeild. De aankoop van de notariswoning Vermast - Huis Wallyn – om dienst te doen als kabinet van de burgemeester – maakt opnieuw heel wat ruimte vrij in het gemeentehuis. De buitengevels van het gemeentehuis werden enkele jaren terug geheel schoongemaakt, zoadat het gebouw er nu zo goed als nieuw bijstaat.

Ondanks het woelige politieke verleden mag Maldegem prat gaan op een gemeentehuis dat de naam 'monument' meer dan verdient. En ook de markt zelf mag gezien worden. Kruisvaarder Salomon van Maldeghem prijkt er te midden van een moderne fontein, er is het monument van de gesneuvelden, de koningsboom en het vele groen. Af en toe wordt door een bijna verdwenen generatie nog wel eens met weemoed teruggedacht

Het monument voor de Maldegemse gesneuvelden, opgericht kort na WO I, met daarachter – puur surrealisme – een moordwapen dat diezelfde jonge mannen vermoordde. Op de loop van het kanon zit dan nog een jongetje! In 't Getrouwe Maldeghem vertelt het kanon jaarlijks het wedervaren van Maldegem, het is Victor De Lille op zijn best: vol humor, begrijpend en overgoten met een flinke dosis sarcasme zet hij de Maldegemnaren in hun hemd.

aan de verdwenen linden[341], er worden stoere verhalen verteld over het kanon, over de vrijheidsboom die jaarlijks in 't Getrouwe zijn visie op het voorbije jaar gaf en vrijwel alle Maldegemse jongens hebben in de *D*ee wel eens *markleuzen* gevangen.

De Markt, het gemeentehuis, het Sint-Annapark, huis Wallyn, de Sint-Barbarakerk, het schepenhuis, het Oud Stadhuis, de Schouwburg, het Kasteeltje, de pastorie, enz.: het centrum van Maldegem bezit een merkwaardige reeks historische panden die vele andere gemeenten ons benijden en waarvan de geschiedenis van elk apart de moeite waard is om geschreven te worden. Maldegem heeft door al dat fraais het uitzicht van een kleine stad, meer dan anderhalve eeuw geleden wist de magistraat dat ook al: zelden wordt gesproken over het bouwen van een *gemeente*huis, des te meer over het optrekken van een *stad*huis.

Noten

1. 't Getrouwe Maldeghem, 30 juni 1907.
2. De juiste Nederlandse term is conciërgehuis, maar in feite wordt dat niet echt bedoeld, in alle documenten wordt conciërgerie gebruikt, vandaar dat we die term overnemen.
3. Met 'de majesteit' wordt de hogere overheid, de regering, bedoeld.
4. De meest gangbare munteenheid in het Ancien Régime is het pond. Het pond parisis (in Parijs geslagen) wordt tot het begin van de 17e eeuw gebruikt, van dan af vooral het pond grote. De decimale indeling wordt pas verplicht gesteld vanaf 7 april 1795, tot dan is het duo-decimaal stelsel in gebruik:
   1 pond grote = 12 pond parisis
   1 pond grote = 20 schellingen
   1 schelling = 12 denieren
5. RAG, Bisschoppelijk Archief (BA), K9643, f 23 v:*"teere bij tcollegie alsmen tot bentille vierschaere hadde ghebannen."*
6. RAG, Kerkarchief Maldegem (KeM), 7, f 8 v, nr. 26: *"bezet up de erfve ende plaetse daer schepenen huus int jaer xv^c^ viventwintich up ghetimmert was, ligghende binden ambachte prochie ende dorpe van maldeghem zuudt bij der kercke tusschen de mart van maldeghem ande westsyde ende ten zuudhende adriaen wouterse hofstede ende lant daerhij woondt, ande oostsijde streckende metten noordthouck an tkerckhof van maldeghem."*
7. RAG, KeM, 43, rekening van de armendis 1615-1616, niet gefolieerd.
8. RAG, Ambacht Maldegem (AM), 922, rekening van de armendis1667-1669, f. 3 v.
9. G. Houwen, *Het Hof van Pittem* (typoscript bisschoppelijk archief Brugge).
10. Kerkarchief Maldegem, Kerkrekening 1655-1656, f. 60v: *"doen te noteren dat de kercke is expirerende van toverschot van de clockspise ses bellen daer van datter eene is hanghende op tcasteel en eene tot noe Lemeere en de reste in de kercke".*
11. V. DE LILLE, *Vlaanderen in beeld en schrift*, Maldegem, 1893, p. 21.
12. GAM, Maldegem, 66, gemeenteraadszitting van 10 oktober 1840.
13. GAM, Maldegem, 2615, aanduiding der te leveren bouwstoffen en werken.
14. G. DE LILLE, *Maldegem in beeld en schrift*, VI, Maldegem, 1970, p. 21.
15. GAM, Maldegem, 1737. Kot is synoniem voor bak, gevangenis.
16. RAG, KeM, 43, rekening van de armendis, niet gefolieerd.
17. RAG, AM, 695, f 7 v.
18. RAG, KeM 44, rekening van de armendis, f 3 v.
19. RAG, AM, 582, f. 360 r. In het landboek worden volgende pachters/eigenaars vermeld: 1661: Lieven van Cauwenberghe; 1674: Abraham de Poorter; 1685: Jan Vailliant; 1705: Gelaude Lemeere.
20. RAG, AM, 679, geen folio*: "Compareerde Cornelie la maire weduwe ende besittinghe ghebleven ten sterfhuyse van Jan van Ballenberghe de welcke wedewe comparante vergaf haen ende wettelycke ghifte an ende ten proffycte van dheer Gillis de Smet Burchmeestre vande commune vanden voorseyden Ambachte ten desen present ende tsynen proffycte accepterende over hem sijne hoirs ende naercomers, naer den wet etca., van eenen huyse zoo tzelve jeghenwoordich ghestaen ende gheleghen is metten erfve daermede gaende ende met vryen vuytganck ende inganck ter selven erfve, paelende aende oostzijde aenden muer vanden huyse van jan schellebroot staende aende oostsijde van desen huyse ende alsoo noortwaert streckende metten ghemeene doorene haghe tot anden kerckmuer voorhoofdende den selven verghiften huyse metten zuythende op de calsyde vanden dorpe van maldeghem jeghens over den huyse nu toebehoorende mayken van loo laetst wedewe van adryaen heijne, metten westsyde het schepen huijs vanden voornoemden ambachte van maldeghem ende metten noorthende den voornoemden kerckmuer ende datten loyaelen tytle van coope jeghens elcanderen vuytter handt ghedaen, belast met alsulcke grondtrenten alser van ouden tyden vuijtgegaen hebben ende voorts met eene rente van twee ponden grote tsjaers losrenten den penninck XVIe diemen gelt an guilliaume van lantschoot tot brugghe die den acceptant tsynen laste neemt mits de selve capitale pennynghen hem ghevalideert zyn inden coop vanden voorseyden verghifte huyse ende erfve ende van nu voorts de croysen vande selve rente tot laste van den acceptant sullen loopen.*

    In welcke voorseyde verghifte huse ende erfve de comparante verclaert gherecht ende erfachtig te wesen by ghifte thaeren proffycte ghepasseert voor Schepenen deser heerlykhede opden IX ougste 1633 onderteeckent pr Verbiest, by ons schepenen alsnu ghesien ende ghelesen ende dat vuyt den hoofde van mayken zanghers vrouwe van crispyn schellebroot mitsgaeders jan filius crispyn schellebroot ende tanneken vereegde sijn husvrouwe voorts magdeleene ende janneken filia crispijn schellebroot voorseyde jonge dochtere die welcke daerinne gherecht waren byden overlijden van den voorn crispyn schellebroot, het voornoemde mayken sanghers man ende de ander vader.
    Ende voorts met belofte van garrante ende taillable als naer costuyme desen xiii meye 1644 present de schepenen anthoine stobbelaere en pieter wouters

tmerck van cornelia la maire wedewe van jan van Ballenberghe
tmerck van gillis de smet
anthoine stobbelaere 1644
pieter wouters 1644."

21. RAG, KeM 50, rekening van de armendis, f 3 r.
22. RAG, KeM 57, rekening van de armendis, f 3 r.
23. RAG, BA, K9643, f 15 v.
24. RAK, BA, K9644, f. 1r.
25. Stadsarchief Eeklo, 2177, kopie van een octrooi waarbij Filips IV aan de magistraat van Maldegem toestemming verleent voor het bouwen van een nieuw Schepenhuis te Maldegem, 11 februari 1653.
26. Wijngeld (winpenning, winnepenning) is een premie die men krijgt voor het doen van het eerste/hoogste bod bij een verpachting of een verkoping, instelpenning.
27. RAG-BA, K9644, f 8r.
28. RAG-BA, K 9644, f 8v-9r.
29. RAG, AM, 596, resolutieboek, f. 298r-v. In het resolutieboek worden de bedragen uitgedrukt in gulden, respectievelijk 700 gulden en 800 gulden.
30. RAG-BA, K9644, octrooirekening van burgemeester Robert Lambrecht. Alle gegevens komen uit deze rekening.
31. GAM, Maldegem, 9-10, landboek van Maldegem, 69ste begin, artikel 16.
32. V. DE LILLE, *Vlaanderen in Beeld en Schrift*, Maldegem, 1893, p. 21.
33. RAG, KeM, 17 en RAG-BA, K9644, f 6v.
34. RAG, AM, rekening1696-1698, f 22 r.
35. RAG, AM, 816, 22r. RAG, KeM, 17, f. 13 v.
36. RAG, AM, 816, f 22 r en RAG, AM, 617, 1690
37. RAG, AM, 596, f 26 r.
38. GAM, Maldegem, 63, gemeenteraadszitting van 14 mei 1809.
39. RAG; AM, 922, rekening van de armendis 1667-1669, f. 3 v.
40. RAG, BA, K9643, f 11 r.
41. RAG, AM, 13, f. 24 r.
42. RAG, AM, 613, f. 23 r-23 v en 613/2, 24 v.
43. D. VERSTRAETE, *Het Stadhuis van Maldegem*, in Vrij Maldegem.
44. RAG, AM, 617, rekening van ambacht 1790.
45. RAG, KeM, 43, rekening van de armendis 1615-1616, niet gefolieerd.
46. RAG, AM, 613/2, f. 28 r.
47. RAG, BA, K9643, f 17 r.
48. RAG, BA, K9643, f 23 v.
49. RAG, BA, K9643, f 25 r.
50. RAG, BA, K9643, f 18 r-20 r.
51. RAG, BA, K9643, f 20 r-22 r.
52. RAG, AM, 613/2, f. 41 v.
53. RAG-AM, 564, f 302 r. *"Bailliu Burghmre ende Schepenen van Ambachte heerlichede ende Baronnie van maldeghem doen te weten dat wij verpacht hebben zoo wij doen bij desen aen Laurs Cornelis die van ghelijcken bekent in pachte ghenomen thebben den huijse ende concierge van desen ambachte mette achterkeuken, stallynghen, keldre ende soldre zoo tselve jeghenwoordich ghestaen ende ghelegen is, inder manieren ghelijck de selve concierge ten tytle van pachte tot nu toe is ghebruyckt ende bewoont gheweest bij Guillaume Blanckaert ende zijn weduwe ghereserveert de nieuwe vertreck caemere welcke zal blijven ten dienste vanden collegie ende desen ambachte ghelijck het oude schepenhuys sonder dat den voorseijde pachter deselve zal vermoghen te ghebruijcken in eenijgher manieren ten waere met expresse consente vant collegie ende datter voor eenen termijn van zes achtervolghende jaren waervan het eerste jaer innegeghaen ende verschenen den laetsten april xvi c tweeentachentich ende zoo voorts van jaer te jaer totten expireren vande voorschreven zes jaeren omme en voor de somme van zesthien ponden derthien schellynghen vier grote tsjaers te betaelen telcken valdaeghe desselfs in handen vanden ghonnen bij den collegie daertoe in te commiteren voorts op conditie dat den voorn Laureyns Cornelis ghehouden is den voorseyden ghepachten huijse behoorlijck te bewoonen ende zorghe te draghen dat het selve niet verhindert nochte beschaedigt en zal worden op peijne van pachtbraecke, voorts is den pachter noch gheobligeert alle de glazen veijnsters te onderhouden ende doen repareren van onder tot boven ende de te laeten tzijnen afscheeden in behoorlijcke versertine ghelijck hij die bevynden zal tzynen ancommen. Aldus ghedaen ter ordinaire vergaederinghe vant collegie desen xvii en in maerte xvi tweeentachtentich*
Laurs Cornelis
toorconden als griffier Goeman

Ten zelven daeghe bij den collegie andermael verpacht aen laurs cornelis de concierge van desen ambachte voor den tijt ende termijne van zes jaeren danof teerste inneghaen zal prima meije 1688 en de datte voor de somme ende op de conditien bij den voorgaenden pachtbrief van daete den xvii en maerte 1682."

54. RAG, AM, 613, f. 32 r.
55. RAG, AM, 613, f. 35 v.
56. RAG, AM, 922.
57. AG, AM, 614, rekening van 1729.
58. RAK, Kerkarchief Harelbeke, 3894 tot en met 3899, kosten van de verpachting van de tienden, 1766-1794.
59. RAK, Kerkarchief Harelbeke, 3933.
60. RAG, AM, 17, rekening van 1790.
61. RAG, AM, 17, rekening van 1793.
62. RAG, AM, 613, f. 5 r.
63. RAG, AM, 613 f. 15 r.
64. RAG, AM, 618, 1791.
65. RAG, AM, 613, f. 26 v.
66. AG, AM, 613, f. 25 r.
67. RAG, AM, 613, f. 27 v-28 r.
68. RAG, AM, 617, 618, 619, 620.
69. RAG, AM 613/2, 35 r – 37 v. Aan dit comptoir werkten: Lenaert Patyn, metselaar; Pieter Benoot, bouwmaterialen; Adriaan Willems, smid; Jacob Wyngaert, schaliedekker; Gelaude Lemeere, vensters; Boudewijn van Maldegem, timmerman; Simon Laros, ijzerwerk.
70. RAG, AM, 613/2, f. 33 r.
71. E. BEKAERT, *Het Dentergemse gemeentehuis,* in: Driemaandelijks tijdschrift van het Gemeentekrediet, jg. 48, 1994/2, nr. 183, p. 9.
72. RAG, BA, K9643, f. 16 v.
73. RAG, AM, 613, f. 21 r. en BA, K9643, f 16 r.
74. Op 13 augustus 1832 keurt Maldegem de verkoop goed, Sint-Laureins op 15 september 1832 en Adegem op 27 september 1832.
75 GAM, Maldegem, 2600. In deze bundel bevinden zich verschillende pachtcontracten en aanbestedingen van herstellingswerken.
76. GAM, Maldegem, 2607, herstellingswerken aan het gemeentehuis: briefwisseling, staten, omschrijving der werken, mandaten (1803-1822).
77 GAM, Maldegem, 2600 en 2607.
78. GAM, Maldegem, 63, gemeenteraadszitting van 3 ventôse 10 (22 februari 1802).
Idem, 2607.
79. GAM, Maldegem, 64, gemeenteraad van 17 september 1830.
80. GAM, Maldegem, 2608, openbare verkoping van het oude gemeentehuis: briefwisseling, akten, onderzoek de commodo en incommodo, verslagen der gemeenteraadszittingen van de gemeenteraad (1832-1834).
81. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 25 februari 1868, f 116 r.
82. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 12 maart 1868, f 116 v-117 r.
83. GAM, Maldegem, 2608.
84. G. DE LILLE, *Maldegem in Beeld en Schrift,* dl. III, 1832-1872, Maldegem, 1962, p. 3.
85. RAG, Provincie Oost-Vlaanderen, 1830-1850, 2216/7.
86. GAM, Maldegem, 2608.
87. Landboek in privé bezit.
88. GAM, Maldegem, 68, gemeenteraadszitting van 15 oktober 1858, f 48 r-v.
89. GAM, Maldegem, 2609.
90. AM, Maldegem, 203, register van uitgaande briefwisseling 2.6.1858 - 30.6.1864.
91. GAM, Maldegem, 68, gemeenteraadszitting van 15 oktober 1858.
92. GAM, Maldegem, 203.
93. GAM, Maldegem, 203, brief van 4 juli 1861.
94. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 26 juli 1864, f 3 r.
95. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 9 augustus 1864, f 4 v.
96. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 6 september 1864, f 6 r.
97. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 9 december 1864, f 19 v.
98. Voor het transport van gevangenen wordt in steden en grote gemeenten *huizen van doortocht* ingericht waar de gevangenen de nacht veilig in een cel konden doorbrengen.
99. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 29 december 1864, f 21 r-21 v.
100. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 9 mei 1865, f. 30 r.

101. GAM, Maldegem, gemeenteraadszitting van 14 maart 1868, f 120 r-120 v.
102. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 1 juni 1865, f 31 v-32 r.
103. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 27 juni 1865, f 32 v-33 r.
104. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 7 juli 1865, f 34 r.
105. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 5 oktober 1865, f 42 r.
106. GAM, 2609, Briefje van Van Mullem (origineel).
107. De Maldegemse markt werd toen gehouden in de Voorstraat.
108. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 13 oktober 1865, f 42 v-43 r-43 v.
109. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 20 oktober 1865, f 44 r.
110. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 28 november 1865, f 50 v.
111. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 5 december 1865, f 51 v.
112. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 5 december 1865, f 52 v-53 r.
113. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 19 december 1865, f 53 v.
114. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 6 februari 1865, f 55 r–v.
115. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 7 augustus 1866, f 67 v.
116. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 23 augustus 1866, f 69 v.
117. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 15 februari 1866, f 85 r.
118. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 2 april 1867, f 93 r.
119. Gazette van Eecloo en het District, 17 november en 9 december 1867. Aankondiging van de verkoop van een Paardensmis met winkel en woonst op de oostkant (een herberg) en werkmanswoning tegen Boudewijn Lippensstraatje, sectie G, 311a-312a-b.
120. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 12 maart 1868, f 117 r.
121. GAM, Maldegem, 203, Brief van 11 februari 1860.
122. GAM, 2602, affiche van de openbare verkoop van een woonhuis door notaris Wallyn op 28 december 1859 en op donderdag 12 januari 1860 om 3 uur: te verkopen herberg Sint-Cecilia bewoond door Jan Baptist Verzelder. Het pand wordt dus openbaar verkocht. Dit blijkt ook uit een annonce in De Eecloonaer van 8 januari 1860 waar de verkoop van Sint-Cecilia wordt aangekondigd voor 12 januari.
123. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 11 mei 1866, f 63 r; gemeenteraadszitting van 8 juni 1866, 44 r; gemeenteraadszitting van 7 augustus 1866, f 67 v.
124. De Eecloonaer, 26 april 1863.
125. De Eecloonaer, 3 mei 1863. In volgende artikeltjes wordt geschreven over het kerkhof, de kasseiweg naar Middelburg, het onderwijs, enz.
126. Stadsarchief Brugge, Leenboek 1435.
    Voor de verdere geschiedenis zie:
    DANIEL VERSTRAETE, *De afbraak van het Steen luidt een nieuwe tijd in,* in: Historische verkenningen in het Meetjesland, Maldegem, 1982, p. 96-99.
    Id., *Het Steen van Maldegem,* in: Vrij Maldegem, 2 en 9 mei 1954.
    HUGO NOTTEBOOM, *Het Steen van Maldegem,* in: Heemkundige Bijdragen van het Meetjesland, 1976, jg. 9, p. 92-93.
127. RAG, AM, 582, Landboek 17e-18e eeuw, f 227 v. Uit dit landboek is niet altijd op te maken wie er nu precies in het Steen woont of wie er eigenaar van is. Bij het Steen lezen we het volgende: "*Cornelis Rolly 125r; Jacques Deuninck 125r; Pieter van Oost van Pieter fs. Philips Wouters de Seperage van maldeghem daer hy woont metten westhende ande ede ende noorthende ande calsyde 4 lijnen xxv r; Joos Zoetaert 4 l xxv r; nu Noël le meere a° 1665; nu pieter vlieghere a° 1695; bernaert de lille a° 1697 aen tot op coenraet huyghe; dominicus van batenburch 1718.*"
128. GAM, Maldegem, 68, gemeenteraadszitting van 29 mei 1863, f.160 r-v.
129. GAM, Maldegem, 203, brief nummer 1985, 15 april 1863.
130. GAM, Maldegem, 68, gemeenteraadszitting van 19 juni 1863, f 163 r-v.
131. GAM, Maldegem, 203, brief van 8 juni 1863.
132. GAM, Maldegem, 2602, schatting van 5 september 1863.
133. GAM, Maldegem, 203, brief van 21 november 1863.
134. GAM, Maldegem, 69, f 2 r-2 v.
135. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszittingen van 5 augustus (f 3 r), 9 augustus (f 4 r); f 11r, 27 oktober (f 11 r), 2 maart 1865 (f 24 v)
136. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 6 september 1864, f 6 r.
137. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 29 december 1864, f 21 v-22 r-v.
138. GAM, Maldegem, 2602, petitie tegen de onteigening van het Steen, juni 1864.
139. GAM, Maldegem, 2602, brief van de bestendige deputatie van 18 mei 1865, gepubliceerd op 14 en 21 mei 1865.
140. Journal de Gand, 24 januari 1866. De familie van Mullem is als volgt samengesteld: Antonia De Muynck, weduwe van Pierre Van Mullem, *brasseuse de bière* en haar kinderen: Desiré Van Mullem,

Maldegem, Adèle Van Mullem, Oudenaarde, Anna Van Mullem gehuwd met Hippoliet Van de Velde, stoker uit Landskouter.

141. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 7 augustus 1866, f. 67 r-v.
142. GAM, Maldegem, 2602, brief van het gemeentebestuur van 31 augustus 1866.
143. GAM, Maldegem, 203, nrs. 1049-1050.
144. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 23 oktober 1866, f 72 v.
145. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 3 april 1867, f 89v-90 r.
146. GAM, Maldegem, 2602, 10 april 1867.
147. G. DE LILLE, *Maldegem in beeld en schrift*, dl III, 1832-1872, Maldegem, 1962, p. 41 (zonder opgave van bron).
148. Kaart Popp, sectie G, nr. 359.
149. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 6 september 1864, f 6 r.
150. GAM, Maldegem, 2609, brief van 18 november 1864.
151. GAM, Maldegem, 2609, brief van 14 februari 1868 van het gemeentebestuur, antwoord van 20 februari van de familie Borgonjon.
152. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 22 april 1869, f 142 r.
153. Bedoeld worden de woningen sectie G, 291b-291c-291d-291f-290c-290-290b-289d-289c.
154. GAM, Maldegem, 2609, brief van 22 mei 1869.
155. *"Mijne Heeren,*
Wij ondergeteekende alle inwoners dezer gemeente vernomen hebbende dat er sedert eenige dagen een verzoekschrift in omloop is, om zich tegen het besluit van den gemeenteraad van 13den dezer maand te verzetten, welk besluit voor doel heeft het Schepencollegie te machtigen den aankoop te doen van den eigendom gestaan en gelegen in de kuip dezer gemeente, nevens het thans bestaande gemeente huis, kadastraal bekend sectie G, nummer 359, dit ten einde een gedeelte des gronds te gebruiken tot het vergrote en herbouwen van ons gemeente huis, dat zich sedert menige jaren in eenen zeer bouwvalligen staat bevindt en waarvan den te herbouwen grond veel te nauw en te bekrompen is.
Wij kennen tot heden de plaats niet op welke de verzoekers verlangen het nieuw te bouwen gemeente huis te zien oprichten, naar indien wij het openbaar gerucht gelooven mogen, zouden zij verlangen het gemeente huis te zien ter plaats alwaar sedert eenige jaren vijf of zes nieuwe woningen zijn gebouwen kadastraal bekend sectie G nummers 291b-291c-291d-291e-291f-289a-289d-289c-290c-290-290b toebehoorende aan Pieter De Bruyckere, Xavier Wallemacq en Charles Mortier. Men spreekt nog van den verholen hoek aan de westkant van de thans vergrootte marktplaats gelegen.
Overwegende dat de gedwongene onteigening der gebouwen hierboven gemeld, meer dan dertig duizend franken aan de gemeente zouden kosten, dewijl de eigenaars dier gebouwen niet verstaan om ze vrijwillig aan de gemeente af te staan, tenzij aan ongehoorde spotprijzen.
Overwegende dat volgens ons inziens het eene dwaling zoude zijn van een gemeente huis te stichten in eenen verholen hoek van de nieuwe marktplaats, langs den westkant bepaald door den waterloop de Eede, langs de zuidkant van een stuk land en langs den noordkant palende aan de eigendommen van De Bruyckere en Wallemacq boven gemeld, deze verholen hoek is ongeveer zes honderd meters van de kerk afgelegen buiten alle gemeenschap zoo van de kuip als van het overige er gemeente alwaar zich geen enkel gebouw bevindt, terwijl de oude merktplaats, de Voorstraat, de Noordstraat, de Eede en Boudewijnlippenstraten met fraaie en ruime huizen bezet en allen door neeringdoende burgers bewoond zijn, die door het verplaatsen van het gemeente huis al te zeer zouden benadeeld worden.
Overwegende dat na het rechtmaken en verlengen van het boudewijnlippensstraatje de bedoelde verholen hoek der nieuwe marktplaats, de eenzaamste en best geschikte plaats is voor het bouwen van eene gemeentemeisjesschool die door al de inwoonders dezer gemeente zoo lang en zoo zeer betracht wordt, die volstrekt noodzakelijk is en die aan gebrek van geschikte plaats in de nabijheid van de kuip der gemeente niet is kunnen gesticht worden.
Eindelijk overwegende dat er nog verscheidene openbare gebouwen aan de gemeente ontbreken, als: een huis van policie en gevang, eene bergplaats voor de brandspuiten en toebehoorten en het overige materiaal dezer gemeente, enz., enz. Wij zijn van gevoelen dat, indien er grond op de nieuwe merktplaats kan gemist worden dat het aldaar de bekwaamste plaats is om bedoelde gebouwen te doen stichten.
Om deze gegronde reden verzoeken wij Ue. Mijnheeren, van geen acht noch gevolg te geven aan het verzoek die er zoude kunnen gedaan worden om het besluit te vernietigen of te wijzigen op 13 dezer maand door den gemeenteraad genomen betrekkelijk de machtiging aan het Schepenkollegie verleend om het bovengemelde nummer 359 aan te kopen om te dienen waartoe Ue het heeft beschikt.
De Lille, Van Moffaert, Reijniers, Cuelenaere."
156. GAM, Maldegem, 2609, brief van 23 mei 1869:
"Mijnheeren,
Om te volkomen aan uwen oproep van 15 dezer, bij en welken Ue. ons uitnodigt om, in voorkomen geval, onze aanmerkingen over te brengen betrekkelijk den aankoop door de Gemeente van het huis

toebehoorende aan de kinderen van Pieter Borgonjon, voor te dienen tot de bouwing van een nieuw gemeente huis, zoo hebben wij de eer aan Ue. bij deze de volgende bedenkingen eerbiediglijk voor te dragen.

Wij bekennen, Mijnheeren, dat het opzoeken van eene betamelijke plaats tot het bouwen van een Gemeente huis eene zoo ernstige als moeilijke taak is, en het is geensinds te verwonderen dat over deze zaak het Gemeente Bestuur zoo dikwerf heeft veranderd. Wij verheugen ons daar over want, zonder dat, zoude een onherstelbare misslag gebeurd zijn: het stellen van het Gemeente huis op den grond die de Gemeente herverkocht heeft aan Eduardus Reyniers.

Wij zijn verzekerd, Mijnheeren, dat het plaatsen van het Gemeente huis ter plaatse zelve van de thans bestaande Sekretarij als een niet min te betreuren misslag zoude voorkomen.

Inderdaad, Mijneeren, eene Gemeente van acht duizend zielen, wier voorspoed zoo ontzagelijk aangroeit, dient een Gemeente huis te hebben weerdig aan haar schitterend toekomen. Eh wel, de plaats der oude Sekretarij , zelfs vergroot door het aankopen van het huis der kinderen Borgonjon valt ten dien einde als gansch ongeschikt; het is te klein en veel te onregelmatig van vorm. De bouwkundige met het maken des plans belast, zoude zich evens, als op de plaats, die Ue. met rechte verlaten hebt, geinderd en gedwongen vinden; zijn werk zoude vernepen en getrokken zijn; de verdeeling der zalen en kamers zoude noodelijke ongunstig moeten voorkomen, zelfs zoude hij geen ruimte vinden om een zoogenaamde opene koer te maken! En het ware nog eens een plan voor den wind, of, nog slechter, een ongelukkig gebouw!

Bovendien, Mijnheeren, het dorp zelve deezer Gemeente is een der fraaiste van gansch België; het zelfde wierd bewonderd door alle vreemdelingen, tot dat het afbreken van de herberg het Steen aldaar eene aan het zicht onaangename gaping kwam inbrengen.

Het onteigenen van het Steen, met derzelfder gronden, was voorwaar eene nuttige, voltreffelijke zaak. De vergrooting der marktplaats werd door de gansche Burgerij bejegend, onder voorwaarde dat het begonnen werk, met der tijd, zoude voltrokken worden.

De nieuwe markt, gelijk zij thans bestaat is wel ver van aan hare edele bestemming te beantwoorden. Zij gelijkt thans aan eene woestenij, en is waarlijk een schandaal voor de gemeente, terwijl zij in eene der sierlijkste plaatsen zoude kunnen herschapen worden met aldaar een Gemeente huis te bouwen, waardig aan Maldegem!

Wij bekennen dat dit besluit aan weinigen min aangenaam zal voorkomen; wij verstaan en wij eerbiedigen hunne belangen, maar toch gelooven wij dat het algemeen nut alles overtreft, en dat bijzondere voor openbare belangen moeten wijken.

Om deze redens, Mijnheeren, verzoeken wij Ue. met de ernstige aandacht, de tegenwoordige meest belangrijke zaak in Maldegem te onderzoeken; Ue. door de raadgevingen der wijste, de bekwaamste deskundigen te omringen, en de verhevene toekomst van Maldegem te gelieven na te komen.

Om de zelfde redens, protesteren wij, uit alle krachten, tegen en aankoop door de Gemeente, van het huis der kinderen Borgonjon.

Aanvaard, Mijnheeren, der verzekering onzer volkomene hoogachting

Wallyn, notaris P. Haelewyck, L. Van Hoorebeke, C. Wallyn, P. Van Hoorebeke, J. De Smet, Ed. Wallyn."

157. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 13 mei 1869, f 143 r-v.
158. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 29 mei 1869, f 145 r- 146 r.
159. De Eecloonaer, februari 1868. Gazette van Eecloo en van het District, januari 1868.
160. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 15 februari 1867, f 85 v.
161. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 16 mei 1867, f 90 v.
162. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 11 augustus 1867, f 96 r.
163. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 23 augustus 1867.
164. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 3 september 1867, f 97 r.
165. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 7 januari 1868, f 110 r-v.
166. GAM, Maldegem, 2602. Wallemacq zou onteigend worden voor sectie G, 289c-289d-290c-290d.
167. GAM, Maldegem, 2602. Het betreft sectie G, 291b-291c-291d-29.
168. Gazette van Eecloo, 8 december 1868.
169. Gazette van Eecloo, 23 mei 1869.
170. Gazette van Eecloo, 7 februari 1872.
171. Gazette van Eecloo, 19 maart 1971.
172. Gazette van Eecloo, 2 en 30 april 1871.
173. Gazette van Eecloo, 2 juni 1872.
174. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 6 mei 1873,f 227 v-228 r.
175. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadzitting van 24 juni 1873, f 229 r.
176. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 18 juli 1873, f 230 r.
177. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 22 juli 1873, f 231 v-232 r.
178. GAM, Maldegem, 69, gemeenteraadszitting van 13 augustus 1873, f 232 r-v, 233 r-v.

179. GAM, Maldegem, 70, f 2 r (2 december 1873), f 14 r (20 oktober 1874), f 16 r-v, 17 r (20 november 1874).
180. GAM, Maldegem, 2612, voorstel gedrukt bij Lambrecht in Brugge.
181. GAM, Maldegem, 70, f 21 r (2 maart 1875), f 22 r (18 maart 1875).
182. Gazette van Eecloo, 12 juni 1872.
183. Gazette van Eecloo, 23 april 1872.
184. De Eecloonaer, 4 juli 1872.
185. Gazette van Eecloo, 21 september 1873.
186. Gazette van Eecloo, 8 december 1874.
187. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 27 juni 1876, f.43 v- 44 r.
188. Gazette van Eecloo, 9 april 1876 en 5 augustus 1876.
189. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 16 november 1876, f.53 r.
190. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 12 december 1876, f 55 r.
191. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 30 januari1877, f 55 r-v, 56 r.
192. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 4 mei 1877, f 59 r.
193. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 13 maart 1878, f 72 r.
194. GAM, Maldegem, 2596.
195. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 29 november 1879, f 103 r.
196. GAM, Maldegem, 70,gemeenteraadszitting van 9 december 1878, f 103 v.
197. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 22 april 1880, f 112 v.
198. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 18 mei 1880, f 111 v-112 r.
199. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 30 juni 1880, f 113 v–114 r.
200. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 13 juli 1881, f 143 r–v.
201. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 2 augustus 1881, f 144 r.
202. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 16 mei 1882, f 174 r.
203. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 31 mei 1882.
204. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 14 juni 1882, f 174 v.
205. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 22 juni 1882, f 176 r–v.
206. GAM, Maldegem, 2452.
207. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 8 november 1882, f 184 r.
208. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van11 september 1883, f 211 v.
209. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 18 oktober 1883, f 213 v.
210. GAM, Maldegem, 70, gemeenteraadszitting van 3 januari 1884, f 220 r.
211. GAM, Maldegem, 71, gemeenteraadszitting van 3 december 1886, f 71 r.
212. GAM, Maldegem, 71, gemeenteraadszitting van 14 december 1886.
213. 't Getrouwe Maldeghem, 29 januari 1899.
214. 't Getrouwe Maldeghem, 26 januari 1902.
215. GAM, Maldegem, 2611.
216. C. DEPAUW, *Het Stadhuis van Moeskroen,* in: Driemaandelijks tijdschrift van het Gemeentekrediet, jg. 44, 1990/1, nr. 171, p. 15-16.
217. Kerkarchief Maldegem, Liber Memorialis.
218. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 28 augustus 1900.
219. GAM, Maldegem, 2627, brief van het schepencollege aan de provincie, 13 december 1901.
220. Die inwoners zijn: L. Van Nieuwenhuyse, G. Tytgadt, H. Potvliege, A. en J. Van Hoorebeke, P. De Bruyckere, A. Wallyn, A. De Candt en Victor De Lille.
221. GAM, Maldegem, 2629, verzoekschrift van Victor De Lille, 11 april 1902.
222. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 8 november 1901.
223. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 12 november 1901.
224. Ondanks opzoekingen en een oproep in de krant, konden we geen biografische gegevens vinden over architect Geirnaert.
225. GAM, Maldegem, 282.
226. GAM, Maldegem, 2615, plans en bestek Geirnaert, 27 april 1903.
227. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 27 december 1901. Ontwerpen van kerk en gemeentehuis. Toelagen. Brief van den heer Gouverneur. "*De gemeenteraad, gezien zijne beslissing van 12 November laatst, bij dewelke het bouwen van een gemeentehuis als noodzakelijk erkend wordt. Gezien een brief van den heer Gouverneur van 19 dezer, bij den welken wij ter kennis gebracht worden dat voor het bouwen van gemeentehuizen de Staat, noch de Provincie tusschenkomen en er dus enkel voor het bouwen der kerk toelagen kunnen verkregen worden. Aangezien er redens bestaan om deze zonder verwijl aan te vragen. Gezien de voorlopige plans en teekeningen der nieuw te bouwen kerk. Gezien de voorlopige schatting, bij dewelke dit werk op 350.000 frank beraamd wordt. (Let wel dat het bovengenoemde beredeneerd verslag het maar schatte op 260.000 frank). Aanveerdt eenparig het bouwen eener nieuwe kerk aan de voorlopige raming van 350.000 frank en in den zin der voor-*

gelegde teekeningen en nadere goedkeuring dezer laatste in ontwerp en keurt den staat van verdeeling voornoemd, goed."

228. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 14 januari 1902.
229. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 19 maart 1902.
230. 't Getrouwe Maldeghem, 16 maart 1902.
231. 't Getrouwe Maldeghem, 23 maart 1902.
232. 't Getrouwe Maldeghem, 13 april 1902.
233. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 11 april 1902.
234. 't Getrouwe Maldeghem, 3 en 10 april 1904.
235. 't Getrouwe Maldeghem, 27 april 1902.
236. GAM, Maldegem, 2615.
237. 't Getrouwe Maldeghem, 4 mei 1902.
238. GAM, Maldegem, 2615, brief van 12 mei 1902.
239. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 13 mei 1902.
240. 't Getrouwe Maldeghem, 29 juni 1902.
241. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 17 juni 1902.
242. GAM, Maldegem, 2615.
243. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 21 september 1902.
244. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 6 januari 1902. 't Getrouwe Maldeghem, 17 januari 1903.
245. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 3 februari 1903.
246. 't Getrouwe Maldeghem, 22 februari 1903.
247. 't Getrouwe Maldeghem, 5 april 1903.
248. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 10 maart 1903.
249. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 8 mei 1903. 't Getrouwe Maldeghem, 17 mei 1903.
250. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 26 mei 1903.
251. 't Getrouwe Maldeghem, 5 juli 1903.
252. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 30 juni 1903.
253. GAM, Maldegem, 2615.
254. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 15 september 1903: voorstel nieuwe rooilijn; 74, 13 november 1903: uitgesteld; 74, 5 februari 1904: nogmaals uitgesteld; 74, 19 april 1904: verdaagd, enz.
255. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 17 januari 1905.
256. 't Getrouwe Maldeghem en het Weekblad van Maldeghem van 24 januari 1904.
257. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 31 januari 1904.
258 Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 7 februari 1904.
259. 't Getrouwe Maldeghem, 31 januari en 7 februari 1904.
260. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 7 februari 1904.
261. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 27 mart 1904.
262. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 3 april 1904
263. 't Getrouwe Maldeghem, 19 juni 1904.
264. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 26 juni 1904.
265. 't Getrouwe Maldeghem, 24 april 1904.
266. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 12 juni 1904.
267. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 3 juli 1904.
268. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 10 juli 1904.
269. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 17 juli 1904.
270. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 31 juli 1904.
271. 't Getrouwe Maldeghem, 31 juli 1904.
272. 't Getrouwe Maldeghem, 14 augustus 1904.
273. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen,24 juli 1904.
274. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 14 augustus 1904.
275 't Getrouwe Maldeghem en Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 4 december 1904. Het Weekblad vergeet te vermelden dat er niets is beslist.
276. 't Getrouwe Maldeghem, 4 december 1904.
277. 't Getrouwe Maldeghem, 18 december 1904.
278. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 11 en 18 december 1904.
279. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 25 december 1904.
280. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 23 december 1904.
281. 't Getrouwe Maldeghem, 25 december 1904.
282. 't Getrouwe Maldeghem, 1 januari 1905.
283. GAM, Maldegem, 2615.

284. 't Getrouwe Maldeghem, 1 januari 1905.
285. Gazette van Gent, 3 januari 1905.
286. Journal de Gand, 4 januari 1905.
287. De Brugsche Beiaerd, 15 januari 1905.
288. Vooruit, 4 januari 1905.
289. La Flandre Libérale, 1 januari 1905.
290. Le Petit Bleu, 2 januari 1905.
291. GAM, Maldegem, 2628. 't Getrouwe Maldeghem, 15 januari 1905. Bij de ondertekenaars treffen we de namen aan van: Braet Pieter, eigenaar; De Candt H.; De Laere Eduard, handelaar; De Lille Victor, gemeenteontvanger en uitgever; De Meyere Desiré, oud burgemeester; Dhont Fréderic, eigenaar; Potvliege Honoré, brouwer; Reychler Charles, kerkmeester; Roeges, geneesheer; Tytgadt Emiel, handelaar; Tytgadt Gustaaf, gemeenteraadslid; Van Hoorebeke, gemeenteraadslid; Van Moffaert V.; Van Mullem Desiré, geneesheer, oud-burgemeester; Van Nieuwenhuyse, gebroeders, handelaars; Van Wassenhove Victor, handelaar; Vermast Henri, huidevetter; Wallyn August, notaris, en vele andere.
292. 't Getrouwe Maldeghem, 1 januari 1905.
293. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 25 december 1904.
294. 't Getrouwe Maldeghem, 15 januari 1905.
295. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 5 februari 1905.
296. GAM, Maldegem, 2614.
297. 't Getrouwe Maldeghem, 15 januari 1905.
298. 't Getrouwe Maldeghem, 22 januari 1905.
299. 't Getrouwe Maldeghem, 24 april 1904.
300. 't Getrouwe Maldeghem, 29 januari 1905.
301. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 29 januari 1905.
302. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 12 februari 1905.
303. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 19 februari 1905.
304. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 17 maart 1905. 't Getrouwe Maldeghem, 19 maart 1905.
305. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 21 februari 1906. 't Getrouwe Maldeghem, 25 februari 1906.
306. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 28 maart 1906.
307. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 18 april 1906.
308. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadzitting van 18 juli 1906.
309. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 6 augustus 1906.
310. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 24 oktober 1906.
311. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszittingen van 13 maart 1907, 4 mei 1907, 5 juni 1907 en 5 juli 1907 en GAM, Maldegem, 1782. De aankoop van het huis van Grootaert (5500 fr.) gebeurt na de aanbesteding en wordt gedaan *"ten einde het gemeentehuis wat meer naar achteruit te kunnen bouwen."* Op 11 december 1908 wordt hem een laatste bedrag van 3500 frank uitbetaald.
312. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 15 februari 1907.
313. GAM, Maldegem, 1781, bewijzen bij de rekening.
314. 't Getrouwe Maldeghem, 30 juni 1907.
315. GAM, Maldegem, 2615 en gemeenteraadszitting van 5 juli 1907.
316. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 26 juli 1907.
317. GAM, Maldegem, 252.
318. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 22 september 1907.
319. 't Getrouwe Maldeghem, 22 september 1907.
320 *Le Minimum de salaire et les administrations publiques en Belgique*, Brussel, 1911, p. 78 en 170. Enkele uurlonen: grondwerker: 0,22 fr.; metselaar: 0, 28 fr.; schrijnwerker: 0,28 fr.; steenkapper: 0,40 fr.; stukadoor: 0,20 fr.; glazenmaker: 0,28 fr.; schilder: 0,30 fr.; loodgieter: 0,30 fr.; vloerder: 0,30 fr.; smid: 0,30 fr.; voerman: 2,00 fr. Met dank aan Rik Van de Rostyne voor het signaleren van dit document.
321. GAM, Maldegem, 1782, bewijzen bij de rekening.
322. GAM, Maldegem, 1783, bewijzen bij de rekening.
323. GAM, Maldegem, 2615.
324. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 21 september 1907.
325. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 7 juni 1907.
326. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 21 juni 1908.
327. GAM, Maldegem, 74, gemeenteraadszitting van 21 augustus 1909. GAM, Maldegem, 1783, bewijzen bij de rekening.
328. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 23 mei 1909.
329. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 20 juni 1909.

330. GAM, Maldegem, 252. De deelnemende maatschappijen waren: Sint-Cecilia, Maldegem; Aardenburgse fanfare; Katholieke Harmonie, Heist aan Zee; Sint-Cecilia, Aalter; Getrouwe, Eeklo; Elk naar zijne Krachten, Sint-Kruis (Nederland); Concordia (Sint-Laureins), Sint-Cecilia, Beernem; Sint-Cecilia, Oedelem; De Duinenzonen, Knokke; Nooit Gedacht, Eede; Verenigde Vrienden, Eeklo; Willen is Kunnen, Knesselare; Diederik van Assenede, Assenede; Willen is Kunnen, Philippine; Sint-Cecilia, Sint-Margriete; Amicitia, Eeklo; De Eendracht, Waarschoot; Harmonie van Oostburg; Gilde der Ambachten, Brugge; De Ware Vrienden, Middelbrug; Verenigde Vrienden, Adegem; Tijd en Vlijt, Waarschoot; Harmonie van Biervliet; Nut en Vermaak, Maldegem.
331. Het Weekblad van Maldeghem en Zeeuwsch-Vlaanderen, 27 juni 1909.
332. GAM, Maldegem, 252.
333. GAM, Maldegem, 1783.
334. GAM, Maldegem, 2614.
335. GAM, Maldegem, 2616.
336. GAM, Maldegem, Parochieblad 1954.
337. P. CALLEWAERT, *De Speyte*, Maldegem, 2000, p. 171.
338. Vrij Maldegem, 30 januari 1981.
339. P. CALLEWAERT, *De Speyte,* Maldegem, 2000, p. 79 en 180.
340. Vrij Maldegem, 23 januari 1981.

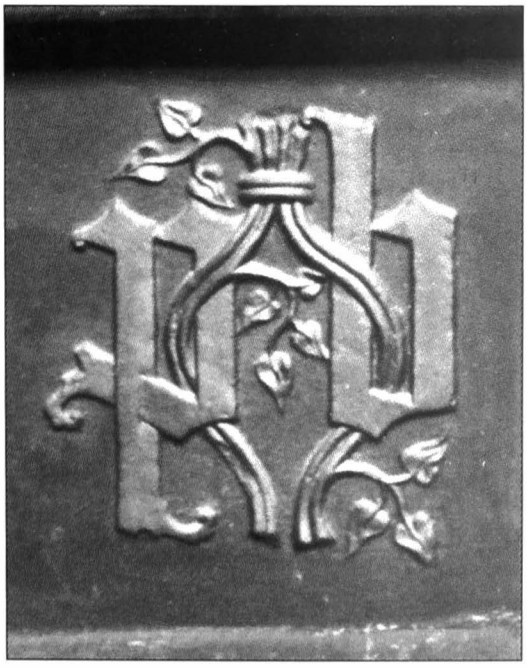
Tegels uit het kasteel van Middelburg

Marc Martens

Bij graafwerken op de site van het kasteel van Middelburg werden in de voorbije junimaand op een diepte van ruim 1,5 m onder het maaiveld en duidelijk in de vroegere kasteelwal, twee vloertegels gevonden die zonder meer uniek mogen heten: een draagt de initialen van de stichter van Middelburg en bouwheer van het kasteel, Pieter Bladelin (ca. 1410-1472), de andere is versierd met de vuurslag, het embleem van Bourgondië. Ze moeten dus behoord hebben tot de oorspronkelijke opschik van het kasteel en zijn alleen al daarom interessant, maar ook in technisch opzicht, namelijk witte faience met blauwe beschildering, zijn ze voor die tijd en onze streken uitzonderlijk, waardoor hun archeologische betekenis het lokale belang ruim overstijgt.

Meest opmerkelijk is de tegel met daarop in sierlijke gotische letters **pb**, het naamembleem van Pieter Bladelin, zoals het ook voorkomt op een sluitsteen in het gewelf van de buitengalerij van het hof Bladelin in de Naaldenstraat te Brugge en op zijn graftombe in de kerk van Middelburg. Als het zegel aan een oorkonde of de handtekening onder een document of op een kunstwerk getuigen deze letters: dit is van Pieter Bladelin. Ze zijn het "teecken" van Bladelin, zoals het, naast zijn wapen, ook nog aangebracht was op liturgische gewaden die ooit in zijn kerk in gebruik waren[1].

Naamembleem van Pieter Bladelin op een sluitsteen in het Hof Bladelin te Brugge en op zijn graftombe in de kerk van Middelburg.

Blauw-witte faiencetegel met de initialen van Pieter Bladelin (Verz. P. Verstraete, Middelburg).

Binnen een vierkantige aflijning vormen de letters, die verbonden zijn door een kettinkje van vier schakels, het hoofdmotief op de vlechtband waarmee de tegel over zijn hele lengte en bijna volle breedte versierd is; ze worden aangevuld met stippen en bladranken, een toespeling op de naam Bladelin[2]. De vlechtband wijst er meteen op dat het hier om een randtegel gaat, wat overigens ook blijkt uit de afmetingen, 10,5 cm breed bij een bewaarde lengte van 11,5 cm; de lengte van de tegel bedroeg, voortgaande op de verdeling van de ornamenten, wellicht zo'n 12,5 cm.

Vuurslag

De tweede tegel is eigenlijk een brokstuk, maar daarom niet minder belangwekkend. Het gaat om het middengedeelte van een wellicht vierkante tegel met een zijde van, naar de dispositie van het motief te oordelen, ongeveer 15 cm. Het motief in kwestie is een vuurslag met wegschietende vonken; de vuursteen die er normaliter bij hoort, is hier net zoals een groot deel van het blad van het vuurstaal, afgesleten, maar in de slijtageplek herkenbaar.

Faiencetegel met Bourgondische vuurslag (Verz. P. Verstraete, Middelburg).

Kacheloventegel met de wapens van Lodewijk van Gruuthuse en Gruuthuse-Van Borsele en vuurslagen als ornament (Verz. P. Verstraete, Middelburg).

De vuurslag is sinds Filips de Goede het embleem bij uitstek van het hertogelijk huis van Bourgondië; het erbij horende devies luidt *Ante ferit quam flamma micet*: hij slaat vóór de vlam opvonkt. Nergens is dat embleem zo uitdrukkelijk en consequent toegepast als in de ornamentiek van de Orde van het Gulden Vlies, door Filips de Goede in 1430 in Brugge ingesteld. Zo hebben de schakels van de ordeketen de vorm van met de voluten ineen hakende vuurslagen, en ook de gewaden van de orde en paramenten of boekverluchtingen die ermee in verband staan, zijn ermee versierd.

Vanaf 1440 was Bladelin in vaste dienst van Filips de Goede[3], mogelijk vanaf 1447, maar zeker vanaf 1450 was hij schatbewaarder van het Gulden Vlies[4], jaartal dat samenvalt met de afwerking van het kasteel van Middelburg[5]. Met dergelijke tegels heeft Bladelin dus duidelijk zijn band en identificatie, indien niet noodzakelijk met de Gulden Vliesorde, dan toch met het hertogelijk Hof van Bourgondië tot uitdrukking willen brengen. Er is op de kasteelsite van Middelburg trouwens nog een ander uitzonderlijk stuk aardewerk aan het licht gekomen met daarop de vuurslag als embleem, een nisvormige kacheloventegel met gotische versiering namelijk, met in de bovenhoeken van het frontale plat links het wapen van Lodewijk van Gruuthuse, rechts het gedeelde wapen Gruuthuse-Van Borsele[6], en in de zwikken van de driepas onder het spitsboogornament een vuurstaal. Een dergelijke kacheltegel in Middelburg is niet anders te verklaren dan door het feit dat Bladelin en Lodewijk van Gruuthuse tal van keren in opdracht van de hertog samenwerkten[7] en met elkaar bevriend waren.

Wegens het ontbreken van een randstrook valt het niet met zekerheid uit te maken of de as van de vuurslag parallel liep met, dan wel diagonaal stond op de rand van de tegel. Diagonaal zou er immers kunnen op wijzen dat hij, samen met drie gelijke tegels, het middengedeelte vormde van een compositie zoals die bekend is van verscheidene voorstellingen, o.m. in de versierde randen van manuscripten, waarbij vier vuurslagen, met de silexen naar elkaar gericht, voorkomen in de hoeken van een sint-andrieskruis, een ander en ouder symbool van Bourgondië. Sint-Andreas was namelijk de patroon van Bourgondië én van de Vliesorde. Van een andreaskruis dat we dan in de randzones zouden verwachten, normaal in de vorm van twee gekruiste boomstammen, is op het tegelfragment echter geen spoor te bekennen. Daarentegen vormde het driemaal herhaalde klaverbladornament op een der zijden van het fragment, een herneming overigens van het klaverblad waarop de voluten van de vuurslag eindigen, wellicht een rondom doorlopende randversiering.

Een standlijn van de vuurslag evenwijdig met de tegelrand lijkt dus waarschijnlijker. Van een vloerpatroon dat daarmee mogelijk werd, krijgen we een illustratie door de schitterende opdrachtminiatuur in de *Roman de Girart de Roussillon* die aan Filips de Goede toebehoorde[8]. Ze stelt de hertog voor die, tronend onder een baldakijn, het boek ontvangt uit de handen van de kopiist of miniaturist. Aan Filips' linkerzijde staan zijn zoon Karel en verscheidene Vliesridders, rechts van hem kanselier Rolin, Jean Chevrot, bisschop van Doornik, en andere raadsheren. Op geen enkele van dergelijke of vergelijkbare miniaturen is Pieter Bladelin onfeilbaar aan te wijzen op grond van de fysionomie waarmee we hem kennen uit de Bladelintriptiek, toegeschreven aan Rogier vander Weyden, maar ze geven een perfecte indruk van de wereld waarin hij dagelijks omging.

Technische aspecten en herkomst

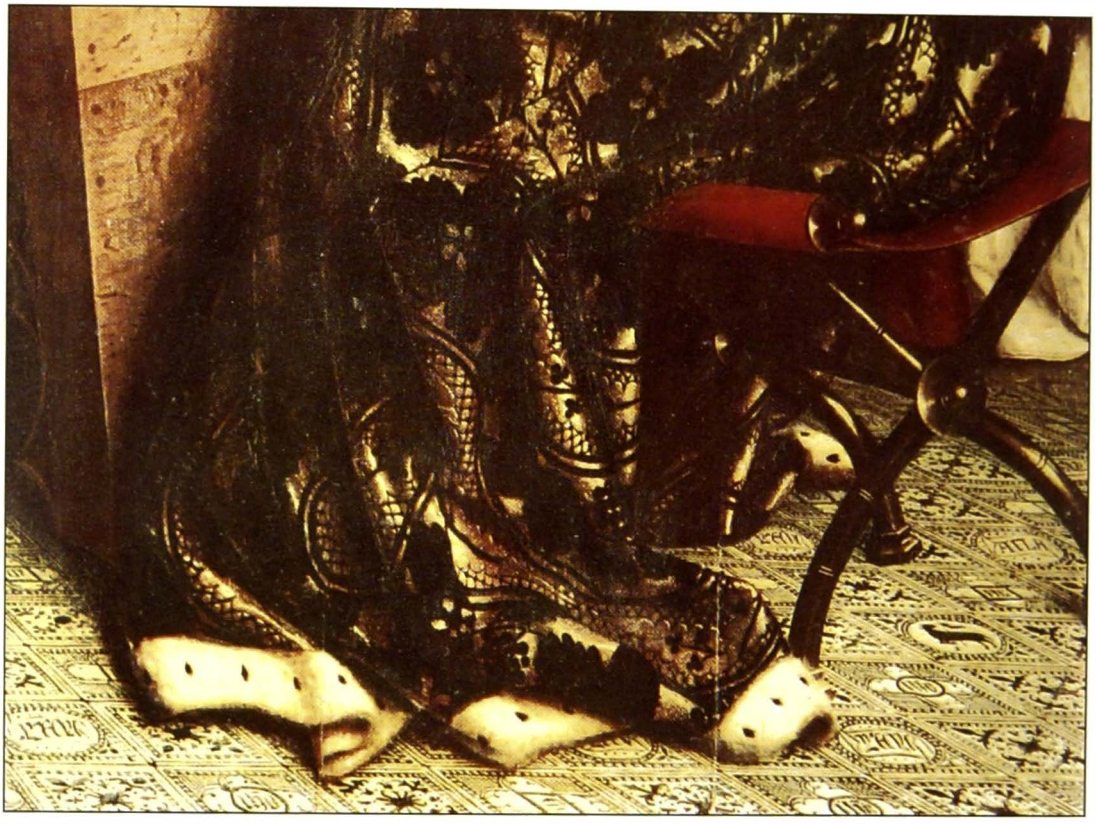
De oppervlaktematen van de tegels werden hiervóór bij benadering opgegeven; ze hebben een dikte van 2 cm. Hoewel daar voorlopig geen absoluut bewijs van is, nemen we aan dat beide tegels bij eenzelfde vloercompositie hoorden.

Miniatuur uit Ms. 2549 van de Nationalbibliothek te Wenen: Filips de Goede neemt de Roman de Girart de Roussillon in ontvangst. De vloertegels zijn versierd met vuurslagen.

Ze zijn vervaardigd uit een fijne, crèmewit bakkende klei; de tegel met de initialen van Bladelin heeft een lichtroze kern, die met de vuurslag een kern die naar het gelig roze zweemt. Bij de eerste tegel is de rand naar onder toe afgeschuind om beter los te komen uit de vorm. Het oppervlak van beide is bedekt met een wit tinglazuur, i. e. loodglazuur waaraan tinoxide is toegevoegd, en werd beschilderd met blauw, verkregen door kobaltoxide, dat bij een tweede bakking werd verglaasd met de witte ondergrond. De vlammen op de tegel met vuurslag zijn paars, een tint die wordt bekomen door mangaanoxide aan het glazuur toe te voegen; de vuursteen was waarschijnlijk okergeel van kleur.
Dergelijke flinterdunne glazuurlagen zijn bijzonder gevoelig: bij de minste slijtage worden decoratie en achtergrond gewist en verschijnt de kleur van de gebakken klei.

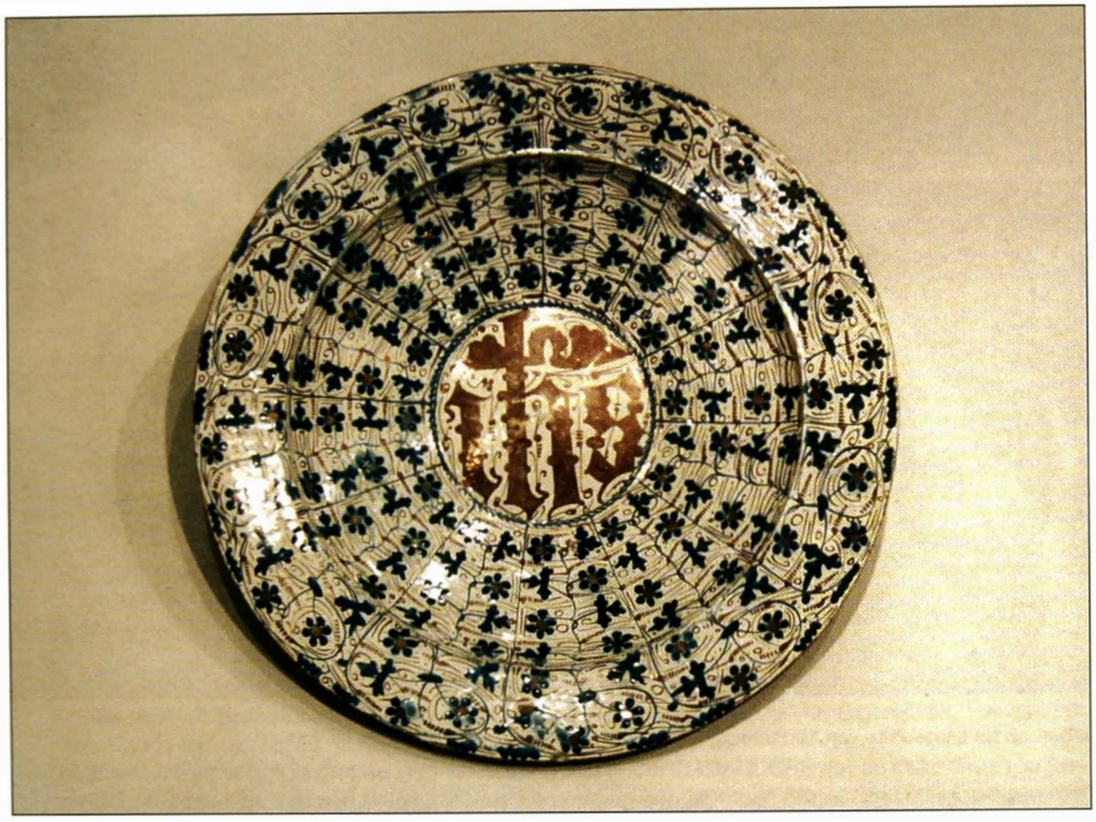
Witte tegels met opgeschilderde blauwe versiering waren in de 14de en 15de eeuw een specialiteit van Spaanse ateliers in o.m. Malaga, Granada en Valencia. Vooral de stadjes Manises en Paterna nabij Valencia waren bekend om dat soort aardewerk[9]. De techniek, Moors van oorsprong, werd vanuit Spanje naar Italië geëxporteerd en wordt naar het productiecentrum Faenza aldaar, faience genoemd. In Italië kwam een veelkleurige beschildering van de producten in zwang; dergelijke ceramiek wordt majolica genoemd.

Faiencetegels op het paneel met de musicerende engelen uit het Lam Godsretabel van Van Eyck, Gent St.-Baafskathedraal.

De Spaanse tegels zijn de voorlopers van de Portugese azulejo's, waarvan de productie een aanvang nam omstreeks 1550, en van de Hollandse ("Delftse") blauwe tegels, waarvan de techniek op het eind van de 16de, begin 17de eeuw vanuit Vlaanderen en meer bepaald Antwerpen werd geïmporteerd. In Antwerpen zelf ging de productie van majolica, geïnspireerd door de Italiaanse ateliers, kort na 1500 van start.

Vloertegels met okergeel, roodbruin of groen loodglazuur en al dan niet voorzien van een lichtgele decoratie in slibtechniek, waren vanaf ca. 1200 tot ca. 1550 vrij algemeen verspreid in onze streken en werden o.m. vervaardigd in abdijen [10]. Ze zijn dan ook met honderden bewaard in musea en private collecties. Voor de blauwbeschilderde tegels uit het kasteel van Middelburg daarentegen bestaat in eigen streek nauwelijks gelijktijdig vergelijkingsmateriaal. Tot de schaarse voorbeelden behoren een twintigtal deels fragmentaire vloertegels van uiteenlopende afmetingen, die in het begin van de 20ste eeuw werden gevonden nabij het Gruuthusepaleis in Brugge, maar nog niet werden gepubliceerd [11]. Ook in dit geval gaat het zeker voor een deel om gepersonaliseerde ceramiek, voorzien van de insignes van de opdrachtgever: een paar zijn versierd met gotisch getekende initialen, verbonden door een zogenaamde liefdesknoop, enkele brokstukken dragen de voet van een mortier, het embleem van Lodewijk van Gruuthuse. De tegels hebben een oranje scherf, wat wijst op een ander productiecentrum dan die uit Middelburg; bij een aantal ervan is voor de beschildering naast blauw nog een ruimer kleurenpalet gebruikt.

Schotel in faience, beschilderd met blauw en goudluster, afkomstig uit Menisa en gedateerd eind 15e eeuw. Damme, museum Sint-Janshospitaal.

De twee tegels uit het kasteel van Middelburg zijn met grote precisie te dateren in het midden van de 15de eeuw en exclusief, want zeker op bestelling uitgevoerd; de techniek in het algemeen, de bleke scherf van het baksel en wat vooral de Bladelintegel betreft de verfijnde decoratie, te vergelijken met die van tegels[12] en van vaatwerk uit de omgeving van Valencia, doen ons aannemen, en dit tot nader inzicht, dat het om import uit Spanje, vermoedelijk Manises gaat. Analyse van de klei kan hierover in de toekomst uitsluitsel geven.

Vorstelijk

Hoezeer de Spaanse blauwe tegels in trek waren bij de hoogste sociale klasse mag blijken uit het feit dat de hertogen van Berry en van Bourgondië omstreeks 1380 Spaanse tegelaars in dienst namen om de vloeren van residenties zoals Bourges, Poitiers, Mehun-sur-Yèvre, Dijon en Hesdin te bekleden[13]. O.m. in Poitiers werd daarvoor een lokale productie opgestart[14].

In elk geval waren blauwbeschilderde faiencetegels een uitzonderlijke luxe. De exemplaren die onlangs op de kasteelsite van Middelburg zijn gevonden, getuigen van de rijkdom, de materieel zelfs bijna vorstelijke status waarmee Bladelin, *riche des biens de fortune outre mesure*[15], *ung des puissans et des riches hommes d'avoir de la conté de Flandres*[16], zich kon omringen. Bij Bladelin kwamen trouwens vorsten over de vloer[17].

Opgravingen op de kasteelsite van Middelburg, juli-augustus 2002.

Om een indruk te krijgen van vloeren uitgevoerd in dit materiaal zijn we aangewezen op 15de-eeuwse miniaturen zoals hierboven reeds aangehaald met betrekking tot de tegel met de vuurslag, of op schilderijen zoals van Eycks Annunciatie in de National Gallery of Art in Washington, collectie Mellon, de panelen met de zingende en musicerende engelen uit het Lam Godsretabel in de kathedraal van Gent [18] of de Madonna met kanunnik vander Paele in het stedelijk Groeningemuseum te Brugge. In een meer burgerlijke context treffen we ze o.m. aan op de portretten van het Italiaanse bankiersechtpaar Pierantonio Baroncelli - Maria Bonciani, geschilderd door de Meester van de Baroncelli-portretten en bewaard in het Museo degli Uffizi in Firenze. Baroncelli volgde Tomaso Portinari op in het bankfiliaal van de Medici te Brugge, waar ook de portretten moeten ontstaan zijn.

Opgravingen

De hier besproken tegels en andere opmerkelijke vondsten gaven aanleiding tot een opgraving volgens de regels tijdens de maanden juli en augustus van 2002; ze werd geleid door de heren Wim De Clercq en Steven Mortier, medewerkers van respectievelijk de dienst Cultuur van de provincie Oost-Vlaanderen en van het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium. Daarbij werd het terrein, waarop reeds het basement van de halfronde flankeertoren zuidelijk van de toegang tot het kasteel en enkele aanpalende muurgedeelten waren aangesneden, afgepaald en uitgemeten, profielen werden zuiver gesteld, bouwresten geregistreerd en ingetekend, organische resten verzameld en allerlei stalen genomen; bij onderzoek van de walgracht kwamen, naast het gewone 15e tot 17e-eeuwse gebruiksgoed, tal van voorwerpen aan het licht die andermaal getuigen van rijkdom en klasse.

Het aangetroffen materiaal is thans tijdelijk overgedragen aan diverse gespecialiseerde personen en instellingen voor verdere studie, waarna publicatie van de resultaten kan volgen.

Als in de toekomst verder opgravingen op de kasteelsite van Middelburg zullen uitgevoerd worden, dan zullen de hier besproken faiencetegels wellicht niet de enige exemplaren blijven. Het is in elk geval voorspelbaar dat ze ooit nog, net als andere vondsten uit Middelburg, zullen pronken in de vitrines van voorname tentoonstellingen.

Met dank aan de heer Paul Verstraete, Middelburg,
de heer Hubert De Witte van de Stedelijke Archeologische Dienst te Brugge,
de heer Stéphane Vandenberghe, conservator van het Gruuthusemuseum te Brugge,
en aan Mieke Dejonghe, conservator van het museum van het Sint-Janshospitaal te Damme.

Noten

1 "De waepenen ende teeckenen van Bladelincx", vermeld in een inventaris van kerkgoederen die in 1653-1658 uit Brugge naar Middelburg terugkeerden: Brussel, Koninklijke Bibliotheek, Handschriften, Fonds V.H. nr. 16565, f° 62-66.

2 Wat niet onverzoenlijk is met de veronderstelling van F. DEBRABANDERE dat de stam Blad zou verwijzen naar het blad van een zwaard of naar een zwaard zonder meer: *Namen van Bruggelingen met naam – Bladelin*, in *Brugge die Scone*, 1983, I, p. 14; *Verklarend Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, deel 1, Brussel, 1993, p. 146.

3 Marc MARTENS: *Pieter Bladelin, ca. 1410-1472, en Middelburg in Vlaanderen, 1444-1994. Een biografie van Pieter Bladelin, ... Catalogus bij de tentoonstelling...* Middelburg, 1994, p. 6, met de daar opgegeven bibliografie.

4 Françoise DE GRUBEN: *Les châpitres de la Toison d'Or à l'époque bourguignonne, 1430-1477*. Leuven, 1997, p. 29, 30 + n., p. 257-258 + n., 264 + n., 494, 495; Marc MARTENS: *Nieuwe biografische gegevens over Pieter Bladelin, de stichter van Middelburg.* In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem*, 5 (1999), p. 246-247.

5 Voor de geschiedenis van het kasteel, zie Marc MARTENS: *Het kasteel van Middelburg.* In *Jaarboek van de heemkundige kring Het Ambacht Maldegem,* 3 (1997), p. 175-189.

6 De Latijnse en de andreaskruisen zijn in beide wapens foutief geplaatst, d.w.z. van kwartier gewisseld, wat allicht te wijten is aan de ontwerper van de mal waarin het front van de kacheltegel werd gevormd.
Lodewijk van Gruuthuse huwde in 1455 met Margaretha van Borsele, dochter van Hendrik, heer van Veere en admiraal van Holland, Gulden-Vliesridder, en van Johanna van Halewyn; in 1461 werd hij opgenomen in de orde van het Gulden Vlies. 1455 dus geeft een terminus post quem voor deze kacheloventegel, terwijl het zo goed als uitgesloten is dat hij na Bladelins dood in april 1472 zou geplaatst zijn.

7 De collectie van het Gruuthusemuseum bezit zelf slechts een tweetal kacheloventegels met respectievelijk de wapens van Lodewijk van Gruuthuse en zijn echtgenote en het vurende mortier, embleem van Gruuthuse. Ze worden gedateerd tussen 1455 en 1472 en toegeschreven aan een productiecentrum in de Maasvallei of het Rijnland. Qua decoratie verschillen ze wezenlijk van de tegel gevonden in Middelburg; bovendien zijn ze grotendeels gereconstrueerd uit scherfmateriaal, gevonden op het binnenplein van het Gruuthusepaleis in het begin van de 20ste eeuw. Zie daaromtrent Stéphane VANDENBERGHE: *Fragmenten van de kacheloven van Lodewijk van Gruuthuse te Brugge.* In *Jaarboek 1987-1988 - Stad Brugge, Stedelijke Musea.* Brugge, 1989, p. 188-194, en IDEM, *Kacheloventegels.* In: Maximiliaan P.J. MARTENS e.a.: *Lodewijk van Gruuthuse, mecenas en Europees Diplomaat, ca. 1427-1492.* Brugge, 1992, p. 61-62.

8 Wenen, Nationalbibliothek, Manuscript 2549.

9 De productie, die hier "terre de Valence" of "valenschwerc" werd genoemd, bestond ook uit schotels, borden en ander vaatwerk. Het meest luxueuze daarvan was behalve met blauw, ook versierd met goudluster; bijzonder karakteristiek zijn de fijne blad- en bloemrankornamenten. Voor Vlaanderen

was Sluis een belangrijke invoerhaven: Antoon VIAENE: *Valenschwerc. Hispano-Moreske faience op de galeien in Sluis (1441) en in musea van Damme en Brugge.* In *Biekorf*, jg. 71(1970), p. 46-50. Wat specifiek het Spaans-Moorse aardewerk betreft dat bewaard wordt in het museum van het Sint-Janshospitaal te Damme, zij verwezen naar een artikel met uitvoerige bibliografische verwijzingen van A. MARS en J. TERMOTE: *Spaanse majolica in het museum van het Sint-Janshospitaal te Damme.* In *West-Vlaamse Archeologica*, jg. 3 (1987), nr. 3, p. 93-100.

10 In Maldegem zijn dergelijke tegels, w.o. een paar met versiering, aangetroffen op de site van de voormalige abdij van Zoetendale. Er is echter nog geen enkele aanwijzing dat ze daar zouden vervaardigd zijn. Volgens E.T. in *Ons Heem*, jg. XV, 5-6 (1961), p. 159, zou er in Maldegem tijdens de Middeleeuwen een bloeiende tegelindustrie geweest zijn op 's Tegelhille, vermeld in 1465 en 1559: "an noortzijde anden waterganck voor den noortbrouck ligghende ande Leye genoempt Stegelhil".

11 Een vijftal ervan werden afgebeeld bij Jules HELBIG: *Ancienne céramique de carrelage et de revêtement en Belgique.* In *Revue belge d'Archéologie et d'Histoire de l'Art,* XXII (1953), nr. 3-4, p. 229.

12 Wat tegels betreft waren we beperkt tot afbeeldingen, o.m. in Santiago de Compostela. 1000 jaar Europese Bedevaart, Gent, 1985, p. 320, waar twee tegels uit Manises met florale randversiering.

13 Christopher NORTON: *Carreaux de Pavement du Moyen Age et de la Renaissance. Collections du musée Carnavalet.* Paris, 1992, p. 69 ; J. HOUDOY: *Les faïences de Philippe le Hardi.* In: *Gazette des Beaux-Arts*, 1872, p. 93-96 ; HELBIG, a.w., p. 227 ; Martine CARETTE en Didier DEROEUX: *Carreaux de pavement médiévaux de Flandre et d'Artois (XIIIe-XIVe siècles).* Arras, 1985, p. 140-141 en pl. XIX; Philippe BON: *Les premiers "bleus" de France. Les carreaux de faïence au décor peint fabriqués pour le duc de Berry, 1384.* Mehun-sur-Yèvre, 1992, passim.

14 Philippe BON: a.w., p. 62-63.

15 Georges CHASTELLAIN: *Oeuvres.* Ed. H. Kervyn de Lettenhove, T. V, Brussel, 1864, p. 44

16 Olivier DE LA MARCHE: *Mémoires.* Ed. H. Beaune en J. D'Arbaumont, T. II, Parijs, 1884, p.85.

17 Filips de Goede overnachtte er van 21 op 22 februari 1463, Karel de Stoute verbleef in juni 1470 een week in Middelburg, waar zijn echtgenote en dochter al enkele dagen eerder waren aangekomen (zie Marc MARTENS: *Voornaam bezoek te Middelburg. De kermisweek van 1470.* In: *Heemkundige bijdragen uit het Meetjesland*, jg. 7 (1993) nr. 3, p. 97-104), en alhoewel er geen bewijs van is, zijn wij ervan overtuigd dat de gevluchte koning Edward IV van Engeland er in het gezelschap van Gruuthuse bij zijn tocht van Den Haag naar Oostkamp, die via Aardenburg verliep (Maximiliaan P.J. MARTENS, a.w., p. 25), op 27 december 1470 is afgestapt en er misschien ook tijdens zijn verblijf in Brugge van 13 januari tot 19 februari 1471 is langs geweest. Terwille van Bladelin zou de koning in dezelfde maand februari de tolvrije handel in Engeland verlenen aan de Middelburgse koperslagers (zie Marc Martens, a.w. onder voetnoot 3, p. 14, 33 en daar opgegeven bibliografie).

18 Elisabeth DHANENS: *Het retabel van het Lam Gods in de Sint-Baafskathedraal te Gent.* Gent, 1965, p. 62, spreekt van "een vloer uit blauwwitte azulejostegels".

De familie de Schepper uit het Broekelken in Adegem

Een overzicht van de afstamming, de nakomelingen en de geschiedenis van de hoeve

Jozef De Schepper en Etienne Dauwels *

Ruim 110 jaar geleden, op 5 mei 1892, vestigden de echtgenoten Louis (Lodewyk) De Schepper en Nathalie Verheecke zich samen met hun acht kinderen op een hofstede aan de zuidkant van het Broekelken (vroeger nr. 2, heden nr. 17) in Adegem. Op dat ogenblik stonden er in het Broekelken twaalf huizen, waarvan slechts vier aan de zuidkant. Tussen 1892 en 1898 werden er in het gezin nog 4 kinderen geboren.

Herkomst en levensloop van Louis De Schepper en Nathalie Verheecke

Louis De Schepper werd geboren in de Eibeystraat nr. 25 (grondgebied Moerkerke) als zoon van Petrus (1817-1904) en van zijn eerste echtgenote Regina Hutsebaut (1829-1876). Nathalie werd eveneens geboren in de Eibeystraat in nr. 47 (grondgebied Maldegem) als dochter van Ferdinand Verheecke (1810-1878) en van Anna Catharina Boterberge (1809-1884).

Het Eibey is een zeer oude verbindingsweg tussen Moerkerke en Maldegem.

Na hun huwelijk in 1877 vestigden Louis en Nathalie zich in de Heirweg nr. 7 in Donk. Louis was landarbeider en Nathalie huisvrouw en herbergierster. Op 5 mei 1892 vestigden ze zich samen met hun kinderen in het Broekelken en begonnen er een landbouwbedrijf. In 1918 verhuisden ze naar een kleinere hoeve aan de Staatssteenweg nr. 27 in Adegem, met een uitweg langs de Statiestraat (nu Canadezenlaan). Moeder Nathalie, die ondertussen ernstig ziek geworden was, stierf er in 1920. Vader Louis (Lodewyk) overleed in 1926.

De afstamming van Louis De Schepper

De vroegere stamvaders van Louis De Schepper kunnen met zekerheid achterhaald worden tot het begin van de zestiende eeuw (tabel 1). Ze leefden oorspronkelijk in Oedelem, maar kwamen in de loop ter tijden over Assebroek ten slotte in Moerkerke aan.

Louis De Schepper (1854-1926) behoorde alzo tot de 10e generatie na Claes De Schepper (geboren ± 1525). Deze oudst bekende stamvader werd teruggevonden in de staten van goed van het Brugse Vrije, anno 1578. Er zijn vermoedens dat ene Hannekin (Jan) De Schepper, geboren vóór 1516 de vader zou zijn van Claes De Schepper. Indien dit vermoeden juist zou zijn, dan is de oudste gekende stamvader Pieter De Schepper, geboren omstreeks 1385 en overleden na 1427. Dan zou Louis De Schepper niet tot de 10e, maar reeds tot de 15e gekende generatie behoren.

* Achterkleinzonen van Louis De Schepper.

Geloofd zij Jesus Christus, Amen.

✠

BID VOOR DE ZIEL

van

LODEWYK DE SCHEPPER

weduwnaar van

NATHALIA VEREECKE

geboren te Moerkerke den 23 Juli 1851 en overleden te Adegem den 6 Mei 1926,

Versterkt door de H. H. Sacramenten.

Lid der Broederschappen van den H. Franciscus Xaverius, van het H. Hert, de H. Barbara enz.

Hij was een rechtschapen en werkzaam man, getrouw aan de oefeningen van den godsdienst, matig en geschikt van zeden, rechtzinnig van hert, het kwaad schuwende en tevens een zorgzame vader. Daarom werd hij door iedereen geacht en bemind.

Een levendig geloof, eene diepe godvruchtigheid ondersteunden hem in de dagen van kwelling: hij aanschouwde de dood met een gerust gemoed, omdat deze voor hem een oorsprong van eeuwig geluk moest wezen. In de vrees des Heeren geleefd hebbende, is hij in vrede gestorven

En gij mijn geliefde kinderen en kleinkinderen, gij weet hoezeer ik u lief had en wat zorgen ik onophoudelijk voor u gedragen heb, bewaart in uwe herten de gedachtenis van uwen vader; bemint elkander en blijft onverbrekelijk getrouw aan al uwe christelijke plichten, opdat gij ook met mij op uw sterfbed moogt zeggen Heer ik heb U altijd getrouw gediend.

Bermhertige Jesus, geef hem de eeuwige rust

7 j. en 7 quadr. afl.

Adegem, W. J. De Smidt & kinders

Doodsprentje van Louis (Lodewyk) De Schepper.

Geloofd zij Jesus-Christus, Amen.

✠

BID VOOR DE ZIEL

VAN

NATHALIA VERHEECKE

echtgenoote van

LODEWYK DE SCHEPPER

geboren te Maldegem den 31 Augusti 1853 en overleden te Adegem den 2 November 1920

Versterkt door de H. H. Sacramenten.

Zij was eene deugdzame en rechtzinnige vrouw. Zij wandelde in vrede en rechtzinnigheid Doch bovenal was zij eene goede moeder, met eene waakzame oog heeft zij de zaken van haar huis nagezien en haar brood in ledigheid niet geeten Aan hare kinderen heeft zij deugdzame lessen en christene deugden ten erfdeele achtergelaten.

Zij heeft veel geleden, doch zij verdroeg hare pijnen met volle onderwerping aan Gods wil en zij wachtte in stichtende gelatenheid de komst des Heeren.

Beminde echtgenoot weesmiet ontroostbaar in uwen weedom! dat de vrede waarin ik getreden ben in u de droefheid stille, welke gij over mijne dood gevoeld.

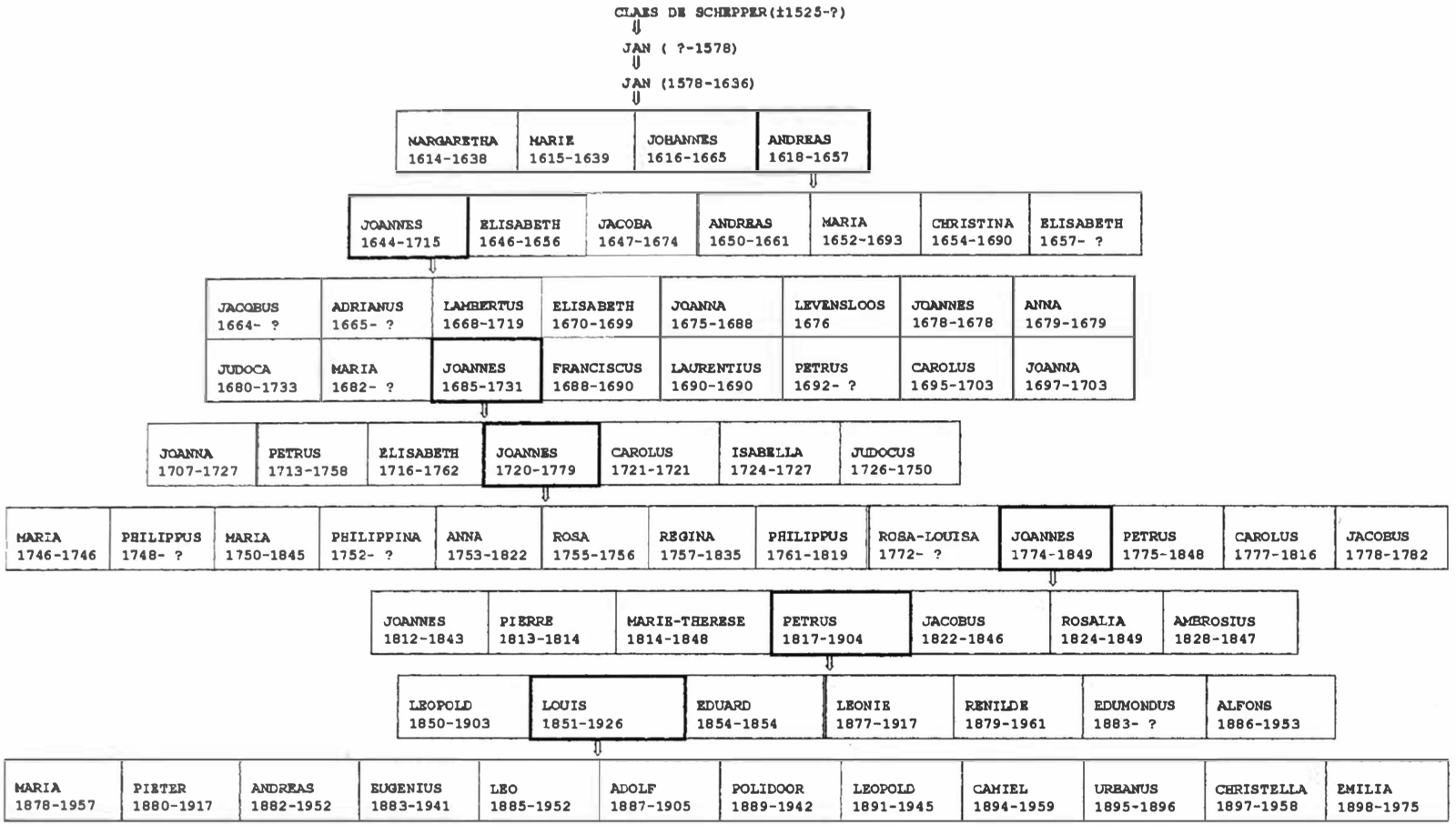
En gij mijne lieve kinderen gij zijt getuigen geweest van mijnen arbeid en mijne zorgen voor u; oefent het goed dat gij van mij gezien hebt en de God van vrede zal met u zijn Vergeet mij niet in uwe gebeden

Bermhertige Jesus, geef haar de eeuwige rust

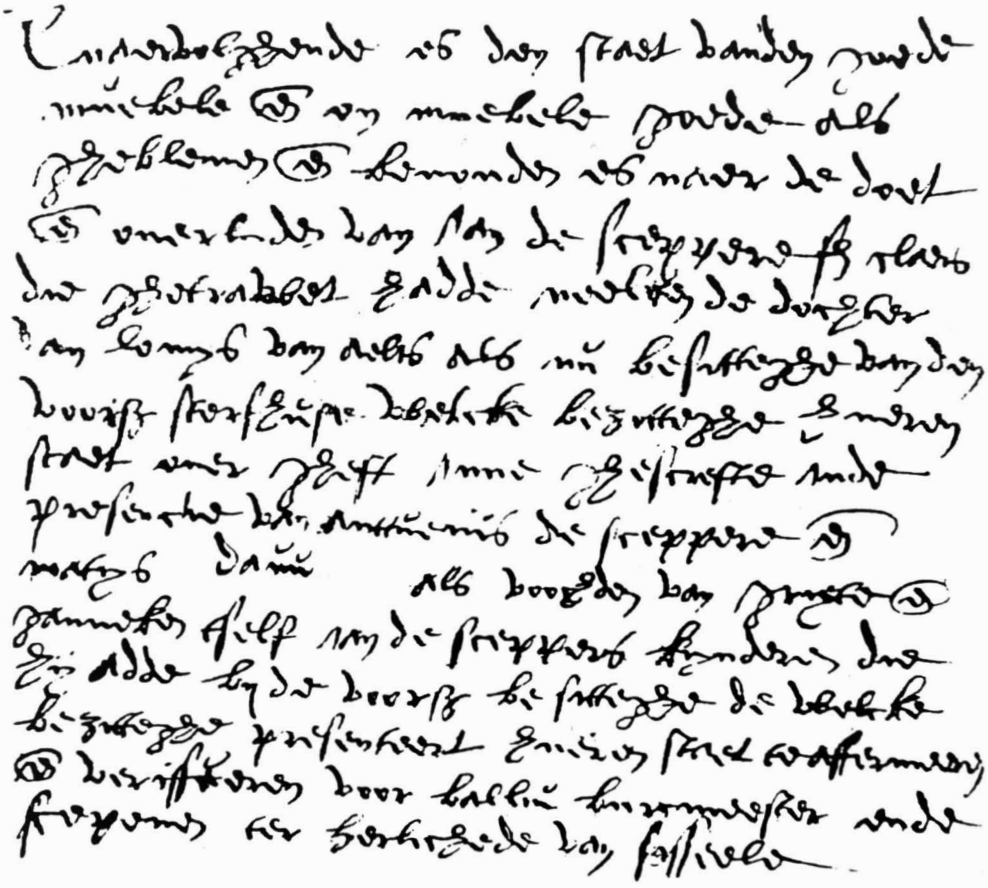
7 jaren en 7 quad. afl.

Adegem drukk. W. J. De Smidt en kinderen.

Doodsprentje van Nathalie Verheecke.

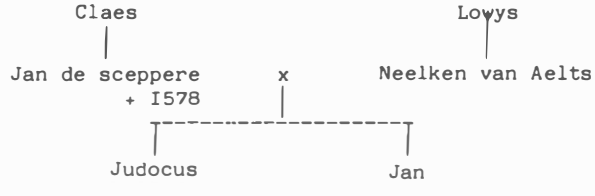

Tabel 1: De genealogie van **Louis De Schepper** (de vetomrande vakjes duiden de stamvader aan) (een dubbele lijn tussen twee kinderen duidt op een tweede huwelijk)**.**

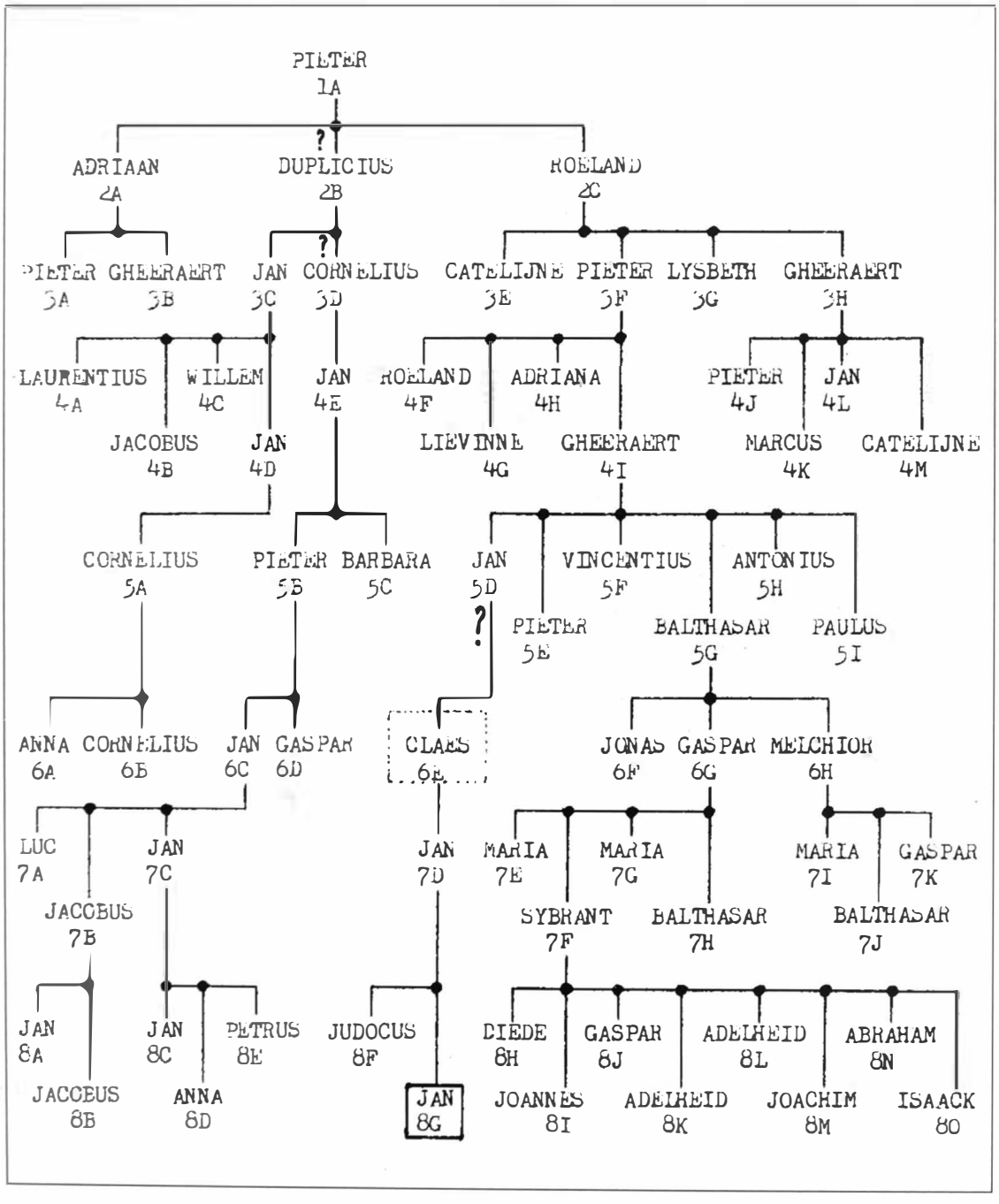

Hiernaevolghende es den staet vanden goede muebele ende inmuebele goede als gheblevnen ende bevonden is naer de doet ende overlijden van Jan de Sceppere filius claes die ghetrawet hadde neelken de dochter van lowys van aelts als nieuwen besitteghe vanden voorzeiden sterfhuze welcke besitteghe hueren staet dener gheft anne ghesorefte ende presenthe van Anthonius de sceppere ende matys davu als vooghden van jochse ende janneken tself van de Sceppere kinderen die hij adde by de voorzeiden besitteghe de welcke besitteghe presenteert huere staet te affirmeeren ende veriffteren voor de balliu burgmeester ende scepene ter herbergede van Sisseele

---

Staten van Goed van het Brugse Vrije. Anno 1578. Claes De Schepper.

Vermoedelijke stamboom van Claes De Schepper.

	Geboorte		Overlijden		Huwelijk
	Plaats	Datum	Plaats	Datum	Datum
Ouders					
1. Louis	Moerkerke	23/07/1851	Adegem	06/05/1926	06/04/1877
2. Nathalie	Maldegem	31/08/1853	Adegem	02/11/1920	06/04/1877
Kinderen					
1. Maria Magdalena	Maldegem	21/12/1878	Eeklo	30/10/1957	27/10/1905
2. Pieter Bernard	Maldegem	17/09/1880	Congo	16/03/1917	
3. Andreas	Maldegem	18/09/1882	Canada	/1952	
4. Eugenius Josephus Aloysius	Maldegem	27/10/1883	Adegem	02/02/1941	20/07/1906
5. Leo Josephus	Maldegem	26/04/1885	Brugge	24/01/1952	05/09/1906
6. Adolf Lodewijk	Maldegem	14/07/1887	Adegem	04/03/1905	
7. Polidoor	Maldegem	04/11/1889	Eeklo	05/01/1942	
8. Leopold Henri Marie	Maldegem	28/12/1891	Brugge	25/05/1945	19/05/1920
9. Camiel Joseph	Maldegem	22/04/1894	Adegem	29/08/1959	30/06/1921
10. Urbanus Rene	Maldegem	02/11/1895	Adegem	15/07/1896	
11. Christella Urbana Adriana	Maldegem	13/07/1897	Kortrijk	03/02/1958	26/11/1919
12. Emilia Camilla Clementina	Maldegem	20/08/1898	Engeland	13/05/1975	

Tabel 2: Het gezin Louis De Schepper - Nathalie Verheecke

1913: Het gezin van Louis De Schepper en Nathalie Verheecke
Van links naar rechts:
Zittend: Pieter, vader Louis, moeder Nathalie, Maria.
Staand: Christella, Polidoor, Andreas, Eugenius, Leo, Leopold, Camiel, Emilia.

Levensloop van de twaalf kinderen van Louis De Schepper en Nathalie Verheecke:

De plaats en datum van geboorte, de plaats en datum van overlijden en eventueel de datum van hun huwelijk van de beide ouders en hun twaalf kinderen zijn aangegeven in tabel 2.

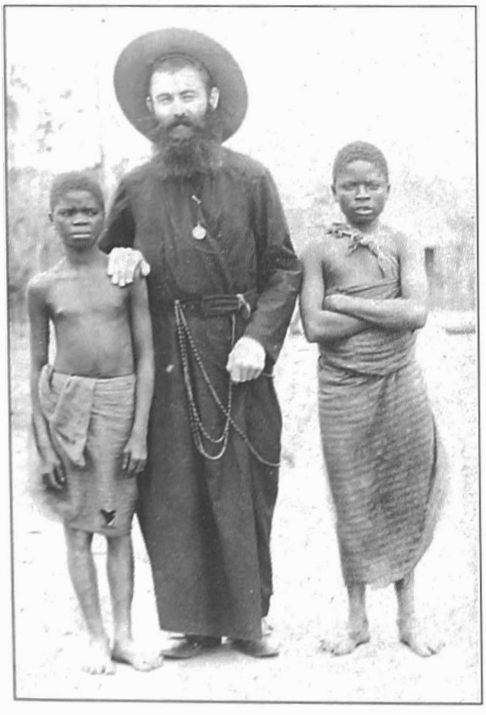
1. **Maria Magdalena** "Tante Maria van Balgerhoeke" (familietak Balgerhoeke-Eeklo). Huwde in 1905 met Bernard Matthijs, afkomstig van Maesbone in Adegem. De echtgenoten vestigden zich in de Krommewege 18 in Maldegem, waar zij een landbouwbedrijf uitbaatten. Op 8 mei 1908 verhuisden ze naar het Populierken nr. 50 in Adegem. Het gezin kreeg zes kinderen (Adonia, Adhemar, Leo, Emma, Andreas, Anna). Allen verhuisden in maart 1914 van Adegem naar de Vrombautstraat nr. 52 in Eeklo. Vader Bernard Matthijs stierf in 1938. In mei 1951 verhuisde moeder Maria Magdalena met haar zoon André en zijn gezin naar Balgerhoeke. Deze familietak Eeklo kreeg 30 kleinkinderen (Matthys, Landuyt en Boudonck) en 58 achterkleinkinderen. Van de zes kinderen is alléén Adhemar (°1909) nog in leven en woont in Eeklo.

2. **Pieter Bernard** "Broeder Eleutherius"
Op 16 mei 1902 trad Pieter Bernard als 22-jarige in in het klooster van de broeders redemptoristen in Roeselaere. Hij deed zijn geloften op 8 december 1907. In 1908 vertrok hij als broeder Eleutherius als lekenzendeling naar het toenmalige Belgisch Congo. Tijdens zijn verlof in België in 1913 werd de enig bekende familiefoto van het gehele gezin genomen aan de voordeur van het woonhuis. Gedurende de Eerste Wereldoorlog werd Pieter Bernard ziek in de missie, maar kon niet terugkeren naar Europa.
In februari 1916 schreef hij vanuit Thysstad naar zijn broer Camiel, toen aan het front: *"Ik ben sedert twee maanden meer te bed dan te been. Nog nooit ben ik zo ver geweest, ik heb veertien dagen niet kunnen gaan. Ik was sedert lang niet veel meer toen mijn provinciaal mij benoemde in Kimpasse, gelegen tussen hoge bergen, waar de zon hare stralen den volle teugel kan geven en waar er geen zierken wind is, een streek voor 'n sterke maag en die heb ik niet. Ik moest er een school van schrijnwerkers en meubelmakers bestieren. De Staat gaf ons voor 30.000 frank machienen om hout te bewerken en we hebben reeds verscheidene stielmannen gevormd. Ik heb het er zes weken uitgehouden. Mijne maag verdroeg zelfs weldra geen water meer. Men heeft mij naar den trein gedragen om mij naar Thijsstad te rijden. Nu na doktersbehandeling kan ik wat versterkend voedsel verdragen en gaan met een stok. Nog een maand of twee en ik zal uitwendig wel hersteld schijnen. De dokter zegt: Ge moet naar Europa gaan. Maar de oversten bijten er niet in, wij zijn met veel te weinig, de reis kost zoveel en ook het is zo gevaarlijk op zee met die vervloekte Duitse onderzeeërs. Dus ik zal trachten voort te sukkelen. Ik zie in alles Gods wil. Gij zult misschien nog wel een jaar geduld moeten hebben met den oorlog, maar heb toch maar moed, de zegepraal is voor ons. Velen zullen misschien niet meer van de wereld zijn, daarom moeten we altijd bereid zijn. We zien elkaar weder in de Hemel. Strijd voor de goede zaak, breng er zoveel mogelijk tot God, dan zijt gij soldaat en ... ook missionaris aan het front. De oorlog in Afrika is gedaan, 12.000 van onze zwarte soldaten komen naar den Yzer om aan uwe zijde te vechten".* Broeder Eleutherius stierf in 1917 in Kinkanda in Belgisch Congo. Na de Tweede Wereldoorlog kon familielid pater Albert Van Landschoot, een foto van zijn goed onderhouden graf aan de familie bezorgen. De moeder van pater Van Landschoot was een volle nicht van Pieter Bernard.

3. **Andreas** "Nonkel André van Canada"
Vertrok als 19-jarige op 7 januari 1901 naar Maldegem, later naar Turnhout, Herentalsstraat, nr. 29, keerde op 28 maart 1902 terug in Adegem. Hij emigreerde naar Canada. Op 5 maart 1914 werd hij ingeschreven in het officiële register van Ellis Island (een eiland vlak voor de kust van New York). Hij kwam er aan met het

Het gezin van Maria Magdalena De Schepper en Bernard Matthijs.
Van links naar rechts: Adonia, Andreas, Adhemar, vader Bernard, Anna, moeder Maria, Leon.

Pieter Bernard De Schepper, lekenbroeder redemptorist in Belgisch Congo van 1908 tot 1917.

J M. J. A. T.

Heere! . . . uw wil geschiede op aarde als in den hemel!

† BID VOOR DE ZIEL

Van Den Duurbaren

BROEDER ELEUTHERIUS

Leekebroeder Redemptorist

in de wereld:

PETRUS BERNARDUS DE SCHEPPER

geboren te Maldegem den 17 September 1880, deed zijne H. belofte den 8 December 1907. Vertrok naar den Congo den 27 Februari 1908 En overleed te Kinkanda den 10 Maart 1917.

Versterkt door de H. H. Sacramenten.

Heere! Gij aanschouwt met liefde het werk en het lijden van den rechtveerdige (Ps 10, v 14 Gij verheerlijkt en beloont zijne vermoeienissen in den Hemel (Sap. 10, 10.) Hij die hier op aarde getrouw is in de kleinste zaken, zal groot zijn in 't Rijk der Hemelen. Math 5, 10.

Onze duurbare Br Eleutherius mocht met den H. Paulus zeggen: Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb mijne taak volbracht en 't Geloof bewaard ! Ik verwacht nu de kroon der rechtveerdigen die de Heer mij geven zal 2 Tim. 4 ; Zijn dood was't evenbeeld van zijn leven; zacht kalm, vol hoop en onderwerping in Gods H. wil Prov.

Zijn overste uit Congo schreef van hem: « Hij was in den vollen zin van 't woord, een voorbeeldige Broeder, zorgvuldig, tot 't uiterste, in zijn werk, vol liefde voor zijne bloedverwanten, en Overaten. Hij had eene teedere godsvrucht voor den Allerheiligsten verlosser en onze goede Moeder, de onbevlekte Maagd Maria Moge zijne gedachtenis eene aanmoediging zijn voor ons allen »

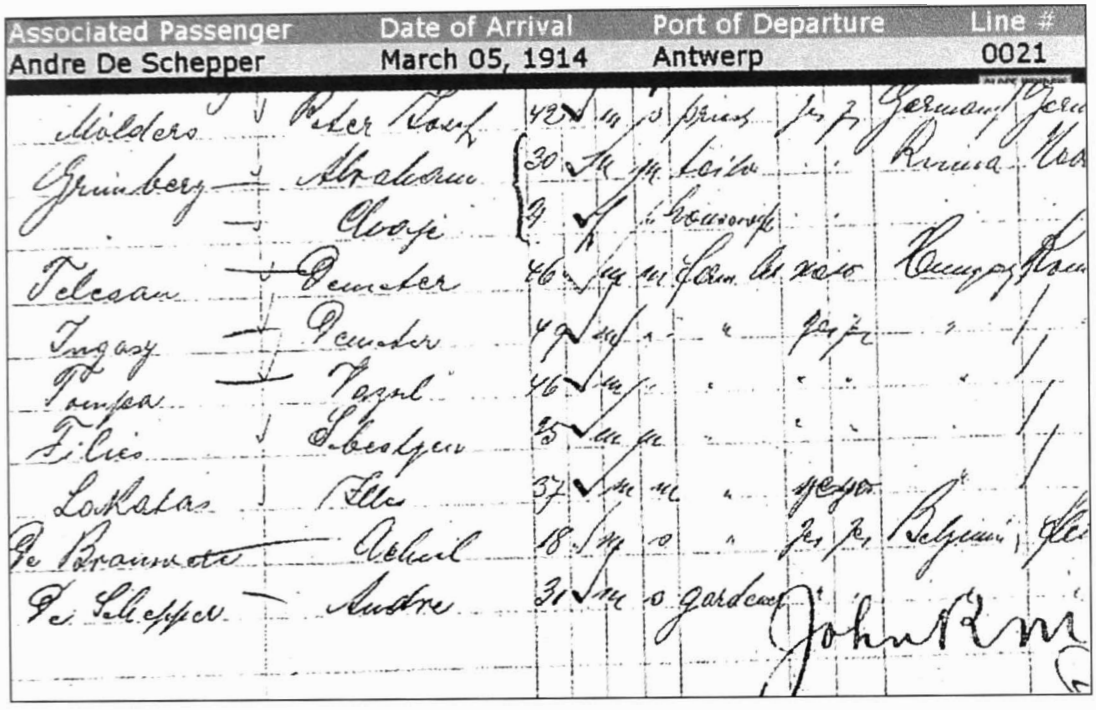
Duurbare Vader, Moeder Broeders en Zusters tot wederziens! bij den Heer! Ik sterf, maar mijne liefde voor U sterft niet; ik zal U beminnen in den hemel, gelijk ik U beminde op aarde H. Berchm. 10.

Doodsprentje van Pieter Bernard De Schepper.

emigrantenschip "Kroonland" vanuit Antwerpen. Het register vermeldt verder dat hij tuinman van beroep was, kon lezen en schrijven, Vlaming was, als eindbestemming Toronto in Canada opgaf, zelf zijn overtocht had betaald en over een goede lichamelijke conditie beschikte. Uit de archieven van de Canadese soldaten van de Eerste Wereldoorlog bleek dat hij op 18 maart 1916 een eerste maal solliciteerde voor "The Canadian Over-seas Expeditionary Force" en een tweede maal op 25 juni 1917, waarbij hij aanvaard werd en naar Europa vertrok. Verwonderlijk is wel dat ook al zijn persoonlijke gegevens, zoals zijn medisch dossier, op het internet te vinden zijn. Hij ging tijdens de oorlog met verlof naar Engeland en ontmoette er zijn twee jongste zussen, die sinds het begin van de Eerste Wereldoorlog naar Engeland gevlucht waren. Na 1918 was er geen verder contact met de familie in Adegem. Hij stierf in 1952 als landbouwer en vrijgezel in Canada (Ontario). Zijn foto werd destijds bijgekleefd op de familiefoto uit 1913.

Andreas De Schepper.

Fotokopie van de registratie van André De Schepper in 1914 op Ellis Eiland.

Name	De Schepper, Andre
Ethnicity	Belgium, Flemish
Place of Residence	Adegen, Belgium
Date of Arrival	March 05, 1914
Age on Arrival	31y
Gender	M
Marital Status	S
Ship of Travel	Kroonland
Port of Departure	Antwerp, Belgium

Uitgeprinte versie van de registratie van André De Schepper op Ellis Eiland.

ORIGINAL

56

THIS MAN HOLDS NATURALIZATION PAPERS IN ORDER:

Belgian.

2.

ATTESTATION PAPER. 249462

Y & S Foresters Construction.

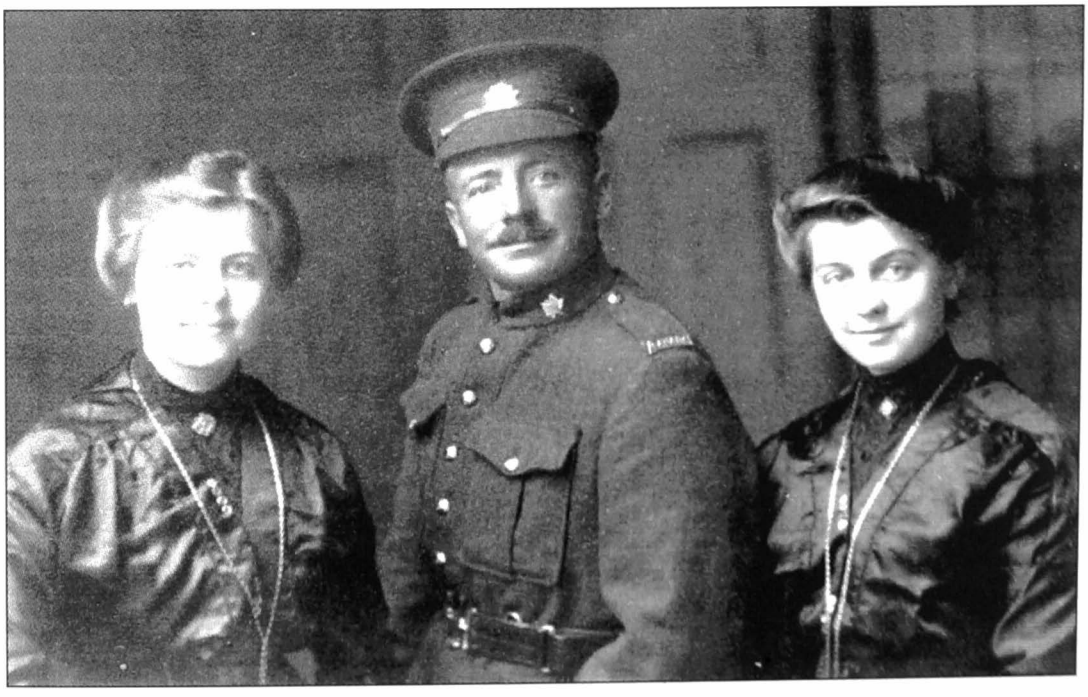
Folio.

CANADIAN OVER-SEAS EXPEDITIONARY FORCE. 249746

QUESTIONS TO BE PUT BEFORE ATTESTATION.

	(ANSWERS)
1. What is your surname?	D e S C H E P P E R.
1a. What are your Christian names?	Andre
1b. What is your present address?	165 SIMCOE STREET, TORONTO.
2. In what Town, Township or Parish, and in what Country were you born?	Atdegem, Belgium.
3. What is the name of your next-of kin?	Louis DeSchepper,
4. What is the address of your next-of-kin?	Adegem, Ecloo, Belgium
4a. What is the relationship of your next-of-kin?	Father
5. What is the date of your birth?	September 18th., 1881
6. What is your Trade or Calling?	Farm hand
7. Are you married?	Single
8. Are you willing to be vaccinated or re-vaccinated and inoculated?	Yes
9. Do you now belong to the Active Militia?	No
10. Have you ever served in any Military Force? If so, state particulars of former Service.	No
11. Do you understand the nature and terms of	Yes

Kopie van het 1e blad van de aanvraag van André De Schepper tot opname in de Canadian Over-seas Expeditionary Force.

Andreas De Schepper: als soldaat in het Canadese leger met verlof in Engeland en op bezoek bij zijn jongste zusters Emilia (links) en Christella (rechts) in Liverpool in 1917.

Het gezin van Eugenius De Schepper en Ida Verstuyf:
Bovenste rij: Herman, Albert, Yvonne
Onderste rij: Juliana, vader Eugeen, Henri, moeder Ida, Alfons, André

4. **Eugenius Josephus Aloysius** "Nonkel Eugeen van de Moerwege" (familietak Moerwege)
Huwde in 1906 met Ida Verstuyf en vestigde zich als vlasbewerker-landbouwer in de Moerwege in Adegem. Het gezin kreeg zeven kinderen (André, Juliana, Yvonne, Herman, Albert, Alfons en Henri). Deze familietak Moerwege telt 29 kleinkinderen (De Schepper, Van Kerschaever, Van Laecke) en 45 achterkleinkinderen. De enige overlevende van de zeven kinderen is Alfons (°1920), die nog steeds in de Moerwege woont.

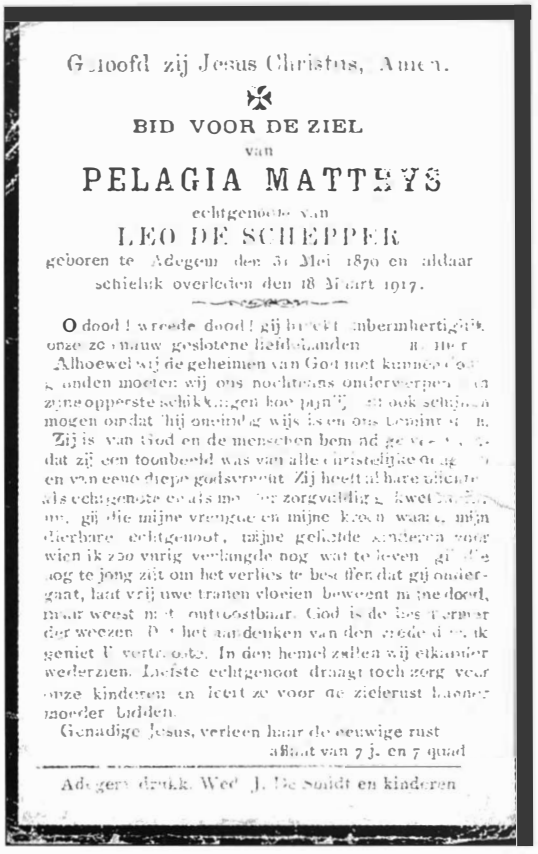

1931: Het gezin van Leo De Schepper en Pelagie Matthijs (overleden in 1917).
Van links naar rechts: Henri, Kamiel, Nathalie, Jules, vader Leo, Leopold, Christella.

5. **Leo Josephus** "Nonkel Leon van het Broekelken"
Deze trad in het huwelijk in 1906 met Pelagie Matthys, zuster van Bernard, echtgenoot van Maria Magdalena. De echtgenoten gingen wonen op de Zandakkers nr. 14 in Adegem waar hun zeven kinderen geboren werden (Martha, Nathalie, Leopold, Henri, Christella, Kamiel en Jules). Na het overlijden van moeder Pelagie Matthys in het kraambed van hun jongste kind Jules in 1917, keerde vader Leo op verzoek van zijn ouders terug naar de ouderlijke hoeve in het Broekelken samen met de zes kinderen die toen nog in leven waren.
Deze tak telt 52 kleinkinderen (De Schepper, Decloedt, Dauwels) en 96 achterkleinkinderen.
Sinds het begin van de jaren dertig werd door Leo en zijn zonen die samen het landbouwbedrijf uitbaatten, een loonbedrijf voor de graanoogst opgestart. In het begin werd hoofdzakelijk dorswerk voor andere landbouwers uitgevoerd met een stationaire dorsmachine, aangedreven door een stationaire verbrandingsmotor. Het vervoer ervan gebeurde met paarden. In 1936 werd voor de aandrijving en het vervoer van de dorsmachine een eerste tractor aangeschaft. In 1938 werd de eerste pikbinder aangekocht samen met een tweede tractor. Het dors- en pikbedrijf werd tot 1946 samen uitgebaat door vader Leo en zijn zonen. Nadien werd het machinepark verdeeld en de cliënteel uitgesplitst over de zonen Leopold, Kamiel en Henri, die ondertussen elk een groot gezin hadden. Zoon Jules baatte verder het landbouwbedrijf uit tot het begin van de jaren tachtig.
De enige overlevende van de zeven kinderen is Kamiel (°1914) die in de Kallestraat in Adegem woont.

Pelagie Matthys, echtgenote van Leo De Schepper.

Gelooofd zij Jesus Christus, Amen.

BID VOOR DE ZIEL

van

PELAGIA MATTHYS

echtgenoote van

LEO DE SCHEPPER

geboren te Adegem den 31 Mei 1870 en aldaar schielijk overleden den 18 Maart 1917.

O dood! wreede dood! gij hebt onbermhertigerwijs onze zoo innig gesloten liefdebanden [illegible]

Alhoewel wij de geheimen van God niet kunnen doorgronden moeten wij ons nochtans onderwerpen aan zijne opperste schikkingen hoe pijnlijk dit ook schijnen mogen omdat hij oneindig wijs is en ons bemint [illegible]

Zij is van God en de menschen bemind geweest dat zij een toonbeeld was van alle christelijke deugden en van eene diepe godsvrucht. Zij heeft al hare uitmuntende als echtgenoote en als moeder zorgvuldig [illegible]

Ach, gij die mijne vreugde en mijne kroon waart, mijn dierbare echtgenoot, mijne geliefde kinderen voor wien ik zoo vurig verlangde nog wat te leven, gij die nog te jong zijt om het verlies te beseffen dat gij ondergaat, laat vrij uwe tranen vloeien beweent mijne doodt, maar weest niet ontroostbaar. God is de beschermer der weezen. Door het aandenken van den zaligen dien ik geniet U vertroosten. In den hemel zullen wij elkander wederzien. Liefste echtgenoot draagt toch zorg voor onze kinderen en leert ze voor de zielerust hunner moeder bidden.

Genadige Jesus, verleen haar de eeuwige rust

Aflaat van 7 j. en 7 quad

Adegems drukk. Wed J. De Smidt en kinderen

Doodsprentje van Pelagie Matthys.

1938: Het gezin van Leo De Schepper met de pikbinder en tractor.
Van links naar rechts: Camiel De Coninck (knecht), Henri, nonkel Camiel, Leopold, Kamiel
Foto genomen door Jules De Schepper.

1946: Dorsmachine en tractor op zondag. Jonge chauffeur: Jozef De Schepper (zoon van Leopold), medeauteur.

Zalig zijn de dienaars, welke de Heer als hij komt, waekende vindt. Luc. XII: 37

† BID VOOR DE ZIEL

van

ADOLF LOUIS DE SCHEPPER

zoon van Louis en Nathalie Verheeke,

geboren te Maldegem den 14 Juli 1887, in den Heer ontslapen te Adegem den 4 Maart 1905. Lid van het genootschap van den H. Franciscus-Xaverius en van den wekelijkschen kruisweg.

Gelijk eene bloem, nauwelijks ontloken en vertrapt, zoo is hij verschenen en verdwenen H Bonav.

Zie ik beschouw reeds wat ik zoo vurigelijk heb betracht, ik bezit wat ik hoopte te verkrijgen; ik ben in den hemel vereenigd met Hem dien ik uit den grond mijns harten beminde op aarde. H. Agnes Off.

Lieve ouders, ik verlaat u; maar alhoewel het overdenken uwer onuitputtelijke teederheid, mij, de droefheid, u somtijds eenig verdriet te hebben aangedaan, verpiewt op mijn sterfbed gedoogt dat ik u zegge; ik sterf gerust en gelukkig. Ten volle verzekerd dat gij mij vergiffenis schenkt, hoop ik dat de God der barmhertigheid mij zal opnemen in het hemelsch vaderland, en mij zal toelaten u van uit het hoogste des hemels honderdvoudig terug te geven al wat gij uit goedheid voor mij op aarde gedaan hebt

H Rosa van Veterb

Lieve broeders en zusters, bemint altijd de deugd, verwijdert u van alle kwaad; eert en vertroost altijd vader en moeder en de Heer zal u geleiden en zegenen al de dagen van uw leven. Eens zijn wij allen vereenigd in het Paradijs

Akten van geloof, hoop en liefde 7 jaren en 7 qua. afl.

Adegem drukk. De Smidt-Van Rie.

Doodsprentje van Adolf De Schepper.

Polidoor De Schepper.

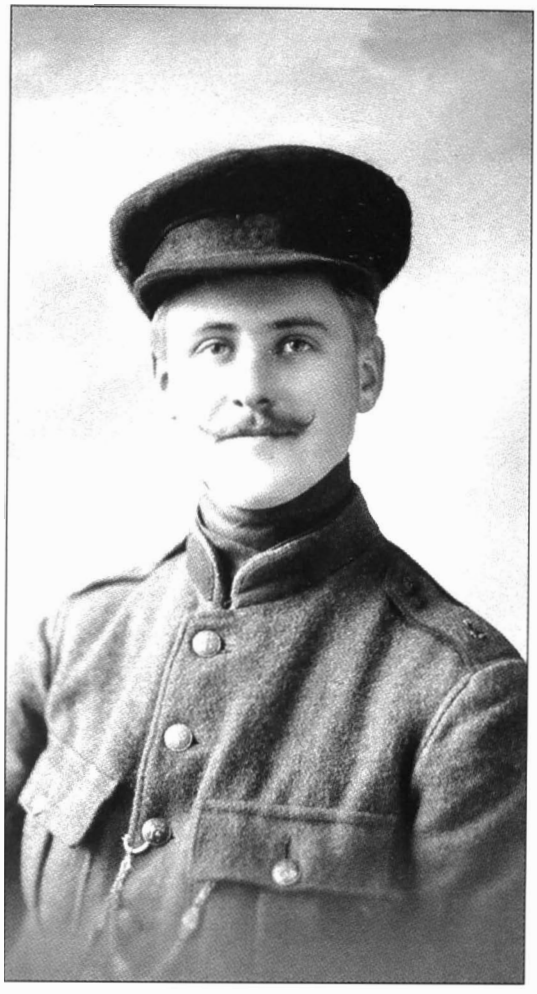
6. **Adolf Lodewijk**
Hij stierf in 1905 in de leeftijd van 18 jaar. Hij was een echte acrobaat bij het uitvoeren van dakwerken. Hij zou als gevolg van een plotse epilepsieaanval ofwel uit een boom gevallen zijn ofwel met hulp op de begane grond gebracht en in aansluiting hierop overleden zijn.

7. **Polidoor**
Deze vertrok als 16-jarige op 11 september 1905 naar de Apostoliekenstraat nr. 4 in Turnhout (bij de paters jezuïeten). Hij werd in februari 1909 (laatste loting!) ingeloot en diende bij het 1e Regiment Jagers te voet (128/606 Klasse 1909) (Korps D II C.A.). In 1918 kwam hij van het IJzerfront terug naar Adegem als sergeant. In 1925 vertrok hij naar de St.-Jansstraat nr. 18 in Brugge. Hij was nadien werkzaam in de horecasector. Hij stierf in 1942 ten huize van zijn oudste zuster Maria in de Vromboutstraat in Eeklo. Hij bleef ongehuwd.

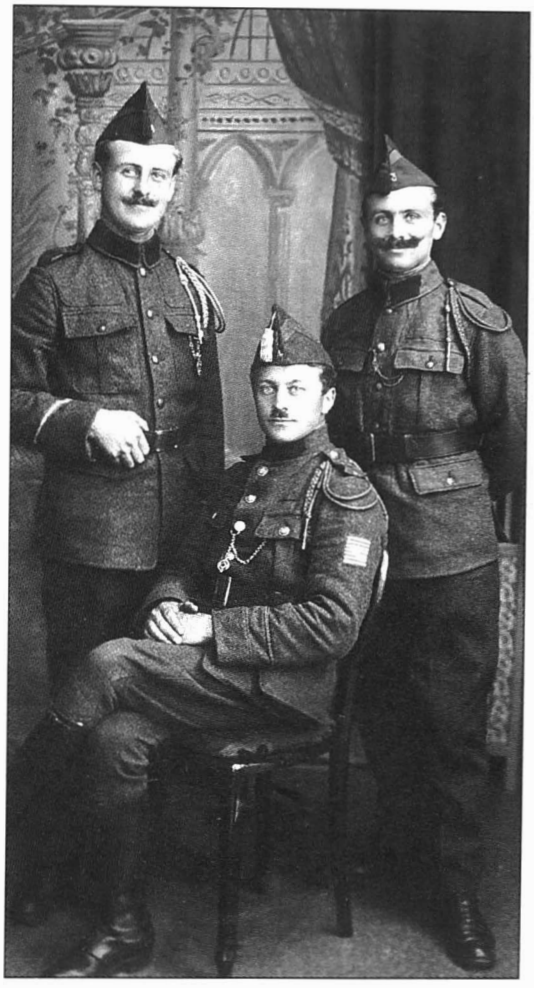

Het gezin van Leopold Henri De Schepper en Elodie Ballegeer.
Van links naar rechts: Jules, Arthur, vader Leopold, Rachel, moeder Elodie, Leon, Gerard.

8. **Leopold Henri Marie** "Nonkel Henri van Oostkamp"
Men sprak hem aan als "Henri" omdat er anders verwarring was met Polidoor. Leopold Henri werd geboren als 7e zoon. Koning Leopold II was zijn peter. Hij was daarom niet dienstplichtig en vluchtte in 1914 naar Engeland samen met zijn twee jongere zusters. Daar werd hij toch in het Belgisch leger ingelijfd. In 1920 huwde hij met Elodie Ballegeer uit Oostkamp. Het gezin woonde op een hoeve in de Kallestraat tot 1938, waarna het echtpaar samen met hun vijf kinderen (Rachel, Arthur, Leon, Gerard, Jules) verhuisde naar een hofstede in Oostkamp. In deze familietak Oostkamp werden 11 kleinkinderen geboren (De Schepper, Lambert) en 15 achterkleinkinderen. De twee nog overlevende kinderen Rachel (°1921) en Gerard (°1926) wonen nog in Oostkamp.
Uit een studiofoto van 1915 blijkt dat Leopold en Camiel (beiden soldaat) tijdens hun verlof Christella en Emilia ontmoetten in Liverpool (Engeland).

1 juni 1915: Camiel De Schepper in uniform in Liverpool.

Vierbroederdienst in één gezin. Van links naar rechts: de drie broers De Schepper in het Belgisch leger (1914-1918): Korporaal Camiel, onderofficier Polidoor en soldaat Leopold Henri. De vierde broer Andreas diende in het Canadese leger.

9. **Camiel Joseph** "Nonkel Camiel van de Statiestraat"
Was soldaat bij het 4e regiment Jagers te voet (128/2419 Klasse 1914) (Korps-CA-DR5-D1-CA-1E).
Na zijn terugkeer van het IJzerfront, als korporaal, huwde hij in 1921 met Emma Van Hyfte uit Sint-Laureins en vestigde zich als landbouwer op een kleine hoeve aan de Staatsbaan met uitweg langs de Statiestraat in Adegem. Sinds 1919 woonde Camiel reeds op deze hoeve met zijn beide ouders. Het echtpaar had geen kinderen.

10. **Urbanus Rene**
Deze stierf in 1896 in de leeftijd van 8 maanden.

1921: Huwelijksfoto van Camiel De Schepper en Emma Van Hyfte.

Camiel De Schepper (in het midden) met twee andere soldaten aan het IJzerfront.

Het gezin van Christella De Schepper en Frans Denutte.
Staand: Hilaire, Marie-Thérèse, Gilbert, Agnes
Zittend: Lieve, vader Frans, moeder Christella, Lucienne, Simonne.

11. **Christella Urbana Clementina** "Tante Christella van Kortrijk"
Verhuisde als 9-jarige op 27 september 1906 naar het gezin van haar oudste zuster Maria in de Krommewege nr. 18 in Maldegem. Op 8 mei 1908 verhuisde ze met het gezin van haar zuster mee naar Populierken nr. 50 in Adegem. Later verhuisde zij niet mee met het gezin van haar zuster naar Balgerhoeke.
Huwde op 26 november 1919 met Frans Denutte (ambtenaar bij de Belgische Spoorwegen). Het echtpaar woonde eerst in Ledeberg en later in Kortrijk. Het gezin kreeg negen kinderen (Jozef, Gilbert, Michel, Marie-Therèse, Hilaire, Agnes, Lucienne, Simonne, Godelieve). In deze familietak Kortrijk zijn er 11 kleinkinderen (De Schepper, Debode, Dragon) en 20 achterkleinkinderen. Vijf van de kinderen nl. Gilbert (°1922), Hilaire (°1928), Lucienne (°1932), Simonne (°1933) en Godelieve (°1935) zijn nog in leven.

Emilia De Schepper (links) en haar zuster Christella op 20 september 1919 (zes dagen voor Emilia in het klooster trad).

1911: Moeder Nathalie Verheecke, echtgenote van Louis De Schepper en haar twee jongste dochters. Van links naar rechts: Emilia, Christella, moeder Nathalie

12. **Emilia Camilla Clementina** "Zuster Imelda van Engeland"

In haar geboortejaar (1898) werden er in Adegem 141 kinderen geboren. Op elfjarige leeftijd (op zondag 13 maart 1910) deed zij haar Eerste H. Communie. Vanaf 1911 werd door pastoor De Troyer de Eerste Communie op 7 jaar ingevoerd. Deze jongste dochter vertrok op 26 september 1919 naar het klooster van de Zusters van Maria (Engels klooster) in de Carmerstraat, nr. 87 in Brugge (in dit klooster overleed op 27 november 1899 priester-dichter Guido Gezelle). Eind december 1919 ontving ze in het klooster in Brugge een ontroerende, hartelijke brief van haar moeder Nathalie, als volgt:

Adegem den 29-12-19

Zeer Beminde Dochter

Met groote liefde heb ik uwen Brief ontfangen, en overlezende zie ik dat gij kontent en gelukkig zijt waerlijk ik dank God voor zijn gratie van mij het geluk te geven van mij in alles te kunnen stellen waarlijk het was voor mij lastig als gij vertrok om u nooit meer terug te hebben ik had u zoo Lief wij waren zoo gelukkig maar ik vraag in de H mis altijd voor uwe volharding gelijk ik gedaan heb voor Petrus, God zij gedankt hij heeft volhard en ik heb zoo veel plezier met hem gehad en ik voel nog dat hij mij ook niet vergeet in den Hemel want ik word gedeurig versterkt want het afscheid van Christella was ook zoo lastig Zij

GELOOFD ZIJ JESUS-CHRISTUS. AMEN

Blijde Gedachtenis

mijner

EERSTE H. COMMUNIE

gedaan in de Parochiale kerk

van Adegem

den 13 Maart 1910.

Blijde klonk der englen stem,
Om hun vreugde te betoonen
Bij het ned'rig Bethleem
Bij de komst des Allerhoogen.

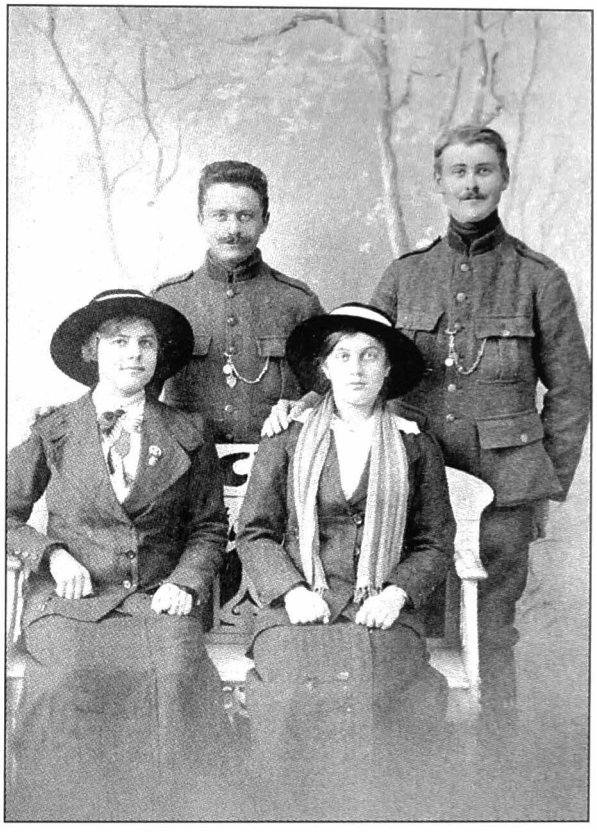
Vreugdig ook is thans mijn hert
Want mijn Jesus komt er wonen.
Mocht ook Hij daar zonder smert
Eeuwig altijd blijven tronen.

Mocht ik eens met d'Englenschaar,
Vrij van wee, en vrij van zonden,
Met ons huisgezin te gaar,
Heer, Uw lof eeuwig verkonden.

EMELIE DE SCHEPPER.

Adegem, drukk. De Smidt-Van Rie

Communieprentje van Emilia De Schepper.

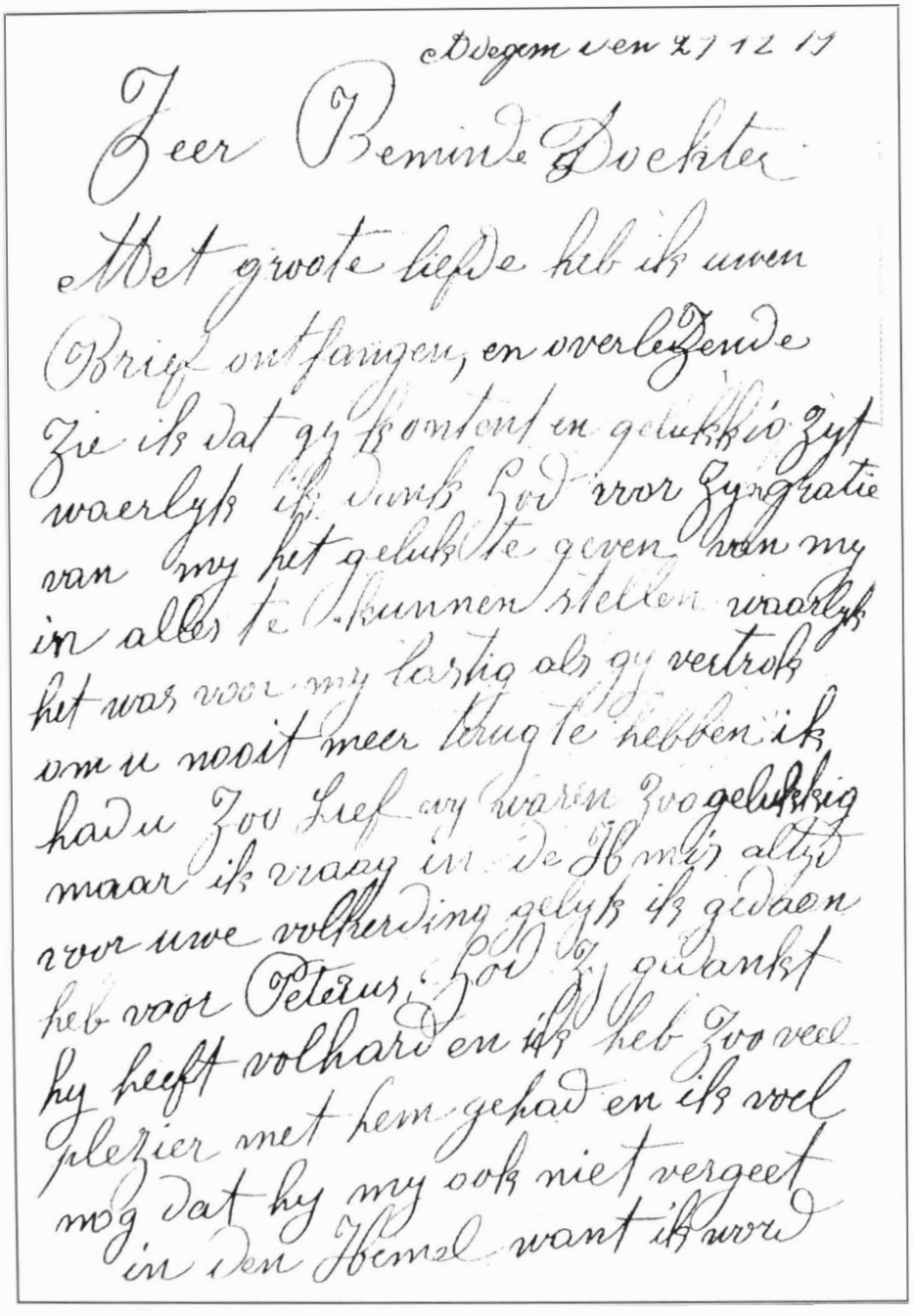
1 juni 1915: Bezoek van twee broers soldaat met verlof in Engeland aan hun zussen in Liverpool. Van links naar rechts: Emilia, Leopold Henri, Christella en Camiel De Schepper.

kwam tot dry maal toe goeden Avond zeggen en ons bedanken Zij kon bij na niet spreken van het schreien tot Frans haer mede nam naer den trein ik hoop dat God hun Huwelijk zal zegenen Zij zijn zoo schoon en zuiver getrouwd voor Gods Altaer waarom wij God ook moeten danken zondag komt zij ons een Nieuwjaer wenschen en is het in de stad al gewoon, Nu

Lief kind ik zeg u nog eens luistert naaer de stem van God die u daar geroepen heeft zijt gehoorzaam aan uwe oversten en gedienstig en even Vriendelijk voor uwe mede zuster en bewaer veel het stil zwijgen in een word doet wel en ziet niet om en komt er ne keer een kruiske pakt het ligt op in de wereld zijn er veel meerder kruisen. Nu Liefste Dochter wenschen Wij u allen Een gelukkig

Nieuwjaer Den zegen en vol hardig in uwen levenstaet en den schoonen H waar ik hoop wij zullen samen zijn en daet mijne groeten aan de E.W.M dat ik haar zeer dankbaar ben voor het kadou an Christella gegeven O dat was zoo schoon zij was zoo kontent en waert gij ook kontent van mij wat ulg u mede gaf het kan nog maert zijn eer ik kom het moet goed weer zijn alles gawel en als gij iets moet hebben uwe broers zouden het brengen vele groeten aan die zuster van oostkamp pardon ik heb haar naam vergeten en al uwe medezusters en nu van uwe Broeders en Ouders

De Schepper
Verheecke
vele groeten van ons

December 1919: kopie van de eerste pagina van de brief van moeder Nathalie aan haar dochter Emilia in het klooster.

Emilia werd geprofest op 1 oktober 1921 als zuster Imelda. Later vertrok ze als reguliere kanunnikes van Sint-Augustinus van de congregatie van Windesheim naar het klooster (The Priory of our Lady of Good Counsel) in Haywards Heath in Sussex (Engeland) waar ze in 1975 overleed.

Op een foto uit 1911 of 1912 blijkt duidelijk hoe trots moeder Nathalie was op haar jongste dochters.

1971: Emilia De Schepper (Zuster Imelda) (met versierde wandelstok) omringd door zuster Francis (Emma Ballegeer) (nicht van Elodie Ballegeer, echtgenote van Leopold Henri De Schepper) en verschillende familieleden ter gelegenheid van haar 50-jarig kloosterjubileum.

✠

Of Your Charity Pray for the Repose of the Soul
of our Beloved Sister in Christ

SISTER IMELDA
EMILIE DE SCHEPPER

Canoness Regular of St. Augustine, of the Congregation of Windesheim

Who died on the 13th May 1975
in the 78th. year of her age and the 54th of her Religious Profession

Fortified by the Rites of Holy Church

R. I. P.

The Priory of Our Lady of Good Counsel.
Haywards Heath, Sussex

Overlijdensbericht van Emilia De Schepper.

Familieleden van Louis De Schepper

Louis had een oudere broer Leopold, ook geboren op het Eibey in Moerkerke, op 30 januari 1850. Op 26 maart 1879 vertrok hij naar Adinkerke. Hij huwde met Leonie Barrat en stierf plots te Herseaux op 12 november 1903.
Een tweede jonger broertje, Eduard, stierf in 1854 in de leeftijd van 3 maanden.
Op 26 juni 1876 stierf Regina Hutsebaut, de moeder van Louis. Op 26 januari 1877 hertrouwde Louis' vader Petrus in de leeftijd van 60 jaar met de 34-jarige Rosalie Crul. Vader Petrus stak zijn viriliteit niet onder stoelen of banken. Alzo kreeg Louis, die zelf huwde 3 maanden na het 2e huwelijk van zijn vader, er achtereenvolgens nog twee halfzussen (Leonie en Renilde) en twee halfbroers (Edmond en Alfons) bij (zie tabel 1). Van de twee halfbroers is bekend dat ze uitweken naar Wallonië. De twee dochters van Alfons, nl. Marie-Thérèse en Anne-Marie wonen er nog steeds. Leonie huwde op 6 juli 1905 in Moerkerke met Camille Martens (°2.12.1870) uit Maldegem. Dit gezin week uit naar Wallonië (Roux), waar Camille werkte als koolmijner-machinist, en kreeg er vijf kinderen. Na het overlijden van Leonie in 1917 kwam het gezin op 12 oktober 1918 terug naar Maldegem. Hun jongste kind, Florine Hortense, (°Roux 10/06/1914) woont nog steeds in Maldegem.
Van Petrus is ook bekend dat hij in 1876 meehielp aan de ruwbouw van de kerk van Donk. Ferdinand Verheecke, de vader van Nathalie, hielp waarschijnlijk ook mee aan de bouw van de kerk, maar zijn naam staat wellicht geschreven als F. Verbeeke. (zie Jaarboek 5, Ambacht Maldegem)
Renilde, de jongste halfzus van Louis, trad op 18 juni 1903 in het klooster in Wevelgem, werd gekleed op 29 september 1905, geprofest op 7 juni 1905 en is er overleden op 8 februari 1961 als zuster Anna-Maria. Ze stond in het onderwijs tot op 70-jarige leeftijd en heeft de helft van de gemeente Wevelgem helpen opleiden. Zij heeft altijd een goed schriftelijk contact gehouden met haar nicht-kloosterlinge Emilie (zuster Imelda), de jongste dochter van Louis.

Een overzicht van de afstammelingen van Louis De Schepper en Nathalie Verheecke:

- kinderen: 12 (tabel 2) (11e generatie De Schepper)
- kleinkinderen: 34 (tabel 3) (12e generatie)
- achterkleinkinderen: 133 (13e generatie)
  (o.a. de twee auteurs)
- kinderen van achterkleinkinderen: > 218 (14e generatie)
- kinderen van de 14e generatie: onbekend aantal (15e generatie)

LOUIS DE SCHEPPER x **NATHALIE VERHEECKE**
1851–1926 **1853-1920**

⇩

MARIA (°1878) x Bernard Matthijs (1869-1938)	**EUGENIUS** (°1883) x Ida Verstuyf (1883-1934)	**LEO** (°1885) x Pelagie Matthijs (1879-1917)	**LEOPOLD** (°1891) x Elodie Ballegeer (1891-1959)	**CHRISTELLA** (°1897) x Frans Denutte (1884-1960)
ADONIA (1907-1998)	ANDRE (1907-1976)	MARTHA (1907-1910)	RACHEL (1921-)	JOZEF (1921-1925)
ADHEMAR (1909-)	JULIANA (1910-1983)	NATHALIA (1909-1998)	ARTHUR (1923-1998)	GILBERT (1922-)
LEON (1911-1985)	YVONNE (1911-1984)	LEOPOLD (1910-1978)	LEON (1924-2000)	MICHEL (1923-1929)
EMMA (1912-1913)	HERMAN (1914-1971)	HENRI (1912-1982)	GERARD (1926-)	MARIE-THÉRÈSE (1927-2002)
ANDRE (1914-1954)	ALBERT (1917-1992)	CHRISTELLA (1913-1979)	JULES (1930-1995)	HILAIRE (1928-)
ANNA (1916-1997)	ALFONS (1920-)	KAMIEL (1914-)		AGNES (1930-1972)
	HENRI (1921-1996)	JULES (1917-1999)		LUCIENNE (1932-)
				SIMONNE (1933-)

Tabel 3: Kleinkinderen van Louis De Schepper en Nathalie Verheecke

Het gezin van Leopold De Schepper en Augusta Willems.
Van links naar rechts: Jozef, Leona, vader Leopold, Imelda, Marie-Louise, Boudewijn, moeder Augusta, Guido, Agnes, Leonel.

Achtereenvolgende bewoners De Schepper van de hofstede in het Broekelken

- van 1892 tot 1919: het echtpaar Louis en Nathalie Verheecke met hun twaalf kinderen
- van 1919 tot 1952: weduwnaar Leo met zes kinderen (Nathalie, Leopold, Henri, Christella, Kamiel, Jules)
- van 1939 tot 1946: het echtpaar Leopold (oudste zoon van Leo) en Augusta Willems met hun eerste zes kinderen: Jozef*, Marie-Louise, Leona, Agnes, Leonel, Robert (†). De laatste drie kinderen (Boudewijn, Imelda,Guido) werden geboren toen dit gezin op het adres Broekelken 5 (heden 18) woonde.
- van 1945 tot 1999: het echtpaar Jules (jongste zoon van Leo en jongste broer van Leopold) en Irène Willems (jongste zuster van Augusta) met hun elf kinderen (Rita, Rudi, Roland, Bea, Robert, Carlos, Lieve, Christiaan (†), Magda, Johan, Veronique)

De woning en de hoeve

De woning van de 'Scheppers' in het Broekelken heeft ook een historisch karakter. In de overgangsperiode van het Hollands naar het Belgisch Bewind mocht het Adegems Bestuur dat autonoom en los van Maldegem wou bestaan, niet meer vergaderen in Maldegem. De overheid moest zijn toevlucht nemen tot het huren van een "raadkamer"

* Medeauteur van dit artikel.

Het gezin van Jules De Schepper en Irène Willems (vóór het woonhuis).
Van links naar rechts: Carlos, Roland, Rita, vader Jules, Johan, Veronique, moeder Irène, Magda, Rudi, Bea, Robert, Lieve.

waar ook de secretarie gevestigd was. Deze secretarie is op verschillende plaatsen in Adegem geweest o.a. in de woning van de hoeve in het Broekelken. Een verklaring hiervoor is wellicht dat deze hoeve rond 1800 toebehoorde aan Johannes De Weert, landbouwer uit de Moerwege. Diens zoon Johannes Martinus werd secretaris van de gemeente Adegem vanaf 1822, en tevens ontvanger in juni 1827. Na de Belgische onafhankelijkheid werd Johannes Martinus op 27 oktober 1830 tot burgemeester van Adegem verkozen. Vervolgens hoorde de hoeve toe aan Petrus Johannes (1784-1845), de oudere broer van Johannes Martinus en secretaris van Adegem van januari 1831 tot aan zijn dood in 1845. De hoeve werd daarna eigendom (legger bij kaart Popp 1850-1860) van zijn weduwe Anna Catharina Van De Velde (1807-1885) en van zijn kinderen o.a. Desiré, burgemeester van Adegem van 1861 tot 1888. De in 1999 overleden Jules De Schepper (1917-1999) kocht de hoeve in 1952. De koopakte vermeldde o.a. als vroegere eigenaar Marie Antoinette Desirée De Weert, overleden te Gent op 24 mei 1919 als echtgenote van Ernest Maeterlinck, destijds notaris te Gent.
Na het overlijden van Jules De Schepper in 1999 werd de hoeve in 2000 verkocht buiten de familie De Schepper. Jules was derhalve de laatste bewoner met de naam De Schepper.

De hoeve in Broekelken nr.2 (heden nr. 17) met het woonhuis linksboven en de stalgebouwen rechts.

De vroegere bewoners van de hoeve

- van 1.11.1851 tot 11.12.1863: het echtpaar Van Rie Jacob en Hugaert Camilla
- van 28.12.1863 tot 4.5.1889: het echtpaar Lekens Francies en Van Landschoot Sophie en hun 5 kinderen
- van 4.5.1889 tot 1892: het echtpaar De Ceuninck Jan Baptiste en De Croock Isabella met hun kinderen Eduard en Leonie

De afstamming langs moederszijde van de huidige families De Schepper in het Broekelken

In het Broekelken wonen heden (2002) zeven gezinnen, die allen afstammelingen zijn of van Leopold De Schepper & Augusta Willems of van Jules De Schepper & Irène Willems.

1. Leonel (1945) (x Ria De Wilde), zoon van Leopold
2. Boudewijn (1947) (x Francine De Wispelaere), zoon van Leopold en schepen van Maldegem van o.a. Landbouw, Wateringen en Begraafplaatsen.
3. Rudi (1948) (x Linda Ryckaert), zoon van Jules, en hun zoon Sven
4. Carlos (1956) (x Catherine Van Den Bossche), zoon van Jules, en hun zonen Bjorn en Jürgen

Zij die hem gekend hebben
weten wie, wat en hoe hij was.

Jules (1917-1999): laatste bewoner De Schepper op de hoeve.

5. Lieve (1958) (x Luc Van Hamme), dochter van Jules, en hun dochters Rebecca en Fatima
6. Magda (1960) (x Danny Grijp), dochter van Jules en hun dochters Stefanie en Sofie
7. Veronique (1965) (x Donald Acke), dochter van Jules, en hun zoon Robby

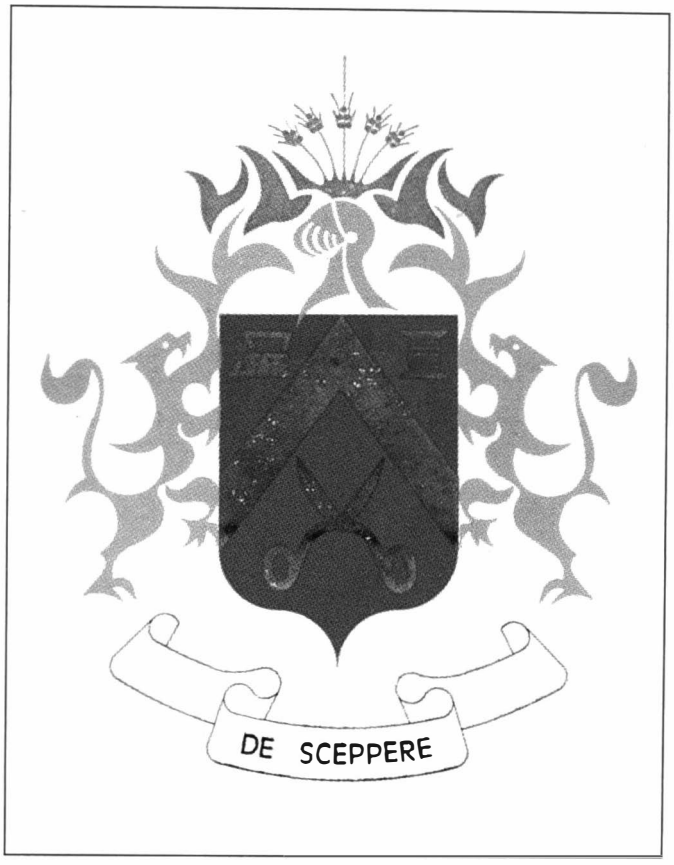
Twee zonen van Leo, nl. Leopold en Jules, huwden met twee zusters, respectievelijk Augusta en Irène, dochters van Charles-Louis Willems uit Sint-Laureins.
Deze twee zusters Willems stammen rechtstreeks af van Corneel Willems, eigenaar en eerste heer van Malecote en Praat (zie tabel 4). Het hof Malecote – Hof van Praat is een oude Adegemse hoeve, gelegen aan de Prins Boudewijnlaan ter hoogte van Balgerhoeke.
Alzo blijkt dat de afstamming van alle De Scheppers, die heden (2002) in het Broekelken wonen, zowel van vaderszijde (De Schepper) als van moederszijde (Willems) met zekerheid kon achterhaald worden tot rond het begin van de 16e eeuw.
Bij de volkstelling van 1795-1796 woonde er géén enkele De Schepper in Adegem, maar wel verschillende gezinnen Willems.

Voorgevel van het woonhuis in 1946.

DE SCHEPPER	WILLEMS
CLAES (± 1525-?)	
JAN (-1578) x NEELKEN VAN AELTS	**CORNELIUS** (-1629) x MARGRIET VAN RENTERGHEM
JAN (1578-1636) x VANDEVELDE ANNA (1591-)	**FRANS** (-1664) x Adegem 21-07-1634 DE DECKERE MAGDALENA (± 1611-1641)
ANDREAS (1618-1657) x Oedelem 05-04-1643 VERMEIRE MARIJKE (-1649)	**CORNEEL** (1636-1707) x Adegem 19-07-1673 CLAYS MARIA (1652-1693) *Heer van Malecote en Praet* (vanaf 1686 tot 1707)
JOANNES (1644-1715) x Oedelem 05-07-1674 CLAEYS CATHARINA (-1699)	**PETER** (1676-1736) x Maldegem 31-08-1697 VERBEKE ANNA MARIA (1680-1720)
JOANNES (1685-1731) x Oedelem 11-06-1712 VAN PACHTEBEKE MARIA (1691-1751)	**JACOB** (1712-1756) x Adegem 02-05-1738 MAENHOUT ANNA CATHARINA (-1751)
JOANNES (1720–1779) x Assebroek 11-05-1771 VERSTRAETE ANNA (1749-)	**FRANS** (1743-1808) x Adegem 01-05-1767 VERSTRINGE BERNARDA (1746-1814) *landbouwer, Kallestraat*
JOANNES (1774-1849) x Moerkerke 11-06-1811 DE PAEPE JOANNA (1784-1846)	**PETER** FRANS (1774-1823) x Adegem 24-01-1806 VERLOOCK BERNARDINE (1784-1864) *Kallestraat*
PETRUS (1817-1904) x HUTSEBAUT REGINA (1829-1876)	**ANGELUS** (1810-1891) x Sint-Laureins 29-04-1843 DE RYCKE SERAPHINA (1814-1888)
LOUIS (1851-1926) x Moerkerke 11-04-1877 VEREECKE NATHALIE (1853-1920) *vanaf 2 mei 1892 in Broekelken - Adegem*	**PETER** BERNARD (1844-1927) x Maldegem 08-05-1874 MATTHYS SOPHIA (1844-1918)
LEO (1885-1952) x Adegem 05-09-1906 MATTHYS PELAGIA (1879-1917)	**CHARLES-LOUIS** (1874-1954) x Maldegem 08-01-1907 DHAENENS IDA (1878-1950)
LEOPOLD (1910-1978) x **AUGUSTA** (1911-2002) **JULES** (1917-1999) x **IRÈNE** (1925-1997)	

Tabel 4: Afstamming van vaderszijde van de huidige families De Schepper, wonen de in het Broekelken.

De oude betekenis van 'sceppere' is kleermaker. Vandaar een schaar, een strijkijzer en een bobijn in het familieschild.

Bronnen

1. Mondelinge mededelingen van familieleden.
2. Karel & Willy De Schepper: De afstammelingen van Jan de Sceppere & Vandevelde Anna geboren rond 1578 en 1591 in Oedelem, uitgegeven in 1983 in familiekring.
3. Bevolkingsregisters van Adegem en Maldegem.
4. Overlijdensregisters van Maldegem.
5. Geboorteregisters van Adegem en Maldegem.
6. Documenten in familiebezit.
7. Het parochiale leven van Maldegem, Adegem, Middelburg, Kleit en Donk, Deel 2, "In onze tijd", 1989. Uitg. Heemk. Kring. Het Ambacht Maldegem.
8. Adegem. Fragmenten uit het verleden. Uitgave Davidsfonds. Adegem, 1984.
9. Adegemse Hoeven. Hugo Notteboom, 1981.
10. Omtrent Adegem. Catalogus. Historische tentoonstelling (1978). Davidsfonds. Adegem.
11. Jaarboek Heemkundige Kring Ambacht Maldegem 1997 en 1998.
12. 100 jaar Adegem, Maldegem, Middelburg, 1986. Deel 1. Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem.

Jacobus Van Halteren, de grondlegger van de brouwerij Tytgadt in Maldegem

Paul De Coninck

In het jaarboek 1999 van de Heemkundige Kring het Ambacht Maldegem bracht Hendrik Van de Rostyne een uitgebreid artikel over de brouwerij Tytgadt[1]. In de voorgeschiedenis ervan vermeldde hij enkele van de vroegere bezitters en bewoners van de hofstede in de Voorstraat vanaf 1528, alwaar in 1822 een brouwerij werd opgericht.

Doordat de Heemkundige Kring naderhand in het bezit kwam van enkele originele notariële documenten uit een verzameling van wijlen Luc Stockman, zijn wij die voorgeschiedenis iets dieper gaan uitpluizen, inzonderheid die van Jacobus Van Halteren, de feitelijke grondlegger van de brouwerij Tytgadt in Maldegem. Jammer genoeg kon die Van Halteren zijn bedrijf slechts een veertiental jaren uitbaten wegens vroegtijdig overlijden. Het zag er nochtans hoopvol uit na zijn huwelijk met een brouwersdochter en de zware investeringen die hij had gedaan.

De geschiedenis van het historische stenen huis, aanvankelijk een hofstede, reeds voorkomend op de kaart van Pieter Pourbus (1560) en op de figuratieve kaart van Pauwel Roelandts (1693), heeft ons zodanig geïntrigeerd, dat we gepoogd hebben te achterhalen wie er allemaal in gewoond heeft. In een eerste hoofdstuk behandelen we die opeenvolgende bewoners en in een tweede hoofstuk de brouwerij Van Halteren.

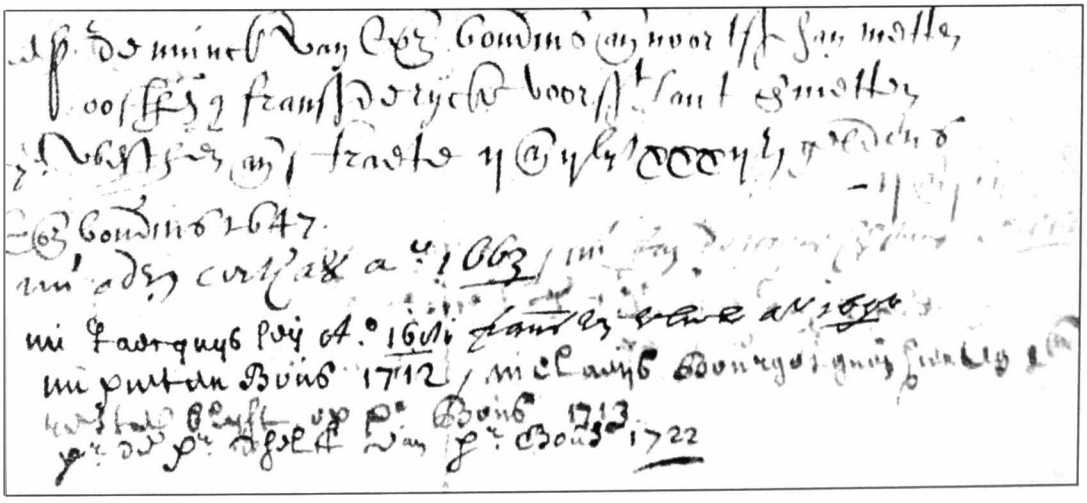

Fragment uit de kaart van Pourbus (1560), met de situering van de hofstede.
Waar later de brouwerij Van Halteren komt, zien we een woonhuis met schuur; in 1528 woont er Jacob Putoor.

I. DE OPEENVOLGENDE EIGENAARS, BEWONERS OF PACHTERS

Het is geen sinecure om nauwkeurig en met zekerheid te bepalen wie eigenaar, bewoner of pachter van het woonhuis geweest is. De huizing beschouwde men destijds als een roerend goed en het was bijgevolg het perceel waarop het huis stond dat een beschrijving kreeg. Het hier besproken huis had geen specifieke naam, zoals dat meestal het geval was met de voorname stenen huizen in het dorp, maar dat waren dan over het algemeen herbergen. Voor alle duidelijkheid zullen wij het in onze verdere uiteenzetting betitelen met het "huis Tytgadt". In de gids *"Onderzoek naar erf, huis en mens in Gent"* van het Gentse stadsarchief vonden we een goede leidraad en toelichting, die ook toepasselijk is buiten het Gentse stadscentrum. Er waren ook nog andere bronnen waaruit we konden putten: eerdere publicaties, wezenregisters, en vooral de staten van goed met hun boedelbeschrijvingen.

Het huis Tytgadt of de hofstede in kwestie stond in het *"7ste begin van de Bekewaeterijnghe"*. We raadpleegden daarvoor de twee nog bestaande landboeken van Maldegem uit de 17e en 18e eeuw, waarin de aandacht niet alleen gaat naar de grondbezitters, maar ook naar de pachters, nochtans zonder duidelijke aanwijzing. Bij wijze van documentatie geven we hierna een uittreksel uit die twee landboeken, betreffende het perceel waarin bedoelde hofstede gelegen was.

Tekst uit oud landboek (17e eeuw), folio 315.
De tekst luidt als volgt:
Pieter De Munck van Cornelis Boudins ande noortseide Jan, mette oosthende Frans De Rijcke voorseit lant ende mette westhende ande straete, 2 gemete, 2 lijnen 32 roeden, geldens Cornelis Boudins 1647: 2 gem, 1 lijn
nu Adriaen Corthals anno 1663 nu Jan De Paepe, Fs Frans 1666
nu Jacques Sey anno 1681 Frans Van? anno 1690
nu Pieter Bous 1712 Niclaeys Bourgongnon, 2 gemete, de reste blijft op Pieter Bous 1713
Pieter de? dhelft van Pieter Bous 1722

Vernieuwd landboek van Jan D'Herbe, dat loopt tot 1790
(blz. 490)

Dit begint west daeran over den Meulenwegh al tusschen den Bekewaterganck ande suytsijde ende westsijde t' gescheet deser waterijnghe ende t' vierde begin vande Begijnewaterijnghe ande noortsijde, vanden oosten in.
1. *Jan De Rijcke, Fs Gaspar....*
2. .....
...

22. *Bernard Vande Velde 1790*
Dheer Ignatius De Zutter, Fs Philips, 3/4 en libry dheer Franciscus Boudens 1/4, ande noortsijde daeran, cum westeynde alsvooren *(bekewaterganck)* ende oosteynde ant Sint Janshuys F° *(niet ingevuld)* een stucks landts ten nooroosthoucke lanxt, 4 Gem, 74 R tot 1 lijne 50 R *(150 roeden)* ten westhende af in den waterijnghe, de reste int 4e begin van de Begijne, blijft één lijn vijftig roeden.

1725 Joos vanden Bossche
1751 Guil vande Velde en Cornelis Minne
1767 Jacobus Minne, loco Cornelis Minne
1790 We Pieter Bultinck

23. *Frans Cruyl (488 R) Jan Pieter De Zautere (3 Gem) 1790*
Deselve 3/4 en 1/4 alsvoren anden noortseyde daeran cum westeynde ant stratien ende anden verlaeten bekewaterganck, die noch naest t'noorthende jeghens t'stratien verduystert is, metten noorthende daer d'huysinghe staen, aende calzijde ende voorstraete int dorp van maldeghem ende oostseide aenden breeden wegh *(Gentse Steenweg)*, 9 Gem 113 R, den oostcant af, tot 5 Gem 138 R landts ende hofstede gheldens af 250 R, blijft 4 Gem 188 R.
1725 Jacobus Willems d'huysijnghe mette bogaert: 1 Gem, dheer Pieter Joseph Zoetaert zuyt daeran 2 Gem ende Pieter Vermeersch, suyt ende oost daeran 1 Gem 188 R (= 4 Gem 188 R)
1728 Frans Bourgonjon 1 Gem ende Cornelis Minne 2 Gem, loco d'heer Zoetaert en Jacobus Willems
1729 Frans Bourgonjon 450 R en Cornelis Minne 450 R
1734 Cornelis Minne, loco Pieter Vermeersch 1 Gem 188 R
1747 Frans Minne, loco Cornelis 188 R
1756 Jacobus Bourgonjon van Frans Bourgonjon 1 Gem 150 R
1775 We van Cornelis Minne, loco Frans Minne
..... Jacobus Minne, loco We Cornelis Minne
1789 Dhr Jan De Zauter, 450 R van Jacobus Bourgonjon
1790 Jacques Minne, pachter van Frans Cruyl 488 R en Dhr De Zauter 3 Gem
Dan volgt de Begijne Waterijnghe.

We vonden de volgende personen die vanaf de 16e eeuw tot 1822 in aanmerking kwamen, hetzij als bewoner, hetzij als pachter of eigenaar van het huis Tytgadt: Batholomeus van Burwaen, Pieter de Hoyere, Jacob Putoor, Cornelis Boudins, Lieven De Smet, Philips De Zutter, Jacobus Willems, François Bourgonjon, Pieter De Zautere (vader en zoon), Jan en Pieter Hertschap, familie Minne, Frans Poupée, Jacobus Van Halteren (vader en zoon).

Van sommigen onder hen geven we een kort genealogisch overzicht van de onderlinge familierelatie. Het is opvallend dat men in die goede burgerij ernaar streefde huwelijken af te sluiten met iemand uit een gelijke of een betere stand, waardoor hun bezittingen steeds groter werden, bij zover dat een groot deel van de Maldegemse burgerij ergens aan elkaar verwant was. Hun burgershuizen maakten toentertijd meestal deel uit van een hofstede, met het erf en de stallingen in het dorp. Dat was in feite een noodzaak om hun rijpaarden bij de hand te hebben, te kunnen beschikken over voldoende en verse voedingswaren, en met een aantal knechten en meiden in de onmiddellijke nabijheid. Zij spiegelden zich aan de kasteelheren uit de streek. Bijgevolg moet de Maldegemse dorpskom er in de 15e en 16e eeuw uitgezien hebben als een groot boerendorp, met de daaraan verbonden geluiden van de dieren en de voertuigen op en rond de hoeve, met het slijk en het vuil op de weinig verharde straten, met de typische geuren, maar toch ook met de landelijke sfeer en veel groen.

1. Bartholomeus Van Burwaen

Bartholomeus van Burwaen zou in het begin van de 16e eeuw bezitter geweest zijn van het huis Tytgadt. Althans volgens Daniel Verstraete, een historicus die destijds veel artikelen publiceerde in het weekblad Vrij Maldegem. Jammer genoeg gaf hij geen vermelding van geraadpleegde documenten, zodat we zijn bronnen niet verder konden bestuderen.

Of het Bartholomeus was die destijds het stenen huis liet bouwen, weten we niet. Noch over hemzelf, noch over zijn familie, hebben we enige informatie gevonden in de documenten van het ambacht Maldegem. Wel staat zijn naam vermeld in de telling van 1515 van de leengoederen, meer bepaald de lenen waaruit Jacob Van Halewijn, leenhouder en Heer van Maldegem, inkomsten verwierf. Dit in verband met de beschrijving van een leen van Jan De Corte: "*voort zo ligghet een ghemet lands de jongcxste kyndren bartholomees van bruwaen lande ande westzijde*"[2]. Hieruit kunnen we afleiden dat de familie Van Burwaen reeds in de 15e eeuw in Maldegem resideerde of er toch bezittingen had. Het kan ook zijn dat zij nadien uit Maldegem weggetrokken zijn, tijdens de godsdienstoorlogen die in de tweede helft van de 16e eeuw de streek onveilig maakten en een ware volksverhuizing tot gevolg hadden.

2. Pieter de Hoyere, Jacob Putoor

Pieter de Hoyere was gehuwd met Aernoudyne de Costere, Fia Bernaert. Pieter de Hoyere overleed op 5 december 1559. Jan Wauters en Jacob de Costere waren voogden van zijn jongste kind, ook Pieter genaamd.

In zijn reeks "Maldegem in het begin van de 16e eeuw"[3] schreef Daniel Verstraete onder meer: *"Op de hoek aan het Vulderstraatje (Edestraat), waar de notaris nu woont, stond de hofstede van Pieter de Hoyere. Dat was een rijke grondbezitter en zijn zoon Filips was een tijdlang kapelaan van het Lieve-Vrouwaltaar te Maldegem en ook kapelaan van een dergelijk altaar in de Sint-Bavokerk te Aardenburg... Daarbij was Philips de Hoyere dan nog ontvanger van de goederen van de proosdij te Papinglo. Hij werd later kanunnik van de kathedraal te Gent. Ge ziet dat het een voorname familie was...*
Pieter de Hoyere was trouwens burgemeester van Maldegem... Het huis waarin hij woonde zou in de 17e eeuw "De Valk" genoemd worden... (Dat huis *"De Valk"* is nu *"Huize Wallyn"*, het kabinet van de burgemeester).

Over het huis Tytgadt en de hofstede schreef hij: *"Dat was in 1528 ook eigendom van Pieter de Hoyere en vroeger bezit van Bartolomeus van Burwaen. Ook Philips van Maldeghem had daar rechten op, hij was gehuwd met 'n dochter de Hoyere. In 1528 werd dit huis gepacht door Jacob Putoor*[4]*."*

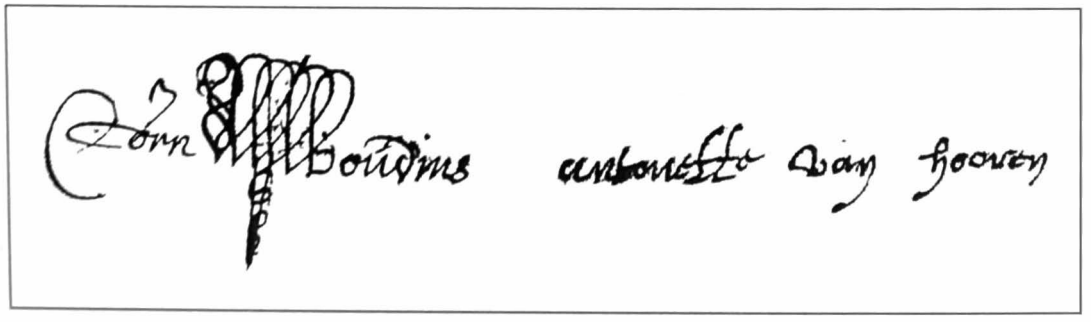
Philips Van Maldeghem was gehuwd met Adriaene (+ in Maldegem op 28.04.1566), fia Hendric Dhoyere[5]. Pieter de Hoyere was schepen van het ambacht van 1539 tot 1541 en van 1545 tot 1547.

Jacob Putoor was verwant met de familie Minne: leden van de familie Putoor waren aangesteld als voogd van de kinderen Minne. Over de familie Minne hebben we het verder nog.

3. Cornelis Boudins

De naam Boudens wordt reeds in 1368 vermeld bij de Brugse poorters. In Maldegem en omstreken is zijn naam meestal geschreven als Boudins of Boudijns. Die familienaam komt ook veel voor in het ambacht Boekhoute en Kaprijke. Cornelis, Fs Cornelis, huwde een eerste maal in Brugge met Marie Schellebroodt. Met haar kreeg hij twee kinderen: Jacobus en Cornelis. In de parochieregisters van Maldegem van de 17e eeuw vinden we een drietal families terug met de naam Schellebroodt.
Na de dood van zijn eerste vrouw hertrouwde Cornelis met Anthonette van Hoorne. Hun huwelijk werd op 30 april 1630 ingezegend in de kerk van O.-L.-V. van de Potterie in Brugge. Hun hierna volgende kinderen werden in Maldegem gedoopt: Frans, die burgemeester werd van Boekhoute; Georg; Maria, die een eerste maal huwde met Abraham Goeman en een tweede maal met Jan Dhaenens; Anna, die huwde met Hubrecht van Westvelde; Magdalena, die trouwde met Lieven De Smet; en Peter, die vermoedelijk pater augustijn werd in Dendermonde. Volgens het testament van Cornelis, dat we hierna brengen, waren er nog twee zonen die pater werden.

Cornelis was van 1631 tot 1633 baljuw en in 1648 burgemeester van Maldegem. Hij overleed in Maldegem op 8 maart 1675; zijn vrouw Anthonette was reeds op 5 december 1657 gestorven. Beiden werden begraven in het Sint-Annakoor van de Maldegemse kerk. Zowel Cornelis als Anthonette waren poorters van Brugge, met het gevolg dat zijn staat van goed opgemaakt werd in Brugge en aldaar bewaard is in het stadsarchief[6]. Hun poorterschap hadden zij verkregen op 29 december 1638[7].

Handtekening van Cornelis Boudins en van Antonette van Hoorne op een document uit 1631.

Uit zijn staat van goed weten we dat hij heel wat eigendommen bezat, niet alleen in Brugge en Maldegem, maar ook in diverse gemeenten van het Meetjesland en Zeeuws-Vlaanderen. Daarover een gedetailleerde opsomming geven zou ons te ver leiden, want zijn boedelbeschrijving is een lijvig dossier. Toch vermelden we nog dat hij *een leen hield van de hove van Reesinghe in Maldeghem, welcke voorts gehouden wordt van de princelicken leenhove den burgh van Brugge.... staende tselven leen ten dienste van trouwe ende waerhede ten relieve ende camerlijnck ghoede van den beste vrome en waren belast met een paer schapen handtschoen telcken sincxen.* Die bepalingen betekenen dat de leenman (hier Cornelis Boudins) daarvoor trouw had beloofd aan zijn leenheer (de Heer van Maldegem) en eveneens beloofd had dat hij hem bijstand zou verlenen bij gerechtelijke zittingen *(waerheden).* Wanneer het leen aan een ander overging, moest de nieuwe vruchtgebruiker een bepaalde som (leenverhef of *relief*) betalen aan de leenheer. Die betaling gebeurde door een uitgestelde betaling naar de keuze van de leenheer *(den beste vrome)* [8]. Jaarlijks, met Pinksteren, moest de leenman een paar handschoenen in schapenvel aan de leenheer geven. Bedoeld leen, bestaande uit bos, veld en meers, lag verspreid in de *Biestwaeteringhe* en bedroeg in totaal 16 gemeten en half en werd later geërfd door zijn dochter Anna Boudins.

In een artikel in Vrij Maldegem schreef Daniel Verstraete het volgende: *"Cornelis Boudens was een Bruggeling die naar Maldegem kwam wonen in het huis waar nu de familie Verkindere-Tytgadt woont. Dat is na het Kasteeltje, het mooiste huis van Maldegem en er hebben daar steeds voorname families gewoond. Cornelis kocht dat huis van Pieter Verbiest die in het Kasteeltje woonde. Verbiest was griffier te Maldegem en hij was ook eigenaar van de herberg St.-Barbara, rechtover het huis waar Cornelis Boudens kwam wonen, aan de westkant van het Canadezenplein* (Schouwburgplaats) *dat toen Boudewijn Lippenstraat heette. De vroegere eigenaar van beide woningen was Pieter Dhooiere. Het huis waar de familie Verkindere-Tijtgadt nu eigenaar van is, werd op het einde van de 16e eeuw gepacht door Bernard De Coster en begin 17e eeuw door Filip De Zwaef. Het moet door de brand van 1579 ook erg geteisterd geweest zijn (Gegevens over die brand hebben we niet gevonden). Wie het zijn huidige vorm gegeven heeft, weet ik nog niet. Ik vermoed dat Cornelis Boudens er heel wat aan verbouwd heeft. Hij kocht in elk geval stenen die afkomstig waren van het afgebroken hospitaal. Cornelis stierf in 1674* (Volgens onze gegevens in 1675) *en gedurende die meer dan dertig jaar dat hij in Maldegem verbleef, speelde hij daar de rol van een notabele. Hij was een tijdlang baljuw, dan burgemeester, kerkmeester en armenmeester. Hij was landmeter van beroep maar hij deed dat niet zo schitterend, want Waarschoot spande een proces in tegen hem, omdat hij het landboek dat hij van dit dorp maakte, niet goed verzorgd had"* [9].

In het kerkarchief van de parochie Maldegem vond Marc Martens een kopie van het testament dat Cornelis Boudins enkele maanden voor zijn dood opstelde. We vonden het passend die laatste wilsbeschikking van een rijk, machtig en gelovig man weer te geven, die toen hij zijn einde voelde naderen zijn zielenzaligheid veilig wilde stellen. Het illustreert toch ook een beetje de levenssfeer van die tijd. Gezamenlijk hebben we dat licht beschadigd document in leesbaar schrift omgezet.

Testament van Cornelis Boudins – 06.06.1674
(Kerkarchief pastorie Maldegem)

Testament ende uttersten wille van mij Cornelis Boudins causa.
In den naem des vaders ende de soons ende de h. gheest. Amen.

Alvooren bevele ick mijn ziele inde goetheyt ende genaede godts mijns heeren Jesu xpi ende mijn lichaem aen de gewijde aerde ende aengaende mijne temporele goederen door de goetheyt ende barmherticheyd gots mij verleent, begeere ende belaste, dat daeraf soo vant mueble als imueble sal geemployeert worden als volght.

Te weten.

Eerst in eene rente van twijntich ponden grooten siaers eeuwelick ende ervelick geduerende tot proffijte vande aermen vande prochie van Maldeghem, waervan den heere pastor ende armmeesters sullen ordoneren gedaen worden een eeuwich jaergetijde metten hooghsten dienst, met de miserere ende de profundis op mijne sepulture mette commemoralen ende ordinaire kerckelijke gebeden voor mijne ziele ende andre zielen des vageviers, daer in ick magh verbanden sijn.

Item te doen celebreren alle donderdaghe van elcke weke een sijngende messe te eeren van het alderhooghweerdichste ende heijlichste sacrament des autaers met het luyden vande meeste clocke tot drije poosen telcken jaerghetijde, dan met een poose telcken donderdaghe met lancdurich clippen ende gedurende de respective diensten te branden waschlichten op den autaer ende sepulture.

Item het overschot vande selve rente boven de kerkelicke diensten sal geemployeert worden in aelmoessen ende distributie in broot ende gelt telcken jaergetijde ende op andre tijden in den wijnter, gelijck dat den pastor met de armmeesters sullen goet duncken, ende dat soo wel an vremdelijnghen, die den dienst sullen hooren als ande prochianen, mits biddende over mijne siele ende alle geloovige sielen int vagevier daer in ick magh verbanden sijn, met conditie dat voor al vande aelmoesse zullen worden gebeneficieert mijn vryenden ofte maetschap indiender eenige waeren die aelmoessen versochten.

Versouckende ende betalende dat het inhout deser tot hier toe int corte sal worden gegraveert op den zerck van mijn graf ofte op een arduijnen plate daerneffens te metselen ofte inden muer tegen mijn graf (sic). *Indien het niet en can alwel gegraveer worden opden zerck.*

Voorts geve ick anden eerw. p.p. capucijnen die mijn sone pater patricius sal resideren eene aelmoesse van thyen ponden grooten siaers lijfrente geduerende sijn leven ende niet langer, ende eene gelycke lijfrente ande eerw. p.p. recollecten daer mijn soone pater ludovicus sal resideren ende aen mijn soone pater petrus religieus tot Dendermonde een lijfrente van gelycke thyn ponden grooten siaers oock geduerende sijn leven om die bij hem geemployeert te worden naer d'ordonnantie van sijn overheyt.

Item geve ande erw. p.p. der societeyt Jesu binnen Brugge voor eene aelmoesse de somme van hondert ponden grooten eens, ende dat ut mijnen credit ande heere van Vlooswijck met sijn consorten, mitsgaeders ande heeren Draeck ende Basijngier, als mijn credit ofte goetdyncke sal wesen ten vollen betaelt, tsij bij wijsdom diffinitijf vande processen ofte bij contracte.

Item geve aen Magdaleneken t'kijnt van mijn dochter Anna hondert ponden grooten eens, te betaelen ut de gereetste pennijnghen ofte goederen van mijn sterfhuyse.

Item geve ande kijnderen van Jacques mijn sone hondert ponden grooten eens, tegen alle de pretentien die den selve Jacques in mijn sterfhuys soude mogen pretenderen, tsij van incommen van sijn als verhalmt goet, als alle andre geene gereserveert. Indien hij daerin waere gefundeert en dit met expresse conditie dat de selve hondert ponden grooten niet en sullen moeten betaelt worden. Indien mijn kijnderen bij Joffrouwe Antonette van Hoorne tevreden zijn ende begheeren de selve hun broeders pretentien soo van het incommen van zijn verhalmt goet en alle andre t'mijnen sterfhuyse te betaelen int segghen van rechtsgeleerdine inde te iesen van welcke pretentien int leven zijn ghenomen diversche advijsen van advocaten wesende onder mijne bettragien nemaer indien mijn kijnderen bij de voornoemde Joffrouwe Antonette van Hoorne de selve arbi-

trage bij advocaten te decideeren niet en willen advoyeeren ende volcomelick toestaen, mitsgaeders hun vutsprake ende arbitrage betaelen daedelick naer mijn overlijden, soo begeere ick dat de voornoemde kijnderen van Jacques mijn sone, de voorsijde hondert ponden grooten sullen genieten ut de gereetste pennijnghen ofte goederen t'mijnen sterfhuyse, aldus dit mijn testament volmackt op den vi juny xvi c vierentseventich t'oorconden en was onderteekent Cornelis Boudins.
Accordeert met den origeneelen testament t'oorcondcen als notaris (onleesbaar) *1674.*

Betekenis van bepaalde woorden:
pretentien: eisen, vorderingen
pretenderen: eisen, vorderen, voorwenden
verhalmt goet: verkocht, geschonken, verpand onroerend goed
gereserveert: voorbehouden
advoyeeren, advoueren: toestemmen, bevestigen
oorconden: getuigen

Summier overzicht van een tak van de familie Boudins

Cornelis Boudins, (+ Maldegem 08.03.1675), Fs Cornelis
Eerste huwelijk met Marie Schellebroodt, Fia Denijs
Kinderen:
- Jacobus
- Cornelis, x M 25.02.1648 met Marie Tierlay

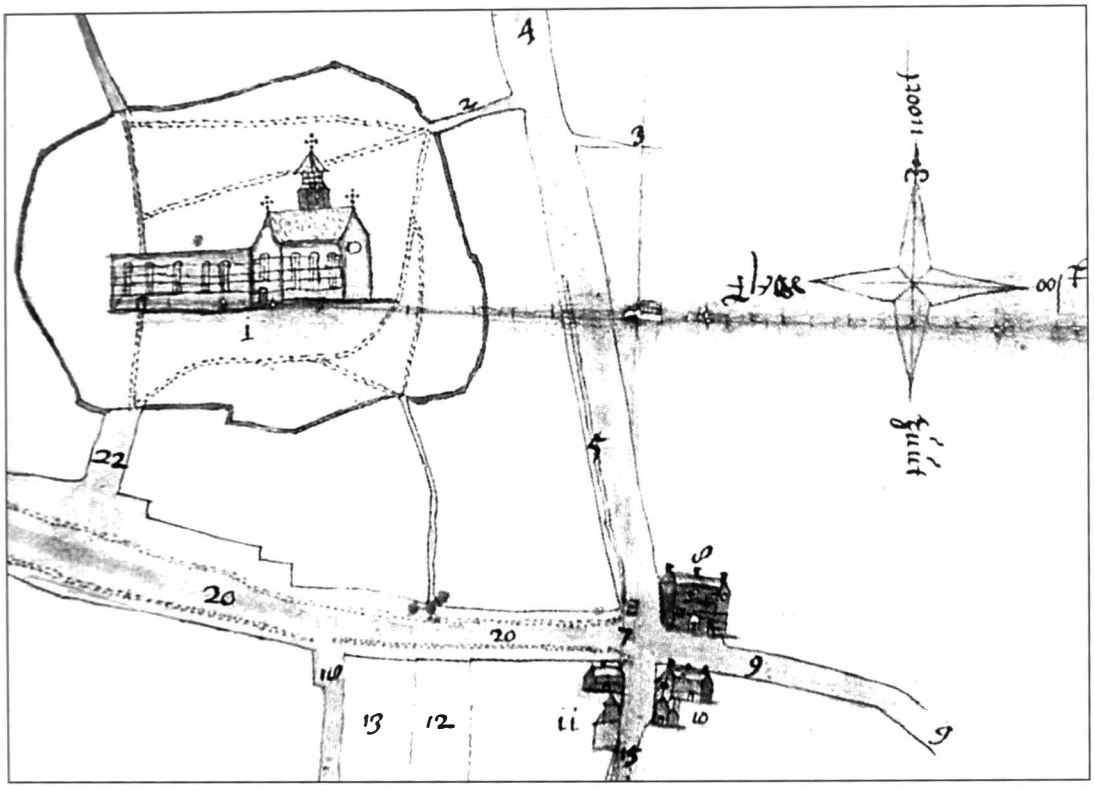
Tweede huwelijk in Brugge op 30.04.1630 met Anthonette Van Hoorne (+ M 05.12.1657), Fia Frans
Kinderen:
- Frans (°M 02.02.1631), x Catharina Heymans
- Georg (°M 29.02.1632, + M 24.04.1632)
- Maria (°M 27.07.1633), x M 27.11.1661 Abraham Goeman, xx M ... Jan Dhaenens
- Anna (°M 19.04.1635), x M 25.03.1664 Hubrecht van Westvelde
- Magdalena (°M rond 1642), x **Lieven De Smet**
- Peter (°M 16.02.1647), pater Petrus ?

In zijn testament maakt Cornelis gewag van drie zonen die geestelijken waren: pater Patricius bij de capucijnen, pater Ludovicus bij de recollecten en pater Petrus bij de augustijnen in Dendermonde.

Frans Boudins, (°M 02.02.1631), Fs Cornelis.
Was burgemeester van het ambacht Boekhoute en gehuwd met Catharine Heymans. Hun zoon Frans Xaverius was baljuw van Boekhoute en huwde met Isabelle Theresia Willaeys. Vijf van hun kinderen kwamen door verkavelingen van erfenissen en transacties in het bezit van het huis Tytgadt, dat ze in 1729 verkochten aan Frans Bourgonjon. We mogen stellen, dat leden van de familie Boudins of Boudens gedurende bijna een eeuw eigenaars en ook tijdelijk bewoners waren van het huis Tytgadt.

4. Livinus De Smet

Lieven De Smet, geboren in Adegem op 8 augustus 1632, was de oudste zoon uit het derde huwelijk van Gillis De Smet met Martijntjen Wouters. Zijn ouders woonden destijds op Raverschoot en hadden daar een brouwerij. Zoals vermeld in voorgaand artikel huwde hij met Magdalena, de dochter van Cornelis Boudins. Hij was burgemeester van het Ambacht Maldegem in 1668 en 1675.

Kaart van Pauwel Roelandts van het centrum van Maldegem, 1693.
Nr. 10: d'hofstede daer Livinus de Smet teghenwoordigh woont (RAG, kaarten en plans, 2397).

Op de figuratieve kaart van Pauwel Roelandts (1693), waarop het huis Tytgadt getekend staat, lezen we de vermelding: *"d'hofstede daer Livinus de Smet tegenwoordigh woont"* [10]. Nochtans komt zijn naam niet voor bij de opgesomde eigenaars of pachters in het oude landboek. Hij was wel bewoner, maar de hofstede was nog steeds in het bezit van de familie Boudins. We citeren nogmaals Daniel Verstraete, die schreef:
"De chirurgien Gabriel Van Batenburgh kwam een tijdje wonen in het huis waar Cornelis (Boudins) *gestorven was, maar weldra werd het betrokken door Magdalena, dochter van Cornelis"* [11].

Een belangrijk gegeven lichten we uit een register van besluiten van het ambacht Maldegem: *"Actum ende extracte vergaederijnghe vande college desen 28n novembre 1658. Ten zelven daeghe compareerde in persoone dhr Lieven De Smet mede gheselle in wetten ende vrijlaet van desen Ambachte. Te kennen ghevene hun hij hem gherne zoude vervreemden van tzelve laetschap ende aenveerden een ander laetschap vande platten lande vande vrije onder het ambacht van Moerkercke omme redenen hem moutiverende. Dien volghende hebben burghemeester ende schepenen op alles ghelet hebbende den voornoemden De Smet vervremt van dese ambachte zoo wij doen bij desen omme t'aenveerden tlaetschap van Moerkercke als hebbende hausenisse met desen ambachte* (hij diende er te waken of toezicht te houden over iets), *op conditie ende expresse verbandt dat den voornoemden De Smet niet en zal moghen schijden van t'zelve laetschip van Moerkercke omme te aenveerden eenig ander laetschip ofte poorterije niet compatibel met dese ambachte ten waere al van betaelinghe rechte vande issuwe van alle sijnen goederen tot proffijtte van desen ambachte inghevolghe van het xl ste artikel ende voorgaende van keure ende costuymen vande Lande vande vrijen up de peijnen erbij ghestatueert, daete als vooren* [12]."

De precieze reden die hem motiveerde om van *laetschap* te veranderen is dus niet vermeld, maar heel zeker had het te maken met de kinderen van zijn schoonzuster Marie Boudins, die verweesd waren in het ambacht Moerkerke, en waarover hij voogd was. Mogelijks speelde ook de successiebelasting *"issuwen recht"* op zijn goederen en de erfenis die hij verwachtte een rol. Zijn vader Gillis was overleden in 1655 en zijn moeder Martijntjen Wouters in juli 1658. De verdeling van de erfenis had plaats in januari 1659. Waren die *"issuwen"* billijker in Moerkerke ? Dat kon, vermits in het Brugsche Vrije Moerkerke ressorteerde onder het *"Platte land"* – ook wel het *echte vrije* genoemd – terwijl Maldegem tot de *"appendanten"* behoorde.

Lieven De Smet had geen kinderen toen hij op 22 augustus 1705 overleed. Zijn bezittingen werden verdeeld onder zijn weduwe Magdalena Boudins, zijn drie zusters *"uit volle bedde"*die drie staken vormden, namelijk Elisabeth, gehuwd met Philips De Rijnck, Marie Charlotte later gehuwd met Pieter Ercke, en de kinderen van Petronelle, die gehuwd was geweest met Pieter Ramont, vervolgens zijn twee halfbroers Pieter en Cornelis en afstammelingen van zijn halfzusters, die goed waren voor nog eens zeven staken. Zijn staat van goed is een lijvig dossier van maar liefst 600 bladzijden, maar zoals het gebruikelijk was in het Brugse Vrije komen de bezittingen die de partner bij het huwelijk inbracht er niet in voor, zodat we er geen gegevens in vinden over het huis Tytgadt, dat toen nog altijd in het bezit was van de Boudins [13].
Uit zijn staat van goed vernemen we, dat Lieven drie jaar vóór zijn dood zijn testament had gemaakt. Daarin had hij de wens uitgedrukt om begraven te worden *"in de kercke van Maldeghem in een particulieren graft met eenen cleenen sarck ofte in het graft van dhr Cornelis Boedens, met den hoogsten dienst..."* Hij voorzag schenkingen aan de armen van de parochie, niet alleen van Maldegem, maar ook aan die van Adegem en aan *"de heere gheestelicke die mij sal bijstaen inden noodt des doots"* moest drie ponden grooten gegeven worden.

5. Philips De Zutter

Philips De Zutter was eveneens een machtig persoon uit een gegoede Maldegemse familie. Hij had nauwe betrekkingen met burgemeester Lieven De Smet, die peter was van twee van zijn kinderen. Hijzelf was ook burgemeester van het ambacht geweest van 1703 tot 1704 en van 1706 tot 1714, en was na Lieven De Smet een tijdje bewoner van het huis Tytgadt. Philips was ook gedurende een drietal periodes pachter van Papinglo, zonder er zelf te wonen; hij was in feite een soort beheerder en opzichter van het domein voor het Bisdom Gent.

Philips overleed in Maldegem op 13 augustus 1716. Zijn eigendommen werden verdeeld op de 7e februari 1718 onder zijn vijf kinderen [14]. Zijn zoon Ignace erfde drie vierde van de hofstede, met het huis Tytgadt; het andere vierde part behoorde toe aan Frans Xaverius Boudins, *"utten hoofde van Joffr de weduwe van dheer Livien De Smet"*. Ignace – gedoopt als Cornelis Ignace – bleef als jonkman in het vaderlijk huis wonen.

Samenstelling van de familie Philips De Zutter

Philips (°M 13.09.1656), Fs Roeland en Anna De Vriendt
Eerste huwelijk M 06.01.1680 met Maria Fockque (+ M 09.11.1680)
Kind: Peter (°M 20.10.1680)
Tweede huwelijk M 07.08.1681 met Maria Magdalena Goeman, Fia Abraham en Maria Boudins

Op de kruising van de Aardenburgse Harinkweg (nu Noordstraat) met de Brugse Steenweg (nu Marktstraat) treffen we drie woningen aan waarvan reeds bewoners uit de 16e eeuw gekend zijn.

Kinderen:
- Marie Anne (°M 05.06.1683), gehuwd met Jacques De Smet, Fs Jacques
- Corneel Ignace (°M 25.10.1685, + M 13.01.1733), ongehuwd
- Philips Jacob (°M 03.03.1688, + M 22.03.1688)
- Johanna Livina (°M 20.11.1690), gehuwd met Jan Baptist Schevelijnck
- Jan Frans (°M 23.10.1693, + 13.09.1719), was pater bij de jezuïeten
- Magdalena Jacoba (°M 14.04.1696), gehuwd met Pieter Clé

6. Jacobus Willems

Volgens de gegevens van het landboek zou Jacobus Willems van 1725 tot 1728 pachter geweest zijn van het huis Tytgadt: *"1725 Jacobus Willems d'huysijnghe mette bogaert: 1 gemet".* Naar onze mening is hij er drie jaar pachter en bewoner geweest, vermits we geen aanduiding vonden van enige aankoop van de familie Boudins, wat we wel vonden bij de daaropvolgende bewoner.

Jacobus Willems, zoon van Boudewijn, huwde een eerste maal op 15 januari 1721 met Elisabeth Dhaenens, Fia Gillis. Zij kregen tien kinderen. Na het overlijden van Elisabeth hertrouwde Jacobus op 11 juli 1737 met Maria van Thienen, waarbij hij nog vijf kinderen kreeg. Jacobus overleed in februari 1745. Toen waren er nog vier kinderen uit zijn eerste huwelijk in leven en de vijf uit zijn tweede huwelijk.
We vragen ons af of hij soms een voorzaat is van de bekende Maldegemse meubelmakers, want door zijn staat van goed weten we dat hij timmerman en houthandelaar was. Verder dat hij tijdens zijn eerste huwelijk een hofstede verworven had met 296 roeden land, die hij bewoonde tot zijn overlijden. Die hofstede was gelegen *in de noortstraete, tusschen d'erve Matthijs Bourgonjon, nu Joos vanden Bossche aende suytsijde, t' bagij-*

nestraetken aende de noortsijde, streckende met de ootsijde aende kercke van Maldegems landt, genaempt het bagijnhof ende met de westeynde op de calsijde van de voorseyde nordstraete. Bovendien was hij ook eigenaar van de herberg *"De Swaene"* gelegen *met de voorhoofde oost jegens de noortstraete, noort ende west de pastorije ende suyt het straetjen loopende van het kerckhof, gebruyckt bij de We van Adriaen Hebbelijnck*[15].

6. François Philippe Bourgonjon

De familienaam Bourgonjon schreef men op verschillende manieren: Bourgonion, Bourgongion, Borgenjon, Borgonjon en nog andere. In onze uiteenzetting zullen we de meest voorkomende gebruiken: Bourgonjon.

Frans Bourgonjon was de zoon van Frans en Johanna Maenhout, geboren in Maldegem op 14 oktober 1695, en gehuwd met Maria Van Grimberge uit Eeklo. Ze kregen elf kinderen, waarvan er vier op jonge leeftijd stierven. Frans, die benevens zijn beroep van slachter ook schepen was van het ambacht Maldegem, overleed op 17 mei 1761 en zijn echtgenote Maria op 6 februari 1768.

Uit zijn staat van goed van 2 september 1761 weten we dat zij tijdens hun huwelijk de hofstede en het huis Tytgadt betrokken hadden. De hofstede had een oppervlakte van 332 roeden, met daarop het huis, bijgebouwen, stallingen en schuur, erf en boomgaard en een aanpalend stuk land van 2 gemeten, 29 roeden. In 1729 hadden zij de helft van dat eigendom gekocht aan de kinderen van Frans Boudins, gehuwd met Therese Willaeys, en de andere helft in 1733 aan Cornelis Minne, gehuwd met Catherijne De Lille: *"De voorschreven huyse ende erfve ghecommen bij coope, eerst d'helft van heer ende meester François Boudens, priester, voorts van Jouffrouw Isabelle Angeline Boudens, beide hun selfs, kinderen van d'heer François Boudens, gheprocreëert bij Jouffrouw Therese Willays, voorts Joncker Cornelis Willays, schepene vanden Lande van den Vrijen, gesworen vooght van drij minderjaerige kinderen van den voorseyde d'heere François Boudens, geprocreëert bij de ghemelde jouffrouw Therese Willays, volghens de briefven van erfvenisse daervan ghepasseert voor burghemeester ende schepen van den Ambachte van Maldeghem, in daete twintighsten april seventhien hondert neghen en twintigh, onderteekent J. Pecsteen als griffier, mitsgaeders de wederhelft van Cornelis Minne ende Catharine De Lille zijne wettelycke huysvrouwe, conforme briefven van erfvenisse danof ghepasseert voor schepenen vanden voormelden Ambachte van Maldeghem van daete sesden november seventhien hondert drijendertigh, onderteekent J.F. Goeman"*[16].

In de boedellijst van voormelde staat van goed vinden we de indeling van het huis zoals die toen was: een kelder, gelijkvloers een ruime keuken, vermits er vier tafels en twaalf stoelen in stonden, een kamer, een kleine kamer, een winkel en een achterhuis, op de verdieping drie *hooghcaemers*: één boven de kelder, één boven de winkel en één boven de woonkamer, en een zolder. In de winkel bevonden zich *drij capmessen, een bijle, bolhaemer, twee ijseren croonen, neghen hacken, twee reepen, ijseren gewichten, comptoirken, vier paeren vleeschcleederen ende vijf schorten.* Die winkel had waarschijnlijk een ingang aan de westkant (Schouwburgplaats): bij de recente opkuis van het gebouw heeft men immers vastgesteld dat er aan die kant een deuropening was. Dit bevestigt het vermoeden dat gedurende bepaalde periodes twee gezinnen in het huis woonachtig waren: de heer van het huis met zijn gezin, allicht in het luxueuzer gedeelte, en een pachtersgezin dichter bij het erf.

Bij de opfrisbeurt van de gevel van het huis Tytgadt-Verkindere werd een deel van de originele gevel zichtbaar gemaakt. Het uitstekende arduinen blok onderaan de afgeschuinde hoek geeft waarschijnlijk het vroegere hogere straatniveau aan.

De helft van het huis, erf en boomgaard verpachtte Frans aan zijn zoon Jacobus voor acht pond grooten per jaar. Hieronder was ook de winkel begrepen, die Jacobus met zijn vrouw Marie Dhalle na hun huwelijk hadden overgenomen. Uit de boedellijst kunnen we afleiden dat het jonge gezin, de *hooghcaemer* boven de winkel als woonkamer gebruikte en de zolder als slaapvertrek, waar o.a. twee *cafbedden* en een wieg stonden. De kelder en de keuken waren gemeenschappelijk.

Buiten hun bezit aan land, bos en meers, hadden Frans en zijn vrouw ongeveer 338 pond grooten uitgeleend aan verschillende personen, o.m. aan Jacobus De Bruyne, gehuwd met Joosijne Spae, die als pand gaven *eene herberghe de franssche Croone, staend op een lijn en t'sestigh roeden land, gheleghen binnen de stede van Middelburgh in Vlaenderen, rechtover de kercke met de voorhoofde aenden Schorrewegh,12.12.1759.* Die geldplaatsingen brachten toen 4 à 5 % op en als we zijn jaarlijkse renten bijeentellen vormden die een jaarlijks inkomen van ongeveer 15 pond. Was dat veel? Het is quasi niet mogelijk te zeggen wat dit heden ten dage zou betekenen in euro. Het is al een hele opgave een Vlaams pond, dat een rekeneenheid was, om te zetten in de toen gangbare gouden of zilveren munten (dukaten, enz...) of te vergelijken met de ponden van andere streken, zonder te spreken van koerswijzigingen en devaluaties, of de vergelijking te maken met de huidige waarde van landbouwgronden, lonen, consumptiegoederen, enz...; hetgeen toen zeer duur was, is soms nu naar verhouding goedkoop en andersom. Een feit is, wie toen rijk was, werd rijker en dat is allicht nu nog zo, maar het contrast tussen rijk en arm was toen veel groter.

In de opgave van de lasten van voornoemde staat van goed, is een interessant gegeven vermeld inzake de verhouding van het Zeeuwse pond ten overstaan van het Vlaamse pond: *"van ghelijcken betaelt aen Joffr Anne Jongbloet, huysvrouw van Jan Driessen, seven pond, derthien schellijnghen, vier grooten Zeeuws geldt, maecken in Vlaams Courant de som van acht ponden, twaelf schellijnghen, ses grooten, over levering van een tonne gesaute visch en een halve tonne pekelharing".*

In zijn testament had Frans de volgende schenkingen voorzien aan zijn zeven kinderen of hun afstammelingen:
- aan de acht kinderen van Marie Joseph Bourgonjon, uit haar twee huwelijken, namelijk vijf met Guilliaeme vanden Bon en drie met Joannes van Houtte: 16 pond grooten;
- aan Jan François Bourgonjon: 18 pond;
- Emanuel Treels x Johanna Theresia Bourgonjon, We Jan Matthijs: 16 pond;
- zes kinderen van Anna Catharina Bourgonjon x Dominicus Verseele: 16 pond;
- twee kinderen van Jacobus Bourgonjon x Marie Dhalle: 18 pond;
- Josephus Bourgonjon: 18 pond;
- Judocus Bourgonjon (+): 6 pond.

De staat van goed werd afgesloten met een batig slot van 248 pond.

Zoon Jacobus overleed in de leeftijd van 31 jaar, amper zes jaar na zijn huwelijk met Marie Dhalle. Ze kregen vier kinderen, waarvan er twee (een tweeling) stierven de tweede dag na hun geboorte. Alhoewel Jacobus twee maanden vóór zijn vader stierf en de boedellijst reeds op 29 april 1761 was afgesloten, werd de eigenlijke staat van goed slechts op 20 mei 1763 verleend. Dat kwam door een betwisting en procesvoering bij de verdeling van het sterfhuis van de weduwe van Judocus Dhalle, oom van Marie Dhalle, van wie ze 34 pond erfde[17]. Zowel Jacobus als zijn vader zijn jong gestorven na een ziekte. Dat blijkt uit de rekeningen die nog moesten betaald worden voor doktersbezoeken en medicijnen.

In 1762 kochten de gebroeders Hertschap de doening met als pachter en bewoner Jan De Zauter. De zoon van Jacobus Bourgonjon, Peter Jacob, heeft later de stiel van zijn vader verdergezet in een beenhouwerij in de Edestraat.

Samenstelling van een tak van de familie Bourgonjon

Frans Bourgonjon (°27.06.1617, +28.02.1701), Fs Mathias en Margereta Vercruysse
Gehuwd op 06.05.1691 met Johanna Maenhout (° rond 1665, +29.12.1723), Johanna hertrouwde op 29.06.1701 met Georg Vincke
Kinderen: Petronella (°19.02.1692, +26.02.1692), Johanna Elisabeth (°28.01.1693, +05.02.1693), Cornelius (°20.02.1694), Frans Philip (°20.02.1695), Jacob (°14.11.1697, +20.03.1712), Francisca (°23.02.1700, +05.03.1700)

Frans Philip Bourgonjon (°14.10.1695, +17.05.1761)
Gehuwd in Eeklo op 26.07.1716 met Maria Van Grimberghe (°Eeklo 28.07.1698, +Maldegem 06.02.1768), Fia Joannes en Judoca (Josine) De Sloover
Kinderen: Peter Jan (°17.01.1719), Jan Frans (°06.02.1721), Johanna Theresia (°22.01.1723, +30.01.1723), Johanna Theresia (°30.01.1724), x Jan Matthijs en xx met Emmanuel Treels, Anna Catharina (°27.05.1726, +Beernem), x 24.05.1759 met Dominicus Verseele of Verselle, Albert (°12.12.1728, +18.01.1729), Jacob Bernard (°19.05.1730), Joseph Michael (°19.03.1732), Angelina Judoca (°08.02.1735,

+18.03.1736), Judocus Guillielmus (°22.02.1737, +27.05.1761), Domien Antoon (°28.01.1740, +22.09.1781)

Jacob Bernard Bourgonjon (°19.05.1730, +23.03.1761)
Gehuwd op 09.04.1755 met Maria, Cornelia Dhalle (°07.09.1729), Fia Pieter en Brigitte Sey
Kinderen: Judoca (°12.05.1756, +14.05.1756), Angelina (°12.05.1756, +14.05.1756), Domien Frans (°24.07.1757), Peter Jacob (°30.08.1759)

7. Jan Pieter De Zautere *(vader)*

Joannes Petrus De Zautere, afkomstig uit Boekhoute, huwde in Maldegem op 24 juli 1742 met Isabella De Coorebijter, de weduwe van Pieter Lambrecht en de dochter van Cornelis De Coorebijter. Over het verband tussen de families Lambrecht, De Coorebijter, De Zautere en De Bruyckere, brengen wij hierna enkele summiere gegevens. Daniel Verstraete schreef over de Lambrechts het volgende: *"De Lambrechts waren leden van een voorname familie in Maldegem en Adegem, vele leden waren schepenen of burgemeester. Pieter woonde van bij zijn geboorte in het burgershuis dat stond op de hoek Marktstraat met Stationsstraat (westkant). Hij overleed er op 29 mei 1739. Dat huis was tot eind 17e eeuw de vroegere herberg De Hert, tevens brouwerij* [18].

Van bij zijn huwelijk pachtte vader De Zautere de hofstede in de Voorstraat. Hij had twee kinderen uit zijn eerste huwelijk: een dochter Maria Francisca, die ongehuwd overleed, en Jan Pieter, zijn latere opvolger. Bovendien waren er de vier kinderen van Isabella uit haar eerste huwelijk met Pieter Lambrecht. Vader Jan Pieter stierf in Maldegem op 4 september 1753 en Isabella op 17 september 1780. Zij werd 81 jaar.

Enkele genealogische relaties tussen de families Lambrecht, De Coorebijter, De Zautere en De Bruyckere

Joannes Lambrecht
Gehuwd in Kaprijke op 25.08.1683 met Helena Joanna De Laet.
Kinderen: Pieter (°20.06.1685), Jan Baptist (°07.03.1686), Emanuel (°04.08.1688)
Zijn weduwe Helena hertrouwde met Cornelis De Coorebijter.

Cornelis De Coorebijter, Fs Gilain

Eerste huwelijk in Kaprijke op 02.11.1695 met Helena De Laet (haar 2e huwelijk) (+Kap 28.12.1704).
Kinderen: Michel (°30.08.1696), Hubert (°25.01.1699)
Tweede huwelijk met Isabella Coppens (+Kap 01.10.1712)
Kinderen: Marie Catharina, Isabella Theresia en Bernardus
Cornelis overleed in Kaprijke op 23.05.1717.

Pieter Lambrecht (°Kap 20.06.1685), Fs Joannes
Gehuwd in Maldegem op 24.11.1719 met Isabella, Theresia De Coorebijter
Kinderen: Isabella (°M 19.11.1721, +M 14.10.1727), Maria Theresia (°M 28.07.1725), Peter (°M 11.11.1729), Robert (°M 31.12.1734) en Carel (°M 11.05.1738)
NB. Hun dochter Maria Theresia huwde in Maldegem op 25.01.1768 met haar oom Bernardus De Coorebijter, wr van Joanna De Pape (Ex Kaprijke). Bloedverwantschap in 3e en 4e graad.

Pieter Lambrecht overleed in Maldegem op 29.05.1739. Zijn weduwe Isabella hertrouwde met Jan Pieter De Zautere (vader).

Jan Pieter De Zautere (vader) (°Boekhoute rond 1695, fs Jan Baptist)
Eerste huwelijk in Boekhoute op 16.04.1722 met Judoca (Josine) Verhaeghe
Kinderen: Jan Pieter (°Boekhoute 06.09.1729), Maria Franscisca (+M 12.05.1767), Angelina, Carolina, Jacobus en Joanna.
Tweede huwelijk in Maldegem op 24 juli 1742 met Isabella Theresia De Coorebijter
Kinderen: ons niet bekend.
Jan Pieter (vader) overleed in Maldegem op 04.09.1753 (58j) en Isabella op 17.09.1780 (81j).

Jan Pieter De Zautere (zoon)
Gehuwd in Maldegem op 27.08.1764 met Suzanne De Bruyckere (°Adegem 11.02.1745), Fia Andreas en Johanna van Quickelberghe
Kinderen: ons niet bekend.
Jan Pieter (zoon) overleed in Maldegem op 12.10.1803 en Suzanne in Adegem op 29.12.1808.

8. Jan en Pieter Hertschap

Jan Hertschap uit Aalter huwde in Maldegem op 23 mei 1752 met Tecla Willemarck (°M 08.05.1733, Fia Domien en Maria De Lille). Hij overleed in Maldegem op 5 april 1763. Zijn weduwe hertrouwde met Ignace Naert. Uit zijn staat van goed weten we dat hij op 23 augustus 1721 een eigendom verworven had in de Noordstraat, bestaande uit *"25 à 30 roeden erve salve justo met de huysse, schuere, stallijnghen en timmer van de stockerije daer op staende en medegaende"*[19]. Deze uitbating – in het huis was ook een winkel – was gelegen tussen Gillis Dhaenens aan de noordzijde, Jan Standaert aan de zuidzijde, en paalde met de westkant aan de Noordstraat.

Hij had dat goed gekocht aan de *"regierders van de gemeenen armen van Maldeghem"* of gewoon *"den armendisch"* genoemd, de feitelijke voorganger van het OCMW.
Hiervoor had hij bij diezelfde instelling een lening afgesloten *"mits eene rente van een honderd pond grooten courant capitaels in proffytte van de gemelden armen, croiserende à vier ponden grooten 's jaers ende vallende de 23 augustus in yder jaer"*.

Maar er was meer. Uit dezelfde staat van goed vernemen we, dat hij samen met zijn broer Pieter, op 26 oktober 1762, de hofstede in de Voorstraat met het huis Tytgadt had gekocht van de weduwe en kinderen van François Philippe Bourgonjon. Die bestond toen uit: *"332 roeden erve, hof, boomgaert, huys, schauwstallijnghen, boomcatheylen en andere edifitien daer op staende en medegaende, gestaen ende geleghen binnen de dorpe van Maldeghem, metten voorhoofde aen de Voorstraete, suyd de eerst volgende partije, oost Cornelis Minne en west het dreefken hier medegaende. Twee gemeten 29 roeden, een stuck, abouterende met de noordsijde aen de voorschreven erve, met de suydsijde aen Cornelis Minne, met de westeynde aen de Bekewaeterijnghe en de oosteynde aen de voornoemde Minne."* Op die hofstede boerde toen Jan Pieter De Zautere (zoon) als pachter.

Die bezittingen waren eveneens hypothecair belast. De twee broers hadden hiervoor een lening aangegaan van 200 pond bij Sr Ciprianus van Hoogeweghe in Brugge, met een jaarlijkse rente van 8 pond grooten, en een tweede lening van 100 pond grooten bij

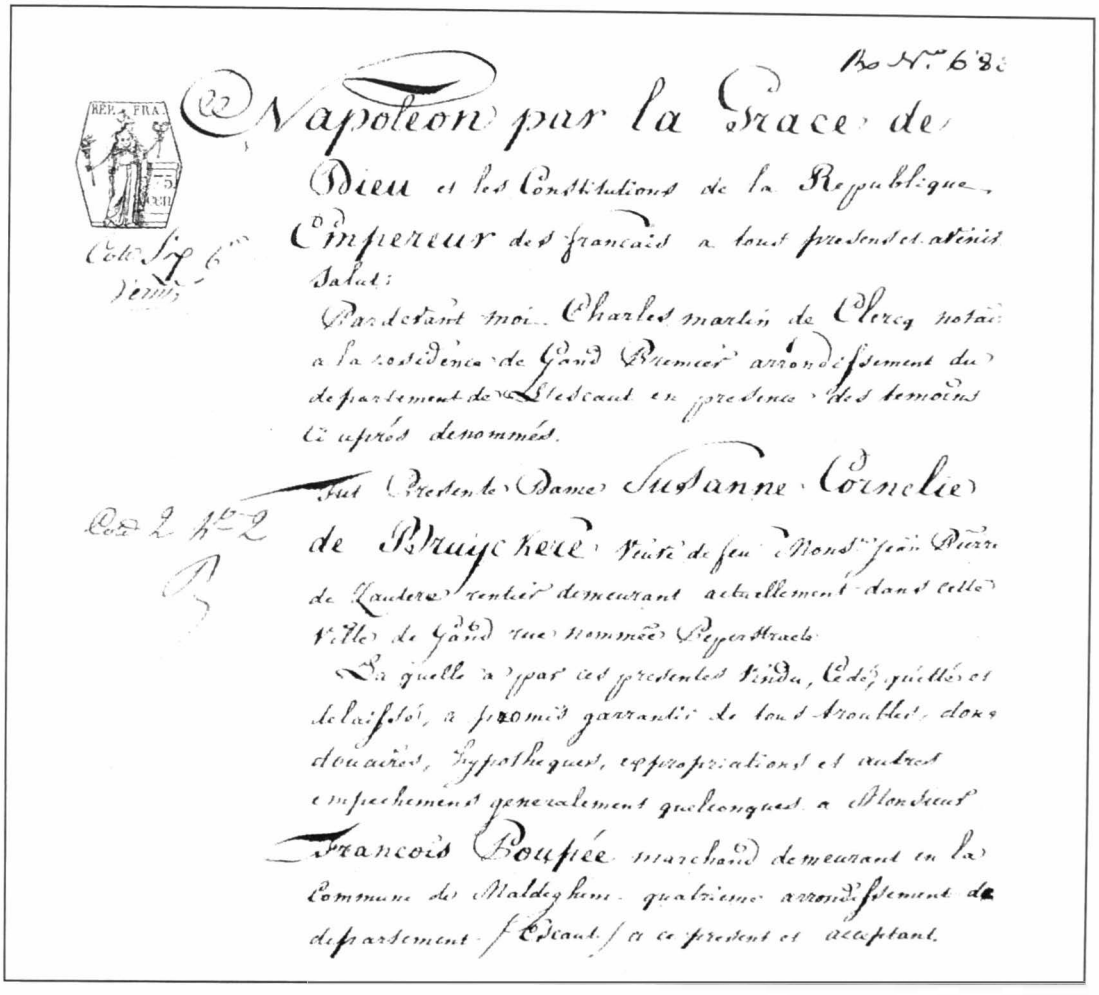
Guilliame Walput in Aalter, met een jaarlijkse rente van 4 pond grooten. Bij het overlijden van Jan was de helft van die bezittingen toegewezen aan zijn wezen, met vruchtgebruik door de weduwe. Pieter, die aangesteld was als voogd,wou echter zijn deel verkopen. Maar dat ging niet zomaar. Er was enerzijds het erfenisrecht van de wezen en anderzijds de zware hypotheek. Pieter, en trouwens ook de weduwe van Jan, waren *"vrijlaeten van het ambacht Ursel"*en het was bij *"de Bailliu, Burghemeester ende schepenen van hertogdomme ambacht ende prochie van Ursel, appendanten slandts vanden Vrijen"* dat zij een verzoek indienden, tot wijziging van de erfenis. Met akkoord van de *supplianten* (verzoekers) stemden die in met een ruilkoop van ene Pieter Matthijs uit Maldegem, voor de som van 2650 gulden courant, of ongeveer 441 pond groot Vlaams en verder een reeks voorwaarden die de koper moest vervullen ter vrijwaring van de rechten van de wezen[20]. Later bleek dat Jan Pieter De Zauter (zoon) het goed had gekocht. Jan Hertschap was slechts een tweetal jaren eigenaar geweest van de hofstede en het huis in de Voorstraat.

9. Jan Pieter De Zautere *(zoon)*

Deze Jan of Jan Pieter had zijn vader opgevolgd als pachter van de hofstede en het huis Tytgadt. Hij huwde in Maldegem op 27 augustus 1764 met Suzanne De Bruyckere, geboren in Adegem op 11 februari 1745, als dochter van Andreas en Joanna Quickelberghe.

Een week vóór zijn huwelijk kocht hij de hofstede van Pierre Hertschap uit Aalter, waaruit we kunnen vermoeden dat Suzanne een belangrijke bruidschat had meegekregen. Jan Pieter, in de Franse tijd algemeen vermeld als Jean Pierre, werd een herenboer. Heel waarschijnlijk heeft het echtpaar dan het woonhuis van de hofstede grondig laten verbouwen en inrichten als een herenhuis: zij woonden er als renteniers met een knecht en een meid. In de eerstvolgende verkoopakte van het huis, in 1804, zien we voor het eerst dat er sprake is van een huis met twee verdiepingen. Aan de inschrijvingen in de parochieregisters, met betitelingen als "heer" en "dame", kunnen we merken dat zij tot een voorname familie behoorden. De toenmalige administratie, alsook de pastoors, maakten vaak een onderscheid tussen de verschillende standen. Dat zien we bij tal van vooraanstaande families.

Er zijn ons geen kinderen uit het huwelijk met Suzanne De Bruyckere bekend. Uit het eerste bevolkingsregister van Maldegem, jaar 1795, noteren we dat Ignace De Dauw er knecht was sedert 1779 en dat vanaf zijn 17e jaar en Sophie De Wever meid sedert 1784, vanaf haar 12e jaar. Jean Pierre De Zautere overleed in Maldegem op 12 oktober 1803. Na zijn overlijden verhuisde Suzanne naar de Peperstraat in Gent, maar ze is later teruggekeerd naar Adegem, waar ze in 1808 begraven werd. Op haar grafsteen waren de volgende vermeldingen aangebracht: *"Susanna Cornelia De Bruyckere, + 29 december 1808, inde ouderdom van omtrent 65 jaer, dochter van Sr Andries en van Jof Joanna Van Quickelberghe. Hebbende onder andere pieuse legaten aen den armen dezer prochie gegeven eene somme van twee hondert ponden groote courant gelt met last van thien agtereen volgende jaeren te doen exoneren eener solemnele misse van requiem met uytdeelingen in ieder misse van eenen sak tarwen brood aen den zelven armen"* [21]. Suzanne had haar eigendom in Maldegem op 15 augustus 1804 verkocht aan Frans Poupée, een graanhandelaar in Maldegem, die de woning reeds betrokken had, toen Suzanne naar Gent verhuisde.

Napoleon par la Grace de
Dieu et les Constitutions de la Republique,
Empereur des francais a tous presents et avenir
Salut:
Par devant moi Charles martin de Clercq notaire
a la residence de Gand premier arrondissement du
departement de l'Escaut en presence des temoins
ci apres denommés.
Fut Presente Dame Suzanne Cornelie
de Bruycker veuve de feu Mons.r jean Pierre
de Zaedere rentier demeurant actuellement dans cette
Ville de Gand rue nommée Peggenstraete
La quelle a par ces presentes vendu, cedé, quitté et
delaissé, a jamais garantir de tout troubles dons
douaires, hypotheques, expropriations et autres
empechements generalement quelconques a Monsieur
François Boupée marchand demeurant en la
Commune de Maldeghem quatrieme arrondissement du
departement de l'Escaut, ici ce present et acceptant.

Kopie van het titelblad van de verkoopakte[22].

Hierna vrije vertaling en enkele uittreksels uit de desbetreffende verkoopakte:
"Verkochte goederen:
1e. Een huis met twee verdiepingen, met schuur en zijn aanhangen en het daarbij horend terrein van 4.822 m², bestaande uit een boomgaard en groentetuin, grotendeels ommuurd of voorzien van een haag. Gelegen te Maldegem, palend ten noorden aan de Voorstraete, oost Cornelis Minne, zuid de volgende partij, west een straatje deel uitmakend van het gezegde terrein en zuid Cornelis Minne. Actueel bewoond door de koper.
2e. Een partij land van ongeveer 9.110 m² of 629 roeden, palend oost en zuid aan Cornelis Minne, west de Bekewateringe en aan de andere zijde daarvan de eigendom van Pieter Paridaen en andere en noord het genoemde terrein met het huis.

Oorsprong van de goederen: gekocht op 20 augustus 1764 door de echtgenoot van de verkoopster aan Pierre Hertschap uit Aalter, erfgenaam van Jan Hertschap. Bij het overlijden van haar echtgenoot in haar bezit gekomen ingevolge het testament dat haar echtgenoot had opgemaakt op 21 juni 1803. De koper kocht de goederen in de staat waarin ze zich bevonden en met de last van een rente van 27 frank, 22-centiem, van een kapitaal van 40 pond grooten, ten bate van het armenbestuur te Maldegem, ingevolge een akte gesloten te Maldegem op 21 juli 1782".

Koopsom: 11.065 fr. 76 cent. Te betalen in gouden of zilveren munten (geen biljetten of ander papieren geld of effecten).

Hypotheek: De koper ging een hypothecaire lening aan bij de verkoopster van 5% op de koopsom, met als borg zijn onroerende bezittingen, w.o. de helft van 5 ha 4160 m2 of 12 gemeten 63 roeden landbouwland en dijk (de andere helft behoorde toe aan Joseph Maes uit Maldegem), gelegen in Eede in de Biezenpolder. Vier stukken land gelegen in Maldegem op Eelvelde en een stuk land gelegen in Maldegem, op Vaeke.
Geregistreerd te Gent 3 Fructidor an 12 (20.08.1804)*, folio 22 verso, vak zes en zeven."*

Zo te zien stelde de verkoopster niet veel vertrouwen in de gangbare munten tijdens het Frans bewind en nog veel minder in het papieren geld en de quasi waardeloze assignaten door de Fransen in omloop gebracht. Wat ook opvalt, is het feit dat de koper onmiddellijk een hypotheek nam op het aangekochte goed, waardoor we enerzijds kunnen veronderstellen dat hij niet over voldoende liquide middelen beschikte en anderzijds kan het ook zijn dat de verkoopster er voorstander van was, omdat ze met het eigendom als pand een veilige belegging en een gewaarborgd inkomen had.

10. De familie Minne

Leden van de familie Minne waren uitbaters van een of meer boerderijen – hetzij als bezitters of als pachters – gelegen aan de zuidoostkant van de dorpskom en palend aan het erf van het huis Tytgadt. Hierbij wordt vooral Cornelis Minne vernoemd. Voor zover we konden nagaan heeft Cornelis het huis Tytgadt nooit zelf bewoond, maar het is best mogelijk dat een van zijn nazaten er tijdelijk verbleef, als uitbater van de hofstede. Door hun talrijke afstammelingen waren ze verweven met veel Maldegemse families. Aangezien we toch genoodzaakt waren te grasduinen in hun familierelaties, brengen we hierna enkele gegevens uit de stamboom van Cornelis Minne. Een opvallende figuur was Bernardine Minne, die voor de derde keer huwde met Frans Cruyl. Zij pachtten de hofstede, waarvan Jan De Zauter die in het huis Tytgadt woonde, toen eigenaar was. Frans Cruyl overleed op 71-jarige leeftijd. Op het einde van zijn leven woonde hij bij zijn dochter Sophia, in het begin van de Noordstraat. Sophia was gehuwd met Pieter van Hoorebeke, een bekend jeneverstoker, afkomstig uit Eeklo.

Samenstelling van een deel van de familie Minne

Jacobus Minne (+M 17.12.1705)
Gehuwd in Maldegem op 24.03.1689 met Judoca Vermeersch (+M 06.02.1755), Fia Cornelis
Kinderen: Adriaen (°M 07.09.1690, +M 26.09.1690), Maria Theresia (°M 28.10.1691), Corneel (°M 29.08.1694), August (°M 15.02.1698, +M 20.12.1736), Petronella (°M 12.06.1702, +M 27.11.1706), Jacob (°M 17.10.1705, +M 25.11.1708)

Corneel Minne (°M 29.08.1694, +M 25.09.1774)
Eerste huwelijk in Maldegem op 03.02.1719 met Catherijne De Lille (+M 24.05.1736) (haar derde huwelijk)
Kind: Frans (°M 12.09.1721, +M 16.12.1781)
Tweede huwelijk in Maldegem op 29.01.1737 met Barbara Logiest (°M 1715, +M 03.04.1784)
Kinderen: Peter Jacob (°M 22.10.1737, +M 02.04.1738), Maria Cornelia (°M 22.12.1738, +M 02.11.1756), Ambroos (°M 13.08.1740, +M 19.02.1743), Joanna (°M 01.04.1742,

+M 04.03.1743), Jacob, Frans (°M 15.04.1743), Bernardine Monica (°M 27.07.1745, +M 23.10.1820), Noë (°M 01.04.1747), Peter Jacob (°M 04.01.1749, +M 30.06.1790), Barbara Theresia (°M 07.09.1751, +M 22.02.1752), Anna Catharina (°M 28.07.1753, +M 24.11.1756), August (°M 26.04.1758, +M 17.08.1758)

Frans Minne (°12.09.1721, +16.12.1781)
Gehuwd in Maldegem op 27.06.1747 met Suzanne Logiest (°M 1723, +M 06/12/1773)
Kinderen: Anna Maria (°M 19.02.1748, in 1787 gehuwd met Peter Willemarck), Peter Jan (°M 13.03.1750), Suzanna (°M 06.08.1751, in 1788 gehuwd met Guillielmus Geyssens), Jacob Frans (°M 03.10.1753), Jan Frans (°M 12.12.1755, +M 06.11.1759), Isabelle (°M 11.01.1758, gehuwd op 04.05.1779 met Cornelis Van Maldeghem), Martha (°M 03.04.1760, +M 03.05.1761), Bernard (°M 07.03.1762, +M 26.03.1772), Frans (°M 02.02.1764, +M 06.02.1764), August (°M 02.02.1767), Constant (°M 17.02.1767)

Bernardine Minne (°M 27.07.1745, +M 23.10.1820)
Eerste huwelijk op 28.05.1770 met weduwnaar Willebrord Coelis (+M 11.03.1774), die vijf kinderen had bij zijn eerste vrouw Jacoba Vande Casteele.
Kinderen bij Bernardine: Barbara (°M 19.05.1771), Domien (°M 12.10.1772) en Theresia (°M 13.11.1773)
Tweede huwelijk op 28.06.1774 met Peter De Zutter (+M 13.03.1782)
Kind: Jan (°M 18.06.1775)
Derde huwelijk op 01.10.1782 met Frans Cruyl (°1758 en + in 1830)
Kinderen: Rosalia (°M 21.10.1783), Angeline (°M 03.04.1785), Peter Frans (°M 11.09.1786) en Sophia Joanna (°M 25.03.1789, +M 05.12.1871)

11. Frans Poupée

Frans Poupée, wiens ouders Jean Ernest Poupée en Maria Marguerite De Vallez of Devalet afkomstig waren uit Doornik, werd op 18 mei 1766 in Maldegem geboren. Hij was graanhandelaar en huwde in Maldegem op 20 juni 1798 met Barbara Matthijs (°Maldegem 22.06.1771), dochter van Peter en van Joanna Peers, beiden afkomstig uit Adegem.

Zoals reeds vermeld betrok hij het huis Tytgadt sedert 1803 en een jaar later kocht hij datzelfde eigendom van Suzanne De Bruyckere. In 1811 had het echtpaar twee knechten en twee meiden in dienst: Pieter Boes (28j) en Frans Pousin (17j), Petronille Adam (18j) en Maria Theresia Roets (14j). Frans Poupée overleed na 15 jaar huwelijk in Maldegem op 19 juni 1813. Zij hadden een dochter, Barbara Victoria (°M 02.12.1799). In 1818 woonde de weduwe Poupée-Matthijs nog op dezelfde plaats als rentenierster, met haar dochter Barbara Victoria (18j), haar zuster Monique (42j), haar broer Philips (40j) en twee dienstmeiden: Therèse Pots (22j) en ene Louise (11j). Over de weduwe Matthijs hebben we het verder nog, aangezien zij een tweede huwelijk aanging met Jacobus Van Halteren. Haar dochter Barbara huwde met Bernard Joseph Jooris uit Brugge en verhuisde naar die stad. In de zuidelijke westgevel van de Maldegemse parochiekerk bevindt zich nog een tamelijk gave grafsteen van Franciscus Poupée[23].

Grafsteen van Franciscus Poupée, tegen de zuidmuur van de St.-Barbarakerk.

MEMORIE VAN D'HEER FRANCISCUS POUPEE ZOON VAN D'HEER ERNEST, BY JOUFFROUW MARIA MARGARITA DEVALET GEBOOREN TOT MALDEGHEM, OVERLEDEN DEN 19 JUNY 1813, IN DEN OUDERDOM VAN 47 JAEREN. IN HUYWELYKE MET JOUFFROUW BARBARA MATTHYS, DOCHTER VAN D'HEER PIETER BY JOANNA, PETRONELLA PEERS GEBOOREN TOT MALDEGHEM, OVERLEDEN TE BRUGGE 3 JULY 1846 IN DEN OUDERDOM VAN 75 JAEREN, TE ZAEMEN GEPROCREERT EEN KIND JOUFFROUW BARBARA, VICTORIA POUPEE IN HUYWELYKE MET D'HEER BERNARDUS JOSEPHUS JOORIS TOT BRUGGE.

12. Jacobus Van Halteren *(vader)*

De familiegeschiedenis van Jacobus Van Halteren is tamelijk complex, en dat niet alleen door het feit dat ook hier de vader en de zoon dezelfde voornaam droegen, maar vooral door zijn twee huwelijken met telkens een weduwe. Hij was tabaksfabrikant en handelaar, geboren op 18 oktober 1768 in Jaarsveld (Zuid-Holland), als zoon van Hermanus en Teuntje Verleun. Toen hij 28 jaar was, huwde hij op 17 augustus 1797 in Aardenburg met de 36-jarige Johanna Dyserinck. Zij was de welgestelde weduwe van Cornelis Versluys, woonachtig in Aardenburg met twee van haar kinderen: Cornelis (°Aardenburg 25.04.1788) en Jacoba (°Aardenburg rond 1791). Haar dochter Jacoba speelde later nog een belangrijke rol in het huisgezin en de brouwerij van zoon Jacobus Van Halteren. Jacobus was in 1796 reeds woonachtig in Aardenburg en baatte er een tabakswinkel uit. Uit het huwelijk van Jacobus met Johanna Dyserinck ontsproten twee kinderen: in 1799 Jacobus en in 1804 Theuntje, dat slechts 12 dagen in leven bleef. Johanna Dyserinck stierf in Aardenburg op 29 januari 1821 op 60-jarige leeftijd[24].

Na het overlijden van zijn echtgenote hertrouwde Jacobus met Barbara Matthijs, de weduwe van Frans Poupée. Hierdoor kon hij beschikken over het huis Tytgadt en hetgeen erbij hoorde. Zo te zien had hij wel een goed oogje op bemiddelde weduwen. Met dat erfgoed van de weduwe Matthijs had hij een bepaalde doelstelling: de oprichting van een brouwerij. Hij zag in Maldegem een goede locatie, met afzetgebied in Zeeuws-

Vlaanderen. De vooruitzichten waren gunstig na de Franse overheersing, in een Verenigd Nederland met een overwegend Hollands bestuur. Bovendien waren er in Zeeuws-Vlaanderen minder bierbrouwerijen dan in onze gewesten: die waren aldaar meer geconcentreerd in de steden. Aangezien het bier de volksdrank bij uitstek was, koffie en thee waren toen nog verre van populair, hoopte hij op een goede afzet, niet alleen in Maldegem, maar ook in gans Zeeuws-Vlaanderen. Het graan, de voornaamste grondstof voor zijn bier, kon hij in voldoende mate en vermoedelijk tegen een gunstige prijs aanschaffen in eigen streek.

Het Maldegemse gemeentebestuur zal de oprichting van een nieuwe brouwerij graag zien komen hebben. Niet enkel de tewerkstelling, maar ook de accijnsrechten waren een belangrijke factor bij de productie van bier: die vormden van oudsher een bron van inkomsten voor de openbare besturen. Ook de graaf, baron of heer van de heerlijkheid eiste destijds zijn aandeel van de productie op. Zo kwamen in Gent circa 45 % van de totale stadsontvangsten voor het jaar 1600 uit de accijnsrechten[25]. Dat de belasting op dranken niet altijd enkel gediend heeft om enkel de gemeentekas te spijzen, weten we uit het volgende: toen in de jaren 1600 de toren van de Maldegemse parochiekerk dringend moest hersteld worden en de kerkfabriek niet over de nodige financiële middelen beschikte, gaven de wethouders van het Brugse Vrije machtiging of octrooi om een belasting te heffen op het bier en de wijn, nl: *"om te lichten up elcke tonne bier vijf schellijnghen groot midtsgaeders vier grooten up elcke stoop wijn die in de voorseide prochie bij de tappers en op bruloften zouden gesleten worden".* Een dergelijk *octroy* was een eerste maal verleend voor zes jaar in 1631 en een tweede maal voor negen jaar in 1639, tot de toren volledig hersteld was[26].

Vader Van Halteren verkocht het huis Tydgadt en de hofstede op 8 februari 1822 aan zijn zoon Jacobus voor zogezegd 8.400 gulden. *(Omgerekend in Belgische frank tegen 1.81 fr. was dat ongeveer 15.000 fr.)* Dat kapitaal was in feite geld uit de erfenis van zijn moeder Johanna Dyserinck: bijgevolg was het in werkelijkheid een schenking. Dit getuigt het hiernavolgend schenkingsbewijs van 1 augustus 1825: "*Den onderschreven verklaert ende bekend dat de somme van acht duizend vier honderd guldens nederlandsch, wezende het beloop van den koopprijs van een huys, land ende weyde, gestaen en gelegen tot Maldeghem door hem en zijne huysvrouwe Joffrouw Barabara Matthijs verkogt aen zijnen zoon d'heer Jacobus van Haelteren, woonende tot Maldeghem, ten volle is gekweten voor daete dezen bij middel van afrekeninge op het gone onderschreven aen zijnen gezegden zoon schuldig was uyt den hoofde der successie van zijne eerste huysvrouwe wijlent Joanna Dijserinck, moeder van den gezegden kooper"*[27].

De andere twee kinderen van weduwe Versluys-Dyserinck hadden reeds hun erfdeel opgeëist, want in oktober 1823 was daarvoor een onderhandse akte afgesloten: "*Acte onderhandsch van negenentwintigsten october achttienhonderd drijentwintig, bij welck de heer Cornelis Versluys tot Gend en Juffrouw Jacoba Versluys alsdan tot Aardenburg, bekennen gerekend te hebben met de heer Jacques Van Halteren 's overledens vader, wegens het geven der genoemden heer Van Halteren aen de voornoemde Cornelis en Jacoba Versluys, verschuldigd was uyt den hoofde en als thuwelijk gehad hebbende wijlent Joanna Dyserinck, moeder van de genoemde Cornelis en Jacoba Versluys, zoo over beloop van capitalen, door den voornoemde Johanna Dyserinck te huwelijke gebragt, inbegrepen eenen inventaris bewijzen bij huwelijks contrakt tusschen de voornoemde Van Halterens vrouw, gepasseert voor den notaris Van Deynze te Sluys, den eenentwintigsten Thermidor vijfde jaere* (12.08.1797) *van voorheen Fransche republique, behoorlijk geregistreerd*"[28].

Na zijn huwelijk met Barbara Matthijs bleef Jacobus tot in juni 1823 in Aardenburg wonen. Toen verhuisde het echtpaar naar Wondelgem, vervolgens naar Evergem en in de bevolkingsregisters van 1832 zien we dat Jacobus tijdelijk naar Maldegem kwam, komende van Schoonhoven (Zuid-Holland), waar hij tabaksfabrikant was. Zijn zoon was in 1831 ook gestart met de verhandeling van tabak en snuif, en vermoedelijk is hij hem de beroepskennis en de knepen van het vak komen aanleren. In augustus 1833 keerde hij terug naar Schoonhoven. Gedurende zijn verblijf in Maldegem had hij een afzonderlijk patent op zijn naam als tabaksfabrikant. Jacobus *(vader)* overleed in Gent op 15 februari 1835 en zijn tweede echtgenote Barbara Matthijs op 3 juli 1846 in Brugge, waar haar dochter uit haar eerste huwelijk woonde.

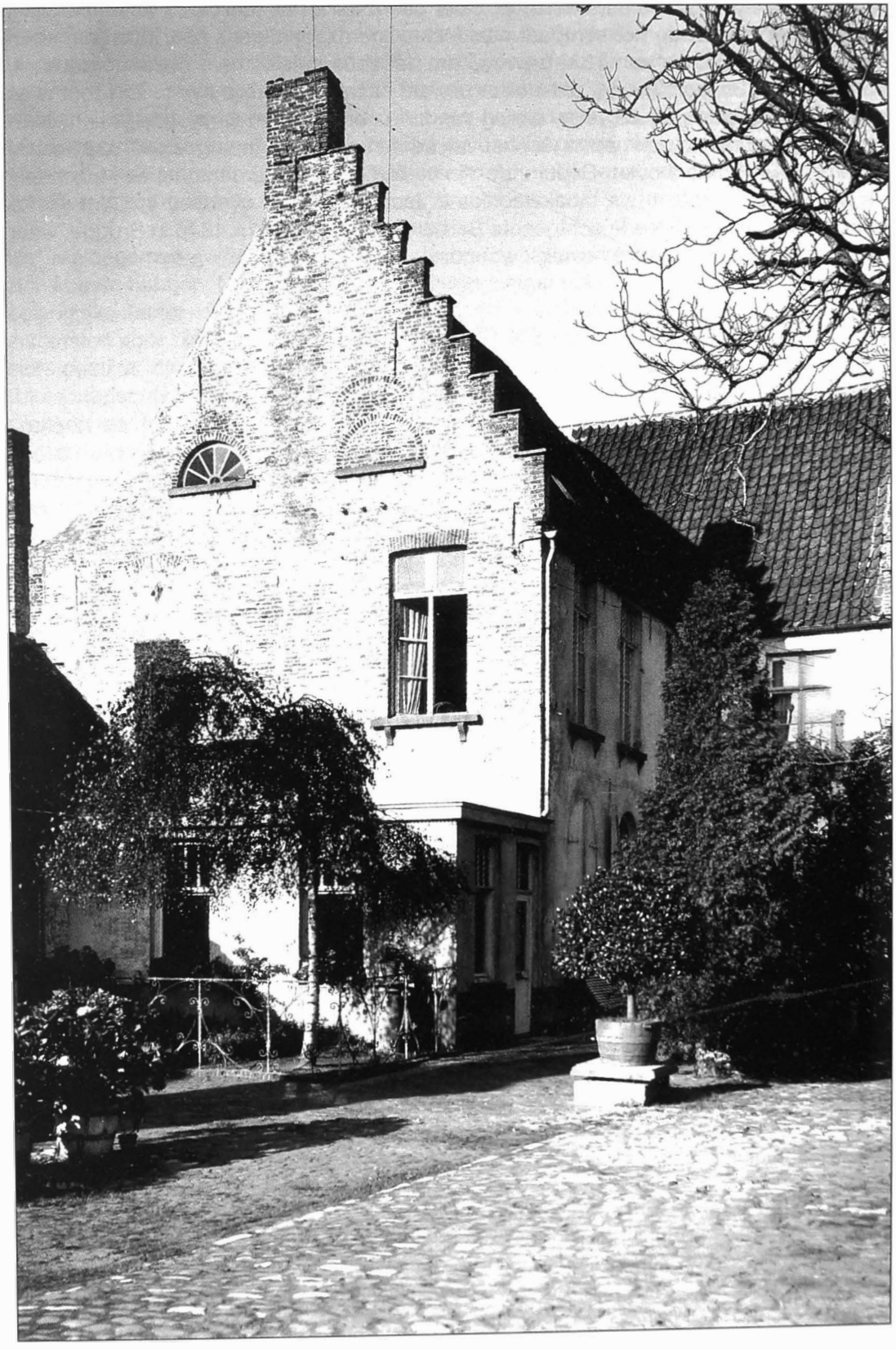
II. JACOBUS VAN HALTEREN (ZOON), STICHTER VAN DE BROUWERIJ

Zoon Van Halteren[29], geboren in Aardenburg op 25 november 1799, liet zich op 12 oktober 1820 in de bevolkingsregisters van Maldegem inschrijven als verblijvende bij brouwer Ravensteyn, eigenaar van een brouwerij in de Westeindestraat, waar in 1933 de nog door velen gekende brouwerij Busschaert kwam. Voor die verandering van domicilie had de burgemeester van Aardenburg hem een attest van goed gedrag bezorgd: *"De burgemeester der stad en gemeente van Aardenburg, Distrikt Sluis, Provincie Zeeland, verklaart bij deze dat Jacobus Van Halteren, zoon van Jacobus en Johanna Dijserinck, geboren te Aardenburg de 25 november 1799 en alhier woonachtig zich altijd ordenlijk en gehoorzaam aan de Regering heeft gedragen, en dat gene klagten van eenige misdaad ten zijnen laste zijn ingekomen..."*

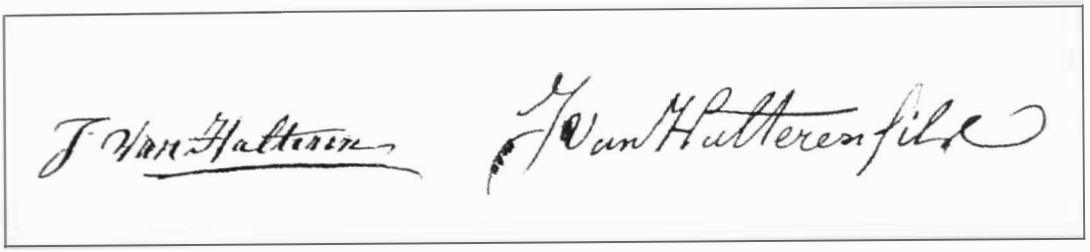
Maar al vlug vertrok hij als brouwersleerling naar Gent. Zijn halfbroer Cornelis, een koopman die veel in Gent verbleef en er later zelfs politiecommissaris werd, zal allicht weet gehad hebben van een grotere brouwerij waar de jonge Jacobus meer vakkennis kon opdoen. Zo kwam hij terecht in de brouwerij Stockmans in Gent. Hij leerde er niet alleen zijn stiel, maar maakte er ook kennis met de 17-jarige dochter van de bierbrouwer, Isabella.

Brouwer Bartholomeus Stockmans, geboren in Hoegaarden op 01.02.1766 en gehuwd in 1802 met Isabella Vanbrabant, is in de Gentse bevolkingsregisters (telling1815) ingeschreven op Chartreuzestraat 26 (thans Karthuizerstraat). Op nr. 24 stonden zijn magazijnen en vermoedelijk ook de brouwerij. In die straat, gelegen in een verouderd Gents stadskwartier, kan men nu nog achter de gevels van vroegere herenhuizen, enkele oude magazijnen zien en zelfs één met een grote schoorsteen.

Toen zoon Van Halteren in 1822 kon beschikken over de hofstede in de Voorstraat in Maldegem, begon hij met de inrichting van zijn eigen brouwerij. In het register van de *"Patentschuldigen"* [30] is er ten overstaan van Jacobus Van Halteren geschreven: *"Bierbrouwer, beginnende met 24 april 1822. Het beslag boven 1000 vaten in het jaar berekende en een mouterij voor zijn brouwerij. Klasse 11. Tarief A".*

Sfeerbeeld van de binnenplaats van de brouwerij begin 20e eeuw.

Handtekening van vader en zoon Van Halteren.

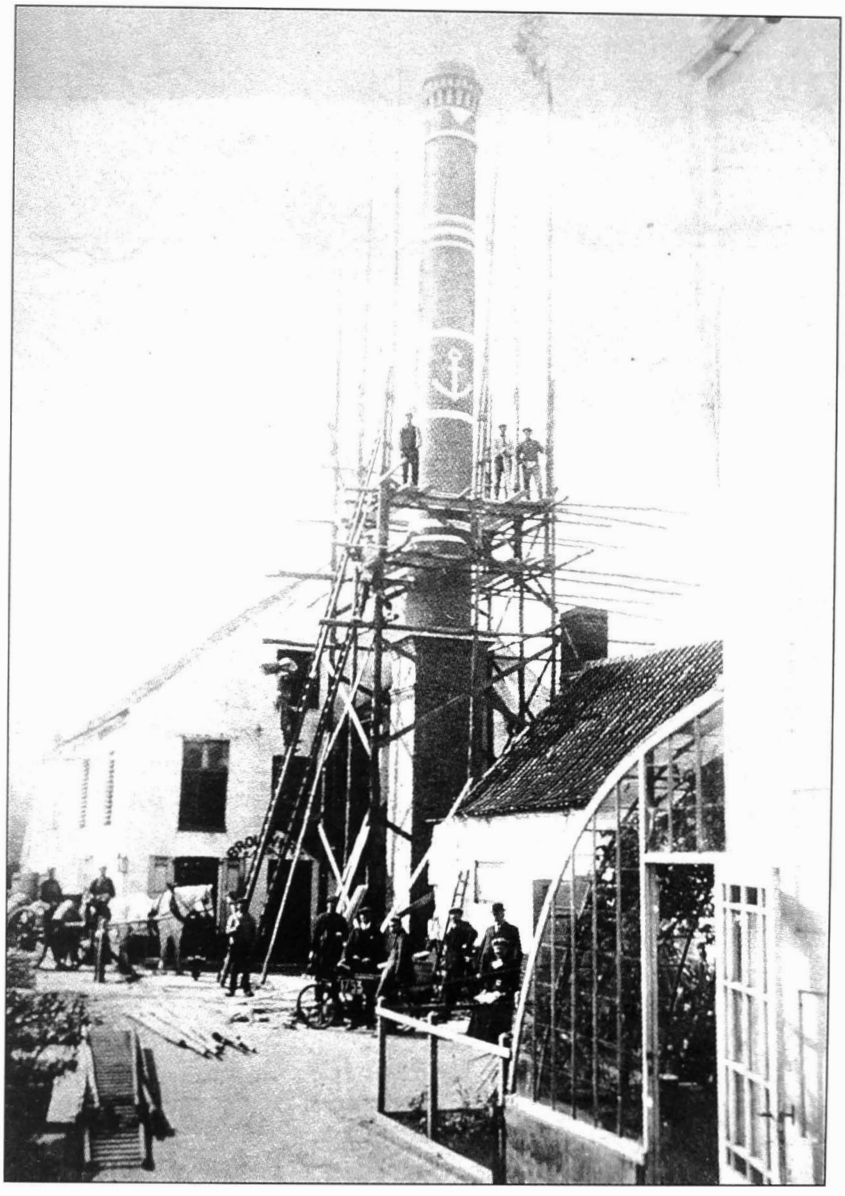
In dat jaar waren er vier bierbrouwerijen in Maldegem:
- Pieter Van Mullem (Noordstraat), brouwde bruin bier, met een productie in 1921 van 1300 vaten.
- Charles Louis Ravensteyn (Westeindestraat), met een productie van 955 vaten. De latere brouwerij Busschaert.
- Jan Baptist De Zutter (Markt), met 760 vaten. In 1832 voortgezet door zijn weduwe Isabella Joossens en het jaar daarop door haar zoon Charles De Zutter.
- Joannes Van De Putte (Noordstraat), met 250 vaten. Die stopte zijn activiteit als brouwer in 1828. Hij overleed op 14.02.1834 en zijn weduwe Maria Perneel baatte in 1839 een stokerij uit in de Gentse Steenweg.

Jacobus was dus van bij de aanvang gerangschikt bij de groten, maar die aanvankelijke schatting was te hoog gemikt, want in zijn beginjaar had hij slechts een productie van 160 vaten. Met zekerheid kunnen we toch stellen dat de brouwerij in de Voorstraat, de latere bouwerij Tytgadt, in 1822 werd gesticht. Ze kreeg als bedrijfsnaam "Den Anker". Van meet af aan was Jacobus ook gestart met de fabricatie van azijn.

Aan de hand van voormelde registers "Patentschuldigen" kunnen we ongeveer de evolutie van zijn brouwerij volgen:

1823: 1394 vaten bier en 80 kannen azijn
1824: 1331 " 40 "
1825: 1220 " 40 "
1826: 1416 " 70 "
1827: 1016 " *geen vermeldingen 1van azijn*
1828: 879 " "
1829: 1025 " "
1830: *geen vermeldingen*
1831: 783 vaten bier en 90 kannen azijn
1832: 514 " *geen vermeldingen meer van azijn*
1833: 602 "
1834: 531 "
1835: 534 "
1836: 411 "

Na de omwenteling van 1830 stellen we vast dat zijn gemiddelde jaarproductie de 500 vaten niet meer haalt, terwijl die van brouwer Van Mullem fel was gestegen en de grootste van Maldegem was met een gemiddelde van 2700 vaten (hectoliter) per jaar. Vanaf 1830 start Jacobus met de verkoop van kolen en in 1831 met het maken van snuif en het kerven van tabak. Vader Jacobus is in de bevolkingsregisters van Maldegem van 1832 tot 1834 eveneens vermeld als *"fabrikant in tabak"*.

Op de zichtkaart uit 1905 zien we het anker in de schouw van de brouwerij ingewerkt.

Waarom Jacobus de naam "Den Anker" koos voor zijn brouwerij, kunnen we alleen maar gissen. In de Woordenlijst van de Nederlandse Taal (WNT) vinden we meerdere omschrijvingen van het woord anker, waarvan er enkele in aanmerking kunnen komen voor Jacobus' mogelijke inspiratie.

Vooreerst het opschrift *"In den Anker"* dat frequent voorkwam op het uithangbord van herbergen. Alvast een populair woord voor een nieuwe bierbrouwerij. Trouwens meer brouwerijen in het land hadden vroeger een dergelijke merknaam, zoals destijds in Brugge de brouwerij *"Den Anker"* in de Wijngaardstraat, destijds uitgebaat door een dochter Maes en na de Tweede Wereldoorlog niet opnieuw opgestart. In Mechelen was er de vijftiende-eeuwse brouwerij "Het Anker", nu een brouwerij-museum en hotel-restaurant Carolus.

Er is ook de benaming *"anker"* voor een oude wijnmaat. De grootte van deze maat wisselt plaatselijk van 35 tot 38 liter. Of hij deze omschrijving in zijn gedachten had, is zeer de vraag.

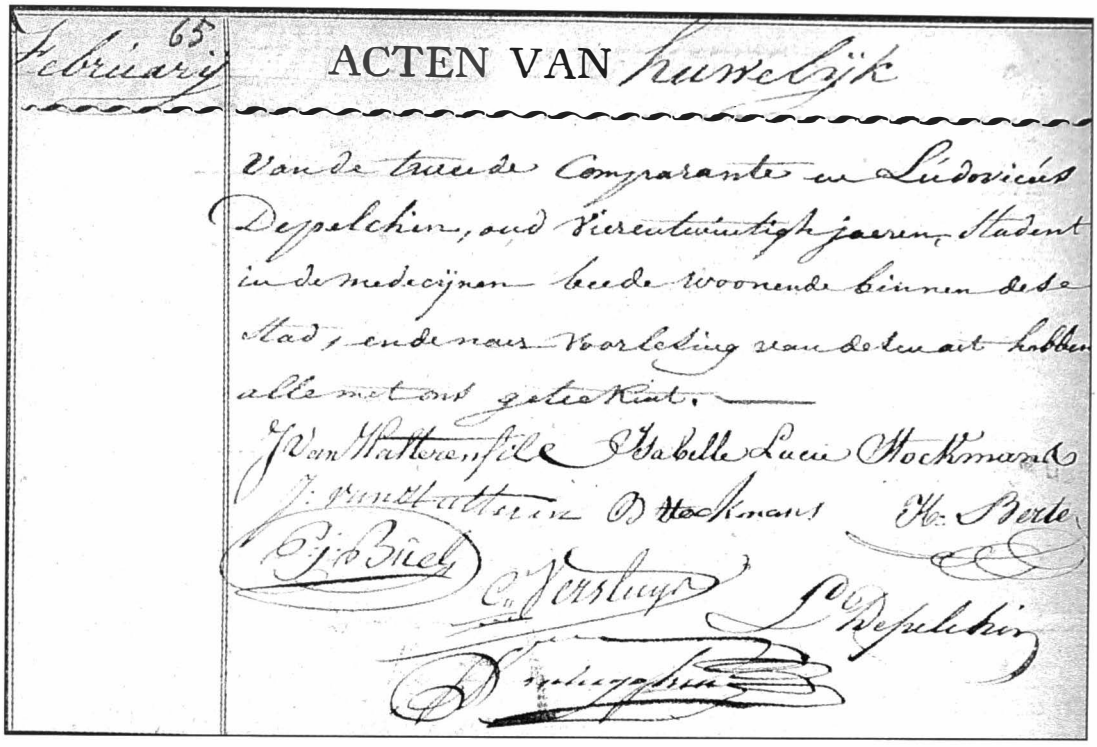
Een koperen anker is nog steeds te zien boven op de schoorsteen van een vroeger bijgebouw van de brouwerij.

En dan is er nog dit: toen Gustave Tytgadt in 1905 een hogere schoorsteen voor zijn brouwerij liet bouwen, liet hij in witte steen een anker als versiering inmetselen. Ook een koperen anker is nu nog te zien als windwijzer op een van de bijgebouwen van de vroegere brouwerij, achter het restaurant "Zoetendaele". Mogelijk is dat nog een attribuut afkomstig uit de oorspronkelijke brouwerij. Nochtans was de benaming van de brouwerij Tytgadt: *"De Hoop"*. Omdat het anker het symbool is van de hoop, zag hij daarin allicht hoopvolle verwachtingen voor de productiviteit van zijn bedrijf en vermoedelijk had de jonge Van Halteren daar ook zijn vertrouwen in gesteld. In de christelijke iconografie wordt de hoop immers afgebeeld door een nimf, zittend op de boeg van een schip en leunend op een anker.
We citeren ook nog een oude spreuk die luidt als volgt: *"Ick stel mijn hoop op 't ancker, zeyd de man doe* (toen)*'t schip vergingh"*.

Op 6 februari van datzelfde stichtingsjaar huwde Jacobus in Gent met de 17-jarige Isabella Stockmans en het jonge echtpaar betrok de woning van hun toekomstige brouwerij in Maldegem op 11 maart 1822.
Het echtpaar kreeg vijf kinderen:

- Hortensia Joanna, geboren in Gent, overleed op 5-jarige leeftijd in Maldegem op 02.02.1828.
- Eduardus Augustus (°M 01.12.1824)
- Carolus Paulus Maria (°M 24.05.1828)
- Clementia (°M 25.08.1831)
- Constantinus Maria (°M 06.09.1834).

Zijn halfzuster Jacoba, geboren in Aardenburg in 1791, nam ook haar intrek bij het jonge gezin. Bedrijvigheid was er genoeg, want benevens de brouwerij was er de verkoop van azijn, en later de handel in kolen en tabak. Als inwonend dienstpersoneel was er Marie (17j) en Ambrosius (14j) Versluys, uit Maldegem, kinderen van François en Anne Marie Banckaert, die voordien iets verder in de Voorstraat woonden. Er was geen familieverband met de voornoemde Jacoba Versluys uit Aardenburg.

Februarij 65
ACTEN VAN huwelijk
Van de twee de Comparanten en Ludovicus Depelchin, oud vierentwintigh jaeren, Student in de medecijnen beide woonende binnen deze Stad, ende naer Wetteringe van de twee ait hebben alle met ons geteekent.
J. Van Halteren fils
Isabelle Lucie Stockmans
J. Van Halteren
B. Stockmans
H. Berte
P. Buels
C. Versluys
L. Depelchin
F. Verhegghen

Fragment uit de huwelijksakte Van Halteren-Stockmans.
Onder dit document de handtekeningen van J. Van Halteren fils, Isabelle Lucie Stockmans, J. Van Halteren, B. Stockmans, H. Berte, P. Buels, C. Versluys, L. Depelchin en F. Verhegghen.

Onbetwistbaar zullen de investeringen in de brouwerij en al wat erbij hoort heel wat kapitaal gevergd hebben, waarover het echtpaar niet beschikte en waardoor zij vermoedelijk wel wat schulden hadden. Zodra ze de zekerheid hadden over het bezit van het eigendom van de weduwe Poupée-Matthijs, onderschreven ze op 6 augustus 1825 een hypothecaire lening bij notaris Charles Billiet in Gent. Jan François Van Huyghevelde, een geneesheer uit de Brugstraat in Gent, leende hen 4.500 Nederlandse guldens, voor een termijn van 12 jaar tegen 5%, met als onderpand:

"een huys met twee stagien, met brouwerije, mauterij, stallingen, magazijnen ende voordere edificien, appendentien ende dependentien en d'erve daer medegaende, groot ontrent achtenveertig roeden, tweeentwintig ellen, gestaen ende gelegen binnen de gemeente van Maldeghem op de plaetse paelende noort ende ten voorhoofde de Voorstraete, oost Cornelius Minne, zuyd de volgende partije land, west een straetjen hier medegaende.

Item een partije land groot ontrent eenennegentig roeden, tien ellen, paelende oost en zuyd Cornelius Minne, west de Bekewaeteringe en daerover Petrus Paridaen en andere ende voorzeyd huys ende erve.

Item ende eyndelinge een partijken wijde groot zeven roeden drijenveertig ellen, gelegen als gemelde partije land binnen de gemeente Maldeghem, paelende oost en zuyd Bernard Criel, west ende noord aen de voorschreven goederen dit met de twee kopere brouwketels, eene kopere pompe, twee looden pompen met hunnen loode buyzen, de eene gevende in de brouwerije en d'andere in de mautvloer, twee koelbakken, fustagien

PROVINCIE
van
OOST-VLAANDEREN.

Koningryk der Nederlanden.

JE MAINTIENDRAI.

TIMBRE BELGIQUE. ESCAUT.

TIMBRE EXTRAORDINAIRE 25 C.

WY Commissaris van Policie van den derden Wyk, Lid van het Order van den Nede landschen Leeuw.

Verklaeren dat Jacobus Van Halteren beroep van Bier brouwer geboren te Oudenburg den 25 9bre 1799 geboren tot Gent den 19 february 1806 woonende in dezen Wyk, ingeschreven op den bevolkingsboek van het Jaer 1822, onder den No 8061 & 8062 van welke Zy afgeschreven zyn verklaart gehouden te zyn Woonen tot Maldegem = gaen

Betuygen voorders, voór zoo veél het van onze kennisse is, dat bovengenoemden van een goed gedrag zyn, zig schikkende nae de Wetten en Reglementen van Policie, en dat tot alhier geene klagten tegen hun zyn aen ons zyn toegekomen.

Hebben hun afgelevert het tegenwoordig verklaers, ten eynde hun te dienen waer het behooren zal.

Gend den 9 Maert 1822

Sigt tot maltegem

De ondergeteekende Jacobus Jan Halteren Voornoemd, Verklaard van Zyne Domicilie veranderd te Maltegem dezelve daad gestigt te hebben op heden 11 maerte 1822 en dezelve by deze handen te zyn Burgemeester Schepenen geteekend. Maldegem den 11 maerte 1822

Bewijs van goed gedrag en zeden afgeleverd in Gent bij de woonstverandering in 1822 van het echtpaar Van Halteren-Stockmans naar Maldegem.

(houten vaten) *ende alle den voordere staende en roerende halm* (alaam, gereedschap) *der brouwerije en mauterije, niet uytgezondert nogte gereserveert de zelve goederen voordat die waeren dienende voor brouwerije door de comparanten opligters* (de voor de notaris verschenen geldleners) *gekogt van d'heer Jacobus Van Halteren ende zijne huysvrouwe Joffrouw Barbara Matthijs, te vooren weduwe van d'heer Franciscus Poupée tot Aardenburg, vader en stiefmoeder van den eerstgenoemden comparant, bij contract gepasseert voor de onderschreven notaris den achsten february achtienhonderd tweeentwintig"* [31].

Op 27 november 1825 onderschreef het echtpaar Van Halteren-Stockmans nog een hypothecaire lening van 900 gulden bij notaris Simoen Cuelenaere uit Eeklo. Geldschieter was *de hoog adel geboren heer baron* Philippe Van Borsele vander Hooghen, wonende in Brugge. De akte werd verleend in Middelburg in aanwezigheid van de burgemeester van deze gemeente, Donaat Van Brussel, en als getuigen traden op: Pieter Norbert Vermeire, herbergier en Francis Dekaekel, veldwachter. De lening werd aangegaan voor een termijn van 10 jaar, tegen het betalen van een jaarlijkse rente van 45 gulden. Hier was ook gespecificeerd hoe de terugbetaling moest geschieden *"in de woonstede van de crediteur, in goude ofte zilvere geldspecien in het koningrijk der Neerlanden en geensints in papiere ofte andere representieve munte, bankbriefkens ofte andere publieke effecten die na dato dezer zouden konnen ingevoerd worden uit kragte van wetten ofte besluiten aan de benifitien van welke en invoering van gedwongen cours bij deze expresselijk worden gerenonceerd door de comparanten opligters".*

Als pand werd gegeven: *"een huis en verdere gebouwen, fruytboomen en levende hagen, wezende een herberg van ouds genaamt Het Stadhuis, hebbende twee verdiepingen, gestaen ende gelegen binnen de gemeente van Middelburg in Vlaanderen, in het dorp, in de Kerkestraat, gebouwen op tweeendertig roeden, zestig ellen grondt, hiermede begrepen in bebouwde grond, hof en logting, gekend per plan en legger kadastraal der gemeente Middelburg onder de nummers 276, 277, 278, 279, belende van oosten aan de calsijde en Groene Merkt, van zuiden aan het huis en cheynsgrond van François Willemkens, van westen aan het land van zijne hoogheid de prins d'Arenberg en van noorden gedeeltelijk aan de huizinge en cheynsgrond van den heer Verdick tot Eecloo en aan de straete leydende naer Moerkerke"* [32].

Jacobus had deze herberg, waarvan de gemeente eigenaar was, openbaar gekocht op 14 september 1824 voor de prijs van 1805 gulden zes cent. Eigenaar zijn van een goed beklant café is voor een brouwer een noodzakelijk iets en dat besefte Jacobus maar al te zeer. In feite was het de herbergier die als "stroman" het bod had gedaan, ten bate van Van Halteren, *na het branden van de zesde kaars*.

Het branden van kaarsen op een publieke verkoping had geen rituele betekenis, maar was een voorschrift om de koop op een onpartijdige en correcte manier te kunnen toewijzen aan de meestbiedende. Op de eerste verkoopdag werd één brandende kaars voor het raam aan de straatzijde van het verkooplokaal geplaatst, doorgaans een herberg. Zo konden de gegadigden inschatten hoever de verkoop gevorderd was om alsnog een bod te doen. Eens de vlam gedoofd was, kon men geen geldig bod meer doen. Bij de tweede verkoopdag liet men opeenvolgend drie kaarsen branden en nadat de derde kaars opgebrand was, kreeg de laatste bieder de koop definitief toegewezen. Bij een eventuele derde verkoopdag, een belangrijke verkoping of een verkoping die onder de verwachtingen bleef, of door een andere beslissing van de notaris, greep dezelfde procedure plaats, maar in dat geval liet men in principe zes kaarsen branden.

Binnenkoer van de brouwerij, begin 20e eeuw.

Het huwelijksgeluk van het echtpaar Van Haelteren-Stockmans was van korte duur. Isabella, geboren in Gent op 19 februari 1804, overleed op 30-jarige leeftijd in Maldegem op 22 september 1834 en twee jaar later op 30 april 1836 haar echtgenoot Jacobus. Hij werd 36 jaar en had dus hoop en al gedurende twaalf jaar zijn bedrijf kunnen uitbaten. Of misschien nog zo lang niet, vermits zijn overlijden heel zeker was voorafgegaan door een langdurige ziekte. Dat getuigen de bezoeken van dokter De Buck en de consultaties bij dokter Maroy in Eeklo. Bovendien zal hij ook medische bijstand gekregen hebben van zijn schoonbroer, dokter Depelchin uit Wingene, die hij trouwens zes maanden vóór zijn overlijden in zijn testament aanduidde als voogd van zijn kinderen. In de bevolkingsregisters zagen we ook dat vader Jacobus uit Nederland zich in november 1832 tijdelijk in Maldegem kwam vestigen, vermoedelijk om het bedrijf te helpen beredderen.

Jacoba Versluys

Jacoba, de halfzuster van Jacobus, staat in het bevolkingsregister ingeschreven als "Bijzondere", wat erop wijst dat zij bemiddeld en welstellend was. Zoals bovenvermeld was zij van het prille begin actief in de zaak, nu veertien jaar geleden, en had zodoende de opbouw en de evolutie ervan meegemaakt. Na het overlijden van het echtpaar Van Halteren kwam de last van het huishouden, de opvoeding van de kinderen en de tijdelijke uitbating van het bedrijf op haar schouders terecht. De oudste twee kinderen werden in een kostschool in Gent geplaatst en de jongste twee bleven thuis onder haar hoede.

Ongeveer een maand na de dood van Jacobus stelde notaris Eggermont uit Gent een akte op waarbij Jacoba door de voogd van de wezen volmacht kreeg voor het verder beheer van de goederen: *"Welken heer comparant heeft verklaard mits deesen te bemachtigen en te geven speciale procuratie* (volmacht) *aan Joffrouw Jacqueline Versluys, particuliere, wonende te Maldegem, moey* (tante) *der gezegde minderjarige kinderen, ten eynde van over hem en in zijne hoedanigheid voormeld, in het belang, in profijte deser leste minderjarigen, te besturen en bij voorkoming uyt te oefenen de fonctie van bierbrouwer, met al het gonne daervan dijsindirende* (desaangaande) *door wijlent 't minderjarigens vader uytgeoefend binnen de gemeente Maldegem, ten dien effecte doen alle de vereyschte aengifte bij d'aministratie en voorders doen alle aankoopen van de benodigde koopmanswaren en verdere tot de zelve fonctie vereyste objecten van alle bestellingen en leveringen, ontvangen alle sommen zo uyt de zelve leveringen te spruyten, als al andere daertoe betrekkelijk die reeds zijn of zullen verschuldigd worden, verleenen en intrekken alle kwittantien.*
*Verders verleenen alle huercideelen (*pachten*) der onroerende goederen deeze minderjarigen competeerende voor de sommen op dusdanige wijze in conditien die zij bemagtigde zal goed vinden, alle huer en pachtgelden, croisen en intresten van regte zegge van renten of obligatien te ontvangen, danof quitteeren (*quitte,voldaan*) en volle ontlastingen verleenen, vervolgen alle kwaedwillige debiteurs dagvaarden en verschijnen voor alle cantoren van bevreding (*vredegerechten*), zich bevredigen indien het doenlijk is, te handelen en over uytte komen, pleyten, zich tegen te stellen, te beroepen, zich in cassatie of bij riquest (*verzoekschrift*) civiel te voorzien, mededeeling van alle titels of stukken te nemen, vonnissen ligten, dezelve ten uytvoer brengen, alle noodige vervolgingen, dwangschriften en naerstigheden uytte te oefenen, alle volmachtende kiezen en te seconderen (*afvaardigen*), alle actien ten eynde als boven op te maken en teekenen.*
Alle avoués, verdedigers en andere openbare ambtenaren aen te stellen, een of meer persoonen in het geheel of voor een gedeelte deser volmagt te substituuren (in de plaats stellen) *de zelve te herroepen en andere in plaats te stellen, immers doen en verrigten het gonne zij reletif deezer in het belang der zelve minderjarigen zal geraedzaem oordeelen alhoewel alhier niet expresselijk voorzien belovende, approberende* (goedkeuren), *enzovoorts. Vanof akte.*
Gedaen ende gepasseerd binnen de gemeente Maldegem in bijweezen van de heer Francies Pieter Fierens, avoué bij de regtbank van Eersten Aenleg, te Gend woonende en dheere Ferdinand Vander Eecken, prijser, woonende Gend, beyde getuygen hier toe aenzocht die deese benevens den comparant en wij notaris, naer leesing hebben geteekend, deezen vierden juny achttienhonderd zesendertig" [33].

Al bij al een hele boterham, maar als notarissen een akte opstellen staat er veel in waarvan een gewone mens niet veel begrijpt. Jacoba was niet alleen een welstellende ongehuwde dame, maar ook een intelligente zakenvrouw, die vast en zeker degelijk onderwijs genoten had, wat in die tijd een zeldzaamheid was: de emancipatie van de vrouw was nog een dode letter.

In dezelfde akte is eveneens vermeld dat Louis Depelchin, geneesheer te Wingene, aangesteld en benoemd werd tot voogd van de minderjarige kinderen, ter bevestiging van hetgeen Jacobus in zijn testament van 27 oktober 1835 had geschreven en dat hij had neergelegd bij voornoemde notaris. Louis Depelchin (°14.06.1797) was gehuwd met Marie-Henriette Stockmans, de zuster van Isabella. Hij overleed te Wingene op 11 augustus 1877 [34]. Bartholomeus Stockmans, de schoonvader van Jacobus, fungeerde als toeziend voogd.

Boedelbeschrijving van de nalatenschap

Notaris Eggermont maakte een inventaris op van alle roerende goederen in het huis, in de brouwerij en op het erf, van het zilverwerk, de vruchten te velde, de tegoeden en de schulden, kortom het passief en het actief van de nalatenschap. Het werd een document van 32 bladzijden. In zijn slot schrijft de notaris: "*al het gonne voorschreven, geschreven is van de gezegde acht uren van voormiddag tot den zeven uren der namiddags.*" In ieder geval heeft hij vlug geschreven, want zijn klein schrift is zeer moeilijk te lezen[35]. In het document krijgen we een opsomming van de inhoud per kamer van de zolder tot de kelder. De voorwerpen worden meestal vermeld onder hun oude benaming. Het is een interessant gegeven, waarvan we hierna een weergave van de tekst brengen, ondanks dat enkele woorden onleesbaar waren. Het schept toch een beeld van wat er in zo'n patriciërswoning uit die tijd aanwezig was. Er zijn zaken bij die in onbruik geraakt zijn, of waarvan de benaming en de betekenis in de vergetelheid zijn geraakt en die we misschien in een of ander museum kunnen terugvinden. Wat denkt u van de volgende: *"turremutse, hamellaken, effenaer, e.a."?* Het zilverwerk, met een geschatte waarde van 1.437,40 fr., is in een afzonderlijke rubriek ondergebracht. Alle stukken werden afzonderlijk gewogen en gekwalificeerd naar hun gehalte aan zilver. Ook hier enkele oude benamingen, soms afgeleid uit het Frans, zoals: *"louche, maribout".*

Het opmaken van deze beschrijving en schatting gebeurde in aanwezigheid van twee getuigen: Pieter Fierens, avoué bij de rechtbank van Eerste Aanleg te Gent en Bernard Versluys, de dienstknecht van de brouwerij. Jacoba Versluys kreeg de opdracht alles getrouw aan te wijzen zonder iets achter te houden of te verwisselen. De schatting werd gedaan door Ferdinand vander Eecken, een beëdigd schatter uit Gent, die beloofde "*dese prijsij te zullen doen op waere en juste, meede volgens zijn beste geweten en kennis*."

"Beschrijving en prijsen der mobilaire objecten

Op den zolder van het huys

Zestig ydele flacons (ledige flessen) *in flesschenrek, stoel, vleesch kuype, twee muyten* (vogelkooien), *fauteuil, drij koperen pannen, bak casserollen, drij theketels, keirspanne, kandelaer, vischpanne, vaetken, potting vorm* (puddingvorm), *braisière* (brasero of ijzeren korf voor gloeikolen, hier waarschijnlijk een uitvoering in koper voor gebruik binnenshuis), *en differente ander kleyn koper, samen gepresen vijfentachtig francs, 85,00.*
Vijf manden, ijseren schouwe, twee koolemmers, effenaer en schaelen (soort weegschaal, in feite is de effenaar de evenaar van de balans), *drij ijseren gewigten, different oud ijser en eenen kluts koper, gepresen zesenzeventig francs, 76,00.*
Zeven steenen potten, lappen, ijseren koolemmer, zeef en botterkuype, nachtgerief, wafelijser, twee pluymen kussens, wolle sargie, catoenen dito, twee lijnwaeden zakken, reep, twee ... kleederen, koperen hespeketel, mande met differente ydele flacons en eenen stoel. Samen gepresen honderd vijf francs, 105,00.
Porte manteau (kapstok), *reyszak, twee gordels en een tonneken, te samen twee francs 2,00.*

Eerste stage

Op een kamer licht gevende met drij vensters ter straete

Zes kerselaeren stoelen, speeltafelken, nachttafelken, kleerkas van spiesschen hout (van eikenhout), *bureau, spiegelken en drij catoenen storskens* (gordijntjes), *gepresen honderd tweeentwintig francs, 122,00.*
Spiesschen bed met behangsel, wolle sargie, catoenen dito, twee lijnwaetsche lakens, drij pluymen kussens en drij fluwijnen (overtrek over een kussen), *wolle matrasse, pluymen bedde, hoofdpulw en strooyzak, honderd eenenzeventig francs, 171,00.*

Op een kamer gevende met eenen venster ter straete

Vijf kerselaeren stoelen, tafel, spiegelken, nachttafelken, gleyschen bassin (kom in gleiwerk), *vloertapit, catoenen ruitten gordijnen, een bedde van kerselaeren hout, twee bedgordijnen, wolle sargien, catoenen dito, twee pluymen kussens en eenen fluwijn, wolle matrasse en hoofdpulw, pluymen bedde en eenen strooyzak, te samen gepresen twee honderd veertien francs, 214,00.*

Op een kamerken met eene venster ter straete

Twee kerselaeren stoelen, catoenen venstergordijnen, wolle sargien, een catoenen dito, twee lijnwaetsche laekens, pluymen kussens, een fluwijn met matrasse, pluymen beddeke en hoofdpulw, strooyzak en een slaaplakenkleed, bed met blauw catoenen behangsel, te saemen gepresen honderd negenenvijftig francs, 159,00.

In een kamer gevend met twee vensters ter straete en eenen op 't lant

Zeven kerselaeren stoelen, een nachttafelken, speeltafelken met catoenen overdek, een crusifix, een ijseren schouwe en toebehoorten, een spiegelken, vier catoenen nieuwe gordijnen, twee wollen matrassen, gepresen tweehonderd veertig francs, 240,00.
Een spiesschen bedde met wit catoenen behangsel, twee wollen sargien, een catoenen dito, twee lijnwaetsche lakens, een pluymen kussen en fluwijn, een wolle matrasse en pluymen bedde, hoofdpulw en eenen strooyzak, een pulw, tweehonderd achttien francs, 218,00.
Acht paer lijnwaetsche lakens, zeven paer kleyne dito, drij dammeste hammelakens (damast ammelaken of tafelkleed), *vijfendertig lijnwaetsche en schoone servetten, vier handdoeken, zes catoenen fluwijnen, zevenenvijftig gleyersche tellooren, zeven schotels, eenenvijftig porcelijnen tellooren, eenen gleyer seker nachtpot, een bierglas, en een geleyerschen bassin en kanne, gepresen tweehonderd en vier francs, 204,00.*

Op den allée, int cleen plaetsje

Eene spirts (spies of piek) *en twee pistolen, gepresen vijftien frans, 15,00.*

In een kamer gevend met drij vensters op den cour

Zes kerselaeren stoelen, een nachttafelke, een accajou servante (dientafeltje), *eenen spiegel, drij catoenen venstergordijnen, eenen geleyerschen bassin en kanne, een bierglas, een geleyerschen waterpot, te samen tweeenzestig francs, 62,00.*
Eene wolle sargie, een moltone (dik wollen) *sargie, een piqué courtepointe* (gestikte bedsprei), *twee pluymen kussens, een pluymen bedde en hoofdpulw, een wollen matrasse,*

eenen strooyzak en hoofdpulw, een kerselaeren bedde en een met catoenen behangsel, te samen gepresen tweehonderd zesenvijftig francs, 256,00.
Zes catoenen vrouwen kleederen, vier hoeden, een neteldoek kleed (canvas, zo genoemd omdat vroeger het ervoor gebruikte garen gesponnen was uit netelvezels), *twee zeijden kapsens zegge kleederen, veertien vrouwen hemden, zes turre mutsen* (gebreide wollen muts, ook torremuts of pillemuts genoemd), *vier chemisetten, twintig catoenen paer coussen* (kousen), *vier bazijn* (katoen) *rokken, drij chamoise* (zeemleer) *voorschoten, twee zijde rediculen* (overgooiers), *vier fichus* (halsdoeken), *vier witte neusdoeken, twee laine suits* (wollen kostuums), *twee halve zijde dito, twee dito crèpe de chine, vier wolle jekkers, damasten laken mantel, gepresen honderd twintig francs 120,00.*
Tien lijnendoek manshemden, vier paer catoenen kussens, twee piqué gillets (met versiersels bestikte vesten), *eenen zomer pantalon, een hemd, zomers laken kleed, eenen gillet, twee zwarte laken getten, blauwe laken capotte, twee paer leerzen en een paer schoenen, te saemen geprezen honderd vijfendertig francs, 135,00.*

In een kleyn kamerken gevend met een venster in het kleyn straetjen

Twee stoelen, een spiessche commode, een prent, een matte, twee venster gordijntjes, twee wollen sargien, een pluymen hoofdpulw, eene wollen matrasse, twee catoenen bedgordijnen, tsaemen vierenzeventig francs, 74,00.

In een kamerken nevens het voorgaend ook met een venster in het straetjen

Twee stoelen, twee venstergordijntjes, twee blauwe damasten bedgordijnen, een wollen sargie, twee catoenen dito, twee lijnwaeten laekens, een pluymen bedde, een hoofdpulw, een kussen, een catoenen fluwijn en een strooyzak en hoofdpulw, te saemen gepresen eenentachtig francs, 81,00.

Gelijkvloers

In een kleyne eetplaets gevend met twee vensters in het kleyn straetjen

Vier kerselaeren stoelen, een tafelken, een tafeltapyt, eenen tjoilet spiegel, een tafelken, vier neteldoeksche venster gordijnen, een koperen vaes, te saemen gepresen veertig francs 40,00.
Een met porcelijn casssière (kast met veel glas en vakken), *een dito met viguere lijsten* (soortgelijke kast met ingelijste afbeeldingen), *elf porcelijnen tellooren, vier kommen, twaelf cristaelen bier glaezen, achttien ruymers* (roemers of wijnglazen), *twee mostaard potten, twee zoutvaeten, vier verlakte tabarets, eenen antigeuren ruymer, twaelf glazen ruymers, eenen glazen bocal, twaelf porcelijnen tassen en zeven kopkens, vier geleyersche botter kuypkens, twee schotelkens, twee paer pannen, eenen theepot en twee kommekens en schotels, een porte caraffe met twee caraffen, een biercaraffe, blikken dooze, een liquer kasken met vier caraffen, tsaemen gepresen honderd vier francs 104,00.*
Drij lijnwaetsche hamelakens, vijf catoenen servietten, vier handdoeken, gepresen vijftien francs, 15,00.
Zeventien geleyersche tellooren, zeven schotels, vier saladekommen, eenen accajouen tabaret, twee verlakte en drij cristallen zoutvaten, twee caraffen, zes bierglaeskens, een porte caraffe, een klokke, en eenen houten lijste, en tsamen gepresen achttien francs, 18,00.

In een groote kamer gevende met twee vensters op de cour

Negen kerselaeren stoelen, twee kerselaeren tafels, een buffet, een tafelken, een liquer kasken met vier caraffen, twee porcelijnen bloempotten, een accajouen coulisse tafel (uitschuifbare tafel), *twee catoenen venster gordijnen, vier kleyne dito, gepresen samen tweehonderd zeventien francs, 217,00.*

In een kamer gevend met twee vensters ter straete

Negen kerselaeren stoelen en twee fauteuls, een kerselaeren secretaire, twee porcelijnen bloempotten en twee bocals met accajou lijste, eenen accajou tafel met toile, eene overdekt, een in verlakten taboret (tabouret of krukje), *en twee neteldoek dakvenster gordijnen, vier kleine dito, en tsaemen gepresen honderd zevenenzestig francs, 167,00.*

In het comptoir gevende het eenen venster in het straetjen

Een stove met transietkoolen, eenen lessenaer, een goud schaalken, een wolle sargie, eenen ...., twee parapluis, zes venster gordijntjens, eenige backen, different kleyn tysserand (weefsel), *tesamen gepresen tweeeentachtig francs, 82,00.*

In de keuken

Zeven stoelen, een tafel van wit hout, een buffet van wit hout, een staande horloge, vijfennegentig francs, 95,00.
Negen tinnen tellooren, twee servyzen, een bierkanne, twee koperen,tweekoperen bekken, vijf casserollen, twee ketelkens, twee koperen pannen, een schuymspaen, drij koperen akers, drij kokketels, een koperen panne, een ijseren pot, ijseren casserollen, koperen vuylblek, zes koperen kandelaeren, twee theketels, koperen thesetpot, koperen lampe, eene bruinderkenspanne, een kleyn kuypken met koperen boorden, eenen ijzeren rooster, een panne, eene potijser, twee tangen, vier schuppen, een blaaspijp, twee strijkijzers en differente kleynigheden van blik en van tin, te saemen gepresen honderd vijfendertig francs, 135,00.
Cafémolen, twee cafédoozen, tien tinnen lepels, zes steel fourchetten, eene vork en eene ...lepel, een tinnen pepervat, een tinnen potteken en different gleyerwerk, gepresen negen francs, 9,00.
Elf messen, twee blikken korven, koperen keirspanne en een blikke lampe, zes francs. 6,00.

In de kelder

Een wasch kuype, een bier stellinge, drij koperen kraenen, houten schaele, eenen eemer, een vleesch kuypken, eene tafel en twee schragen, een yseren kraan, een karn, twee melkkuypen, twee kleyne kuypekens, zeven steenen botterpotten, differente ydele flacons (lege flessen), *gepresen vijfenveertig francs 45,00*
Een vaet en half (hier inhoudsmaat; een vat was 100 liter) *uytzetbier* (sterk bier), *eene kluts boter, eenen kluts smout, dertig kannen* (hier inhoudsmaat, één kan was ongeveer 1 liter) *roode wijn, rijnsche en witte wijnen, tesaemen gepresen zevenenzeventig francs, 77,00.*

In het tabakmagazijn gevend met twee vensters op de straete

Acht kuypen, twee fustagekens (vaatjes), *vier leunsten* (leesten?), *een zifte, een koperen schale, een ijseren effenaer* (weegschaal), *vijf koperen gewichten, vijf loode dito, twee*

stoelen, een tafel, different papier, ijseren effenaer en schaele, twee ijseren gewichten, een kleyn moleken, een tabak raspe, een snijbank, eenen koperen gieter, eenen quinquet (petroleumlamp, op zijn Maldegems: een "keinké"), *twee manden, tweehonderd veertig ponden nieuw gewigt gesneden tabak, te saemen gepresen tweehonderd zesenvijftig francs, 256,00.*

In de remise

Vier kuypen waervan twee met ijseren banden, negentig ydele flacons en bouteillen, een flescherek en differente brandhout, gepresen negentien francs, 19,00.
Eenen kluts kolen, vier manden, leederken (laddertje), *kortewagen, saypanne, ijseren schuppe en kleynigheden, gepresen negenentwintig francs, 29,00.*
Eenen ploeg, eegde, twee wagens, bierkar, steekkar, twee aelkuypen en aellepel, emmer, riek, spay, rijzadel en toom, twee harnassen, te samen gepresen vijfhonderd en tien francs, 510,00.
Eenen rolwagen, chaise (koets) *en sluitingen, gepresen honderd veertig francs, 140,00.*
Eenen slijpsteen en prondelingen (rommel), vier francs, 4,00.

In de peerdestal

Een zwart ruynpeerd en eenen vos dito met harnassen, twee staenders, eemer, riek, schuppe en kleynigheden, gepresen honderd veertig francs. 140,00.

In de schure

Een quantiteyt hooy en strooy, gepresen zeventig francs, 70,00.
Vier vorken en twee houten schuppen, houten riek en eenen kluts pataters, gepresen negen francs, 9,00.
Eenen windmolen (kafmolen) *en snijpeerd* (stroosnijder), *gepresen vijftien francs, 15,00.*

In de kuyperije

Eenen completen kuypershalm, twee koperen hackers (emmers), *houten maete, twee bande ketens, houten tragters, tien kannen, repen, vier pompen, twee bierboomen* (juk om biervaten te dragen), *twee sturtevaetjens en achtennegentig vaten uytzet* (sterk of krachtig bier), *te samen gepresen dertienhonderd twaelf francs, 1.312,00.*
Vierhonderd zevenenveertig ydele tonnen (100 l.) *en honderd zesentwintig halve dito* (50 l.) *en twaelf kwarten* (25 l.), *gepresen tweeduyzend vijfhonderd vijfenzestig francs, dus 2.565,00.*
Tweehonderd nederlandsche potten, gepresen veertig francs, 40,00.
Twintig ydele (lege) *azijn vaten, gepresen zestig francs, 60,00.*
Eenige hoepelbanden, zes francs, 6,00.

In de drijfboeije

Vierentwintig sturte vaten, vijf kettingen en twee dray kuypen en twee platen, gepresen drijentachtig francs. 83,00.

In de brouwerije

Negen ijseren rieken, twee houten dito, gerstperse, twee koperen lampen en andere kleynigheden, te samen gepresen tweeentwintig francs, 22,00.

In de mouterije

Eene kwantiteyt mout gepresen honderd zeventien francs, 117,00.
Twintig ydele zakken, gepresen zestig francs, 60,00.

In de koestal

Eene rood bonte koey, eene zwarte dito en een rund, te samen gewaerdeere drijhonderd twintig francs, 320,00.
Stande (kuip)*, twee eemers, riek en different andere kleynigheden, gepresen vijf francs, 5,00.*

Op de boomgaerd

Een haagsken, mest, twee mijtjens brandhout, een slechte sturtekar, gepresen twintig francs, 20,00.

Zilverwerk

Achttien lepels en achttien fourchetten, tweeden titel [36], getekend JvH, wegende zeventien oncen negen loods [37] à achttien francs par once, komt drijhonderd tweeentwintig francs, twintig centiemen, 322,20.
Zes lepels en zes fourchetten, tweeden titel, wegende zes oncen en acht loods, niet getekend, aen twintig francs par once, komt honderd zesendertig francs, 136,00.
Een louche (soeplepel)*, eersten titel, getekend JvH, wegende twee oncen een lood, aen twintig francs par once, komt tweeenveertig francs, 42,00.*
Vier peper en zoutvaten en twee mosterd potten, tweeden titel, wegend vijf oncen en twee loods, aen achttien francs par once, komt drijennegentig francs, zestig centiemen, 93,60.
Suykerpot, tweeden titel, wegende twee oncen een lood, aen achttien francs par once, komt zevenendertig francs, tachtig centiemen, 37,80.
Marabout (dikbuikige koffiekan)*, eersten titel, wegende vijf oncen acht loods, aen vierentwintig francs par once, komt honderd negenendertig francs twintig centiemen, 139,20.*
Melkkannen, eersten titel, wegende twee once en vijf loods, komt aen vierentwintig francs par once, zestig francs, 60,00.
Een tabakdoos, gepresen tweeendertig francs, 32,00.
Vijftien cafélepelkens, tweeden titel, wegende eenen once zeven loods, aen achttien francs par once, komt dertien francs zestig centiemen, 13,60.
Twee suykerlepelkens, tweeden titel, wegende zes loods, aen achttien francs par once, komt tien francs, tachentig centiemen, 10,80.
Schotelken, cruis, pijphuyseken, tweeden titel, wegende te samen een once en vier loods, aen achttien francs par once, komt vijfentwintig francs, twintig centiemen, 25,20.
Twee limonadelepels, gepresen twaelf francs, 12,00.
Zes messen met zilveren echten, gepresen veertien francs, 14,00.
Drij goude horlogien, ketinge, twee cachetten en drij sleutels, te samen gepresen drijhonderd negenenzestig francs, 369,00.
Gouden ketinge, gouden spelle, een paer broches gegarneerd in het goud, een collier, een paer carache oorringen gegarneerd in het goud, een paer goude oorringen met twee diamantjens, een gouden ringe, tesamen gepresen honderd dertig francs, 130,00.
Total prijsij van voorstaende mobilaire objecten en zilverwerk tienduyzend vijfhonderd achtentachentig francs, veertig centiemen, dus 10.588,40

Comptante specien

In goudstukken van vijf franken, vijfenveertig francs, 45,00.
Twaelf enkel francs, doende twaelf francs, 12,00.
Drij halve dito en zestien centiemen in koperen munten, doende eenen frank en zesenzestig centiemen, 1,66.
Total achtenvijftig franken, zesenzestig centiemen, 58,66."

Enkele beschouwingen omtrent de boedellijst en het geprezen actief en passief

Bovenstaande opsomming omvat tal van waardevol huisraad en kledij. Dit toont aan dat de familie Van Halteren tot de welstellende klasse behoorde. Hun levenswijze, bezit en comfort staan in schril contrast tot het overgrote deel van de Maldegemse dorpsbewoners, om maar niet te spreken van de plattelandsbevolking. Enkele decennia later heeft Mevr. Courtmans in haar romans en novellen die sociale en maatschappelijke ongelijkheid uit haar tijd kritisch beschreven en zelfs aangeklaagd. De situatie was stellig niet verbeterd na de omwenteling in 1830, integendeel, want Vlaanderen ging in die nieuwe Belgische staat een economische en sociale achteruitgang tegemoet. Door de sluiting van de grens was alle bedrijvigheid met Nederland stilgevallen. Dat was ook in Maldegem zeer voelbaar door het wegvallen van het intens handelsverkeer met Zeeuws-Vlaanderen van hoofdzakelijk landbouwproducten. De periode 1835-1860 wordt trouwens voor Vlaanderen beschouwd als een crisistijd, vooral de jaren 1845 tot 1847.

Door de beschrijving van de inboedel per kamer kunnen we ons ook een beeld vormen van de toenmalige indeling van de woning, die in grote trekken overeenstemt met de huidige toestand. Weliswaar hadden bepaalde kamers een andere bestemming. Op de eerste verdieping waren er zeven slaapkamers. Op de gelijkvloerse verdieping was de kamer rechts van de voordeur ingericht als tabaksmagazijn, met daarachter een *"comptoir"* of verkoopsruimte, en zoals we gezien hebben bij de familie Bourgonjon, is die plaats eertijds een slagerswinkel geweest. Daarnaast de eetkamer, die er nu nog is, met uitzicht op de Schouwburgplaats. Links van de voordeur het salon, met daarachter de grote woonkamer met uitzicht op de binnenplaats en de tuin.

De twee ruinen in de paardenstal waren vermoedelijk niet van de jongste, vermits hun schattingsprijs heel wat lager lag dan die van de koeien. Een koeienstal in het Maldegemse centrum, het lijkt uit een ver verleden. Toch is het nog niet zo lang geleden dat er enkele melkveehouders, weliswaar op kleine schaal, actief waren in het dorp. Of de familie Tytgadt nog koeien hield toen ze de brouwerij overgenomen had, daar hebben we geen weet van, maar paarden zullen er zeker nog een lange tijd geweest zijn.

In de *"kuyperij"* was er een *"completen kuypershalm"*, wat erop wijst dat de biervaten ter plaatse ineengestoken werden of toch zeker hersteld. Er bevonden zich daar ook 98 vaten *"uytzet"* of sterk bier, en 585 lege vaten van diverse grootte, alsook *"sturtevaetjens"* (stortvaten voor het opvangen van lek bier of slecht bier). Dat alles was geschat op 3.877 fr., hetgeen laat veronderstellen dat de omzet van de brouwerij tamelijk groot was geweest. Temeer daar men kon brouwen met een dubbel circuit met twee brouwketels, twee gistkuipen en twee koelbakken. Dat is ook de mening van de Hr. Marc Verkindere, afstammeling van de vroegere brouwerij Tytgadt en huidige bewoner van het besproken huis, die de brouwersstiel door en door kent door zijn studies en zijn vroegere functie in de brouwerij Krüger te Eeklo. De vaste onderdelen van het brouwhuis werden niet geschat, vermits ze deel uitmaakten van de onroerende bezittingen. Maar die

omvangrijke voorraad bier laat ons toch toe te veronderstellen dat de afzet al een tijdje gestagneerd was.

"Sterk bier" was het eerste brouwsel uit het beslag. Door de mout opnieuw met water te vermengen bekwam men een tweede en soms een derde brouwsel uit hetzelfde beslag, maar uiteraard met een lager alcoholgehalte, dat de naam kreeg van *"klein bier"*: hoogstens een gehalte van 3 volume procent.
Men mag ervan uitgaan dat het hoofdzakelijk gerstebier was dat men produceerde. Gerst geeft een zachte en zoete smaak aan het bier. Ze heeft ook de eigenschap dat bij het dorsen het kafje aan de korrel gehecht blijft en dat speelt een positieve rol in het brouwproces en bij de klaring. Bovendien bevat gerst een hoog zetmeelgehalte dat de nodige suikers voor de alcohol oplevert. Andere graansoorten, zoals tarwe, gebruikte men minder, omdat die een wrange en zuurdere smaak aan het bier geven. Haver en rogge kwamen omzeggens niet in aanmerking. Maïs, die thans nogal vaak aan het beslag wordt toegevoegd, om o.a. meer schuim op de pint te krijgen, kende men toen nog niet. De teelt van maïs was in onze streken toen nog onbestaande.

Bij de*"prijsij van het pachtersregt"*of de waardebepaling van de vruchten te velde, het zaad en het *labeur* (het bewerken), de houtkanten, enz., werd er eveneens beschreven of de gewassen al dan niet bemest waren, wat een rol speelde in de prijsbepaling. Door gebrek aan mest - kunstmeststof werd nog niet gebruikt - waren sommige partijen niet bemest. Hieronder enkele voorbeelden uit die *prijsij:"vierenveertig roeden jonge aardappels gemest achter gemest kooren, gepresen vierenzeventig francs";"derig roeden boekweyt ongemest achter ongemeste rogge, gepresen veertien francs"* (Boekweit had de eigenschap de grond niet te verarmen, werd zelfs beschouwd als een verbeteraar van de teelaarde en had geen voedzame grond nodig); *"negenentachtig roeden nederlandsche jonge haver met claevers, achter gemeste pataters, gepresen negentig francs"* (Vijftig jaar terug, toen het land nog met paarden werd bewerkt, was de teelt van haver met inzaai van klaver nog volop in toepassing. Het leverde bovendien naderhand een groenbemesting op); *"achtenveertig roeden jonge klavers uyt ongemeste haver, ingestrooyt met haute asschen"* (As was een veelgebruikte meststof, omdat ze potas en kalk bevat. Vandaar dat we in de bevolkingsregisters van die tijd soms als beroep de vermelding zien van handelaar in assen); *"dertig roeden speurie ongemest, achter ongemeste rogge, gepresen negen francs."* (Spurrie of met de botanische naam Spergula arvensis is ook zo'n gewas dat vroeger veel gezaaid werd voor de voeding van het vee en dat nu nog in het wild voorkomt op zandige grond).

Door de gegevens van het schattingsverslag weten we dat Van Halteren heel wat landbouwgrond in pacht had, nl. 108 roeden in de *Raggestraete,* 6 gemeten en 200 roeden in *het Kapellestraetjen,* 130 roeden in *Cleyt* en 3 gemeten en 60 roeden op de wijk *het Rat.*

Het is ook interessant te weten welke gewassen men toen teelde, nl.: vlas, rogge, aardappelen, boekweit, haver, rapen, klaver en spurrie. In de groentetuin van de brouwerij kweekte men schorseneren, erwten, ajuin, salade, snijbonen en *princessen*, rodekolen, kervel, zurkel, en zelfs asperges. Daar zijn toch groenten bij die, zeker toen, enkel bij de betere burgerij op tafel kwamen. De gewassen in de groentetuin met de bemesting schatte men op 72 fr.

Onder de rubriek "Actieve verklaringen" had de notaris de notities overgeschreven uit *"eenen boek in folien inhoudende honderd zevenendertig beschreven bladeren, behel-*

zende verscheidene leveringen van gediverseerde bieren en asijnen". Dus in feite van klanten die hun koopwaar nog niet betaald hadden. Spijtig genoeg zijn de data niet overgenomen, zodat we geen idee hebben wanneer de levering plaatshad. Na overleg met juffrouw Versluys oordeelde de notaris, gezien de toestand na de omwenteling van 1830, dat men de schulden van de tien Nederlandse klanten (824,81 fr.) niet zou kunnen innen. Dat bedrag werd dus niet opgenomen in het actief van de nalatenschap.

Na het bekijken van de "Passieve verklaringen" stellen we vast dat niettegenstaande de blijkbare welstand er toch een enorme schuldenlast van 19.561,71 fr. te noteren valt. Daaronder de destijds aangegane leningen en achterstallige intresten. Ook juffrouw Versluys had aan haar halfbroer een bedrag van 5.079 fr. uitgeleend. Verder moesten nog leveranciers van granen, kolen en andere producten betaald worden, alsook landpacht. De inwonende dienstknecht Ambrosius Versluys had nog 207,92 fr. aan loon te goed. Spijtig genoeg is er geen detail vermeld van zijn dag- of weekloon, zodat we geen duidelijk zicht hebben op zijn verdiensten. Ambrosius was er in dienst van bij de start van de brouwerij, als veertienjarige knaap. Uit publicaties weten we dat het normale weekloon van een losse arbeider, zonder kost en inwoon, in de eerste helft van de 19e eeuw, hoogstens 6 fr. bedroeg. Toentertijd en zelfs later nog kwam het wel meer voor dat een inwonende jonkman zich met een zeer laag loon, met wat klederen en wat drinkgeld tevreden moest stellen. Als men een goede "post" had, zorgde de bazin er meestal wel voor dat haar knecht er fatsoenlijk uitzag en met de jaren maakte hij als het ware deel uit van het gezin: het was zijn thuis, zoals dat trouwens soms ook het geval was met de inwonende meid.

Dokter De Buck had nog 155 fr. te goed voor *visiten en medicamenten*, en dokter Maroy uit Eeklo 30 fr. voor twee consultaties, wat laat veronderstellen dat Jacobus reeds een tijdje ziek was.

Een zekere De Coninck, hovenier te Gent – meer gegevens zijn er niet bij vermeld – had nog 32,40 fr. te goed voor *"dagloonen".* Die De Coninck intrigeerde ons. Wie was deze hovenier? We weten met zekerheid dat hij geen verwantschap had met de Maldegemse Pieter De Coninck, wiens zoons later gerenommeerde siertelers waren. Pieter zelf is pas rond 1850 begonnen met plantjes te kweken. Maar hoe raar het ook klinkt, het kan dat een voorzaat van de familie Etienne De Coninck-Van Landschoot, van het bekend Maldegems matrassenbedrijf er wel iets mee te maken heeft. Stellige zekerheid hebben we niet: er zijn meer koeien die Blare heten! Maar toch. Het is zo dat de vader van Etienne, René De Coninck, een sierteler was in Sijsele en zijn oom, Leon De Coninck-Verhaeghe, destijds de bloemisterij Sterifolia uitbaatte aan het begin van de huidige Aalterbaan, waarop een gedeelte van de werkhuizen "VL-matrassen" gebouwd is. Beiden, René en Leon, zijn afkomstig van Mariakerke bij Gent.

Als laatste op de lijst staat pastoor Vijnckier vermeld met 342 fr. voor de begrafeniskosten.

Familieraad

Aangezien de financiële toestand er voor de toekomst van de wezen niet rooskleurig uitzag, riep de voogd een familieraad bijeen. Die greep plaats in Eeklo op 7 juli 1836, onder voorzitterschap van de vrederechter Francies Claeys. Maakten deel uit van die raad, langs moederlijke kant: Louis Depelchin, als voogd en oom van de wezen, Henry Berte, zoutzieder uit Eeklo, oudoom, Francies van Brabant, fabrikant uit Gent, oudoom,

Benedictus Johannes Van Coppenolle, handelaar uit Gent, oom, en langs vaderlijke kant: Cornelis Versluys, commissaris van politie in Gent, oom, Joannes Willems, voerman uit Maldegem en Francies Leonard Leyman, voerman uit Kaprijke; deze laatste twee waren goede vrienden en kennissen van de overledene en van de minderjarigen, en aangeduid bij gebrek aan vaderlijke bloedverwanten in België. Bloedverwanten uit Nederland waren taboe. Heden ten dage kunnen we ons moeilijk voorstellen dat de betrekkingen met onze noorderburen toen nog zo stroef waren, dat zelfs familiale formaliteiten met Nederlandse onderdanen geen doorgang konden vinden.

De familieraad ging akkoord met het voorstel van de voogd, na advies van Bartholomeus Stockmans (toeziend voogd), om de inventaris van de nalatenschap te aanvaarden, de onroerende goederen, het huis, erve en brouwerij openbaar te verkopen, omdat *"het onmogelijk is deze brouwerij met voordeel door vremde personen te konnen laeten voortgaen of bedriven, terwijl er zig ook geen voldoende pachters aanbieden of tot hier toe te vinden zijn en alzo den opbrengst en contributiën te voldoen."* De verkoop zou openbaar moeten plaatsvinden, *"aengezien er reeds concurentie is onder koopers, welke zich aenbieden en alzoo tot de hoogste weerde kan worden gebragt."* Om aan de kinderen een inkomen te kunnen verschaffen, stelde de raad voor in de verkoopcondities te bepalen, dat de koper in het te betalen bedrag een obligatie van 10.000 fr. zou voorzien, met een intrest van 4 %, *"dusdanig dat de weezen zouden behouden dobbel en suffisante hypotheque"* [38].

Liquidatie van de brouwerij Den Anker

Bij vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent van 30 juli 1836 kreeg Louis Depelchin, als voogd, door bemiddeling van pleitbezorger Francies Fierens, de toelating tot de publieke verkoping van de bezittingen. Het huis of liever de herberg in Middelburg was niet in de verkoop betrokken: dat bleef familiebezit. Notaris Eggermont stelde de verkoopcondities op, waarin onder andere was bepaald:
"Art 3. Maeken geen deel van de verkoopinge, de tonnen en andere roerende ustencilen van de brouwerij zoals vorken, rieken, koperen pompe, vlotten, stortevaeten, stellingen, keeten, groote en kleine azijnvaeten en zoo voorts ..."
"Art 6. Wordt niet mede verkocht, het pachtersregt. De vruchten te velde staende maken geen deel uit van de verkoopinge. ..."
"Art 9. Te betaelen binnen de 14 dagen, uitgezonderd de somme van 10.000 fr. (waarvoor een obligatie met rente was vereist). *Betaling in gangbaere metalique geldspeciën van goud of zilver en niet anders en geen mindere stuks dan de weerde van vijf francs."* De notaris voorzag twee verkoopdagen en mogelijks een derde als het bod niet aan de verwachtingen beantwoordde [39].

Juffrouw Versluys werd belast met het verder beheer van de brouwerij, vanaf 4 juni 1836 tot 24 april 1838. Ze sloot haar boekhouding voor die periode af met een batig saldo van 112,30 fr. De ontvangsten, hoofdzakelijk van geleverd bier en in mindere mate van kolen en tabak, brachten 5.158,95 fr. op. Op te merken valt dat in haar detailrekening alles genoteerd was in guldens, stuyvers en deniers, wat erop wijst dat het "Hollands geld" toen nog in omloop was. De gulden werd toen omgerekend tegen 1,81 fr. De uitgaven beliepen 5.046,65 fr. Die waren van diverse aard: loon van de meid, de knechten, het werkvolk, (men maakte een verschil tussen een knecht en een losse werkman), de wiedsters van het vlas, de haver en het loof, belastingen en accijns, leveranciers van kolen, tabak en wijn. Ook een post voor het celebreren van een namis met uitdeling van een zak brood (10 gulden). Het achterstallige loon van Ambrosius Verluys betaalde ze ook

uit: 148 gulden. Verder vereffende zij de schulden aan de geneesheren, aan de eigenaars van het pachtland en betaalde zij de premie van de brandverzekering voor het huis in Middelburg. Voor het huishouden en onderhoud van de kinderen had zij in totaal 962 gulden aangerekend. Een voor die tijd duur "menage" [40].

De openbare verkoping

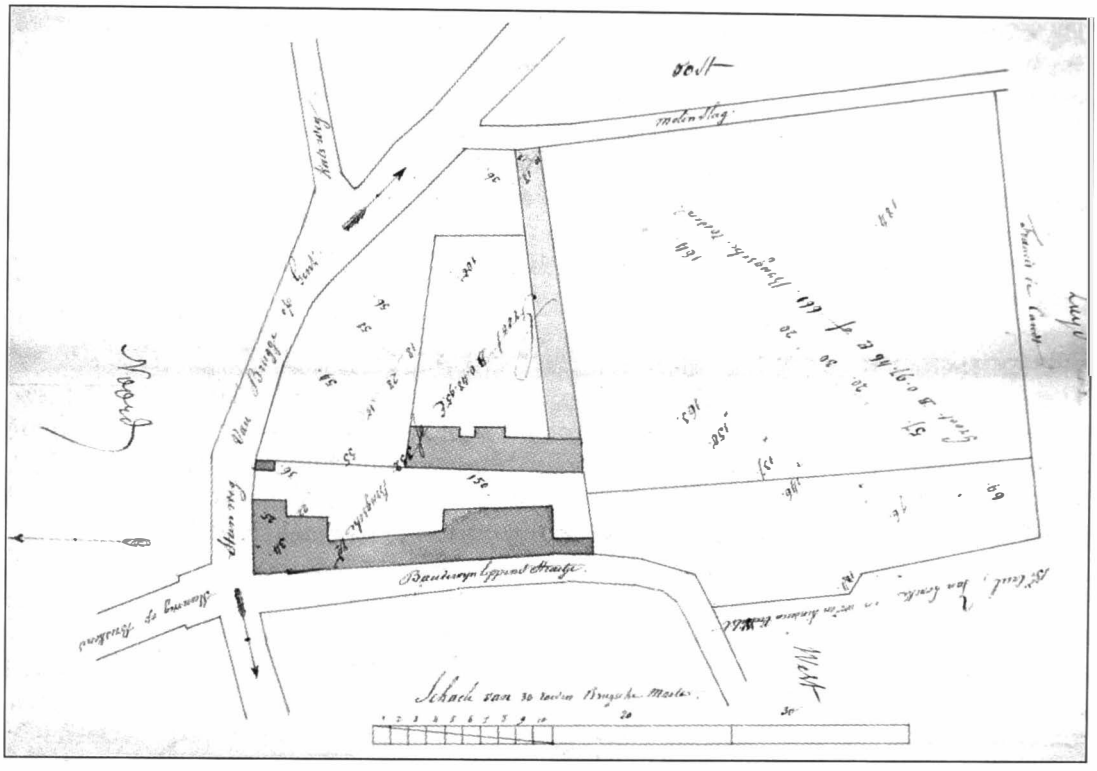
In de "Gazette van Gend" [41] van woensdag 10 augustus 1836 verscheen de aankondiging van de verkoop:

"SCHOON GROOT HUYS MET BIERBROUWERY EN ZAEYLAND
Notaris Eggermont, ter residentie van Gend, als daer toe in regte benoemd, zal ten overstaen van den bevoegden heer vrederechter, met het houden van twee zitdagen, wanof den eersten tot den instel dienen zal, dinsdag 18 augusty 1836 en den tweeden tot het absoluut verblijf donderdag 1 september daer naer, telkens om een uer der namiddags, in de afspanning tot 't hof van Vlaanderen, bewoond bij de kinderen Storme, te Maldeghem, openbaerlijk verkoopen de volgende goederen.
Eersten koop.
Een schoon groot huys met twee stagien, hebbende verscheyde spacieuse boven- en beneden kamers, groot salon, schoone kelders, zijnde eene vermaarde bierbrouwery, genaemd den Anker, met alle de voordere batimenten van brouwery, moutery, boeyen, remisen, schuer en stallingen, met boomgaard, groensel- en lusthoven, gedeeltelijk omringd met muren en gedeeltelijk met wel wassende doorn en herleiren hagen, geleghen binnen de gemeente Maldeghem, ten voorhoofde in de Voorstraet, groot in grond 48 roeden, 22 ellen, paelende noord en oost de gezeyde voorstraet of steenweg van Gend naer Brugge, nog oost den molenslag, zuyd de volgende koopen en west een straetje hier meedegaende.
Bewoond en gebruykt geweest bij wijlen d'heer Jacobus Van Halteren.
Tweeden koop.
Een party zaeyland, geleghen als vooren, groot 91 roeden, 10 ellen, palende oost den Molenslag, zuyd Francies de Candt, west den volgende koop en noord den voorgaende koop.
Derden en laetsten koop.
Een partijken land, dienstig voor groenselhof, ook geleghen als vooren, groot circa 25 roeden nederlandsch, palende oost den voorgaenden koop, zuyd aen Francies de Candt, west aan Bernardus Crul, Jan Loncke en de weduwe Verwilst en noord aen de voorgaende koop.

Gemak van betaling zal aen de koopers verleend worden.
De conditien van verkooping berusten t'elks inzage ten comptoire van de voornoemde notaris Egermont, in de Marjolynstraat n° 4 te Gend"

De eerste verkoopdag had plaats, zoals aangekondigd, op donderdag 18 augustus 1836 om 13 uur in de afspanning "Het Hof van Vlaanderen", bewoond door de kinderen Storme (Hoek Marktstraat met Stationsstraat). Joseph Van Nieuwenhuyze, een zaakwaarnemer uit Maldegem, stelde de eerste koop in met 10.000 fr. boven de condities, de tweede koop met 1500 fr. en de derde met 500 fr.

De tweede verkoopdag vond plaats op donderdag 1 september op dezelfde plaats. Van Nieuwenhuyze bracht zijn totaal bod op 20.000 fr. Aangezien de verhoopte waarde niet werd bereikt, besloot de notaris tot een derde verkoopdag. Hiervoor verscheen in de

Grondplan van het eigendom van Jacobus Van Halteren bij de verkoping in 1836.

Gazette van Gend van zondag 11 september 1836 een aankondiging voor een *"superabondanten zitdag, die dienen zal woensdag 14 september aenstaende om negen uren der voormiddags in het stadhuys te Eeckloo"*. Omdat er blijkbaar weinig interesse geweest was vanwege bierbrouwers had de notaris in de tekst van de eerste koop het volgende ingelast*: "deszelfs voordeelige situatie, geschiktheyd der gebouwen dienstig tot het oprechten van afspanning, pensionnaet en fabrieken..."*. De verkoop vond bijgevolg plaats op 14 september om 9 uur in Eeklo, in de herberg "Het Stadhuis", bewoond door Felicien De Vos. Op deze verkoopdag bood Francies Tytgadt, een grondeigenaar en bierbrouwer uit Adegem, 21.000 fr. *"Aengezien niemant eenige verder gebod heeft gedaan, gedurende d'uytbranden van drij bougies, is de verkoop toegewezen aan de heer Tytgadt."* Zoals voorzien in Art 8 van de condities betaalde de koper 11.000 fr. contant en 10.000 fr. met een obligatie. De heer Tytgadt had in zijn bod ook een deel van de inboedel bedongen: *"Dat deel der meubelen van gemelde nalatendheden afhangende, door het ministerie van gezegden notaris volgens proces verbael van definitieve toewijzing van 14 september 1836 openbaerlijk zijn geadjureerd, mits de somme van eenentwintig duizend francs aen den heer Tytgadt te Adegem en opwelke somme hij ter rekening heeft betaeld de somme van elf duizend francs. De resterende tien duizend francs ten titel van obligatie bij hem behouden zijn ten intreste van vier percent in het jaer"* [42]. De rest van de inboedel, met uitzondering van hetgeen noodzakelijk was voor de kinderen, werd verkocht op een "venditie" gehouden door meester Verhulst uit Gent en bracht 5.374,15 fr. op. Van het zilverwerk wordt niet gesproken, vermoedelijk is dat in familiebezit gebleven.

Vereffening en afrekening

Zodra de voogden over de nodige geldmiddelen beschikten, gingen ze over tot het aflossen van de hypotheken en het betalen van de nog resterende schulden.
- Op 27 september 1836 ontving Jan Van Huyghevelde 9.523,81 fr. voor het uitstaande kapitaal en 488,08 fr. voor een jaar, een maand en 20 dagen intrest.
- Op 15 februari 1837 werd de heer Van Borsele uitbetaald, nl. 900 gulden voor het uitstaande kapitaal en 54 gulden en 37,5 cent voor een jaar, twee en een halve maand intrest.
- Ook juffrouw Versluys kreeg haar uitgeleend kapitaal (5.079,36 fr.) terugbetaald.
- De avoué Fierens ontving 405,82 fr. voor zijn dienstprestaties en de notariskosten beliepen 765,74 fr.
- Anderzijds betaalde de heer Tytgadt 3.097,40 fr. voor de bomen en voor alaam dat hij diende over te nemen en nog eens 445,50 fr. voor overname van tonnen.

Die bedragen vinden we terug in de afrekening die op 25 april 1838 werd afgesloten, met een batig saldo van 5.489,01 fr.; bedrag dat door de notaris overhandigd werd aan de voogd, de heer Depelchin.

Het nageslacht

De kinderen Van Halteren zijn slechts in 1845 uit het bevolkingsregister van Maldegem uitgeschreven, met de volgende vermelding: *"zijn reeds enkele jaren niet meer woonachtig in Maldegem. Vertrokken naar Gent".*
In de bevolkingsregisters van Wingene, voor de periode 1847-1866, staat zoon Charles ingeschreven bij zijn oom Louis Depelchin, met de notitie *"notaris klerck".* Nadien geen inschrijvingen meer, evenmin een adreswijziging [43]. Tot we in het tijdschrift voor familiegeschiedenis "Vlaamse Stam", een artikel lazen over *"De burgemeesters van de stad Brussel en hun voorouders"* [44]. Daarin vernamen we dat Charles notaris was in Brussel en opgevolgd werd door zijn zoon Herman, en nadien door zijn kleinzoon Pierre Eugène. Deze laatste werd bovendien voorzitter van de Kamer van Notarissen en was zelfs burgemeester van Brussel tijdens de periode 1975 tot 1983.
Van de andere kinderen van Jacobus Van Halteren vonden we tot op heden geen spoor.

Wat Jacoba Versluys betreft, weten we niet veel. Toen Charles Tytgadt zich begin januari 1837 in de voormalige brouwerij Den Anker kwam vestigen, verhuisde Jacoba naar het herenhuis op de andere hoek (Noordstraat met de Voorstraat). Kort nadien nam zij haar intrek bij de familie Jan Braet-Larivière op het einde van de Noordstraat, die zoals Jacoba ingeschreven waren als "particulieren". In het bevolkingsregister van 1846 is ze op dit adres geschrapt, zonder enige nadere vermelding. Zij was toen ongeveer 54 jaar.

Besluit

Uit wat voorafgaat kunnen we besluiten dat meerdere oorzaken aan de basis lagen van de teloorgang van de brouwerij Den Anker. In de eerste plaats het vroegtijdig overlijden van de brouwer en vervolgens de slechte financiële toestand, als gevolg van de zware hypotheken en de aangroei van de schulden. Ook een belangrijke factor was naar ons inzien het conflict in 1830 met Nederland, waardoor een aanzienlijk afzetgebied verloren ging.

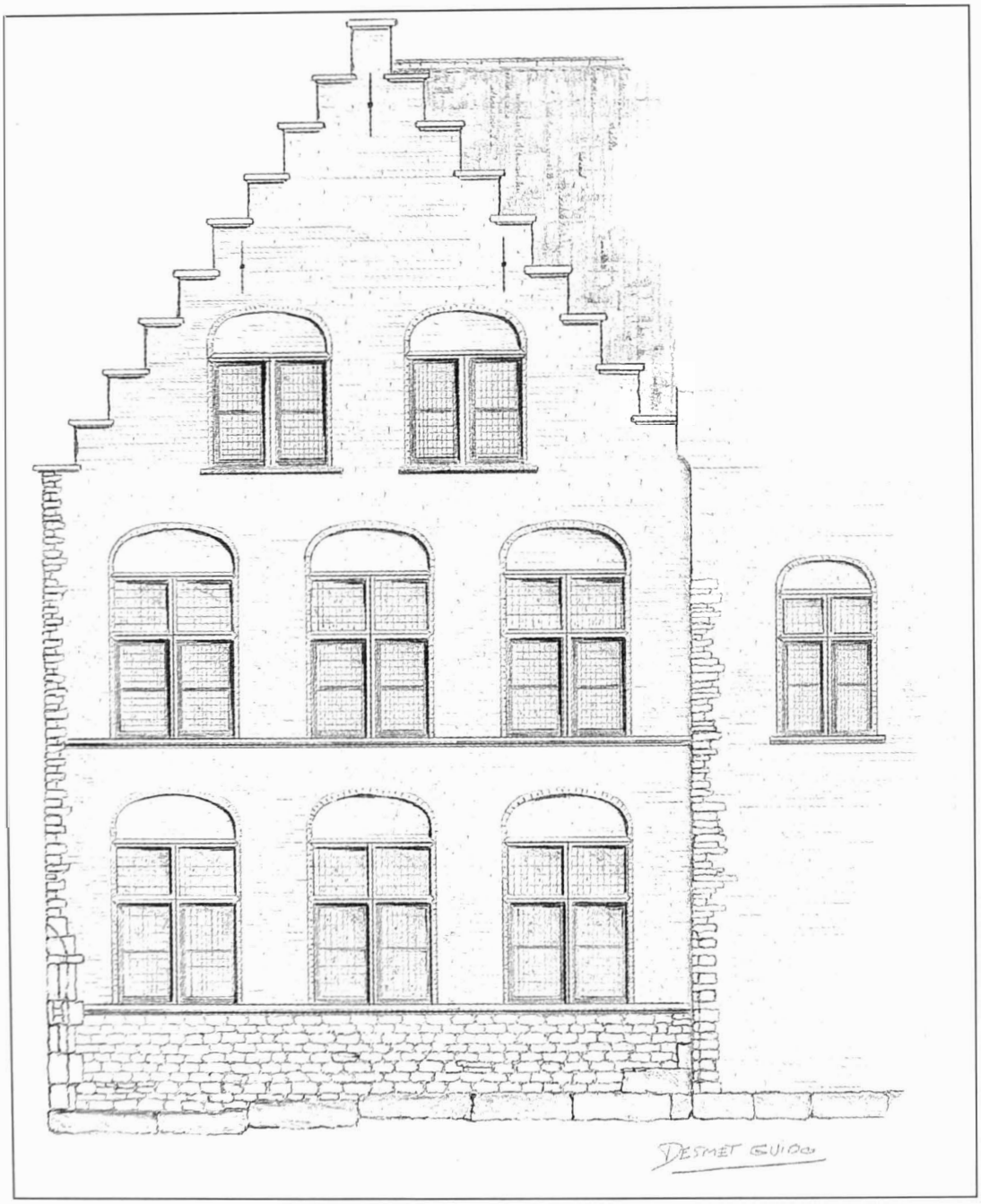
Met onderhavige bijdrage in het jaarboek hebben we getracht een beeld te scheppen van de historiek van het huis Tytgadt, dat door de huidige bewoners gekoesterd wordt, met inachtneming van het oorspronkelijke uitzicht. Met de twee huizen aan de andere kant van de straat is het, samen met de gebouwen in de omgeving van de kerk, een van de mooiste getuigen van de oude dorpskom van Maldegem.
Voor de verdere geschiedenis van de brouwerij Tytgadt verwijzen we naar het jaarboek 1999.

Gezicht op de huidige westgevel van het gebouw.

Bij de hierna volgende illustratie geeft Guido Desmet* zijn visie op het uitzicht van het gebouw rond 1800. In 2002 heeft hij de rechterhoek van het gebouw (vooraanzijde) in de oorspronkelijke staat hersteld, en het is de bedoeling dat de huidige eigenaar nog meer restauratiewerken laat uitvoeren. Waar de aannemer schrijft dat rond 1800 een grondige verbouwing werd doorgevoerd, zijn wij de mening toegedaan dat die iets vroeger gebeurde, namelijk rond 1764 toen de zoon van Jan De Zautere huwde met Suzanne De Bruyckere. Toen de weduwe in 1804 haar eigendom verkocht aan Frans Poupée was er voor het eerst sprake van een huis met twee verdiepingen. Het is echter niet uitgesloten dat Frans Poupée toen opnieuw verbouwingen liet uitvoeren: hij had er in ieder geval de middelen toe. Een reden kon geweest zijn de belasting op het aantal ramen aan de straatzijde – hoe meer ramen, hoe hoger die belasting opliep – waardoor hij de ramen op de westgevel liet dichtmetselen.

* Guido Desmet, aannemer van restauratiewerken, Bremstraat 26, Maldegem, die ons de illustratie bezorgde.

Tekening van de vermoedelijke trapgevel rond de 16e eeuw, op basis van sporen van dichtgemetselde ramen en korfbogen. Aan deze kant van het gebouw bevond zich waarschijnlijk in het midden de hoofdingang van de woning. Die ingang gaf verbinding met de hoofdgang in het gebouw.
De grote blauwsteenblokken dienen als fundamenten van het gebouw, zo kan men zien dat er een lichte helling was naar de hoofdingang, in het midden van de gevel.
Rond 1800 heeft de gevel een grondige verbouwing gekend, waarbij de ramen werden dichtgemetseld en aan de binnenzijde schouwpijpen werden voorzien, noodzakelijk wegens de veranderde indeling van het gebouw.
De vroegere hoofdschouw met de haard stond centraal, in het midden van één grote ruimte.

Studie: Guido Desmet (Aannemer van restauratiewerken)

Bijlage

Huwelijksakte van Jacobus Van Halteren en Isabelle Stockmans

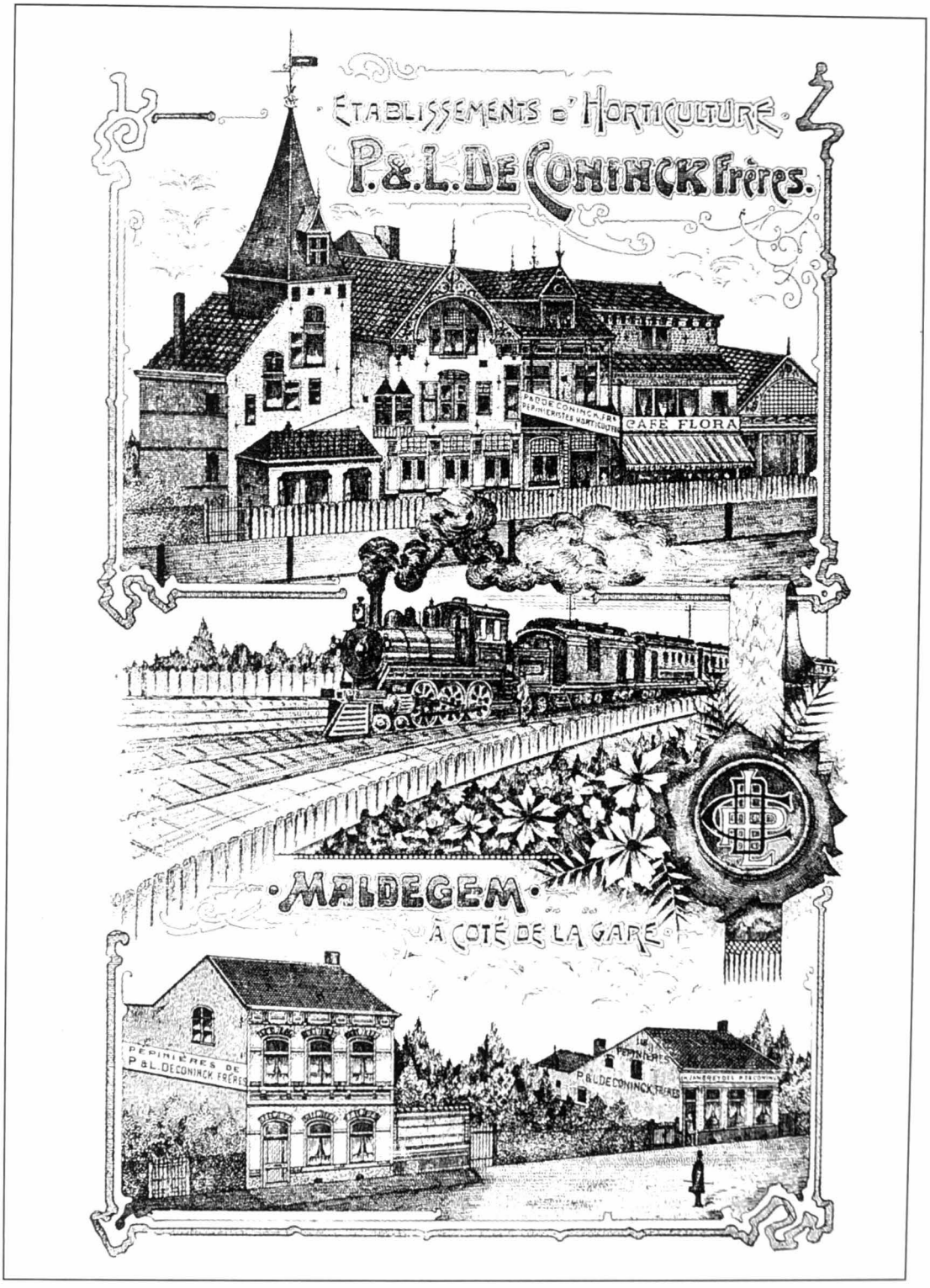
(BS Stad Gent nr. 73 van 06.02.1822)

In het jaer achttienhondert tweeentwintigh, den sesden february, ten vier uren naer middag, voor ons Franciscus Verhegghen Eerste Schepenen Ridder van 't order van de Belgischen Leeuw gemagtigden openbaeren amptenaer van den Burgerlijken Stant der stad Gent provincie Oost-Vlaenderen, sijn gecompareerd ***Jacobus van Halteren****, oud tweeentwintigh jaeren, gebooren tot Aardenburg provincie Zeeland, ende woonende binnen dese stad in de Chartreusestraete ende bij regt ter causen van sijne minderjaerigheijd bij sijnen vader tot het genoemde Aardenburg, brouwer, minderjaerigen zoon van Jacobus, koopman ende van wijlent Joanna Dyserinck welken 's comparants vader hier comparerende heeft geconsenteert.*

Ende ***Isabelle Lucie Stockmans*** *oud seventhien jaeren, gebooren binnen dese stad en er woonende bij haer ouders in de voornoemde straete, minderjaerige dogter van Barholomeus brouwer hier ook tegenwoordig en toestemmende ende van Isabelle Francisca van Brabant. Welke comparanten ons hebben aensogt voorttegaen tot de voltrekking van het huwelijk onder hun beraemd ende waervan de publicatien gedaen sijn ingevolghe de wet den sevenentwintighsten january lest ende derden deser 'smiddags soo binnen dese stad als tot het genoemde Aaedenburg en geen tegenkanting tegen dit huwelijk ons kenbaer gemaekt sijnde regt doende op hun versoeck hebben wij aen partijen gevraegt of sij elkanderen verstaen te nemen voor man en vrouw elk van hun buurtelings geantwoord hebbende dat ja, verklaeren wij uyt naem van de wet dat Jacobus van Halteren en Isabelle Lucie Stockmans door den huwelijkxband vereenigt sijn, van alle welke wij hebben opgestelt desen act in de tegenwoordigheyd van Cornelis Versluys, oud drijendertigh jaeren, negotiant tot Maldegem alvenbroeder van den eersten comparant, Henricus Berte, oud vierendertigh jaeren negotiant tot Eecloo, Petrus Buels, oud achttenveertigh jaeren, architecte, aengetrouwde moederlijke ooms van de tweede comparante en Ludovicus Depelchin, oud vierentwintigh jaeren, student in de medecijnen, beede woonende binnen dese stad, ende naer voorlesing van desen act hebben alle met ons geteekent.*

Noten

1. Hendrik Van de Rostyne, *Jaarboek Ambacht Maldegem 1999, blz 49.*
2. Jeroom Van Maldeghem, in *"Denombrement van Jacob Van Halewijn, Heer van Maldegem 1515", Jaarboek Ambacht Maldegem 1997, blz. 266.*
3. Weekblad Vrij Maldegem, *nr. 45 van 05.11.1960.*
4. Idem, *nr. 48 van 26.11.1960.*
5. Rijksarchief Gent (RAG), *Ambacht Maldegem, nr. 625, wezenregister, F° 7verso.*
6. Stadsarchief Brugge (SAB), *reeks II, nr. B1675-2640.*
7. A. Jamees, *Brugse poorters 1479-1794, Handzame, Deel III, blz. 354.*
8. *"Vrome"*: opbrengst of inkomen uit landerijen. *"Ter bester vrome"*: terminologie uit het leenstelsel. Een verplichting die op de nieuwe leenman rustte; nl. aan de leenheer de opbrengst van één der drie volgende jaren uit te keren, naar keuze van de leenheer. (*Woordenboek Verwijs en VanDam*).
9. Weekblad Vrij Maldegem, *nr. 11 van 16.03.1979.*
10. RAG, *Kaarten en plans, nr. 2397.*
11. Weekblad Vrij Maldegem, *nr. 11 van 16.03.1979.*
12. RAG, *Ambacht Maldegem, nr. 595, Ferieboek, F° 105.*
13. Rijksarchief Brugge (RAB), *Brugse Vrije, 2e reeks, nr. 6694.*
14. Idem, *1e reeks nr. 3483 en 2e reeks nr. 3474.*
15. RAG, *Ambacht Maldegem, nr. 219, staat van goed 06.12.1747.*
16. Idem, *nr. 269, staat van goed 02.09.1761.*
17. Idem, *nr. 277, staat van goed 20.05.1763.*
18. Weekblad Vrij Maldegem, *nr. 35 van 28.08.1965.*
19. RAG, *Ambacht Ursel, nr. 276, staat van goed 18.02.1764.*
20. Idem, *nr. 277, beslissing schepencollege 14.07.1764.*
21. Erik D'Havé en Robert Staelens, in *"Ons Meetjesland", 5e Jg, nr. 2, Grafstenen in het Meetjesland.*
22. Archief Heemkundige kring Ambacht Maldegem (AHkrAmbM), *Akte notaris Ch. De Clercq, Gent, van 15.08.1804.*
23. Jeroom Van Maldeghem in *"Tekst van oude grafzerken, met bespreking en illustratie", Davidsfonds Maldegem, 1998.*
24. Informatie uit diverse gemeentelijke archieven en deze ons verstrekt door Aloys Van den Oever, Sluis.
25. Johan Van De Wiele, in *"Bier en brouwerijen in het historische Gent", VIVAT, Gent, 1986.*
26. RAG, *Kerkarchief Maldegem, inventaris 4.2. nr. 8, 13.10.1639.*
27. AHkrAmbM, *bewijs van schenking 01.08.1825.*
28. RAG, *Notariaat nr.219/C/1, Verzameling Ameloot II, nr 25, Notaris Eggermont, blz. 22 van de inventaris 04.06.1836.*
29. De naam Van Halteren staat in bepaalde documenten vermeld als Van Haelteren. Anderzijds zien we een grote Franse invloed op de schrijfwijze van bestaande voornamen: Jacoba verandert in Jacqueline en Jan Pieter wordt al vlug Jean Pierre.
30. GAM, *register nr. 2090.*
31. Doc HkrAM, *Akte notaris Charles Billiet, Gent, van 06.08.1825.*
32. Idem, *Akte notaris Simon Cuelenaere, Eeklo, van 27.11.1825.*
33. Idem, *Akte notaris Eggermont, Gent, van 04.06.1836.*
34. Gegevens verstrekt door de Hr. Guido Lams, voorzitter Heemkundige Kring "Ons Wingene".
35. RAG, *Notariaat 219/C/1, Inventaris 04.06.1836.*
36. Eerste titel = gehalte I of 925 duizendste zilver. Tweeden titel = gehalte II of 835 duizendste zilver.
37. Een once: 28,35 gr of 12e deel van een pond. Een lood: 10e van een once.
    Rik Van de Rostyne: *"Eertijds hadden de diverse stelsels van gewichten hun eigen loodjes, d.w.z. kleine gewichtjes uit lood die bij wegen de doorslag gaven. Na de invoering van het metrieke stelsel is het loodje een gewicht van 10 gr".*
38. RAG, *Notariaat 219/C/1, Verzameling Ameloot II, nr. 25, Akte notaris Eggermont, 28.07.1836, Condities van de verkoping.*
39. Idem.
40. Doc HkrAM, *Notaris Eggermont, afrekening 25.04.1838.*
41. Ook in de "Messager de Gand" verscheen die advertentie. Dat waren omzeggens de enige kranten die toen in onze streek verschenen. Veel moet men er zich niet van voorstellen: de Gazette van Gend was een krantje van amper vier bladzijden, dat driemaal in de week verscheen.
42. RAG, *Notariaat 219/C/1, De eigenlijke verkoping.*
43. Gegevens verstrekt door Lieven Lams en Jo Patteeuw van de heemkundige kring "Ons Wingene". Opzoekingen in de Gentse bevolkingsregisters konden we niet doen: men kan die enkel laten doen tegen betaling.
44. Jos Laporte, in *"Vlaamse Stam", maart-april 2000, blz. 184.*

Een ééntalig (Frans) reclameblaadje van de planten- en boomkwekerij van Pieter en Leon De Coninck sorteerde blijkbaar het meest effect in de periode voor W.O. I. De bureaus van de firma waren gevestigd in de Duimpjesvilla van Victor De Lille op het Stationsplein. In de rechtervleugel is het café Flora ondergebracht, genoemd naar de oudste dochter van Pieter De Coninck (zie p. 224). De planterijen werden doorsneden door de spoorweg, die liep juist voor de woning van Pieter De Coninck-Vermeulen, linksonder in beeld. Onderaan rechts de reeds lang verdwenen herberg "In Jan Breydel bij Pieter De Coninck", destijds gehouden door de stamvader *"veste keuninck"* (+1898).

"PÉPINIÈRES DE CONINCK" in Maldegem

"À CÔTÉ DE LA GARE" 1848-1975

Hendrik Van de Rostyne

Binnen de sector van de Maldegemse land- en tuinbouw nemen de boomkwekerijen en de sierteelt een opmerkelijke plaats in. In de tweede helft van de 19e eeuw en tot in de jaren zeventig van vorige, waren ze een deel van Maldegems roem. Twee families vooral hebben daarin grote naam gemaakt en daarin omzeggens een stamboom gevormd: de families De Coninck en Van Hulle.
Omdat hun ondernemingen hun opkomst en bloei te danken hebben aan de toenmalige maatschappelijke rangen en standen, schetsen we vooraf een beeld van het deel van de bevolking dat in de 19e eeuw én grond bezat én belangstelling had voor de sector.

Edellieden, burgers en boeren

Maldegem telde omstreeks 1850 ongeveer 1300 ha loof- en sparrenbos, wat neerkomt op één hectare bos voor twee hectare landbouwgrond. Naast de openbare instellingen zoals de kerkfabriek en het armbestuur, waren het vooral kasteelheren en gegoede burgers, samen twee dozijn grote grondeigenaars, die onder elkaar bossen en boomgaarden verdeelden en onderling wedijverden op het gebied van parken met speciale bomen en van tuinen met mooie bloemen en struiken allerhande. De herenboeren, eigenaars van boomgaarden, legden zich meer toe op de kweek van fruitbomen. Voor veel boeren-pachters was de opbrengst van een boomgaard van enige omvang een mooie bron van inkomsten.

De grootste grondeigenaars, al dan niet van adel, waren niet van Maldegem zelf, maar woonden in kastelen of luxueuze huizen in of nabij de stad. Geregeld waren ze onderweg van het ene landgoed naar het andere; sommigen brachten een deel van het jaar of seizoen door in Maldegem, anderen kwamen er zelden of nooit, maar hadden hier hun zaakwaarnemer.

Die van de adel leefden in een aparte wereld van kastelen met parken, vijvers en wallen, met in hun salons muziekinstrumenten, aan de muren schilderijen en wapenschilden en met Franse literatuur op de boekenplank.
Zo was er seigneur Vandenhecke, die in Versailles woonde, maar in Maldegem 99 hectare loof- en sparrenbos, heide, land en boomgaarden bezat. Anderen woonden in Brugge, Gent of Brussel of in een van de kasteeldorpen nabij die steden. Kwamen ze naar hier, dan reden ze hier rond in koetsen en sjezen, waarin dames zaten met parasols, wijde rokken en sierlijke hoeden met wapperende linten. Samen met de herenboeren hielden de kasteelheren er hier in Maldegem in 1864 meer dan 350 paarden op na en

hadden ze 452 personeelsleden in dienst: 287 knechten met een loon van nog geen frank per dag, en 165 meiden voor iets meer dan 70 centiem. In 1887 telde Maldegem onder zijn bevolking niet minder dan 2808 boerenmeiden en 1446 boerenknechten.

De grote eigenaars hadden hier meestal ergens een lap grond waarop gekweekt werd voor aanplant in de eigen bossen of langs de perceelsranden en wegen, want hout was toen een zeer belangrijke bron van inkomsten. Een tiental grote grondbezitters hadden in het midden van de 19e eeuw in Maldegem meer dan 100 hectare eigendom in landbouwgrond, tuinen, boomgaarden, weiden, hooiland, loofbos, sparrenbos en heide.
De families Carolus Pecsteen en Pecsteen-de Vrière bezaten hier meer dan 760 ha en hadden een boomkwekerij van 5 are. August Deloose was eigenaar van 445 ha, Carolus de Kerckhove de Denterghem 284 ha plus een boomkwekerij van 14 are, Honoré Dhont bezat meer dan 200 ha en een eigen boomkwekerij onder toezicht van Pieter De Coninck, Jacobus Vermeersch had 159 ha, Julia De Potter 139 ha, Norbert Eggermont 136 ha, H. Delafaille 133 ha, plus een boomkwekerij van 70 are.
Hadden tussen de 50 en de 100 hectare in eigendom: Carolus Rooman bezat evenals de al genoemde seigneur Vandenhecke 99 ha, Alfred Goethals 92 ha, Joan Knopff 59 ha, Vanoutrive 56 ha, Paterson 51 ha plus een boomkwekerij van 10 are.

Er waren in die tijd, omstreeks 1850, in Maldegem maar weinig boeren die meer dan 30 ha grond in eigendom hadden. Ambrosius Blondeel en Joannes Dalle hadden elk zowat 40 ha, vooral landbouwgrond en weinig of geen boomgaarden. Petrus Wittoeck bezat 35 ha eigendom met onder meer een paar boomgaarden.
Alle Cuelenaeres samen hadden toen meer dan 60 ha eigendom, maar geen enkele van hen afzonderlijk had er meer dan 30: Petrus-Jacobus, die in 1852 waarnemend burgemeester was, had toen 18 ha, Johannes 27, Ludovicus 13. En Sophia, die in de Noordstraat woonde waar nu het eigendom Potvliege is, bezat 3 ha.

Andere Maldegemse grote grondbezitters behoorden tot de kleine adel of de gegoede burgerij; ook van hen hielden enkelen er een eigen boomkwekerij op na.
Zo had Constant Haelewyck meer dan 51 ha eigendom; naast zijn vierentwintig huizen met tuin en meestal ook met boomgaard, had hij ook een eigen boomkwekerij. Petrus De Smet en later zijn zoon Jean-Marie waren eigenaar van 't Kasteeltje in de Noordstraat en van tientallen ha grond die daar bij aansloot en gelegen was in de Noordstraat, langs de Kapelaanstraat en langs de Begijnewatergang. Ze hadden daar een smalle, maar zeer lange boomkwekerij aangelegd, gaande van aan het hek van de huidige woning van Edelhart De Lille tot aan 't kasteeltje. Wijlen Gabriël De Lille vertelde ons hoe hij zich uit zijn prille jeugdjaren herinnerde dat die kwekerij vol stond met fruitbomen, één exemplaar van elke soort of variëteit. Er waren zelfs "appeltjes van korente" bij, hele kleintjes. Ook Josephus Reychler, eigenaar van ruim 31 ha, had zijn boomkwekerij[1].

Petrus Van Hoorebeke, eigenaar van 37 ha grond, verspreid rond de dorpskern, had grote en schone boomkwekerijen achterin het huidige gemeentepark, de vroegere hovingen Vermast. Waarschijnlijk deed hij er aan kweek en veredeling van fruitbomen.
Vóór het gemeentebestuur in 1991 het statige huis De Valk op de hoek van de Edestraat en de Marktstraat aankocht en inrichtte, woonden daar achtereenvolgens griffier Filip Goeman, baron Jacques Pecsteen, baron Philippe Pecsteen (1775-1846) en de notarissen Wallyn en Vermast.
Baron Philippe Pecsteen was gedurende zes jaar burgemeester van Maldegem en vijftien jaar lang gemeenteraadslid. Nog vóór hij dertig was, liet hij op de plaats waar in de 13e eeuw Arnulf van Maldeghem ons eerste hospitaal had gesticht, het Sint-Annakasteel

bouwen. Bij zijn dood liet hij geen kinderen na. Clémence Dhont, echtgenote van mijnheer Thedoor Paterson en tante van mijnheer Frederic Dhont, erfde het kasteel Sint-Anna. Haar broer Charles Dhont erfde het domein Prinseveld in Kleit. Ook daar werd een kasteel opgetrokken.
Ida Pecsteen, gehuwd met baron Camille Rotsart de Hertaing, erfde het domein Reesinghe met daar tegenover het Warandebos. Zij bouwden er in 1858 een kasteel, op de plaats waar ooit de heren van Maldegem hun feodale burcht hadden.

In dergelijke gunstige omstandigheden zou in 1848 de eerste professionele boomkwekerij van Maldegem tot stand komen.

De pionier Pieter De Coninck (1827-1897)

Pionier van de Maldegemse boomteelt was Pieter De Coninck (1827-1897). Hij woonde in een herberg gelegen in wat toen nog de Eelveldestraat heette en die, ver was het niet gezocht, Jan Breydel heette. Hij was een zeer actief man, zeer sociaal voelend en Vlaamsgezind. 't Getrouwe Maldeghem van eind 19e eeuw kondigt bijna jaarlijks een 11-juliviering aan op het domein van Pieter De Coninck, dat voor die gelegenheid speciaal opgesmukt werd.

In 1848 stichtte hij daar met zijn zonen Camiel, Petrus en Leo de eerste onafhankelijke professionele boomkwekerij van Maldegem. Begonnen op ongeveer 50 are, breidde de kwekerij zich mettertijd uit tot ongeveer 10 ha in 1910 en 20 ha in 1967, de laatste cijfers onder het beheer van zijn zonen, kleinzonen en achterkleinzonen.

Toch was Pieter De Coninck bij de stichting van zijn bedrijf niet de enige boomkweker in Maldegem. We troffen in die branche ook de namen Amandus De Love en Petrus Debbaut aan, maar voor hen was de boomkwekerij slechts bijkomstig: De Love was een landbouwer met 10 ha grond in Broekhuize, terwijl Debbaut eigenaar was van twee huizen en drie tuinen in Broekhuize en van vijf huizen, drie partijen akkerland, twee boomgaarden en hooiland in Moerhuize, plus twee boomkwekerijen aldaar, een van 5 are en een van 10 are[2]. In tegenstelling tot de voornoemde heren was Pieter De Coninck wél de enige die in Maldegem het kweken en veredelen van bomen en planten als hoofdberoep ging uitoefenen, hetzij op zijn eigen bedrijf, hetzij op het kasteel van Honoré Dhont.

Mijnheer Dhont en Sieur De Coninck

De kasteelheren Charles en Honoré Dhont hadden veel waardering voor het werk en de kennis van Pieter De Coninck. Hun eigen hoveniers plaatsten ze onder zijn toezicht en bij hem bestelden ze hun plantgoed. Een kasboek van Honoré Dhont wordt tegenwoordig bewaard bij mevrouw Laurent Van Maldegem[3]. Daar staat o.m. in te lezen dat mijnheer Honoré op 15 mei 1869 aan Sieur Pieter De Coninck de som van 42,35 frank betaalde voor de levering van 65 eiken plantsoenen, bestemd voor het Haantjesveld.
In 1859 had mijnheer Honoré Dhont Pieter De Coninck immers bevorderd tot sieur De Coninck, zijn gezelschapsheer met wie hij geregeld uitstapjes en reisjes maakte. In het kasboek staan elk jaar de reiskosten vermeld die mijnheer Honoré vergoedde aan Sieur De Coninck. Tussen 1859 en 1869 schommelden die uitgaven tussen 72,60 en 121,40 frank. We mogen veronderstellen dat die uitstappen deels plezierreisjes, deels zakenreisjes waren, naar boomkwekerijen waarvan ze dan plantgoed en specialiteiten meebrachten naar Maldegem.

"Voyage in Vrankrijk"

In 1860 hebben mijnheer Honoré Dhont en sieur De Coninck samen een uitzonderlijke reis gemaakt en samen buitensporig veel geld uitgegeven. In het kasboek staat bij 25 september 1860: *"negen honderd zestien franks aan Sieur Pieter De Ceuninck over een voyage in Vrankrijk met Mher Honoré Dhont"*.
Voor die som kon men toen lang en ver in Frankrijk reizen, veel zien, veel horen, proeven en genieten. Waarschijnlijk was tijdens die reis het keuren, kopen en overbrengen van plantgoed volkomen bijkomstig.
In 1860 was 916 frank veel geld. Om een indruk te geven van de waarde van een frank toen en van mijnheer Dhonts levensstijl, geven we hier enkele voorbeelden.
Elke dag besteedde mijnheer Honoré 50 frank "voor zijne ordinaire dagelijksche thaire", elke maand 200 frank "voor de kosten zijner menagie" met "huurloon zijner domestieken". Voor elf dagen "traitement" in het hospitaal betaalde sieur Pieter De Coninck 44 frank in april 1868, en mijnheer Honoré betaalde toen 28 frank aan doktershonoraria.

Op 26 mei 1859 schonk mijnheer Honoré 200 fr. aan pastoor Vandevelde voor de bouw van diens kerk in Kleit, die vier jaar later zou voltooid worden. Het transport van 4689 hoppepersen uit het Haantjesveld naar de Kruispoort te Brugge kostte, met oppas van de vracht, enz., aan mijnheer Honoré 236 fr. Mijnheer Honoré had een zaakwaarnemer wiens jaarwedde 1200 frank bedroeg, m.a.w. 100 fr. per maand. Voor een achterstallige rekening om zijn eigen kleren en goed te laten wassen gedurende een periode van 14 jaar en 141 dagen, betaalde mijnheer Honoré 863 fr., gerekend tegen 60 fr. per jaar, dus wekelijks iets meer dan 1 fr. Toen hij grote verbouwingswerken liet uitvoeren aan zijn huis aan de Spinolarei in Brugge, betaalde hij aan architect Aldeweireldt 275 fr. aan erelonen, voor plans en dirigeren van de werken. 49.000 bakstenen kostten hem 661 fr., en te oordelen naar de kostprijs moeten de plafonds ware kunstwerken geweest zijn, vergelijkbaar met die in het Sint-Annakasteel te Maldegem: voor dat plafonneerwerk werd op 10 september 1858 niet minder dan 1938 frank betaald.

De 916 frank betaald aan sieur De Coninck voor de "voyage naar Vrankrijk" vertegenwoordigt zowat drie keer het jaarloon van een knecht bij boer of kasteelheer in die tijd! Dergelijke cijfers illustreren beter dan wat ook welke tegenstellingen er bestonden tussen de gewone werkman en de adel.
In 1860 op reis op de kosten van een baron 916 frank verteren, het lijkt haast onwaarschijnlijk. Of hadden beiden een veel schoner prijs gekregen dan verwacht, voor de brede strook grond (op de Kattenhoek, op Eelvelde en in de Melingen) die elk daar in eigendom had en die in 1860 werd onteigend voor de aanleg van de spoorweg?

Het nageslacht van Pieter De Coninck

Pieter De Coninck overleed in 1897. Hij had een talrijk nageslacht: acht zonen en drie dochters. Van de acht zonen waren er zes die kozen voor een beroep dat hen met de boom- of sierplantenkweek in aanraking bracht.

Theophile (1858-1926) was toeziener op de domeinen van De Kerchove de Denterghem, een adellijke familie die bezittingen had in Burkel en het Drongengoed. Door familiale verdelingen kwam Groot Burkel in het bezit van de familie Lippens en het Drongengoed aan de families Boël en de Hemptinne. Constant François uit Gent fungeerde als *regisseur* (beheerder) over al de goederen. Theophile werd als toeziener opgevolgd door zijn zoon André.

Honoré (1860-1943) werd hovenier op het kasteel van graaf de Hemptinne in St.-Denijs-Westrem en later zelfstandig bloemist en befaamd orchideeënkweker.

Edmond (1867-1940) vestigde zich als boomkweker met planterijen in Evergem.

Het waren echter de jongste drie zonen die de faam van Maldegem als centrum van de boomkwekerij en sierteelt tot ver buiten de landsgrenzen zouden vestigen.

Camiel (1870-1925) huwde in 1900 met Leonie Dervaes (1874-1922) en stichtte omstreeks 1900 het bedrijf **De Coninck-Dervaes.**

Pieter (1874-1941) en **Leon** (1878-1953) hadden tot 1918 een kwekerij onder de benaming **Pépinières De Coninck Frères.**

In 1918 gingen de twee broers uiteen en richtten elk afzonderlijk een bedrijf op.

Pieter stichtte in 1918 met zijn kinderen **Flora, Pieter en Paul** het bedrijf **Flora.**

Leon De Coninck huwde met Leonie De Vos (1877-1966). Hij legde zich vanaf 1918 toe op een van de specialiteiten van zijn vader: boomgaarden en fruitteelt, en noemde het bedrijf **Pomona.** Pomona werd in 1953 overgenomen door De Coninck-Dervaes, aldus ontstond de benaming **De Coninck-Dervaes en Pomona.**

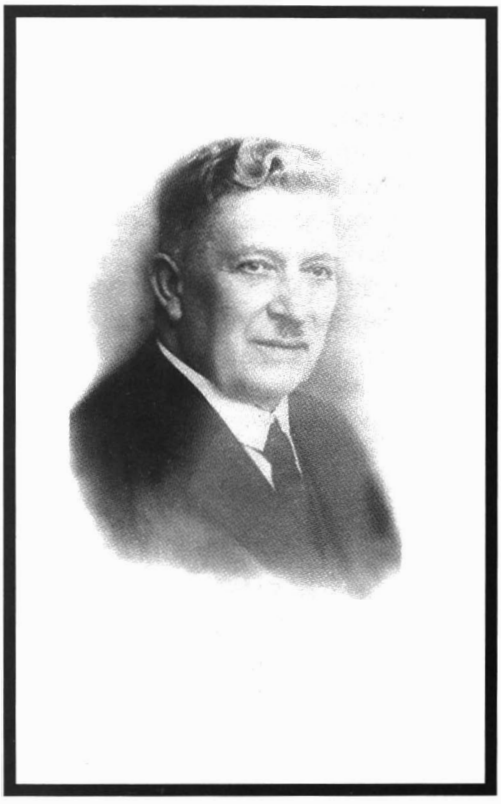
Samen bouwden de broers De Coninck de professionele erfenis van hun vader – de bescheiden boomkwekerij – uit tot een brede gordel van groen en bloemen, samen 80 ha groot.
Van de voornoemde bedrijven waren de gronden voor het grootste deel gelegen noord en zuid van de spoorlijn die Maldegem vanaf 1862 doorkruiste, en langs de Eelveldestraat (later Stationsstraat en Aalterbaan). In 1936 wordt de N9, rijksweg Gent-Brugge, aangelegd met vertakking naar Knokke, wat de ligging van hun planten- en bloemenkwekerijen nog gunstiger gelegen maakte langs drukke verkeerswegen.

FLORA

De hoogserre op het bedrijf Flora

Pieter De Coninck, zoon van Pieter *("veste keuninck")* had in zijn jeugdjaren alles wat groeit en bloeit verzameld en bestudeerd. Op zijn lap grond in de Eelveldestraat zaaide en stekte hij later exemplaren van alle denkbare bomen en struiken die toen in onze streken aan te treffen waren; hij experimenteerde er met griffelen en kruisen, legde zich toe op de veredeling en kweek van de meest uiteenlopende soorten, en gaandeweg werd zijn kwekerij een onderneming die heel wat personeel tewerkstelde.
De bedrijfsgebouwen van Flora "aan de Staatsbaan" (nu Koningin Astridlaan) werden een baken, een vast herkenningspunt voor al wie die weg, die sinds 1936 de planterijen doormidden sneed, passeerde. Vooral de hoogserre sprong in het oog, een glasconstructie boven een loods, met een gaanpad rondom vol sierplanten in houten kuipjes.

Jaren geleden vertelde wijlen Prudent Vercruysse ons breedvoerig over zijn herinneringen aan de hoogserre. "Tijdens de oorlog van '14-'18 zaten we daar te blozen gelijk tomaten onder glas, van zo gauw de zon van achter de wolken piepte, want de hoogserre van Pieter De Coninck was toen een noodlokaal waarin we les kregen". Zo begon

Pierre De Coninck (1874-1941)
gehuwd met Helena Vermeulen,
stichter van "FLORA".

†

BID VOOR DE ZIELERUST

van Mijnheer

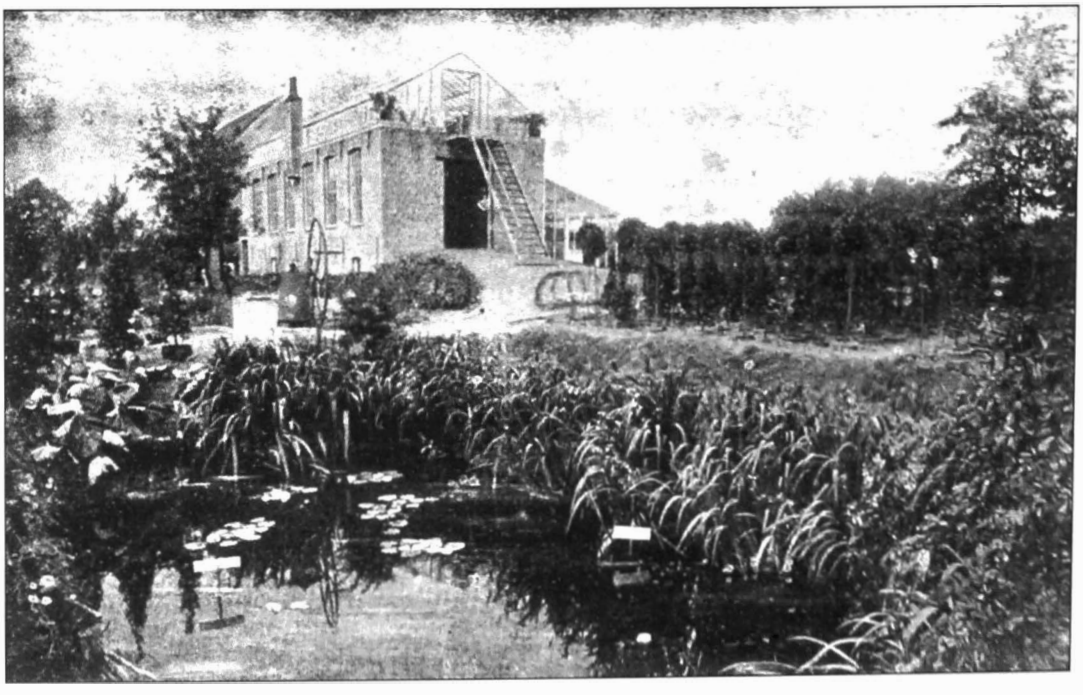
LEON DE CONINCK

echtgenoot van Mevrouw

LEONIE DE VOS

Ridder in de Orde van Leopold II en Laureaat van de Arbeid. - Lid van verschillende godvruchtige Genootschappen.

Leon De Coninck (1878-1953),
stichter van "POMONA".

De toontuin met de 'hoogserre' van het bedrijf Flora, palend aan de Staatsbaan Gent-Brugge.

Prudent Vercruysse zijn verhaal, waarin hij ons ook vertelde hoe hij in 1931 trouwde met Alieske Danneels, hoe zijn winkel in de Noordstraat op zeker ogenblik 't Bazarke werd genoemd, enz. "Ik sloeg in Hou en Trou de grosse-caisse, hoewel een beetje tegen mijn goesting moet ik zeggen, want ik trok mij niet graag die politiek aan. Ik was nog maar elf jaar en ik moest al gaan werken in de serres, vóór en na de lessen, want ik was de tweede uit een gezin van acht. We woonden vooraan op Eelvelde in een huisje bij de beek. Als er heel veel werk was, ging ik zelfs helemaal niet naar school en ik kreeg dan een plant of een pot bloemen mee om er de klas of de kapel mee te versieren" [4].

"Meester André Van Hecke gaf toen les in de remise onder de hoogserre, op de voute achter de trap", aldus Pieter De Coninck (zoon van Pieter en kleinzoon van Pieter, *"veste keuninck"),* ik ben maar van 1911, maar ik herinner mij nog dat Arthur Crul, één van onze jonge gasten, met een gieter water sproeide op elke stoute jongen die door meester Van Hecke aan de deur werd gezet onder de trap naar de hoogserre".

Onder de hoogserre werden de planten verpakt in *zonnen*. Een zon was een bond roggestro die men op de grond openspreidde en die een beetje ineengevlochten was in de vorm van een zon. Ze waren er in verschillende afmetingen. Daarin verpakte men de aardkluit en de onderste takken. Zo gebeurde het tot omstreeks 1975 en misschien wel sinds 1848. Flora had zelfs een speciale inpakmachine om bomen en struiken samen te persen nadat ze in zonnen waren verpakt. Die had in een industriemuseum moeten terechtkomen.

Toen lang stro zeldzamer werd, verdwenen ook de zonnen. Ze werden vervangen door jute. Voor verzendingen per spoor of met de boot werden de planten met kluit verpakt in manden of in kisten [5].

Uren en lonen

Aan de noordergevel van de hoogserre, de kant naar Maldegem-dorp, heeft altijd een klokje gehangen. Het regelde de dagindeling van al wie op de planterijen werkte en ook van de meeste mensen van de Kattenhoek, van Eelvelde en uit de Stationsstraat. Er waren drie schafttijden per dag: een kwartier 's voormiddags om halfnegen en een kwartier 's namiddags om halfvier. De middagrust begon om halftwaalf en duurde tot één uur. Zij die te ver woonden, brachten hun eten en hun *pull*e mee voor heel de dag, maar er waren ook mannen voor wie de warme maaltijd in een eetketeltje gebracht werd door hun vrouw, dochter of zuster, zo tegen halftwaalf. Die bleven dan een tijdje, tot de kostwinnaar zijn keteltje had leeggegeten, om het dan weer mee te nemen naar huis.

In 1848 werden bomen nog op de schouder gedragen en alle vervoer gebeurde met de kruiwagen en de hondenkar. Omstreeks 1900 werden twee types van kruiwagens en van stootkarren gebruikt. In 1920 kwam het eerste paardengespan op Flora. Niettemin bleef het meeste werk handwerk.

In 1848 werkte men voor 40 à 50 centiem per dag, van zodra het klaar werd tot de avond viel, 's zomers ongeveer veertien tot vijftien uren. In 1860 werkte men twaalf à dertien uren voor een dagloon van 1,50 frank, in 1910 duurde een werkdag tien à twaalf uren tegen 1 frank per uur. In 1940 betaalde Flora aan volwassenen een brutoloon van 4 à 5 frank per uur, tegen 1967 was dat uurloon al vertienvoudigd. Men werkte toen 45 uren per week.

Zoals de lonen evolueerden ook de prijzen van het plantgoed: in 1848 kostte een struikrozelaar 5, in 1910 al 50 centiem. In 1949 was dat 3,50 frank, 9 frank in 1955, 25 frank in 1970 en 60 frank in 1986[6].

Een arbeider van toen beschreef het als volgt: "We droegen panen broeken en vesten die ons goed beschermden tegen weer en wind. Als we aan natte planten werkten, bonden we eerst een jutezak voor bij wijze van voorschoot. Met een tweede zak beschermden we hoofd, schouders en rug tegen regen en kou. We maakten er een cape mee door één van de punten naar binnen te duwen. 's Zomers kwamen ook onze vrouwen en dochters wieden en allerlei lichter werk verrichten. Omstreeks 1926 werd de fiets een algemeen verplaatsingsmiddel. Voordien gingen we te voet, en sommigen kwamen van meer dan een uur ver. We liepen op klompen en 's zomers blootsvoets, de klompen aan een touwtje over de schouders. Als het erg koud of nat was, vulden we onze klompen met hooi om warme en droge voeten te hebben"[7].

Sier- en toontuin van Flora

Flora heeft ook een siertuin gehad langs de huidige Gentse Steenweg, ter weerszijden van de Begijnewatergang. Daar stonden o.m. tal van coniferen en bloeiende heesters ten toon, maar het meest parade maakte toch de grote collectie buxusplanten in bijzondere snoeivormen, sommige als het ware gebeeldhouwd. Ze stonden er, in bolvorm, al dan niet op stam, conisch of getorseerd, of in figuren geleid en geknipt: naaimand, koffiekan, kruik, piramide, zittend hondje, zittende beer, duif en papegaai in hoepel, de klompen van een reus, broedende kip, kraaiende haan ...

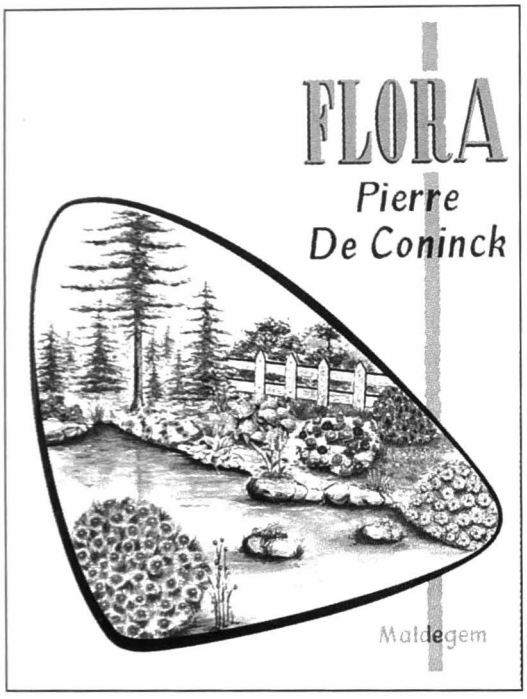
Blikvanger van de siertuin was het tuinhuis. (Het was een comfortabel model-tuinhuis, dat in 1989 nog de tuin sierde van Pierre De Coninck junior aan de Koningin Astridlaan, aan de voet van de viaduct). Op zon- en feestdagen tijdens het warme seizoen bracht de familie De Coninck daar dikwijls de namiddag door. Ze inviteerden er bevriende families zoals die van Omer Van Wassenhove, Edmond De Rycke, Georges Van Moffaert, Pol Geirnaert, Oscar Andries en vele andere. Bij een gezellige babbel, met een glas, een sigaar en versnaperingen bij de hand, sloeg men er het verkeer gade van de voorbijrijdende auto's. De heren raakten niet uitgekeken op de nieuwe modellen, de dames bleven geboeid door de mode die in de open wagens werd geshowd, de kinderen telden de auto's en noteerden de nummerplaten. Soms herkenden ze prins Karel in zijn Chrysler décapotable met een zomerprinses aan zijn zijde, en het gebeurde wel eens dat die halt hielden aan de Myosotis[8].

In 1987 is Flora in vereffening gegaan met een totale uitverkoop. In 1989 werden de laatste gebouwen gesloopt.

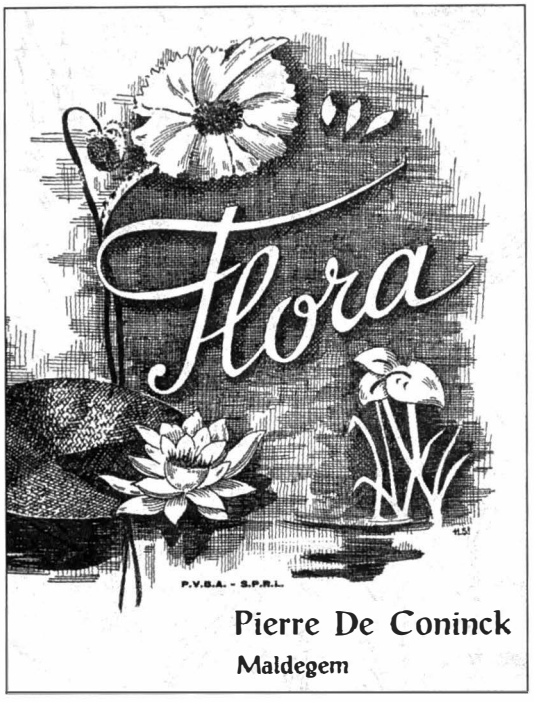
POMONA

Specialiteit: fruitboomteelt, honderden soorten en variëteiten appelen en peren

Tot 1918 stond Pieter De Coninck (zoon van Pieter *"veste keuninck"*), samen met zijn broer Leon aan het hoofd van de Pépinières Pieter en Leon De Coninck. Het uithangbord van de firma is te zien op de Duimpjesvilla van Victor De Lille, op een prentkaart van begin 1900. In 1918 ging elk zijn eigen weg.
Leon De Coninck begon zich specifiek op de fruitboomteelt toe te leggen. Hij huwde met Leonie De Vos. Ze hebben in het huis gewoond naast het ouderlijk huis, ten zuiden van de spoorweg. Later verhuisden ze naar de woning aan de noordkant van de spoorweg,

Plantencatalogus van "FLORA", jaargang '59 en '60.

Plantencatalogus van "FLORA", jaargang '70 en '71.

het gebouw dat nu nog te zien is, ten noorden van de spoorweg, bij de inrit van de Fabiolalaan. **Pomona** werd de firmanaam van de boomkwekerij. Leon De Coninck en Leonie De Vos hadden geen nakomelingen.

De specialiteit van Leon De Coninck was alles wat fruit aangaat, van aardbeien, bessen en keukenkruiden tot hoogstammige fruitbomen. Op het gebied van appels en peren was hij een onovertroffen fijnproever. Zo kon hij van eenzelfde variëteit het verschil in smaak onderscheiden naargelang de onderstam waarop ze gegriffeld was.
Leon De Coninck heeft in ontelbare chique salons in zowat het hele vaderland gezeten. Hij kon daar in een deftig gezelschap, bij een borrel of een glas wijn, urenlang gezapig kouten, ondertussen partjes appel of peer uitdelend om te proeven en daarbij de nodige commentaar gevend[9].

Pomona had een buitengewoon groot assortiment van niet minder dan 173 soorten en variëteiten peren, 110 variëteiten van appels, 58 variëteiten perziken en 8 van abrikozen, 32 soorten aardbeien, 30 rassen van pruimen en 27 van kersen, 22 variëteiten tros- en stekelbessen, 17 soorten frambozen en evenveel van hazelnoten, 4 rassen kastanjes en 28 soorten keukenkruiden[10].

Maldegemse cassis op de Londense vroegmarkt

Achter de planterij van Pomona, bij de uitweg van de toenmalige Kattewegel aan de spoorweg, evenwijdig aan de planterij van De Coninck-Dervaes maar ten zuiden van de spoorweg, lag Omer van Wassenhove met een groot en schoon stuk grond. Op aanraden van Leon De Coninck beplantte hij zijn land volledig met zwarte-bessenstruiken: cassis. En twee jaar later had hij, zoals Leon hem had voorspeld, prachtige struiken en een formidabele oogst. Een dozijn vrouwen plukten de bessen, legden ze voor het trans-

port in speciale bakjes en nog dezelfde dag werden ze ingescheept en naar Engeland vervoerd, samen met de boter en eieren van Gerard Willems en Victor Leliaert en met de saucissen van Edward De Laere. De cassis werd 's anderendaags op de vroegmarkt in Londen plukvers verkocht aan particulieren en aan een likeurstoker, zonder dat er discussie was over de gevraagde prijs.

Over Omer Van Wassenhove en diens cassiskweek publiceerde Leon De Conink op 11 juli 1926 het volgende in *Langs de Baan*, het regionale weekblad toentertijd uitgegeven door Pol Geirnaert uit de Westeindestraat: *"Wat op heden de voor Engeland geschikte vruchten aan winst opleveren, paalt aan het ongelooflijke. Om er een gedacht van te geven. De cassis werd er tot 14 fr. het kg verkocht. Mijn vriend vertelde dat hij 300 fr. per are van dezen kweek had gemaakt, hetzij omtrent 50 fr. per roede"*[11].

Ook met plukrijp fruit en met verse groenten en bloemen was op de vroegmarkt in Londen een fikse stuiver te verdienen: *"En boven de bloemen- en groenselteelt moet er eene speciale aandacht gewijd worden aan de fruitteelt. Onze gemeente Maldegem zou de boomgaard, de bloementuin en de moestuin van Londen moeten wezen. Maar wij laten ons de groote winsten ontnemen, en nog wel door meer afgelegen streken. Ook de fruitteelt kan ongetwijfeld eene bron van welvaart worden voor onze streek, en ons een wapen verschaffen om het duur leven succesvol te bestrijden. Immers, 1 à 2 hectaren volstaan om de schoonste winsten te verwezenlijken. De fruitteelt kan talrijke landwerklieden werk verschaffen en een bron zijn van bijkomende inkomsten voor handelaars, schilders, timmerlieden, mandenmakers, vlassers en al wie met een beetje grond ligt".*

Het bovenstaande vormt een opmerkelijke illustratie van Leon De Conincks visie op een beleid inzake hof- en tuinbouw. Uit *Langs de Baan"* van 11 juli 1926 citeren we verder: *"De hofbouw is tot hiertoe in onze streek een ondergeschikte tak onzer nijverheid geweest. Stellig is de hofbouw vatbaar voor een grootere uitbreiding. De immer stijgende waarde van 't land, de steeds klimmende arbeidsloonen en prijzen der meststoffen, zijn zooveel faktoren die ons moeten doen uitzien naar toenemende inkomsten. De middelen daartoe hebben wij bij de hand. Onze gronden leenen zich uitstekend tot het aanleggen van boom- en plantenkweekerijen, evenals tot het ondernemen van bloemen- en groenselteelt".*

Op 13 februari adverteerde *Langs de Baan*: *"Leon de Coninck, boomkweeker alhier, zoekt te koopen: Een of meer hectaren doordringbare zandgrond voor aspergenteelt geschikt. Is ook geneigd tot samenaanleg met ernstige personen. Zoekt tevens overeenkomsten te sluiten met kroostrijke gezinnen voor den teelt van aardbeziën".*

Studiedagen

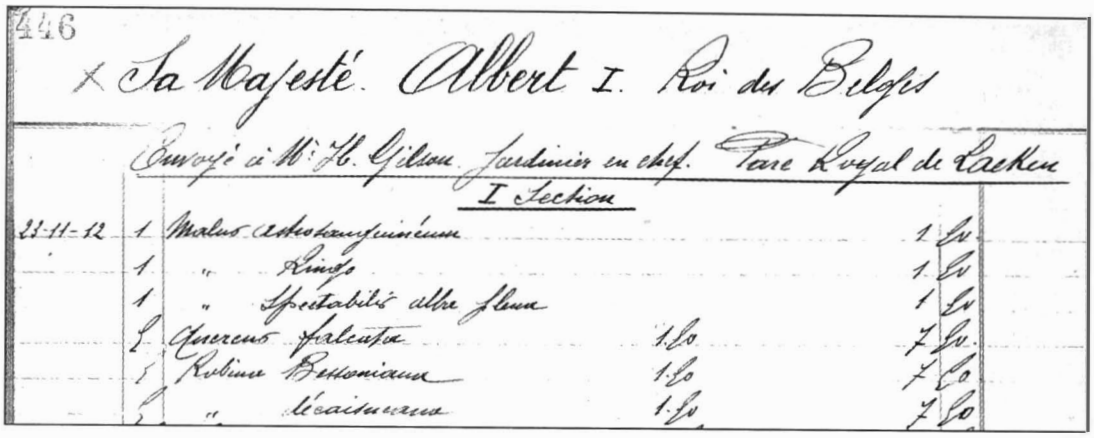
De aspiraties van Leon De Coninck lagen ook op het vlak van scholing en vorming. In *Langs de Baan* van 20 maart 1927 liet hij het volgende opnemen: *"In den komenden tijd zal het er op aan komen zooveel mogelijk geld uit zoo weinig mogelijk grond te halen. En dat kan men met groenselkweek bereiken. ... De studiedagen hebben voor doel, in onze streek de groenselkweek voor den handel te bevorderen, en vooral de kweek van aspergen. Dit vooral is belangrijk, omdat de huidige manier van boeren vroeger of later niet meer zal volstaan om aan den kost te komen, gezien de steeds grotere splitsing van de gronden. ... Er komen nog meer zulke studiedagen in onze streek, waarvan we ook onze lezers op de hoogte zullen houden".*

Boomkwekerij POMONA, Leon De Coninck. De foto werd genomen naar aanleiding van vier gedecoreerde laureaten van de arbeid in 1948.
Onderaan v.l.n.r.: Julien Van Noorwege (grafmaker), Emiel Debbaut (personeelschef), Leon De Coninck, zijn echtgenote Leonie De Vos, Edmond Gobeyn (Mon Taets), René De Baere (Vossenhol).
Middelste rij v.l.n.r.: Jeroom De Backer (Vossenhol), Loranda Van Neste (echtg. van Edmond Gobeyn), Barbara De Croock (Baubeke van de grafmaker, moeder van Julien Van Noorwege), Marie(tje) De Vos, Martha Savat (echtgenote van Emiel Debbaut), Marcella De Bruyckere (echtgenote van René De Baere), Paul Standaert (onderwijzer, boekhouder).
Bovenste rij, v.l.n.r.: Judith Vercruysse (huishoudster), Gerard Van Hecke (Bloemestraat), Hilaire De Bruyckere, Achiel De Baere, Marcel Geirnaert, Henri Longueville (Melingstraat), Roger De Baere, Gerard Timmerman.

Veertien dagen later, in de editie van 3 april 1927, werd in hetzelfde blad de studiedag becommentarieerd: *"De tuinbouwstudiedag van verleden Maandag, in de Boomkwekerij van M. Leon De Coninck «POMONA» is opperbest gelukt.*
's Voormiddags gaf M. Leon De Coninck een practische les over het nut van den boomteelt in boomgaarden, moestuinen en kiekenkweekerijen en hoe men de gronden moet aanleggen en bemesten. 's Namiddags toonde M. Van Dyck, afgevaardigde van Leuven, hoe men best aspergen en aardbeziën kweekt.

Na de les werd een gezamenlijk bezoek gebracht aan de aspergenkweekerij van M. Edmond De Rycke. Deze heer heeft de grootste opbrengst bekomen van de soort Roem van Brunswick, die in 1926 110 kgr. aspergen gaf op een oppervlakte van 110 m2. Een vijftigtal aanhoorders waren tegenwoordig, waaronder de voornaamste groentenkweekers van de streek. Ook de E.H. Raeymaeckers, hoofd van den algemeenen Hoveniersbond, woonde de voordrachten bij".

446

Sa Majesté Albert I. Roi des Belges

Envoyé à M. H. Gilson Jardinier en chef. Parc Royal de Laeken

I Section

23-11-12	1	Malus atrosanguinéum		1	Lv
	1	" Ringo		1	Lv
	1	" Spectabilis alba plena		1	Lv
	2	Cerasus Salicifolia	1 Lo	2	Lv
	5	Robinia Bessoniana	1 Lo	5	Lo
	2	" Decaisneana	1 Lo	2	Lo

In het "Grand Livre", het kasboek van De Coninck Frères, vinden we (vóór 1918), de pagina met de leveringen aan het "Parc Royal de Laeken". Schuldenaar: Sa Majesté Albert I, Roi des Belges!

Dat ook het gemeentebestuur de visie van Leon De Coninck bijtrad, mag blijken uit de advertentie die Pol Geirnaert in zijn weekblad publiceerde op 20 februari 1927: *"Het College van Burgemeester en Schepenen der gemeente Maldegem brengt de belanghebbenden ter kennis dat een leergang van vier lessen over groententeelt zal gegeven worden door den heer De Vetter, landbouwleeraar, van 9 tot 10 ure voormiddag, op volgende Zondagen: 20 Februari, 13 en 20 Maart, 17 April 1927".*
Voor echte specialiteiten zoals de teelt van meloen en komkommer, druiventeelt, ziektebestrijding op gewassen, enz., kon men op zondag lessen volgen in de Rijkshofbouwschool te Brugge. Ook die werden regelmatig aangekondigd in *Langs de Baan*.

Diepgronden

"Op 2 oktober 1942 mocht ik beginnen op Pomona en ik verdiende daar toen als jonge gast van 14 jaar, 2 frank per uur. Ik werkte er 52 1/2 uren per week; daarmee konden we op de zwarte markte nog geen kilo boter kopen!" Zo begint het verhaal van Hilaire De Bruyckere over zijn werk op de planterijen.
"Mijn vader en mijn broers werkten op Flora. Dolf mocht daar in 1936 beginnen en Georges in 1939. Hij verdiende toen 1 frank per uur. We hebben de tijd gekend dat de mensen gingen bedelen om te mogen werken in de planterij, hoewel het werk er lastig was en de lonen laag.
Vader is in 1929 op de planterij Flora gaan werken en hij bleef daar tot hij 65 werd. Vóór de oorlog had hij werkdagen van negen uren. 's Morgens beginnen om halfacht, zes volle dagen na elkaar, en op zaterdag een half uurtje vroeger eindigen, om halfzes in plaats van om zes uur".

Nog meer uitleg kregen we van Dolf De Bruyckere, die met zijn echtgenote Agnes Taghon uit Ursel in de Leentjesweg woont.
"Voordien had vader in het vlas gewerkt bij De Vreeze in Eede. Daarna werd hij seizoenarbeider en werd hij betaald *per roe*: pikken met de hand, onder meer bij Van Praet in de Krommewege, bieten uitdoen en vlas trekken bij verschillende boeren, de *campagne* gaan doen in Frankrijk en ten minste zes weken van huis... Als kind ging ik met moeder mee naar het station om vader en de andere seizoenarbeiders daar op te wachten", aldus nog Dolf.

Boomkwekerij FLORA (Flora, Pieter en Paul De Coninck).
Onderaan v.l.n.r.: Raymond Billiet, Helena Vermeulen (moeder van Flora, Pieter en Paul), Adolf van Noorwege (grafmaker), Barbara De Croock ("Baubeke van de grafmaker", moeder van Adolf en Julien Van Noorwege die bij Pomona werkten), Desiré De Bruyckere (vader van Adolf, Georges en Hilaire die bij Pomona werkten).
Midden: Julien De Rockere (Aalterbaan).
Boven: Georges De Bruyckere, Willy De Bruyckere, Kamiel Van Haecke, Prudent D'Hoore, Armand Dhondt, Adolf De Bruyckere, Gerard Vercruysse, Pieter De Coninck.

"Niemand kan zich nog voorstellen welk zwaar werk het was, een hele dag bomen te steken op een planterij, zeker bij koud weer en bij regen. Maar vader was een zeer sterke man met een ijzeren wilskracht. Zijn spadesteek was de zaterdagavond nog even diep en regelmatig als de maandagmorgen.
In 1929 was zijn eerste taak: de Kattenhoek diepgronden. Met de Kattenhoek bedoelde men *op den bureau* al het land aan weerszijden van de huidige Burgemeester De Meyerelaan, de grond van de Staatsbaan van 1938 inbegrepen.
Al wie vóór de oorlog in een planterij heeft gewerkt, kent diepgronden en weet hoe lastig het is: eerst een gracht maken van drie steken wijd en drie steken diep, en dan beginnen, de bovenste steek naar onder brengen, de tweede daarover en de onderste daarbovenop. Waarom zo diep? Om vervuild land zuiver te krijgen, om de *penen* te versmachten, om de grond los en luchtig te maken en om de beworteling van de bomen te bevorderen.
Vader spitte samen met Miel van Haecke uit Kleit en met Miel Vercruysse van de Kattenhoek. Een karwei dat heel de winter in beslag nam en waar niemand jaloers om was. Eén keer de planterij diepgronden kwam in arbeid overeen met drie keer die oppervlakte gewoon omspitten. Ze hebben maar één keer de Kattenhoek gediepgrond, in 1929, maar wie weet hoeveel keer ze die grond nadien nog hebben gespit !", aldus Dolf De Bruyckere [12].

Op de eerste bladzijde van de catalogus "Herfst 1949 - Lente 1950" is de stamboom afgebeeld: Camille De Coninck, stichter van De Coninck-Dervaes (1900-1925) en de opvolgers Adolphe Hendrickx-Celesta De Coninck, met hun vier zonen (de vijfde zoon Yves was nog niet in de zaak).

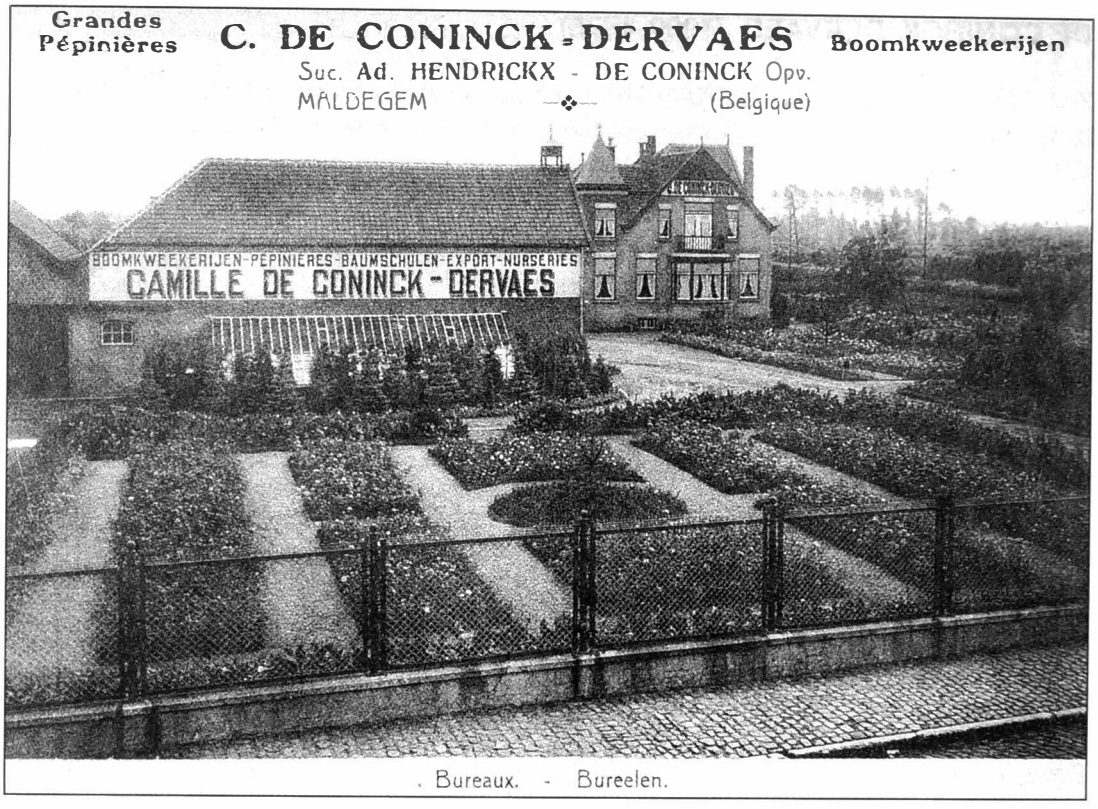
DE CONINCK-DERVAES (1900-1975)

Zoon **Camiel De Coninck** (1870-1925) huwde in 1900 met Leonie Dervaes, een bloemistendochter uit Wetteren. Samen stichtten zij in 1900 in de Stationsstraat, ten noorden van de spoorweg, de firma **De Coninck-Dervaes.** Het werd een bloeiend bedrijf. Leonie Dervaes overleed reeds in 1922.
Hun dochter Celesta huwde met Adolf Hendrickx uit Sint-Amandsberg. Ook deze opvolgers deden het zakencijfer voortdurend stijgen, ze bezorgden de firma De Coninck-Dervaes een miljoenenomzet en een nationale faam. Driemaal na elkaar, in 1945, 1950 en 1955, sleepten ze op de Gentse Floraliën het maximum aan prijzen in de wacht. Weldra werkte de firma samen met andere beroemde kwekers: Meilland uit Frankrijk, Wheatcroft uit Engeland en Kordes uit Duitsland. In de omgeving van Orléans werd een dochterbedrijf opgericht: Les Roseraies du Val de Loire, en zowel de naam De Coninck-Dervaes als Maldegem kregen nu ook in het buitenland grote bekendheid.

Toen in 1953 Leon De Coninck zonder afstammelingen overleed, slorpte De Coninck-Dervaes het bedrijf Pomona op. Zo ontstond de firmanaam De Coninck-Dervaes en Pomona. De nieuwe P.V.B.A. stelde weldra meer dan honderd personeelsleden te werk en was daarmee een van de meest arbeidsintensieve firma's uit de streek. Tussen 1955 en 1975 werd ze wereldberoemd.
Tuinarchitecten uit verre landen kwamen in Maldegem op stage en tuinarchitecten van bij ons werden uitgestuurd om siertuinen aan te leggen, o.m. in Noorwegen, Zweden en Denemarken. Het leek wel of Maldegem op rozen zat. Geen minister of politicus die Maldegem en de boomkwekerijen *à côté de la gare* niet kende. Met de regelmaat van een klok parkeerden daar auto's met parlementaire of consulaire nummerplaat, en de buitenlanders die een bezoek brachten aan de planterij zijn niet te tellen. Men vertelde toen schertsend dat de burgemeester of de schepenen maar "naar Hendrickxens" moesten gaan om daar één of andere politicus van formaat tegen het lijf te lopen die hun problemen in een handomdraai zou kunnen oplossen.

De faam van de roos

De firma De Coninck-Dervaes verzorgde systematisch het imago van het bedrijf en van zijn rozen. Zo werd de nieuwe roos van 1962 op een spectaculaire manier gedoopt. De firma charterde een nieuwe Franse Caravelle, stopte het vliegtuig vol met winnaars van rozenrally's, met rozen, champagne en ... met journalisten die het nieuws in de actualiteit moesten schrijven. Onderweg naar Nice, op 10.000 m hoogte, werd de nieuwe roos met champagne gedoopt en Caravelle genoemd.
Elk jaar werd zo op een even spectaculaire wijze een nieuwe variëteit roos boven de doopvont gehouden door figuren met wereldfaam: filmsterren en sportvedetten, prinsen, prinsessen, enz. Zo kregen de nieuwe rozen uit Maldegem namen met een internationale klank: Feu Magique, Superstar, Irish Beauty, Nana Mouskouri, Mireille Mathieu, Lili Marleen, Prinses Paola, Prins Rainier, Johannes XXIII, enz. Die rozen staan nu overal ter wereld, zowel in paradijselijk mooie parken als in de tuinen van nederige liefhebbers. Het zijn echter niet meer de bekende firma's van weleer die deze schitterende variëteiten aan de man brengen, want in 1975 ging De Coninck-Dervaes ter ziele.

Prentkaart van het bedrijf De Coninck-Dervaes voor 1940. Het opschrift is viertalig, de firma was inderdaad internationaal bekend. Na de oorlog werden voor de villa nieuwe bureaus opgericht en een totaal nieuwe sier- en toontuin aangelegd.

De roos geknakt

Op de nieuwjaarsreceptie van 1975 werd nog uitbundig geklonken op het 75-jarig bestaan van de firma De Coninck-Dervaes. De grote viering daarvan was gepland tegen Maldegem-kermis.
Het feest ging echter niet door. De roos knakte op 5 februari 1975 en het bedrijf ging over de kop. Consternatie in Maldegem! De sirenen viel stil, daar in de buurt van het station, en de laatste bestellingen uit Saoudi-Arabië, uit Formosa en uit Amerika werden niet meer uitgevoerd.

De firma werd overgenomen door Jean Hendrickx, onder de benaming P.V.B.A. "Boomkwekerijen J. Hendrickx – voorheen De Coninck-Dervaes". Het gerucht doet de ronde dat dit gebeurde door een kapitaalinjectie van een familielid uit Amerika. Enkele catalogen getuigen nog van het kortstondig bestaan van deze firma. Een lang leven was haar niet beschoren, enkele jaren later ging ook dit bedrijf in faling. De gronden werden verkocht, verkaveld en kregen een nieuwe bestemming.

Decoratiefeest in het bedrijf De Coninck-Dervaes (rond 1960). Een groot deel van de werknemers komen op de foto voor, evenals arbeiders van het filiaal in Asse.
Zittend v.l.n.r.: Honoré Van Landschoot en zijn echtgenote, de gebroeders René en Achiel De Baere, Marcel Geirnaert, Gusta De Love, meestergast Julien Colpaert, personeelschef Emiel Debbaut, Martha Savat, Cyriel Van Haecke, Maurits Timmerman, Marie-Ange Hendrickx.
1e rij staand: Christiane Hendrickx, tuinarchitect Beirens, Bertrand Schoonacker, Christiane Rotey, Maurits Longueville, Ignace Hendrickx, burgemeester Antoine Rotsart de Hertaing, Adolf Hendrickx en echtgenote Celesta De Coninck,..., Jeannot Hendrickx, ..., Lucrèce Vlaeminck, Diane Cochuyt, Christine Van Waeyenberghe.
2e rij staand: Germain De Baets, ..., Edward De Meyere, Marnix Van Poelvoorde, Jeannine De Coninck, Etienne Maenhout, Richard De Lille, Georges Debbaut, Maurits Sierens, Florent Vervaet, Willy Van Landschoot, Raymond Sikaet, Aimé Martens, Jeannine De Baerdemaker, Iris De Jaeger, Henri Van Caesele, Roger Colpaert, Nelly Verbeke, Christiane Van Deynze, Maurits Termote, Robert Meire, Robert Posman, Robert Bollé, Albert De Bree.
Achterste groep v.l.n.r.: Willy Cauwels, Christiaan Wieme, Albert Van Hoecke, Walter De Clerck, Joël Raeman, Antoon Goegebuer, Roger De Lille, Maurice Caboor, Edgard Landuyt, Maurice Verlee, Edgard Landuyt, ... De Waele, Julien Timmerman, André Haegeman, Hilaire De Bruyckere, Roger Raeman, Karel De Meyere, Maria Timmerman, Willy Matthijs, Hubert Willemarck.
(In de achterste groep komen ook werknemers voor uit het filiaal in Asse).
(Met dank aan H. Willemarck, W. Cauwels, R. Raeman).

Bijlage

Samenstelling van de familie Pieter De Coninck[13]

Petrus De Coninck (°M 17.04.1827, +M 26.06.1897), Fs Petrus en Joanna Longueville. In de omgang *"veste keuninck"* genoemd.

Kinderen:
1. Romanie (°Knesselare 27.02.1856) x Kn met Francies Van Vijnckt
2. **Theophiel** (°M 08.02.1858, +M 03.08.1926), gehuwd M 23.01.1889 met Florence Dumon
3. Charles Louis (°M 08.02.1858, +M 14.03.1858)
4. **Honoré** (°M 12.05.1860, +St.-Denijs-Westrem 29.05.1943), gehuwd M 02.05.1884 met Romanie Crul
5. Emma (°M 21.05.1862, +Eeklo 12.10.1866)

2de huwelijk, Adegem 24.06.1863, met Victoria Van Eenaeme
Kinderen:
6. Polidor (°M 25.05.1864, +M 28.08.1869)
7. Marie Louise (°M 24.10.1865, +M 26.09.1930)
8. **Edmond** (°M 17.10.1867, +Evergem 24.03.1940), gehuwd M 31.12.1898 met Euphrasie Versluys
9. **Camiel** (°M 19.04.1870, +M 09.04.1925), gehuwd Wetteren 04.08.1900 met Leonie Dervaes (°Wetteren 12.02.1874, + M 23.07.1922)
10. **Petrus** (°M 06.10.1874, +M 30.10.1941), gehuwd M 10.07.1907 met Helena Vermeulen (°M 26.01.1884, +Brugge 25.08.57)
11. **Leo** (°M 10.04.1878, +M 12.03.1953), gehuwd M 27.05.1908 met Leonie De Vos (°M 20.12.1877, + M 24.04.1966).

* * *

Theophile, opzichter

Kinderen: 1. Marie x Alfons Van Maldegem, 2. Jules, 3. Martha x Maurits De Graeve, 4. Clotilde, 5. Clarisse x Richard Geyssens, 6. Petrus Leon x Maria Lips, 7. Leontine, 8. Margarita x Charles Lambert, 9. Firmin, 10. Cesarine x Edmond De Gersem, 11. André x Irma Willems, 12. Gerard x Mariette Van Kerrebroeck

Honoré, bloemist – specialiteit orchideeën

Kinderen:
1. Madeleine x Gentiel Otten
2. Aimé x Augusta Vanderstraeten
3. Bertha x Hector De Smedt

Edmond, boomkweker
Kinderen: 1. Omer x Jeanne Martin, 2. Maria, 3. Robert, 4. Bertrand x Alice Van Parijs, 5. Elza, 6. Leon x Maria Vermeulen

Camiel, boomkweker – Firma "De Coninck-Dervaes"

Kinderen:
1. Celesta (°M 16.05.01, +Sijsele 22.09.1981) x M 25.07.25 met Adolf Hendrickx (°St.-Amandsberg 27.11.1897, +M 25.10.1963).
   Kinderen: **Ignace**, Jacques, **André**, **Jean**, Marie-Ange, Christiane en **Yves**
2. Marguerite x Jos Lenssens, kinderen: Louise-Marie en Paul

Petrus, boomkweker – Firma "Flora" vanaf 1918
Kinderen
1. Flora, ongehuwd
2. Lydia x Pierre Blondeel, kinderen: Myriam, Luc en Pierre
3. Pieter x Maria De Vleeschauwer
   Kinderen: Anne-Marie, Paulette, Cathleen, **Dirk** en Marie-Pierre
4. Paul x Clara Van Hoorebeke
   Kind: **Pierre**
5. Cecilia x Georges Van Hoorebeke, kind: Johnny

Leo, boomkweker – Firma "Pomona"
Gehuwd met Leonie De Vos. Geen kinderen.

Interviews en geraadpleegde documenten

1. Kadastrale legger bij de plans Popp (1860-1870).
2. Idem.
3. Kasboek van Honoré Dhont, in 1989 nog in het bezit van mevr. Laurent Van Maldeghem.
4. Deze Pieter (°1911) is de zoon van Pieter (stichter van Flora) en Helena Vermeulen. Uit een interview met Prudent Vercruysse.
5. Uit een interview met Pieter De Coninck (°1911).
6. Idem.
7. Uit een interview met de gebroeders Hilaire en Dolf De Bruyckere, Leentjesweg (Kattenhoek).
8. Uit een interview met Pieter De Coninck.
9. Uit een interview met Paul De Coninck, jongste zoon van Pieter.
10. Gegevens uit een catalogus (Flora), ons destijds meegedeeld door voornoemde Paul De Coninck.
11. "Langs de Baan", Maldegems weekblad uitgegeven door Pol Geirnaert (Huys Sonnevanck, Nieuwstraat). Zijn weekblad heeft slechts één jaargang gekend (1926-1927).
12. Uit een interview met de gebroeders Hilaire en Dolf De Bruyckere.
13. Fragment uit de stamboom De Coninck, die samengesteld is door Paul De Coninck (zoon van André en kleinzoon van Theophile (1858-1926)), wonend Zuidzandstraat 26, Maldegem.

Met dank

In februari-mei 1989 publiceerden we in Vrij Maldegem enkele artikels over de "Pépinières De Coninck", "Flora", Pomona en "De Coninck-Dervaes". Het is voor ons een eer en een genoegen dat het bestuur van de Heemkundige Kring die teksten heeft opgevist, gekuist en heruitgegeven in het voorliggende jaarboek VIII.
Met onze beste dank aan Marc Martens, die de fragmentarische publicaties in een doorlopende tekst bracht; aan Paul De Coninck voor de informatie over de stamboom De Coninck en voor tal van nuttige aanvullingen. Onze welgemeende dank gaat evenzeer naar Walter Notteboom voor het opzoeken en plaatsen van de puike illustraties.

H. Van de Rostyne

Blymoedige Lammer-stem

Bij de terugkeer van pastoor De Fonteyne en onderpastoor Le Maître uit ballingschap

Marc Martens

Tweehonderd jaar geleden, op 27 augustus 1802, kwamen pastoor De Fonteyne en zijn onderpastoor Petrus Le Maître in Maldegem terug na vier jaar gevangenschap, waarvan het grootste deel in ballingschap op het Franse eiland Ré.

In Frankrijk waren sinds de revolutie van 1789 in het kader van de scheiding tussen kerk en staat, aan de clerus verregaande beperkingen opgelegd. O.m. de verplichte eed zich te schikken naar de republikeinse wetten bracht veel geestelijken in gewetensnood. In de eedformule werd vanaf 1797 ook "haat tegen het koningschap" opgenomen. Voor priesters die de eed weigerden, dreigde de verbanning naar Frans Guyana of, in een gunstiger geval, naar de eilanden Oléron of Ré voor de Franse kust; tientallen geestelijken brachten hun gevangenschap door op niet meer zeewaardige schepen die voor de kust gemeerd lagen.

Na de inlijving van onze gewesten bij Frankrijk op 1 oktober 1795 werden ook hier aan de katholieke eredienst en haar bedienaars dezelfde maatregelen en straffen opgelegd als in de Republiek. Pastoor De Fonteyne en zijn onderpastoor werden er, als onbeëdigden, het slachtoffer van. Op 8 september 1798 werden ze bij nachte in de pastorie van Maldegem gearresteerd, dan opgesloten in het rasphuis, de gevangenis in Gent, vandaar op open wagens op transport gezet naar het Franse havenstadje Rochefort, van waaruit ze op 17 november naar Ré gezonden werden. Ze verbleven er met een duizendtal lotgenoten, waarvan vele bezweken door ziekte en ontbering.
Na de staatsgreep van Napoleon op 8 november 1799 werd het regime voor de verbannen geestelijken veel milder. Zoals vele anderen kon pastoor De Fonteyne zich in voorwaardelijke vrijheid en onder controle van de lokale overheid, op het vasteland, in La Rochelle gaan vestigen, waarschijnlijk bij particulieren.

Hoewel al vanaf het voorjaar van 1800 Belgische priesters naar hun vroegere woonplaats terugkeerden en het concordaat van 15 juli 1801 tussen Napoleon en paus Pius VII de godsdienstpraktijk in ruime mate herstelde in zijn situatie van vóór de revolutie, zouden pastoor De Fonteyne en onderpastoor Le Maître pas op 27 augustus 1802 in Maldegem arriveren.

Van het onthaal dat hen toen te beurt viel, getuigen twee gedrukte documenten die in het kerk- en parochiearchief van Maldegem bewaard bleven. Eén ervan, het *Grondhertig Welkom-betuyg, uytgeboezemt en met eerbied aengeboden door het vol-ieverig Vrouwgeslagt der Prochie van Maldegem*, werd in 1961 overgenomen in deel II van Gabriël De

Lilles reeks boekjes "Maldegem in beeld en schrift" en binnen een biografie van pastoor De Fonteyne afgebeeld in deel 2 van "In onze tijd... Het parochiale leven", in 1989 uitgegeven door Het Ambacht Maldegem.
Het andere document, dat hierna tekstueel wordt weergegeven, is een *Blymoedige Lammer-stem ofte waerachtig christelyk vreugde-betuyg* ...ter gelegenheid van de plechtige heropening der kerk op 23 mei 1802, en vooral ter ere van beide weergekeerde priesters. Daarbij verwijst *Lammer-stem* uiteraard naar de parochianen, de schapen die zolang hun herder moesten missen. In de datering is het juiste dagcijfer van hun aankomst in Maldegem, 27, met de hand aangevuld. Het omvat twee breedvoerige gedichten die in hun rederijkersstijl zeer pompeus aandoen voor ons huidige taalgevoel, maar daarom niet minder waard zijn om gepubliceerd te worden.

De auteur van het eerste gedicht blijft onbekend, maar het gaat blijkens de verwijzingen naar geschiedenis, bijbel en antieke mythologie in marge, beslist om een erudiet man, vermoedelijk een priester. Mogelijk werd het gedicht geënt op gelijkaardige lofspraken op de terugkeer uit ballingschap van andere geestelijken in het Vlaamse land. Toch wijzen enkele rijmwoorden op "Fonteyn" op minstens gedeeltelijk origineel werk, in dat geval misschien van waarnemend pastoor Cornette of van zijn helper Ferdinand Laros, Maldegemnaar en eveneens onbeëdigd priester, die tijdens de afwezigheid van De Fonteyne en Le Maître op verschillende angstvallig geheim gehouden plaatsen, in de Kleitse bossen of in hoeven, voor zijn dorpsgenoten mis las en hen de sacramenten toediende. Zowel deservitor Cornette als E.H. Laros worden in de hulde betrokken.

De twee kolommen waarin het gedicht is afgedrukt, zijn van elkaar gescheiden door een verticaal geplaatst jaarschrift ter ere van paus Pius VII en Napoleon Bonaparte, toen nog eerste consul. Napoleon, die hier als bevrijder van kerk en godsdienst bijna de hemel in wordt geprezen, zou later o.m. door zijn verregaande bemoeienis met de organisatie van de kerk, de uitgave van een "keizerlijke catechismus", de bezetting van de pauselijke staten en de gevangenneming van de paus, zwaar in ongenade vallen.

Tussen het eerste en het volgende gedicht is eveneens een chronogram opgenomen. Dit tweede, een twaalfstrofig *Maet-gezang,* is veel eenvoudiger van opzet en banaler van inhoud, wat deels te verklaren is door het feit dat het als koorlied moet gebracht zijn. Het werd gemaakt door schoolmeester Arnard, die zich de tolk noemt *van gantsch de Lammer-kud' al 't Maldegemsche Volk.*

Bij de weergave van de *Blymoedige Lammer-stem* werd getracht de originele typografie te benaderen. Het document vertoont een paar lacunes vanwege aantasting door vocht, maar werd in 1985 voor verdere aftakeling behoed door de zorgen van toenmalig deken, nu eredeken E.H. R.Vereecke, die het liet restaureren. Ter hoogte van de verdwenen passages plaatsten we een puntlijn, woorden of letters die met zekerheid kunnen aangevuld worden, zijn tussen [ ] geplaatst. Die aanvulling was ten dele mogelijk door het gedicht te vergelijken met de jubelcantate die in 1803 werd opgesteld ter gelegenheid van de inhuldiging van pastoor De Vleeschauwer in Sint-Laureins en die gelijkluidende passages bevat.

BLYMOEDIGE LAMMER-ST[E]M

OFTE WAERACHTIG CHRISTELYK VREUGDE-BETUY[G]

Uytgegalmd ter gelegentheyd der tweevoudige Gedenk-weerdigheden, te weten:
de gene der plegtige opening der Kerk binnen *Maldegem*
(gesloten sedert den 13 Juny 1798.)
of weder Instellatie van den *Roomsch-Catholyken Godsdienst*, hersteld door
Syne Heyligheyd PIUS DEN VII., en den eersten Consul der Republyke BONAPARTE.
Luyster-rykverrigt door de zeer Eerweerde en vol-ieverige Heeren Deservitor
CORNETTE, en Coadjutor LAROS, op den 23. Meye 1802,
ten bywezen der wel-achtbaere GECONSTITUEERDE MAGTEN
van 't gezeyde Gemeynte van **MALDEGEM,**

ALS OOK DE GENE DER BLYDE INKOMSTE VAN DEN ZEER EERW.
KLOEKMOEDIGEN EN ALDERSTANDVASTIGSTEN HEER, MYNHEER

FRANCISCUS DE FONTEYNE,

VIER-EN-TWINTIG-JAERIGEN PASTOR VAN MALDEGEM ;
BENEVENS DEN ZEER EERW. DEUGD-RYKEN EN VOLSTANDIGEN HEER

PETRUS LE MAITRE,

ACHT-JAERIGEN ONDER-PASTOR DER ZELVE PROCHIE

Beyde ter oorzake van hunne godsdienstige Gevoelens, in Ballingschap gevoert,
naer het *eyland Rhé*, op den 8. September 1798., en door den Menschlievenden
BONAPARTE daer uyt verlost, en te-rug gekeert den 27 Augustus 1802.

RYM-STROFFE. (*De Bermhertigheyd en Waerheyd hebben elkaer ontmoet*
(*De Rechtveerdigheyd en den Vrede hebben malkanderen gekust.* Ps. 84 v. 11

Juygd, juygd den Hemel toe!.. Triumph!.. Wy zyn gewonnen!..
Den Hemel heeft al weér wat meer als aerds verzonnen,
Den Hemel heeft al weér zyn'Dienaers toegebragt
Den VREDE, op een' wyz' van niemand oyt verwagt.
Van niemand, neen, want naer dat wy door 't lot der tyden
Geen uytkomst zagen om den VREDE te bereyden;
Ziet daer!.. een' gulde ZON !.. en zilver-blanke Maen'!..
Ontrent gelyken tyd nae 't Oosten opgestaen; (1)
Lachen elkand'ren toe, bieden malkaer de lippen:
Ondanks de trotschen *Alp*, die met zyn' steyle Klippen, (2)
Dees Hemel-lichten beyd' hun' Straelen nemen zou'
Maer neen, *Ajuctio* bleef aen *Céseën* getrouw; (3)
Den *Tyber* en de *Seyn* kwaemen wel-haest te paeren;
Den *Pô* en *Rhonne-stroom*, bruyschten gelyke maeren;
'T riep *alles* "VRÉ! VRÉ! VRÉ!.. Den GODSDIENST is hersteld!.. (4)
"Dat leve PIUS PAUS!.. en BONAPART' dien Held!..
"Wat luk ! wat heyl! wat gunst! (dus luyden alle monden)

(1) PIUS in *Italien* en BONAPARTE in *Egypten*.
(2) Den Atheïst.
(3) Geboorteplaetsen der beyde bevredigers
(4) Tot *Parys* den 18 April 1802, den 1. Paeschdag, in O.L. Vrouwe Kerk, door den pauze-

lyken Le-gaet CA[PR]ARA, ten byzyn [van]den 1. Consul [BONAP]-ARTE en ver....e Magten.

(5) ..... Lib. 3.

(6) .....

(7) .....

(8) Math. C. 16. v. 8.

(9) Eccl. C. 31. v. 8.

(10) Die den dooren uyt 's Leeuws poot trok.

(11) Ziet Theb. Oorl.

"Den *Phoenix* van GODS Kerk', te lang in asch verslonden,
"Breyd weer zyn' Vleugels uyt, verheft zig in de locht;
"Onaengezien de vlam, die zynen val bevrogt,
"En Kerk, zoo even als den *Phoenix* moet zien dueren (5)
"W[e]l aen, laet ons gestaeg al onze levens-uren
"B..... GODS Lof en geven prys aen Hem,
"D..... brengd naer *Jerusalem.* (6)
"ô ..... Hemelwerk des Heeren!..
"H ..... in 't zoet verkeeren?
"Hoe vind zig *'tSchip der Kerk, 't geen dreygde te vergaen,* (7)
"Zoo spoedig toegerust, om alles uyt-te-staen?
"Nu gaet, tot onze vreugd, van nieuws, de Kerk herleven!
"Nu word al 't Heyligdom van onder 't puyn geheven!
"Nu zien wy weer volbragt, 't geen GODT, zyn' Kerk voorzeyd,
"*Dat gansch de Hell' op haer heeft geen vermogentheyd.* (8)
"In midden, wyl de Locht van vreugd kwam weêr-te-galmen,
En dat elk Lauw'ren vlogt en plukke Zege-palmen,
Bleef *Maldegem* nog steeds in eene lauwe vreugd;
Of schoon elk riep *Triumph* ! 't en deed' maer halve deugd;
Of d'eene wange loeg, de ander' scheen te treuren;
Daer bleef nog iets te kort, 't geen ons het hert kwam schueren;
Korts om, 't was 't lang afzyn ons' Herders; maer ey ziet!
Een stem uyt *Scheld*' en *Ley*' hief schielyk uyt het riet,
En sprak: "gy *Maldegem* wilt uwe vreugd volmaeken,
"Uw HERDERS keeren af, gy zult-ze gaen genaeken,
"Plukt Palmen, Mirth' en Thym', gaet wilt hun tegen gaen,
"Dankt GODT! PAUS PIUS! en den GROOTEN CORSICAEN!
Wie kan, ach Hemel ach! wie kan na eysch vermonden,
Wat Balsem dit niet was, voor onz' nog zeere wonden?
Want al wat m'ons van Kerk en Staet had aengemeld,
Bragt ons maer halve vreugd: maer nu 't is al hersteld;
Nu dat wy onbesmet, onz' HERDERS af zien keeren, (9)
Ons vreugd die is volmaekt; niets kan ons meer verzeeren;
Den Doorn die tot nog, maer d'helft was uytgerukt,
Is door *Androcles* gantsch uyt onzen voet geplukt. (10)
Wat willen wy dan meer? Op, op, wy zyn genezen!
Nu kan m'uyt elks gelaet een vol genoegen lezen:
Nu zien wy eyndeling' ons HERDERS wederom, (11)
Van 't Eyland *Rhé*! ô vreugd! ey *Wel, Wel, Wellekom*!
Nogeens herhaelt nog eens, duyst-maelen *Wel-gekomen*,
Belyders van 't Geloof ! gy deftigen ! gy vromen!....
Komt HERDER DE FONTEYN'! en Heer LE MAITRE mé!...
Komt, komt, ey blyft by ons! geniet met ons den *Vré*!....
Herneemt den *Herder-staf*, wilt in *GODS Tempel* treden,
'T is alles opgeschikt, nae volgens eysch en reden;

ELK VERHEUGE ZIG NU, OVER 'T BELANG-RYCK VEREENIGEN VAN PAUS PIUS DEN VII. MET NAPOLEON BONAPARTE

Den Heer CORNETT'! wiens Lof nimmer kan zyn volzeyd,
(12) Luc. C. 3. v. 4. Heeft tot uw' komst den weg geëffend en bereyd; (12)
Benevens d'Heer LAROS ! die beyd' uyt Hert en Zielen,
(13) Joann. C. 17. v. 17. By uw afweezn ons de Waerheyd vooren hiel'en: (13)
Gedoogt dan, Heer FONTEYN'! gedoogt by wyl men juygd,
En u Verwellekoomt! dat men hun dank betuygd!....
In tusschen, om niet wyd van onzen weg te dringen,
Keeren wy weder tot onz' nieuw Aenkomelingen;
En roepen te gelyk, komt, komt ! treed toe, wel aen!
Daer is geen dugten meer, 't Onweder heeft gedaen;
Men voeld geen Storm meer, nog Locht nog Zee-gewelden;
Keerd, keerd ! ey lieve keerd ! verlaet de Worstel-velden;
Hebt gy uw' Ziel beschud, komt nu beschud, bewaerd
Uw Volk, uw trouwe Volk, van wie g'onttrokken [waert]
(14) Math. C. 5. v. 14. *Weest hun een' Baek een Licht,* een' Zuyl, een' Scha.. ..n Tooren; [14]
(15) Math. C. 18. v. 12. *Zoekt het verlooren Schaep*, brengt het nae d'Uytve[rcoore?]n; [15]
(16) Apoc. C. 7. v. 17. Droogt hunne traenen af, vertroost het christen H..... [16]
'T geen langde naer uw komst, en deel nam in u.... ....t
(17) Dan. C. 14. v. 36. Wilt nu als *Habacucs* tot hun met voedsel treeden [17]
(18) Tob. C. 5. v. 15. Leyd hun als *Raphaëls* na 't eeuwig duerzaem [Meden] [18]
Hervat het Roer der Kerk, eyscht op, stelt voe....
(19) Marc. C. 4. v. 32. De golven zyn gestilt, ey kom, wel aen, va..... (19)
Stapt weder in GODS Huys, betrapt de Waa[rheyd stoelen]
Doet ons weer tyd [aen] tyd de Wet van GOD.....
Beklimt het Da.... .....
En offert als voor..... .....HOOG-HEY[LIG] .....
O HEYL'GE ZOEN OFFRAND'! d.....
Komt Offeraeren! komt, wilt GODT aen.....
Komt, komt ons HERDER, gy FRANC[ISCUS DE FONTEY]N'!
Laet spruyten d'oude Bron van Water pu[er?] .....
Wilt van dit heylzaem Vogt uw Schaepke[ns] .....
'T zal blusschen hunnen dorst, 't zal hunne. .....
(20) Joan. C. 20. v. 15. Weyd uwe Lammers weêr, weyd weder uw [e kudd'] (20)
Die gy zoo lang voor heen, gevoed hebt en be[schud]
Gevoed hebt en beschud! en dat zoo lang voor h.....
Hoe christen Ziel!.. is *Hy*.... Is *Dezen* wee versch.....
O ja!... ach! Ey! ô ja!... en dat op eene wys',
Die aen geen Sterveling, maer Hemel strekt ten prys
O eeuwig wys Bestier!.... ô Goedheyd zonder paelen ....
Waer toeft gy Ziel, ryst op, wel aen, hier niet te draelen;
(21) Ps. 41 v. 1. Gy die verdorst waert, als den hert na de Fonteyn', (21)
Vind hier te beurt, weerom dien vloed van kristaleyn!
En tevens aen uw zy' nae wie gy kwam verlangen!
Ontzwymt ô Ziel! springt op, roept met de Bruyd der Zangen:
"'K heb nu gevonden weêr die myne Ziel bemind!
(22) Cant. C. 3. "'K zal hem niet laeten gaen, 'k wil als een willig Kind (22)
(23) Math.C. 11. v. 30. "Ten somb'ren grave my, aen uw zoet jik verslaeven; (23)
"T'wyl ik gevonden heb' die mynen dorst gaet laeven;

"T'wyl ik gevonden heb' die CHRISTI Schaepen-stal
(24) Math. C. 7. v. 15. "Voor 't grypen van den Wolf, zorgvuldig hoeden zal. (24)
Geluk dan Priesters al ! geluk ! om kort te maeken,
(25) Math. C. 20 v. 1. et Seq. Werkt in GODS Wyngaerd weêr, gy ziet de ranken snaeken; (25)
Gaf u den tyd wat ramp, en word daerom niet moe,
(26) Math. C. 5. v. 10. Want 't Ryk der Hemelen behoord aen deze toe. (26)
Werkt, andermael gezeyd, en spreekt in 't algemeyne,
(27) Luc. C. 10. v. 2. Want *zie den Ougst is groot*, en 't Werkvolk dat is kleyne; (27)
(28) Math. C. 28. v. 19. Gaet, gaet leerd alle Volk, dient hun de Ziel-spyz' aen, (28)
Op dat zy wel bereyd t'zaemen met u voortaen,
Den GODT die ons verlost al Eer en Glorie geven,
En pryzen zynen Naem: in hoop' van nae dit leven
Te galmen zynen Lof, niet als in MALDEGEM,
Maer voor den hoogsten Troon, in 't nieuw JERUSALEM.

LEEF**D** A**LL**E **I**N GE**LUC**K G**Y** S**C**HRAEGEN **V**AN GO**D**S KER**C**K
N**U** G**Y** VER**WI**NNAERS B**LY**FT **I**N 'T HE**YLI**G **W**ORSTE**L**-PER**C**K

MAET-GEZANG.

I.
HEmel ach wie kan u gronden!
Hemel ach wat groot geluk!
Hemel ach wat gulde stonden!
Naer zoo menig ramp en druk:
Wie zal GODS Geheym niet eeren,
En hem loven dag en nagt!
Die op eenen wenk doet keeren
'T geen dat men verlooren dagt.

II.
VAn deéz' grondlooz' Hemel-werken
Zyn wy proeven allegaer;
'T waer te veel om op-te-merken
Al' GODS Wonders jaer op jaer:
Wy en willenmaer aenreaeken
En doen zien, door onze stem,
'T geen belangd onz' eygen zaeken,
Binnen 't rugtbaer *Maldegem*.

III.
NAer dat wy veel maenden jaeren,
Door den wissel van den tyd,
Hadden g'haspeld op de baeren,
Zonder mast en alles kwyt;
T'wijl w'ons dus geslingerd zagen,
Heen en weer op klip en strand,
Met het oog na Godt geslagen,
Dagten wy het was op 't zand.

VII.
WElgekomen onzen Herder,
Heer FRANCISCUS DE FONTEYN'!
En LE MAITRE ! niet meer verder,
'T is by ons dat gymoet zyn:
Welgekomen duyzend werven!
Brave ! Trouwe ! ach hoe bly!
Uw afzyn deed' ons versterven:
Blyft, ey lieve, blyft ons by.

VIII.
WIlt Franciscus, wilt hervatten
'T geen u wettig viel ten deel;
Neemt den Herder-staf wy schatten
Dien voor u 't schoonste Juweel.
Dryft uw' Schaepkens weér ter weyden,
Van wie gy weird afgerukt:
Wy beleven weér de tyden
Waer men groen' Olyven plukt.

IX.
LEefd dan weerden Heer FONTEYNE !
En LE MAITRE ook met hem;
Zuyverder als kristaleyne;
Glorie van ons *Maldegem*!
Leefd in rust gy Kerk-pilaeren!
Dat men uwe Naemen dryft
In Korael of goude baeren:
Op dat g'eeuwig kenbaer blyft.

IV.
MAer den Gever aller dingen
Die zyn' Dienaers noyt verlaet;
Die de woeste zee kan dwingen;
Kwam (ô liefde zonder maet)
Met zyn' Engelen verzeld,
Zegelen, met 's Hemels Stempel;
En zoo straks 't weird al hersteld.

V.
GRooten GODT wie kan ontluyken
Wat een' vreugd hier op ontstond?
Ieder-een kwam zig ontduyken
Als met roozen in den mond!
Elk begon GODS Werk te pryzen!
Met een' Seraphynsche tael!
Maer nog meer als m'op zag ryzen
GODS *Gezalfden* altemael!..

VI.
BY dit alles, hoe 't mogt wezen,
Bleef aen ons nog iets te kort:
Maer ey ziet het is verrezen!
Roept Triumph!, niet meer geknord,
'T was de Komst van onz' Ziel-zorgers,
D'Herder DE FONTEYN, en mé
D'Heer LE MAITRE; die Wy Borgers
Weér ontfaen van 't Eyland *Rhé.*

X.
OOk mag niet vergeten wezen
Een gulhertig dank-bewys!..
Aen CORNETT' dien uytgelezen!.
En LAROS!. die beyd'om prys,
Wanneer men de deugd zag bannen,
Ons steeds hebben by-gestaen.
Leeve! leeve! zulke mannen
Die verdienen Palm-blaên!..

XI.
MOedig aen dan, Kerk-belyders!
Standaerd-draegers al van GODT!..
Vreesd geen' tongen van benyders;
Aen den Hemel hangd uw lot;
Volgd uw' heylige Gevoelens;
Leerd de Wet van GODT met vlyt:
Zult gy praelen voor altyd.

XII.
VEel geluk dan wy te faemen!
Lange leefd onz' Burger-schaêr!..
Wilt den Hemel nimmer schaemen,
Schoon in 't uytterste gevaer:
Wilt den HEER DER HEEREN loven!.
Die zyn' Kerk al weér hersteld:
Zoo krygt gy de Kroon hier boven,
Als met een heylig geweld.

Met Eerbied opgedraegen, door B.J. ARNARD (als tolk)
In naem van gantsch de Lammer-kud' al 't *Maldegemsche Volk.*

Tot BRUGGE, by FRANS VAN EECK, Boekdrukker en Boekverkooper in d'Hoogstr[aete.]

In feite ondervond Maldegem al vanaf 1792 de weerslag van de antiklerikale maatregelen die sinds het begin van de revolutie in Frankrijk golden. Zo waren hier in 1792 zes Franse priesters op logement, in oktober 1794 niet minder dan negentien. Overigens werden niet alleen De Fonteyne en onderpastoor Le Maître vervolgd, ook de Maldegemnaar Bernardus Dominicus Vermeersch, oud-pastoor van Sint-Anna in Brugge en vanaf 1790 weer in Maldegem wonend, werd opgepakt en verbleef een jaar in de gevangenis te Gent, waar toen ook pastoor Ghesquière van Middelburg en zijn ambtgenoot Glorie van Sint-Laureins zaten.
Als beëdigde ontsnapte pastoor D'hoedt van Adegem aan de vervolging.

Aan de antiklerikale maatregelen van de Fransen en hun weerslag voor Maldegem tijdens de periode 1792-1802 hopen we in de volgende uitgave van het jaarboek een uitvoeriger bijdrage te besteden.

De reünie van de 65-jarige klasgenoten in Donk

Een waardevol initiatief werd een vaste traditie

Paul De Ceuninck

Het is zó hartverwarmend de klasgenoten van weleer eens opnieuw te ontmoeten..."

Overbevolkte klassen waren in de eerste helft van de twintigste eeuw in Donk, zoals trouwens overal elders op het platteland geen zeldzaamheid. Dat heeft nooit afbreuk gedaan of is nooit bepalend geweest voor de kwaliteit van ons onderwijs. Nog heden ten dage wordt het Vlaamse onderwijs internationaal erkend als het beste ter wereld.

Even stilstaan bij een klasfoto van 1945

In de jaren veertig van de vorige eeuw had zuster Bernadette van de zusters Maricolen in haar klas van de Aangenomen Lagere Meisjesschool niet minder dan 44 leerlingen onder haar hoede. Zij waren gespreid over drie leerjaren, respectievelijk het 6e, 5e en 4e.

1e rij links, van voor naar achter (6e leerjaar):
Edith Jonckheere en Denise De Naegel, Lucrèce van Eeghem en Agnes De Cock, Christiane Lips en Maria Buffel, Cecile Longueville en Solange Puppynck, Christiane de la Meilleure en Rosette Cherlet, Godelieve Ballegeer en Denise Goossens.
2e rij midden (5e leerjaar): Jacqueline Lips en Lydie Crul, Odette Strubbe en Cecile Dhaenens, Jenny Vannevel en Georgette De Cock, Aline Van Nevel en Christiane De Brabander, Clairette Puppynck en Liliane de la Meilleure, Alice Van de Geuchte en Suzanne Ballegeer.
3e rij rechts (5e leerjaar): Julia De Roose en Simone Cochuyt, Simone De Clerck en Hedwige De Brabander, Juliette Vincke en Georgette Van Rie, Maria Van Houcke en Jeannine Gossiaux, Astrid Vangaever en Lucrèce Lammens, Mariette De Cock en Lucrèce Henneman.
4e rij uiterst rechts (4e leerjaar): Aline Vandenbon en Rosa Roets, Mariette Dhont en Cecile Hurtekant, Lisette De Cock en Irène Mouton, Cecile Van Landschoot en Maria De Deyne. Leerkracht: zuster Bernadette.

1. Een origineel idee

Ter gelegenheid van een occasionele familiebijeenkomst speelden Paula Laureyns en haar nicht Edith De Smet met de gedachte eens hun vroegere klasgenoten voor een gezellig babbeltje samen te brengen. 't Was toch zo lang geleden dat ze elkaar nog ontmoet hadden. Zij waren immers 65 jaar geworden en beiden vroegen zich in gemoede af of het ogenblik niet was aangebroken om al die vrienden van weleer in een knus onderonsje voor een dagje te herenigen.
Tegelijkertijd besloten zij ondergetekende te raadplegen over de opportuniteit van dergelijke nostalgische opwelling. Ook, en niet in het minst, wensten zij te worden geïnformeerd – en als het kon te worden bijgestaan – m.b.t. de concrete aanpak van zo'n feestelijke trefdag. De klasgenoten van het geboortejaar 1926 zouden het wellicht als een complete verrassing ervaren en zeker zo'n grandioos feest niet willen missen.
Vanzelfsprekend was dat lumineuze idee op zich een prachtig initiatief, het verdiende de nodige aandacht en zelfs aanbeveling en was wel degelijk het proberen waard. Wij waren dan ook onmiddellijk bereid de voorbereiding aan te vatten. Met assistentie van een kerngroep, bestaande uit de klasafgevaardigden Paula Laureyns, Michel Vanhove, Nelly De Schepper, Gaston de Meyere en Edith De Smet, togen wij geestdriftig aan de slag. Diverse officiële documenten zoals het doopregister en het stamboek van de school kwamen er herhaaldelijk aan te pas, zonder nog te spreken van het zenuwslopende opsporingswerk naar de burgerlijke staat en het adres van onze jubilerende oud-leerlingen.
De spontane respons van de genodigden en hun positieve ingesteldheid ten aanzien van dit originele project staken van meet af aan de organisatoren een hart onder de riem.

Op de heuglijke zondag van 3 november 1991 en ter gelegenheid van de winterkermis was het dan eindelijk zover... Donk had er warempel een reden tot kermisvieren bijgekregen! De feestelijke reünie van de Donkse vijfenzestigjarige klasgenoten werd ingezet met een eucharistieviering, voorgegaan door pastoor Karel Maenhout en muzikaal opgeluisterd door het toenmalige parochiale zangkoor.

Na de kerkelijke plechtigheid zorgde het Donkse kermisbestuur welwillend voor een gezellige receptie, die de (her)kennismaking en het blije weerzien op gang trok en de klasgenoten van zoveel jaren geleden dichter bij de feesttafel bracht. Meteen was het ijs gebroken en werden in het restaurant "De Gouden Kroon", onder het nuttigen van spijs en drank en in een geanimeerde sfeer tal van herinneringen uit de "tijd van toen" bovengehaald. Door woord en wederwoord en – voor de meesten – die relatief lange afwezigheid uit het geboortedorp, werd ook de nieuwsgierigheid geprikkeld en kwamen allerlei vragen naar het Donkse verleden boven. Uiteraard wilden de klas- en disgenoten per se horen wat er van het Donkse onderwijs in de voorbije halve eeuw geworden was. Het was dan ook evident dat we – als gewezen schoolhoofd – de schoolkameraden en oudleerlingen van onze plaatselijke onderwijsinrichtingen niet op hun honger lieten zitten.

Wel integendeel, ze kregen een overzicht dat niets aan duidelijkheid overliet, betreffende het Donkse volksonderwijs, vanaf de beginjaren tot en met de hedendaagse schoolstructuur. Het is weliswaar niet zo gemakkelijk om in het duistere verleden, het Ancien Régime incluis, goed waarneembare sporen terug te vinden die met ons plaatselijk onderwijs en dat van de ganse regio verband houden. In Donk begon het zo'n goeie anderhalve eeuw terug, bij het bijna noodgedwongen ontstaan van de eerste vier privéschooltjes (Donkstraat, Heirweg, Krone en Eibey) om geleidelijk aan te evolueren van privé-onderricht naar onderwijs voor iedereen. Vooral na de eerste organieke wet op het

lager onderwijs van 23 september 1842 nam het Donkse onderwijs een serieuze start en mocht in de loop van de jaren een steeds maar stijgende groei en bloei ondervinden.
Twee rampzalige schooloorlogen waren niet bij machte om de gestage vooruitgang van het onderwijs te breken, laat staan te doen stoppen. Een fundamentele ingreep gebeurde in 1976. Toen fusioneerden de Donkse jongens- en dito meisjesschool tot één autonome onderwijsinstelling nl. de Vrije Gesubsidieerde Basisschool, zeer recent "De Parel" genoemd.
De "onderwijshistoriek" lieten wij hier iets uitvoeriger aan bod komen, omdat het schoolleven uit de jaren dertig (de politieke intriges niet te na gesproken) zowat de rode draad vormde van de gespreksonderwerpen bij de aanwezigen tijdens de feestzitting. Herinneringen aan de samen beleefde schooltijd in de dorpsschool leverden menige plezante anekdote op.
Het ging er zo gezellig aan toe dat onze 65-jarigen niet beseften dat het ondertussen buiten bar slecht weer was geworden. De regen viel bij bakken uit de hemel, zodat het namiddagprogramma van de winterkermis letterlijk en figuurlijk in het water viel.
Er is geen begin of er is ook een einde... Na het nemen van de groepsfoto (zie Jaarboek II, 1996), was de tijd van afscheid nemen veel te vroeg aangebroken. Uit het enthousiaste en toch wat weemoedig klinkende "tot weerziens" bleek duidelijk dat deze eerste klasreünie een schot in de roos was.

2. Een evenement, vatbaar voor navolging

Het idee was gelanceerd en met succes gerealiseerd. De initiatiefnemers ervan hadden vrijwel onbewust de gevoelige snaar bij de Donkenaars geraakt en kregen dan ook carte blanche om de ingeslagen weg verder te bewandelen. De reünie van de 65-jarige klasgenoten zou voortaan een vaste waarde vormen en bekleedt nu reeds gedurende een twaalftal jaren een ereplaats op het Donkse kermisprogramma.
Sedert 1991 worden wij er, door de afgevaardigden van het betrokken jubileumjaar, telkens opnieuw vriendelijk doch met aandrang aan herinnerd de traditionele feestelijke bijeenkomst bij het opstellen van de feestwijzer niet uit het oog te verliezen.
Ononderbroken hebben we getracht aan deze verantwoorde wensen ruimschoots te voldoen. Via het schoolarchief en de moderne middelen die ons vandaag ter beschikking staan, pogen we elk jaar, samen met een beperkte werkgroep, alle oud-klasgenoten op te sporen en de reünie tot een goed einde te brengen.

3. Een hopelijk heilzame "therapie" voor de tijdsgeest van vandaag

Na het verlaten van het basisonderwijs gaat ieder meestal zijn eigen weg en verzanden al heel vlug heel wat contacten, die later niet zo gemakkelijk worden heropgenomen. Niet altijd gaat het leven zijn gang, zoals men zich de toekomst als in een droombeeld heeft voorgesteld. Men leert vele zaken die men ervaren heeft in goede en kwade dagen te relativeren en het onomkeerbare in deemoed te aanvaarden. Het is dan ook nogal vanzelfsprekend dat bij het hernieuwde samenzijn met oud-klasgenoten, zowel de pijn als het geluk dat men op zijn levensweg, ontmoette, ter sprake komt. Elk goed woord kan een anker – of zelfs slechts een strohalm – betekenen, waaraan men zich kan vastklampen om niettegenstaande alles, toch maar verder te doen.
De uitwisseling van ervaringen in een deugddoende babbel, warm menselijk contact..., het mondt vaak uit in hernieuwde vriendschap. We constateren met voldoening dat de oud-leerlingenreünie zijn vruchten afwerpt. Een aangenaam gesprek in een gezellige omgeving doet vaak wonderen. Het is geen zeldzaamheid dat mensen, die al een hele tijd van mekaar vervreemd zijn, het verlangen koesteren om vele dingen uit een ver verleden die hun dierbaar zijn, als het ware eens opnieuw te beleven.

Is vereenzaming immers niet één van de kwalen van onze tijd? Onbewust leeft er veel ongenoegen, hoewel de grote meerderheid van de bevolking het nog nooit zo goed heeft gehad als nu. Onze bijeenkomsten zijn zonder twijfel een remedie tegen de verschraling van de sociale contacten, de verregaande individualisering en de versplintering van de samenleving.

De succesrijke afloop van de eerste reünie van de 65-jarige klasgenoten, oud-leerlingen van de Donkse jongens- en meisjesscholen, kreeg een zeer positieve pers. Resoluut werd besloten de volgende jaren het initiatief weer op te nemen. Bij het uur van afscheid nemen werd reeds de afspraak gemaakt om over vijf jaar, bij de 70e verjaardag, bij leven en welzijn, mekaar weer te ontmoeten.

Het overbekende lied uit de tijd van onze grootouders had er gestalte gekregen:

"Beelden uit mijn kinderjaren,
uit mijn jeugd zo vrij en blij
drijven somtijds kalm en rustig,
aan mijn peinzend oog voorbij..."

De volgende bladzijden brengen foto's van de "Donkse 65-jarige klasgenoten rond de feesttafel geschaard", als vervolg van de bijdrage in het bovenvermelde jaarboek.
Uit respect voor het werk van de initiatiefnemers van de telkens met veel bijval bekroonde klasreünies, veroorloven wij ons het vervolg van de fotoreportage (tot en met 2002), nogmaals met de beeldopname van deze pioniers van 1991 te beginnen.
Ter informatie: intussen kwamen ze (op de leeftijd van successievelijk 70 en 75 jaar) reeds driemaal in een gezellig onderonsje bijeen.

Jubilarissen 1926-1991
V.l.n.r.: 1e rij: Alice Van Loo, E.Z. Lydie Van den Bossche, Paula Laureyns en Nelly De Schepper.
2e rij: Julia Hurtekant, Mariette Vincke, André Lammens, Rachel De Backer, Edith De Smet en Aline Tamsyn.
3e rij: Gaston De Meyere, André Roets, Idès Huyghe, Gerard Van de Kerckhove, Jozef Longueville en Michel Vanhove.

Jubilarissen 1932-1997
V.l.n.r.: 1e rij: Christine Timmerman, Clarisse Van Meenen, Clarisse Goethals, Simonne Dhaenens, Cecile Coppens en Aline Reybrouck.
2e rij : Rosette Cherlet, Camilla De Deyne, Maria Versluys, Flora Vanhove, Roger Van Rie, Roger Depickere en Christiane de la Meilleure.
3e rij : Robert De Naegel, Hippoliet De Brabander, Aimé Coene, Gerard De Meyere, Roger Hurtekant, Gabriël De Naegel en Georges De Roose.

Jubilarissen 1933-1998
V.l.n.r.: 1e rij: Jozef Braet, Edith Jonckheere, Lucrèce Lammens, Julia De Roose en Christiane Lips.
2e rij: Aline Van den Bossche, Alice Van de Geuchte, Marcel De Coussemaker, Denise Goossens, Maurice Van Herzeele, Maria Buffel, Bertha Van Reybrouck, Maria Van de Velde, Cecile Longueville, Agnes De Cock, Antoon De Coussemaker en Erna De Roose.

Jubilarissen 1934-1999
V.l.n.r.: 1e rij: Denise De Naegel, Simone Cochuyt, Mariette De Cock, Juliette Vincke, Maria De Deyne, Hedwige De Brabander en Aline Van Nevel.
2e rij: Lydia Crul, Jacqueline Lips, Walter Verschoore, Mariette Van de Kerckhove, Antoon Grammens, Maria Van Houcke, Aline Vandenbon, Maurits Cherlet, Georgette Van Rie, Christiana De Brabander, Georges De Cock, Daniël De Naegel, Cecile Dhaenens, Lucrèce Henneman, Rosa De Sutter, Liliane de la Meilleure, Jenny Vannevel, broeder Albert De Meyere en Gabriël De Pover.

Jubilarissen 1935-2000
V.l.n.r.: 1e rij: Rosa Roets, Erna Braet, Irène Mouton, Lisette De Cock en Rachel De Soete.
2e rij: Gerard De Brabander, Raphaël De Brabander, Hubert De Coussemaker, Willy D'Hoore, Pieter Van Ootegem, Prosper De Meyere, Gerard Cherlet, Willy De Meyere, Laurent De Brabander, Jeroom Vandenbon en coördinator meester Paul De Ceuninck.

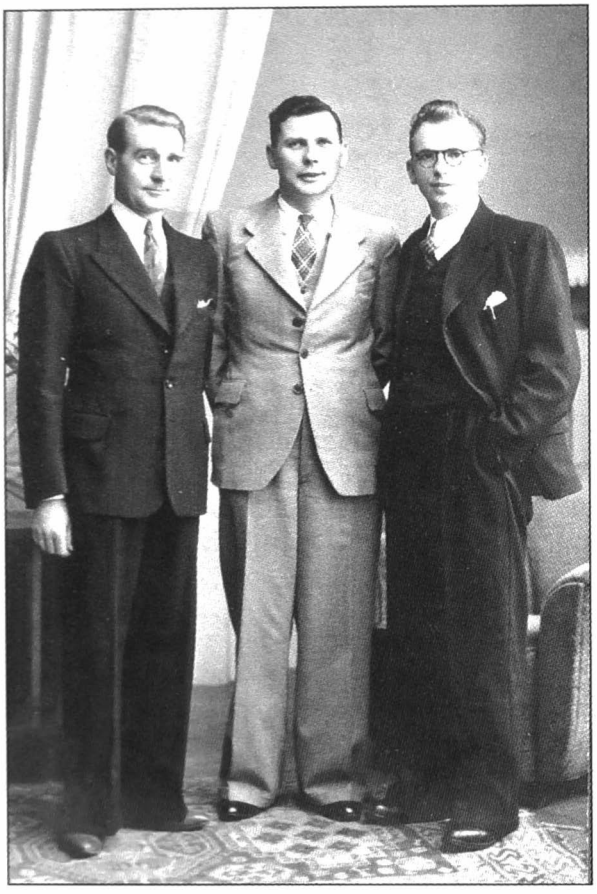
Jubilarissen 1936-2001
V.l.n.r.: 1e rij: Denis De Deyne, Christiana Boessens, Clarisse Cromheecke en Magdalena Mouton.
2e rij: Elie Van de Geuchte, Georges Cherlet, Antoon Diet, Valeer De Meyere, Marcel De Meyere, Noëmi Timmerman en Willy Roets.

Jubilarissen 1937-2002
V.l.n.r.: 1e rij: Herman De Sutter, coördinator De Ceuninck, Denise Versluys, Monique Claeys, Helena Vermeulen, Anny Van Loo, Denise De Roose en Hedwige De Naegel.
2e rij: Esther Vannevel, Maria De Naegel en Jacqueline De Bruycker.
3e rij: Wilfried De Brabander, Gerard De Brabander, Walter Martens, Jacques De Meyere, Remi De Deyne, (André De Groote), Arseen Coene, (Daniël Vermeulen ontbreekt op de foto, maar was wel op het feest aanwezig).

4. Hun leerkrachten

Om dit onderwerp af te sluiten willen wij nog het onderwijzend personeel vermelden van wie het overgrote deel van de in beeld gebrachte oud-leerlingen van de Aangenomen Vrije Jongens- en Meisjesschool hebben les gekregen. Voor de jongens waren dat meester Maurits Himschoot (schoolhoofd), met zijn leerkrachten de onderwijzers Marcel Lampo en Paul De Ceuninck. Wat de meisjes betreft, werd die taak ingevuld door moeder vicares Celesta (schoolhoofd), haar medezusters Ghislena en Bernadette en de lekenleerkrachten, de juffrouwen Marcella Van Den Bossche en Marie-Louise Van Hecke. Volledigheidshalve dient daar nog te worden aan toegevoegd: meester Georges De Sutter (schoolhoofd) en zijn personeel, die als leerkrachten fungeerden aan de van 1936 tot 1944 te Donk gevestigde Gemeenteschool.

De leerkrachten van de Vrije Jongensschool:
V.l.n.r.: Marcel Lampo, Maurits Himschoot en Paul De Ceuninck.

De leerkrachten van de Vrije Meisjesschool:
Zr. Ghislena, Zr. Celesta en Zr. Bernadette.
Zittend: Marcella Van Den Bossche en Marie-Louise Van Hecke.

De leerkracht van het gemeentelijk onderwijs, gemengde school:
Georges De Sutter.

Donk en zijn drie honderdjarigen

INLEIDING

Reeds van bij de nieuwjaarsreceptie, anno 2002, waartoe volgens lofwaardige traditie alle Donkenaars worden uitgenodigd, hing het in de lucht dat er in de loop van het zopas begonnen nieuwe jaar in het landelijke Donk iets heel speciaals te gebeuren stond.
Donk werd in 2002 niet minder dan drie aspirant-honderdjarigen rijker en dat fenomeen, een unicum voor een dorpsgemeenschap met amper 1100 à 1200 inwoners, zou niet onopgemerkt voorbijgaan. Deze zeldzame gebeurtenis moest in de annalen van onze dorpsgeschiedenis een ereplaats krijgen. Dat er, 'bij leven en welzijn', zou worden feestgevierd stond in de sterren geschreven.

De iets oudere Donkse inwoners hebben er nog weet van hoe men hier te lande het best een honderdjarige in de bloemetjes zet. Inderdaad, zevenendertig jaar geleden had Donk reeds een eeuwelinge voortgebracht en met samengebundelde krachten wist een voltallige dorpsgemeenschap een feest op het getouw te zetten dat in dit eerder stille Maldegemse kerkdorp heel wat leven in de brouwerij bracht en zijn weerga tot uren in het omliggende nauwelijks kende.

Gemeenteraadslid René Coene komt "Melleke De Mey", de eerste honderdjarige van Donk, in de bloemen zetten.

Op zondag 9 augustus 1965 vierde Donk voor de eerste maal sinds de stichting van de parochie, een honderdjarige. Het was Melanie De Mey, weduwe van Charles-Louis Meire, die het geluk mocht smaken die gezegende leeftijd in goede gezondheid te bereiken en de eer genoot dat er rond haar persoon, door het ganse dorp een grandioos feest werd gebouwd. In haar bescheiden huisje aan de Heirweg had Melanie, samen met haar echtgenoot, haar kroost grootgebracht, werd ze oud en sleet ze haar laatste levensdagen.
Daar is ze ook als eeuwelinge gevierd. Wij herinneren ons nog zeer goed dat de voorbereiding van dit volksfeest heel wat voeten in de aarde had. De talrijke werkvergaderingen met een zwaar gevulde dagorde bezorgden ons feestcomité een drukte van jewelste. Ons archief is er de stille getuige van: de aanloop naar dit feestgebeuren kost-

te aan tijd ruim een heel jaar, maar werd bekroond met een overweldigend succes. Wie het meegemaakt heeft, weet er met een onverholen enthousiasme tot op heden van mee te spreken: "Nooit eerder dan op die memorabele dag van eind augustus 1965 is er in Donk zoveel volk bijeen geweest!". (Meer details hierover waren reeds te lezen in het Heemkundig Jaarboek, nr. 5, 1999).

ZIJ WERDEN HONDERD

Zij die het geluk hadden in 2001 de kaap van de 99 te overschrijden en in 2002 hun honderdste verjaardag met familie en vrienden zouden vieren, waren achtereenvolgens:

- **Irma Maria Dezwaef**, geboren op de wijk Scheewege in Moerkerke op 14 april 1902;
- **Camiel René Labat**, geboren in Maldegem op 6 november 1902;
- **André Maurits Verleye**, geboren te Oedelem-Oostveld op 10 november 1902.

Aanvankelijk waren er wel, vanuit sommige kringen, bescheiden voorstellen geweest om tot een gezamenlijke feestviering te besluiten, maar uiteindelijk werd, door de betrokkenen zelf, geopteerd voor een individuele huldiging. Zodoende kon, bij een afzonderlijk feestevenement telkens de eigenheid van elke honderdjarige beter tot haar recht komen. Bovendien zou er voor onze eeuwelingen in kwestie en ook voor de hele Donkse dorpsgemeenschap niet één keer, maar driemaal feest kunnen worden gevierd...

Donk kon een eerste keer feesten
met de krasse eeuwelinge
Irma Dezwaef
op 14 april 2002

Een luisterrijk feest

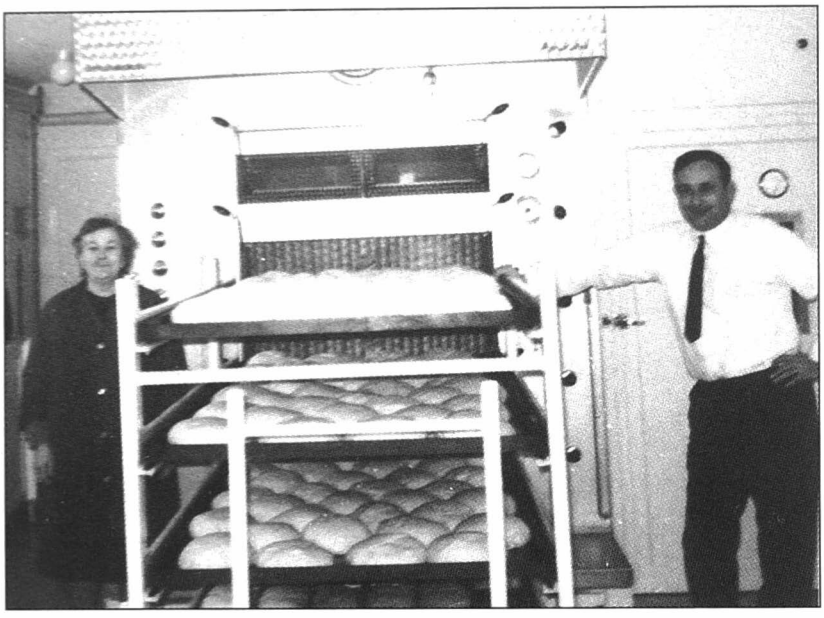
In aanwezigheid van de eeuwelinge omringd door haar familie, vele vrienden en kennissen, ving het feest aan met een plechtige dankmis, voorgegaan door pastoor Vandewalle. De lezingen en muzikale omlijsting werden verzorgd door respectievelijk meester De Ceuninck en koster-organist Dirk De Zutter.

Na hun huwelijk, in 1930, kwam het jonge paar Irma en René in Donk wonen en begon daar een broodbakkerij.

Tussen een erehaag, deels gevormd door de Donkse Klopperdans, ging het daarna naar de polyvalente zaal 'De Poermolen', waar voor alle Donkenaren een receptie was georganiseerd en het feestprogramma verder werd afgewerkt.
Stralend van geluk stapte de kranige Irma de zaal binnen en verwelkomde de genodigden die haar met haar honderdste verjaardag oprecht kwamen feliciteren. Zij genoot blijkbaar van zoveel eerbetoon, maar was één en al oor en vergat de drukte rondom haar, wanneer schepen van burgerlijke stand Jacques De Taeye even haar levensloop onder de loep nam.

Irma Dezwaef werd in een boerengezin in Moerkerke geboren op 14 april 1902 en liep er school op die dagen dat er noch op het erf noch op het land werk te doen was. De leerplicht kwam slechts vanaf 1914 (Wet van 19.05.1914) in voege!
Op jonge leeftijd verloor Irma haar vader en bleef haar moeder achter met acht kleine kinderen. Voor dochter Irma begon een leven van hard labeur, dat als een rode draad haar verdere levensweg zou tekenen. Met veel lof en eerbied spreekt ze nog graag over haar zusters en broers, die er door taaie en volgehouden arbeid in slaagden hun kleine boerderijtje om te vormen tot een renderend landbouwbedrijf. Zowel op het akkerland – waar ze haar toekomstige echtgenoot René Coene leerde kennen – als in het huishouden en aan het veevoederfornuis, stond Irma "haar mannetje".

Moeder Irma met haar oudste zoon Aimé aan de broodoven.

Haar uitverkorene, René, was de kleinzoon van Pieter Bernard Coene, pachter van baron Gustaaf della Faille d'Huysse, en woonde op de Schipstalhoeve, waar na 1850 de klei werd gedolven en de stenen voor de binnenmuren van de kerk van Donk werden gebakken.
Na hun huwelijk in 1930 kwam het jonge koppel in Donk wonen en vestigde daar een broodbakkerij. René, die de bakkersstiel bij de familie Jozef Fermon (neef van pastoor D'Haese) in Borsbeke had geleerd, runde er na verloop van tijd nog een tweede bakkerij bij, namelijk in het nabije Sanatorium (nu Elisabethziekenhuis) in Sijsele. Keihard werken was voor Irma Dezwaef nooit ver weg. Naast de permanente zorg voor het huishouden wist zij zich nog thuis in de bakkerij verdienstelijk te maken en hield ze een winkel (zonder één sluitingsdag) waar ze niet alleen brood, maar ook drank en rookartikelen voor haar dorpsgenoten ter beschikking hield. Behalve een occasioneel bezoek aan Zwitserland, waren verre reizen aan Irma niet besteed.

Het sociale aspect

In zijn krantenartikel schrijft persmedewerker Pol Veirman terecht: "De familie Coene was en is een graag geziene familie in Donk. Aan de basis daarvan ligt zeker de sociale ingesteldheid van Irma en haar echtgenoot. Alhoewel zij er zelf niet wou over uitweiden, weten wij dat zij en bakker Coene in de donkerste dagen van onze geschiedenis, o.a. tijdens de Tweede Wereldoorlog, veel mensen uit de nood geholpen hebben. Zelfs van Brussel en Antwerpen zakten ze in die periode naar Donk af om aan voedsel te geraken. Ze gingen nooit met lege handen naar huis. Zowel Donkenaars als andere mensen waren hen dankbaar en bleven hun vrienden. Dat werd ook duidelijk toen in 1948 bakker Coene in de politiek ging. Gedurende 29 jaar zetelde hij in de Maldegemse gemeenteraad om er de belangen van Donk te verdedigen."
René Coene werd als Donks vertegenwoordiger in het gemeentebestuur van Maldegem vanaf 1946 voorafgegaan door Camiel De Sutter en op zijn beurt in 1976 opgevolgd door zijn goede vriend Paul De Ceuninck (beiden in de hoedanigheid van gemeenteraadslid en schepen).

Foto boven: Aan het hoofd van een ruime delegatie van schepenen en raadsleden kwam burgemeester Johan De Roo de eeuwelinge, in naam van het Maldegemse gemeentebestuur feliciteren. Marianne Elias, echtgenote van haar kleinzoon Danny, mocht haar het gemeentelijk aandenken overhandigen.
Foto onder: Fier als een pauw flankeren haar beide zonen Airrié en Arsène Coene hun moeder, terwijl de burgemeester het koninklijk geschenk – een door de koning ondertekende foto – overhandigt.

Irma te midden van kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen: "Elke dag die ik er nog bijkrijg, is een geschenk van hierboven."

Geruisloos een dagje ouder...

Toen bakker Coene definitief een punt zette achter zijn beroepsloopbaan en door zijn oudste zoon Aimé als bakker werd opgevolgd, verhuisden Irma en haar man naar hun tweede woning naast de bakkerij. Zomaar plots van het hyperactieve leven overstappen naar de volledige rust was niets voor Irma Dezwaef. Veel kon nog wel, maar niets moest nog... Zeer tevreden was ze wanneer ze zich bij haar zoon en schoondochter Alice in de bakkerij nog wat nuttig kon maken.

Het schielijk overlijden van haar echtgenoot René in 1977 was voor haar een zware slag, die ze, samen met haar familie en trouwe vrienden, op termijn heeft kunnen verwerken. Toen ook voor Irma de herfst van het leven stilaan naderbijkwam, onderkende zij de niet mis te verstane signalen dat het nu wat rustiger ook wel zou gaan. Maar met haar levensstijl van o.a. op tijd en gezond eten en ook bewuste regelmatige rust vond ze nog veel voldoening bij haar brei- en haakwerk. "Werken hield mij jong", luidt nog steeds haar devies.

Ouder wordende mensen leven van herinneringen. Irma Dezwaef heeft er, vanaf haar jeugd en gedurende haar lange leven als wijze vrouw, trouwe echtgenote en lieve moeder, steeds naar getracht en er – in de mate van het mogelijke – voor gezorgd dat ze mag genieten van tal van goede herinneringen.

Irma blijft dankbaar voor alles wat het leven bracht: zij ziet het als een geschenk van 'hierboven'. Onze eeuwelinge hoopt nog vele mooie en gelukkige dagen te midden van haar kroost – twee zonen, Aimé en Arsène, en schoondochters Alice en Monique, vijf kleinkinderen en tien achterkleinkinderen – in goede gezondheid in Donk te mogen vertoeven.

In het najaar
maakte Donk zich klaar
om een tweede honderdjarige
te vieren.

Die eer viel begin november
te beurt aan
Camiel René Labat
die als "Donkenaar"
op dat moment van een
welverdiende rust
genoot in "Huyze Den Doorn"
in Moerkerke-Damme

Zijn kinderjaren

Camiel Labat werd te Maldegem geboren op 6 november 1902 als zoon van Seraphinus en van Pharaïlde Lammens. Hij was de jongste spruit uit een gezin van zeven kinderen. Jammer genoeg heeft Camiel het geluk moeten ontberen zijn vader ooit te kennen: toen hij amper twee maanden oud was, stierf vader Seraphinus en bleef moeder Pharaïlde achter met zeven kleine kinderen.
Gedurende niet minder dan 62 jaar bleef moeder Pharaïlde weduwe en heeft ze met hart en ziel, hard labeur en zelfopoffering, in goede en kwade dagen, haar talrijke kroost weten groot te brengen.
In een tijd dat onderwijs nog geen verplichting was en de primaire en allernoodzakelijkste levensbehoeften, zoals de permanente zorg om den brode, alle prioriteit diende te krijgen, is er bij Camiel van schoollopen nooit veel in huis gekomen. Echt veel interesse daarvoor zal er bij de kleine Camiel niet geweest zijn, want het is bekend dat, wanneer moeder Pharaïlde, bezorgd als zij was, haar jongste bengel naar school poogde te sturen en uitgeleide deed, hij eerder dan zijn moeder weer de drempel van het woonhuis had overschreden.

Zijn jeugdjaren

Het was dan ook op zeer jonge leeftijd dat Camiel uitbesteed werd om als hulpje bij de boeren te gaan arbeiden. Koeien "wachten", stallen schoonmaken en allerhande bezigheden op het veld brachten immers geld in het laatje om in het levensonderhoud van moeders zwaar huishouden te helpen voorzien. De weduwe Labat had het inderdaad niet zo makkelijk om de eindjes aan elkaar te knopen en wist bij ervaring dat "wie het kleine niet eert, is het grote niet weerd", en dat alle baten, hoe gering ook, helpen.

Camiel, als soldaat in het 13e Artillerie regiment van het Belgisch Leger (Brugge 1922).

In 1922, op twintigjarige leeftijd, vervulde Camiel Labat zijn militaire dienstplicht. Hij werd ingedeeld in het 13e Artillerieregiment in Brugge. De zorg voor de paarden en de "foerage" was er zijn specifieke taak.

De weg naar het volle leven

De jaren verstreken en Camiel achtte de tijd gekomen om zelf een nestje te gaan bouwen. Inderdaad, op 12 juli 1933 trad Camiel in het huwelijk met Magdalena De Cock. Zij vestigden zich op het Eibey, één van de oudste en landschappelijk mooiste wijken van Donk.

Eerst acht jaar nadien werd hun eerste en vier jaar later hun tweede kindje geboren. Het waren twee meisjes, Jeannine en Francine. Beiden bleken reeds vroeg - van tijdens hun lager onderwijs - muzikaal begaafd en speelden al op jeugdige leeftijd accordeon.

Vader Camiel, een flink uit de kluiten gewassen en sterke man, bleef in zijn beroepsleven als dagloner bij de boeren trouw aan de noeste arbeid van de nederige landman. Na de zware dagtaak kon hij, fier als een gieter, genieten bij het zien van de weerbarstige labeurgrond die hij bedwongen had, en waarin hij met paard en ploeg rechtlijnige en diepe voren had getrokken. De mest was ingewerkt; nu alleen nog wachtend op het zaad en hopend op groei en wasdom, zou de aarde weer veelvoudige en goede vruchten voortbrengen.

Als ervaren medeboetseerder van de natuur en met kennis van de boerenstiel werd Camiel Labat bij verschillende landbouwers tewerkgesteld. Achtereenvolgens was hij hoeveknecht in zijn onmiddellijke omgeving: in het Eibey bij Emiel Cochuyt, daarna even verder in de Leestjesstraat bij Hector De Coster, om uiteindelijk op de hoeve, gelegen in het centrum van Donk, bij Prosper Verleye te belanden.

Het pittoreske huisje op het Eibey, naar alle kanten omringd door vruchtbaar akker- en weiland, half verscholen tussen weelderig groen en kleurrijke veldbloemen. Hier hebben Camiel en Magdalena hun kroost grootgebracht.

Stuk voor stuk getuigden zijn vroegere werkgevers dat Camiel steeds van aanpakken wist en bliezen de loftrompet als zij het hadden over de zorg waarmee hij de landarbeid uitvoerde. Alsof dat nog niet genoeg was, trok Camiel Labat nog naar Zeebrugge om er de vrachtschepen te helpen lossen en laden. Niets was hem te veel als het om het welzijn van zijn gezin ging.

Camiel met pensioen

Toen hij met pensioen ging, was de "zetel" niet aan Camiel besteed en behoorde "stilzitten" niet tot zijn vocabulaire. Het "zwarte gat" kende hij niet; daar weet Basiel Philips uit Sijsele aardig van mee te spreken. Ook hij stelde het op prijs wanneer Camiel hem in zijn planterij al eens met raad en daad bijsprong.

Op het platteland werd het langst de zondagsrust in ere gehouden. Na het middagdutje koos Camiel, samen met zijn buren, voor het aloude en zeer geliefde krulbolspel.
Op de foto: v.l.n.r. Camiel De Zutter, Cyriel Cromheecke, Albert Welvaert, Amedé De Cock, Camiel Labat en Aloïs Van de Kerckhove.

Camiel en Magdalena hadden in 1983 het geluk hun gouden bruiloftsfeest te vieren. Wij zien de jubilarissen hier bij het verlaten van de Donkse kerk, na de dankmis, omringd door hun kinderen Jeannine en Francine, met hun respectievelijke echtgenoten Adelijn De Craene en Ronald Kimpe.

Het feit dat hij meestal in dienst stond van anderen was voor Camiel geen reden om zijn eigen erf te verwaarlozen. Steeds lag zijn pittoresk doeninkje, midden in een bloemenweelde, erbij als een juweeltje. Ook zijn echtgenote Magdalena liet zich verre van onbetuigd. Naast de zorg voor het huishouden en terwijl Camiel zijn eeuwig pijpje rookte, herstelde zij 's avonds nog tot in de late uren de werkkledij van de landbouwers uit de omtrek, haar geliefkoosd brei- en haakwerk nog buiten beschouwing gelaten. Bovendien was Magdalena sociaal bewogen; als ijverig bestuurslid van diverse verenigingen nam ze haar verantwoordelijkheid. Zeer frequent hebben we, als lid van het Maldegems gemeentebestuur, mogen ondervinden dat ze bij de minste hapering op het infrastructurele vlak omtrent het Eibey, ons het euvel in kwestie doorspeelde, zodat alles zo vlug als 't kon en op de meest adequate manier weer functioneerde. Van een meldpunt avant la lettre gesproken...! De belangen van haar omgeving waren haar heilig.
Camiel was tevens een alert huisvader. Wanneer zijn dochters later uit gingen werken, begeleidde hij hen, vooral 's winters, over een afstand van méér dan twee km, door weer en wind en langs eenzame wegen naar het station.

In 1983 hadden Camiel en Magdalena het geluk hun gouden en in 1993 hun diamanten bruiloftsfeest te mogen vieren. Vooral ter gelegenheid van dit laatste feest genoten beiden, in familiekring, nog zó intens van de weg die zij samen hadden afgelegd. Van bij de aanvang hadden beiden steeds het beste van zichzelf gegeven en door noeste arbeid en nijverige zorg zich optimaal ingezet voor het welzijn van hun jong gezin. De zware landarbeid, de kruisjes die ieders levenspad wel eens dwarsen en de zorgen voor elke dag bleken niet in staat Camiel en Magdalena moreel noch lichamelijk te knakken. Ze kwamen immers uit een oersterk geslacht en zagen met vertrouwen ook de positieve kanten van het leven.

In 1993 vierden Camiel en Magdalena met luister hun diamanten huwelijksjubileum. Op 13 juli, de verjaardag van hun huwelijk, was een delegatie van het gemeentebestuur aanwezig ten huize van de jubilarissen. Schepen Sylveer De Cuyper en gewezen schepen en gemeenteraadslid Paul De Ceuninck overhandigden het gemeentelijk geschenk.
Burgemeester Jean Rotsart de Hertaing besloot deze intieme plechtigheid met het gelukkige echtpaar alle heil toe te wensen, terwijl hij hen ook nog het speciale huldetelegram vanwege het Koninklijk Hof overhandigde.

Uiteraard was het levensritme van beide jubilarissen de laatste jaren wat getemperd. Kalmpjes ging het nu op de maat van de wentelende seizoenen en de steeds terugkerende wisseling van bloemen en veldvruchten die ze vanuit hun klein landelijk huisje, dag aan dag, mochten aanschouwen.

De herfst van het leven deed zijn intrede

Aan de kringloop van het menselijk bestaan is geen ontkomen. De spreuk indachtig: "Leven is weven en sterven is bij God zijn stuk ingeven", zou ook Camiel Labat aan den lijve ondervinden. Met zijn gezondheid ging het bergaf en Camiel geraakte aan de sukkel. Het bolspel met buren en vrienden, zijn geliefde sport, moest hij laten voor wat het was. Het stappen ging niet meer zo vlot, de hardhorigheid nam overhands toe en de motoriek en het spreken lieten het afweten.

Dat alles had tot gevolg dat zijn maatschappelijk leven in sterke mate werd ingeperkt. Ook moeder Magdalena was de "oude" niet meer en werd zoals haar echtgenoot hulpbehoevend. In ruggespraak met hun kinderen werd uiteindelijk besloten op zoek te gaan naar een tweede thuishaven, waar de levensavond alsnog aangenaam, menswaardig en veilig kon worden doorgebracht. Er was plaats in de seniorie "De Warande" in Maldegem, waar ze samen nog gedurende acht jaar gezellig hebben verbleven. Dan sloeg het noodlot voor Magdalena gans onverwacht toe. Ten gevolge van een zware val moest ze gehospitaliseerd worden en is er nooit meer bovenop geraakt. Nog vrij onvoorzien stierf de, voor haar leeftijd, kranige vrouw op 4 juni 2002. Ze was 95 jaar geworden. Daarmee bleef Camiel, nu bijna honderd jaar, verweesd in de Warande achter. Niettegenstaande de goede zorgen door de instelling verstrekt en het regelmatig bezoek van zijn kinderen, kreeg Camiel het wel heel moeilijk. De leemte, veroorzaakt door de afwezigheid van zijn dierbare echtgenote, ging voortaan hoe langer hoe meer knagen, zodat Camiel depressief werd en steeds verder in de vereenzaming wegzonk.

Niet alleen mentaal, maar eveneens fysiek begon, bijna geruisloos, een periode van onafwendbare aftakeling. Een verhoogde waakzaamheid en permanente medische verzorging drongen zich op. In verstandhouding met de directie van het dienstencentrum "De Warande" werd dan ook besloten dat, voor het welzijn van Camiel, naar een meer gerichte oplossing moest worden uitgezien. Op 8 oktober 2002 werd Camiel Labat overgeplaatst naar het rusthuis "Huyze Den Hoorn" in Moerkerke-Damme, waar hem een nieuwe thuis wachtte.

Het eeuwfeest van Camiel

Het werd een eerbetoon dat, door omstandigheden genoodzaakt, in mineur verliep, maar daarom door de jubilaris en zijn familie toch niet minder betekenisvol ervaren werd. Ondanks de goede zorgen waarmee Camiel Labat in Huyze Den Hoorn was omringd, werd het voor iedereen duidelijk dat de terugloop van zijn gezondheidstoestand niet meer te stuiten was. Nadat hij de nieuwe omgeving grondig in zich had opgenomen, moet Camiel onwillekeurig hebben vastgesteld dat hij de oude vertrouwde dingen miste die hem aan zijn echtgenote Magdalena herinnerden. Naast de fysieke aftakeling bleef ook de psychische achteruitgang niet uit.

Alhoewel het overschrijden van de kaap van "honderd" stilaan werd in vraag gesteld, bleef bij zijn kinderen en de onmiddellijke omgeving de hoop leven dat vader en vriend Camiel toch zijn honderdste verjaardag zou bereiken.

Een delegatie van het gemeentebestuur van de stad Damme, waar Camiel op dat moment vertoefde, kwam de eeuweling gelukwensen toesturen.·
Op de foto v.l.n.r. zittend: jubilaris Camiel Labat. Staand: v.l.n.r. de oudste dochter Jeannine, Nelly Goeminne, voorzitster van het O.C.M.W, burgemeester Dirk Bisschop, Alina Matthijs, hoofdverantwoordelijke van "Huyze den Hoorn", en de jongste dochter Francine.

Vier dagen vóór deze heuglijke dag kwamen burgemeester Dirk Bisschop en voorzitster van het O.C.M.W. Nelly Goeminne, in naam van het gemeentebestuur van de stad Damme, de honderdjarige van officiële zijde feliciteren en een warme hulde brengen. Bij het overhandigen van de gebruikelijke gemeentelijke geschenken en de gelukwensen van het Koninklijk Hof, had de familie i.s.m. de directie van de seniorie in intieme kring een passend feestje gebouwd.

In de vrede van de Heer ontslapen

Camiel, had goddank toch, het geluk mogen beleven op woensdag 6 november de kaap van "honderd" te kunnen overschrijden. Hij had er blijkbaar op gewacht... Vanaf deze verjaardag verzwakte zijn gezondheidstoestand echter zodanig, dat voor het ergste werd gevreesd.
Hij is op maandag 11 november 2002, in het bijzijn van zijn kinderen en kleinkinderen, in de vrede van de Heer rustig ingeslapen. Na een goed gevuld en lang leven heeft Camiel zich bij zijn trouwe echtgenote, met wie hij lief en leed heeft gedeeld, nu voor altijd mogen vervoegen. De begrafenisdienst had plaats in de Sint-Jozefskerk in Maldegem-Donk op zaterdag 16 november 2002.

Op 10 november
liep geheel Donk
samen om te
feesten in
de Poermolen
voor de kranige
eeuweling
André Verleye

Het zal niet ieder dorp overkomen... Is het louter en alleen toeval, of is het de gezonde lucht en het evenwichtig levensritme in het nog gaaf gebleven landelijk milieu die een heilzame rol hebben gespeeld? Eén zaak staat als een paal boven water: Donk mocht op 10 november 2002 zijn derde honderdjarige huldigen!

De levensloop van André Verleye

Geboorte

Onze derde eeuweling, André Maurits Verleye werd in Oedelem-Oostveld geboren op 10 november 1902, als jongste zoon van August en van Sidonie Lateste. Het gezin telde dan vijf kinderen. André werd voorafgegaan door Arthur, Richard, Achilles en Alice. De familie Verleye-Lateste bewoonde het neerhof van het op de wijk "De Bokke" gelegen kasteel "de Wapenaere'. Kasteel, neerhof en omliggend bosgebied was eigendom van Jean Van Ruymbeke, toenmalige burgemeester van Oedelem (1897-1907). Het goed kwam in 1936 – en is nog steeds – in het bezit van de adellijke familie Gillès de Pelichy. Op de kasteelhoeve runde vader August Verleye een familiaal gemengd landbouwbedrijf. Reeds in 1904 hield August Verleye het te Oedelem voor bekeken en wou, toekomstgericht, het geluk elders beproeven. Een groter bedrijf en meer levensruimte zouden zijn gezin logischerwijs meer mogelijkheden bieden.

Verhuisd naar Maldegem-Donk

Omtrent diezelfde tijd - toeval of niet – kwam de hoeve "Het Klein Hof van Sint-Jan" in Donk vrij. Die hofstede, daterend uit de 16e eeuw en reeds vermeld op de kaart van Pieter Pourbus, was en is nog steeds eigendom van de Burgerlijke Godshuizen van Brugge (nu O.C.M.W. Brugge) en begin vorige eeuw in pacht gegeven aan de gebroeders Frederik en Henri Blomme en familie.

August Verleye liet er geen gras over groeien, ging poolshoogte nemen en greep zijn kans: het "Klein Hof van Sint-Jan" werd verpacht aan de familie Verleye.

Naar de kleuterklas

Het kleuteronderwijs genoot André bij Zuster Hubertine van de Zusters Maricolen van Deinze, die hier in Donk twintig jaar eerder een lagere meisjesschool met kleuterafdeling waren begonnen.

In de lagere school

In 1909 trok André naar de lagere jongensschool in Donk, waar hij bij meester Camiel De Sutter de eerste drie leerjaren volgde. De cyclus werd dan vanaf 1912 vervolledigd aan de Broederschool in Maldegem. Gedurende die periode werd hij ook misdienaar bij pastoor Aloys Van Steenberghe, vierde zielenherder sedert de oprichting van de parochie Donk.

Leerling aan het college

In 1916 begon André zijn humaniorastudies aan het Bisschoppelijk Sint-Vincentiuscollege in Eeklo. 't Was volop oorlog, met alle nare gevolgen vandien, vooral de onveiligheid en de transportmoeilijkheden lieten zich het meest voelen. Zo moest de weg van Donk naar Maldegem te voet worden afgelegd om vanaf het station van Maldegem de trein naar Eeklo te nemen, en vice versa. Tot overmaat van ramp werd in 1917 het Eeklose college door de Duitse militaire overheid opgevorderd en diende het gebouwencomplex onmiddellijk ontruimd te worden om er een lazaret in onder te brengen. Maatregelen werden getroffen om de leerlingen van het grondgebied Maldegem voorlopig onder te brengen in een paar klaslokalen van de Maldegemse Broederschool, zodat de lessen, zo goed als mogelijk, normaal konden doorgaan. Deze toestand zou duren tot juni 1920.

Een onvoorziene wending

Vooral de oorlogsomstandigheden en haar consequenties zouden een streep door de rekening van onze collegestudent halen. André, die van bij de aanvang blijk had gegeven van een grote leergierigheid en interesse voor vorming en wetenschap, had er altijd van gedroomd verder te kunnen studeren. Zijn schoolse resultaten waren trouwens het bewijs van bekwaamheid en doorzettingsvermogen. De "Groote Oorlog" was wel ten einde, maar dan kwamen de naweeën.... Richard, broer van André, werd onverwijld onder de wapens geroepen, terwijl tegelijkertijd de beste hoeveknecht werd gemobiliseerd. Onmiddellijk na W.O. I was er immers een grote schaarste aan arbeidskrachten. Men trok in massa (liever) naar de frontstreek om de "verwoeste gewesten" op te ruimen, met veelal ook de onderhuidse hoop er heel wat koper te vinden. Kwam daar nog bij dat de familie Verleye-Lateste intussen uitbreiding had genomen. Na André waren immers nog vier kinderen aan het gezin ontsproten: Prosper, Margriet, Maurits en Adrienne.

Wegens de grootte van zijn gemengd landbouwbedrijf (72 ha) met een uitgebreide stapel varkens, rundvee en schapen, drong vader August erop aan dat André - hoe pijnlijk het ook bij zijn zoon overkwam - zijn studies zou stopzetten om voortaan op de hoeve mee te helpen. Een bijkomende arbeidskracht zou in die omstandigheden geen overbodige luxe zijn. Ondanks die omschakeling bleef André de hunker naar kennis bewaren en nam hij het besluit zich toch verder te vervolmaken.

In 1923 vervulde André zijn militaire dienst. Hij behoorde tot het 4e Linieregiment, 1e Compagnie Infanterie en was gekazerneerd in Brugge.

Op 11 juli 1929 trokken André Verleye (links) en Jules Henneman (rechts), twee Donkse kameraden, per fiets naar ... Parijs. De zomer van 1929 was gekenmerkt door zijn buitengewone droogte en overdreven warme dagen. Het vlas was overrijp en diende onverwijld te worden "getrokken". Arthur, broer van André en gehuwd met Magdalena Dhont, boerde in de omgeving van Parijs. Op dat moment had ook nog een andere broer, met name Achilles, pas gehuwd met Herlinde Henneman en zuster van Jules, op de boerderij van Arthur tijdelijk zijn intrek genomen (op zoek naar een vrijgekomen Franse hoeve). Arthur had 1,50 ha vlas in bedrijf, dat dringend moest geoogst worden en er waren handen te kort. Wanneer vanuit Frankrijk naar arbeidskrachten werd gevraagd bij familie in België, was dit de gedroomde kans om daaraan ook een leuk uitstapje te verbinden. Een avontuur dat graag werd meegenomen... Beiden vertrokken om vier uur in de morgen van 11 juli 1929 en geraakten die eerste dag tot in Amiens, om de avond van de volgende dag gezond en wel te arriveren op de hoeve van Arthur Verleye.. Na enkele dagen van noeste arbeid, die wegens de hitte van de dag, meestal 's nachts plaats vond, werd de terugtocht aangevat. Van een prestatie gesproken!

1. DE TELEFOON

KLUCHT IN TWEE BEDRIJVEN
OPGEVOERD DOOR DE MEISJES DER ZONDAGSCHOOL

ROLVERDEELING

MADAME COLÈTE	Est. De Deyne
Mme SYLVIE	M. De Deyne
MARIE, meid van Mme Colète	M. Geirnaert
KATRIEN, meid van Mme Sylvie	M. J. Boterman
PHILOMENE, meid zonder dienst	R. De Schepper
MEID V. D. TAARTENBAKKER	C. Joncheere
MEID V. D. VLEESCHHOUWER	I. Geirnaert

Het stuk speelt ten huize van Mme Colète.

2. HET GEHEIMZINNIG TESTAMENT

KLUCHT IN 1 BEDRIJF, DOOR DR. DROESEN
UITGEVOERD DOOR "NOOIT GEDACHT"

ROLVERDEELING

SANDERS, landbouwer	Marcel Mouton
ALFONS, straatzanger	Maur. De Deyne
ALBERT, idem	Raym. Reybrouck
VEEKMANS, Burgemeester	Julius Henneman
MELKBAERD, veldwachter	Petrus Cabooter
KNOBBELS, schoolmeester	A. Van Reybrouck
EMIEL, CERIEL, KLAAS (dorpelingen)	Lucien Ballegeer, Ach. Reybrouck, André Coquyt

3. EEN VARKEN MET TWEE HESPEN

KLUCHT IN 1 BEDRIJF, DOOR JUL. WYTYNCK

ROLVERDEELING

BAAS KREMPEL, herbergier	Aug. Charlet
RICUS, zijn knecht	Petrus Cabooter
PECKELHARING, soldaat	A. Van Reybrouck
BARABAS, luitenant	André Verleye
JEF, KNOL, SCHIETGAT (soldaten)	Raym. Reybrouck, Maur. De Deyne, André Coquyt
PANDOER, korporaal	Prosper Verleye

Het stuk speelt voor een herberg in oorlogstijd.

DEUREN OPEN OM 5 U.
BEGIN OM 5 1/2 U. STIPT

BELEEFD VERZOCHT AAN DE MANNEN, NIET TE ROOKEN.

DRUKK. PAUL STANDAERT-VAN STEENE, MALDEGEM

André was spelend lid en eveneens bestuurslid van de in 1921 gestichte toneelbond "Nooit Gedacht".

Een culturele vorming

Zo ging hij avondcursussen en schriftelijk onderwijs volgen over land- en tuinbouw, landbouwboekhouding, landmeetkunde en zelfs elektriciteit. Alzijdig werkte André mee aan verschillende activiteiten op Donk. In het jaar 1921 was hij medestichter van de verenigingen: "Fonds van de gesneuvelde soldaten 1914-1918", de toneelbond "Nooit gedacht", de "Bevrijdingsfeesten", de "Donkse Klopperdans" en de voetbalclub "Excelsior Donk". Stuk voor stuk betekenisvolle memorabilia uit onze Donkse dorpsgeschiedenis en rijke folklore. André interesseerde zich praktisch zijn hele leven zowel voor de algemene als voor de plaatselijke politiek. Alhoewel hij gedurende méér dan dertig jaar inwoner van Sijsele was, had hij steeds bijzondere belangstelling voor het politieke reilen en zeilen in Maldegem.
Vandaar de vraag (tijdens ons interview): "Vanwaar die grote betrokkenheid m.b.t. de politiek in het algemeen en specifiek die van Maldegem"?
Zijn antwoord: "Mijn vader was vanaf 1912 tot 1929 lid van het Maldegemse gemeentebestuur. Hij was evenals drie andere ingezetenen van Donk geabonneerd op een dagelijkse krant (De Landwacht). Toen de Balkanoorlogen (1912-1913) uitbraken, kwam er over die gewapende conflicten zeer veel informatie in de krant. Door het lezen van die bijdragen en menig artikel dat met andere gebeurtenissen en vooral met 's lands beleid te maken had, werd reeds als kleine jongen mijn interesse voor de politiek geprikkeld. Midden in de jaren twintig kwam er in de Maldegemse politieke arena alsmaar meer beroering en sloeg de lont in het kruitvat tussen de politieke partijen van enerzijds de familie Cuelenaere en anderzijds de familie De Lille. Door de diverse tegenstellingen tus-

André en Maria waren van 1935 tot 1997 een gelukkig paar.

sen beide politieke strekkingen escaleerde de strijd zienderogen, waarbij de Donkse bevolking, mede door de schoolstrijd, zeer nauw werd betrokken en zelfs in twee clans opgedeeld, respectievelijk de zgn. "Buffalo's" en de "Foto's". Ook ik had over de hele zaak mijn opinie en, wellicht van huis uit door de microbe gebeten, ben ik dan, zonder mij ooit zelf in Maldegem verkiesbaar te stellen, overtuigd militant geworden om de goede zaak te dienen". (sic)

Soldaat

Zijn militaire dienst vervulde André in het jaar 1923: hij was gedetacheerd bij het 4e Linieregiment, 1e Compagnie Infanterie en in Brugge gekazerneerd. Hij bracht het tot de graad van korporaal.

Huwelijk

Op 9 mei 1935 huwde hij met Maria Martens, dochter van Alfons en van Romanie Ide, wonende op de hofstede "'t Groot Hof van Sint-Jan" in Sijsele, even over de grens met West-Vlaanderen en op een boogscheut van "'t Klein Hof van Sint-Jan". Het gold hier een zgn. "kruishuwelijk", want op diezelfde dag trouwde Adrienne, zuster van André, met Marcel, broer van Maria. Zij wisselden ook van bedrijf, zodat André nu op "'t Groot Hof van Sint-Jan", of ook nog "Hof van Donc" genoemd, terechtkwam. Die hofstede was oorspronkelijk een schenking van Jan van Donc aan Arnout van Maldegem, die ze op zijn beurt overmaakte in volle eigendom aan het Brugse Sint-Janshospitaal. Omstreeks 1920 kwam ze in het bezit van de Zusters van Liefde, die ook het Sanatorium in beheer hadden.

Het jonge gezin

Eens in het zadel van zijn nieuw bedrijf stichtte André voor Sijsele en omstreken de vereniging "De Melkcontrole" en werd er de eerste voorzitter van.

Het ging André echter niet altijd voor de wind. "Ieder huisje heeft zijn kruisje..." Ook André zou dat aan den lijve ervaren. Het krijgen van zijn kinderen verliep niet zonder ernstige tegenslagen. Het eerste kindje van André en Maria stierf reeds van bij de geboorte. Toen hun tweede kindje, Germain, tien maanden oud was, kreeg het een acute aanval van pneumonie, eveneens met fatale gevolgen. Ook dit kind, waarvan ze meenden dat het reeds "uit de kwaaien was", moesten ze ten grave dragen. Men zou inderdaad voor minder de moed verliezen...
Toch wist André zich steeds bij de ondoorgrondelijke raadsbesluiten van de Heer neer te leggen en het onomkeerbare te aanvaarden.
De hemel klaarde op en voor het jonge paar bleken er toch nog zonnige dagen weggelegd. In 1940 werd dochter Simonne geboren, die later kleuterleidster zou worden, in 1941 gevolgd door zoon Willy, wellicht voorbestemd om eens als bedrijfsleider zijn vader op te volgen. Andréa zag het levenslicht in 1947 en zou het diploma van kinderverzorgster behalen.

André als landbouwer

Het leven ging gewoon zijn gang, zoals trouwens overal op het platteland: het continu terugkeren van het zware labeur van ploegen, bemesten, zaaien of planten en oogsten. "Boeren is het mooiste beroep", placht André te zeggen. "Je leeft er vrij en het dichtst bij de natuur", filosofeert hij verder als hij terugblikt op zijn landbouwersloopbaan. Toepassen van verworven kennis, het uitproberen van bemestingsmethoden, de aanleg van proefvelden en het veredelen van zaaigranen en teelten was bij de familie Verleyeschering en inslag. Bijscholing door het regelmatig bijwonen van voordrachten en het consulteren van de landbouwvoorlichtingsdiensten wist André op een pragmatische manier aan te wenden om het rendement van zijn bedrijf steeds maar te verhogen. Wetenschap en techniek namen na Wereldoorlog II een nooit eerder geziene vlucht. André besefte dat het voor de landbouwer belangrijk was met zijn tijd mee te gaan. Hij schafte zich, als één van de eersten, in 1953 een pikbinder (toen zorgden de paarden nog voor de nodige tractie) en in 1959 een tractor aan.
Op 26 november 1959 werd de Boerengilde (nu Landelijke Gilde), na gedurende 26 jaar, wegens politieke omstandigheden, non-actief te zijn geweest, heropgericht. Ondergetekende, die bij die zaak ook zeer nauw betrokken was, kan getuigen van de gedrevenheid waarmee André bezield was, om samen met andere pioniers deze socioculturele vereniging, ten bate van de landbouwbevolking, nieuw leven in te blazen. Hij werd dan ook tot ondervoorzitter verkozen.
Er is echter een tijd van komen en een tijd van gaan. Op de vraag: "Wanneer nam uw zoon de landbouwuitbating over?" antwoordde André: "Toen ik 67 jaar werd, achtten mijn echtgenote en ikzelf, de tijd van gaan gekomen en beslisten dat wij best een punt konden plaatsen achter onze loopbaan in de boerenstiel. Onze zoon, Willy, met zijn jong gezin heeft dan het bedrijf overgenomen. Wij zijn verhuisd naar de Kronekalseide om een tiental jaren later in de Donkstraat te komen wonen en effectief weer Donkenaars te worden".

Met pensioen en ...op naar de "100"!

De tijd was er nu om het kalmer aan te gaan doen. Trachten gezond te leven zoals voorheen en zoveel mogelijk in beweging blijven dienden alle prioriteit te krijgen. Zo zag men bijna dagelijks André per fiets naar "'t hof" rijden, de hoeve waar hij zelf méér dan 30 jaar lang had geboerd, terwijl Maria in de nieuwe woonst aan het kookfornuis stond en voor de huishoudelijke taken zorgde. Het netjes opzetten en het steeds wederkerend onder-

Een viergeslacht: v.l.n.r. Willy Verleye, zijn vader André Verleye, Bart Verleye, zoon van Willy, met de zoontjes Pieter en Gertjan.

houd van de moestuintjes bij zoon Willy en andere familieleden werd nu zijn hobby. Een bezoekje aan vrienden en kennissen was voor de beide echtgenoten ook een aangename verpozing, alhoewel er voldoende tijd werd uitgetrokken om via T.V. of krant, de politiek en het wereldgebeuren op de voet te volgen.
Maar het levenspad loopt niet steeds over rozen. In het midden van de jaren negentig begon Maria te sukkelen met haar gezondheid. Kwaal en leeftijd knaagden aan haar gestel. Niettegenstaande de beste medische zorgen is Maria op 9 april 1997 naar de Heer teruggekeerd. Samen hadden ze nog 28 jaar gelukkig van hun pensioen kunnen genieten.

De "honderd" bereikt!

Viering en felicitaties voor onze eeuweling

Met die lege plaats aan zijn zijde, maar omringd door zijn kinderen en zeven kleinkinderen, die geregeld over de vloer komen en altijd gereed staan om hulp te bieden, heeft André de draad weer opgenomen, bewust dat het leven ondanks alles nog altijd waard is om geleefd te worden.
Op zondag 10 november 2002 werd hij honderd jaar. Dit memorabel jubileum is dan ook op die dag met luister gevierd. André had er prijs op gesteld deze heuglijke verjaardag, samen met familie en bekenden aan te vangen met een eucharistieviering om de Heer te danken voor het schone en lange leven dat hem werd toebedeeld. Na de kerkelijke plechtigheid begaf André zich, in gezelschap van zijn familie en een grote menigte dorpsgenoten naar de feestzaal, waar het officiële gedeelte van de viering zou plaatsvinden.

André Verleye met zijn kinderen: v.l.n.r. Luc Serlet, echtgenoot van Andrea, zoon Willy met zijn echtgenote Rosanne De Vreeze, de jubilaris André, de oudste dochter Simonne, echtgenote van Walter Vande Kerckhove (ontbreekt op de foto) en de jongste dochter Andrea.

Voor de derde keer mocht burgemeester Johan De Roo het geschenk van de koning overhandigen.

Simonne Verleye, oudste dochter van André en de drijvende kracht achter de huldiging , stelde het zeer op prijs ons interview met haar honderdjarige vader te kunnen "vereeuwigen".

Vooraleer het gemeentelijk geschenk te overhandigen schetste schepen van burgerlijke stand Jacques De Taeye de levensloop van de honderdjarige. Daarna mocht André, zoals gebruikelijk, de attenties vanwege het Koninklijk Hof in ontvangst nemen. Deze werden hem aangereikt door burgemeester Johan De Roo. Voor de rest liet onze honderdjarige de drukte over zich heen gaan en genoot volop, met een hapje en een drankje, van een babbeltje met vrienden en kennissen.
André, die zowel naar geest als naar lichaam er nog altijd flink voorkomt, geniet nu nog iedere dag van het leven dat hem wordt gegund en hoopt er nog een aantal jaren te mogen aan toevoegen.
Bij gunstig weer kan men hem ontmoeten, fietsend door Donk ! Een groet en een kwinkslag zijn nooit ver weg. Menigmaal wordt hij dan nagekeken, en dat niet zonder bewondering.

Geraadpleegde werken en ingewonnen informatie:

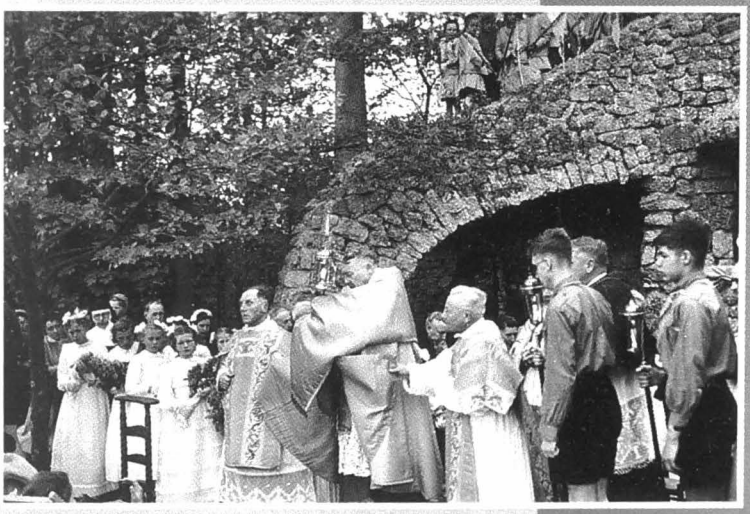
Vrij Maldegem, uitg. A. Van Hoestenberghe, Maldegem.
V.U.M. Het Nieuwsblad, Groot Bijgaarden
Zutterman Henri.

Interview met:
Irma Dezwaef, Jeannine Labat, André Verleye.

Onze dank aan de volgende personen voor het ontlenen van foto's:
Aimé Coene, Hubert De Saer, Rosa De Sutter, Irma Dezwaef, Jeannine Labat, Walter Notteboom, Stefaan Van Canneyt, Maria Van Houcke, Raoul Van Hulle, Leopold Veirman, André Verleye, Monique Verschoore, André Verleye, Simonne Verleye.

16 mei 1954: dekenale bedevaart van het Meetjesland: Mgr. Calewaert, deken Delfosse, kanunnik Loontjes en pastoor Brewée openen de stoet. Talrijke priesters uit de omgeving zijn aanwezig.

Zegening met het Allerheiligste.

Zegening van de zieken en bloemenhulde.

50 jaar Mariagrot in Maldegem-Kleit

Jeroom Van Maldeghem

Dankzij een plakboek, bijgehouden door Zoë Cornelis, zijn we in staat een omstandig relaas te brengen over de inzegening van de Kleitse Mariagrot, 50 jaar geleden. Ook pastoor Brewée hield krantenknipsels en fotomateriaal omtrent zijn grot zorgvuldig bij. We menen dat het niet ongepast is, bij het vijftigjarig bestaan van de Mariagrot, uitvoerig terug te kijken op het prille begin. Het geheel van de organisatie van de inwijdingsdag op 4 mei 1952 verdient het. Na vijftig jaar lijkt het alsof toen iets onmogelijks is verwezenlijkt. Het immense voorbereidingswerk van velen, vooral van de verenigingen, mondde uit in een gigantische manifestatie.

Aankondiging van de plechtigheid in de dagbladen

Op zondag 4 mei 1952 wordt de grootste Mariagrot in Vlaanderen in Maldegem-Kleit gewijd door de missiebisschop Mgr. Cuvelier. Meteen ook de vijftien kapelletjes van de rozenkrans en de zeven kapelletjes van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën. Het ganse complex is gebouwd in de tuin van de pastorie.

Orde der plechtigheden

Voormiddag
In de eerste mis van halfzeven, opgedragen ter ere van O.-L.-Vrouw van Lourdes tot geestelijk en tijdelijk welzijn der parochianen, is er algemene communie voor de parochianen.
Om 10 uur: plechtige meerstemmige hoogmis.

Namiddag
Om halfdrie wordt de stoet gevormd, tussen de Lievevrouwdreef en het klooster. Stipt om drie uur is er een optocht, van aan de kerk, langs de versierde Halledreef naar het heiligdom van O.-L.-Vrouw.

Samenstelling van de stoet

1. De kinderen van de jongens- en meisjesscholen met hun vlaggen.
2. De Kleitse godsdienstige genootschappen:
   a. de vlag van het Xaverianen-genootschap met leden, gevolgd door een wagen waarop de vijftien kapelletjes van de Rozenkrans opgesteld zijn;
   b. de vlag van de H.-Hartbond met leden, gevolgd door een wagen waarop de zeven kapelletjes van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën opgesteld zijn. Vanaf de ingang van het heiligdom worden de tweeëntwintig kapelletjes door Xaverianen en H.-Hartbonders tot voor de grot gedragen;
   c. de vlag van de Mariacongregatie met leden.

3. Kleitse meisjes in speciale kledij brengen een spontane hulde van het Kleitse volk aan O.-L.-Vrouw.
4. De kerkzangers en -zangeressen. Onderweg zingen de kerkzangers het *"Te Lourdes op de bergen"* en de zangeressen en alle bedevaarders herhalen het *"Ave Maria"*
5. De priesters, Mgr. Cuvelier, en daarna de leden van de kerkraad en de burgerlijke overheden.
6. Al de parochianen en de vreemde Mariavereerders. Gebeurlijk zullen enkele B.J.B.-groeperingen uit de omtrek, met hun vlaggen, deze plechtigheid opluisteren.

Aan de grot

1. Bij het binnendragen van de beelden zingen de kerkgangers het *"Magnificat"*, dat herhaald wordt door alle bedevaarders.
2. Wijding door Mgr. Cuvelier van de beelden van O.-L.-Vrouw en van de H. Bernadette, en van de tweeëntwintig kapelletjes.
3. Uitvoering van *"Bloemekens aan Maria"*, *"Lof aan Maria"*, meerstemmig gezongen.
4. Plechtig Lof:
   - *Adoro te - Ave Jesu - Magnificat*
   - Feestpredikatie door e. p. Van Gestel O.P.
   - Toewijding van de parochie Kleit aan Onze-Lieve-Vrouw
   - Dankwoord door E.H. pastoor
   - *Te-Deum*
   - *Tantum ergo.* Zegen met het Allerheiligste, *"Gezegend zij God"*
   - Verering der relikwieën van O.-L.-Vrouw, onder uitvoering van geestelijke liederen, zang en muziek, alles met luidsprekers.

De aankondiging van de wijding sluit met de wens: *"Moge deze dag Kleit mild gezegend worden. Dit geve God en onze H. Moeder Maria."*

De inwijdingsplechtigheid op zondag 4 mei 1952

Als we de krantenartikels doornemen die een verslag brengen over de plechtigheid van de inzegening van de Mariagrot, dan valt ons op hoe de schrijvers eensgezind de manifestatie als een zeer geslaagde uitvoering voorstellen. De hele dag door, van vroeg tot in de late namiddag, was er veel volk op de been. Men maakt gewag van duizenden deelnemers. Vlaggen, uniformen, muziek, uitgezonden via luidsprekers op de kerktoren, spandoeken, en met veel groen versierde straten. Van op een podium geplaatst bij de kerk, namen geestelijke en wereldlijke waardigheidsbeklederS de bonte stoet in ogenschouw, om zich dan bij die stoet te voegen tot aan de grot.

Het voorbereidende werk rendeerde bij de uitvoering van de vele gezangen, het scenario werd feilloos en vlot uitgevoerd. Voor vele Kleitse mannen en vrouwen, begeesterd door de sterke doorzettingskracht van hun geestelijken, werd de dag van de inwijding van de Lourdesgrot een memorabele hoogdag. Niemand zal betwisten dat het dankzij pastoor Brewée is, dat er een Mariagrot in Kleit is gekomen.

De verslaggevers vergaten niet te vermelden dat het op die bewuste zondag 4 mei 1952, erg veel regende. Op de gelegenheidsopnamen verschijnen regenschermen. Ergens vermeldde een reporter dat weinig Mariavereerders zich stoorden aan de nattigheid.

1961: een druk bijgewoonde plechtigheid in aanwezigheid van Mgr. Leo De Kesel.

Latere gebeurtenissen rond de grot

De drie beginjaren in het bestaan van de Mariagrot waren van cruciaal belang voor de uitstraling ervan en de verdere goede werking. Immers, in 1952 was het geheel nog ver van afgewerkt.
We zien dat bij elk nieuw groot feest omtrent de grot, andere kerkelijke hoogwaardigheidsbeklederes een specifieke rol krijgen toebedeeld. Die plechtigheden vonden steeds plaats in de Mariamaand bij uitstek: de maand mei. Zoals reeds vermeld kwam op 4 mei 1952 de Brusselse missiebisschop Mgr. Cuvelier naar Kleit voor de eerste inzegening. De kapelletjes voor de mysteries van de rozenkrans, noch deze van de Zeven Weeën, noch de H.-Grafnis, waren in 1952 opgebouwd. De zegening door Mgr. Cuvelier betrof de losse tableaus en beelden die door leden van verenigingen vóór de bisschop aangedragen werden.

De tweede grote wijding greep plaats op zondag 3 mei 1953 door Z.E.H. deken Delfosse van Eeklo. Men ging opnieuw in stoet naar de grot: een plechtige gang, geordend in rijen, sommige groepen in uniform, allemaal met de vlag op kop, al biddend en zingend. Weer schrijft men over duizenden aanwezigen. Toen, méér dan nu, waren ook jeugdgroepen en allerlei verenigingen uit de nabije omgeving trouw aanwezig op grote plechtigheden. In 1953 kwam de deken van Eeklo speciaal voor de wijding van de nis met het H.Graf, de inwijding van de Sint-Ritakapel en van de Calvarieberg.

Tussen mei '52 en mei '53 werd dus heel hard aan de uitbreiding en de afwerking van de Kleitse Mariagrot gewerkt. In de twee boogvensters van de Sint-Ritakapel werden weldra twee gebrandschilderde ramen aangebracht: links een H. Jozef met witte lelie en zaag en rechts een blootsvoetse H. Petrus, met een gouden en een zilveren sleutel. Beide glasramen zijn ongetwijfeld een geschenk van de Eeklose glazenier Joost Maréchal.

Zondag 16 mei was een derde hoogdag voor de Mariagrot van Kleit. Met de komst van de toenmalige bisschop van Gent, Mgr. Calewaert, werd de plechtigheid alle luister bijgezet. 1954 was door Rome uitgeroepen tot internationaal Mariajaar. Op 16 mei 1954 greep dus de grote dekenale bedevaart naar de Mariagrot plaats, met alle mogelijke verenigingen en bedevaarders uit alle parochies van de dekenij Eeklo. Op het Plein werd de bisschop, vergezeld van kanunnik Loontjes en deken Delfosse, op gezang onthaald. Langs de uitbundig versierde Kleitkalseide trokken de aanwezigen in stoet naar de grot. Daar werden een honderdtal zieken dicht bij de crypte en het beeld van O.-L.-Vrouw van Lourdes opgesteld. Duizenden bedevaarders verdrongen zich alom. Mgr. Calewaert kwam het ganse Mariacomplex zegenen, maar in het bijzonder wijdde hij de nieuwe beelden van de Calvariekapel: Jesus, Maria en Johannes.
Het meest aangrijpende moment kwam met de individuele zegening van alle aanwezige zieken, waarvan sommige op ligbedden. Deken Delfosse las de gebeden en de bisschop zegende. Traditioneel eindigde de plechtigheid met de zegening met de relikwie van O.-L.-Vrouw.
Telkens er grote bijeenkomsten plaatsgrepen, vormde de predikatie een belangrijk programmapunt. Bekende predikanten kwamen in Kleit aan het woord, o.a. pater Callewaert O.P. en pater Van Gestel. Ook pastoor Vermeersch sprak boeiend over Maria.

Een brok zwarte rotssteen uit de grot van Massabiëlle in Lourdes werd ingehuldigd op 16 augustus 1979 en ingemetseld bij het Mariabeeld. De steen herinnert eraan dat het O.-L.-Vrouw van Lourdes is die in de Mariagrot van Kleit vereerd wordt.

Van cijfers en personen

Voor mensen die van afmetingen houden, de volgende gegevens. De Kleitse Mariagrot, de grootste in Vlaanderen, is 13 m breed, 18 m lang, 9,5 m hoog. De indrukwekkende Calvariekapel, eveneens gebouwd met betonblokken, is 5,10 m hoog. Zij heeft een opening van 3,85 m en een diepte van 2 m, overspannen met een boog. Het staande Latijnse kruis is 4 m hoog en 2 m breed; Christus op het kruis meet 1,80 m. Wat de Sint-Ritakapel betreft, die meet 7,50 m bij 4,25 m.

Het is passend, zo menen wij, in verband met het ontstaan en de groei van de Kleitse Mariagrot, namen te noemen, naar hen gaat onze dankbaarheid uit. We vermeldden reeds dat pastoor Jozef Brewée, de initiatiefnemer en grote bezieler, persoonlijk de leiding van de werkzaamheden had.
Trouwe metgezel, als bouwleider, werd de aannemer André De Vlieger, bijgestaan door zijn broer Georges als metselaar en Gerard Van Landschoot als helper. Ook twee vrouwen dienen omwille van hun grote bijdrage tot het geslaagde werk vermeld: Augusta Vertenten, de felle huismeid van de pastoor, en Urbanie Vermeire, de echtgenote van aannemer André De Vlieger. Als aanbrenger van de betonblokken voor het metselwerk - afkomstig van de oorlogsvliegvelden van Adegem-Maldegem en van Ursel - vermelden we vooral Maurice Cochuyt, terwijl Pieter Vermeulen en Etienne Timmerman ook materialen leverden. Het was mevrouw Marie Roeygens, echtgenote van André De Flou, die de tweeëntwintig bas-reliëfs van de Rozenkrans en de Zeven Weeën uit het Anderlechtse atelier Haenecour naar Kleit overbracht.

We willen niet nalaten een reeks van bekende weldoeners van de grot te vermelden, alhoewel ook vele giften naamloos zijn gebleven. Begiftigers zijn: de kloostergemeenschap in Kleit, de familie De Cloedt, Marnix D'Anvers, Sylvain Van Hulle, René Van Hulle, August Lambert, de Mariacongregatie van Kleit, André De Vlieger, Meya D'Anvers, Julien

De monumentale grot. Hoevelen kwamen hier reeds troost zoeken en om genezing vragen naar geest en lichaam?

De Baets, de familie Rommel, het echtpaar Van Dycke-Colpaert, T. Blonde-De Wulf, de familie J.Baecke-Schollaert, Eveline Cools.

Uit het bidprentje van pastoor Jozef-Lodewijk Brewée
°Haaltert, 23 mei 1887 + Kleit 2 november 1964

"Van huis uit heeft hij een diep kristelijke opvoeding gekregen met een groot vertrouwen op O.-L.-Vrouw. Die liefde tot Maria is de stuwkracht geweest tot het oprichten van het prachtige heiligdom van Onze-Lieve-Vrouw, een stemmig devoot Mariaal centrum dat een genadeoord geworden is voor duizenden Mariavereerders van de ganse omtrek. Maria beschermt haar kinderen in het stervensuur en dit geeft ons de troost en de hoop dat zij haar trouwe ijveraar heeft binnengeleid in het eeuwig Rijk des hemels"

Uit het bidprentje van zijn trouwe huishoudster Augusta-Maria Vertenten
°St.-Gilles-Waas, 26 augustus 1901 + Sijsele, 16 april 1972

"Het grote werk van de oprichting van onze prachtige Mariagrot zal in de geschiedenis vermeld staan als het werk van pastoor Brewée, maar niemand zal daarbij verhalen, tenzij diegenen die haar hebben aan 't werk gezien, wat zijn trouwe huishoudster ervoor heeft gewerkt en gezwoegd. Dag en nacht in de weer om kruiwagens met aarde, stenen en cement te vervoeren tot langzamerhand een monument uit de grond oprees, dat eenieders bewondering opwekt... Het is gegroeid tot het vermaarde Mariaoord van heel de streek van het Meetjesland en van einde en ver komen jaarlijks duizenden bedevaarders naar de grot van Kleit die de trots is geworden van de Kleitenaren. Kleit, vroeger ongekend, een buitenwijk van Maldegem, heeft daardoor bekendheid verworven. Het aandeel van juffrouw Augusta is niet met woorden te beschrijven, alleen de Heer en Onze Moeder Maria hebben de verdienste van Augusta kunnen belonen..."

De zorg voor de Kleitse Mariagrot wordt verder behartigd

Na het overlijden van de laatste Kleitse pastoor Frans Vermeersch (+ 2000), werd in 2001 binnen de parochie, teneinde de verdere werking van de Mariagrot te bestendigen, een "Werkgroep Grot" gestart. Van die werkgroep maken deel uit: Godelieve Strybol, Walter Vandenbroucke, Jacqueline Coene en haar echtgenoot Freddy De Baets, Paula Snauwaert, Arthur Sierens en Jeroom Van Maldeghem. Op een startgadering was ook zuster Gerarda aanwezig, die tot 2001 zeer actief was voor de grot, zoals trouwens de ganse zustergemeenschap.
De werkgroep vergadert regelmatig en de praktische uitwerking van de jaarlijkse bedevaarten en manifestaties wordt grondig en gedetailleerd behandeld.

Een greep uit de getroffen beslissingen: in de meimaand blijft de parochie Kleit elke werkdagavond de paternoster bidden aan de grot, op 15 augustus gaat 's avonds de traditionele "kaarskensprocessie" uit, de gelden van de kaarsen en intenties worden beveiligd in een brandkast, bij de rozenkranstaferelen worden de onderschriften vernieuwd, er zijn voortaan noveenkaarsen voor de H. Rita en de H. Antonius beschikbaar, overtollige zaken op het altaar zullen verwijderd worden.
Een groot werk: het opnetten van het Mariadomein in 2002, werd in twee fasen gepland. In het voorjaar kwam de beplanting rond de bouwwerken aan bod, in het najaar volgde het kap- en zaagwerk in het deel van de pastorietuin van de Calvariekapel tot de Aalterbaan en werd de vijver gedregd. De zware storm van zondag 27 oktober 2002 zorgde voor heel wat ravage.
In de meimaand tot begin oktober 2002 werd in de kerk een tentoonstelling opgebouwd rond het vijftigjarig bestaan van de Mariagrot, met portret van de iniatiefnemer, foto's van de plechtigheden, krantenknipsels, bedevaartvaantjes, enz... Het vlaggenatelier Cuelenaere leverde de feestvlag "Mariagrot 1952-2002.

De "Werkgroep Grot". V.l.n.r. Godelieve Strybol, Jeroom Van Maldeghem, Paula Snauwaert, Arthur Sierens, Jacqueline Coene en Walter Vandenbroucke.

De werkgroep realiseerde ook een kleurenfolder over de Mariagrot. Is het mede dankzij al deze initiatieven dat in 2002 een recordaantal van 33 autocars met evenveel groepen bedevaarders de grot aandeden?

We zouden tekortschieten in ons schrijven over het wel en wee van de Mariagrot, zeker wat betreft de laatste drie jaar, als we hier mevrouw Cyrilla Stul niet zouden vermelden. Gestart als hulp van zuster Gerarda, is zij het die, na het vertrek van de zusters, de werking van de grot nauw behartigde en in goede banen leidde.

We willen ook nog aanstippen dat er lange tijd aan de Mariagrot een souvenirwinkel was. De ouderen zullen zich vaag het kleine souvenirstalletje herinneren, dat zich links bevond binnen het domein, bij de toegang vanaf de Halledreef (gemeenzaam *'t kerkestraatje* genoemd). Weldra bouwde de familie Taeldeman een tamelijk ruim lokaal bij de toegang aan de Aalterbaan. In die winkel en cafetaria werden o.m. bedevaartvaantjes, paternosters, kaarsen en fotomapjes van de grot verkocht.
Nu, in 2003, zijn de winkel en de cafetaria dicht, een schuttersvereniging heeft er haar intrek genomen. Oorspronkelijk dacht pastoor Brewée eraan om van gans de beboste parkruimte een gebedsruimte te maken, dus ook het deel met de vijver en de helling met de ronde kiosk. Dit is niet verwezenlijkt, maar toch blijft gans de groene ruimte, die na grondig kappen en kuisen tijdelijk wat kaal oogt, verder toegankelijk voor het publiek. De kiosk is verdwenen en meteen ook de herinnering aan het fameuze Kleitse stropersdrama (zie Maldegems erfgoed, deel I). Bij de toegang vanaf de Aalterbaan heeft de grot wel een grotere parking dan vroeger gekregen.

Het lied "Onze-Lieve-Vrouw van Kleit"

Moeder in de grijze stenen
van uw grot in 't dorp van Kleit,
hoor ons tranen, als wij wenen,
wil uw milde aandacht lenen
als ons hart van droefnis schreit.

Refrein:
Zing uw lied de Lieve Vrouw,
volk van 't oude vrome Kleit,
dat met Meetjeslandse trouwe
kersten van gelove zijt.

Als langs wonderschone dreven
wij ter beevaert gaan in mei
en ons vreugd tot bloemen weven,
wil uw Zoon die ruiker geven
van uw volk als kinderen blij.

Draag tot God de simple beden
van dit schone volk van Kleit:
vreugd en pijn, die wij vergeten
als wij aan uw ogen weten
dat Gij nog ons Moeder zijt.

De tekst van dit bedevaartlied is van de hand van de toenmalige Kleitse onderpastoor Leo Vercruyssen. Hij nam het lied op in *"Het Spel van Kleit. Met Oud en Nieuw in Kleit"* (1958). De bekende Vlaamse toondichter Gaston Feremans schreef de muziek voor het lied. De originele partituur wordt in het Kleitse kerkarchief bewaard.
De componist was goed bevriend met Vercruyssen. Hij schreef ook, zo goed als zeker opnieuw op vraag van de onderpastoor, een volkse melodie op het oude *"Lied der Bezembinders"*, dat gezongen werd bij het eeuwfeestspel.

Biografische nota omtrent de toondichter Gaston Feremans

Geboren te Mechelen op 20 mei 1907, overleden te Antwerpen op 11 februari 1964. Deze begaafde kunstenaar studeerde bij Mgr. Jules van Nuffel, Flor Peeters, H. Durieux en Marinus de Jong aan het Lemmensinstituut te Mechelen, zang bij M. Weynandt te Brussel, compositie en orkestratie bij Paul Gilson. Hij behaalde de Prijs Lemmens-Tinel (1929) en werd bij enkele internationale wedstrijden bekroond.

In Aalst leidde hij de muziekacademie (1934-1944) en nam het directeurschap waar van de muziekuitzendingen van de Vlaamse Radio tijdens de jaren 1942-1943. Hij was sinds 1948 organist van de Sint-Augustinuskerk en in 1951 van de Sint-Antoniuskerk in Antwerpen.

Zijn werk draagt de sporen van een milde en rijke inspiratie. Hij ontpopte zich als een sterke dramatische kracht, een orkestrator die alle aspecten van het groot ensemble beheerste. Zijn scheppend vermogen vierde hoogtij in oratoria als: *"Johannes de Doper", "Het bronzen Hart", "Lourdes Valentinne".* Talrijke jeugd- en volksliederen, meerstemmige bewerkingen van Oudnederlandse liederen, zinderen na in vele Vlaamse harten, bv.: *"Kerstsprookje, "Staplied voor de Jeugd", "Gebed voor het Vaderland", "Het angelus in Vlaanderen"* en *"Het Vendel moet marcheren".*

Bibliografie

- GASTON DE SMET en DANIEL VERSTRAETE, *De Proosdij van Papinglo te Maldegem-Kleit,* Maldegem, 1951.
- PAUL DE CEUNINCK, *Donk Sint-Jozef op de viersprong der wegen*, en JEROOM VAN MALDEGEM, *Kleit Sint-Vincentius*, in *De Maldegemse kerkdorpen Donk en Kleit,* Maldegem, 1995.
- DANIEL VERSTRAETE, *De Proosdij van Papinglo*, in Monasticon Belge, deel VII, 1977.
- GASTON DE SMET, *Geschiedenis van Kleit*, Maldegem, 1943.
- JEROOM VAN MALDEGHEM en JOHAN TAELDEMAN, *Maldegems Erfgoed*, Deel I, Maldegem, 1977.
- Heemkundige Kring het Ambacht Maldegem, *In onze tijd..., deel 2, Het Parochiale Leven*, Maldegem, 1989.

De bedevaartskapel van O.-L.-Vrouw-ten-Doorn te Kleit

Jeroom Van Maldeghem

Dankzij de opzoekingen van E.H. Gaston De Smet, destijds onderpastoor op Kleit, is het ons mogelijk belangrijke gegevens in verband met bedevaarten naar de Kleitse Doornkapel in deze bijdrage te verwerken. Ze zijn een waardevolle aanvulling bij diverse artikelen die wij vroeger reeds aan O.-L.-Vrouw-ten-Doorn wijdden.

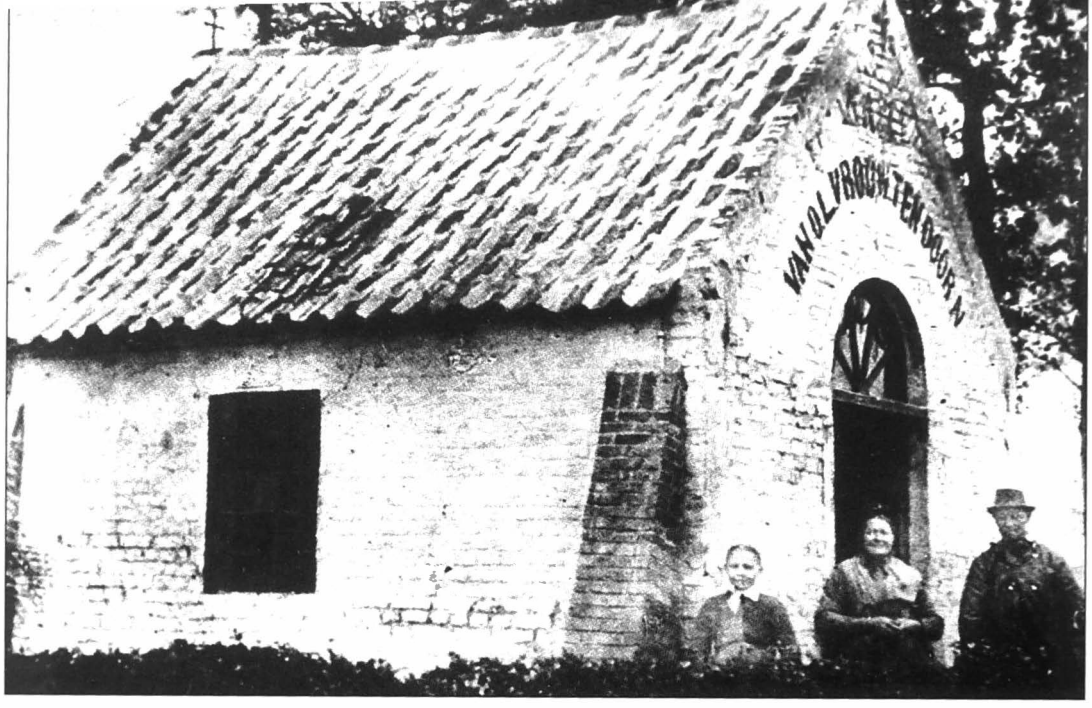
De naam "Ten Doorn"

Men is het in heemkundige kringen oneens over het tijdstip waarop de benaming "ten Doorn" ontstaan is. Ten Doorn is een benaming die niet enkel op Kleit voorkomt. Denken we maar aan het Eeklose O.-L.-Vrouw-ten-Doorninstituut. De naam wijst op de vroegere aanwezigheid van doornbomen en -struiken in onze streken, vroeger talrijker dan nu. Daniël Verstraete beweert dat men de naam 'ten Doorn' in het zuiden van Maldegem niet vindt vóór de 18e eeuw. De ganse omgeving werd vroeger Kraailo genoemd, naar de hoeve met dezelfde naam, meer zuidoostwaarts gelegen. Ik durf vermoeden dat de benaming ten Doorn op die plaats is opgedoken naar aanleiding van de bedevaarten naar een O.-L.-Vrouwbeeld, geplaatst in een veldkapel die aan een doornboom hing.

Mariaverering bij "Het Moorken": beeld in een veldkapel

Het mooie houten beeld van Maria en het Kind Jezus, door zijn moeder op haar linkerhand gedragen, dat tot op vandaag in de kapel aan de Urselweg vereerd wordt, is volgens kenners van Spaanse afkomst. Het is slechts 47 cm hoog, wat niet te merken is wanneer het beeld in een lange feestmantel op het altaar staat. We weten niet door wie het beeld geschonken is. Wat we wel weten is dat het beeld eerst vereerd werd aan een doornboom die rechtover de herberg met de schone naam "Het Moorken" stond, in de noordwesthoek van het stuk land dat de "Veertig Gemeten" heette. Dat stuk behoorde sedert de 16e eeuw aan de familie Lambrecht. Deze familie kocht het van Mattheus Van der Eecken, die het van Roeland van Maldeghem gekocht of geërfd had. De "Veertig Gemeten" lag aan de zuidkant van de betonweg, die nu terecht Veertig Gemetenstraat is genoemd, en aan de oostkant van de Urselweg. De Veertig Gemetenstraat loopt door de vroegere Landschootvijver naar Kraailo.

De Mariadevotie aan de doornboom kon zich daar echter niet ongestoord ontwikkelen, mede door het verzet van de toenmalige geestelijkheid van Maldegem en vooral van de deken. Daardoor weten we alvast met zekerheid dat er midden in de 18e eeuw een Mariaverering bestond. Het is in een beschrijving bij gelegenheid van een dekenale visi-

De eerste stenen Doornkapel uit 1818.

tatie dat deken Jacob Blomme zich ongunstig uitliet over de verering van het beeld, dat zich in een kleine kapel aan de doornboom bevond. Dat daar werkelijk een kapelletje aanwezig was, is ook te controleren op de kaart van Ferraris (1777). Jozef Van de Pitte, in de tijd van deken Blomme onderpastoor van Maldegem, beklemtoonde dat het beeld daar midden van de bossen op een verlaten plaats stond, heel geschikt voor moeilijk controleerbare samenkomsten en vrijerijen van de jeugd.

De oude, eerste stenen Doornkapel, rond 1818

Iedereen die de Kleitse Doornkapel weet staan, weet ook dat de huidige kapel niet bij "het Moorken" staat, maar in een scherpe bocht van de Urselweg, ongeveer halfweg tussen de herberg "De Koffiekan" en het café "Prinsenveld - In 't Moorken". De huidige kapel is ook niet de eerste. Op een oude foto zien we een heel ander bouwwerk. Juffrouw Elisabeth Dhaenens uit Eeklo zag die foto en beschreef die kapel, als reactie op de uitspraak van sommigen die meenden erin de Doornkapel van Eeklo te herkennen. Wij citeren Elizabeth Dhaenens uit een artikel van Gaston De Smet*: "De huidige kapel kan hoogstens uit het einde der 19e eeuw dagtekenen. De kapel van de oude foto daarentegen schijnt wel bijna honderd jaar ouder, en de foto zelf schijnt van 1880 te zijn."*

Dat de oude foto de vroegere kapel voorstelt, lijdt geen twijfel. Daar is ten eerste dezelfde naam, verder een gelijkaardige ligging en ten slotte de kromme doornboom, waarvan de identiteit niet kan betwijfeld worden. De datering, opgegeven in de "Geschiedenis van Kleit" van E.H. De Smet, hoofdstuk *De Kapellen*, blz. 145, stemt nagenoeg overeen met de vorm van het eenvoudige kapelletje: wij wijzen op het topzuiltje van de gevel, dat met een klein fronton afgedekt is (reminiscentie aan het classicisme) en op de waaier boven de deur.

Door wie en wanneer werd de eerste stenen Doornkapel gebouwd?

Het is de reeds eerder geciteerde onderpastoor van Kleit, Gaston De Smet, die opzoekingen verricht heeft naar de man die de eerste kapel op den Doorn gebouwd heeft.

Daartoe zocht hij onder meer uit wie de hoeve bij de Doornkapel bewoond heeft. Vanaf 1945 vond hij, teruggaand in de tijd, de volgende bewoners: Emiel Focquaert, Edmond Focquaert, Charles Louis De Neve, gehuwd met Catharina Buysse. Deze laatste was een dochter van Jeroom Buysse. In een verkoopakte van de hofstede van 18 juli 1823 wordt de kapel als volgt vermeld: *"grond abouteerende aan den Urselschen heerweg, oost, zuyd en noord d'hoirs Lieven Bonnet, ter reserve van de capelle, met twee ellen zeven palmen, vijf lignen, tien voeten, rond dezelve capelle, dezelve goederen aan den verkooper competeerende bij koope gedaen jegens Hieronymus Buysse op den negen en twintigsten January, achtien honderd achtien".*

Deze koopakte bewijst alleszins dat de kapel in 1818 bestond. Het antwoord op de vraag wanneer ze precies gebouwd werd, moeten we spijtig genoeg schuldig blijven. De dochter van Jeroom Buysse werd wel in 1801 geboren. De Smet komt tot het besluit dat de kapel tussen 1815 en 1818 kan gebouwd zijn: hij baseert zich op mondelinge overlevering. Uit dezelfde bron vernam hij dat Jeroom Buysse de kapel liet bouwen uit dankbaarheid tegenover O.-L.-Vrouw, omdat één van zijn zonen bij de loting voor de legerdienst in de Franse legers, zich eruit geloot had.

De familie Buysse

Wie was Jeroom (Hieronymus-Gerome) Buysse? Wie was de zoon die zich vrij lootte? Jeroom Buysse was het tweede kind uit het huwelijk van Jan Frans Buysse (°Ursel, rond 1733) en Isabella Theresia Rijckaert (°Sint-Laureins rond 1739). Jeroom werd geboren in Maldegem op 13 oktober 1768. Jozef Buysse was zijn peter en Petronella De Baets zijn meter. Hij overleed in Maldegem op 17 april 1849. Jeroom Buysse huwde met Barbara Theresia Banckaert, geboren in Adegem in 1767. Zij hadden samen verscheidene kinderen, met als eerste zoon Jan Frans, geboren in Maldegem op 6 april 1791. Peter was Jan Buysse uit Maldegem en meter Angelina Banckaert uit Eeklo.

In het Maldegemse gemeentearchief vonden we hem terug in de alfabetische lijst van de ingeschrevenen voor de militie, klas 1811, arrondissement Eeklo, kanton Eeklo. Op het ogenblik van de loting was Jan Frans Buysse niet gehuwd, 1,58 m groot, landbouwer van beroep en hij trok het nummer 133. In de lijsten wordt bij zijn naam niet uitdrukkelijk gewag gemaakt van een vrijloting: er staan twee streepjes in de kolom waar normaal de bestemming van de dienstplichtige vermeld wordt. Met het nummer 133 was Jan Frans Buysse een geluksvogel. Soldaat werden enkel diegenen die bij de loting een klein nummer trokken. Maldegem moest, zeker in de beginfase van de loting, slechts een klein contingent dienstplichtigen leveren. Men riep op tot de dienst met 1 beginnende en zo verder, tot het aantal bereikt was dat moest geleverd worden.
Besluit : de Doornkapel is door Jeroom Buysse opgericht uit dankbaarheid aan O.-L.-Vrouw omdat zijn oudste zoon Jan Frans, met zijn nr. 133, geen soldatendienst moest kloppen.

Het vreemde verschijnsel van de beeldverplaatsing

Veelvuldig zien we dat in verband met wat vroeger op godsdienstig vlak gebeurde, legenden ontstonden, die hardnekkig standhielden bij de bevolking. Ook rond de verplaatsing van het beeld van den Doorn is een vertelsel geweven. Daags nadat het Mariabeeld naar de nieuwgebouwde stenen kapel was overgebracht, werd het in de vroege morgen door voorbijgangers teruggevonden op zijn oude plaats bij 't Moorken. De Smet schrijft dat die verplaatsing verschillende keren gebeurde, maar niet hoeveel

keren. En het verhaal gaat verder met de mededeling dat de Lieve-Vrouw wel in de nieuwe kapel bleef, nadat de doornboom waarin haar veldkapel hing, bij de nieuwe kapel geplant werd.

Wat moeten we bij deze geheimzinnige verplaatsingen bedenken? Hebben de vertellers hun verbeelding de vrije loop gelaten? Namen zij hun wensen voor werkelijkheid? Waren er misschien voorstanders, die belang hadden bij het beeld op zijn oude plaats, 's nachts aan het werk? Of is de verplaatsing werkelijk een wonderbare gebeurtenis geweest?

We vinden het niet ongepast bij het bovenstaande, een identiek verschijnsel rond de verering van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Doorn in Eeklo te vermelden. In een oude Mariakapel, die men "Engelendaele" noemde, werd reeds in 1260 een Mariabeeld vereerd. Deze kapel lag in de 14e eeuw in puin. Toen kwamen zich zusters franciscanessen in Eeklo vestigen. Volgens een oude kroniek kwam in mei 1448, van de plaats waar de vervallen kapel stond, het vreemde geluid van een zoete melodie. De zusters, die op het gezang naar buiten traden, zagen tussen de witbloeiende takken van een meidoorn, een wondermooi Mariabeeldje in de holte van een stam. Zij besloten het beeldje naar de parochiekerk te dragen. En nu komt wat ook op Kleit wordt verhaald: 's anderendaags vonden de zusters het kleine beeldje weer in de bloeiende meidoorn geplaatst. Denkend aan een kwaad opzet, namen de zusters het op in hun kleine bidplaats, maar opnieuw vonden zij het beeld naar de meidoorn overgebracht. Overtuigd dat Maria op die plaats wilde vereerd worden, besloten die zusters de oude kapel van Engelendaele te herstellen en er een klein klooster bij te vestigen. O.-L.-Vrouw bleef nu in haar kapel. En de kroniek vermeldt verder: "*de stichting nam weldra een grote uitbreiding, de wonderen die er gebeurden brachten van heinde en verre de vereerders uit alle standen der samenleving.*"

Het tot-stand-komen van een nieuwe, grotere stenen kapel

In de kleine en eerste stenen kapel van O.-L.-Vrouw-ten-Doorn op Kleit was er nauwelijks plaats voor vier stoelen. In 1890 bevond ze zich in een zo bouwvallige toestand, dat ze aan beide zijden moest gesteund worden. Er kwam een actie op gang voor de bouw van een nieuwe, grotere kapel. Amelie Van den Abeele, vrouw van Francies Focquaert, en Julie van Deynze, vrouw van August Van Vooren van het hof van Maasbone, deden een omhaling in Kleit en in Maldegem. Vele giften van gewone mensen en enkele grote giften van meer gefortuneerden, maakten het mogelijk een nieuwe kapel te bouwen. Op 15 augustus 1895 werd de nieuwe kapel gezegend door toenmalig pastoor E.H. Leo Verloo. In 1923, op O.-L.-Heer Hemelvaart, greep de eerste bedevaart van de Xaverianen plaats. Van dan af stapten de mannen elk jaar op deze hoogdag naar de Doornkapel. In 1929 werd aan de kapel een nis toegevoegd in de zuidelijke gevel, waarin een altaar geplaatst werd. Het is op dat rijkversierde altaar dat het Mariabeeld uitgestald is voor verering.

Allerlei rond de Doornkapel, toen en nu

Half oktober van 2002 hebben we op een zonnige zondagvoormiddag nog eens een verkennend bezoek gebracht aan de Kleitse Doornkapel. We hebben dat gedaan om ons te vergewissen van de huidige situatie in en rond de kapel. Als we onze bevindingen van nu naast die van een kwarteeuw geleden leggen, dan stellen we veranderingen, verplaatsingen en aanvullingen vast. Eigenlijk komen dergelijke veranderingen de kapel ten goede, het zijn zovele bewijzen dat goed voor de bedevaartkapel wordt gezorgd.

De Doornkapel, een rustpunt aan de bocht van de weg, in een fraaie natuurlijke omgeving.

De op het noorden gerichte gevel, met dubbele bruine toegangsdeur, is bekroond met een kunstig uitgewerkt smeedijzeren kruis. In een nis met beglazing staat in de voorgevel een wit stenen beeld: de patroonheilige van de Kleitse parochiekerk, Sint-Vincentius a Paulo, met drie kinderen. Zo verwijst de kapel sereen naar de parochiekerk. Sedert korte tijd is onder de bruine nis een witmarmeren plaat aangebracht, met de kalligrafisch gebeitelde benaming: "O.-L.-VROUW van DEN DOORN". Het is de Brugse steenkapper Jan Broes die de steen gehouwen heeft.

In de rechterdeurvleugel is op manshoogte een ronde opening, beveiligd door een raster, die toelaat in de kapel te kijken ook wanneer die gesloten is. Binnen vinden we in de hoek, links achteraan, metalen kaarsenhouders, waarop men verschillende soorten kaarsen kan laten branden. In de kapel tellen we zevenentwintig stevige stoelen.
In de linkermuur, kortbij de kaarsenstand is effen met het mooi gevoegd bakstenen metselwerk, een zwartglimmende steen ingewerkt. In die steen zit een klein oud drukwerk ingelijst, in een met koper omrand medaillon. De afbeelding verwijst naar het huis van Maria te Loreto. De tekst op het drukwerk luidt: *"Alma Lauretana Domus Polvere della S. Casa di Loreto"*, wat wil zeggen "stof (of as) van het heilige huis van Loreto. In het medaillon bevindt zich inderdaad as van het huis van Loreto, een relikwie geschonken door eerwaarde heer deken van Maldegem. In de steen is de aanroeping *"Onze Lieve Vrouw B.V.O."* gebeiteld.

Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Doorn met rijke versierselen.

We willen nu een beschrijving geven van de beelden die in de Doornkapel staan. Op sokkels staan tegen de linkermuur eerst een H. Rochus (pestheilige), dan een Sint-Antonius van Padua met kind Jezus. Tegen de zuidelijke muur, links van het Mariabeeld : Sint-Cornelius en rechts de H. Familie. Een recente aanwinst is het beeld van Sint-Jozef met het kind Jezus op een mooi vergulde hoeksokkel. Tegen de rechtermuur staan de beelden van de H. Theresia van Lisieux en van de H. Barbara, beiden populaire heiligen. Achteraan in de kapel, links tegen de noordelijke gevel hangt een bijna levensgroot geschilderd beeld van Christus aan het kruis. We vinden het goed dat diverse beelden in de kapel bewaard blijven, maar men moet zich wel hoeden voor overdaad. Rechts tegen de muur hangt in drie lijsten de volledige litanie van O.-L.-Vrouw van Loreto en links is de originele tekening van de Doornkapel door Marc De Roo, ingelijst opgehangen. De verkoop van reproducties van deze tekening bezorgde de werkgroep rond de Doornkapel een flinke som om het poetsen en onderhoudswerk te bekostigen. Het is pottenbakker Jan De Vos - die een weinig westwaarts van de kapel in de Urselweg zijn werkplaats heeft - die voor de mooie keramische onderschriften bij de beelden zorgde. De beelden zijn enkele jaren terug door een op den Doorn verblijvende kunstenaarsziel, Jozef Maertens, devoot en kleurrijk geschilderd.

De kapel geeft een zeer verzorgde indruk. Voor het gebouwtje staan opnieuw twee gezonde linden. Het zadeldak is gedekt met Franse pannen. In de linker- en rechterzijmuur zitten, twee aan twee geplaatst, telkens vier smalle spitsboogvenstertjes. Ook de uitspringende nis, waarin het Mariabeeld staat, heeft links en rechts een klein raampje. Al dat glas maakt het helder in de kapel. In het najaar van 2002 plantten de bewoners van de hoeve bij de Doornkapel, Christ Pattijn en Marleen Blomme, negentien nieuwe linden, om de wegens ziekte verwijderde beukendreef, die van de kapel naar hun erf liep, te vervangen. Rechts van de kapel is door de ijveraars van het bedevaartsoord een groen en een bloemig hoekje, met rustbank, voor verpozing aangelegd. Daar maken veel passanten gretig gebruik van.

De Kleitenaars houden van hun bedevaart naar O.-L.-Vrouw-ten-Doorn.

Graag blikken we met Gaston De Smet nog eens terug op de vroegere bedevaartstijd in 1945: *"Tweemaal per jaar, in de meimaand, gaan de Kleitenaars met honderden op bedevaart naar de kapel van O.-L.-Vrouw-ten-Doorn. Op O.-L.-Heer Hemelvaart is het de beurt aan de mannen. Met kruis en vaandels en voorop zestien kleine jongens, die drie grote praalkaarsen dragen, daarna het zangkoor, gevolgd door een rij van 550 mannen, trekt men vanaf de kerk ter bedevaart naar den Doorn; onderweg bidt men luidop den rozenkrans. Aan de kapel een korte onderrichting, een prachtige toewijding en een dreunend magnificat. De zondag voor of na die hoogdag is het de beurt aan de vrouwen. Voorafgegaan door zestien meisjes in witte klederen, die de zware praalkaarsen dragen en door groepen kinderen met bloemenruikers in de hand trekken zeshonderd en vijftig meisjes en vrouwen luid den rozenkrans biddend op bedevaart naar O.-L.-Vrouw-ten-Doorn. Heel het jaar door wordt Maria er aangeroepen door de Kleitenaars die een bijzonder betrouwen op Haar stellen, maar ook door ontelbare vreemdelingen, want op welk uur men ook den zondag opgaat naar de kapel van den Doorn, nooit bidt men er alleen. Wat al stille gunsten O.-L.-Vrouw op die plaats aan haar vereerders heeft verleend, weten alleen Zij en haar gunstelingen."*

Meer dan een halve eeuw later kunnen we zeker niet herhalen dat alles nog is zoals voorheen. Maar we kunnen toch bevestigen dat de bedevaarten naar de Doornkapel verder doorgaan. Toen de aanpalende grond, met de kapel, openbaar te koop werd aangeboden in 1976, heeft de Kleitse gemeenschap ervoor geijverd dat de kapel zou beschikbaar blijven voor openbare Mariaverering. Grond en kapel zijn momenteel eigendom van het echtpaar Jacques De Pauw en Martina Hooft. De kapel wordt zeker zo goed als ooit tevoren onderhouden.

De Doornkapel is als een teer gekoesterd, waardevol schrijn, waar jong en oud rustig kan worden bij stil gebed. Elk jaar gaat de Kleitse parochiegemeenschap op Hemelvaartdag in groep van aan de parochiekerk tot aan de kapel, de rozenkrans biddend, te voet naar O.-L.-Vrouw. Gemiddeld nemen een vierhonderdtal mensen deel aan de bedevaart. Met een microwagen worden de paternosters langs de ongeveer één uur durende tocht voorgebeden. Vóór de kapel worden Marialiederen en de litanie van alle heiligen gezongen. Er wordt een gelegenheidstoespraak gehouden, er worden voorbeden gebracht en intenties. De plechtigheid aan de kapel wordt besloten met de zegening van elke aanwezige met de relikwie van O.-L.-Vrouw. Het merendeel van de aanwezigen verzamelt naderhand in de hangaars van Jacques De Pauw, waar iets kan gegeten en gedronken worden. En altijd zijn er nog enkelen die na de bedevaart te voet naar huis keren.

Werkgroep rond de Doornkapel

Het valt elke traditionele of toevallige bezoeker van de Doornkapel op hoe verzorgd, kraaknet en goed geschilderd de Kleitse bedevaartkapel erbij staat. Dergelijk goed onderhoud vraagt regelmatige poetsbeurten, wat duidelijke afspraken vereist. Het past hier de personen te vermelden die een comité rond de Mariakapel hebben gevormd. Zonder aan de volgorde van opsomming van betreffende personen een waardeoordeel te koppelen, willen we allen vermelden. Martina Hooft, echtgenote van Jacques De Pauw. Wonend op het bedrijf vlakbij de Doornkapel, is de aangewezen persoon om het wel en het wee van O.-L.-Vrouw ten Doorn het best te kennen en te volgen. In hun woning worden de pronkstukken horend bij het beeld van Maria en het kind Jezus veilig bewaard. Het beeld in de kapel is slechts uiterst zelden versierd met de kostbare sieraden. Uit vrees voor diefstal worden voorzorgen genomen. Dan is er het echtpaar Willy Cattoor-Marina Immesoete, eveneens bezorgd om al wat rond en in de Doornkapel gebeurt. Marina zorgt voor de meibedevaart en Willy houdt de rekeningen bij. Voor het onderhoudswerk presteren vooral het echtpaar Marcel Van Vooren-Maria Timmerman, en ook Anaïs Rommel laat zich niet onbetuigd.

Voor het verzamelen van informatie hebben we ons vooral tot Martina Hooft gewend. Zij bevestigde ons dat nog steeds een rozenkranswake voor de overledenen van den Doorn in de kapel wordt gehouden. De traditie om de rouwprentjes van de overledenen van de Doornwijk op het altaarblad bij het Mariabeeld te plaatsen wordt nog steeds onderhouden. Zo vonden wij er in november 2002 de gedachtenissen van Carlos Bral, Frans Verstringhe, Germaine De Vlieger, Maria Poelman.

Uit veiligheidsoverwegingen wordt de kapel elke avond gesloten. De meeste bezoekers hebben echter verheven bedoelingen. In alle seizoenen wordt er halt gehouden voor een stilte- en rustmoment bij Onze-Lieve-Vrouw van den Doorn. De brandende kaarsen en neergeschreven intenties getuigen van gebed en eerbied.

Monseigneur Jozef De Kesel

Bisschopswijding op 26 mei 2002

Hugo Notteboom

Op zondag 26 mei 2002 werd onze dorpsgenoot Jozef De Kesel in de Sint-Michiels- en Sint-Goedelekathedraal te Brussel tot bisschop van het bisdom Mechelen gewijd.

Jozef is een echte Adegemnaar. Zijn vader Albert was jarenlang burgemeester van Adegem en nadien schepen van Maldegem. Samen met zijn echtgenote, Gabriella Boels, kreeg het echtpaar elf kinderen: Jozef, zesde in de rij, werd geboren te Gent op 17 juni 1947.

Priesterwijding

Na de lagere school in Adegem trekt Jozef naar het Sint-Vincentiuscollege in Eeklo waar hij de Latijnse humaniora volgt. Als hij daarna voor het priesterschap kiest, verwondert dat eigenlijk niemand. In de familie bracht de voorgaande generatie vier roepingen voort: Karel-Leo wordt hulpbisschop van Gent, tante Majella treedt in bij de Carmel van Glumslöv in Zweden, nonkel Fons, norbertijn, wordt het gezicht van de Goede Pers uit Averbode en Robert wordt pastoor en kerkenbouwer op de parochie Oostveld in Eeklo.

In het seminarie ontpopt Jozef zich als een diepzinnig theoloog, de bisschop zendt hem dan ook naar de Gregoriana in Rome. Zes jaar later, in 1974, staat Jozef opnieuw in het Sint-Vincentiuscollege, maar nu als godsdienstleraar en als verantwoordelijke voor de schoolpastoraal. In 1977 doctoreert hij met een proefschrift over de kwestie van de historische Jezus in de theologie van Rudolf Bultmann. Van 1977 tot 1980 geeft hij ook les aan de Sociale Hogeschool in Gent.

Tijdens zijn studies wordt Jozef op een toch wel bijzondere manier tot priester gewijd. Het is inderdaad voor het eerst - en misschien ook wel voor het laatst - in de geschiedenis van de Adegemse parochie dat er een priester wordt gewijd in de kerk. Nog merkwaardiger is dat die priesterwijding gebeurt door de oom van Jozef, Mgr. Karel-Leo De Kesel.

Op zondag 26 augustus1972, dag van Jozefs priesterwijding, heeft de Adegemse dorpskom een feestelijk uitzicht. In een bomvolle kerk volgt iedereen met meer dan gewone aandacht de wijdingsplechtigheid, waarna Jozef, samen met de bisschop en zes priesters – allen ooms en neven van Jozef – zijn eremis opdraagt. Nadien is er een huldiging in de meisjesschool. In haar toespraak dist zuster Cecile enkele wetenswaardigheden op over de jeugdjaren van Jozef, die beslist geen doetje was. Ook in de K.S.A., waarvan hij tijdens zijn jeugdjaren een actief en begeesterend lid was, stond hij zijn mannetje.

Na zes jaar lesgeven in het college, wordt Jozef in 1980 professor aan het seminarie in Gent waar hij theologie doceert. Later komen daar nog lessen bij aan de theologische faculteit van Leuven. Ook is hij lesgever aan het Hoger Diocesaan Godsdienstinstituut, waarvan hij in 1992 directeur wordt. Op 1 maart 1992 benoemt Mgr. Luysterman hem tot bisschoppelijk vicaris bevoegd voor de theologische en pastorale opleiding en vorming van priesters, diakens, religieuzen en leken in het bisdom Gent. Nauwelijks drie weken later, op 26 maart 1992, wordt hij titulair kanunnik van het Sint-Baafskapittel van Gent.

Naast tal van artikelen over geloofsonderwerpen, publiceert hij ook twee boeken: in 1988 *"Hoe is uw naam, waar zijt Gij te vinden?"* en in 1993 *"Omwille van Zijn naam. Tegendraads pleidooi voor de Kerk."*. Zijn contacten met andere christelijke kerken in Oost-Vlaanderen en de tientallen gespreksavonden met gelovigen door heel Vlaanderen geven professor De Kesel naam en faam. Duizenden mensen volgen bij hem en zijn medewerkers pastorale opleidingen en cursussen. Hij ontpopt zich als een autoriteit op het gebied van de relatie Kerk - moderniteit - postmoderniteit.

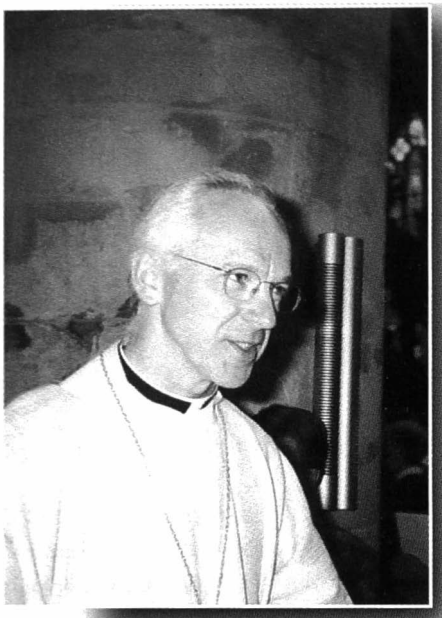
Dat alles ontgaat uiteraard de kerkelijke overheden niet. Vooral in het Gentse ontstaat een geruchtenstroom en komt een fluistercampagne op gang. Jozef laat het allemaal stoïcijns over zich gaan. Als Mgr. Danneels hem echter polst of hij de functie van hulpbisschop voor Brussel niet ziet zitten, weet hij dat het zover is. Na enige bedenktijd reageert hij positief, omdat er gewoon geen redenen zijn om nee te zeggen. Op 20 maart benoemt paus Johannes Paulus II hem tot hulpbisschop voor Mechelen-Brussel. Le Soir stelt zich op voorhand vragen bij de aanstelling van een Vlaming als enige hulpbisschop voor heel Brussel, maar kardinaal Danneels pareert en zegt dat Jozef De Kesel, perfect tweetalig, *"the right man on the right place"* is.

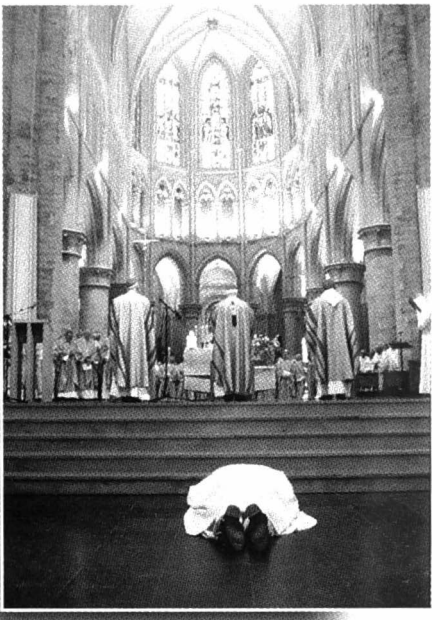
Bisschopswijding

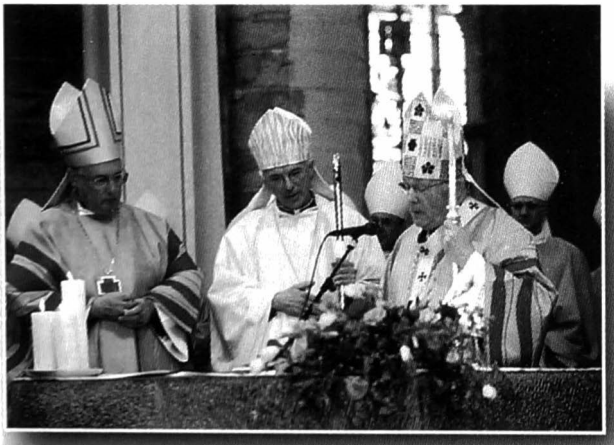
De bisschopswijding van zondag 26 mei 2002 in de prachtig gerestaureerde Sint-Michiels- en Sint-Goedelekathedraal te Brussel was een aangrijpende en bijwijlen ontroerende plechtigheid. Die wijding is tenslotte een van de hoogtepunten van de in het *Pontificale Romanum* beschreven riten die men maar zelden meemaakt in zijn leven. Het was een gebeurtenis die de ruim tweeduizend aanwezigen niet licht zullen vergeten. Voor alle duidelijkheid: Jozef De Kesel werd tot volwaardig bisschop gewijd (een wijding tot hulpbisschop bestaat niet) en is door de paus benoemd tot hulpbisschop van de kardinaal-aartsbisschop van Mechelen-Brussel voor het vicariaat Brussel.

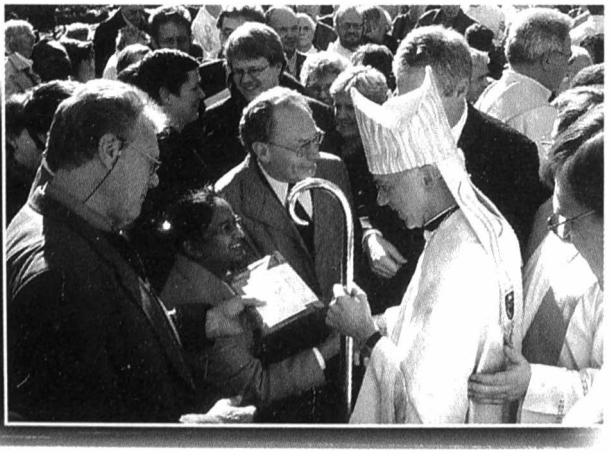
Voorafgegaan door tientallen priesters uit alle Brusselse parochies en door de bisschoppen van alle Belgische bisdommen, werd de kandidaat-bisschop door Mgr. Arthur Luysterman, bisschop van Gent, door Mgr. Rémy Vancottem, hulpbisschop van Mechelen-Brussel en door kardinaal Godfried Danneels door de kathedraal naar het altaar geleid.

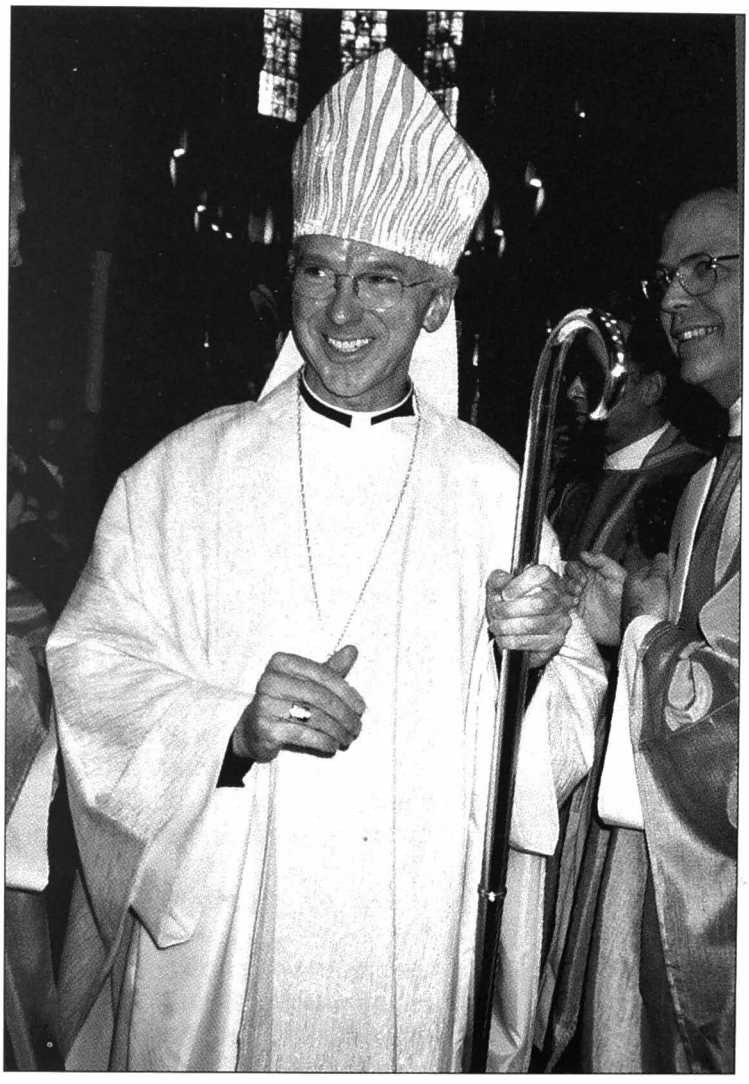
Nadat de aanstaande bisschop zijn plaats had ingenomen, richt een van de priesters zich tot de kardinaal, met het verzoek: *"Mijnheer de kardinaal, onze heilige moeder, de Katholieke Kerk, verzoekt U de priester Jozef De Kesel tot bisschop te wijden."* Daarop volgt de vraag: *"Hebt gij daartoe een opdracht van de Apostolische Stoel?"* waarop bevestigend wordt geantwoord, de brief van de Paus wordt voorgelezen en de wijding volgt. Indrukwekkend was het stiltemoment, gevolgd door de ondervraging waarbij de wijdeling belooft trouw te blijven en zich zelfs te onderwerpen aan Geloof, Kerk en Paus. Bij het aanroepen van alle heiligen van de Brusselse parochies, lag de aanstaande bis-

schop plat op de grond, met voor zich, gezeten op een troon, de consecrator als vertegenwoordiger van de Allerhoogste.

De wijding werd voltooid door de overhandiging van de ring aan de ringvinger van de rechterhand van de nieuw gewijde bisschop (teken van trouw aan de kudde), de staf (symbool van het herderschap), de mijter (symbool van heiligheid) en het evangelieboek (verkondiging van de Blijde Boodschap). Tijdens de wijding daverde de kathedraal door een krakende donderslag waarna de kerk overgoten werd door een helder zonnelicht. Le tonnerre de Dieu? En onmiddellijk na de wijding daverde de kathedraal opnieuw, maar dan van een spontaan applaus.

Dat Jozef De Kesel het in Brussel zeker niet onder markt zal hebben, hoeft geen betoog. Alleen al de verhuizing van Gent naar het toch meer kosmopolitische Brussel is een zware dobber. Maar, wees kardinaal Danneels hem erop, zelf heb ik dat ook al twee keer meegemaakt en het heeft me nog niet gespeten, wel integendeel. En in Brussel is het niet de Rubicon die moet worden overgestoken, maar gewoon de Zenne.

In zijn zestalig dankwoord schetste een enthousiaste Jozef De Kesel een hoopgevend beeld van de Nieuwe Kerk in de metropool. Hij beklemtoonde daarbij voornamelijk de oecumene, het openstaan voor en samenwerken met alle rassen, culturen en religies. Hij riep op tot speciale zorg voor armen en eenzamen, voor mensen die van God en iedereen verlaten zijn.

Bisschopsleuze en wapen

"Vobiscum Christianus" of "Met U ben ik christen", de bisschopsleuze van Mgr. De Kesel, komt uit een van de preken van Augustinus. De hele passage luidt als volgt: "Wat ik voor u moet zijn, vervult mij met vrees; wat ik met u mag zijn, is mij een troost. Want voor u ben ik bisschop, maar met u ben ik christen. Het eerste wijst me op mijn plicht, het tweede op de genade." De tekst wordt ook geciteerd in *"Lumen gentium"*, de grote Constitutie over de Kerk van het Tweede Vaticaans Concilie en is de jonge bisschop zeer dierbaar, omdat hij precies de gevoelens uitdrukt die hem bezielen: een bisschop is allereerst zelf een christen, met en zoals de anderen, het is een geluk en een vreugde waarbij de verantwoordelijkheid meer een last is dan een eer.

Het wapen heeft twee kleuren: groen en rood, de kleuren van de stad Brussel. Bovenaan staat het Lam en onderaan de stad. Ze verwijzen allebei naar de Apocalyps of het Boek van de Openbaring. Het Lam verwijst natuurlijk naar het retabel van Van Eyck in de Sint-Baafskathedraal te Gent en aldus ook een beetje naar Mgr. Leo-Karel De Kesel, overleden oom van de bisschop.

En dan is er de grote, prachtige stad, die een menigte moet kunnen vatten "die niemand tellen kan", zoals dat gelezen wordt in de liturgie van Allerheiligen. Het beeld van de stad komt in de bijbel heel veel voor, in de psalmen en bij Jesaja. Het is de stad van de mensen, het is Jeruzalem, stad van vrede. De plaats waar mensen samenleven, of het in elk geval proberen. Het is de stad "schoon als een bruid" en gebouwd met de prachtigste materialen, het hemels Jeruzalem, de vervulling van de schepping. Die stad is een beetje Brussel: er leven mensen van alle rassen, talen en religies. Ook Brussel moet een stad van die mensen en van God worden. Een klein detail: in de stad zijn geen kerktorens meer te bespeuren, want aan het einde, als alles zal volbracht zijn, en God alles in allen zal zijn, is de kerk bedankt voor de bewezen diensten. Zij is maar een middel, geen doel.

Bronnen

Kerk en Leven, 16 mei 1991, 3 april 2002, 22 mei 2002, 5 juni 2002.
De Standaard, 21 maart 2002, 25/26 mei 2002.
De Volksmacht, 29 maart 2002.
Van onder de Linden (contactblad oud-leraren Sint-Vincentiuscollege), jg. 11, mei 2002, nr. 2, jg. 11, september 2002, nr. 3.
Brief van Mgr. Jozef De Kesel, 9 augustus 2002
Knack, 22 mei 2002

E.P. Edward Herrebaut uit Adegem (1862-1902)

Het reisverslag van een missiepionier in Kongo

Jozef Dobbelaere

INLEIDING

Het is dit jaar 100 jaar geleden dat de Adegemnaar pater Edward Herrebaut in Kongo overleed en dus een goede gelegenheid om onze dorpsgenoot eventjes op de voorgrond te brengen. Over hem verscheen er reeds een degelijke biografie van de hand van William Blondeel. Deze biografie werd opgenomen in het boek 'Adegem, fragmenten uit het verleden', een uitgave van Davidsfonds-Adegem uit 1984.
Dit artikel zal zich echter meer toespitsen op Edwards leven in Kongo en dit aan de hand van notities gevonden in het parochiaal archief van Adegem (paA). De aantekeningen zijn van de hand van pastoor Herman Van Damme en werden gepubliceerd in het plaatselijk parochieblad. Waar er expliciet genoteerd werd uit deze notities, is de tekst schuin weergegeven en aangeduid met paA.

I. DE FAMILIES HERREBAUT EN WALLYN

De familie Herrebaut was afkomstig uit Oudenaarde en vestigde zich in Adegem rond 1846. De familie van Edwards moeder, namelijk Wallyn, kwam uit Brugge en streek in Maldegem neer rond 1826. Beide families behoorden tot de hogere burgerij, want Edwards vader Guido was geneesheer en zijn schoonvader Pieter Jacobus Wallyn notaris.

De familie Herrebaut

Edward Herrebaut werd te Adegem geboren op 18 maart 1862 als zoon van Guido en Juliana Wallyn. Twee dagen later werd hij gedoopt in de Sint-Adrianuskerk door onderpastoor Reyn.
Zijn vader Guido werd te Oudenaarde geboren op 2 november 1816 als zoon van Ferdinand en Joanna Campse. Guido kwam rond 1846 in Adegem wonen en zette de praktijk van chirurgijn Joannes Franciscus Pots verder. De overlevering wil dat hij op doorreis was naar Nederland en op Strobrugge vernam dat chirurgijn Pots te Adegem overleden was. Hij zou op zijn schreden teruggekeerd zijn en zich te Adegem gevestigd hebben.
Guido Herrebaut trouwde te Maldegem op 10 september 1856 met Juliana Wallyn. Uit de huwelijksakte bleek dat zijn vader Ferdinand in Oudenaarde overleden was op 28 april 1845, maar dat zijn moeder nog in Oudenaarde woonde. Haar beroep was 'vleeshouwster'.
Guido was gemeenteraadslid en schepen te Adegem, lid en later voorzitter van de kerkfabriek en tevens lid van de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen van Adegem.

Het gezin Guido Herrebaut-Wallyn had 5 zonen en twee dochters.

- Jules Herrebaut	° Adegem 08.07.1857	+ Adegem 17.01.1945
- Honoré Herrebaut	° Adegem 18.01.1859	+ Adegem 28.12.1878
- Idalie Herrebaut	° Adegem 16.09.1860	+ Schaarbeek 10.10.1956
- **Eduard Herrebaut**	° Adegem 18.03.1862	+ Boudewijnstad 19.06.1902
- Elvire Herrebaut	° Adegem 29.12.1863	+ Adegem 28.01.1932
- Florent Herrebaut	° Adegem 19.11.1865	+ Adegem 27.11.1889
- Louis Herrebaut	° Adegem 15.04.1868	+ Brussel 16.10.1935

Alleen Louis Herrebaut zorgde voor afstammelingen. Hij trouwde met Helena Lammens en vestigde zich als apotheker in Brussel. Elvire Herrebaut was voorzitster van de Adegemse Boerinnenbond in de jaren twintig tot haar dood. Bij het overlijden van Florent stond vermeld dat hij leerling was in het seminarie.

Moeder Juliana Wallyn overleed te Adegem op 22 februari 1890. Guido Herrebaut, die zijn zoon Edward zou overleven, stierf te Adegem op 22 augustus 1905. Tot op tachtigjarige leeftijd reed de dokter nog te paard om zijn zieken te bezoeken. Hij was een paardenkenner en de ontembaarste paarden van het leger had hij het liefst.
De Dr. Herrebautlaan in Adegem werd genoemd naar de vader en broer van pater Herrebaut, namelijk de dokters Guido en Jules Herrebaut.

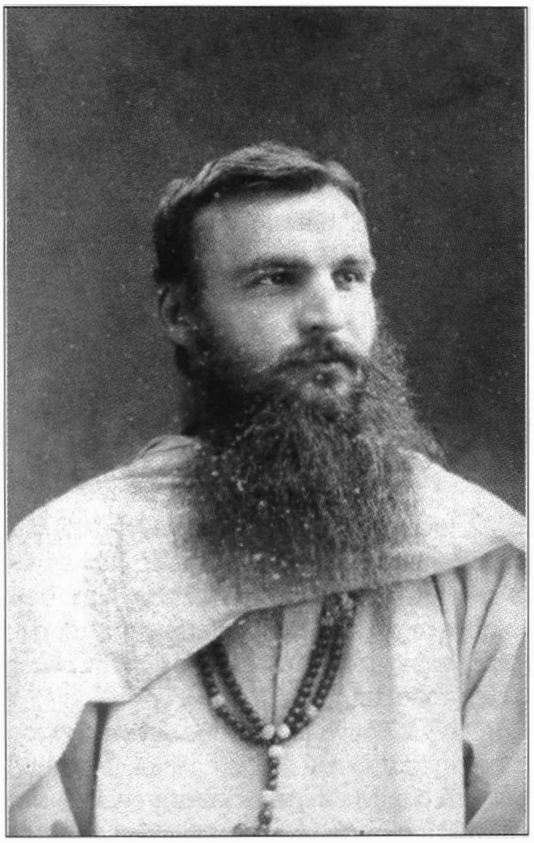
De familie Wallyn
Juliana Wallyn, de moeder van Edward Herrebaut, werd te Maldegem geboren op 19 mei 1827 als dochter van Pieter Jacobus en Francisca Blanckaert. Haar vader notaris Pieter Jacobus Wallyn, was te Brugge geboren op 3 maart 1797 als zoon van Ludovicus en Dominica Van Rosebeke. Francisca Blanckaert was te Oedelem geboren op 30 december 1802 als dochter van Joannes Jacobus en Regina Madoe.

Pieter Jacobus Wallyn was de eerste burgemeester van Maldegem na de onafhankelijkheid. Hij nam echter al ontslag in januari 1831 en werd dan nog twee jaar schepen. Zijn kinderen waren niet actief in de politiek, maar Louis Wallyn was wel jarenlang lid van het Bureel van Weldadigheid (Armbestuur) en van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen.

Het gezin Pieter Jacobus Wallyn-Blanckaert kreeg 8 kinderen:

- **Juliana Wallyn**	° Maldegem 19.05.1827	x Guido Herrebaut
- Louis Wallyn	° Maldegem 28.11.1828	x Pelagie Willems xx Mathilde Mulier
- Eduard Wallyn	° Maldegem 04.01.1832	x Melanie Mabesoone
- Eugenie Wallyn	° Maldegem 21.03.1834	ongehuwd
- Euphrasie Wallyn	° Maldegem 11.06.1836	x Charles Monteville
- Celestine Wallyn	° Maldegem 22.05.1840	x Louis Van Hoorebeke
- Camille Wallyn	° Maldegem 08.01.1844	x Eugenie Herteleer
- Honorine Wallyn	° Maldegem 07.08.1847	+ Maldegem 11.10.1849

Gilberta Wallyn, een kleindochter van notaris Louis Wallyn, trouwde met Hippolite Vermast uit Eeklo. Hun zoon notaris Joannes Vermast, bewoonde als laatste van dit geslacht Huize Wallyn te Maldegem.

De jonge zendeling.

Eert den geneesheer, want gij hebt er behoefte aan; ook de Allerhoogste heeft hem u geschonken Ec. XXXVIII. 1.

† BID VOOR DE ZIEL

van den Heer Doctor

Guido, Hubert, Florent Herrebaut

weduwenaar van Vrouw

JULIANA CICILIA WALLYN

Oud schepen der gemeente Adegem,
Oud lid der burgergodshuizen,
Voorzitter der kerkfabriek,
Vereerd met het burgerkruis van 2e klas,
Lid van vele godsdienstige genootschappen.

geboren te Oudenaarde den 2 November 1816 en godvruchtig in den Heer ontslapen te Adegem den 22 Augusti 1905, versterkt door de H.H. Sacramenten.

Het volk was bedroefd bij het vernemen zijner dood en zegde: Hoe! hij is dood! Hij die voor het welzijn van ons allen zooveel heeft gewerkt! Mac. IX, 20, 27

Tweenen wij het verlies van dezen man die getrouw aan zijnen God, getrouw aan alle zijne plichten, de vriend van allen was; zijne uitmuntende bekwaamheden dienden hem tot licht; zijne menschlievendheid stond aan elk ten dienste; zijne onberispelijke levenswijze strekte tot voorbeeld; zijne goede inborst en de edele gevoelens zijns herten gevoegd met eene aangename gespraakzaamheid, verschaften hem eenieders achting. Mac. Eccl. Sap.

Gij mijne teergeliefde kinderen die ik zoo vurig beminde heb en die ik verlatenmoet, vaarwel! Hebt dank voor uwe groote zorgen; weest mij indachtig, en ik zal u in den hemel beminnen gelijk ik u bemind heb op aarde. Mijn Jesus bermhertigheid! 100 dagen afl.

Adegem drukk. De Smidt-Van Rie.

Bidprentje van Dr. Guido Herrebaut, vader van Pater Edward Herrebaut.

II. EDWARD HERREBAUT WERD WITTE PATER

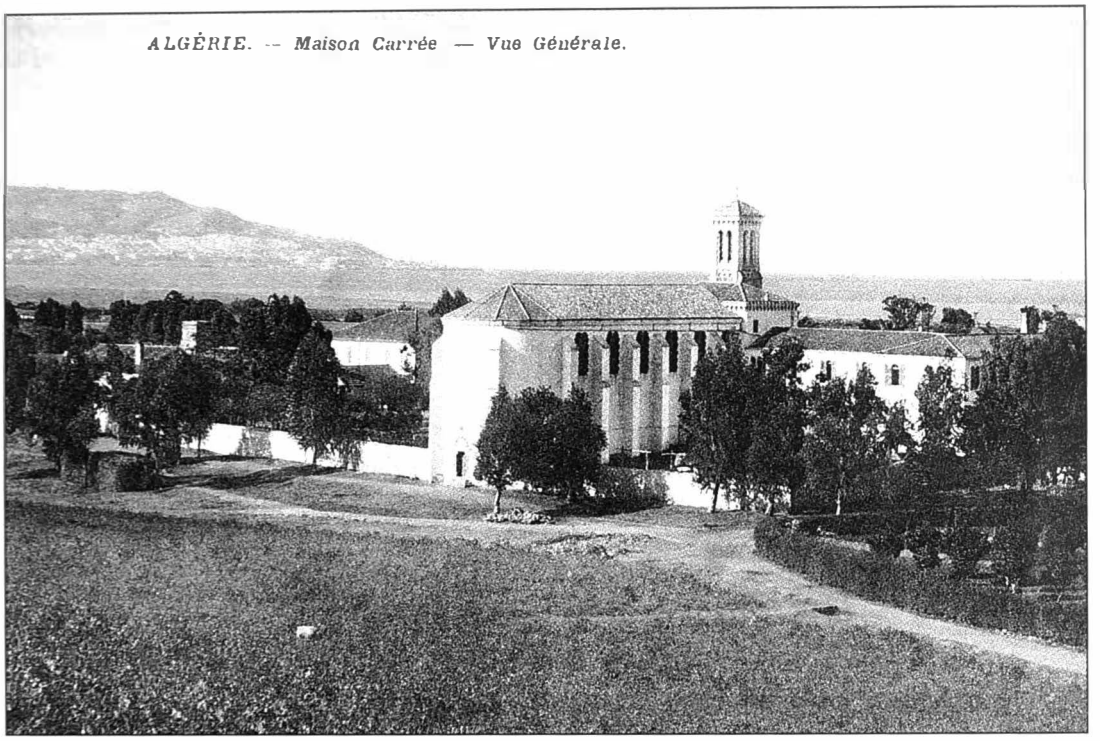
Een christelijk opvoeding

Edward groeide op in een christelijk gezin waar de kiem gelegd werd voor zijn latere roeping.

In het ouderlijk huis dank zij het stichtend voorbeeld van vader en moeder ontving de jonge Herrebaut die diepe indruk van oprechte godvruchtigheid, die heel zijn leven het voedsel zou zijn van heldhaftige toewijding aan het apostolaatschap. Weldra kwam het jaar van de beslissing voor de roeping. Eens hoorde de H. Paulus de stem die zei in visioen: Kom over tot ons in Macedonië. Tot Edward riep de klagende stem van de negers: Kom over tot ons in Afrika, in Opper-Congo, en red ons. Hij aarzelde niet, God had gesproken, niets ter wereld was bekwaam de edelmoedige student, 20 jaar oud, van zijn groots besluit af te keren (paA).

Zijn studies

Wat betreft zijn studies vernemen we uit de biografie van William Blondeel dat Edward de laatste twee jaren van de lagere school volgde in Oudenaarde (1873-1874) en daarna in dezelfde stad de eerste drie jaren van de klassieke humaniora (1875-1878). Zijn humaniora maakte hij verder af in het Sint-Lodewijkscollege te Brugge (1878-1881). Vervolgens volgde hij een jaar wijsbegeerte aan het Klein-Seminarie te Sint-Niklaas (1881-1882).

Vormingshuis van de Witte Paters van Afrika, in Maison Carrée, bij Algiers.

Edward werd Witte Pater

Op 5 september 1882 werd Edward novice bij het "Gezelschap van de Missionarissen van Afrika", beter bekend als de Witte Paters, te Algiers in Maison-Carrée. Hij werd priester gewijd te Algiers op 22 september 1886. Zijn oversten zonden hem dan terug naar België, naar het postulantenhuis te Sint-Lambrechts-Woluwe, waar hij als leraar de postulanten vormde tot zendeling.

Maar hij wou zelf zo vlug mogelijk zendeling worden en kreeg daarvoor toestemming. Hij vertrok met zes andere gezellen met de zevende karavaan van de Witte Paters naar Kongo. Voor hij vertrok in 1888 kwam hij nog even naar Adegem om afscheid te nemen van zijn vader en moeder, broers, zussen en goede kennissen. Zijn moeder zou hij echter nooit meer weerzien.

III. EDWARD HERREBAUT VERTROK NAAR KONGO IN 1888

Hij was een van de eerste Vlamingen die in Kongo missiepionier werd. Een bekende Vlaming die hem voorging, was de oud-Zouaaf Amaat Vyncke uit Zedelgem, die in 1884 vertrok met de vierde karavaan van de Witte Paters naar Kongo. Amaat Vyncke was reeds overleden (+Kibanga 17 oktober 1888), toen Edward in Kongo aankwam.

Edwards vertrek naar Kongo (1888)

Over de juiste datum van zijn vertrek uit Marseille is er geen overeenstemming. Bepaalde bronnen spreken van 18 juni 1888, terwijl andere opteren voor midden juli 1888.

Reizen in Afrika was indertijd slechts mogelijk per karavaan onder leiding van een ervaren karavaanleider. De karavaan van Edward werd geleid door een zekere heer Stokes. Zwarte karavaandragers droegen de bagage, pakken van wel 30 kg, met daarin vooral

De zevende karavaan, vertrokken op 18 juli 1888. De tweede van links (boven) is pater Edward Herrebaut.

de nodige levensmiddelen.Daar er af en toe tolgeld moest betaald worden aan inlandse hoofden, had men ook ruilgoederen mee, voornamelijk stukken stof. Gewapende negers vergezelden de karavaan voor de verdediging tegen slavenhandelaars. Er bestond wel een anti-slavernijwet, door een aantal landen getekend te Brussel, maar de slavenhandel was nog niet volledig uitgeroeid. In dat kader droeg België zijn steentje bij door vier militaire zendingen naar Afrika te sturen tussen 1890 en 1896. Een ander groot gevaar waren de ziekten zoals moeraskoorts en slaapziekte, die regelmatig voor slachtoffers zorgden.

Volgen we nu verder **het reisverhaal van pater Herrebaut** zoals woordelijk verteld door pastoor Herman Van Damme in zijn parochieblad.

Aankomst te Zanzibar – Jacht op slavenschepen

Na een zeereis van 34 dagen kwam Edward eindelijk in Zanzibar aan. Vooraleer te ontschepen kruiste men nog twee vaartuigen met elk 80 slaven geladen. De slavenhandelaars waren gehaast, want het tolbestuur, nu nog in handen van de sultan, zou weldra overgenomen worden door Duitsers en daar waren ze bang voor. Ook Engelsen waren daar actief en zij waren er recent in geslaagd een vijf- à zestal schepen te enteren, waarin de slaven gelijk haringen in een ton opgestapeld lagen. De confrontatie tussen kustbewakers en slavenhandelaars liep bijna altijd uit op een gevecht. Als de handelaars het gevecht verloren, verloren ze niet alleen hun slaven en het bijhorende gewin, maar werden ze ook gevangen genomen. De kustbewakers kregen voor hun werk een premie, vandaar hun ijver. Als slavenhandelaars kustbewakers zagen, werden de slaven in zee geworpen of werden ze ertoe aangezet de boten te verlaten. Ze maakten de slaven bang door te zeggen dat de Europeanen hen gingen opeten.

De in beslag genomen slaven werden door de Engelse consul aan de paters gegeven en zo kregen Edward en zijn broeders 6 mannen, 6 vrouwen en 40 kinderen. De slavenmarkt in Zanzibar bestond in principe niet meer, maar in werkelijkheid waren er nog altijd meer slaven dan vrije mensen.

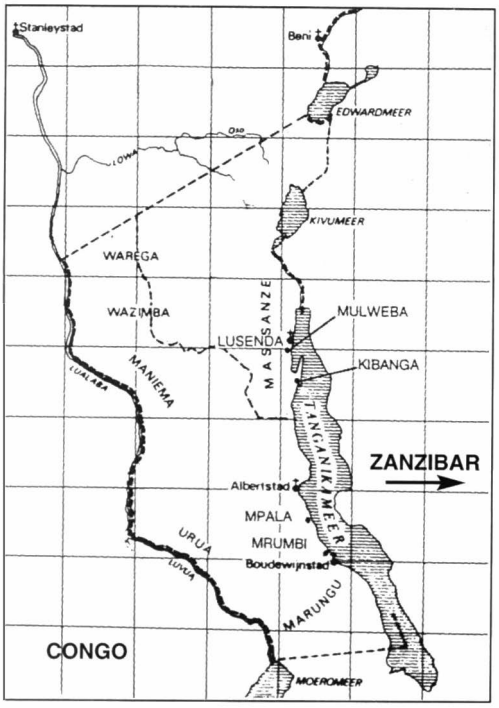
Hoe zag een karavaan eruit?
Pater Amaat Vyncke gaf daarover de volgende beschrijving. Op kop van de karavaan liep een trommelaar gekleed met een rood mantelken en een wit hemdeken, die de maat sloeg voor de stap. Hij werd gevolgd door een tiental gewapende negers, die de sergeanten en korporaals van het leger verbeeldden. Een van hen, de leider, droeg een roodwit vaandel. Achter hen liepen de dragers met een pak van 30 tot 40 kg. Het was een lange stoet van negers, slechts gekleed met een stuk halfwit kleed. Achteraan kwamen de paters, op een ezel gezeten, met op hun hoofd een witte kurken helm, rond hun hoofd een witte doek gewikkeld, een panen broek en vest en laarzen aan. En achter die paters kwamen er nog eens twaalf gewapende negers, die de tenten droegen, en nog een aantal dragers en gewone mannen als achterwacht. Een karavaan kon zo wel honderden meters lang zijn. Onderweg werd er door de negers lustig gezongen. De dagmarsen werden zo ingericht dat men zoveel mogelijk bevoorradingsposten en plaatsen met drinkwater voorbijkwam.

Ontvangst bij de sultan
Tijdens hun verblijf van zes dagen in Zanzibar werden ze op verzoek van de Franse consul aan de sultan voorgesteld in zijn paleis. De sultan was zeer vriendelijk en gaf hen aanbevelingsbrieven mee voor het binnenland.

Naar Sadani per zeilschip
De bedoeling was daar nog dezelfde avond te landen, maar dat lukte niet door een windstilte van verscheidene uren. Pas bij de ochtendschemering konden de paters aan land gedragen worden. Sadani zat vol met slaven, waarvan vele geketend, omdat ze gestraft waren. Met medelijden bekeek Edward een arme slavin, slechts een wandelend geraamte. De slavin had vermoedelijk nog maar enkele dagen te leven. Medelijden was er ongekend in deze streken. Het gebod 'Bemin uw naaste gelijk uzelf' was er onbekend. Men vertelde hen dat er in het binnenland nog veel dorpen werden leeggeroofd en geplunderd, alleen maar uit moordzucht.

Vertrek uit het moerassige Sadani op 21 augustus 1888
De karavaan wou zo vlug mogelijk deze plaats verlaten, want het was er niet zo gezond met al die moerassen. Men vertrok dan ook snel met het banier van het H. Hart voorop. Enkele kilometers buiten Sadani werd even gerust om de achterhoede te laten bijkomen. De zwarten hadden de gewoonte nogal luidruchtig uiting te geven aan hun gevoelens en in het begin stoorde de paters dat wel wat. Bij hun maaltijden werden ze steevast omringd door zwarten, die hen uitlachten met hun manier van eten. Vooraleer de negers laat op de avond gingen slapen, rookten ze, dansten ze, snoven ze en niesden ze zo luidruchtig dat de paters in hun slaap gestoord werden. Maar daaraan wenden ze vlug.

Naar Dege op 6 september 1888
Men kruiste een rivier met steile hellingen en het kostte veel moeite en bijna een uur om hem over te steken. Dege bestond uit een vijftal dorpen met elk een twaalftal hutten. De hutten waren rond, getimmerd uit sparren en konden slechts betreden worden al kruipend. De bedden bestonden uit koorden van gras aan houten stijlen vastgemaakt.
Een van de negers was moedwillig en zaaide verdeeldheid. Hem zonder meer wegzenden kon niet, want hij had zoals gebruikelijk op voorhand een dubbel maandloon gekregen. De man bezat een stuk stof en Edward liet dat stuk bij hem brengen. Dan riep hij de neger en stelde hem voor de keus, ofwel dat stuk stof achterlaten of het dubbel maandloon inleveren. De zwarte koos voor het eerste. *Dit was een les voor de andere negers om niet met hun kop te spelen, merkte Edward op. De negers waren wel zeer gedienstig, maar ze moesten voelen dat de paters goedheid aan vastberadenheid paarden (paA).*

Het werkterrein van de Witte Paters van Afrika in Oost-Congo.

Goed drinkwater te Mbusini op 13 september

De karavaan hield halt dicht bij een rivier met goed drinkwater. Een verademing, want onderweg had men dikwijls moeten drinken van vuil stilstaand water vol met insecten, zodat men meer te eten dan te drinken kreeg. Uit voorzichtigheid werd het vuile water wel eerst gekookt. Men begreep nu goed de H. Schrift waarin God meermaals bedankt werd voor goed zuiver water.

En dat ezels niet altijd lieve dieren zijn, bewees de ezel van Edward. 's Avonds geraakte hij los en viel de andere ezels aan met vele beten. Maar ook hij werd gebeten en een zwarte dokter moest zijn gehavende staart aan mekaar naaien.

Eindelijk konden de paters weer de mis lezen na vele dagen belet geweest te zijn. Zo'n mis opdragen in de wildernis, tussen bomen en struiken, dat deed hen wel wat.

Vermoeid in Kidudwe op 17 september

De dragers waren zeer vermoeid; velen waren gewond door distels en doornen. Men kruiste een andere karavaan met onder de dragers veel kinderen van 8 tot 10 jaar, vermoedelijk slaven. Men verzekerde hen dat Mhouda niet ver meer was, een plaats waar de Paters van de H. Geest een missie hadden. Om vijf uur 's morgens trok Edward er naartoe samen met twee andere paters om daar om 11 uur aan te komen. De missiepost lag te midden van de bergen, dicht bij een frisse waterbron. Ze werden er hartelijk ontvangen en bleven er een dag. 's Anderendaags, na de H. Mis gelezen te hebben, keerde men terug naar de eigen karavaan.

Drinkwater met geweld afgedwongen te Lubehu op 28 september

Het dorpshoofd, gehuld in een kazuifel van ossenhuid en gewapend met een lans, bewaakte een waterloop en wou niet dat er iemand van het water zou drinken, tenzij er betaald werd. Twee paters gingen naar hem toe en een pater schoot onder zijn ogen twee tortelduiven dood. Toen hij dat zag, verklaarde hij meteen dat de witte mensen zijn vrienden waren en dat zij gerust van het water mochten drinken. Alle negers van de karavaan liepen nu naar het water om te drinken, terwijl het stamhoofd smeekte om een vriendschapsgeschenk.

Het geheim van de spiegel te Neala
Twee stamhoofden, struise mannen gewapend met een schone lans en een bewerkte sabel, kwamen hen groeten. Hun lijf blonk van de boter en hun kleed was enkel een wollen lap. De ganse familie, met voorop hun mooi versierde vrouwen, volgde hen. Ze bekeken de paters van top tot teen en lachten om hen. Edward toonde hen een spiegel die sterk vergrootte, en de vrouwen bekeken zichzelf met verwondering. Ze trokken gezichten, staken hun tong uit en lachten, lachten. Maar de paters vonden dat het uur van de geestelijke lezing gekomen was en een van hen blies op een 'piston', waardoor de ganse familie wegstoof gelijk opgeschrikte vogels.

Twee slaafjes gedoopt op 2 oktober 1888
Vandaag 2 oktober ontmoetten ze twee karavanen met slaven en Edward had het geluk twee slaafjes, die nog enkel geraamten waren, te kunnen dopen. Het jongetje doopte hij in de rivier, waar ze hem aan het wassen waren en het meisje werd in het kamp van de slavendrijvers gedoopt. De ene karavaan bestond uit honderd slaven, de andere uit wel driehonderd slaven. Velen waren bedekt met pokken. Een veertigtal zouden zeker de kust niet meer halen. Sommige mannen droegen een ijzeren halsband, maar ook vele vrouwen waren geketend. De vrouwen hadden de grootste moeite om vooruit te komen en sommige droegen zelfs een kind op de rug. *Wat een droevig schouwspel, merkte Edward op. Zonder wenen kon hij dit niet schrijven.*

Ze hadden nu bijna een derde van de reis naar Tanganika afgelegd en ze bedankten de Voorzienigheid voor de voortdurende bescherming. Ze waren nu al een maand onderweg. In november zouden ze in Kipalapala aankomen, het tweede derde van de reis. En dan nog eens een derde en men was in de eigen missie.

Hyena's als lijkengravers
Een voorbijtrekkende karavaan meldde hen dat ze onderweg stervende pokkenlijders en lijken achtergelaten hadden. En na een uur gaans vonden ze een pokkenlijder in een gracht. Hij bevond zich daar al drie dagen en leefde nog. De hyena's zouden hem weldra vinden en hem verslinden. Deze beesten waren de lijkengravers van zij die stierven onderweg.

Betalen voor drinkwater
Op 6 oktober werd er verder gereisd en onderweg vond men veel water. Maar te Matako moest men het water duur betalen met stoffen, daar de vorige karavaan dat ook gedaan had.

Een week later trok men door een dorre vlakte. Uren aan een stuk werd er niet gegeten en dank zij een 'weinig Liebig' kon men wachten tot de avondmaaltijd. Door de grote hitte leden velen aan hoofdpijn. Op 15 oktober werd er even gerust in een bosje met palmbomen, een oasis in een dorre vlakte. Ze kochten verse struisvogeleieren en aangelengd met een beetje suiker en wat likeur was dit uitmuntende spijs. Hier moest hun karavaanleider Stokes voor de eerste maal tol betalen om door het land te mogen trekken, maar hij betaalde toch viermaal minder dan de vorige karavaan. Waarom? Wellicht omdat ze veel manschappen hadden en veel geweren. Hier ook gold het recht van de sterkste.

Na 15 oktober liet Edward Herrebaut bijna geen nieuws meer horen. Op 29 januari 1889 kwamen de paters en broeders te Kibanga aan, na zes maanden reizen, vermoeid maar toch nog gezond.

IV. ZENDELING TE KIBANGA (1889-1890)

Pater Herrebaut was nu zendeling te Kibanga, op een schiereiland in het Tanganikameer. Hij zond nieuws over het weeshuis van Kibanga, indertijd nog gesticht door pater Amaat Vyncke.

Dagorde van de afgekochte slaafjes

In het weeshuis waren er meer dan 300 vrijgekochte slaafjes van 3 tot 15 jaar. De oudsten stonden 's morgens rond 6 uur op en gingen dan eerst naar de kerk met de andere christenen voor het morgengebed en vertrokken dan voor hun werk naar het land. Ze waren gedrild zoals een regiment soldaten, verdeeld in bataljons met aan het hoofd een kapitein. De kapiteins werden gekozen tussen de braafsten en werkzaamsten en hun gezag werd aanvaard. Om elf uur blies men, zoals in het leger, op de trompet voor de terugkeer naar huis. En men moest ze geen twee keer roepen. Ze kwamen aangevlogen en riepen: hier zijn we! En dan werd er gerust of gespeeld, zoals men wilde. De negers moesten zich houden aan de gebruiken van de streek, dus voor de eerste maal eten om twaalf uur. Elk van hen was om de beurt kok in de keuken. En ge moest ze eens zien zitten, schreef Edward, gezeten op de grond, godvruchtig hun kruisteken makend, om dan te beginnen aan de maaltijd. Van halfdrie tot zes uur moesten ze weer aan het werk En dan het avondmaal, bereid met bloem van Turkse tarwe met toevoeging van bananen, visjes, vlees en groenten. Ten slotte werd er nog wat gespeeld en na een gezamenlijk avondgebed konden ze gaan slapen. De kleintjes sliepen in opgerolde matten of op rieten bedjes.

Financiële steun van christenen in België

Edward liet weten dat ze daar wel een hectare maniok en rijst hadden, er was zelfs wat tarwe gezaaid. In de moestuin groeiden er bananen, suikerriet, ajuinen, wortelen, salade, tomaten en wat aardappelen. Maar dat was toch te weinig voor 300 kinderen, die veel konden eten. Het was amper genoeg voor drie maanden. Elke dag was pater Edward een uur bezig met het inwisselen van "stoffen, knopen, parels" enz. tegen eetwaren. En als het magazijn van ruilwaren leeg was, moest er gekocht worden. Maar vanwaar kwam het geld?

Men rekende op de christenen in België die reeds betaalden voor het vrijkopen van slaven. Ze zouden voor het onderhoud ervan ook wel instaan, hoopte hij. Sedert de stichting van Kibanga waren er al 500 slaven vrijgekocht. Honderd stierven aan hun vroeger opgelopen verwondingen of van vermoeidheid. Ook aan de pokken stierven er veel. *Maar gelukkig waren ze allen gedoopt, merkte Edward op. Het waren nu engeltjes in de hemel, waar ze nu baden voor de weldoeners.*

Edwards visie op de bekering van de inboorlingen

Vanuit Kibanga schreef Edward Herrebaut zijn visie op de bekering van de negers en vooral over de grote hinderpalen daarbij. Ten eerste was er het probleem van de mohammedanen. Een Oosters spreekwoord luidde: 'Waar de schaduw van een Turk voorbijtrekt, is het veld voor eeuwen verwoest'. Gelukkig waren nu de meeste slavenhandelaars verdreven.

Ten tweede waren er de protestanten. Volgens hem trokken er veel uit zucht voor avontuur of handelswinst of wetenschap naar Midden-Afrika. Van hen hadden ze in feite weinig last, maar wel van de predikanten die hen dikwijls voor waren bij het stichten van missieposten.

Ten derde was er het zedelijk verval van de negers. De Kerk had vroeger gezegepraald over de bedorvenheid van Grieken en Romeinen; met Gods hulp zouden de negers ook wel zedelijker worden, hoopte hij.

Ten vierde was er de luchtgesteltenis. De kust van de Grote Meren is zeer laag en meestal moerassig. Mede door inwerking van de zon ontstonden er veel koortsen en ook de zendelingen ontsnapten daar niet aan. Dat ging gepaard met hevige hoofdpijn, hevige koude en afmatting en ijlhoofdigheid. Het geneesmiddel bestond uit een krachtige zuivering en vier à vijf dosissen kinine. De minste onvoorzichtigheid kon de dood tot gevolg hebben. Maar de negers trokken zich daar niet veel van aan.
Ten vijfde was er de onverschilligheid van de negers inzake godsdienst. Edward schreef daarover het volgende. '*Ze geloven wel aan hogere geesten, die zij sterk vrezen. Ze vereren ze door aanroepingen en offers. Maar ze zijn zeer onwetend en alleen bekommerd met jagen, vissen, dansen, spelen gelijk kleine kinderen. Het is in elk geval veel gemakkelijker om kinderen op te voeden dan de volwassenen op te wekken tot hoger leven*' (paA).

V. ZENDELING TE MPALA (1889-1891)

Overplaatsing naar Mpala

Mpala en Karenna waren twee versterkte militaire posten gelegen aan het Tanganikameer, in 1885 aan de missies van de Witte Paters afgestaan. Na het vertrek van de Belgische militairen bleef kapitein Joubert achter met 300 gewapende negers om de streek tegen de slavenhandelaars te verdedigen. Kapitein Joubert was een oud-Zouaaf en een grote vriend van pater Herrebaut. Joubert kwam in 1887 naar Kongo en huwde daar een jaar later met een zwart meisje. Ze kregen acht kinderen, waarvan er twee priester werden.

Belegerd door slavenhandelaars

In 1890 kreeg Mpala het bezoek van monseigneur Bridoux en op het einde van dat bezoek kreeg men de slechte tijding dat slavenhandelaars hun post zouden aanvallen om de kracht van Joubert te breken. Terwijl Joubert de verdediging organiseerde, baden de paters met de gelovigen in de kapel. En men had geluk. De Arabische slavenhandelaars leden schipbreuk op het meer en de missie was gered.
Te Mpala ontving Edward Herrebaut zeer droevig nieuws uit Adegem, waar zijn moeder overleden was op 22 februari 1890.

Die wel bemint, wel kastijdt

Edward Herrebaut schreef vanuit Mpala in april 1890 het volgende over zijn christenen: *In de H. Schrift luidt het woord Gods als volgt. Die wel bemint, wel kastijdt. En dat is hier ook gebeurd. Ik ben met drie zwarte dokters naar Midden-Afrika vertrokken. Ze leven heel christelijk en doen veel goed. Een van hen is getrouwd met een jonge prinses, nicht van de machtige vorst van Ukaende. De jonge vrouw is zeer verstandig maar af en toe wat wild. De dokter had veel moeite om er mee samen te leven. Opeens vertrok ze alleen, maar na drie weken bracht haar oom haar terug en zei dat mevrouw in het vervolg haar goesting mocht doen. Veertien dagen later was ze weer weg, maar de oom bracht haar onmiddellijk terug. Mgr. Bridoux wou daar korte metten mee maken. Op een keer nodigde hij haar uit en onder de ogen van haar oom werd ze met de geselroede bewerkt. En zie, dat was genoeg om van haar een goede echtgenote te maken. Niemand anders dan de bisschop mag zoiets doen, maar ze vonden het wel rechtvaardig. De vrouw werd nog wat opgesloten en later kwam ze bij de bisschop om alles bij te leggen. Ze zei hem: leg de roede nu maar weg, ge zult ze niet meer nodig hebben (paA).*

Er was veel werk te Mpala, want men wou een stenen kerk bouwen en een versterkte omheining in steen. En op het einde van zijn brief schreef de pater: '*nu tot later, vrienden, daar blijft geen tijd meer over. Bidden we voor elkaar en voor de arme zwarten*'.

VI. TERUG NAAR DE MISSIE VAN KIBANGA (1891-1893)

Volgens gegevens van zijn sociëteit resideerde Edward te Kibanga van 25 augustus 1891 tot 30 juni 1893. Er was wel een onderbreking van april tot december 1892 toen hij te St.-Lodewijk (Mrumbi) verbleef. Voor deze jaren zijn er geen notities beschikbaar.

VII. MEDEWERKER BIJ DE STICHTING VAN BOUDEWIJNSTAD (1893-1899)

In de kronieken werd hij wel eens bedacht met de titel van grondlegger van Boudewijnstad, maar na onderzoek bleek dat deze titel best herleid werd tot ijverige medewerker bij de totstandkoming van Boudewijnstad.

Verhuis naar Boudewijnstad

Kibanga was gesticht in juni 1883 en was gelegen op een schiereiland. Het was de tweede post van de Witte Paters. De plaats was slecht gekozen door de ongezonde ligging en door het gevaar voor aanvallen van de Arabische slavenhandelaars.
Pater Herrebaut, die reeds te Kibanga zendeling was geweest, werd met de verhuizing en met de opbouw van de nieuwe missiepost belast.
De heuvel die gekozen werd, kreeg de naam Boudewijnstad. Onder leiding van Edward bouwde men er eerst een huisje op zijn inlands en dan een missiehuis. Enkele weken nadien verrees er een weeshuis, later gevolgd door een kapel voor wel 800 man. De negers keken met grote bewondering naar deze blanke man, die zo goed kon metselen en timmeren. Volgens de overlevering had hij dat allemaal geleerd in Adegem, bij Edmond De Lobel zaliger. Toen alles klaar was, bracht Edward de honderden christenen van Kibanga over naar Boudewijnstad.

De eerste Witte Zusters in Kongo

In juni 1895 vertrokken de eerste Witte Zusters naar Kongo en pater Herrebaut toog weer aan het werk. Toen ze in Boudewijnstad aankwamen, vonden de zusters hun klooster gereed en zo kon de missiepost verder bloeien. In 1897 maakte men wereldkundig dat Boudewijnstad de eerste stad was bewoond door christelijke negers. Enkele honderden inboorlingen bereidden zich toen voor op het doopsel.

VIII. EVEN GAAN RUSTEN IN BELGIE (1899)

Edward geraakte vermoeid en uitgeput

Pater Herrebaut geraakte vermoeid en moest rusten. Er was op dat ogenblik een algemeen kapittel van de orde in Europa en iemand moest daarvoor afgevaardigd worden. Men koos voor pater Herrebaut, zodat hij wat kon uitrusten in België.

Vertrek uit de missie van Mpala

Op 1 september 1899 vertrok Edward vanuit Mpala. Met de ezel ging het tot Sint-Lodewijk (Mrumbi). De negers maakten ruzie over met welke boot de pater zou varen op het Tanganikameer en dan over wie in de boot mocht roeien. Over de boot werd beslist door loting en de roeiers werden aangeduid door pater Schmitz, een nogal kordate pater van wie ze wel wat schrik hadden. De bevolking zag met lede ogen de geliefde pater vertrekken. Hij was daar al 10 jaar en was algemeen gewaardeerd. Ze noemden hem in hun taal Bwana Perebo, wat pater Herrebaut betekende. Ze waren vooral bang dat hij niet meer zou terugkeren. Een vorige pater had ook beloofd terug te komen, maar had zijn woord niet gehouden. Vandaar de achterdocht. Pater Herrebaut was zeer geëmotioneerd bij zijn vertrek bij het zien van de aanhankelijkheid van zijn negers. Vele dorpelin-

gen vergezelden hem toen hij zich per ezel naar het Tanganikameer begaf. Toen ze daar aankwamen, waren de toejuichingen zo fel dat de ezel van de pater schrok en Edward op de grond wierp. En dan stapte hij in een boot met 20 roeiers en werd het meer overgestoken.

Bezoek aan zijn familie in Adegem

Hij kwam naar zijn familie en vrienden in Adegem. Hij viel op door zijn eenvoud, zijn nederigheid en zijn diepe godsvrucht. Fris en kloek reed hij weg en weer op de baan van Adegem naar Maldegem, en altijd met een opgeruimde lach op zijn gezicht, het krachtige beeld van een geloofszendeling, een die 't zou uithouden gelijk zijn vader. Zo beschreef men Edward in 't Getrouwe Maldeghem. Bij zijn afscheid in september 1900 zei zijn vader dat ze mekaar zeker niet meer zouden weerzien. Maar niemand dacht dat Edward het eerst zou gaan ('t Getrouwe Maldeghem d.d. 27 juli 1902).
Edward was wel gelukkig tussen de zijnen, maar nog gelukkiger keerde hij terug naar zijn beminde zwarten.

Terug in zijn missie

En hoe geestdriftig werd de lang terugverwachte overste onthaald.
E. P. Kindt schreef op 24 februari 1901: Onze welbeminde overste pater Herrebaut is hier toegekomen op Aswoensdag om 6 uur 's morgens, juist drie maanden en 6 dagen na zijn vertrek uit Napels. U de vreugde van onze zwarten beschrijven ware mij onmogelijk. Na zijne aankomst gaat de pater seffens naar de kerk om de H. Mis op te dragen. Bliksemsnel is de blijde mare bekend gemaakt, met honderden komen ze toegestroomd uit alle hoeken, de kerk is letterlijk belegerd. Hoe zal onze brave overste zo afkerig van alle luidruchtige betoging ontsnappen aan die geestdrift? De H. Mis is geëindigd, de verdienstelijke man komt uit de kerk, een donderend welkom weergalmt, Salamoe sana Bwana wetoe ... Tot tranen toe bewogen poogt de gevierde herder zijn schapen tot rust te brengen. Maar tevergeefs. Kost wat kost wil iedereen hem de hand drukken, uit zijnen mond 'yambo' (goeden dag) ontvangen. Geheel de dag was de pater zijn eigen niet meer (PaA).

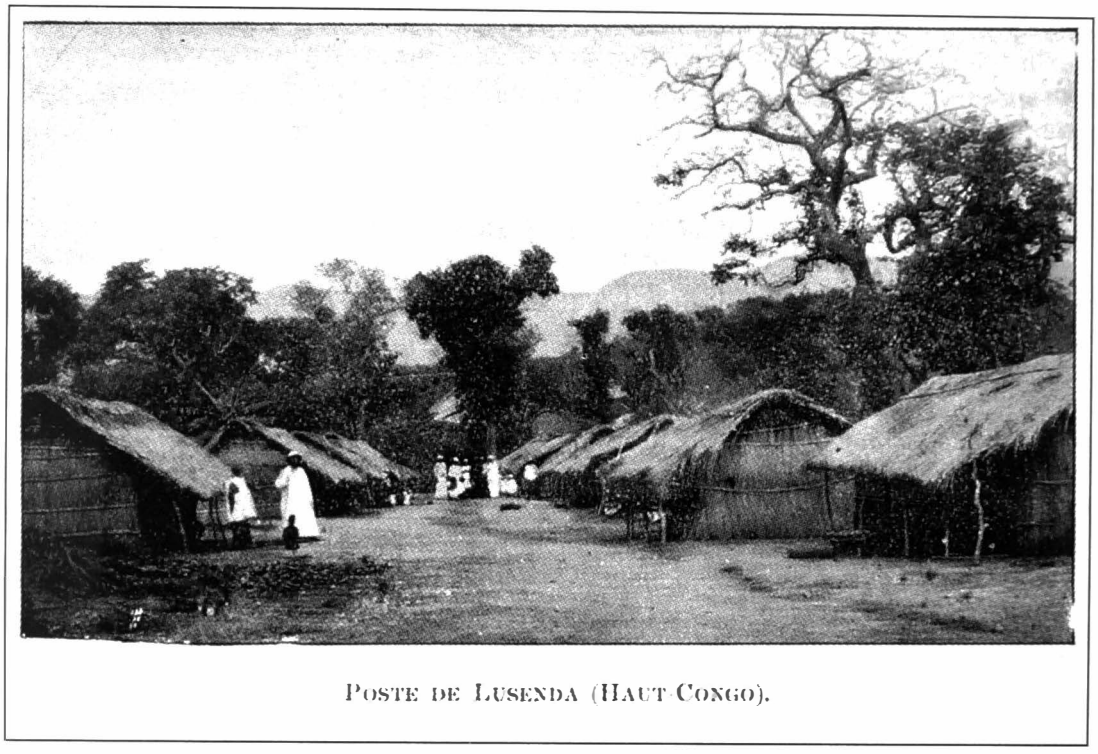
VIII. GRONDLEGGER VAN DE MISSIEPOST LUSENDA (1902)

Enkele maanden na zijn terugkomst werd hem opgedragen samen met de paters Kindt en Cafmeyer een nieuwe post op te richten in Lusenda, in het noordelijk gedeelte van het Tanganikameer. Weer moest hij beginnen bouwen, wat een zware last was.

Hulp gevraagd aan zijn broer Louis Herrebaut

Uit Lusenda zijn er weinig of geen brieven bekend, wel enkele briefkaarten. In een ervan meldde hij dat hij goed zijn dagbladen ontvangen had, waaronder 't Getrouwe Maldeghem.
In een andere briefkaart vroeg hij aan zijn broer Louis, apotheker te Brussel, om medicamenten voor de dodende ziekte (tyfus of dysenterie), waarmede hij al van de eerste dagen geconfronteerd werd. Ook vroeg hij een boek over het bereiden en het inleggen van vlees. In zijn streek hadden de negers nog nooit een stuk vlees in de pan gelegd, men at er vooral rijst. Maar altijd rijst stond hem tegen. Het gevraagde werd opgezonden door zijn broer, samen met keukengerief, maar Edward zou het nooit zien, omdat hij eerder zou sterven.

De noeste arbeid in de hete zon eiste weldra zijn tol. Hij geraakte uitgeput en moest gaan rusten in Boudewijnstad.

Poste de Lusenda (Haut Congo).

De missiepost Lusenda in Boven-Congo.

IX. OVERLIJDEN VAN EDWARD IN BOUDEWIJNSTAD (1902)

Edward overleed in Boudewijnstad

Edward Herrebaut stierf te Boudewijnstad op 19 juni 1902 in de morgen. Hij werd reeds dezelfde avond in de gotische kerk van Boudewijnstad begraven in de eerste grafkelder aan de epistelkant. 's Anderendaags hield men een lijkdienst voor de gelovigen waaraan massaal deelgenomen werd.

Mgr. Roelens schreef over zijn ziekte en zijn laatste dagen

Uit een brief d.d. 15 september 1902 van Mgr. Roelens weten we hoe de toestand van Edward evolueerde in de laatste maanden. Kort voordat Edward stierf, waren er ook al twee broeders overleden. Edward leed reeds sedert november 1901 aan een aanhoudende darmontsteking, die hij opgedaan had in de missie van Onze-Lieve-Vrouw van Oudenbosch, een missie door hem in Masanzee begonnen. Na een tijd was zijn gestel al ernstig ondermijnd. Hij raadpleegde een dokter van Transvaal die daar toevallig op doorreis was en die adviseerde hem zo vlug mogelijk naar Europa te gaan. Maar Edward wou niet terug, hij wilde blijven. Zijn goede vriend Mgr. Roelens hoorde maar van zijn ziekte in februari en gebood hem zo vlug mogelijk naar Boudewijnstad te komen om te rusten. Op 23 april scheepte hij in en hij arriveerde er op 5 mei 1902. Ook Mgr. Roelens zag slechts heil in een verblijf in Europa, maar Edward was ondertussen zo fel verzwakt dat hij de reis niet meer aankon. Dus probeerde men hem te laten verkloeken, maar dat lukte niet meer. Het einde naderde en hij wist het. Hij ontving nog het sacrament van de stervenden en op 19 juni stierf hij zacht.

Het overlijden geraakte bekend in Adegem
Volgens 't Getrouwe Maldeghem van 27 juli 1902 verliep dat als volgt: Mgr. Roelens zond een telegram vanuit Abercorn, de enige plaats onderaan het Tanganikameer vanwaar een telegram kon gezonden worden. Vandaar duurde het nog zes uren voordat het bericht in het missiehuis te Antwerpen aankwam. Zij zonden een spoedbrief aan de pastoor van Adegem, die het slechte nieuws overbracht aan de gezusters Herrebaut. Hij liet de zussen ontbieden in het klooster op zaterdag 19 juli en zij brachten dan omzichtig het nieuws over aan hun oude vader.

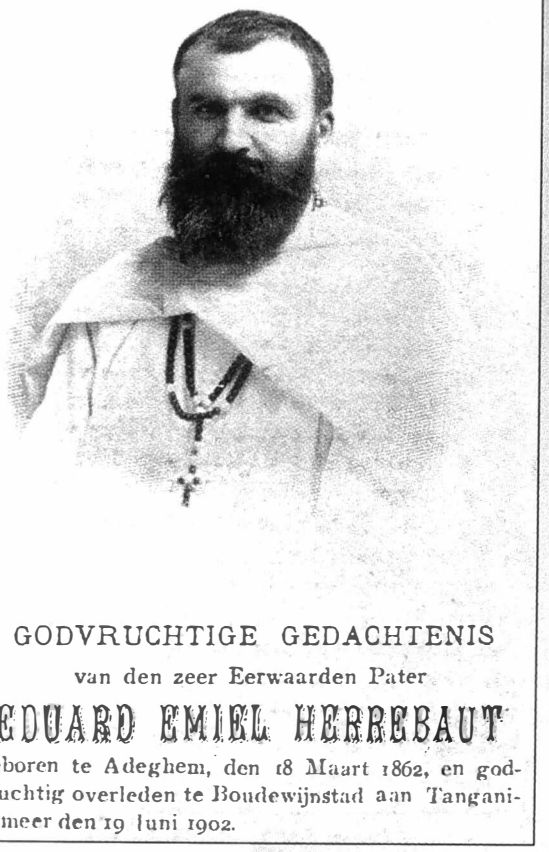
Een lijkdienst te Adegem
Op 29 juli celebreerde pastoor Verhaegen van Adegem een plechtige lijkdienst. Een mooie lijkrede werd gehouden waarin de figuur van pater Herrebaut volledig belicht werd.

Op zijn doodsbeeldeke stond: "*Hij wist de harten der arme zwarten te winnen, die hem met een kinderlijken liefde beminden. Het goed dat hij gedaan heeft is onberekenbaar. Hij heeft het evangelie aan de armen verkondigd, hij heeft de bedroefde harten vertroost, de kranken geheeld, de ketens der slaven verbroken, ontelbare zielen gered en is als slachtoffer zijner liefde gestorven*".
In 't Getrouwe Maldeghem d.d. 3 augustus 1902 lazen we meer over die plechtigheid. Bij die gelegenheid had men het koor behangen met rouwdoeken. Er was veel volk, veel uitgelezen volk, waaronder verscheidene pastoors, priesters en oud-gezellen van de overledene, alsook eerwaarde heer Roelens, onderpastoor te Leffinge, broer van Mgr. Roelens.

Na het evangelie beklom pater Engels van de Witte Paters van Antwerpen de preekstoel en hield een schone lijkrede, waarin hij hulde bracht aan de verheven deugden van de overledene en het aandeel van hem in de beschaving van het zwarte land. In 't Getrouwe van 7 september 1902 verscheen het grootste deel van de lijkrede. Er werd daarin o.a. beklemtoond dat hij de rechterhand was van Mgr. Roelens en dat hij het bestuur waarnam als de monseigneur op reis was. De bisschop kon altijd op hem rekenen. Edward leerde zijn zwarten omgaan met de truweel, zaag en hamer. Edward beschreef hij als wat koud en bedeesd van aard, maar met veel praktisch verstand.

X. GEDENKPLAAT AAN DE KERK IN 1949

De aanzet voor het plaatsen van een gedenkplaat aan de voorgevel van de kerk werd gegeven door de gouverneur van Oost-Vlaanderen. Op 13 oktober 1948 schreef hij aan het gemeentebestuur aan Adegem een brief met de vraag op welke wijze zij de gedachtenis van Edwerd Herrebaut hadden vereerd of zouden vereren. De gouverneur verwees naar de "Bond van het Congolees Aandenken" die reeds sedert 1930 een verzoek had gericht aan de burgemeesters, in wier gemeente er een persoon was die in de periode van 1876 tot 1908 in Kongo gestorven was in dienst van de beschaving van het verre Afrika. Het onderhouden van hun graf in Kongo en het ingeschreven zijn op de gedenksteen in de geschiedkundige zaal van het museum te Tervuren, werd als onvoldoende beschouwd. Dat verbond suggereerde dat een eenvoudige herdenkingsplaat in de geboorteplaats van de gestorvene een minimum was. Bijna elk gemeentebestuur had daaraan gevolg gegeven. Het verbond zou nu een "eretabel" publiceren met de vermelding van de gemeenten die hun koloniale overledene dusdanig vereerd hadden.
Het gemeentebestuur kon dus nu niet weigeren en besliste in de gemeenteraad van 27 januari 1949 een gedenkplaat op te richten.

GODVRUCHTIGE GEDACHTENIS

van den zeer Eerwaarden Pater

EDUARD EMIEL HERREBAUT

geboren te Adeghem, den 18 Maart 1862, en godvruchtig overleden te Boudewijnstad aan Tanganikameer den 19 Juni 1902.

Wellicht was dit ook het signaal voor pastoor Herman Van Damme van Adegem om gegevens te verzamelen over deze missiepionier en hij vroeg begin 1949 bijkomende inlichtingen bij de missiepost in Boudewijnstad. Samen met andere informatie kon hij aldus een kroniek over pater Edward Herrebaut publiceren in het parochieblad.

In 1949, bijna 50 jaar na het overlijden van Edward, werd een gedenkplaat effectief aangebracht aan de voorgevel van de kerk, zodat deze figuur bekend kon blijven bij de parochianen als een van de eerste missiepioniers in Kongo.
Vergeten we vooral niet dat Edward Herrebaut niet alleen zijn zwarten tot het christendom bekeerde, maar dat hij hen ook onderwees en beschaving bracht.

Het gebeurde 100 jaar geleden in 1902

Jozef Dobbelaere en Walter Notteboom

EUROPA

De onderzoekers Pierre en Marie Curie ontdekten het element radium. Eind juni werd de Triple Alliantie met ingang van mei 1903 voor 12 jaar verlengd. De Triple Alliantie was een bijstandsverdrag tussen Duitsland, Oostenrijk en Italië. Eind september overleed de schrijver Emile Zola. De Duitse kanonnenfabrikant Friedrich Krupp pleegde zelfmoord wegens onthullingen over zijn homoseksuele escapades en zijn vrouw (gemeenzaam Dikke Bertha genoemd) zette het bedrijf verder. De Nederlandse wetenschappers Hendrik Lorentz en Pieter Zeeman kregen de Nobelprijs voor natuurkunde.

BELGIE

Op 11 februari betoogden duizenden socialistische arbeiders in Brussel voor algemeen enkelvoudig stemrecht.

De 21ste maart werd een nieuwe militiewet goedgekeurd door de katholieke regering De Smet de Naeyer. Naast dienstplichtigen kon men nu meer vrijwilligers aanwerven. Het systeem van loting en eventueel plaatsvervanging bleef behouden. Bijgevolg bleef het ongenoegen bestaan dat geldbezit kon beslissen of men al dan niet soldaat moest worden. Het oorlogscontingent werd wel verhoogd van 130.000 tot 187.000 man. In principe bedroeg de diensttijd 8 jaar, waarvan 5 jaar als reserve. In de praktijk varieerde de effectieve diensttijd van 20 tot 36 maanden, afhankelijk van het soort wapen.

Op 14 april legden in ons land meer dan 300.000 arbeiders het werk neer als protest tegen de niet-invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht. Bij een betoging in Leuven werden 6 personen gedood, maar het voorgestelde stemrecht kwam er nog niet. Bij gedeeltelijke verkiezingen (in vijf provincies) wonnen de Katholieken en versterkten hun meerderheid.

Op 19 september overleed in Spa koningin Maria Hendrika, echtgenote van koning Leopold II, op 66-jarige leeftijd.

ADEGEM, MALDEGEM EN MIDDELBURG

JANUARI

Uit 't Getrouwe ...

* Enkele pensjagers uit het Vossenhol, namelijk de gebroeders Ivo en Honoré De Clerck, en Louis Verstringe, waren streng gestraft met geldboetes en gevangenisstraffen.

* Het weekblad bracht nog eens het verhaal van de 'trapwagen' van Maldegem, in 1843 gebouwd door timmerman Carolus De Lille en koperslager P. Van Moffaert. Het verhaal was reeds vroeger verschenen in de Gazette van Brugge in 1892. Het rijtuig werd bewogen door te trappen op 'de krooken of wrangen van den as'. Later bouwden ze een trapwagen met drie wielen voor 5 of 6 man. Op 26 december 1843 maakten ze hun eerste rit door het dorp van Maldegem. Later reden ze nog naar Sijsele, Aardenburg, Eeklo,

Brugge en Gent. In 1844 maakte De Lille nog een kleinere driewieler, waarmede hij dikwijls uitreed. In Maldegem beschouwde men de trapwagen als de voorloper van de fiets.
* De gemeenteraad van Oudergem had toestemming verleend om een standbeeld op te richten voor mevr. Courtmans. Oudergem was haar geboortedorp.
* In Maldegem overleed oud-schepen Pieter Jacob Perquy, afkomstig van Oostkamp, maar hier wonende sinds de jaren vijftig. Hij woonde op het neerhof van het kasteel van Maldegem en was beheerder van de bossen van het adellijk goed. Op zijn begrafenis was er veel volk en burgemeester Hippoliet Cuelenaere hield een lijkrede bij het open graf.

Uit de gemeenteraad ...

* Maldegem 14 januari. De afschaffing van buurtweg nr. 57 (Donkstraat) werd door de gouverneur geweigerd, omdat er een aantal inwoners niet akkoord gingen en ook omdat de weg gemeenschappelijk was met de gemeente Sijsele, wiens inwoners niet geraadpleegd waren.
Men besprak ook het ontwerp van de te bouwen kerk in Maldegem. Er werd opdracht gegeven een bijzonder lastenboek voor de werken op te maken en "plans op te stellen op kloek teekenpapier of op engelsch linnen". Het beste ware dat er een verzamelplan werd opgesteld van "het inwendige des dorps", zodat men met inzicht kon bepalen waar de nieuwe gebouwen moesten komen. Men vroeg zich ook af wat er met de oude kerk moest gebeuren.

FEBRUARI

Uit 't Getrouwe ...

* De eerste nikkelen geldstukken van 5 en 10 centimes met een gaatje in, waren uitgekomen. Men kon ze bezichtigen in het bureau van het Getrouwe.
* De bekende herberg Belle Vue, op de hoek van de Noord- en Voorstraat, was te huur. De herberg kon ook gebruikt worden als winkel of slagerij en was te bevragen bij brouwer M. Cauwe-De Buck in Brugge.
* Op dinsdag 4 februari om halfdrie werd het nieuwe orgel in de Sint-Adrianuskerk van Adegem ingewijd door de deken van Eeklo. Het orgel werd gebouwd en geplaatst door René Abeels, orgelmaker te Geraardsbergen. Uit de uitnodiging van pastoor Verhaeghen bleek dat de inleiding zou verzorgd worden door koster Tuypens en de rest door A. Dhulst, leraar aan het conservatorium van Gent. Men verwachtte veel kunstliefhebbers.
* Het spoorwegbestuur besliste dat voortaan de werklieden zouden gescheiden worden van andere reizigers van de derde klas. Men zou dat doen door extra treinen in te leggen of door bijzondere wagons voor werklieden extra toe te voegen.
* De militieloting was op dinsdag 18 februari rustig verlopen, met uitzondering van Kleit, waar wel wat woeling was. Er waren 174 jongelingen ingeschreven en er waren 23 uitgestelden van de vorige jaren. Bijgevolg was 24 het laagste getal en 197 het hoogste. Te Maldegem alleen waren er reeds 7 vrijwilligers van 't contingent. De lijst van de lotelingen, met hun nummer, werd in 't Getrouwe gepubliceerd.
* Schikkingen voor de vasten werden bekendgemaakt. Het was toegelaten boter en zuivel te gebruiken op alle dagen van de **vasten**, alsook eieren te eten met uitzondering van Aswoensdag en Goede Vrijdag. Eieren mochten wel altijd gebruikt worden voor de bereiding van spijzen. Het gebruik van vlees was veroorloofd op zondag, maandag, dinsdag en zaterdag van elke week, uitgezonderd de zaterdag van Quatertemper (22 februari) en de zaterdag van de Goede Week. Zij die verplicht waren te vasten, mochten buiten de zondagen maar eenmaal daags vlees eten en dat bij de voornaamste maaltijd. Hetzelfde gold voor vleessoep, vleesnat en eieren. Het was verboden, zelfs aan degenen die mochten vlees eten, zowel vlees als vis te eten bij dezelfde maaltijd. En dat niet alleen alle dagen van de veertigdaagse vasten, de zondagen inbegrepen, maar ook alle andere vastendagen van het jaar.

* Te Moerkerke verongelukte landbouwer Bernardus De Saer, toen hij met paard en kar van Brugge kwam. Zijn twee paarden sloegen op hol en wierpen de begeleider af. Men vond hem dood langs de vaart. Bernard De Saer was gehuwd met Nathalie Van Maldegem, in Maldegem geboren in 1847 en hier getrouwd in 1875.

Uit de gemeenteraad ...

* Adegem 11 februari. Een omzendbrief van de gouverneur nodigde de gemeenteraad uit om de jaarwedden van de veldwachters aan te passen dusdanig dat ze een vijfjaarlijkse verhoging kregen na 5 jaar goede en trouwe dienst. De raad meende daar niet te moeten op ingaan gelet op het feit dat de veldwachters Charles Louis De Vos en August Savat ruim bezoldigd waren, dat ze elk een hofstedeke gebruikten dat een zekere winst opleverde en dat zij geen lastige dienst te verrichten hadden. Hun wedde werd behouden op 800 frank en verhogingen werden niet toegestaan. De raad verwierp in een motie het ontwerp van zuiver algemeen stemrecht voor de algemene verkiezingen van provincie en gemeente. Voor de vaccinatie van 28 behoeftige kinderen ontving Dr. Guido Herrebaut 56 frank en Dr. Raymond Potvliege 44 frank voor 22 kinderen.
* Maldegem 28 februari. De raad willigde het verzoek in van oud-gemeentehulponderwijzer Henri Laroy, nu onderwijzer te Evergem, tot het bekomen van een pensioen. Alix De Clercq, tijdelijke onderwijzeres aan de aangenomen meisjesschool te Kleit, ging met ziekteverlof. De vervangster kreeg een vergoeding rato van 1.000 frank per jaar, waarvan 2/5 ten laste van de staat, 2/5 van de gemeente en 1/5 van de zieke titularis zelf. Handelaar Victor Cuelenaere kocht gronden die vrij kwamen door de wijziging en verbreding van de Thyskensstraat tegen 6.000 fr. per hectare.

MAART

Uit 't Getrouwe ...

* Te Adegem op het Dorp werd er op dinsdag 18 maart een stierenkeuring gehouden. Tevens waren er prijskampen voor stieren, koeien en vaarzen.
* Pieter Debbaut wou een paardenslachterij beginnen op de Akkers te Maldegem. Dat meldde het college van burgemeester en schepenen en eventuele aanmerkingen konden gemaakt worden tot 15 maart e.k.
* In Adegem werd het nieuw huisje van Karel Borgonjon afgebroken, omdat het op zijn grond niet stond. Een vergelijk met eigenaar De Baets uit Eeklo was niet mogelijk geweest. Bij het afbreken waren drie gendarmes uit Maldegem en de twee veldwachters van Adegem aanwezig. Karel Borgonjon werd met zijn vrouw en vier kleine kinderen opgenomen bij 'Pezeke of Rommeldebijze, die toen hij wilde trouwen, aan de bel niet kon van de pastorie'.
* Op Strobrugge hielden ze op maandag 31 maart (Tweede Pasen) hun jaarlijks 'velobalspel'. De organisatie was in handen van de Verenigde Herbergiers van Strobrugge. De prijzen bedroegen 15, 10 en 5 frank. Een premie van 5 frank werd uitgeloofd aan een vreemde, die van het verst kwam en minstens 10 man meebracht uit zijn gemeente. De inleg voor de wedstrijd bedroeg 0,5 frank.
* Het Getrouwe werd nu al op 5.000 exemplaren gedrukt.
* Door een storm werd de molen van Th. Herpelinck beschadigd. Een gedeelte van de latten werd afgerukt.

Uit de gemeenteraad ...

* Maldegem 19 maart. Het ontwerp van de nieuw te bouwen kerk kwam nog eens ter sprake, vragen werden gesteld, maar een beslissing werd opnieuw uitgesteld. De voorzitter stelde voor een stukje grond op het kerkhof af te staan voor het oprichten van een gedenkteken voor pastoor Teurrekens en de raad ging daarmee akkoord.

* Adegem 28 maart. De gouverneur stuurde een nieuwe brief in verband met de vijfjaarlijkse verhoging van de wedde van de veldwachters. De gemeenteraad stemde nu wel in met een verhoging: August Savat (in dienst sedert mei 1877) kreeg een opslag van 160 frank en het verzoek af te treden op 65-jarige leeftijd, dus op 11 november 1906. Veldwachter Charles Louis De Vos kreeg een verhoging van 40 frank op zijn basiswedde van 800 frank. Hij was in dienst sedert 13 februari 1893.

APRIL

Uit 't Getrouwe ...

* In een brief prees de pastoor van Maldegem nog eens de Markt aan als beste plaats voor de nieuwe kerk. De Markt was tevens de goedkoopste plaats. Op het oude kerkhof zou hij een markt maken en daar het stadhuis neerzetten.
* Iemand signaleerde een uittreksel van Journal des Flandres, een Gents dagblad, waarin men melding maakte van een lijkdienst indertijd gehouden te Gent voor Eduard Parasie, die op 11 augustus 1931 te Strobrugge gesneuveld was. Een zekere kapitein De Muynck uit Maldegem zou daar ook gevallen zijn. Men deed een oproep om een gedenkteken op te richten, maar het is er nooit gekomen. Volgens dat artikel vocht niet alleen de burgerwacht van Gent op Stobrugge, maar ook die van Kortrijk.
* In Eeklo werd er betoogd voor algemeen stemrecht, een eis van de socialisten. Een betoger gaf een slag op een venster van de gendarmerie en werd onmiddellijk aangehouden.
* In een meeting van volksvertegenwoordiger Arthur Verhaegen te Maldegem beloofde deze dat er geld zou uitgetrokken worden om de scheepvaart tot Strobrugge te verbeteren en later ook voor de Ede om die tot in het centrum van Maldegem bevaarbaar te maken. Bravo, schreef het Getrouwe.

Uit de gemeenteraad ...

* Maldegem 11 april. Het ontwerp van de nieuw te bouwen kerk kwam nog eens ter sprake. Er waren verschillende ontwerpen. Het voorstel "een nieuwe kerk te bouwen op de plaats van de oude kerk" werd met 6 stemmen goedgekeurd tegen 2 tegenstemmen. Het voorstel "het koor zal naar het oosten gericht worden" werd met 5 tegen 3 stemmen aanvaard. De oude kerk diende dus afgebroken.

MEI

Uit 't Getrouwe ...

* Soldaten die voor de troebelen binnengeroepen waren, konden reeds na 24 uren naar huis. Soldaat Desiré Willemarck van Maldegem had 24 uren zonder eten op wacht gestaan aan een gasfabriek in Brussel.
* De bevolking werd eraan herinnerd dat het reglement, dat een paard uit België dat de grens overstak, een speciaal getuigschrift nodig had, voortaan streng zou worden toegepast.
* Het militiekanton van Maldegem moest 35 manschappen leveren voor de lichting 1902.
* Voor een fiets moest 10 frank taks betaald worden, wat niet weinig was. Men stelde vast dat de gegoede stand steeds minder met de fiets reed, en dat vooral ambachtslieden van de tweewieler gebruik maakten.
* Op de laatste zondag van mei waren er verkiezingen, die gewonnen werden door de katholieken. Priester Daens werd verkozen te Brussel.

Uit de gemeenteraad ...

* Adegem 6 mei. Hoofdonderwijzer Edmond Van Cauwenberghe had met zijn brief d.d. 26 april zijn ontslag aangeboden. Hij zou vervangen worden door Gustaaf Boute. Hulponderwijzers waren Florimond Van Cleemput en Edmond De Baets. Florimond Van

Cleemput was ongediplomeerd in 1899 bij zijn aanstelling, maar had in juli van vorig jaar zijn diploma gehaald.Voor de nieuwe plaats van tweede hulponderwijzer koos men voor Julius Lievens, ongediplomeerde onderwijzer. Dat kon omdat de wet op het onderwijs toeliet dat de helft van de onderwijzers ongediplomeerd was.

* Maldegem 13 mei. De raad stemde een toelage van 25 frank voor de oprichting van een dispensarium voor teringbestrijding te Gent. Oud-secretaris Van Hoorebeke had een verzoekschrift ingediend met de vraag voort te maken met de bouw van een gemeentehuis en dat pas later de kerk zou gebouwd worden. Hij werd gesteund door verscheidene inwoners van Maldegem. Maar, repliceerde de raad, we hebben vorig jaar gestemd dat we tezelfdertijd een gemeentehuis en een kerk gingen bouwen, dus kunnen we op het verzoek niet ingaan.

De inwoners van het Vossenhol en Burkel deden een verzoek om een kerk te bouwen op het Vossenhol, maar na een korte bespreking werd een beslissing uitgesteld.

* Middelburg 20 mei. De rekeningen van 1901 voor het Armbestuur, de bewaarschool, het lager onderwijs en de gemeente werden nagezien en goedgekeurd.

JUNI

Uit 't Getrouwe ...

* Oude werklieden trokken een pensioen van 65 frank. In Maldegem genoten 443 oude lieden daarvan, in Adegem 212 en in Middelburg 63.

* Begin juni overleed oud-schepen Charles Van Moffaert. Hij was nog een oud-strijder van 1830, de strijd om de onafhankelijkheid. Met hem verdween een van de meest achtenswaardige burgers van Maldegem.

* Het aantal fietsen nam toe. In Oost-Vlaanderen zou binnenkort de 19.000ste taksplaat worden afgeleverd.

* De fanfaremaatschappij van Middelburg zou op 20 juli deelnemen aan een festival in Antwerpen. Degenen die meewilden, moesten hun naam opgeven aan de ontvanger Camiel De Fonseca.

* Op kermiszondag 29 juni was er te Middelburg amok tussen Vlamingen en Nederlanders. Jonge mannen uit Eede en Sluis wierpen stenen naar Maldegemse knapen. In de herberg 'Den Tol' werd een zekere Rotsaert uit Maldegem aan het hoofd gewond.

* In Kleit werd op 30 juni gewed door snijder Theophiel Bottelier en smid Achiel Bekaert voor vijf pinten voor een wedstrijd met de fiets, om het eerst. Bottelier was zo geweldig dat hij bij het bestijgen van zijn rijwiel viel en met zijn hoofd op de stenen terechtkwam, met een barst in zijn schedel tot gevolg.

Uit de gemeenteraad ...

* Adegem 10 juni. Het ontslag van hoofdonderwijzer Edmond Van Cauwenberghe kwam opnieuw ter sprake. Men stipte aan dat zijn gezondheid zeer verzwakt was en dat zijn vervanging noodzakelijk was.

* Maldegem 17 juni. De bouw van het gemeentehuis kwam weer ter sprake. Er lag een "vergroot plan van het Dorp" ter inzage, met de bedoeling de voordeligste en schoonste plaats voor het gemeentehuis te vinden. De raad koos voor de grond gelegen op de Markt palende aan het erf De Bruyckere en de Marktstraat, daar "waar het oud-brandblusch-wapenhuis staat", met eventueel een verlenging langs de Marktplaats mits onteigening. Men zou de bouwkundige Geirnaert ter plaatse uitnodigen voor het opmaken van enige schetsen van plans en tekeningen van de op te richten gebouwen.

Student Marnix Dhaveloose vroeg een studietoelage om zijn studie van beeldhouwer te kunnen verderzetten bij beeldhouwer Marin te Vorst. Maar men nam geen beslissing, omdat men niet wist hoeveel dat zou kosten.

* Maldegem 24 juni. Een belasting op honden werd gestemd. Voor honden die als trekhond werden gebruikt (uitoefening bedrijf of handel) en schaapherdershonden (twee honden per kudde) was geen belasting verschuldigd.
* Adegem 25 juni. Een reglement op het bouwen van herbergen werd goedgekeurd. Als eis stelde men onder andere dat zekere minimumafstanden of -oppervlakten werden gerespecteerd. De bedoeling was ervoor te zorgen dat het aantal herbergen werd teruggedrongen, want nu hield men op te veel plaatsen herberg, ook in ruimten die daar niet voor geschikt waren. Minder herbergen zou het alcoholisme wat terugdringen.

JULI

Uit 't Getrouwe ...
* Op dinsdag 1 juli werd er te Adegem met een plechtige mis een nieuwe kantschool geopend in de onderwijzerswoning door de gezusters De Lille uit Maldegem. Er werd gehuurd voor drie jaar met ingang van 1 mei 1902.
* In de Statiestraat te Maldegem greep er op zondag 13 juli een Groeningefeest plaats, 600 jaar na de Guldensporenslag met onder andere om halfvijf de ophijsing van de Vlaamse Leeuw onder het zingen van Vlaamse liederen. Verder waren er prijskampen, een souper voor de leden en 's avonds een Venetiaans vuurwerk. Dat alles in de herberg 'Jan Breydel' bij Pieter De Coninck.
* Te Adegem hadden er op zondag 13 juli luisterrijke feesten plaats ter gelegenheid van de 600ste verjaardag van de Guldensporenslag. De avond ervoor luidden kanonschoten de feesten in. De zondag om negen uur gaf de muziekmaatschappij De Verenigde Vrienden een concert, om elf uur een wandelconcert en om halfdrie een luisterrijk muziekfeest. 's Avonds was er verlichting en fakkeltocht met muziek. De maandag was er een grote wedstrijd met de krulbol en de dinsdag wielrijdersfeesten ('allemansspel'), een kansspel waar elke wielrijder kon aan deelnemen.
* Ook in Kleit waren er herdenkingsfeesten met onder andere op zondag een ringsteking met rijwielen en op maandag allerhande volksspelen.
* De nieuwe parochie Balgerhoeke kreeg als eerste pastoor E. H. Edward Bonte, een vroegere onderpastoor van Adegem. In afwachting van de bouw van een kerk, zou de mis opgedragen worden in een grote kamer van een voorname woning.
* Prins Albert bezocht samen met zijn gemalin Zeeland. Hij reed door Sluis, Nieuwvliet en Groede. Hij stak ook de plas over en overnachtte in Domburg in het Badhotel. Te Zuidzande werd hij echter tegengehouden door een veldwachter en bekeurd omdat zijn automobiel geen nummerplaat droeg zoals voorgeschreven.
* De naijver tussen de Maldegemse muziekmaatschappijen werd aangeklaagd, vooral omdat ze niets gedaan hadden bij de herdenking van de Guldensporenslag. Het ging hier over Nut en Vermaak en St.-Cecilia.
* Het overlijden van pater Eduard Herrebaut in Kongo werd bekendgemaakt. Hij stierf in Boudewijnstad op 19 juni 1902. Een plechtige lijkdienst werd te Adegem gehouden op dinsdag 29 juli.

Uit de gemeenteraad ...
* Adegem 2 juli. De Adegemse gemeenteraad stemde een toelage van 100 frank voor het organiseren van de kermis, bestaande uit een muziekfeest, een bolling en een 'wielrijdersprijskamp'.
* Maldegem 8 juli. De raad stelde dat de trekhond van weduwe Van Hyfte op 't Westeindeken niet vrij was van belasting. Een hond gebruikt om te karnen, was wel vrij. De lijst van de honden waarvoor belasting moest betaald worden, lag ter inzage op het secretariaat van 30 juni tot 14 juli. Het ging over ongeveer 360 honden, die samen ongeveer 900 frank zouden opbrengen.

* Middelburg 14 juli. De raad stemde een politieverordening aangaande de minimumafmetingen voor nieuwe drankslijterijen in deze gemeente. In artikel 1 stelde men dat het verboden was nieuwe herbergen of drankhuizen te openen in een gebouw waar de schenkplaats met de toonbank, geen 25 vierkante meter groot was. Daarenboven moest er nog een tweede plaats zijn bestemd voor het huiselijk gebruik van het gezin, dat ten minste 12 vierkante meter groot was. Het huis moest bovendien een open plaats hebben, een koer, van ten minste een vijfde van de bebouwde oppervlakte. Het was duidelijk dat men wou vermijden dat vele inwoners een herberg zouden beginnen in een te kleine ruimte, een plaag van die tijd.
Het voorstel van de kerkfabriek om een nieuw hoogaltaar, een nieuw zijaltaar en twee nieuwe gestoelten aan te schaffen, werd goedgekeurd. De aangenomen jongensschool had voor het schooljaar 1901-1902 te weinig leerlingen, zodat de subsidie van hogerhand wel 100 frank lager zou liggen. Vele jongens gingen naar de gemengde aangenomen school. De directie van die school ging akkoord om de jongens voortaan naar de aangenomen jongensschool te zenden vanaf het schooljaar 1902-1903.
* Adegem 23 juli. Het nieuwe 'schoolcomiteit' sloot een overeenkomst met de gemeentelijke overheid over het lager onderwijs. De jongensschool werd weer voor onbepaalde tijd aangenomen. Het 'schoolcomiteit' bestond uit pastoor Frans Verhaeghen, hoofdonderwijzer Edmond Van Cauwenberge en onderpostontvanger Jules De Smidt.
* Maldegem 29 juli. Gemeenteontvanger Victor De Lille vroeg een grondafstand van 5 m² op het kerkfhof en wel bepaald "op den eersten groten hoek links komende van de poort". De raad stelde de zaak uit, men moest eerst eens gaan zien.
De raad besliste eveneens geen toelage toe te kennen aan Marnix Dhaveloose voor zijn verdere studies voor beeldhouwer.

AUGUSTUS

Uit 't Getrouwe ...
* Aannemer Heene uit Eeklo was begonnen met de bouw van de nieuwe kerk te Balgerhoeke.
* Te Brugge werd er een Duimpjesraad gehouden. Hilda Ram werd vervangen door Omer Karel De Laey, dichter en advocaat te Antwerpen. De raad bestond verder uit voorzitter E. H. Cuppens, juffrouw Belpaire, letterkundige te Antwerpen, de heer Vliebergh, advocaat en hoogleraar te Leuven en Victor De Lille, uitgever.
* Op 7 augustus overleed Macharius Van de Genachte, geboren in 1809. Hij was nog oud-strijder van 1830, de laatste van Maldegem, maar hij had nooit moeite gedaan voor een officiële erkenning. Hij was fourier bij de Maldegemse burgerwacht. Er waren in België nog maar 18 oud-strijders van 't jaar 1830.
* Op zondag 17 augustus streek het groot Nederlands Circus Roberti neer te Maldegem. Er werd een galavoorstelling gegeven met elektrische verlichting. Door het grote succes waren er ook voorstellingen op maandag en dinsdag. Op dinsdag deed er zelfs een paard van Modest Van Kerschaver uit Maldegem mee.

Uit de gemeenteraad ...
* Middelburg 24 augustus. De raad besliste de belastingen niet te verminderen gelet op het feit dat vanaf 1904 kosten dienden betaald voor de aanleg van de buurtspoorweg Brugge-Aardenburg.

SEPTEMBER

Uit 't Getrouwe ...
* Een wervelstorm raasde over Kleit en veroorzaakte veel schade.
* In Maldegem werd kermis gevierd van zaterdag 20 september tot donderdag 25 sep-

tember met een welgevuld programma. Zo was er o.a. op zondag een muziek- en turnfeest en op maandag een schieting met de balpijp, balboog en karabijn Flobert door 'Melda's Getrouwe Broeders' op het Molentje.

* Op zondag 21 september werden handwerken van leerlingen van het Pensionaat van de Zusters Maricolen tentoongesteld, alsook op maandag en dinsdag.

* Oud-gemeenteonderwijzer Jacobus Francies Stoens stierf te Adegem op 24 september. Hij was getrouwd met Pelagie Cuelenaere en had een zoon, die echter al voor hem overleed.

Uit de gemeenteraad ...

* Adegem 5 september. De kosten voor het verbeteren met steenslag van de aarden wegen Vrouwestraatje en Hoge Cleite bedroegen 200 frank.

* Middelburg 10 september. Onderwijzer August Schietse vroeg zijn pensioen aan.

* Maldegem 16 september. De raad besprak een rekwest van de Maldegemse Boerenbond over het plaatsen van een openbare handelsbaskuul voor het wegen van varkens en ander vee. Een gunstig advies werd in het vooruitzicht gesteld, maar eerst dienden er nog inlichtingen te worden ingewonnen over de prijs. Er was een omzendbrief van de gouverneur verschenen over de minimumafmetingen die aan lokalen van nieuwe drankslijterijen moesten gesteld worden, "teneinde de vooruitgang van het alcoholisme te verhinderen". Een gemeentelijke verordening diende te worden opgesteld, maar de raad vond dat niet nodig. Als reden gaf men op: "het uitgestrekte grondgebied van de gemeente, de openluchtigheid der streek, het gemis van cités (die voor de openbare gezondheid zoo schadelijke woningen), de groote koeren en bolbanen die de herbergen bezaten, en andere".

De raad besprak de oprichting van een gewapend korps dat kon instaan voor de openbare veiligheid en voor het blussen van branden. Men was niet geneigd op de vraag van de gouverneur in te gaan en gaf daarvoor de volgende redenen op: Het centrum van de gemeente had maar een bevolking van ca. 3.600 inwoners en de rest woonde in afgelegen wijken, verspreid, en soms meer dan een uur van het Dorp verwijderd. De bevolking van het Dorp bevatte weinig nijverheidswerklieden, maar vooral kooplieden en andere handeldrijvende personen. Op de buiten waren het vooral landbouwers, met hier en daar een koopman, een winkelier of een aardewerker die in den vreemde ging werken. De ganse bevolking was van heel rustige en vreedzame aard en er waren hier geen militante oproermakers. De socialistische propaganda vond hier geen gehoor en er grepen geen werkstakingen of andere opstanden plaats. Er waren vroeger wel twee openbare meetings verboden, maar dit feit moest men niet aanzien als een teken van woeling. De meetings hadden binnenshuis plaatsgevonden, maar hadden geen aanleiding gegeven tot betoging. Ze hadden trouwens weinig bijval. In de gemeente waren er slechts twee "voorname nijverheidsgestichten" met elk een tachtigtal werklieden, waarvan de meeste jonge meisjes waren en jonge knapen. Een derde "gesticht" gaf uitsluitend werk aan een vijftigtal meisjes. Gelet op de rustige toestand in de gemeente was de plaatselijke politie, bijgestaan door de gendarmerie, voldoende in staat om de orde te handhaven. Met zeven stemmen tegen een onthouding werd beslist geen gewapend korps op te richten dat zou bestaan uit leden van de onwerkzame burgerwacht of het brandweerkorps.

* Adegem 24 september. De raad zond een rouwbeklag ter gelegenheid van het afsterven van Hare Majesteit Marie Hendrika, koningin der Belgen. Daarin schreven ze als besluit: 'In deze omstandigheden komen wij als tolk onzer bevolking aan uwe Majesteit de gevoelens van onwankelbare verkleefdheid aanbieden, waarmede wij meer dan ooit het nationaal stamhuis willen omringen'.

OKTOBER

Uit 't Getrouwe ...

* Een brief van Mgr. Roelens over pater Eduard Herrebaut, waarin de pater met alle lof overladen werd, werd afgedrukt.
* Een onderzoek werd geopend voor de oprichting van een koffiebranderij bij Victor Cuelenaere-Van den Neste op de Markt te Maldegem.
* Op Molentjeskermis speelde men straattoneel. Emiel Verstraete bood standplaatsen aan voor fietsen. Ook ging de stoet Mijnheerken van Maldeghem uit, onder grote belangstelling.

Uit de gemeenteraad ...

* Maldegem 14 oktober. Men ging akkoord met het besluit van de Burgerlijke Godshuizen om een gift van 1.000 frank van Francies Versluys te aanvaarden. Als tegenprestatie diende men gedurende 20 jaar twee gezongen missen met requiem te doen voor zijn zielenrust in de kerk van Maldegem.
* Adegem 15 oktober. Uit het verslag van de Burgerlijke Godshuizen bleek dat Seraphina De Prest sedert 3 november 1898 als 'kostkoopster' in het godshuis verbleef en tot nu toe nog maar 1.000 frank betaald had, wat te weinig was. Daarom wilde de gemeenteraad de begroting van de Burgerlijke Godshuizen niet goedkeuren. Seraphina De Prest overleed echter al op 31 oktober, zodat het probleem zich niet meer stelde.
* Middelburg 16 oktober. Onderwijzer August Schietse ging wegens ziekte met verlof vanaf 1 oktober en Edmond Verstraete, gediplomeerde onderwijzer, werd als vervanger aangesteld. Zijn wedde bedroeg 1200 frank, waarvan 2/5 ten laste van de staat, 2/5 ten laste van de gemeente en 1/5 ten laste van de provincie.

NOVEMBER

Uit 't Getrouwe ...

* De datum voor de militieloting te Maldegem was reeds vastgelegd op donderdag 19 februari in de Werkmanskring om 8 uur. De lotelingen dienden zich in december in te schrijven op het gemeentehuis.
* In Balgerhoeke werd pastoor Bonte luisterrijk ingehaald. Hij was afkomstig uit Sint-Margriete en dus een streekgenoot. Als koster werd Jules Temmerman benoemd, zoon van wijlen de koster van Adegem.
* Alle nikkelmunt zonder gaatjes moest nu ingeleverd worden en zou te Brussel vernietigd worden.
* Gemeenteontvanger Victor De Lille liet weten dat hij zijn zitdagen thuis zou houden. De donderdag was het best geschikt voor de inwoners van "de binnen" en de maandag voor de buitenmensen.
* Op 18 november werd er ingebroken in de 'horlogemakerswinkel' van de kinderen De Lille in de Noordstraat. De dieven werden verjaagd door een derde geheime elektrische bel. Vier mannen probeerden nog aan de achterzijde binnen te geraken, maar het lukte hen niet.

Uit de gemeenteraad ...

* Adegem 12 november. Op de gemeentebegroting werd voor voormalig onderwijzer Camiel Verstraete geen steungeld meer voorzien, want hij was hulponderwijzer in een stadsschool van Eeklo met een jaarwedde van 1500 frank. Men vermeldde ook het overlijden van oud-onderwijzer Stoens op 24 september jl. Hij schonk 1.000 frank aan de Burgerlijke Godshuizen en aan de kerkfabriek. Het eerste bestuur moest hem eeuwigdurend laten afroepen in het zondagsgebed (jaarlijkse kost van 5 frank) en het tweede bestuur moest een eeuwigdurend solemneel jaargetijde laten celebreren (kost van 18 frank).

* Maldegem 25 november. De raad ging akkoord met het besluit van de Burgerlijke Godshuizen om het vroegere woonhuis van de juffers Courtmans te verhuren aan Leopold Calwitz voor de som van 200 frank per jaar. Voor de aangenomen meisjesschool besliste de raad met 6 stemmen tegen 1 onthouding om een zevende klas in te richten. Er zou een tweede wereldlijke hulponderwijzeres worden aangeworven voor 1100 frank per jaar. De keuze viel op juffrouw Louise De Ruyter, gediplomeerd aan de normaalschool van Gijzegem d.d. 23 juli 1896.

DECEMBER

Uit 't Getrouwe ...

* Op zondag 14 december vierde het Sint-Vincentiusgenootschap van Maldegem zijn vijftigjarig bestaan.
* In Middelburg greep er een merkwaardige vechtpartij plaats tussen familieleden. Peetje, meetje, vader en schoonvader werden handgemeen in het bijzijn van de jonge moeder. De aanleiding was de opmerking van de schoonvader dat de moeder maar een 'ijdele schort' droeg.
* André Bogaert uit de Voorstraat nr. 9 te Maldegem maakte bekend dat hij al 13 jaar te Antwerpen voor de beste harmonicaspelers gewerkt had. Dat hij dus wel bekwaam was in het repareren, kuisen en accorderen van harmonica's. Hij kon er ook nieuwe muziek inzetten, met stalen tonen en ook bassen. Hij repareerde ook 'aristos'. Een spoedige en voordelige bediening werd gegarandeerd van oktober tot mei. In de zomermaanden was hij in Antwerpen.
* Victor De Lille liet weten dat de inschrijvingsprijs voor de Duimpjesuitgaven 3,60 frank bleef. Wie nog inschreef voor 1902 kreeg dadelijk zijn zes boeken. Na 15 januari verdubbelde de prijs.
* In Adegem kreeg veldwachter August Savat de medaille 2e klas voor zijn jarenlange bewezen diensten aan de bevolking. Hij was geacht en welbemind, maar niet door de dieven, merkte men fijntjes op.

Uit de gemeenteraad ...

* Adegem 23 december. De minister van Binnenlandse Zaken en Openbaar Onderwijs schreef een brief waarin de raad uitgenodigd werd hun vorige beraadslaging over het onderwijs te vervolledigen wat betreft de datum van aanneming. De raad stelde dat ze steeds het inzicht had de school met haar personeel aan te nemen vanaf 1 mei 1902. Vanaf die datum werd Gustaaf Boute bevorderd van hulponderwijzer tot onderwijzer.
* Maldegem 30 december. Via de gouverneur werd de reclamatie tegen hun 'hoofdelijke omslag' overgemaakt van juffrouw Ida Potvliege en haar broer August Potvliege. Sedert 1900 waren ze van de derde naar de vijfde klas overgebracht, en daar hun "fortuintoestand" ongewijzigd was, was er geen reden tot wijziging. Een zelfde klacht over zijn 'hoofdelijke omslag' was er van Karel Reychler en zijn zuster. De raad stelde dat ze samen een zeer aanzienlijk fortuin bezaten dat nog gedurig aangroeide, dus werd de reclamatie eveneens verworpen. Ten laatste was er nog een klacht van Aulu-Gelle De Lille, eigenaar te Gent. Daar hij slechts van maart tot september in Maldegem had verbleven, was zijn klacht ontvankelijk en werd zijn gemeentebelasting gehalveerd.

Op een vraag enkele landbouwwegen te verbeteren ging men in met de bemerking dat dit het beste middel was om de landbouw te steunen. Het ging over de Donkse Heirweg, Veldhoekstraat en Thyskensstraat. De aanvoer van het nodige materiaal zou geschieden per spoor.

Door de gedurige aangroei van leerlingen werd er gevraagd om twee bijgevoegde klassen te mogen oprichten. De raad was het daarmee eens.

MEIKEVERVANGST IN ADEGEM IN 1902

Het insect meikever heeft als wetenschappelijke naam Melolontha melolontha. Hij eet bladeren van bomen en leeft in tuinen, weiden, boomgaarden en open plekken in het bos. Hij legt zijn eieren in de grond, waaruit larven voortkomen, engerlingen genoemd. De engerlingen eten wortels van planten en pas na vier jaar komen er van die engerlingen kleine meikevertjes voort.
Midden vorige eeuw waren er nog veel meikevers. Ze hadden allemaal een kleurige naam zoals pannendekker, bakker, mulder, enz. Ze werden door kinderen gevangen en soms in een doosje opgesloten samen met beukenbladeren. Niettegenstaande gemaakte verluchtingsgaatjes overleefden ze dit avontuur slechts enkele uren.
Heden ten dage zijn de meikevers bijna uitgestorven en zijn ze beschermd. Vooral het veelvuldig gebruik van pesticiden heeft hun aantal sterk doen dalen.
Keren we echter even terug naar het begin van de jaren 1900, toen meikevers als een zeer grote plaag werden ervaren. Meester Gustaaf Boute van de jongensschool op het Dorp in Adegem organiseerde een wedstrijd *'om ter meest meikevers vangen'*, waarvan hij een verslag maakte op 15 juli 1902. Onderwijzer Boute schreef aan de kantonnale 'schoolopziener Van Toortelboom wonende te Eeklo' het volgende overzicht van de meikevervangst door zijn leerlingen:

	Naam van de leerling	**Geboorteplaats en -datum**	**Aantal meikevers**
1	De Laere Florent	Adegem 2 augustus 1893	690
2	Haegeman Richard	Adegem 6 februari 1892	685
3	Van Haele Kamiel	Oostwinkel 17 juni 1892	575
4	Crul Jules	Adegem 10 mei 1892	560
5	Crul Alfons	Adegem 5 juni 1893	560
6	Grootaert André	Adegem 18 september 1890	540
7	Schyvinck Jules	Adegem 5 maart 1892	535
8	Borgonjon Edmond	Adegem 11 februari 1893	520
9	De Baets Alfons	Adegem 7 oktober 1894	510
10	Mercy Aloïs	Adegem 25 juni 1894	350

De geboorteakten van deze leerlingen werden nagekeken en er werd vastgesteld dat er toch enkele onnauwkeurigheden waren geslopen in de notities van meester Boute. Daarom wordt de lijst van de leerlingen hier herhaald met de juiste gegevens en de vermelding van de namen van de ouders en de naam van de latere partner, zodat men beter de betrokken persoon kan identificeren.

	Naam van de leerling	**Geboorteplaats en -datum** **Naam van vader en moeder** **Naam eventuele partner**
1	De Laere Florent	Adegem 2 augustus 1893 fs Edmond en Julia De Vulder ongehuwd
2	Haegeman Richard	Adegem 6 februari 1892 fs Desiré en Marie Louise Berth

3 Van Haele Kamiel	Oostwinkel 17 juni 1892 fs Charles Louis en Maria De Vos x Mathilde Aesaert
4 Crul Jules	Adegem 10 mei 1892 fs Charles Louis en Seraphina De Visscher x Ida Longueville
5 Crul Alfons	Adegem 5 juli 1893 fs Charles Louis en Seraphina De Visscher x Martha De Pauw
6 Grootaert André	Adegem 18 september 1890 fs Seraphien en Juliana Wittoeck x Helena Caboor
7 Schyvinck Jules	Adegem 7 februari 1892 fs Camiel en Amelia Verlé x Marcella De Laere
8 Borgonjon Edmond	Adegem 11 februari 1893 fs August en Melania Lekens x Maria Van Risseghem
9 De Baets Alfons	Adegem 7 december 1894 fs Charles Louis en Marie Louise De Baere x Ida De Waele
10 Mercy Aloïs	Adegem 19 juni 1895 fs Petrus en Amelia Grootaert x Julia Colpaert

Over deze laatste persoon bestaat geen zekerheid. Wellicht gaat het over Aloïs Mercy, maar meester Boute schreef als geboortedatum deze van zijn broer André, geboren te Adegem op 25 juni 1894 als zoon van Petrus en Amelia Grootaert.

Een merkwaardig grafzerkje

Hugo Notteboom

Van de zuidelijke gevel van de Adegemse Sint-Adrianuskerk werd net voor de restauratie, nu al ruim tien jaar geleden, door de koster Jozef De Baets een nagenoeg onleesbaar grafzerkje voorzichtig verwijderd. De steen zat helemaal los en bij het minste stootje zou hij in stukken gevallen zijn. Het mag een wonder heten dat dit nog niet eerder gebeurd was.

De koster nam de steen mee naar huis om de tekst opnieuw leesbaar te maken, wat niet van een leien dakje liep, want de meeste tekens waren door regen en wind volstrekt onleesbaar geworden. Letter per letter, cijfer per cijfer, wordt de hele tekst opnieuw zichtbaar gemaakt. Technische middelen, zoals rode, witte, zelfs infrarode lampen kwamen eraan te pas. Het doodgewone potlood en kalkpapier bleken uiteindelijk toch nog de beste hulpmiddelen.

De tekst van de grafsteen, 73,5 cm hoog en 36,7 cm breed, luidt als volgt:

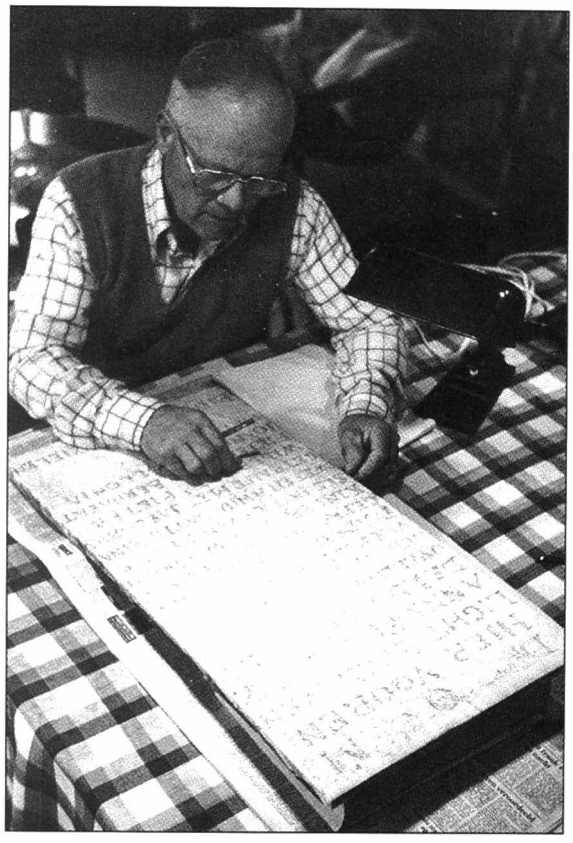
D O M

HIER VOOREN
LIGHT BEGRAEVEN
ANNA FRANCOYSE
DE LILLE F^{A} PHILIP
OVERLEDEN 17 OUST 1742
OUD 47 JAEREN HUYSVR
VAN PIETER MAENHAUT
F^{S} ADRIAEN 'T SAEMEN
GEPROCUREERT TWALF
KINDERS WAER VAN NOCH
SES IN 'T LEVEN SYN TE
WETEN ANNA-CATHARINA
GETRAUT MET JACOBUS
WILLEMS F^{S} PIETER,
PIETERNELLE, BERNAERT,
JOANNA, APOLLONIA
EN ISABELLA

BIDT VOOR DE ZIELEN

De grafsteen is dus die van Anna Francisca De Lille, gehuwd met Pieter Maenhout, bij wie ze twaalf kinderen had, waarvan er nog zes in leven waren bij het overlijden van hun moeder in 1742. Een treffender bewijs van hoge kindersterfte is moeilijk te vinden.

Een aandachtige koster De Baets aan het werk. Hij heeft het laatste woord ontcijferd, nl. "GETRAUT". Hij wist inderdaad niet welk woord het moest worden: slechts enkele "brokstukjes" van letters bleven over!

De familie van Anna Francisca

Anna Francisca is een dochter van Filip de Lille en van Anna Buijlaere, dochter van Marijn. Het echtpaar krijgt vier meisjes:

1. Anna Maria, geboren op 2 september 1688, overlijdt reeds op 8 februari 1689;
2. Maria Cornelia, geboren op 15 januari 1690;
3. Joanna, geboren op 28 augustus 1692;
4. Anna Francisca, geboren op 8 november 1694.

Als vader Filip op 14 juni 1694 overlijdt, is Anna Francisca nog niet geboren. Pas vijf maanden later ziet ze het levenslicht. Daar de drie meisjes bij het overlijden van hun vader minderjarig zijn, moet hun moeder een staat van goed laten opstellen en die voorleggen aan de schepenen van het Ambacht Maldegem. Dat gebeurt op 4 oktober 1695, 'auditeurs' zijn schepenen Cornelis Willems en Jan van Hevele. Voogd van vaderszijde is Bernard de Lille, de andere voogd is afwezig. Haar ouders hadden bij het afsluiten van hun huwelijk op 3 juni 1685 geen huwelijkscontract afgesloten. Daar er kinderen uit het huwelijk werden geboren, was dat later ook van geen tel meer. Geen van de twee bezat enig onroerend goed toen het huwelijk werd afgesloten.

Anna Buijlaere, moeder van Anna Francisca, had van haar vader Marijn een hofstede en land geërfd en haar voogden kochten tijdens haar minderjarigheid ook wat land voor haar. Dat staat allemaal nauwkeurig genoteerd in de staat van goed van haar vader, *ghepasseert* op 5 april 1669. De hofstede ligt aan de Moerhuizestraat, het land in de Moerhuizewatering, tegen de *barme* van de Gentse Lieve en aan de watergang tegen de Aardenburgse weg.

Het echtpaar vestigt zich na hun huwelijk in Adegem. Aan Cipriaan Crul kopen ze in 1688 400 roeden land in de omgeving van de *priesteragie* van Adegem, ze verwerven nog een stuk grond aan de Vliegersweg en ook nog eens 400 roeden die ze met Cipriaan Crul verwisselen voor een huis en erf op de noordkant van het kerkhof. In het landboek van Adegem is merkwaardig genoeg geen spoor terug te vinden noch van Filip de Lille, noch van Anna Buijlaere.

Op 29 mei 1691 vraagt Filip de Lille landmeter Gillis Blondeel een stukje grond op te meten van een roede en een vijfde op de zuidoosthoek van het Adegemse kerkhof. Filip de Lille had dit *partieken* gekocht van Ciprianus Crul de jonge. Van de straat op het dorp loopt het naar de westkant van een stalletje dat iets ten westen staat van het huis van De Lille. Filip en Anna bezitten nog een vijftal renten die op verschillende tijdstippen van het jaar aardig wat intrest opbrengen. Pieter Crul bijvoorbeeld, een zoon van Cipriaan, moet jaarlijks drie pond betalen over een geleend kapitaal van 100 pond grooten.

Naast al deze bezittingen komt er nog 42-5-8 pond grooten bij van de veiling van meubelen en huisraad. Die openbare verkoping wordt op 14 juli 1694 gehouden door de stokhouder van het Ambacht. In het sterfhuis vindt men 25 pond cash en op de markt in Brugge wordt rogge en boekweit verkocht, wat ongeveer 6 pond opbrengt.

Vanzelfsprekend wordt niet alle huisraad verkocht, Anna en haar drie dochters moeten immers kunnen slapen, koken en wonen. Huisraad dat niet verkocht is, wordt op 4 december 1694 nauwkeurig geschat en opgetekend. De opsomming ervan zou ettelijke pagina's vergen, beperken we ons ertoe te besluiten dat er meer dan genoeg was voor moeder en dochters om verder te kunnen leven. Zowel in de hoogkamer, de *platte caemer*, de zolder, de kelder, de stallen en de schuren noteren de schatters lange lijsten van alles wat ze er aantreffen. In de varkensstal wacht een vet zwijn op de slachter, op het erf loopt een tweede varken vet te worden; er is voldoende hooi en loof en ander voeder voor drie koeien, een rund en een kalfje.

Dat vader Filip in een erg verwarde en onrustige tijd overlijdt, wordt bevestigd door de bijna terloopse aanwijzing dat er enig huisraad *"is ghevlucht tot brugghe"*, onder andere lepels, lakens en ander linnen. Filip de Lille hield ook een herberg. Het aantal personen dat nog in het krijt staat omwille van niet-betaalde "*thaire tsynen huyse"* is bijzonder talrijk, bijvoorbeeld wordt er heel wat afgedronken *"inden ondertrauwe ende trauwe"* van de schoondochter van een zekere Jan Haeck. Er wordt voor gevreesd dat veel schulden niet meer betaald zullen worden. Bijvoorbeeld die van Jacobus Weyns, zijn *"sobere ghestaetheijd ende dienst militaire*" maken dat er *"weynig apparentie is van recouvre*" van zijn drankschulden, ze worden pro memorie ingeboekt. Andere schulden, *"oock spruytende over thaire wesende van cleyne importantie"* zullen waarschijnlijk niet kunnen gerecupereerd worden.

Naast herbergier moet Filip ook iets te maken hebben gehad met het innen van de accijns *"op elcke tonne bier"*, van het seizoengeld van de maalderij, van tienden, enz. Misschien is hij wel ontvanger van die accijnzen in Adegem. Zeker is dat hij ontvanger is van het altaar van Onze- Lieve-Vrouw in de kerk van Adegem dat eigen bezittingen heeft en over eigen inkomsten beschikt. Hij heeft zijn laatste rekening nog niet ingediend, en dus weet moeder Anna niet of het saldo positief of negatief is. Wat ze wel weet, is dat haar man een legaat van 8 pond aan de armendis schonk en dat hij 2 pond aan het altaar van Onze-Lieve-Vrouw wou geven.

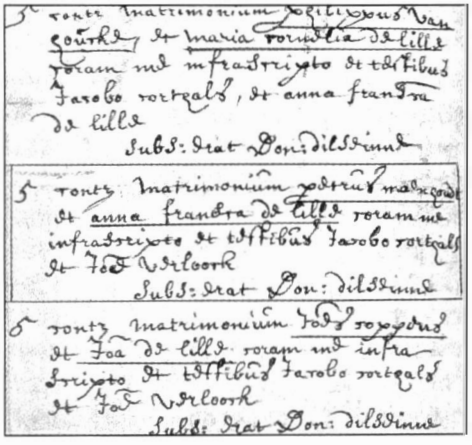
De kapellerekening van 1694 is jammer genoeg verloren gegaan. Door een gelukkig toeval is echter wel de aanhef van de rekening bewaard, en daarin vinden we inderdaad vermeld dat Filip de Lille ontvanger was: *Rekentynghe bewys ene reliqua die by desen syn doende ende overgevene Pieter Blondeel, mr. Jan van Killeghem ende Joos de Love, respective regierders ende vrauwe meesters vande cappelle van het H. Schapulier binnen de kercke van Adeghem,,mitsgaeders Philips de Lille als ontfangher ende nu overleden dan syne naerghelaetene weduwe welcke rekenynghe sylieden sijn presenterende aen den heere pastor ende onder pastor der voorseijde prochie mitsgaeders de gildebroeders van tselve broederschap*".

Veel schulden heeft Filip de Lille niet. Er dienen nog enkele achterstallige belastingen betaald, wat pacht van land en dat is het. Anna van Buijlaere mag 115 pond voor zichzelf houden, de rest of ongeveer 350 pond is voor haar drie dochtertjes bestemd.

De drie overlevende zusjes de Lille doen iets heel aparts, om niet te zeggen iets buitengewoons: ze huwen namelijk alle drie op één en dezelfde dag, op 5 mei 1714:
- Anna Francisca huwt met Pieter Maenhout;
- Joanna met Johannes Coppens;
- Maria Cornelia met Filip van Houcke.

Getuigen bij deze huwelijken zijn: Jacobus Corthals, Anna Francisca De Lille, en Joanna Verloock.

Na het overlijden van haar echtgenoot Filip, hertrouwt Anna Buijlaere op 7 februari 1696 met Jacobus Corthals. Jacobus en Anna krijgen zes kinderen: Adriaan (1697), Pieter Jan (1699), Brigitte (1701, overlijdt na twee maanden), Jan Corneel (1702), Paul Frans (1705) en Jan Jacob (1708). Anna Buijlaere overlijdt op 1 februari 1714.

Inschrijving in het huwelijksregister van het huwelijk der drie zusters de Lille (2 mei 1714).

Anna Francisca huwt met Pieter Maenhout

Zoals gezegd huwen Anna Francisca en Pieter op 5 mei 1714 en, zoals op het grafzerkje vermeld staat, krijgen ze 12 kinderen:

1. Adrianus: net als zijn vader en grootvader genoemd naar de patroonheilige van de parochie; hij wordt geboren op 7 april 1715. Adrianus overlijdt op 20 maart 1718, net geen drie jaar oud.
2. Anna-Catharina ziet het levenslicht op 7 augustus 1716. Tante Marie-Cornelia De Lille wordt meter, Johannes Verloock peter. In 1738 huwt Anna-Catharina met Jacobus Willems. Zij zijn verwant in de vierde graad, maar krijgen op 3 mei 1738 dispensatie van de Brugse bisschop om te huwen.

3. Elisabeth, genoemd naar haar grootmoeder, wordt in 1718 geboren en sterft reeds in 1727, 9 jaar oud.
4. Johan-Filip leeft nauwelijks een maand; geboren in juni 1720 overlijdt de baby reeds op 16 juli van hetzelfde jaar.
5. Joannes-Cornelis is geboren op 5 augustus 1723; vermoedelijk overlijdt het jongetje twee maanden later.
6. Pieternelle-Cornelia komt elf maanden later ter wereld. Op 19 december 1752 huwt het meisje met Lievin Vermeire van de Sint-Annaparochie in Brugge. Het koppel is verwant in de tweede graad en daarvoor moet dispensatie worden gevraagd in Rome; die komt er op 12 december 1752.
7. Bernard ziet het levenslicht op 4 oktober 1725.
8. Joanna-Cornelia, geboren in 1727, huwt in 1751 met Livin Buyck.
9. Bernardina Constantia, geboren in 1730, leeft slechts 12 dagen. Het wichtje wordt onmiddellijk na de geboorte gedoopt door vroedvrouw Marie de Baere.
10. Elisabeth Apollonia, geboren op 9 februari 1731.
11. Isabelle Brigitte Teresia, komt op 30 augustus 1733 ter wereld. Er wordt voor haar leven gevreesd, want ook zij wordt gedoopt door Marie de Baere. Het meisje leeft echter nog als haar moeder in 1742 overlijdt.
12. Bernardina Constantina, brengt als laatstgeborene het gezin geen geluk: geboren op 1 juni 1735 overlijdt het kindje op 17 september 1735.

De bezittingen van Anna Francisca

Anna Francisca, "*appendant laetesse van desen ambachte*" overlijdt op 17 augustus 1742 en pastoor Jaak Blomme noteert dit als volgt: "*Obiit circa 3hora matitunam anna francisca de lille uxor petri man hout et sepultus est 19 hujus in cemetrio ad orientem, aetatis sue 49 annorum, officio medio.*" Op 21 februari 1743 wordt haar staat van goed ter goedkeuring voorgelegd aan de Maldegemse magistraat.

De boedelbeschrijving wordt opgesteld door Pieter Maenhout, echtgenoot en vader, als "*houder ende besitter van tsterfhuys*". Deze staat van goed moest worden opgesteld omdat er nog minderjarige kinderen in leven waren bij het overlijden van hun moeder, van de twaalf kinderen leefden er dan nog zes:
- Anna Catherina, gehuwd met Jacob Willems;
- Pieternelle;
- Bernard;
- Joanna Cornelia;
- Elisabeth Apollonia, eerst gehuwd met Jan Ferdinand de Bruyckere en daarna met Jan Baptist de Muynck , allebei uit Waterland-Oudeman.
- Isabelle Brigitte Theresia, overlijdt kort na haar vader (in 1749 of 1750).

Voogd over de minderjarige kinderen wordt Jacobus Willems *a patre*, tot voogd *a matre* wordt François Corthals aangesteld.

Eerst wordt alle roerend goed in en rond het huis geprezen door Pieter Stroo en Jan Van de Walle. Het zijn de gewone voorwerpen die in elk huisgezin voorkomen:
- een hangel (getakt ijzer om een pot of ketel boven het vuur te hangen), twee brandels (brandijzers voor de haard), twee roosters, twee tangen, een blaaspijp, een hangelijzer, een lamp, twee tafels en elf stoelen en nog een hengsel (gewichthaak) 2-2-10
- 60 pond tin, vier koperen ketels, nog wat ander koper 11-5-6

- gleierwerk, aardewerk en wat ijzerwerk 1-11-8
- een wafelijzer, een koekenpan, een standijzer, een loete (een ijzeren krabber, ovenkrabber), een karn, een boterkarn, een spoelkuip, drie spinnewielen, een haspel, een trogschreper, een spade 5-1-6
- een vertrek "*in ligghende weerde*", een kuipje, lijnwaad, een vleesblok, *een boecksack* 1-0-0
- een bed met alle toebehoren 9-0-0
- twee kasten, een tafel, 7 stoelen, een horloge, een spiegel, enz. in de *camer* (waarmee waarschijnlijk beste kamer wordt bedoeld) 7-14-0
- de klederen en het lijnwaad van de overledene 7-6-4
- in de kelder staan verschillende kuipen, een bierstelling, boter en *smeirs*(smout) 3-17-0
- het *slaepdinghen* en twee vlashekels 4-15-0
- vlas en garen 17-12-6
- op zolder ligt tarwe, rogge, boekweit, lijnzaad, een wan, een vleeskuip, een trog en *prondelynghe* (kleinigheden) 15-18-0
- een *streckcoetse*, een dorskleed, 6 zakken, berd (planken) en appels 2-7-0
- een koe en twee varkens 9-15-0
- mest en droog hout 5-12-0
- het loof en de *baillie* (draaiboom)op een stuk land achter de schuur 1-16-0
- een brakel, kortwagen, riek, wat stro en turf en ander alaam 4-8-4
- het tailliehout van 8 jaar op een stuk land in de Kallestraat 3-6-8
- loof, wortels, pachtersrecht op land aan de *Spanegjaershouck* 4-1-6
- pachtersrecht op de Molenakker 2-6-8
- tailliehout van elf jaar op drie stukken land bij de molen 15-4-0
- "*den temmer van den huyse in ligghende weerde*" 4-10-0
- het goud en het zilver van de overledene 14-16-1

Pieter Maenhout heeft zijn vader opgevolgd als smid, dat blijkt uit zijn handboek waarin veel namen staan van mensen die geld schuldig zijn, voor een totaal bedrag van 17-15-8 pond grooten,"*over aerbeyt van tsmeden en yser volghens t'uyttreck uyt zynen hantbouck*". Zijn schoonzoon, Jacobus Willems, is hem nog 49-17-1 pond grooten schuldig "*van smeewerck voor hem ghedaen boven tgonne aen hem ghegeven voor huwelijcksghifte*". Anna Catharina heeft bij haar huwelijk met Willems 32-4-6 pond grooten gekregen in meubelen en geld, en daarvan moet nu de helft worden terugbetaald.

Dat Pieter smid is, blijkt ook nog uit de grote hoeveelheden ijzer en ander gerei in en rond de smidse: hofijzers, krammen, een reeks hamers en tangen, piketlatten, *spaeboomen*, een blaasbalg met toebehoren, een slijpsteen, *een travailde* om paarden te beslaan, los ijzer en nog heel wat kleinigheden. Aan Thomas De Bruyne moet 57-3-4 pond grooten worden betaald voor geleverde smidskolen.

Tijdens hun huwelijk verkoopt het echtpaar een hoevetje en 3 gemeten land op de Hoeke aan Jan Verloock voor 50-0-0, de helft ervan moet worden ingebracht. Ook de helft van het geld van de verdeling van de overleden ouders van Anna Francisca, waarvan de *repartitie* plaatsvond op 13 januari 1729, moest ingeboekt worden. Het is waarschijnlijk de smidse die ze verkopen, want later wordt Remigius d'Havé als eigenaar genoemd.

En dan zijn er de uitgaven voor de *funeraille* diensten en "*over 's overleden doodtschuld int Gilde van onse lieve vrouwe.* Deze uitgaven worden betaald met de opbrengst van de verkoop van het lijnwaad en van de klederen van de overledene, ook hier dus wordt dit gebruik toegepast. Tenslotte zijn er de onkosten voor het opstellen van de staat van goed.

De totale lasten bedragen	93-7-3	p. gr.
De baten lopen op tot	336-5-7	p. gr.
Het overschot	252-18-4	p. gr.

Voor de wezen blijft er dus nog een behoorlijke som geld over. Pieter Maenhout moet na alle plichtplegingen alle gegevens bevestigen: *"heeft den besitter de deughdelyckheyt deser als naer costume geaffirmeert"*.

Het overlijden van Pieter Maenhout

Pieter Maenhout overlijdt in juni 1749. Er zijn dan nog vier kinderen in leven:
- Bernard, oudste zoon, *"jonghman, nemaer sijn selfs bij compentente oude van jaere"*,
- Anna Catharina gehuwd met Jacobus Willems,
- Pieternelle, *"jonghe dochter"*
- Elisabeth, 19 jaar.

De staat van goed van Pieter wordt op 30 december 1750 opgesteld door Bernard Maenhout als oudste zoon. Hetgeen Isabelle bezat, wordt ook in deze staat ingebracht, ze was immers, ongehuwd, en kort na haar vader overleden.

Pieter is nog steeds eigenaar van de Grote Meers in Oostwinkel die uit de successie komt van zijn vader Adriaan. Pachter van dit stuk land is Jacobs Cleys. Het is het enige eigendom dat in deze staat wordt vermeld.

De vendutie van de klederen, het lijnwaad, meubelen en *huyscatheylen*, het droog hout, het vee, *den temmer en de materiaelen van de smisse en alle voordere goederen*, vindt plaats op 20 juni 1749 en wordt gehouden door de stokhouder van het Ambacht, Ambrosius Vermeersch. De verkoop brengt 133-18-8 pond grooten op, waarbij nog 7-7-8 pond grooten dient te worden bijgevoegd van de klederen en het lijnwaad van Isabelle Maenhout. Die verkoop gebeurt door Noël de Sutter, *bedienelyck man* van de stokhouder. De stokhouder zelf koopt tailliehout en bomen, een rok en een gouden kruis. Andere gouden en zilveren juwelen brengen 10-10-0 pond grooten op. En, zoals in de vorige staten, zijn er ook nu heel wat klanten van de smidse die hun *plak* nog moeten betalen. Het totaal van de baten bedraagt 370-7-6-6 pond grooten.

Daar gaat geld af voor pastoor Blomme, onderpastoor Siboons en koster Pieter de Bruyckere, die Pieter met een middendienst begroeven. Aan Bernard de Bruyckere, deken van de confrérie van O.-L.-Vrouw, wordt 0-13-4 pond grooten betaald voor *'doot-schult vanden overledenen als medebroeder.*" Op de dag van de uitvaart bakt Pieter Crul brood voor de armen, en bij Jacobus van Peperzele wordt een halve ton groot bier geschonken aan vrienden en kennissen. Ook Gerard Pots, meester-chirurgijn wordt betaald voor verschillende raadplegingen (ook van Isabelle) en medicijnen. Een merkwaardige uitgave is de vergoeding voor ene Pieter, *"omme gegarst te hebben een rent"*.

Uit de staat van goed blijkt dat de smidse geen eigendom meer is van Pieter, want er moet 9-9-2 pond grooten pacht worden betaald aan Remigius D'Havé *"van het huys met medegaende erfve daer hij ghestorven is"*. De kosten bedragen iets minder dan 120 pond grooten, zodat er nog 216-12-7-6 pond grooten te verdelen valt onder de erfgenamen.

Elisabeth Apollonia Maenhout

Een van de dochters van Anna Francisca de Lille en Pieter Maenhout, Elisabeth Apollonia, trekt naar Waterland-Oudeman, waar ze een eerste keer huwt met Jan Ferdinand de Bruyckere, met wie ze drie kinderen heeft.
Jan Ferdinand de Bruyckere was burgemeester van Waterland. Hij overlijdt op 29 november 1765 op 66-jarige leeftijd en was vier keer gehuwd: 1. met Pieternelle de Meyer; 2. met Elena Hollebosch; 3. met Marie Jacoba Dhaenens en *synen vierden houwelyck* met Elisabeth Maenhout. Uit deze vier echtverbintenissen worden negen kinderen geboren. Ne potente veint.

Na het overlijden van Jan Ferdinand gaat Elisabeth een tweede huwelijk aan met Jan Baptist de Muynck, met wie ze vier kinderen krijgt. Elisabeth overlijdt in oktober 1774 aan de gevolgen van een niet nader gespecificeerde ziekte, ze was al eens hersteld van *"eene voorgaende dodelijke sieckte"*. Bij haar overlijden schenkt ze haar diamanten kruis met *schuyfsteen,* de trouwring van haar eerste man aan de confrérie van O.-L.-Vrouw in Waterland.

Elisabeth is bij haar overlijden vrij welgesteld. Niet minder dan drie dokters komen haar *cureren* in haar ziekte: Carion uit Kaprijke, Dobbelaere uit Sleidinge en chirurgijn Crinquers(?) uit Watervliet. De vrouw wordt uiteraard begraven met de hoogste dienst en ze krijgt een *sepulture* in de kerk, die jammer genoeg niet bewaard bleef. De vrienden en kennissen die de dienst bijwonen, worden getrakteerd op een *"half stuck anjouwyn"*, onder de armen van de parochie wordt 3-0-0 pond grooten graan gebakken in brood verdeeld. Haar kinderen kunnen onder elkaar nog 1273-6-11 pond grooten verdelen, een niet onaardig bedrag.

En wat nu met het grafzerkje?

Van het onleesbare zerksteentje, maakte Jozef De Baets een getrouwe kopie. Samen met het origineel zal die (waarschijnlijk) een passende plaats krijgen in de kerk. Bij het bekijken ervan kan men nog eens terugdenken aan Anna Francisca De Lille en Pieter Maenhout, die leefden in een tijd waarin oorlog, bezetting, hongersnood, enz. schering en inslag waren. Ziekte, ontbering en vooral een gebrek aan hygiëne zorgden voor een ongemeen hoge kindersterfte. *"Bidt voor de zielen"* wordt onderaan de grafzerk gevraagd, waarschijnlijk was dat het enige waarin de overlevende kinderen en familieleden troost konden vinden...

Bronnen:

G. DE LILLE, Parochieregisters van Adegem en Maldegem.
RAG, AM, 83, staat van goed van Adriaan Maenhout, 19 januari 1691.
RAG, AM, 84, staat van goed van Filip De Lille, 4 oktober 1695.
RAG, AM, 206, staat van goed van Anna Francisca De Lille, 21 februari 1743.
RAG, AM, 228, staat van goed van Pieter Maenhout, 30 december 1750.
RAG, AM, 326, staat van goed van Elisabeth Apollonia Maenhout, 13 augustus 1776.
RAG, Sint-Baafs, reeks B, 2199.
Kerkarchief Sint-Adrianus, 228, huwelijksbeletsels.
E. DHAENENS, Inventaris van het Kustpatrimonium. Kanton Kaprijke, Gent, 1956, p. 104.

Graaf Georg Friedrich Hubertus Maria von Maldeghem

Op 18 augustus 2002 overleed graaf Georg von Maldeghem, echtgenoot van gravin Beate von Maldeghem, geboren von Maur.

Door de uitgifte van het boek "Maldeghem la Loyale", van gravin De Lalaing, verschenen als jaarboek VI van het Ambacht Maldegem en van het boek van Lucien Van Maldegem was de band die de gemeente Maldegem heeft met de adellijke tak von Maldeghem weer duidelijk geworden. Meer nog, de vriendschapsbanden werden aangehaald door het bezoek aan Maldegem van graaf Georg en zijn echtgenote, samen met zijn zus en haar man, zijn zoon en schoondochter en de kleinkinderen op 11, 12 en 13 juli 2001.
Wij hebben een aangename herinnering aan graaf Georg, die op 11 juli op de academische zitting, op een innemende manier en in wijze bewoordingen het gemeentebestuur en de Maldegemnaren toesprak.

Moge hij rusten in vrede.

Trauert nicht um mich, meine Lieben,
ihr habt mich nicht verloren,
ich bin euch nur vorausgegangen,
während ihr etwas zurückbleibt.
Am Ziel erwarte ich euch.

Großer Gott wir loben Dich,
Herr wir preisen Deine Stärke.
Vor Dir neigt die Erde sich
und bewundert Deine Werke.
Wie Du warst vor aller Zeit,
so bleibst Du in Ewigkeit.

Ich sterbe, aber meine Liebe zu Euch stirbt nicht.
Ich werde Euch vom Himmel aus lieben,
wie ich Euch auf Erden geliebt habe.

Gott wird diejenigen nicht vergessen,
die sich selbst vergessen, um an andere zu denken.
(Augustinus)

Zur Erinnerung im Gebet

Georg Friedrich Hubertus Maria
Graf von Maldeghem
Baron de Leyschot, Comte de Steenuffel

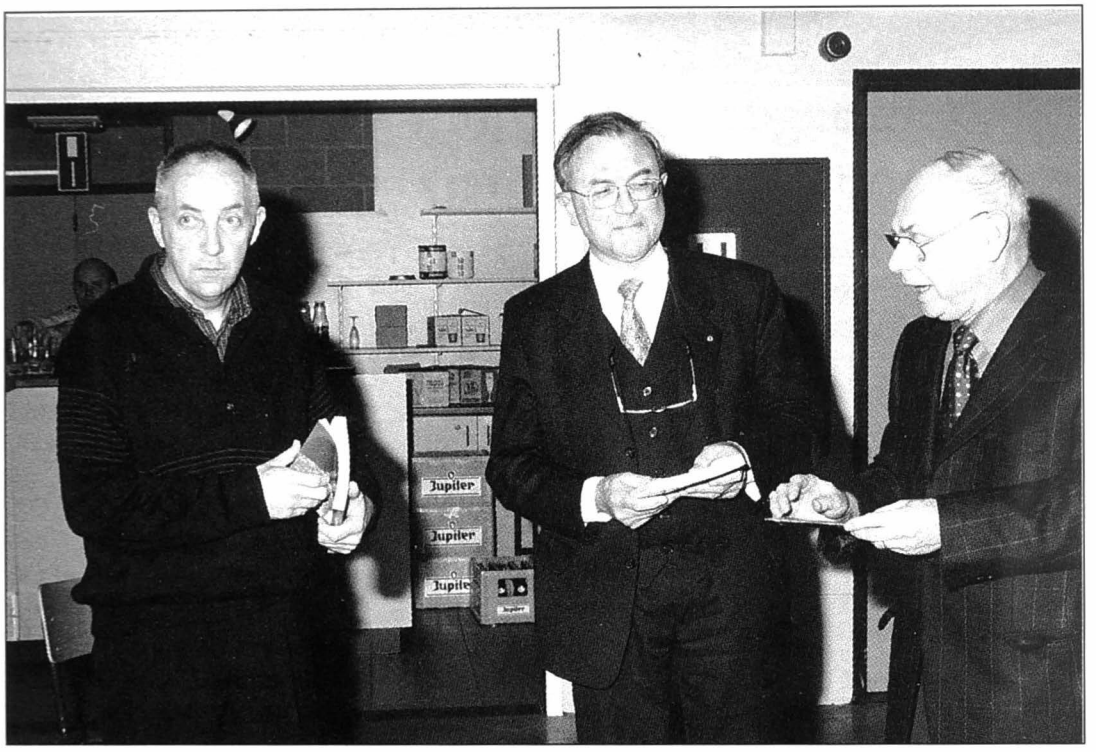
geb. 28. September 1934 in Kaschau/Ungarn
gest. 18. August 2002 in München

Voorstelling heemkundig jaarboek VII

De inhoud van het 7e heemkundig jaarboek had voor de helft alles te maken met de St.-Barbarakerk. De restauratie van het gebouw (1999-2001) gaf aanleiding tot een uitgebreide studie en beschrijving door Marc Martens en Jeroom Van Maldeghem. Zaken die zij in het verleden reeds hadden behandeld werden uitgediept en op een overzichtelijke manier samengebracht. Voor de verluchting van hun bijdrage konden wij beroep doen op de bekwame fotografen Noël Ryheul en Marc Van Hecke die de schoonheid van het interieur, het meubilair, de glasramen... in een aantal schitterende kleurenfoto's gevat hebben. Voor deze onbaatzuchtige medewerking zijn we hen dan ook bijzonder dankbaar. Het zevende jaarboek mag naar inhoud en vorm een klein kunstboek genoemd worden.
Het tweede deel van het boek is gevuld met de 'Parochiale Geschiedenis van Donk': de ontwikkeling van de parochie vanaf 1887 tot en met het afscheid van pastoor Van Avermaet in 1984. Dankzij deze – eveneens prachtig verluchte – bijdrage, waarvoor redactielid Paul De Ceuninck zich menig uur heeft ingespannen, kende het boek een grote afname onder de inwoners van Donk. Velen van hen waren dan ook aanwezig op de voorstelling van het zevende jaarboek op zaterdag 26 januari 2002 in De Poermolen in Donk. Burgemeester Johan De Roo hield eraan zijn gelukwensen over te maken aan het team van het Ambacht Maldegem voor de realisatie van het zeer mooie boek. Voorzitter Walter Notteboom liet niet na, na een dankwoord aan het adres van de auteurs, erop te wijzen dat het boek op zeer professionele wijze werd afgewerkt door drukkerij Van Hoestenberghe. Dergelijk product samen mogen realiseren geeft een stimulans om het nog een tijdje vol te houden.

Het team van het Ambacht Maldegem, dat het jaarboek realiseerde, in gezelschap van burgemeester Johan De Roo.

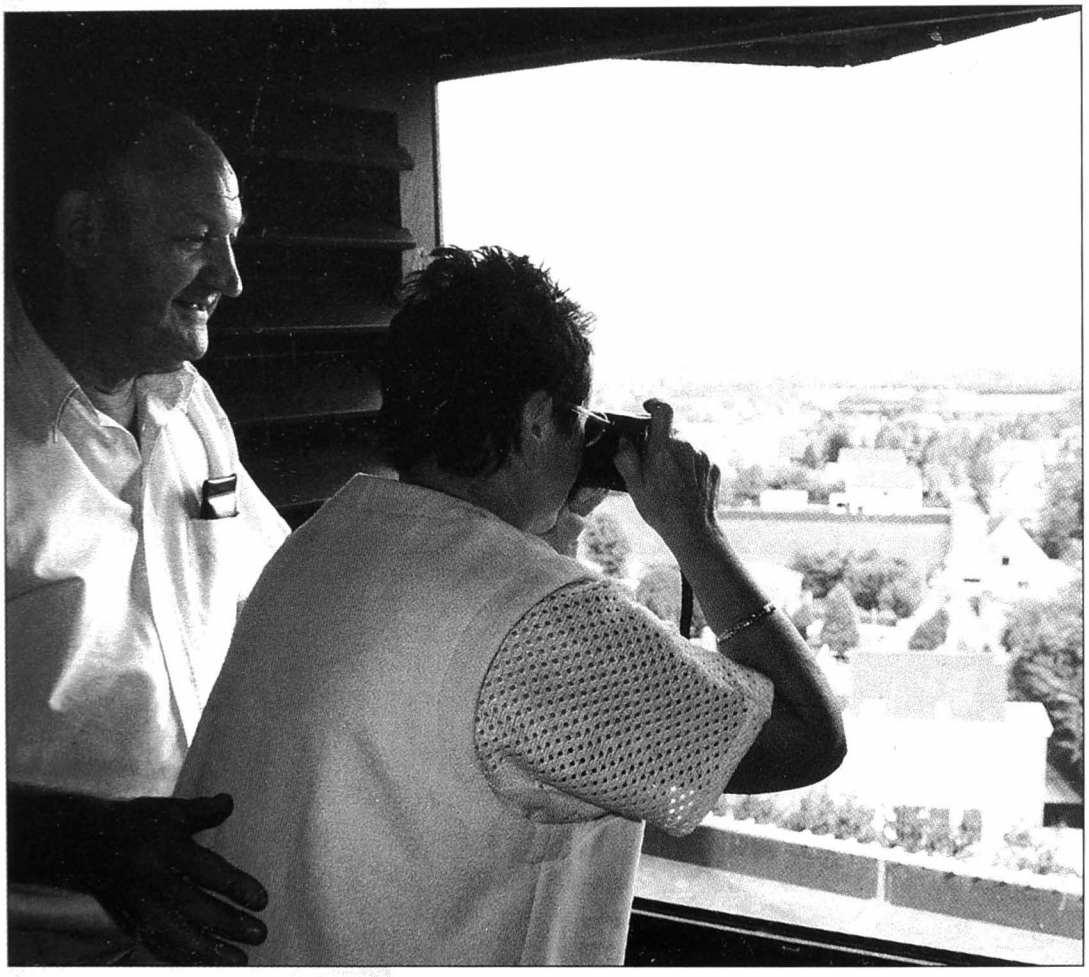
De fotografen Noël Ryheul en Marc Van Hecke worden geprezen om hun zeer voortreffelijk fotowerk.

Meester Paul De Ceuninck ontvangt een blijk van waardering voor zijn "Kroniek van de parochie Donk".

Geslaagde Open Monumentendag op zondag 8 september 2002

Na enkele jaren onderbreking werd weer de draad opgenomen en een programma opgebouwd voor OMDag 2002. Verschillende verenigingen droegen actief hun steentje bij tot het welslagen ervan: Toerisme Maldegem, Het Ambacht Maldegem, het Davidsfonds, en uiteraard het plaatselijk comité OMD. Een uitgestippeld parcours leidde de deelnemers, die de nodige informatie konden bekomen in het Oud Stadhuis, langs de Marktstraat naar het Gemeentepark, de Noordstraat, het kerkhof... onderweg de aandacht vestigend op symbolen die overvloedig in onze omgeving aanwezig zijn, en waarvan we dikwijls de betekenis niet meer kennen.
Het Ambacht Maldegem kon zich verdienstelijk maken door research te verrichten in verband met de thematiek van de OMDag: 'symbolen'. De rijk geïllustreerde brochure van 64 pag. zorgde voor de onmisbare historische background bij de rondgang, een schat van informatie die achteraf nog eens nuttig kon doorgenomen worden.
Blikvangers waren 't Kasteeltje in de Noordstraat waar, omwille van de grote toeloop een tiental gidsbeurten werd georganiseerd, en de St.-Barbarakerk en haar omgeving. Het eerste monument was nog maar zelden voor het publiek opengesteld en het tweede had een twee jaar durende restauratie achter de rug. Geen wonder dat ze de publiekstrekkers werden. Een topper was ook het beklimmen van de toren van de St.-Barbarakerk. Op OMDag genoten niet minder dan 800 bezoekers van het prachtig uitzicht vanuit de spits van Maldegems oudste monument. Zelfs aan de jeugd was gedacht: op Monumenten-maandag konden verschillende klasgroepen een geleid bezoek brengen aan het Kasteeltje en aan de parochiekerk. Een kleine tentoonstelling rond de geschiedenis van de kerk maakte dit bezoek des te meer de moeite waard.
Op zaterdag 14 september 2002 had om 14 u. de plechtige academische zitting plaats naar aanleiding van de voltooiing van de kerkrestauratie. Een paar honderd aanwezigen konden er samen met de verantwoordelijken voor dit grote werk nog eens terugblikken op de grondige en geslaagde opknapbeurt. De kerk staat er weer, alvast uitwendig, voor tientallen jaren stralend bij. Na afloop van de zitting werd een beeld van St.-Barbara ingewijd in de voorgevel van de kerk.

Onder de waakzame begeleiding van Etienne Dauwels werd menig fototootje gemaakt.

Heemkundige kring v.z.w het Ambacht Maldegem

De Heemkundige Kring beoogt door archiefonderzoek, door het verzamelen en bewaren van archiefstukken, foto's, documenten, een betere kennis te verkrijgen van de rijke geschiedenis van de drie deelgemeenten en de vijf parochies. De neerslag hiervan is te vinden in de heemkundige jaarboeken. Men wordt lid van de Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem door het aanschaffen van het jaarboek van het lopende jaar.

Hiervoor kan men zich wenden tot het bestuur:

De voorzitter:	Walter Notteboom, Noordstraat 196, 9990 Maldegem (tel. 050.713025)	
De secretaris:	Etienne Dauwels, Strobrugge 17, 9990 Maldegem (050.716381)	
Bestuursleden:	Maldegem	Paul De Coninck, Zuidzandstraat 26
		Rita De Meester, Kleine Katsweg 34D
		Marc De Schinkel, Bloemestraat 1
		Georges De Vogelaere, Strobrugge 5
		Hendrik Van de Rostyne, Oude Gentweg 7
	Kleit	Jeroom Van Maldeghem, Kleitkalseide 145
	Donk	Paul De Ceuninck, Brezendedreef 9
	Adegem	Jozef Dobbelaere, Weide 4
		Marc Maeyens, Oude Weg 48
		Hugo Notteboom, Prins Boudewijnlaan 9b
	Middelburg	Marc Martens, Schorreweg 15
	Merksem	Gilbert De Lille, Maantjessteenweg 106
Redactieleden:	Paul De Ceuninck, Paul De Coninck, Georges De Vogelaere, Rita De Meester, Jozef Dobbelaere, Marc Martens, Hugo Notteboom, Walter Notteboom, Jeroom Van Maldeghem.	
Lokaal en archief:	zijn gevestigd Oud-gemeentehuis, Adegem-Dorp 28, 9991 Adegem.	
Dienstverlening:	in samenwerking met VVF Meetjesland wordt elke derde woensdag om 20 u. in dit lokaal een werkbijeenkomst voor stamboomonderzoek ingericht.	

Nog beschikbare heemkundige uitgaven:

Het Parochiale Leven in Adegem, Maldegem, Middelburg. 280 pag., 400 foto's: € 20.
In Flanders Fields, historiek van het Canadese Kerkhof, 120 p., vele foto's, € 20.
H. Van de Rostyne en Hugo Notteboom: Leven en werk van mevr. Courtmans: € 9,90.
Jaarboek III (1997): € 17.
Jaarboek IV (1998): € 17.
Jaarboek VI (2000): € 17 (Maldeghem die Loyale)
Jaarboek VII (2001): € 17.
Jaarboek VIII (2002): € 18.
Te bekomen bij de voorzitter of secretaris, of door storting op rekening. 979-9593939-62 van Ambacht Maldegem, Maldegem.

Inhoud

Walter Notteboom, voorzitter
Woord vooraf 4

Hugo Notteboom
Het gemeentehuis van Maldegem 7

Marc Martens
Tegels uit het kasteel van Middelburg 115

Jozef De Schepper en Etienne Dauwels
De familie De Schepper uit het Broekelken in Adegem 125

Paul De Ceuninck
Jacobus Van Halteren, de grondlegger van de brouwerij Tytgadt in Maldegem 157

Hendrik Van de Rostyne
"Pépinières De Coninck – A côté de la gare" 206

Marc Martens
Blymoedige Lammer-stem.
Bij de terugkeer van pastoor De Fonteyne en onderpastoor
Le Maître uit de ballingschap op het eiland Ré 226

Paul De Ceuninck
De reünie van de 65-jarige klasgenoten in Maldegem-Donk 233
De drie honderdjarigen van Donk, hun levensloop 242

Jeroom Van Maldeghem
50 jaar Mariagrot in Maldegem-Kleit 264
De bedevaartskapel van O.-L.-Vrouw-ten-Doorn te Kleit 273

Hugo Notteboom
De bisschopswijding van Mgr. Jozef De Kesel op 26 mei 2002 281

Jozef Dobbelaere
E. P. Herrebaut uit Adegem (1862-1902)
Missiepionier in Kongo. Zijn reisverslag 286

Walter Notteboom en Jozef Dobbelaere
Het gebeurde honderd jaar geleden, in 1902 301

Hugo Notteboom
Een merkwaardig grafzerkje in Adegem 313

Walter Notteboom
Kroniek 321

Het bestuur van het Ambacht Maldegem 326

Inhoud 327

Colofon 328